İLYA İLF - YEVGENİ PETROV • ALTIN BUZAĞI

ROMAN

İLYA İLF - YEVGENİ PETROV

ALTIN BUZAĞI

ÇEVİREN: MEHMET ÖZGÜL

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Doğa Basın Yayın
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Bulvarı
Kamer Hatun Mah.
Alhatun Sk. No: 27
Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın - 276

ALTIN BUZAĞI
İlya İlf
Yevgeni Petrov

Orijinal Adı
Zolotoy Telyonok

Kapak Tasarım
Savaş Çekiç

Birinci Basım
Nisan 2005

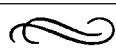
ISBN 975-6865-99-1

Baskı
Ayhan Matbaası
(Yüzyıl Mah. Massit 5. Cad. No: 47 Bağcılar 0212.629 01 65)

İlya İlf
Yevgeni Petrov

ALTIN BUZAĞI

Rusça Aslından Çeviren
Mehmet Özgül

Roman

ROMANIN YAZARLARINDAN

Daha önce yazdığımız *On İki Sandalye* romanı yayımlandıktan bir süre sonra yüzlerce okur ortak yazarlık çalışmalarımız hakkında "İki kişi bir romanı nasıl yazıyorsunuz?" gibisinden birbirine benzer, ama oldukça akla yatkın sorular sormaya başladılar.

Başlangıçta bu sorulara ayrıntılı yanıtlar verdik, hatta romanın baş kahramanı büyük düzenbaz Ostap Bender'i öldürelim mi, yoksa sağ mı bırakalım, diye aramızda şiddetli tartışmalar çıktığını anlattık. Bu arada baş kahramanın yazgısını kurayla belirlemeye karar verdiğimizi, yani titreyen ellerimizle iki kâğıt parçasından birine, üstünde çarpı işareti bulunan bir kafatası resmi çizdiğimizi, kâğıtları bir kutuya attıktan sonra kura çektiğimizi bildirdik. Kutudan kafatası resimli kâğıt çıkarsa büyük düzenbazın yaşamına son verecektik. Sonuçta böyle oldu, baş kahraman yaşlı ortağı tarafından boğazı usturayla kıtır kıtır kesilerek öldürüldü.

Aradan hayli zaman geçtiği halde bize yöneltilen soruların arkası kesilmedi, biz de soruların fazlalığından yorulduğumuz için verdiğimiz yanıtlarda ayrıntılara girmemeye başladık. Romanın yazarları olarak aramızda çıkan tartışmanın sözünü bile etmiyorduk. Zamanla sorulara uzun yanıtlar vermek şöyle dursun, ortak roman yazarken ne gibi heyecanlar yaşadığımız konusuna hiç dokunmadık. Onlara düpedüz diyorduk ki:

— İki kişi bir romanı nasıl mı yazıyoruz? Basbayağı yazıyoruz işte... İkisi de yazar olan Goncourt kardeşler nasıl çalıştılarsa biz de aynısını yapıyoruz. Yani iki kardeşten Edmond Gorcourt'un yaptığı gibi, birimiz yayınevlerinin eşiğini aşındırıyor; birimiz de yazdıklarımızı aşırmasınlar diye, tıpkı Jules

Goncourt'un yaptığı gibi, yazı masamızın başından ayrılmıyoruz.

Bir zaman geldi, benzer sorular arasından öyle ilginç bir tanesi çıktı ki, buna nasıl yanıt vereceğimizi bilemedik. Yurttaşlardan biri, Sovyet rejimini İngiltere'den sonra, ama Yunanistan'dan biraz önce tanıyan bir ülkenin en yetkili devlet adamıymış gibi bize şu soruyu yöneltti:

— Söyler misiniz, nasıl oluyor da ciddi bir romanda gülünç şeylere yer verebiliyorsunuz? Yeni kurulmuş bir rejimin iyice oturmasını beklemeden böyle hafiflikler yapılır, sizinkiler gibi uçuk görüşler ileri sürülür mü? Siz aklınızı peynir ekmekle mi yediniz?

Saygıdeğer yurttaşımız ciddiliğin kesinkes elden bırakılmaması gereken bir dönemde gülmenin, uçarılık etmenin rejimimize zarar vereceği konusunda bizi uyarmış, uyarmaktan da öte, tutumumuzu eleştirmiş, hatta bizi açıkça suçlamış oluyordu. Ona göre böyle durumlarda gülmek kesinlikle günahtı. Gülmek de ne, gülümsemek bile yasaklanmalıydı. Köhne çiviler yerinden oynamışken, ülkede yeni bir yaşam tarzı filizlenmeye başlamışken rejimin sağlığı için gece gündüz dua etmekten başka yapılacak bir şey yoktu.

Bunun üzerine biz de durup dururken insanları güldürmek gibi bir amacımız olmadığını belirttik, yurttaşımızın sert eleştirisine karşı kendimizi savunmaya çalıştık. Asıl amacımızın herkesi güldürüp eğlendirmek değil, yeni rejimin oturması aşamasında gerçekleri anlamayanları tefe koymak olduğunu, onları acımasızca topa tutmaya çalıştığımızı anlattık uzun uzun.

— Madem onları topa tutmak istiyordunuz, sürekli gülünç şeylerle uğraşmanın alemi var mı? diye sert bir yanıt geldi bize.

Bu sertlik yanlısı okurumuzun, baptist mezhebinden dindar bir esnafı su katılmamış proleter sandığı için, adamı ko-

lundan tutuğu gibi evine götürdüğünü varsayalım. "Bu ülkede asalaklara geçit yok! Kimse emek vermeden yaşayıp kazanç sağlayamaz!" türünden, 6 ciltlik roman uzunluğunda can sıkıcı öğütler verirken esnaf yurttaşımızın kafasını şişirirdi herhalde.

Romanda anlatacaklarımızın hiçbiri uydurma değildir. Uydurma yoluna sapsaydık roman kahramanlarıyla ilgili daha güldürücü, daha eğlendirici, kahkahadan göbeğinizi patlacak şeyler yazardık.

Rejimimizi desteklemeye hevesli, sertlik düşkünü yurttaşlara fazla fırsat vermeye gelmez. Onlara kalsa ciddi görünsünler diye erkeklere ferace giydirip yüzlerini peçeyle örter, kendileri ise sabahtan akşama dek trompetle ulusal marşlar çalarak kilise ilahileri okur; böylece toplumculuğun (sosyalizm) ülkemizde kök salmasına yardım ettiklerini sanırlardı.

Şimdi biz iki yazar gene baş başa verip birlikte *Altın Buzağı* romanını yazarken ciddilik düşkünü aynı yurttaşın suratının sertleştiğini görüyor gibiyiz.

— Üzerinde çalıştığımız konuları ciddi okurumuz gene gülünç bulursa ne yapacağız? diye sormaktan alamıyoruz kendimizi.

Sonunda düşünüp taşındık, şu iki karara vardık:

a) Yazacağımız roman elden geldiğince eğlendirici olmalı.

b) Ciddilikten hoşlanan yurttaşımız eleştirinin, taşlamanın gülünç olmaması gerektiği savıyla gene karşımıza dikilirse, saçma sapan eleştirileriyle bizi zor duruma soktuğu için kendisini savcılığa vereceğiz. Hem de ceza yasasındaki, *kafasızlık edip güpegündüz yabancı bir evin kapı kilitlerini kırarak soygun yapmaya kalkışma* suçundan...

BİRİNCİ BÖLÜM

"ALAGEYİK EKİBİ"

Caddeden karşıya geçmeden önce
iki yana bakmak gerekir.
(Trafik kuralı)

Başlık I

Panikovski Anlaşmayı Nasıl Bozdu?

Yayaları sevmek gerekir.

İnsanlık âleminin çoğunluğunu yayalar oluşturur. Yalnız çoğunluğunu değil, en seçkin bölümünü de... Dünyamızı yayalar geliştirip kalkındırmıştır. Kentleri kurup gökdelenleri dikenler, caddeler açıp sokakları düzenleyenler, kanalizasyonları, su şebekelerini döşeyenler, caddeleri ışıkla donatıp aydınlatanlar hep onlardır. Kültürü yeryüzüne yayanlar, basım makinelerini icat edenler, barutu bulanlar, nehirler üstüne köprü kuranlar, Mısır hiyerogliflerini çözenler, ustura yerine jileti günlük yaşamımıza sokanlar, köle ticaretini kaldıranlar, soya fasulyesinden tam yüz on dört çeşit lezzetli, besleyici yemek kotarma yolunu açanlar hep yayalardır.

Ancak düzen yayalarca sağlandıktan, her şey yerli yerine oturtulduktan, güzel gezegenimiz yaşanacak duruma geldikten sonra otomobil kullananlar çıkmıştır ortaya. Hemen belirtelim ki, taşıt araçlarını icat edenler de yayalardır. Ne var ki, araç sürücüleri onların bu iyiliğini unutup, zeki, uysal yayaları her fırsatta ezip geçerek nankörlüğün dik âlasını yapmışlardır. Yayaların döşediği caddeler kısa sürede otomobil kullananların egemenliğine girmiştir. Caddeler iki kat genişlerken yaya kaldırımları daraldıkça daralmış, zavallı yayalar sokaklarda yürüyebilmek için korku içinde apartman diplerine sinmek zorunda kalmışlardır.

Büyük kentlerde yayaların yaşamı eziyet çekmekten başka bir şey değildir. Sokaklarda adım atabilmeleri için onlara ufacık özel alanlar bırakılmıştır. Yayalar caddelerde karşıdan karşıya ancak yol kavşaklarında geçebilirler, oysa bu kavşaklar trafiğin

en yoğun, aynı zamanda yayaların yaşamlarının bağlı olduğu pamuk ipliğinin en kolay koptuğu yerlerdir.

Sovyetler Birliği gibi geniş bir ülkede, barışçıl bir amaçla ulaşım ve yük taşımacılığı için kullanılan motorlu araçlar, korkunç bir kardeş kanına girme gerecine dönüşmüştür. Ülkenin en seçkin insanları aile bireyleriyle birlikte motorlu araçların tekerleri altında can vermektedir. Zavallı yaya bir kodamanın aracının çarpmasından canını şans eseri kurtarmışsa, bu sefer trafik polisi yapışır yakasına, "Neden sokak karmaşasının kurallarına karşı çıktın?" diyen düzen koyucunun zılgıtını yer, cezasını alıp oturur...

Sonuç olarak yayaların üstünlüğü günümüzde gitgide gerilemektedir. Horatio, Boyle, Mariott, Lobaçevski, Güttenberg, Anatole France gibi nice önemli kişileri insanlığa armağan etmiş bulunan yayalar, gezegenimizde canlarını kurtarmak için sokaklarda daracık yaya kaldırımlarına sıkışmak, arabaların önünden çil yavrusu gibi kaçışmak zorundadırlar. Ey, varlığından kuşkulandığım Ulu Tanrı, yayaların düştüğü bu acıklı duruma ne demeli? Onları bu duruma kim düşürdü?

Sibirya'nın ta dip köşesi Vladivostok'tan genç yaşında yola çıkıp Moskova'ya varana değin saçları ağaran bir yaya düşünün. Bir elinde "Dokuma işçilerinin yaşamını düzene sokacağız!" yazılı bir levha taşıyan, öbür eliyle de, ucunda yedek bir çift sandalet ile kapağı düşmüş bir çaydanlık asılı bir sopayı omzunda sımsıkı tutan bu yürüme şampiyonu, başkentimizden içeri adımı atar atmaz koca bir asfalt silindirinin altında eziliverir, üstelik kimse silindirin plaka numarasını almaya kalkmaz.

Ya da Avrupa ülkelerinin birinde türünün son örneği sayılacak bir yayanın, önünde bir fıçıyı yuvarlaya yuvarlaya dünya turuna çıktığını gözünüzün önüne getirin. Adam fıçıyı itelemeden yürümeye, böylece yorulmaktan kurtulmaya dünden razıdır, ancak böyle yapmazsa kimse onun ne amaçla yola çıktığını fark etmez, gazeteler adını yazıp kimse radyolarda ondan söz etmez. O nedenle zavallıcık lanet olası fıçıyı ite ite yürümek zorundadır, üstelik (ne utanç verici bir durum!) fıçının içinde "otomobil sürücülerinin düşü" diye reklamı yapılan bir motor yağı bulunmaktadır.

İşte yayaların acıklı durumu budur günümüzde.

Yayalar yalnızca Rus taşra kasabalarında, köylerinde eskisi gibi sevilir, saygı görürler. Ancak buralarda canları ne zaman çekerse sokakta karşıdan karşıya geçerler, istedikleri yere burunlarının doğrultusunda giderler.

İşte bakın, yazlık kafe işleticileri ile toplu gösteri sunucularının giydiği türden beyaz bir şapka giymiş bir yurttaş geliyor karşıdan. Burası Arbatov dedikleri bir taşra kasabasıdır. Karşıdan gelen bu kişi de toplumun çoğunluğunu, aynı zamanda en seçkin bölümünü oluşturan yayalardan biridir. Kasabasının sokaklarını korkusuzca arşınlayan genç yaya çevresini hoşgörülü bakışlarla süzmekte, elinde de ebelerin kullandığı cinsten, iri saplı, kocaman bir çanta tutmaktadır. Yol boyunca geçtiği köy ve kasabalarda gördüğü şeyler onu şaşırtmışa pek benzemiyor. Çan kuleleri maviye, çağla yeşiline, açık pembeye boyalı; kubbelerinin yaldızı yarı yarıya dökülmüş kiliselere aldırış ettiği yok. Resmi bir binanın tepesinde dalgalanan bayrağa ise hiç bakmadan yürüyüp gidiyor.

Kasabanın eskiden kalma kalesinin girişinde iki kocakarı aralarında Fransızca konuşarak Sovyet yönetiminden yakınmakta, kendilerinden uzakta yaşayan sevgili kızlarını özlem duyarak birbirlerine anlatmaktadırlar. Kiliselerden birinin bodrumundan yayılan soğuk hava ile sasımış şarap kokusu insanın burnunun direğini kıracak cinsten. Burasının patates ambarı olarak kullanıldığını* hem bu kokudan, hem de kilisenin bakımsızlığından hemen anlayabilirsiniz.

— Patates kilisesi burası! diye mırıldandı eli çantalı adam.

Tepesine kireç badanayla "Kadınların, genç kızların 5. bölge kurultayına selam!" yazılı kontrplak bir takın altından geçen yaya, adı sonradan Genç Yetenekler Bulvarı olarak değiştirilen ağaçlı bir yolun başlangıcına doğru yürüdü.

— Yok, yok! dedi büyük bir üzüntüyle. Berbat bir yer bu kasaba! Rio de Janeiro nire, Arbatov nire!

Genç Yetenekler Bulvarı'nın iki yanına dizilmiş sıralarda tek

* Sovyetler Birliği'nde birçok kilise din dışı amaçlarla kullanılmıştır –ç.n.

başlarına oturan genç kızlar kitap okumaya dalmışlardı. Ağaçların aralıklı gölgeleri kitapların açık yapraklarına, kızların çıplak kollarına, içe dokunan perçemlerine düşüyordu. Kasabanın yabancısı yaya, geniş bulvara girdiğinde kitap okuyan kızlarda bir kıpırdanmadır başladı. Gladkov'un, Eliza Ojeçko'nun, Seyfullina'nın kitaplarından başlarını kaldırdılar, önlerinden geçip giden delikanlıyı ürkek bakışlarla süzdüler. Oysa adamın onlara aldırış ettiği yoktu. Genç kızların önlerinden sert adımlarla geçtikten sonra asıl gitmek istediği yere, ilçenin yönetim merkezi kaymakamlığa doğru yürüdü.

Tam o sırada köşeden bir at arabası çıktı. Arabanın yanında cüppe gibi uzun etekli, beli kuşaklı Rus gömleği giymiş bir adam yürüyordu. Adam bir eliyle arabanın boyası dökülmüş kasasına tutunurken öbür elinde, üzerinde "Musique" yazısı basılı kalın bir dosya sallamaktaydı. Arabanın yanında yürümesinin nedeni, besbelli, içerde oturan kişiye hararetle bir şeyler anlatmasıydı. Epeyce yaşlı, muz iriliğinde aşağı sarkmış burunlu yolcu bir yandan bavulunu bacakları arasında sıkı sıkıya tutarken, bir yandan da yakınında yürüyen adama arada bir "Nah sana!" anlamında çilik* göstermekteydi. Tartışmanın heyecanından olacak, arabada gidenin başındaki yeşil kenarlı mühendis şapkası iyice yana kaymıştı. İkisinin tartışması sırasında en çok, sık sık kullandıkları "ücret" sözcüğü dikkat çekiyordu.

Tartışmada başka sözler de duyulmaya başladı. Uzun gömlekli yaya karşısındakinin çilik yapılmış yumruğunu yana iterek;

— Bu yaptığınızın cezasını çekeceksiniz, yoldaş Talmudovski! diye bağırdı.

Beriki yumruğunu eski durumuna getirdi yeniden.

— Bakın, size söylüyorum: Değerini bilen benim gibi bir uzman hiçbir zaman sizin söylediğiniz koşullarda çalışmaya yanaşmaz.

— Bütün derdiniz ücret mi sizin? Öyleyse yalnız çıkarını düşünenlerle ilgili bir sorununuz var.

* Elin baş parmağını sonraki iki parmak arasından çıkararak yapılan aşağılayıcı hareket –ç.n.

Sarkık burunlu adam çilik yaptığı yumruğunu havada sağa sola savurmaya başladı.

— Ücret de ne oluyormuş, yahu? Tükürürüm sizin vereceğiniz o ücrete! İstersem bedavaya da çalışırım, mankafa! Anladınız mı şimdi? Sorun yalnız o değil. Hatta her şeye boş verip devletten emekliye bile ayrılırım. Sakın kölelik döneminin yasalarını dayatmaya kalkmayın bana. Her yerde "Özgürlük, eşitlik, kardeşlik!" diye bağırırsınız, ama bize gelince o daracık sıçan deliğinde çalışmaya zorlarsınız. Olmaz öyle şey!

Mühendis Talmudovski çilik yaptığı yumruğunu açtı. Parmaklarıyla tek tek saymaya başladı:

— Vereceğiniz konut domuz ahırına benziyor, bu bir; kasabada tiyatro diye bir şey yok, bu iki; vereceğiniz ücrete gelince... Hey arabacı, dosdoğru istasyona sür!

Uzun gömlekli adam arabanın önüne atılarak atı kantarmasından yakaladı.

— Dübrr! Durdurun arabayı! Bay Talmudovski, vicdanınız yok mu sizin? Bu kadar insafsız mısınız? Mühendisler-teknik adamlar bölümünün sorumlusu olarak fabrikanın uzmansız kalmasına izin veremem. Tanrı'dan korkun biraz. Toplum da bunu hoş karşılamaz. Mühendis Talmudovski, elimdeki dosyada imzaladığınız sözleşme duruyor.

Mühendisler-teknik adamlar bölümünün sorumlusu bacaklarını iki yana açtıktan sonra üzerinde "musique" yazılı dosyanın ipini hızlı hızlı çözmeye başladı. İşte bu tedbirsizlik tartışmaya son noktayı koymaya yetti. Arabanın önünün açıldığını gören Talmudovski ayağa fırlayarak sürücüye bağırdı:

— Daha ne duruyorsun, be adam? Çabuk sür istasyona!

Teknik adamlar sorumlusu hızla koşturan arabanın arkasından seğirtti.

— Hey, durun! Nereye gidiyorsunuz? Mühendis Talmudovski, size söylüyorum, emek cephesinden kaçtığınızı bilesiniz!

Adını sonra vereceğimiz eli çantalı yabancı, hemen yakınında geçen bu olayı bir süre izledikten sonra kendi kendine söylenmeye başladı:

— Şimdi iyice anlaşıldı, Rio de Janeiro değil burası, berbat mı bearbat bir yer!

Bir dakika sonra hükümet binasından içeri daldı, doğruca kaymakamın odasına yönelerek kapıyı çaldı. Kapının yanındaki masada oturan kaymakamlık yazmanı durdurdu genç adamı.

— Hey, kimseye sormadan nereye gidiyorsunuz? Önce ne istediğinizi bana söyleyin.

Ziyaretçinin hükümet yetkilileriyle, toplumun ileri gelenleriyle, özel işletme sahiplerinin yazmanlarıyla nasıl konuşulacağını bildiği anlaşılıyordu. Hiç istifini bozmadan kaymakam yazmanına;

— Kaymakamla kişisel bir durum var aramızda, dedikten sonra kapıyı aralayarak kafasını boşluktan içeri soktu.

— Girebilir miyim, sayın kaymakam?

Kaymakamın yanıtını beklemeden içeri daldı, makam masasına yaklaştı.

— Merhaba, saygıdeğer kaymakamım. Beni tanıdınız mı?

Sırtında mavi bir ceket, ayaklarında yüksek ökçeli çizmeler bulunan, mavi pantolonunun paçalarını çizmelerinin koncuna sokmuş, kara gözlü, kocaman kafalı kaymakam genç ziyaretçinin yüzüne dalgın dalgın baktıktan sonra onu tanımadığını bildirdi.

— Nasıl tanımazsınız? Oysa çok kişi benim babama çok benzediğimi söyler.

— Merak etmeyin, ben de babama benzerim. Yoldaş, buraya hangi amaçla geldiğinizi anlatır mısınız önce?

— Babam ünlü bir kişidir. Onun oğlu olmak bir şeref! Teğmen Şmit'in oğluyum ben.

Bu açıklama karşısında neye uğradığını şaşıran kaymakam ayağa kalmak için davrandı. Ekim Devrimi öncülerinden, solgun yüzlü, siyah pelerininin kopçalarında aslan kabartmaları bulunan deniz teğmeni bir an gözünün önüne geldi. İlçe başkanı kendini toparlayıp, Karadeniz donanması kahramanının oğluna duruma uygun sorular sormaya hazırlanırken, beriki makam odasının içindeki eşyaları titiz müşteri gözleriyle incelemeye koyulmuştu bile.

Çarlık döneminde makam odalarının eşyası bir örnek mobilyalardan seçilirdi. Devlet dairelerine özgü, birbirine benzer modeller ülkemizin her resmi kuruluşunda çıkardı karşınıza. Tavana dek yükselen yassı evrak dolapları, pırıl pırıl cilalanmış ağaçtan, oturacak yerleri daracık koltuk ve kanepeler, ayakları bilardo masalarınınki gibi kalın masalar, makam odalarını tedirgin edici dış dünyadan ayıran, meşe ağacından yapılmış hantal parmaklıklar... Devrimden sonraki yıllar boyunca bu cins mobilyalar ortadan kaybolduğu gibi, bunların yapılış tasarımları da yoklara karıştı. Yetkililer devlet ileri gelenlerinin makam odalarının nasıl döşenmesi gerektiğini tümüyle unuttukları için, özel konutlarda kullanılan mobilya çeşitlerini kendilerine örnek olarak almaya başladılar. Bundan dolayı makam odalarına evlerde, avukat bürolarında kullanılan yaylı divanlar konuldu. Divanların iki ucunda, şans getirsin diye yedi porselen fil yontusunun yan yana dizildiği, arkaları aynalı raflar ile kapkacak yerleştirilmeye yarayan girinti çıkıntılar bulunuyordu. Bunların dışında etajerler, romatizmalılar için deri kaplamalı çek yatlar, mavi Japon vazoları makam odalarının vazgeçilmez eşyalarıydı. Arbatov ilçe yöneticisinin odasında yazı masası dışında pembe ipek kumaşı tam ortasından yırtılmış iki küçük puf, dallı kumaşla kaplı iki kişilik bir kanepe, duvarda Fuji Yama ve çiçek açmış vişne ağacı görüntülü atlas perde ile piyasa işi, kaba, aynalı bir Slav dolabı daha vardı.

Genç ziyaretçi özellikle Slav dolabını görünce, "Siz ey Slavlar, bin yaşayın, e mi!.. Buralarda başka ne görülebilir ki zaten? Kendini Rio de Janeiro'da mı sandın, aslanım Ostap?" diye geçirdi içinden.

Kaymakam neden sonra;

— Gelmekle çok iyi etmişsiniz, diyebildi. Yolculuk Moskova'dan mı?

İki kişilik çizgili koltuğa bakınca, koskoca devletin kaymakamının mali durumunun ne kadar bozuk olduğu kafasına dank eden ziyaretçi soruya şu karşılığı verdi:

— Evet, Moskova'dan. Geçerken şöyle bir uğrayayım dedim...

Bir yandan böyle söylerken, bir yandan da böyle bir yere değil de Leningrad mobilya tröstünün ürettiği, İsveç modeli eşyalarla dolu bir makam odasına girse geliş amacına daha uygun olacağını düşündü.

Kaymakam, gencin Arbatov'a geliş nedenini sormayı tasarlarken nedense birdenbire, yüzünde beliren acı bir gülümsemeyle;

— İlçemizde çok değerli kiliseler bulunmaktadır, dedi. Geçenlerde Başkent Eski Eserleri Koruma Kurulu'ndan uzmanlar geldi, kiliselerimizi onarıma alacaklarını bildirdiler. Söyler misiniz, babanızın donanmayla birlikte ayaklanmaya katıldığı "Oçakov" muhribini tanıyor musunuz?

— Gördüm ama nasıl bir muhrip olduğunu şimdi pek anımsamıyorum. O sıralar yaşım ufaktı, küçücük bir çocuktum daha...

— Bağışlayın, öyle bir sordum işte... Adınız neydi, bakayım?

— Nikolay... Nikolay Şmit.

— Babanızın adını da söyler misiniz? Birden aklıma gelmedi de...

— Babamın adı...

Babasının adını bilmeyen gencin büyük bir üzüntüye kapıldığı belliydi. Kaymakamın sorusuna doğrudan doğruya yanıt vermekten kaçınarak;

— Şimdi öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, geçirmekte olduğumuz NEP* dönemi ülkemizi büyük bir yıkıma uğrattı, dedi. Şimdi nerede o eski coşku? İlçenize gelmem tümüyle bir rastlantı sonucudur. Yolda başımdan tatsız bir olay geçti de... O yüzden beş parasız kaldım.

Konuşmanın seyrinin değişmesi kaymakamı çok sevindirmişti. Oçakov zırhlısıyla ayaklanmaya katılan kahramanın adını unutmasından ötürü duyduğu utançtan bir türlü kurtulamıyordu. Delikanlının yüzüne bir daha bakıp babasının kahramanlıklarını gözünün önüne getirmeye çalışarak; "Gerçekten günlük koşturmaca sırasında kahramanlarımızı unutuyor, o bü-

* Yeni Ekonomi Planı. Sovyet Devrimi'nin ilk yıllarında uygulanan, özel kesimi destekleme planı –ç.n.

yük insanların neler yaptığını aklımıza getirmiyoruz..." dedi içinden.

— Ya, demek, beş parasız kaldınız? Olacak şey değil!..

— Buraya gelmeyip durumu düzgün olan bir esnafa gitsem beni boş döndürmeyeceğini biliyorum. Ancak böyle davranmam siyasal yönden sakıncalı olurdu herhalde. Bir devrimcinin oğlu, yardım etmesi için kalksın, Nep dökütüsü bir özel girişimciye gitsin, hiç uygun kaçmazdı, öyle değil mi?

Teğmen Şmit'in oğlu bu sözleri kendini hayli zorlayarak söylemişti. Onun bu acıklı sözlerini dinleyen kaymakam, "Yoksa bu genç tutaraklının biri olmasın? Şimdi sara nöbeti tutup düşer bayılırsa ben ne yaparım?" diye geçirdi içinden.

— Burada biz varken niçin özel girişimcilere gidecekmişsiniz? Olur mu öyle şey? diyebildi delikanlıyı yatıştırmak için.

Bu sözleri duyar duymaz Karadeniz donanması kahramanının oğlu asıl hedefine yönelerek kaymakamdan kendisine 50 ruble yardım etmesini istedi. Bunun üzerine ilçe bütçesinin sıkışık durumda olduğunu ileri süren kaymakam, ancak 8 ruble verebileceğini bildirdi. Genç isterse, işçilerin "mide düşmanı" adını taktıkları kooperatif aşevinden yemek yiyebilmek için iki tane de kupon armağan edebilirdi kendisine.

Verilenleri hemen kabul eden Oçakov kahramanının oğlu, sekiz ruble ile iki kuponu boz benekli ceketinin derin cebine indirdikten sonra pembe bez kaplı puftan kalkmak üzereydi ki, kapının arkasından kaymakamlık yazmanının ayak patırtıları işitildi, ardından da içeri girmek isteyen birini durdurmaya çalışan haykırışı...

Bu gürültülerin peşinden kapı hızla açıldı, eşikte yeni bir ziyaretçi belirdi. Soluk soluğa kalmış gençten bir adam, şaşkın gözlerle makam odasının dört bir köşesini kolaçan ettikten sonra;

— Yetkili kişi hanginizsiniz? diye sordu.

— Kaymakam benim. Ne istiyorsunuz?

Yeni gelen, küreği andıran elini ileri uzatarak kendini tanıttı:

— Merhaba, sayın kaymakam! Teğmen Şmit'in oğluyum ben.

İlçe yönetim başkanının gözleri fal taşı gibi açıldı.

— Nasıl? Teğmen Şmit'in oğlu mu?

— Evet, unutulmaz kahraman teğmen Şmit'in oğlu.

— Burada Teğmen Şmit'in bir oğlu daha var. Kendisi işte... Adı Nikolay, Nikolay Şmit...

Kaymakamın eliyle gösterdiği ilk ziyaretçinin beti benzi attı, ancak genç adam çok geçmeden kendini toparladı.

İki düzenbazın yaşamında son derece nazik birkaç saniye başlamıştı, uysal ilçe başkanı kandırıldığını bir anlasa, ikisinin de çanına ot tıkaması işten bile değildi. Düzenbazların önlerinde kendilerini kurtaracak başka bir dalavere çevirmeleri için çok kısa bir süre vardı, fırsat kaçmadan bir çıkış yolu bulurlarsa ne iyi, yoksa yandıklarının günüydü.

Açmaza düştüğünü anlayan ikinci ziyaretçinin gözlerinden büyük bir korku okunuyordu. "Paraguay" tipi yazlık gömleği, yelken bezinden açık mavi ayakkabılarıyla bir dakika önce bıçkın bir dalikanlıyı oynarken, şimdi odanın ortasında pusulasını şaşırmış kaptan gibi süklüm püklüm dikilmekteydi. Kaymakamın yüzünde acı bir gülümseme belirdi.

Teğmen Şmit'in ikinci oğlu artık kurtuluş şansı kalmadığını, kaymakamın olanca öfkesiyle kendisine çullanacağını düşündüğü an, pembe puftan kalkmaya davranan birinci gençten yeni bir hücum geldi:

— Vasya, sen nerelerdesin be kardeşim? Kardeşin Kolya'yı tanımadın mı yoksa?

Teğmen Şmit'in ikinci oğlu birden canlandı:

— Tanımaz olur muyum, Nikolay? Bak, işte şimdi tanıdım. Sevgili kardeşim Kolya'sın sen.

İki kardeş arasında öyle bir sevgi gösterisi başladı, teğmen Şmit'in çoktandır görüşmeyen oğulları öyle bir özlemle kucaklaştılar ki, sonradan gelenin boğulmasına ramak kaldı, havasızlıktan yüzü sapsarı kesildi. Öz kardeşi Kolya onu yıllar sonra karşılaşmanın sevinciyle biraz fazla sıkmıştı.

İkisi böyle koklaşıp öpüşürlerken suratından ekşi gülümseme eksilmeyen kaymakama yan yan bakmaktan da kendilerini alamıyorlardı. İki kardeş böyle özlem gideredursunlar, bir yandan da Bolşevik Partisi tarihçilerinin gözlerinden kaçan birtakım dev-

rim gerçeklerini, 1905'te yaşanan denizciler ayaklamasının gizli kalan ayrıntılarını birbirlerine aktarıyorlardı. Teğmen Şmit'in oğulları iki kişilik divana oturduktan sonra orada anılarını tazelemeyi sürdürdüler, ama yaltaklanan bakışlarını kaymakamın ekşi suratından ayırmamayı da bir an olsun ihmal etmediler.

Birinci oğul, babasının övülesi ailesinin coşkusuna onun da katılmasını amaçlayan yapmacık bir heyecanla kaymakama;

— Biz iki kardeşin ansızın karşılaşması ne şaşırtıcı bir olay, öyle değil mi? diye sordu.

— Evet, evet, çok güzel bir rastlantı, dedi beriki soğuk bir sesle.

İlçe başkanının hâlâ kuşkularından kurtulmadığını gören ikinci oğul, kızıl saçlarını köpek okşar gibi sıvazladığı kardeşine tatlı bir sesle şöyle sordu:

— Mariupol'a geldiğinde orada ninemizin yanında kalmıştın, öyle değil mi?

— Evet, onun yanında kalmıştım.

— Peki, görüşmediğimiz sürece neden bana hiç mektup yazmadın? Seni öyle merak ettim ki!

— Ah, hiç sorma! Mektup yazmaya vakit mi vardı ki?..

Böyle söyledikten sonra yerinde duramayan kıpırdak kardeşinin ona bunca zaman nerede bulunduğunu, ne işler çevirdiğini sormasından korktuğu için (hırsızlıktan başka ne iş yapabilirdi ki? Yıllar boyunca hapisanelerin birinden çıkıp ötekine girmişti) soru sorma sırasını kaptırmamak için kendisi;

— Ya sen bunca zaman bana niçin yazmadın? diye sordu.

Kardeşi büyük bir sevinçle ayağa fırladı.

— Yazmaz olur muyum? Hem de kaç kere? Taahhütlü mektuplar gönderdim sana. İstersen mektupların alındılarını göstereyim.

Böyle dedikten sonra yan cebinden beklemekten buruşmuş bir tomar kâğıt çıkardı. Ancak bunları kardeşine değil de kaymakama, üslelik ta uzaktan gösterdi.

Ne tuhaftır, yırtık pırtık kâğıtların gösterilmesi ilçe başkanını hayli rahatlattı, bunun üzerine iki kardeş anılarını daha canlı bir sesle birbirlerine anlatmaya koyuldular. Teğmen Şmit'in oğlu ol-

mayı candan benimsemiş olan kızıl saçlısı, tekdüze bir sesle de olsa, "Oçakov Zırhlısında İsyan" adlı, birçok insanın evinde bulunan bir broşürden okuduklarını kardeşine aktarmayı sürdürdü. Beriki onun soğuk bir sesle aktardıklarını öyle allayıp pullayarak renklendiriyordu ki, kaymakam yeniden kuşkuyla kulak kesildi.

Bununla birlikte iki kardeşi başka bir sorun çıkmadan makam odasından uğurladı. Delikanlılar büyük bir rahatlamayla kendilerini dışarı attılar. Hükümet konağının köşesine varınca birinci kardeş birden durdu.

— Sana şunu söyleyeyim ki, çocukluk günlerimde seni elime geçirsem gecikmeden gebertirdim, dedi. Hem de sapan taşıyla...

— Nedenmiş o?

— Yaşamın acımasız yasaları gereği... Daha doğrusu, yaşam kendi acımasız yasalarını uygulamaya bizi zorluyor da ondan. Söyler misin, kaymakamın odasında senin ne işin vardı? Onun içerde yalnız olmadığını söylemediler mi?

— Düşündüm ki...

— Ya, düşündün, ha? Kafanın çalıştığına inanmıyorum ama arada bir düşündüğün oluyor demek ki... Spinoza, Jean Jacques Rousseau, Mark Avreli gibi bir düşünür müsün sen yoksa? Hadi söyle! Soyadın neydi bakayım?

Kardeşinin haklı suçlamaları karşısında ikincisi süt dökmüş kedi gibi suskun dikiliyordu.

— Neyse, şimdilik bu suçunuzu bağışlıyorum. Özgürce yaşayın. Gelin, en iyisi, yeniden tanışalım. Ne de olsa kardeş sayılırız, akrabalık bizi bazı şeylere zorluyor. Adım Ostap Bender. Ben de sizin adınızı öğrenebilir miyim?

— Balaganov soyadım. Şura Balaganov.

— Mesleğinizi sormayacağım. Ne olduğunu tahmin ediyorum çünkü. Herhangi bir okula gittiniz mi? Pek sanmam ya... Bu yıl içinde kaç sabıkanız oldu?

— Topu topu iki tanecik suç işledim.

— İşte bu kötü! Ne diye ölümsüz ruhunuzu ucuza satıyorsunuz? Bir insan ne yapıp edip mahkemeye düşmemeli! Hırsızlıkla, şununla bununla uğraşmak boş şeylerdir. Çalıp çırpmanın günah olması bir yana, annelerimiz bize emeğimizi kötü bir amaç

uğruna harcamanın ne kadar gereksiz olduğunu öğretmedi mi?

Eğer Balaganov durdurmasaydı, Ostap Bender yaşam dersi vermeyi daha ne kadar sürdürürdü, bilinmez...

Balaganov, Genç Yetenekler Bulvarı'nın yeşillikler içindeki öbür ucunda yürüyen bir adamı göstererek sordu:

— Panama şapkalı şu beyi görüyor musunuz?

— Kimdir o? Yoksa Borneo valisi filan mı?

Ağustos ayının yakıcı sıcağında ıhlamur ağaçlarının gölgesinde yaşlıca bir adam, gövdesi biraz yana doğru eğilmiş olarak ağır ağır ilerlemekteydi. Başında da yana devrik, kenarları kertik kertik bir hasır şapka vardı. Adamın pantolonu öylesine kısaydı ki, beyaz donunun uçkur uçları paçasında dışarı fırlamıştı. Bıyıklarının arasından gözüken altın dişi ağzında yanan bir sigara varmış gibi parlıyordu.

Balaganov;

— Alın size teğmen Şmit'in bir oğlu daha, dedi. Soyadı Panikovski. Yakından tanışırız kendisiyle.

— Nasıl, teğmen Şmit'in bir oğlu daha mı var? Yok, bu kadarı da fazla!

Panikovski kaymakamlık binasına yönelmişti. Yalpalaya yalpalaya yürürken başındaki şapkayı iki eliyle birden tutup düzeltti, ceketinin önünü düğmeledi, dosdoğru içeri yürüdü.

Ostap Bender;

— Demek ki, teğmen Şmit'in üç oğlu var. İkimiz aklı başındayız ama üçüncüsü, besbelli kaçığın teki. Serseriyi bir an önce durdurmamız gerekiyor, dedi.

— Neden durduracakmışız? Başına neler geldiğini görsün de anlaşmayı bozmanın cezasını çeksin.

— Ne anlaşması?

— Bekleyin, biraz sonra anlatırım. İşte bizimki odaya girdi.

— Hayır, hayır, ben kıskanç bir adamım. Gerçi şu anda herifin kıskanılacak bir durumu yok ama... Siz hiç boğa dövüşü seyrettiniz mi? Hadi, yaklaşalım da neler olacağını görelim.

Teğmen Şmit'in artık arkadaş olan iki oğlu geri dönüp kaymakamın makam odasının penceresine yaklaştılar.

Pencerenin is bağlamış, kirli camının arkasında kaymakam

hızlı hızlı bir şeyler yazıyordu. Yazı yazan herkes gibi onun da suratı bir karış asıktı. Derken, ilçe yöneticisi birden başını kaldırdı. Biri, odanın kapısını çalmadan içeri girmişti. Teğmen Şmit'in üçüncü oğlu Panikovski masaya yaklaşarak başından şapkasını çıkardı, bunu yakaları yağ bağlamış ceketinin göğsüne bastırdıktan sonra kalın dudakları kıpır kıpır oynamaya başladı. Belli ki, bir şeyler anlatıyordu. Az sonra kaymakam sandalyesinden ayağa fırladı, pencerenin önünde bekleyen iki süt kardeş kulakları çınlatan bir haykırış duydular.

Ostap, "Geri çekil kardeşim!" diye bağırdıktan sonra Balaganov'u arkaya doğru itti. İkisi birden bulvarın karşı kaldırımına koştular, orada bir ağacın altına sindiler.

Ostap;

— Şapkanızı çıkarın, dedi. Az sonra cenaze töreni başlıyor.

Aradan fazla zaman geçmedi, kaymakamın öfkeli haykırışlarının ardından makam odasına ızbandut gibi iki koruma girdi, Panikovski'yi karga tulumba dışarı sürüklediler. Zavallıyı birisi ellerinden, öteki de ayaklarından sımsıkı kavramıştı.

Ostap;

— Şu anda cenaze dostları, yakınları tarafından eller üstünde dışarı çıkarıldı, dediği sırada iki zebellah, teğmen Şmit'in akılsız oğlunu merdiven başına getirip havada iki yana sallamaya başladılar. Bu sırada Panikovski sesini hiç çıkarmadan mavi göğe bakıyordu.

Çam yarması korumalar Panikovski'yi salıncak gibi sallayıp sallayıp yaşlı gövdesine havada uçacak hızı verdikten sonra ikisi birden aynı anda ileri fırlattı.

Ostap;

— Uzun bir uğurlama töreninden sonra cenaze toprağa verildi, diye bağırdı.

Panikovski kurbağa gibi "Şap!" diye yere yapışmıştı. Ancak düşer düşmez hemen ayağa kalktı, eskisinden daha çok yalpalayarak Genç Yetenekler Bulvarı boyunca koşmaya başladı.

Bu görüntü iki kardeşin çok hoşuna gitmişti. Ostap;

— Eh, engerek yılanı anlaşmayı nasıl bozmuş, sözünü ettiğiniz anlaşma nasıl bir şey? Bunları bana anlatır mısınız? dedi.

Başlık II

Teğmen Şmit'in 30 Oğlu

Telaş içinde başlayan o sabah böylece sona erdi. Aralarında anlaşıp karar vermedikleri halde, Bender ile Balaganov kaymakamlık binasından ayrıldıktan sonra ikisi birden aynı yöne yürüdüler. Dingilleri aralıklı at arabasına yüklü uzun bir demiryolu rayı, kulak tırmalayıcı çınıltılarla cadde boyunca ilerliyordu o sırada. Yelken bezinden özel balıkçı giysili bir köylünün taşıdığı bu koca meret sanki ray değil, gürültü çıkaran garip bir müzik aletiydi. Güneşin yakıcı ışıkları dükkânların vitrinlerine vurmuştu. Vitrinlere şöyle bir bakılsa içlerinde neler bulunduğunu tek tek görürdünüz Bunlardan birinde okullarda ders malzemesi olarak kullanılan yerküreler, kafatasları, kartondan yapılıp mora boyanmış, içkici bir adamın sirozlu karaciğeri ile bunların tepesinde dostça kucaklaşan iki iskelet özellikle dikkat çekiyordu. Çeşitli mühür ve damgaların sergilendiği, yoksul görünüşlü başka bir vitrine baktığınızda da üzerlerinde "Öğleyin kapalıdır", "Saat 2 ile 3 arası kapalıdır", "Öğle paydosunda kapalıyız", "Kapalıdır", "Dükkânımız kapalı", "Mal sayımı dolayısıyla mağazamız kapalıdır" gibi çeşitli renklerde, boy boy emaye levhalarla karşılaşırdınız. Anlaşılan, Arbatov kasabasının dükkân ve mağaza sahipleri vitrinlerine en çok bu levhaları asınca içleri rahata eriyordu. Ama levhalar arasında bir tanesi vardı ki, ötekiler gibi adam sendeciliği, boş vermişliği değil, tam tersine, insanların işine yarama isteğini belirtiyordu: "Evlere bakıcı kadın gönderilir."

Yan yana sıralanan öbür üç vitrinde üflemeli çalgılar, mandolinler, iri balalaykalar sergilenmişti. Kırmızı bezle kaplı vitrin basamaklarına sıra sıra dizilmiş bakır borular güneşte utanmaz

bir parlaklıkla göz kamaştırıyordu. Hele bunlar arasında öyle heybetli bir bas korno duruyordu ki, güneşli vitrinde çöreklenerek tembel tembel ısınırken, onu niye başkent hayvanat bahçesinde fil ile boğa yılanı arasına değil de buraya koydular diye hırsından çatlayacak sanırdınız. Dev yapılı çalgı aletini hayvanat bahçesinde sergileseler dinlence günleri çocuklarını oraya gezmeye götüren analar, babalar; "Bak çocuğum, burası bas sesli kornonun pavyonudur. Korno şimdi uyumaya yatmış, en iyisi onu şimdi uyandırmayalım. Uykusundan kalkarsa bom bom diye gürlemeye başlar." derlerdi muhakkak. Çocuklar da gözlerini kocaman kocaman açarak bu acayip yaratığı ilgiyle seyrederlerdi.

Başka bir zaman olsa Ostap Bender köpek kulübesi iriliğindeki bas balalaykalara, sıcaktan eğilip bükülen gramofon plaklarına, cicili bicili, ama yiğitçe duruşlarıyla, "Tüfek icat oldu, mertlik bozuldu!" diye haykıran izci trompetlerine bakmadan vitrinlerin önünden geçmezdi. Ancak şimdi bunlarla ilgilenecek zaman değildi, çünkü açlıktan karnı zil çalıyordu.

Yanında yürüyen Balaganov'a dönerek;

— Öyle sanıyorum ki, şu anda yoksulluk uçurumunun kıyısındasınızdır. Yanılıyor muyum yoksa? dedi.

— Parasızlıktan mı söz ediyorsunuz? Evet, öyle, tam bir haftadır meteliğe kurşun atıyorum.

— Öyleyse sonunuzu hiç iyi görmüyorum, kardeşim. Yoksulluk uçurumu uçurumların en tehlikelisidir. Ne yaparsınız, gene de insan kendini bu tehlikeden kurtaramıyor. Neyse, sıkmayın canınızı. Öğle yemeği için gagamla üç yemek kuponu kapıp kaçırdım. Kaymakam benden ilk bakışta hoşlandığı için bağışladı bunları.

Ancak süt kardeşler kaymakamın bu iyiliğinden yararlanamadılar. Çünkü "Mide Düşmanı" diye adlandırılan aşevinin kapısında paslanmış kocaman bir kilit asılıydı.

Ostap buna çok üzüldü.

— Herhalde köfte sayımı yaptıkları için sonsuza kadar kapattılar aşevini. Bu durumda gidip özel lokantalardan birine girelim. Karın doyurmanın cezası varsa versinler bize.

— Ama onlar peşin para isterler.

— Hadi, sizi daha fazla üzmeyeyim. Paramız da var, kaymakam bana bir de sekiz altın ruble verdi. Şunu baştan söylüyorum, değerli kardeşim Şura, aslında size bedava yemek yedirmek niyetinde değilim. Ne dersiniz bilmem ama her karın doyurma karşılığında ufak tefek hizmetler bekleyeceğim sizden.

Ancak özel kesim, Arbatov kasabasında lokantacılık alanında herhangi bir varlık göstememişti, o bakımdan iki kardeş kooperatifin yazlık bahçesindeki aşevi yemeklerinden yararlanmak zorunda kaldılar. Ama burada da Arbatov halkının beslenmesi konusunda yeni uygulamaları gösteren özel bir levhayla karşılaştılar. Levhada şöyle bir yazı okunuyordu:

BİRA SADECE KOOPERATİF ÜYELERİNE VERİLİR.

— Öyleyse biz de bira yerine kvasla yetiniriz, dedi Balaganov.

— Evet, bu durumda yapacak başka şey kalmadı. Sovyet yönetimine yakınlık duyan özel şirketlerin ürettiği kvasla yetineceğiz ister istemez. E, şu düzenbaz Panikovski'nin ne gibi bir suç işlediğini anlatmayacak mısınız bana? Ufak dalaverecilerin çevirdiği dolapları dinlemek hoşuma gider.

Karnını güzelce doyuran Balaganov kurtarıcısının yüzüne minnet dolu gözlerle bakarak Panikovski'nin yaptıklarını anlatmaya koyuldu. Öykü iki saat kadar sürdü. Anlattığı olaylar gerçekten çok ilginçti.

Ülkemizde bütün iş alanlarında emek sunumu ile istemini (arz ve talebini) ayarlayan sistemler bulunur. Sözün gelişi bir tiyatro oyuncusu ta Sibirya'daki Omsk kentinde bir sahnede rol almak istiyorsa, bilin ki, orada ona rakip çıkacak birinin bulunacağından korkmamaktadır. Oraya koşa koşa gider. Ayrıca oradaki tiyatroların onun oyunculuk yeteneğine uygun "soğuk âşık" ya da en basitinden "garson" rollerini üstlenecek bir-iki oyuncudan fazlasının çıkmayacağını güvenilir bir kaynaktan öğrenmiştir. Bunun tam tersi de olabilir: Diyelim, demiryolu iş-

çi sendikası, Avrupa Rusya'sında bulunan Sızran-Vyazemsk demiryolu hattında bagaj dağıtıcılığı görevi için boş yer kalmadığını, buna karşılık ta bilmem neredeki Orta Asya demiryollarında makasçılık yapacak dört kişi arandığını gazetelerde çarşaf çarşaf duyuru yayımlayarak bütün ülkeye duyurur. Amacı sendikanın üyelerini kollamak, onlara en uygun yerlerde iş bulmakdır. Bir örnek daha... Bir mal pazarlama uzmanı Moskova'da on yıldır başarıyla yürüttüğü görevi aile sorunları yüzünden bırakmak zorunda olduğunu, bir taşra kentinde konumuna uygun başka bir iş aradığını gazeteler aracılığıyla ilan eder. Onun da amacı iş yerlerine kendini beğendirmektir.

Örneklerden anlaşılacağı üzere her yerde kendine göre bir düzen vardır, ama yalnızca teğmen Şmit'in oğulları diye bilinen dalavereciler piyasasında sonu gelmez bir karmaşa yaşanır. Teğmenin oğulları arasındaki anlaşmazlık, geçimsizlik onlara sürekli zarar getirmektedir, ama enayilerin bundan haberleri yoktur. Anarşi, kardeşler arasında kesinlikle uyum diye bir şey bırakmamıştır. Bunun sonucunda çoğunluğu kolay inanan yöneticilerle ve devlet kuruluşlarındaki yetkili kişilerle bir dakikalık konuşma sonunda sağlanabilecek işlerden bir tanesi bile yararlanamaz.

Ülkenin her köşesinde Karl Marx'ın uyduruk torunları, Frederich Engels'in gerçek olmayan yeğenleri, Lunaçarski'nin düzmece kardeşleri, Clara Zetkin'in sanal kuzenleri ya da en azından ünlü anarşist prens Kropotkin'in soyundan geldiklerini ileri süren kişiler dilenerek ya da zorbalık ederek yaşamanın bir yolunu bulurlar.

Batıda Minsk kentinden doğuda Bering boğazına, Kuzey Denizi'ndeki Frans Yosif adalarından güneyde Nahçivan iline değin her yerde kalbur üstü kişilerin yeğenleri yönetim kurullarına girer, büyük kentlerin garlarında boy gösterir, lüks arabaların arka koltuklarında kaygılı bir yüzle otururken görülürler. Onlar sürekli telaş içindedirler, çünkü işleri bir türlü bitmek bilmez...

Bir zaman geldi, hatırlı akrabaların baskısıyla işe yerleştirilenlerin sayısı öylesine arttı ki, ülkede ekonomik çöküntü baş

gösterdi. Sonunda çalışma alanında reform yapma zorunluluğu doğdu. Böylece Karl Marx'ın torunları, Fredrich Engels'in, Kropotkin'in, öbür ünlülerin yakını olduklarını savlayanlar yavaş yavaş kendilerine çeki düzen verdiler. Ama Polonya ulusal meclisi gibi sürekli kargaşa içinde yaşayan teğmen Şmit'in oğulları birbirlerini yemekten geri durmadılar. Birtakım kaba, aç gözlü, geçimsiz adamlar piyasayı doldurdu; karınlarını doyuracak ekmek teknelerini kendi ayaklarıyla tekmeleyerek kırıp dağıttılar.

Kardeşlerin birincisi ve en ünlüsü diye kendini tanıtan Şura Balaganov bu durumdan son derece kaygılıydı. Anlattığına göre bol ürün veren Ukrayna topraklarını, Kafkaslarda en verimli geçim kaynakları olan ılıca ve kaplıcaları kirleten, kardeş dediği kişilerle sık sık çatışmak zorunda kalıyordu. Çünkü oralardan geçimini rahatça sağlıyormuş bir zamanlar.

Ostap;

— Karşılaştığınız zorluklardan dolayı bayağı yılmışa benziyorsunuz, diye alay etti süt kardeşiyle.

Beriki Ostap'ın onunla alay ettiğinin farkına varmadı. Bardağındaki menekşe rengi kvası içerken anlatmasını sürdürdü.

Söylediğine göre bir toplantı yapıp bütün kardeşler kendi aralarında görüşüp anlaşırlarsa bu kargaşadan kurtulabilirlermiş. Balaganov böyle bir toplantıyı gerçekleştirmek için bütün kış çalışmış. Yakından tanıdığı rakiplerinin hepsine birer mektup yazmış. Yakından tanımadıklarına ise Marks'ın düzmece torunları aracılığıyla haber göndermiş. Böylece 1928 yılı bahar aylarından birinde, teğmen Şmit'in en çok tanınan oğulları Suharev kulesinin dibindeki bir Moskova lokantasında onun ayarladığı toplantıyı gerçekleştirmişler. Katılanların sayısı hayli kabarıkmış, meğer teğmen Şmit'in yaşları 18 ile 52 arasında tam 30 oğlu ile tümü de kaçık, yaşlı, çirkin 4 kızı varmış.

Kısa süren toplantının açılış konuşmasında Şura Balaganov, kardeşlerin ortak bir dil bulacakları, yaşamın zorunlu kıldığı bir anlaşmada birleşecekleri umudunu dile getirmiş.

Balaganov'un sunduğu tasarıya göre bütün Sovyetler Birliği, toplantıda bir araya gelenlerin sayısına uygun olarak 34 geçim bölgesine ayrılacak, her bölge teğmen Şmit'in çocuklarından bi-

rinin sürekli kullanımına bırakılacaktı. Anlaşmayı imzalayacaklardan hiç kimse kendine ayrılan alanın sınırlarının ötesine geçemeyecek, daha fazla kazanç sağlamak amacıyla bir başkasının alanına giremeyecekti.

Panikovski dışında hiçbiri bu öneriye karşı çıkmamış, oysa Panikovski daha o zaman anlaşmaya kesinlikle uymayacağını açıklamış. Gerçi bölgelerin paylaşılması sırasında çirkin olaylar yaşanmış. Önde gelen kardeşlerden bir bölümü daha ilk dakikalarda ağza alınmayacak sövgülerle birbirlerine saldırmışlar.

Bölge paylaşımından kaynaklanan bu tartışmaların birinci nedeni, sınırları içinde üniversite bulunan illeri kimsenin istememesiymiş. Çünkü Moskova, Leningrad, Harkov gibi güngörmüş, feleğin çemberinden geçmiş büyük kentleri kimse beğenmiyormuş.

Bunun yanında adı verimsize çıkan, merkezden uzak, çöl ortasındaki doğu kentlerini de pek isteyen çıkmıyormuş. Dediklerine göre buralarda devrim kahramanı teğmen Şmit'in adını duyan, onun kim olduğunu bilen insanlara pek rastlanmıyormuş.

Panikovski şöyle bağırıyormuş durmadan:

— Beni aptal sandınız galiba! Bana Orta Rusya bölgesini verirseniz ancak o zaman imzalarım anlaşmayı.

Balaganov buna karşılık;

— Nasıl, bütün Orta Rusya ovalarını mı? İstersen o bölgenin üstüne sana Melitopol'u ya da Bobruysk'u da verelim, ne dersin? demiş.

"Bobruysk" adını duyanlar derin derin göğüs geçirmişler. Hepsi paylarına oranın düşmesini candan diliyormuş, çünkü bu kent geçim kolaylığı yanında kültür düzeyi yüksek bir yermiş.

Aç gözlü Panikovski, Balaganov'un alaylı sözleri üzerine yelkenleri suya indirmiş.

— Orta Rusya'nın hepsini vermeseniz de olur, yarısına razıyım, demiş. Benim iki ailem var, geçimimi başka türlü sağlayamıyorum.

Ancak yarısını bile vermemişler o engerek yılanına.

Uzun süren bağrışma çağrışmaların ardından kardeşler arasında paylaştırmak için ülkeyi 34 bölgeye ayırıp bunların kuray-

la dağıtılmasına karar vermişler. Bu karar üzerine dağıtılacak bölgelerin adları otuz dört kâğıt parçasına yazılmış. Verimli bir kent olan Kursk, kuşkulu bir yer diye düşünülen Herson, yeterince bilinmeyen Minusinsk, pek umut vermeyen Aşkahat, Kiev, Petrozavodsk, Çita gibi illerin, ilçelerin adları kâğıtlar üzerine yazılıp toplantıya katılanlardan birinin kulaklıklı tavşan kürkü şapkasının içine konularak kura çekimine başlanmış.

Paylaşım sırasında neşeli çığlıklar, acıklı inlemeler, yakası açılmadık küfürler birbirini kovalıyormuş.

Panikovski'nin talihsizliği onun Povoljye bölgesine düşmesine neden olmuş. Hiç hoşlanmadığı bu sonuç üzerine aç gözlü ihtiyar büyük bir öfkeye kapıldığı halde anlaşmayı imzalamak zorunda kalmış.

Toplantıda durmadan şöyle haykırıyormuş:

— Tamam, oraya gideceğim. Ama beni iyi karşılamazlarsa anlaşmaya uymayacağımı şimdiden söylüyorum size. Bildirdiğim koşullarda bölgemin sınırlarını aşacağımı kendi kulaklarınızla duydunuz, tamam mı?

Kendisine altın yumurtlayan Arbatov bölgesinin düştüğünü gören Balaganov, berikinin böyle haykırması üzerine kimsenin anlaşma maddelerine karşı çıkmasına izin verilmeyeceğini bildirmiş.

Sonuç beğenilse de, beğenilmese de teğmen Şmit'in 30 oğlu ile 4 kızı kendi bölgelerine gitmek üzere toplantı yerinden yola koyulmuşlar.

Şura Balaganov anlattıklarına son noktayı koydu:

— Az önce kendi gözlerinizle gördünüz. Panikovski denilen zehirli engerek kendi eliyle imzaladığı anlaşmaya uymamakta direniyor. Onun çoktandır benim bölgeme kaydığını biliyordum, ama bugüne dek bir türlü yakasını ele geçirememiştim.

Balaganov'un beklentisinin tersine Ostap Bender, Panikovski'nin bu kötü davranışını ne ayıpladı, ne de ona kızdığını belli etti. Yalnızca sandalyesinde geriye kaykılarak kayıtsız kayıtsız önüne bakmaya başladı.

Oturdukları yazlık lokantanın arka duvarında değişik ağaçlardan oluşan bir bahçe resmi vardı. Okul kitaplarının sayfala-

rı gibi düzgün, geniş yapraklı ağaçların resmiydi bu. Lokantanın ağaçlı bir bahçesi olmadığı için ressamlar arka duvara böyle tablo çizmişlerdi. Duvarın gölgesi bahçeye düştüğü zaman bir serinlik oluşuyordu, bu nedenle içerde oturanlar hallerinden memnundular. Müşterilerin hepsi de sendika üyesiydi, o nedenle istedikleri kadar bira içebiliyorlardı. Yemek yiyen kimse yoktu.

Biraz sonra patırtılar, takırtılar çıkaran yeşil bir araba gelip kapının önünde durdu. Arabanın kapısında "Gelin, sizi uçurayım!" yazısı vardı. Ansızın önlerine çıkan arabanın kapısındaki yazıyı okuyan lokanta müşterileri, bu neşeli gezinti çağrısına aldırış bile etmediler. Aldırış etmemekten de öte, başlarını önlerine eğip arabaya bakmamaya çalıştılar. Yay biçimindeki yazının altında arabayla gezi ücretinin saatte 3 ruble olduğu, bütün gün dolaşılırsa ücretin pazarlıkla belirleneceği bildiriliyordu. Arabanın içi bomboştu.

Bira içenler arasında bir fısıldaşmadır başladı. Müşteri kapmak için parmaklıklı kapının üstünden bir süre lokantayı gözleyen sürücü, kimsenin istekli olmadığını anlayınca yüksek sesle bağırmaya başladı:

— Taksimiz boştur. Hadi, gelin, çevreyi gezdireyim!

Gene de kimse arabaya binmek istemiyordu. Tam tersine, sürücünün çağrısına tuhaf bir karşılık verdiler: Hepsi de başlarını başka yöne çevirmişlerdi. Bunun üzerine araba yavaş yavaş oradan ayrıldı. Lokantanın müşterileri ise uzaklaşan arabanın arkasından hüzünlü hüzünlü baktılar. Aradan birkaç dakika geçince araba bu sefer ters yönden gelip hızla lokantanın önünden geçti. Koltukları eskisi gibi boştu. Sürücü oturduğu yerde zıp zıp zıplarken bir yandan da anlaşılmaz sözler haykırıyordu.

Arabayı bir süre süzen Ostap;

— Balaganov, biliyor musun, siz züppenin birisiniz, dedi. Sözlerime gücenmeyin ama, bu söylediğim doğrudur. Yeryüzünde kapladığınız yeri böylece öğrenmiş oldunuz.

— Canınız cehenneme! Bu ne biçim söz?

— Demek, bana gücendiniz? Bir insan teğmen Şmit'in oğluysa ona züppe diyemeyeceğiz, öyle mi?

— Ama siz de teğmen Şmit'in oğlusunuz.

— Evet, siz züppenin tekisiniz. Babanız da züppeydi, çocuklarınız da züppe olacak. Ağzınız daha süt kokuyor. Bunu iyi bilesiniz! Bu sabah kaymakamlıkta yaptıklarınıza ne demeli, bilmem ki? Birkaç ruble dolandırmak için sizin gibi davranmak teğmen Şmit'in oğullarına yakışır mı? Her seferinde böyle ucuz çalma çırpma işiyle uğraşırsanız, sonunuz ne olacak? Lüle lüle kızıl saçlarınızı herkes tanıyınca sırtınız kızılcık sopasından kurtulamayacak.

— Öyleyse ne yapmam gerekiyor? Ekmek parası kazanmanın başka bir yolu var mı?

— Kafanızı çalıştırın, kardeşim! Örneğin ben kafamı çalıştırarak doyuruyorum karnımı. Kaymakamdan birkaç ruble koparmak amacıyla kesinlikle kirli pençemi uzatmam. Bakış açım çok geniştir. Gördüğüm kadarıyla siz son derece çıkarına düşkün bir adamsınız. Söyler misiniz, cebinizde kaç ruble olsa size yeterdi?

— Beş bin ruble.

— Ayda mı?

— Yılda...

— Öyleyse yollarımız hemen burada ayrılıyor. Çünkü bana uygun biri değilsiniz. Siz bana aynı soruyu sorsaydınız beş yüz bin ruble derdim. Üstelik taksit taksit değil, hepsi peşin.

— Yok yahu! Belki taksit taksit verseler ona da razı olurdunuz.

Ostap karşısındakinin gözlerine dikkatle baktıktan sonra ciddi bir sesle;

— Belki taksitle de alırdım ama toptan olsa daha çok hoşuma gider, dedi.

Balaganov süt kardeşinin bu sözüne şakalı bir yanıt vermek istediyse de Ostap'ın yüzüne bakınca yerinde çakıldı kaldı. Bender duruşuyla tıpkı sporcu madalyalarının üstündeki şampiyon resimlerine benziyordu. Boğazının esmer derisinde derin bir yara izi vardı, neşe saçan gözleri çakmak çakmaktı...

Balaganov kendini tutamayarak ellerini ceplerinden çıkardı, "hazır ol"a geçti. Hatta bununla da yetinmedi, önemli bir kişi-

nin karşısındaymış gibi, korkudan titreyerek öksürme isteği duydu.

— Bu kadar parayı ne yapacaksınız? Üstelik hepsi peşin, öyle mi? dedi öksürerek.

— Daha fazla olsa iyiydi ama, ne yapalım, şimdilik bu kadarıyla yetiniriz. İşlerimi düzene sokmak için başlangıçta bu para çok işimize yarayacak. Yoldaş Şura, benim asıl amacım çok çok uzaklara, Rio de Janeiro'ya gitmektir.

— Orada akrabalarınız mı var yoksa?

— Akrabaları olan bir adama benziyor muyum hiç?

— Benzemiyorsunuz. Ama düşündüm ki...

— Hayır, hiçbir yerde yakınım, akrabam yok. Tek başıma, sipsivri ortada kalmış bir adamım ben. Bir zamanlar babam vardı, Türk yurttaşıydı, korkunç acılar içinde kıvranarak öldü. Rio de Janeiro'ya gitmek istememin tek nedeni, orasının çocukluktan beri düşlediğim yer olması. Böyle bir kentin varlığından haberinizin olmadığını adım gibi biliyorum.

Balaganov üzüntü içinde, "evet" anlamında başını salladı. Dünyada kültür merkezi olarak yalnızca Moskova'yı, Kiev'i, Melitopol'u bir de Jmerinka kasabasını bilirdi. Ona sorsanız yeryüzü dümdüz bir tarlaya benzerdi.

Ostap kitaptan koparıp sakladığı bir yaprağı masanın üstüne koydu.

— Küçük Sovyet Ansiklopedisi'nden kopmuş bir yapraktır bu. Bakın, orada Rio de Janeiro için neler yazıyor: "Nüfus bir milyon 360 bin. Halkın büyük bir bölümü melezdir. Atlantik okyanusunun kıyısında, geniş bir koyun derinliğinde yer alır." Dahası var. "Kentin büyük caddelerinin üzerinde bulunan mağazalar zenginliği, göz kamaştırıcılığı bakımından dünyadaki öbür büyük kentlerden hiç de geri kalmaz." Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, Şura, oradaki mağazalar öbür büyük kentlerdekilerin hiçbirinden geri kalmazmış. Alabildiğince geniş bir koy, melezler, kahve dışsatımı, iç içebildiğin kadar bol ve ucuz kahve; "Sevgilimin küçük bir şeyi var" adlı çarliston da cabası... Bundan iyisi can sağlığı? Orada her istediğini rahatça elde edebilirsin. Bir buçuk milyon nüfusun tümü silme beyaz pan-

tolon giyermiş... İşte böyle bir yere gitmek istiyorum. Geçen yıldan beri Sovyet yönetimiyle başım belada. Adamlar ülkede sosyalizmi oturtmak istiyorlar, bense böyle bir şey istemiyorum. Bana niçin bu kadar çok paranın gerekli olduğunu anladın mı şimdi?

— Tamam, anladım, ama o kadar parayı nereden bulacaksınız?

— Nereden olursa. Siz bana cüzdanı kabarık bir adamın adını söylerseniz gerisi kolay.

— Öldürecek misiniz yoksa onu?

Balaganov sesini alçaltarak bu soruyu sorduğu sırada, kooperatif lokantasında bira içen Arbatov'lular birbirlerinin onuruna kadeh kaldırıyorlardı.

Ostap;

— Bakın, size ne söyleyeceğim, dedi. Bana kalsa Moskova'da toplandığınız o yerde anlaşmaya imzanızı atmayacaktınız. Orada teğmen Şmit'in oğullarının işini düzene sokayım derken harcadığınız çaba sizi yorup bitirmiş. Bunu gözlerinizin içine bakınca anlıyorum. Şunu iyice kafanıza sokun, kardeşim; Ostap Bender hiçbir zaman kimseyi öldürmemiştir. Ama onu öldürmeye kalkanlar çıkmıştır, o başka. Yasalar karşısında tertemiz biriyim. Gerçi melaike değil bu kardeşiniz. Melekler gibi kanatlarım yok, ama ceza yasalarına son derece saygılıyımdır. Yasalara saygılı olmak benim en zayıf yanım.

— Öyleyse zengin birini bulsak ondan parayı nasıl alacaksınız?

— Nasıl mı? Durum neyi gerektiriyorsa öyle yapacağım. İsterseniz nasıl alacağımı açıklayayım size: Birinden dürüst yollarla para koparmak için dört yüz kadar yöntem geliştirdim. Beni asıl korkutan uygulayacağım yöntemler değil. Benim için en önemlisi, para babası birini bulmak. Böyle birini bulamayacağım için çok korkuyorum. Yerimde bir başkası olsa devlet kuruluşlarını soymaya kalkardı. Ben kesinlikle böyle bir şey düşünmüyorum. Dedim ya, ceza yasalarına saygım vardır. Devlete, kooperatiflere soygun düzenlemek benim işim değilim. Bana zengin birini bulun, gerisine karışmayın. Böyle birini nerede bulabiliriz?

— Siz neler söylüyorsunuz? Ülkede öyle çok zengin var ki?

— Yoksa tanıyor musunuz onlardan birini? Bir Sovyet zenginin adını söyler, tam adresini verebilir misiniz bana? Ülkemizde cüzdanı kabarık para babalarının bulunduğunu, bulunması gerektiğini biliyorum. Madem ülkede bunca kâğıt para serbestçe dolaşıyor, bunları çokça elinde toplayıp kesesini şişirenler vardır elbette. Böyle bir açık gözün adını söyleyebilir misiniz bana?

Ostap heyecandan zor soluk alıyordu. Zengin birini bulmak onun çoktandır zihnini kurcalayan, düşünü kurduğu bir olguydu.

Derin düşüncelere dalmıştı.

— Kapitalist gelenekleri olan düzenli bir burjuva devletinde parası bol bir milyonerle iş yapmak ne güzel olurdu! Orada milyonerler hatırı sayılır kişilerdir, herkes açık adreslerini bilir. Rio de Janeiro gibi bir kentte büyük konaklarda yaşarlar. Bunlardan birinin evine çekinmeden gidersin, seni kabul etmelerinin ardından ilk fırsatta parasını alırsın. Güzel güzel, saygı ve nezaket çerçevesi içinde... "Merhaba. Hiç heyecanlanmayın, beyefendi, sizi biraz rahatsız edeceğim," dersiniz. O da "Tamam, önemli değil," karşılığını verir. İşte hepsi bu kadar... Kültür diye ben buna derim. Onlarla iş yapmak öylesine kolaydır ki!.. Bir centilmen başka centilmenlerin bulunduğu yerde işini çabuk bitirir. Bu durumda tabancanızı çekip ateş etmenize hiç gerek yok. Bizde öyle mi ya? Soğuk bir ülkede yaşamaktan ileri geliyor anlaşılan. Bizim her işimiz gizli kapaklıdır. Bizde ise bir milyoneri, güçlü bir vergi memuru örgütü olan maliye bakanlığı bile bulamaz. Oysa birçok para babası belki şu anda kooperatif yazlık lokantasında bizimle birlikte bir şeyler yemekte, bira içmektedir. Komşu masada tip-top birası içen şu adam bunlardan biri olamaz mı? İşte benim buna çok canım sıkılıyor! Kimin ne olduğunu anlayamıyorsunuz.

Balaganov bir süre bekledi.

— Gizli milyonerin yerini bilseniz ondan para koparacağınıza inanıyor musunuz? diye bir soru sormak üzereydi ki, Ostap;

— Ne sormak istediğinizi biliyorum, diyerek durdurdu onu.

Kesinlikle adamın yüzüne yastık bastırıp onu boğacak ya da menevişli kılıcımla kellesini uçuracak değilim. Böyle aptalca işler çevirecek bir adama benziyor muyum? Yeter ki, siz bana bol paralı birini bulun. Ondan sonrası benim bileceğim iş. Sonunda göreceksiniz, kenarı işlemeli altın bir tabakta istediğim parayı bana kendi eliyle sunacaktır.

Balaganov süt kardeşine inanmak isteğiyle kahkahayı bastı.

— İşte bu iyi! Demek ki, 500 bin ruble kenarı işlemeli bir altın tabak içinde tıpış tıpış ayağınıza gelecek!?

Böyle dedikten sonra masadan kalktı, durduğu yerde fır fır dönmeye başladı. Bir yandan da şaşkınlığını belirtmek için diliyle cık cık ediyordu. Masanın yanında dikilirken bir şey söylemek isteğiyle ağzını açıyor, ardından tek söz söylemeden oturuyor, sonra yeniden ayağa fırlıyordu. Ostap, süt kardeşininbu tuhaflığını umursamazca izlemekteydi.

— Kendi eliyle mi getirecek? diye şaşkın bir sesle sordu Balaganov. Hem de altın bir tabak içinde, öyle mi? Ya getirmezse? Sizin şu Rio de Janeiro dediğiniz kent nerede bulunuyor? Çok uzaklarda mı? Orada hep beyaz pantolonlu insanların dolaşması inanılacak gibi değil. Bırakın siz Rio de Janeiro'ya gitmeyi, yoldaş Bender. 500 bin rubleyle insan burada da gül gibi yaşar.

— Orasına bir diyeceğim yok. Yaşanmasına yaşanır. Niçin yaşanmasın? Deminden beri boşuna güzel düşler kuruyoruz, canım kardeşim. Hani, kimden kazanacağız bu 500 bin rubleyi? Ortada onu alacağımız kimse yok ki...

Balaganov'un kaygılardan uzak, düzgün alnında derin kırışıklıklar belirmişti. Güvensiz gözlerle Ostap'a baktıktan sonra;

— İnanmayacaksınız ama ben böyle bir milyoner tanıyorum, dedi.

Ostap'ın yüzü birdenbire tüm neşesini yitirdi. Suratı kasılıp sertleşti, yeniden sporcu madalyonlarında gördüğümüz acımasız adam görüntüsüne büründü.

— Sakın bana kıvırmaya kalkmayın! dedi. Kardeşinizden yalan dolanla para sızdırmaya çalışıyorsanız dilencilere sadakayı yalnız cumartesi günleri veririm.

— Doğru söylüyorum, mösyö Bender.

— Şura Balaganov, lütfen söyleyeceklerimi iyi dinleyin. Eğer benimle Fransızca konuşacaksanız situayen Bender demelisiniz. Tıpkı Fransızlar gibi. Yurttaş Bender anlamında... Neyse, şimdi bunları bir yana bırakalım da bu milyonerin bulunduğu yeri bildirin hemen.

— Kendisi Çernomorsk'ta yaşıyor.

— Demek, Çernomorsk'ta, ha?.. Böyle olacağını biliyordum zaten. Orada 10 bin rublesi olan herkese milyoner derler. Benim böyleleriyle işim yok. Sizin bu yaptığınız düpedüz saçmalık!

— Durun, durun! Bırakın da sözümü bitireyim. Sözünü ettiğim adam gerçek bir milyoner. Çernomorsk'taki hapishanede yatarken tanıştığım birinden öğrendim.

İki süt kardeş on dakika sonra kooperatifin bahçeli lokantasından ayrıldılar. Büyük düzenbaz o anda önemli bir ameliyata hazırlanan bir cerrah gibi hissediyordu kendini. Artık önünde kesip biçeceği kişi onu bekliyordu. Elektrikli tencerelerde küçük peçeteler, sargı bezleri fokur fokur kaynıyor; parke kaplı döşemede beyaz gömlekli bir hemşire keklik gibi sekerek her yere yetişiyor; tıbbi malzemeler fayans ve nikel parlaklığıyla ışıldıyor, özel olarak ısıtılmış ameliyat odası mis gibi Alman cikleti kokuyordu. Cerrahımız ayrık parmaklarıyla ameliyat masasına yaklaşıyor, yardımcısı doktorun uzattığı sterilize Fin bıçağını onun elinden alıyor, hastaya, "Şimdi üstünüzdekileri çıkarın," diye sesleniyor...

Gözleri sevinçten ışıldayan Bender;

— Her zaman böyle olmuştur, dedi. Param iyice suyunu çektiğinde yüz binler kazanma şansı çıkmıştır karşıma. Şu anda bütün param cebimdeki şu beş ruble. Döner sermayem de bu, yedek akçem de bu, harcayacağım son birkaç metelik de bu... Sözünü ettiğiniz gizli milyonerin soyadı neydi demiştiniz?

— Koreyko.

— Tamam, Koreyko. Ne güzel bir soyadı! Anlattığınıza göre adamın milyoner olduğunu senden başka kimse bilmiyor, öyle mi?

— Evet, Prujanski ile benden başka kimse bilmiyor. Prujans-

ki hapishanede daha üç yıl yatacak. Ben sürem dolup kodesten çıkarken adamcağız iki gözü iki çeşme ağlıyordu. Koreyko'nun milyonları olduğunu ağzından kaçırdığı için bunları bir başkasına anlatacağımdan korkuyor olmalı.

— Bildiklerini size anlatması o kadar önemli değil. Asıl önemlisi, sizin bunları benim gibi birine anlatmanız. Arkadaşınız Prujanski gevşek ağızlı olduğu için büyük zarara uğrayacak. Çünkü hapishaneden çıktığı gün gizli milyoner Koreyko, bir atasözümüzde söylendiği gibi, "Yoksulluk ayıp değil," şarkısını söylerse sakın şaşırma.

Ostap böyle diyerek yazlık şapkasını başından kaptığı gibi havaya fırlattı.

— Bakar mısınız, saçlarımda hiç kır var mı?

Balaganov karnını içine çekti, ayak uçlarını tüfek dipçiği genişliğinde iki yana açtı, disiplinli bir asker sertliğiyle bağırdı:

— Yoktur, komutanım!

— Şimdi yoksa yakında olacak. Büyük bir çarpışmaya hazırlanıyoruz. Savaşta yalnız benim değil, sizin de saçlarınız ağaracak, yoldaş Balaganov.

Balaganov aptal aptal kikirdedi.

— Ama siz bana öyle dememiştiniz. Hani, Koreyko parayı getirip altın bir tabak içinde kendi eliyle sunacaktı?

— Evet, öyle. Benim tabağımın kenarları işlemeli olacak, sizinki ise en basitinden yemek tabağı...

— Peki, Rio de Janeiro'ya da gidecek miyiz? Ben de beyaz pantolon giymek istiyorum.

Büyük düzenbazın yüzü sertleşti.

— Rio de Janeiro çocukluğumun parıltılı bir düşüdür. Sakın ona kirli pençenizi uzatmaya kalkmayın! Şimdi onu bunu bırakın da kendi işimize bakalım! Elinizdeki tüm savaş güçlerini benim buyruğuma vermelisiniz! En kısa sürede bütün birlikler Çernomorsk'a sevk edilsin! Tamam mı? Hepimizin üniforması birbirinin aynı, savaş üniforması olacak! Marş marş, ileri! Çarpışmaya ben komuta edeceğim!

Benzin Sizden, Yararlı Fikirler Bizden

Panikovski başkasının çalışma bölgesine girerek teğmen Şmit'in oğulları arasındaki anlaşmayı bozmadan bir yıl önce Arbatov'a ilk otomobil gelmişti. Taksi işletmeciliğine el atan kişi Kozleviç soyadını taşıyan biriydi.

Onun direksiyon başına oturmasının baş nedeni, yaşamına yeni bir düzen verme isteğiydi. Daha önceki yıllarda Adam Kozleviç birçok kirli işe el atmıştı. Rusya Federasyonu ceza yasasının maddelerine sık sık karşı çıkmış, özellikle başkasının malını aşırma (hırsızlık yapma) suçunu kapsayan 162. maddeyle sürekli başı belaya girmişti.

Bu maddenin birçok alt bentleri vardır, ama suç işlemeye yatkın olan Adam Kozleviç, özellikle "a" bendinin (teknik araçlar kullanmadan yapılan hırsızlık) kendisine uygulanmasından hiç hoşlanmazdı. "Böyle ilkel madde olur mu?" diyerek neredeyse isyan ederdi.

Hele 162. maddenin insan özgürlüğünü beş yıla kadar kısıtlayan bir "d" bendi vardı ki buna da çok bozulurdu. Çünkü kodeste uzun süre yatmayı sevmezdi. Çocukluğundan beri teknik işlere kafası çalıştığından, bütün enerjisini "b" bendinde sözü edilen çabalara (teknik araç kullanarak bir kez ya da birçok kez çalıp çırpma işi) harcamaktaydı. Bu yüzden yalnız başına ya da başka biriyle anlaşarak tren istasyonlarında, iskelelerde, vapurlarda, vagonlarda, otellerde adı birçok hırsızlık olayına karışmıştı.

Ancak hiçbirinde şansı iyi gitmemişti. Çok sevdiği teknik

araçlarla da soyguna kalkışsa, böyle şeylere gereksinme görmeden de çalıp çırpsa hepsinde yakayı ele veriyordu. Böylece garlarda, iskelelerde, vapurlarda, otellerde her denemede polisin pençesine düştü. Vagonlarda da öyle. Başkasıyla işbirliği yapıp ortaklaşa aşırma girişimde bulunduğunda da polisin yakıcı soluğunu ensesinde hissediyordu.

Adam Kozleviç büyük sıkıntılar çekerek yattığı hapishaneden çıkmasına az bir zaman kala, yani üç yıllık ceza süresinin sonuna doğru, başkasının malına el koymaktansa en iyisinin kendi kazancıyla namusluca yaşamak olduğuna aklı yattı. Böylece tedirgin ruhuna bir rahatlama geldi. O günden sonra örnek bir hükümlü kimliği kazandı, suç işleyenlerin foyalarını yüzlerine vuran şiirler yazarak bunları "Güneş Doğar ve Batar" adlı hapishane gazetesine verdi. Ayrıca kodesteki makine işliğinde gecesini gündüzüne katarak çalıştı. Suçluları hapishaneye tıkarak yola getirme sistemi onda olumlu bir etki yaratmıştı. Sonuçta Çestahovsk ilçesinin bir köyünde dünyaya gelen, birçok kez hapse girip çıkmış, kırk altı yaşında, bekâr bir yurttaş, yani Adam Kazimiroviç Kozleviç cezası bitip hapishaneden salındı, onurlu bir kişi olarak özgürlüğüne kavuştu.

Moskova'nın taksi şirketlerinden birinde iki yıl çalışmasının sonunda eline geçen parayla külüstür bir araba satın aldı. Araba öylesine eskiydi ki, her yeri dökülüyordu; onu görenler otomobil müzesinde bile işe yaramayacağı için götürülüp bir çöplüğe bırakıldığını düşünürlerdi. Bu, müzelik olmaktan da öte döküntü otomobil Kozleviç'e 190 rubleye patlamıştı. Arabada ayrıca para ödemediği, yeşil bir tekne içinde yapay bir palmiye ağacı da vardı. Kozleviç ister istemez bunu da götürdü evine. Hiçbir işine yaramayan palmiye neyse de arabada onarım konusunda yapılacak çok iş bulunuyordu. Adamcağız çarşıdan pazardan eski yedek parçalar topladı, koltukları yamayıp biraz düzene soktu, arabanın elektrik sistemini tümüyle değiştirdi. Arabanın onarım işleri kaportasının kertenkele yeşiline boyanmasıyla son buldu. Arabanın markası anlaşılmıyorsa da Adam Kazimiroviç bunun bir "loren-ditrich" olduğunda ısrar etti. İddiasını güçlendirmek için arabanın radyatörüne "loren-ditrich"

fabrikasının bakır armasını çiviledi. Şimdi geriye, Kozleviç'in çoktandır düşünü kurduğu özel taksi işletmeciliği kalıyordu.

Adam Kazimiroviç'in büyük emeklerle düzene soktuğu çocuğunu piyasaya çıkaracağı gün bütün özel taksi sürücülerini üzüntüye boğan bir olay gerçekleşti. Parlaklığıyla siyah browning tabancaları andıran tam 120 adet "renould" marka küçük araba, taksi olarak aynı gün piyasaya çıkarıldı. Kozleviş böyleleriyle baş edebileceğini kesinlikle düşünmüyordu. Bu durumda ne yapmalıydı? Tekne içindeki palmiyeyi taksi sürücülerinin "Versail" adını verdikleri çayevine bıraktı, ekmeğini kazanmak amacıyla taşra ilçelerinden birine gitmeye karar verdi.

Henüz otomobille taşımacılık çağına girmemiş Arbatov ilk görüşte çok hoşuna gitti; Adam Kazimiroviç sonuna dek yaşamını burada sürdürecekti.

Arabasıyla insan taşımanın ne kadar özen isteyen, keyif verici, en başta da onurlu bir iş olduğu Kozleviç'in aklından çıkmıyordu. Kışları kuzeyin buz kesen soğuğunda Moskova'dan gelen treni karşılamak amacıyla tren istasyonuna yanaşacaktı. Orada sabahın soğuğundan korunmak üzere sığır derisinden kızıl tüylü gocuğuna bürünecek, konserve kutusu benzeri kasketini ensesine indirecek, hamallarla dostça ilişkiler kurmak için hepsine sigara ikram edecekti. İstasyon alanında at arabalarının sürücüleri soğuktan büzüşerek müşteri bekliyor olacaklardı. Zavallıların gözlerinden yaşlar akacak, üzerlerine aldıkları kalın örtülerin altında dizleri tir tir titreyecekti. Derken, istasyon kampanası birden vurmaya başlayacaktı. Bu, trenin geldiğinin habercisiydi. İstasyon alanına sökün eden yolcular onun arabasını görünce önünde sıraya dizileceklerdi. Trenden inen yolcular Arbatov gibi kuş uçmaz, kervan geçmez bir yerde onları bir motorlu aracın beklediğini nereden bilsinler? Kozleviç korna çala çala arabasına doluşanların hepsini Çiftçiler oteline yetiştirmeye çalışacaktı.

Gün boyu süren yolcu taşıma işi biter bitmez, motorlu araç kent halkının hizmetine sunulacaktı. Çünkü motorlu bir aracın caddelerde boy göstermesinden dolayı herkes çok sevinecekti. Kozleviç ile antika "loren-dietrich"i bütün kasaba düğünleri-

nin, gezilerin, görkemli törenlerin baş katılımcısı olacaktı. Yaz gelince işler daha da artacaktı. Pazar günü geldi mi, Kozleviç'in arabası kalabalık aileleri içine doldurduğu gibi kırlara açılacaktı. Delişmen çocukların neşeli çığlıkları dört bir yanı saracak, hızla giderlerken kadınların başörtüleri rüzgârda savrulacak, geveze kocakarılar durmadan konuşacak, aile babaları otomobil sürücüsünün meşin ceketine arkadan imrenerek bakacak, Kozleviç'e Amerika Birleşik Devletleri'nde çok araba bulunup bulunmadığını (özellikle Henry Ford'un her gün bir araba değiştirip değiştirmediğini) soracaklardı.

Zavallı Kozleviç, Arbatov'da çalışmanın güzelliklerini düşlerken bu yeni, mutluluk verici görüntüler gözünün önünden gitmiyordu. Oysa gerçek hiç de öyle çıkmadı. Aradan fazla zaman geçmeden Adam Kazimiroviç'in kurduğu hayal şatosu bütün süslü kuleleriyle, asma köprüleriyle, soyluluk armalarıyla, rüzgâr gülleriyle yerle bir oldu.

Önce tren tarifeleri pişmiş aşa su kattı, ekspresler ile posta trenleri Arbatov'da durmaz oldular. İstasyona yaklaşırken makas değiştiriyorlar, posta torbalarını aceleyle yere attıktan sonra ana hattan yollarına devam ediyorlardı. Hem yolcu, hem de yük taşıyan katarlar ise haftada iki kez uğruyordu kasabaya. Yolcunun çoğu, satmak için yanlarında torba torba ayakkabı getiren ayak esnafı ile ilçeye işi düşen köylülerdi. Böylelerinin istasyondan taksiye binip kasaba merkezine gitmek gibi bir gereksinmesi olamazdı. Pazar gezileri, düğün ve kutlama törenleri için taksi arayanlara gelince, böyle birisi hiçbir zaman çıkmadı. Nişan ve düğünlerde herkes at arabası kiralamaya alışmıştı; arabacılar atlarının yelelerini yapma güllerle, kâğıttan kasımpatılarıyla süslediler mi, bundan iyisi can sağlığıydı.

Gene de kırlara çıkıp uzaklara açılmak isteyen adamların sayısı hayli kabarıktı. Ancak bunlar da Adam Kazimiroviç'in düşlediği türden insanlar değildi. Ne çığlık çığlığa bağıran çocuklar vardı yanlarında, ne rüzgârdan başörtüsü savrulan kadınlar, ne çenesi düşük kocakarılar...

Bir gün, Spaso-Kooperatif alanında sabahtan akşama değin yolcu bekleyen Kozleviç'in taksisine gecenin geç bir saatinde

dört erkek yaklaştı. Adamlar otomobili uzaktan, seslerini çıkarmadan uzun süre süzdüler. Sonra aralarından kambur biri çekine çekine Kozleviç'e;

— Aracınıza dört kişi binebilir miyiz, diye sordu?

Arbatovluların bu ürkekliğine şaşıran Kozleviç;

— Binersiniz. Niçin binmeyecekmişsiniz? dedi. Taksinin saati 5 rubledir.

Müşteriler kendi aralarında bir süre fısıldaştılar. Kozleviç adamların birkaç kez iç çektikten sonra;

— Tamam, taksinizi tutacağız, yoldaş. Ancak şimdi bir toplantıya katılmamız gerekiyor. Toplantı biter bitmez buraya geliriz. Adam başı bir ruble 25 kapik fazla bir şey değil. Nasıl, bizi bekleyecek misiniz? dediklerini işitti.

İçerisi bayağı geniş olan araç, patiska kaplı koltuklarının üstüne böylece kasabadaki ilk müşterilerini aldı. Arabaya rahatça kurulan Arbatovlular taksinin hızla yol almasından, yanmış benzinin geniz yakan kokusundan, rüzgârın uğultusundan etkilenerek birkaç dakika sessizce durdular. O gece sürecekleri zevke bir an önce kavuşmayı istemelerinden olacak, az sonra dilleri çözüldü, hep bir ağızdan, "Gelecek günler, neşeli, coşkulu günler..." türünden şen şarkılar söylemeye başladılar. Kozleviç arabasının hızını üçüncü vitese yükseltti. Akşamın alacakaranlığında fazla gözükmeyen yiyecek satıcılarının çadırları önünden hızla geçtiler, bir süre sonra ayın şıkır şıkır aydınlattığı bir kır yoluna girdiler.

Yolcular şarkıların birini bitirip ötekine geçiyorlardı. "Her gün yolumuz mezara daha yakın..." "Hani, nerede o öğrencilik yılları, nerede kaldı gençlik günleri?.." Yolcular sanki geride kalan yıllarına acıyor gibiydiler. Sıra nakaratlara gelince sesleri iyice gürleşiyordu: "Ufak bir kadeh ver bana, ufak bir kadeh... Tirilim-bom-bom, tirilim-bom-bom."

Bir ara kambur duruşlu adam, Kozleviç'e;

— Hemen durdur arabayı! diye bağırdı. Geri dönüyoruz. İçim cayır cayır yanıyor.

Kente girince yolcular bir kucak dolusu beyaz ekmek aldılar,

yanlarına da üst bölümü gelişmiş bir bayan oturttular. Yeniden kırlara açıldıktan bir süre sonra hoşlarına giden bir yerde mola verdiler, ekmeği votkaya katık ettiler, müziksiz hoplayıp zıplamaya başladılar.

O gecenin yorgunluğunun ardından Kozleviç ertesi gün, yolcu bekleme yerinde arabasının içinde uzun süre pinekledi. Akşam saatlerinde aynı grup gene çıkageldi, bu sefer hepsi de neşeliydi, taksiye doluşarak gece boyunca kasabanın çevresinde dolaştılar, keyiflerince eğlendiler. Üçüncü gece aynı şey...

Dört neşeli arkadaşın gece eğlenceleri böylece iki hafta daha sürdü. Otomobille keyif çatmak Adam Kazimiroviç'in müşterileri üzerinde tuhaf bir etki bırakmıştı: Her birinin yüzü davul gibi şişmişti, gecenin karanlığında suratları beyaz somunlar gibi ağarıyordu. Ağzına tıktığı uzun sucuk parçasını hemen yutamayan kambur görünüşlü adam bu duruşuyla tıpkı kan emmeye hazırlanan bir hortlağa benziyordu.

Eskisine göre daha bir telaşlıydılar, arada bir neşeden ağladıkları bile oluyordu. Yerinde duramayan kıpırdak kambur, bir gece iyice karanlık bastırınca at arabasına yüklediği bir çuval dolusu pirinci arkadaşlarıyla birlikte getirip taksiye yükledi. Tan vakti bunu yakındaki köylerden birine götürdüler, pirinci evde yapılmış bir fıçı votkayla değiştirdikten sonra o gün bir daha kasabaya dönmediler. Harman yerinde köylülerle birlikte kırk yıllık ahbapmış gibi kafa çektiler, ikinci gece kocaman bir kır ateşi yaktılar. Hepsi zil zurna sarhoş olmuşlardı, ağlamaları daha acıklıydı.

O geceyi izleyen puslu sabahın erken bir saatinde, kamburun yönetim kurulu başkanı, eğlence arkadaşlarının da yönetim kurulu üyesi olarak görev yaptıkları "Lineyets" kooperatifinin satış mağazası mal sayımı için kapatıldı. Sayım yapan denetçiler mağazada malların epeyce eksildiğini görünce neye uğradıklarını şaşırdılar. Malların eksilmesi de ne söz? Mağaza tamtakırdı neredeyse. Raflarda, tezgâh altlarında, kutularda, mal konulan bütün kaplarda bir şeycik kalmamıştı. Ne un, ne biber, ne sabun, ne giyim kuşam... Yerinde yeller esiyordu tümünün de. Mağazanın tam ortasında duran, hepsi de 49 numara, ökçeleri

sarı kartondan yapılmış kocaman avcı çizmeleri büyük bir yığın halinde gene aynı yerdeydi. Camlı bölmedeki "Nasyonal" marka otomatik kasa ile üzerinde renk renk düğmeler bulunan, nikel kaplama bayan büstü ise eskisi gibi yerinde duruyordu. Sorgu yargıcı, Kozleviç aracılığıyla sanıklara ifade vermeleri için çağrı gönderdi. Adam Kazimiroviç, ister istemez, "Lineyets" kooperatifi olayının tek tanığı olarak sorgu yargıcına ifade vermek zorunda kaldı.

Kambur ile arkadaşları akşamları taksi durağına gelmeyince yeşil araba üç gün boşu boşuna müşteri bekledi. Daha sonra başka müşteriler çıkmadı değil. Ancak onlar karanlık bastırmadan taksinin yanına yaklaşmıyorlardı. Taksi kiralamak için yanaşanlar önce kırlara açılıp masumca gezmek gibi bir istekte bulunuyorlar, araç kasabadan birkaç kilometre uzaklaşınca o zaman akıllarına votka içmek geliyordu. Anlaşıldığı kadarıyla Arbatovlular otomobilden ayık kafayla yararlanmasını bilmiyorlardı. Böyle olunca Kozleviç'in taksisi edepsizce davranmak, efelik taslamak, sarhoşlar gibi bağırıp çağırmak, kısacası hovardaca yaşamak için kullanılan bir araç durumuna geldi. Kozleviç gündüzleri erkeklerin yeşil taksinin önünden geçerlerken niçin birbirlerine göz kırptıklarını, anlamlı anlamlı gülümsediklerini aradan bir hayli zaman geçtikten sonra anlayabildi.

İşler hiç de Adam Kazimiroviç'in tasarladığı gibi gitmiyordu. Adamcağız müşterilerin isteğine uyarak geceleri arabasının farlarını yakıp kent dışındaki korulukların çevresinde dolaşıyor, sarhoş yolcuların arka koltukta itişip kakışarak bağırmalarını dinliyor, gündüzleri ise uykusuzluktan bitkin bir durumda, sorgu yargıcının karşısında tanık olarak ifade veriyordu. Arabasını kiralayan Arbatovlular her nasılsa devletin, kooperatiflerin, genelde toplumun sırtından geçinerek günlerini gün ediyorlardı. Zavallı Kozleviç ise görevini kötüye kullanma suçu işleyen bu adamlar yüzünden ceza yasasının 3. maddesi gereği, kendisi hiç istemediği halde, asıl suçlularla birlikte sorgu yargıcının karşısında ter döküyordu.

İfadelerin ardından duruşmalar başladı. Adam Kazimiroviç mahkemede de gene olayların tek tanığı olarak dinlendi. Taksi

sürücüsünün, gördüklerini olduğu gibi anlatması sonucunda, yargılananlar salya sümük ağlayarak suçlarını itiraf ettiler. Böylece onun verdiği ifadeler üzerine çeşitli kuruluşlarda çalışan birçok görevli okkanın altına gitti. Kozleviç'in son kurbanlarından biri, Arbatov'un bağlı bulunduğu ildeki sinema kuruluşunun ilçe temsilcisiydi. "Stenka Razin ve Prenses" filminin çekiminde görevli bulunan bu kişi gerçekleştirdiği hırsızlıktan dolayı altı yıl hapis cezasına çarptırıldı, çekilen film daha önce "Lineyets" kooperatifinden çalınan uzun konçlu avcı çizmelerinin konulduğu maddi kanıtlar müzesine teslim edildi.

Bu olaydan sonra Adam Kazimiroviç'in işleri tümüyle ters gitti. İlçede yeşil taksiden şeytan görmüş gibi korkuyorlar, Kozleviç, Spaso-Kooperatif meydanında kendi eliyle diktiği "taksi durağı" levhasının dibinde müşteri beklerken taksinin yanından geçmemek için ta bilmem nerelerden dolaşıyorlardı. Bu korku sonucu Adam Kazimiroviç birkaç ay tek metelik kazanamadı, gece dolaşmaları sırasında biriktirdiği kısıtlı parayı harcayarak geçimini sağladı.

İşte o zaman gözü kara bir karar aldı: Arabasının kapısına beyaz boyayla, herkesin dikkatini çekecek biçimde "Gelin, sizi uçurayım!" diye bir yazı yazdıracak; taksinin saat ücretini de 5 rubleden 3'e indirecekti. Öyle de yaptı. Ancak yurttaşlar tavırlarını bir milim olsun değiştirmediler. Bunun üzerine Kozleviç yeşil arabasıyla kasaba caddelerinde yavaş yavaş tur atmaya, devlet dairelerine uğrayarak;

— Bakın, hava ne güzel! Gelin, arabayla sizi dolaştırayım, demeye başladı.

Başlarını pencerelerden, kapılardan dışarı çıkaran memurlar;

— Kendin gez, insanlık düşmanı! diyorlardı.

— Niçin insanlık düşmanı oluyormuşum?

— İnsanlık düşmanısın da ondan. Arabana bindirdikten sonra bizleri de mi mahkemelerde süründüreceksin?

Çok öfkelenen Kozleviç;

— Siz de taksi parasını kendi cebinizden ödeyip gezersiniz. Devletin parasıyla sefa sürmenize son artık, diyordu.

Berikiler kapıları, pencereleri Kozleviç'in yüzüne kapatırken

bıyık altından gülüyorlar, tuhaf tuhaf bakıyorlardı birbirlerine. Onların bu garip tavırlarını görünce taksi parasını kendi cebinden ödeyerek gezmenin onlar için akıl almaz bir şey olduğu geliyordu insanın aklına.

Kasabada "Gelin, sizi uçurayım!" diye tanınan taksi sahibinin herkesle arası açıldı. Artık kimseyle selamlaşmıyordu; sinirli, çabuk öfkelenen bir adam olmuştu. O zamanın modası olan uzun Kafkas gömlekli, kabarık yenli, kemeri süslü bir devlet memurunu caddede yürürken görürse hemen arabasıyla arkadan yanaşıyor, acı bir kahkahayla;

— Seni soyguncu seni! Savcılığa gidip aleyhinde konuşayım da bir gör! Ceza yasasının 109. maddesine karşı suç işlediğini biliyorum! diye bağırıyordu.

Beline kuşandığı süslü kemer yük taşıyan araba beygirlerinin cicili bicili koşumlarına benzeyen Sovyet memuru, arkasından gelen bu acı kahkaha onu hiç ilgilendirmiyormuş gibi adımlarını sıklaştırıyordu. Ancak Kozleviç eline geçen fırsatı kaçırmıyor, cebinde taşıdığı ceza yasası el kitabını açarak, hiç acele etmeden, 109. maddeyi memurun arkasından okuyordu:

— "Sovyet memuru, yetki ve sorumluluğuna giren bir alanda yurttaşların parasına, malına, başka maddi değerlerine el koyarsa işlediği suçun cezası..."

Korku içindeki memur hızını daha bir artırıyordu. Bürosunun koltuğunda otura otura yassılaşan poposu adam koşarken arkasında hop hop oynuyordu.

Kozleviç gene de okumasını tamamlıyordu:

— "... işlediği suçun cezası özgürlüğünün üç yıla kadar sınırlanmasıdır."

Ancak bu çabaları Kozleviç'e moral destek sağlamaktan başka bir işe yaramıyordu. Parasal kazancı gün geçtikçe düşmekteydi. Son birkaç aydır biriktirdikleri de suyunu çekmeye başlamıştı. Durumunu kurtaracak yeni bir karar almazsa geleceği karanlıktı.

Bir gün Adam Kazimiroviç, o bozuk moral içinde "taksi durağı" levhasını astığı çizgili direğe nefret dolu gözlerle bakıyordu. Yaşamını namusuyla kazanma isteği gerçekleşmemiş, vaktinden önce gelen otomobilli kurtarıcıya (Mesih'e) kimse inanma-

mıştı. Kötümser düşüncelere öylesine dalmıştı ki, yeşile boyalı arabasını uzun uzun inceleyen iki gencin farkına bile varmadı.

Gençlerden biri;

— Balaganov, görüyor musun? dedi. Singer marka bozuk bir dikiş makinesinden neler yapılabiliyor? Biraz emek verirsen işte sen de bunun gibi bir demet bağlama makinesi yapabilirsin.

Bu lafı işiten Kozleviç genci tersledi:

— Çek git yoluna! Sen kendini ne sanıyorsun?

— Niçin çekip gidiyormuşuz? Demet bağlama makinesine neden "Gelin, gezdireyim" diye yazdınız? Belki de arkadaşımla birlikte bir iş gezisine çıkmak istiyoruz. Neyse, daha açık konuşayım, "gelin, sizi uçurayım" yazısı tam bize göre.

Arbatov ilçesine geldiği günden beri taksi sürücüsünün yüzünde ilk kez tatlı bir gülümseme belirdi. Otomobilden aşağıya atladığı gibi önündeki kolla motoru çalıştırdı, koyu dumanla birlikte ortalığı büyük bir gürültü kapladı.

Adam Kozleviç sevinçle;

— Buyurun, binin. Nereye gitmek istiyorsanız götüreyim, dedi.

Balaganov;

— Şimdilik gideceğimiz bir yer yok. Çünkü paramız suyunu çekti. Eğer bir kişi züğürtleşmişse ona yapacak bir şey kalmıyor, dedi.

— Gene de binin. Bedava gezdireceğim sizi. Canınız içki içmek mi istiyor? Ya da ay ışığında çıplak dans etmeye ne dersiniz? Hadi, binin ikiniz de.

Ostap sürücünün yanına kuruldu.

— Dostumuzun konukseverliğinden yararlanalım. Siz iyi bir adama benziyorsunuz, arkadaş. Ama anlamadığım bir şey var: Ay ışığında çıplak dans edeceğimizi de nereden çıkardınız?

Kozleviç yeşil taksisini ana caddelerden birine doğru sürdü.

— Bu ilçede çıplak dans edenleri çok gördüm de onun için.

İçinde çöreklenen kederi başkalarıyla paylaşmayı öylesine istiyordu ki! Ama üzüntülerini yanındaki yabancılarla değil de yüreği sevgi dolu, buruşuk yüzlü annesiyle paylaşsa daha iyi olurdu. Çünkü ancak o anlardı sevgili oğlunun derdinden. Ne

yazık ki, madam Kozleviç, oğlu Adam'ın sabıkası bol hırsız şöhretini kazanmasından sonra yaşamaktan çok ölmeyi yeğlemişti.

Yeşil arabanın sürücüsü derdini açmamak için dişini sıktıysa da daha fazla dayanamadı, yeni müşterilerine Arbatov ilçesinde yaşadığı başarısızlıkları, kasabanın yıkıntıları altında kalan arabasının acıklı durumunu anlattı.

Kozleviç'in üzüntüsü başından geçenleri anlattıkça depreşiyordu.

— E, nereye gitmek istiyorsunuz? diye sordu en sonunda. Böyle ortalıkta dolaşıp duracak mıyız?

Ostap sesini çıkarmadan epeyce bekledi, başını arkaya çevirip kızıl saçlı süt kardeşini anlamlı anlamlı süzdükten sonra;

— Sizin asıl sıkıntınız nereden kaynaklanıyor, biliyor musunuz? dedi araba sürücüsüne. Belli ki, ana kuzususunuz, yaşadığınız başarısızlıklar belinizi bükmüş. Otomobil sürmeyi öğrendiğiniz halde moral bozukluğu içinde çalışmanız bana hüzün veriyor. Altınızda araba var, ama nereye gideceğinizi bilmiyorsunuz. Oysa bizim durumumuz sizinkinden daha kötü; bakın, arabamız bile yok. Arabamız yok, fakat nereye gideceğimizi biliyoruz. İster misiniz, birlikte yolculuk edelim?

— Nereye?

— Çernomorsk dedikleri bir yer var, tam oraya. Önemli bir iş bekliyor bizi... Arabanız için de uygun bir iş çıkar elbet. O kentte eski araçlara bayılırlar, böyle külüstürlere binmek onların en büyük zevkidir. Nasıl, gidiyor muyuz?

Adam Kazimiroviç hayatta çok acılar çekmiş dul bir bayan gibi gülümsedi. Ostap'ın göz boyama konusunda üstüne yoktu. Şaşkın sürücünün gözlerinin önünde öyle geniş bir ufuk açtı, gelecek günleri öyle tatlı renklere, maviye, pembeye boyadı ki, kim olsa bu güzelliklere bayılırdı.

Ostap;

— Arbatov'da kalıp da ne yapacaksınız? diye sürdürdü konuşmasını. Boşuna zincir, lastik eskitiyorsunuz. Korkmayın, yolda aç bırakmayız sizi. Karnınızı doyurma işini ben üzerime alıyorum. Benzin sizden, yararlı fikirler bizden.

Kozleviç arabayı yolun ortasında durdurdu. Suratı bir karış asıktı.

— Ama benzinimiz tükenmek üzere.

— Elli kilometre daha götürürse o kadarı yeter bize.

— Seksen kilometre bile götürür.

— Öyleyse işler yolunda demektir. Size demin de söyledim, fikirlerimi paylaşmaktan çekinmem. Tam altmış kilometre ilerde uçak benziniyle dolu, kocaman demir bir bidon bekliyor bizi. Uçak benzini işimize yarar mı?

Kozleviç gülümsedi.

— Yarar. Niçin yaramasın?

Yaşamın rengi tümüyle değişmişti şimdi; Çernomorsk'a bir an önce gitmek için can atıyordu.

Ostap;

— Az önce sözünü ettiğim demir bidonu bedavaya alacaksınız üstelik, dedi. Dahasını söyleyeyim mi? Benzini almamız için bize yalvaracaklar.

Balaganov süt kardeşinin kulağına eğilerek;

— Siz neler saçmalıyorsunuz? diye fısıldadı. Nereden çıktı bu benzin?

Ostap arkaya döndü, Balaganov'un turuncu çillerle kaplı yüzüne öfkeyle baktı, onun gibi sesini alçaltarak;

— Gazete okumayan insanları gördüğümüz yerde öldürmek gerek, dedi. Ama sizi bu seferlik bağışlıyorum, çünkü süt kardeşimi eğitebileceğime inancım tamdır.

Ostap böyle söyledi ama bidon dolusu benzin ile gazete okumak arasında ne gibi bir ilişki bulunduğunu açıklamadı.

— Beni iyi dinleyin. Şu anda Arbatov ile Çernomorsk arasında büyük bir otomobil yarışının başladığını bildiriyorum. Bu yarışın baş yöneticisi benim. Arabamızın sürücüsü ise... adınız neydi, değerli yurttaş? Arabamızın sürücüsü Adam Kozleviç'tir. Yurttaş Balaganov da araç makinisti olarak kendisini ilgilendiren bütün hizmetleri yerine getirecektir. Ancak en başta yapmamız gereken bir şey var, bay Kozleviç. Arabanızın kapısındaki "Gelin, uçurayım sizi" yazısını hemen sileceğiz. Aracımızda yazılar, özel işaretler istemem.

Aradan iki saat geçti. Kapısında yazı bulunan yeşil taksi, yazı yerine koyu yeşil bir lekeyle kasabadan ağır ağır hareket etti. İçindeki yolcular Arbatov sokaklarını son kez görüyorlardı.

Kozleviç'in gözlerinde yeni bir umudun parıltısı vardı. Yanında oturan Balaganov, elinde bir paçavra, araç makinistliği görevini büyük bir özenle yerine getiriyor, külüstür arabanın ön panelini pırıl pırıl parlatıncaya dek siliyordu. Baş yönetici ise arka koltuğa yana kaykılarak kurulmuştu. Buyruğunun altındaki iki yeni yardımcısına bakarken büyük bir gurur duyduğu bakışlarından okunuyordu.

Arabanın gıcırtı ve takırtılarını bastırarak;

— Adam Kazimiroviç! diye bağırdı. Arabanızın markasını söyler misiniz bana?

— Loren-Ditrich.

— Böyle bir marka da mı varmış? Bence her arabanın savaş gemileri gibi özel bir adı olmalı. Madem bunun markası "lorenditrich", madem hızı yerinde ve soylu çizgileri var, bu durumda adını "Alageyik" koyalım. İtiraz eden var mı? Öneri oy birliğiyle kabul edilmiştir.

Her parçası ayrı telden gıcırdayan yeşil "Alageyik" Genç Yetenekler Bulvarı'nı hızla geçtikten sonra pazar alanına doğru yöneldi.

O sırada "Alageyik" ekibinin gözüne son derece tuhaf bir görüntü çarptı. Sağ koltuğunun altına beyaz bir kaz kıstıran yaşlı bir adam, pazar alanının yola yakın ucunda tabana kuvvet kaçmaktaydı. Bir yandan da sol elini kaldırmış, başındaki hazır şapkayı düşmemesi için tutmaya çalışıyordu. Arkasında da bağıra çağıra onu kovalayan büyük bir kalabalık vardı... İkide bir geri dönerek koşan ihtiyarın tiyatro oyuncularınınkine benzeyen yüzünün garipliği gözden kaçmıyordu. Adamcağız, besbelli, onu kovalayanlardan çok korkmaktaydı.

— Bakın şu işe, önümüzde koşan ihtiyar Panikovski'nin ta kendisi, dedi Balaganov.

— Kaz hırsızlığının ikinci aşamasını izlemektesiniz, diyerek ona katıldı Ostap. Üçüncü aşama hırsızın yakayı ele vermesin-

den sonra başlayacaktır. Yakayı ele verince öyle bir sopa yiyecek ki, bunu bir daha unutamaz.

Tabana kuvvet kaçtığına göre Panikovski de üçüncü aşamanın az sonra başlayacağının farkındaydı. Madem dayak yemekten bu derece korkuyordu, salak adam niçin koltuğunun altındaki kazı bırakıp kaçmıyordu ki? Ancak orasını kimse bilemez. Bu duyarsızlığıyla kalabalığı çok kızdırdığı açıkça görülüyordu.

Suç işleme konusunda uzman olan Kozleviç;

— Adamın bu suçu ceza yasasının 16. maddesine girer, dedi. Çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan sade halkın hayvanını kim aşırırsa cezasını çaldığı hayvanın iriliğine göre çeker.

Bu sözleri işiten Balaganov neşeli bir kahkaha attı. İmzaladığı anlaşmayı bozan kişinin uygun bir cezaya çarptırılması neşesini artırmıştı.

Uğuldaşan kalabalığı yandan sıyırarak geçtiler. Tam Panikovski'nin hizasına vardıklarında beriki korkuyla;

— Ne olur, kurtarın beni! diye haykırdı.

Balaganov arabanın kapısından dışarı sarktı.

— Tanrı yardımcın olsun!

Bu sözün ardından egzoz borusundan püsküren koyu duman hırsızı tümüyle kapladı.

Panikovski arabadan geri kalmamaya çalışarak bağırıyordu durmadan:

— Beni de yanınıza alın! Kimseye kötülüğüm dokunmadı!

Arkadan koşturanların uğultusu hırsıza ne kadar kızdıklarını göstermekteydi.

Ostap;

— İsterseniz şu engereği de yanımıza alalım, dedi.

Balaganov karşı çıktı.

— Alıp da ne yapacağız? Anlaşmaya uymamanın ne demek olduğunu anlasın!

Ancak Ostap kararını vermişti.

— Koltuğundaki kazı bırak! diye bağırdı Panikovski'ye.

Arabanın sürücüsüne de;

— Arabanın hızını azalt! dedi.

Panikovski denileni yaptı. Yere düşen kaz ayağa kalktı, çır-

pınarak tüylerini düzelttikten sonra kalabalığa doğru paytak paytak koşmaya başladı.

— Hadi, binin, binin! Salak herif! Bir daha suç işlerseniz kolunuzu dibinden ben koparırım.

Adımlarını hızlandıran Panikovski içeri girmek için iki eliyle birden arabanın kıyısına tutundu, bordaya karın üstü yattıktan sonra tepe taklak içeri düştü.

Ostap son emrini verdi:

— Tam gaz ileri. Arkadaşlar, oturum sürüyor!

Balaganov arabanın kornasına bastı. Kornadan çıkan keskin cırıltıya onun neşeli şarkısı karıştı:

Bu ne güzel dans! Ta-ra-ta...
Dansların en güzeli! Ta-ra ta-ra-ta...

"Alageyik" tarlalara doğru dümen kırdı. Buradan sonra uğrayacakları yer benzin dolu bidonun bulunduğu araba yarışçılarının ilk menziliydi.

Başlık IV

Gizemli Valiz

Yelken bezinden gri pantolonlu, yakasız beyaz gömlekli, şapkasız, çıplak ayaklarına rahipler gibi sandalet geçirmiş bir adam 16 numaralı evin alçak bahçe kapısından başını öne eğerek çıktı. Mavimsi kaba taşla kaplı yaya kaldırımına adımını atınca biraz durarak kendi kendine;

— Bugün cuma, gene tren istasyonuna gitmemiz gerekiyor, dedi.

Ağzından bu sözler çıkar çıkmaz geri dönüp baktı. Çinkoyla kaplıymış gibi donuk suratlı bir casusun onu izlediğini düşünüyordu. Oysa Malıy Kasatalnıy sokağında ondan başka kimsecikler yoktu.

Temmuz sabahlarından biri yeni başlamıştı. Akasya ağaçlarının yaprakları titredikçe yerlere kalay rengi soğuk çiyler serpiliyordu. Serçeler sevinçten kendi kendilerine neşeli bir cıvıldaşma tutturmuşlardı. Sokağın bir ucunda, evlerin çatılarının arkasında kurşundan dökülmüş gibi duran ağdalı bir deniz gözüküyordu. "Biri azarlayacak mı?" diye dönüp arkalarına bakan aç köpekler tırnaklarını demir çöp bidonlarının kenarına dayayarak arka ayakları üzerine kalkıyor, çöpler arasında karınlarını doyuracak bir şeyler arıyorlardı. Kapıcıların çalışma saati geçmiş, sütçülerin süt dağıtım vakti ise henüz gelmemişti.

Sabahın 5'i ile 6'sı arası olmalıydı. Kapıcılar hizmet ettikleri evlerin önlerini süpürmüşler, çalı süpürgelerini duvara yasladıktan sonra çadırlarına çekilmişlerdi. Sokaklar devlet bankalarının içi gibi tertemiz, aydınlık ve sakindi. Günün böyle erken saatlerinde insanın canı ağlamak, yoğurdun şaraptan hem daha yararlı, hem de lezzetli olduğuna inanmak ister. Birkaç dakika

geçince istasyondan bir uğultu kopacaktır. Köylerinden yola çıkan sütçüler ellerinde bidonlarla trenden ineceklerdir. Ayaklarını yere basar basmaz kasaba sokaklarında dört bir yana dağılacaklar, merdiven başlarında ev hanımlarıyla ağız kavgasına tutuşacaklardır. Onların ardından ellerinde azık çıkınlarıyla işçiler sokaklara dökülecek, sonra her biri çalıştıkları fabrikaların kapılarından içeri dalacaklardır. Çok geçmeden fabrika bacalarından koyu dumanların püskürdüğünü göreceksiniz. Aradan fazla bir zaman geçmeyecek, geceleyin sehpaların üstünde sakin sakin duran binlerce çalar saatin topu birden müthiş bir çığlık koyverecektir ("Pavel Bure" fabrikasının ürettiği saatler biraz daha alçak sesli, "Gece Makinisti" fabrikasınınkiler ise iyice çığırtkan); uzun bacaklı genç kız karyolalarında yatan Sovyet memurları kendilerini yataktan paldır küldür aşağı attıktan sonra uykulu uykulu homurdanacaklardır. Sütçülerin saatinin son bulmasının ardından memur sınıfının çalışma vakti başlayacaktır.

Ancak vakit henüz erkendir. Memurlar evlerindeki süs bitkilerinin dalları altında horul horul uyumaktadırlar.

Ayağı sandaletli adam akasya dizili caddede yürüdüğü sırada karşısına kimse çıkmadı. Buradaki akasyaların ağaç olma özelliği dışında başka işlevleri de vardı. Bir bölümünün gövdesine mavi boyalı posta kutuları çakılıydı (kutuların üstünde posta işletmesinin zarf ve şimşek işaretini görürdünüz), bir bölümünün gövdesine ise köpeklerin su içmesi için teneke taslar bağlanmıştı.

Sandaletli adam istasyona ulaştığında sütçüler trenden yeni inmişlerdi. Bunlardan birkaçının demir gibi sert omuzlarına çarpan sandaletli adam elindeki mal teslim alındısıyla emanet odasının penceresine yanaştı. İnsanlara sert davranmayı adet edinmiş istasyon emanet görevlisi, adamın elindeki belgeyi inceledikten sonra istediği valizi bulup önüne hoyratça attı. Valizi alan kişi deri cüzdanını açtı, içini çekerek demir bir on kapiklik bulduktan sonra bunu tezgâhın üstüne bıraktı. Tezgâh da öyle bir tezgâhtı ki, neye benzeteceğinizi şaşırırdınız. Altı tane eski rayın yan yana çakılmasından oluşmuş olup, müşterilerin dirseklerinin gün boyu sürtünmesinden dolayı ayna gibi parlamıştı.

İstasyonun arkasındaki alana çıkan sandaletli adam valizi ayak ucuna bıraktı, çevresine kaygıyla baktıktan sonra beyaz kilidine eliyle dokundu. Ağaçtan yapılmış sıradan bir bavuldu bu, kenar ve köşeleri kalın karton zıhla pekiştirilmişti.

Sandaletli adamdan daha genç tren yolcuları (çoğunlukla kadınlar) bu tip valizlere birkaç çift "Skeç" marka iplik çorap, bir çift kışlık gömlek, birkaç don, iri bir saç tokası, genç komünist partisi üyeleri için yazılmış, köy sorunlarını anlatan bir broşür ile çamaşırlar arasına konulduğu için yassılmış üç lop yumurta tıkıştırırlar. Bunların dışında valizin bir köşesinde "Ekonomik Yaşam" gazetesine sarılmış birkaç parça kirli çamaşır bulunmazsa hiç olmaz. Daha yaşlı kuşaktan yolcular ise bir takım giysi ile "Odessa" marka bir çift damalı pantolon, pantolon askıları, dili dışarı fırlamış bir çift terlik, bir şişe kolonya, beyaz bir yol battaniyesi koyarlar bavullarına. Bavulun bir köşesinde gene "Ekonomik Yaşam" gazetesine sarılmış bir çıkın görürsünüz, ancak bu, kirli çamaşır çıkını değil, çok pişmekten rengi sararmış bir tavuktur.

Bavulun kilidine elini sürünce rahatlayan sandaletli adam valizi yerden kaldırdı, daha çok tropik ülkelerde rastlanan beyaz bir tramvaya bindi. Tramvay onu istasyondan alıp ta kentin öbür ucuna, Doğu Garı'na götürecekti. Buraya varınca yaptığı iş, öteki tren istasyonundakinin tam tersiydi. Valizini oradaki emanete teslim ettikten sonra görevlinin verdiği alındıyı cebine güzelce yerleştirdi.

Bize garip gelen bu işlemleri tamamladıktan sonra sandaletli adam gardan ayrılıp sokaktaki kalabalığın arasına karıştı. Caddelerde, her yerde şimdi öncekilerden değişik tipte insanlar görülüyordu. Bunlar hiç kimsenin bilmediği bir modaya uygun giyinmişlerdi. Tümünün de ayaklarında sandalet ya da bez ayakkabı, sırtlarında geceliğe benzeyen gömlekler, bacaklarında incecik pantolonlar vardı; hepsi de gömleklerinin yenini sıvamıştı. Aralarında şapka ya da kasket giyen tek kişi göremezdiniz. İnsan sürüsünün içinde seyrek de olsa kep giyenlere rastlardınız. Birçoğunun dimdik ayağa kalkmış koyu saçları gerçekten dikkat çekiciydi. Kimisinin tepesinde saçlar cascavlak döküldü-

ğü için, dazlakları güneşte bostan tarlasındaki kavunlar gibi kapkara yanmıştı. Elinize bir tükenmez kalem alıp bu çıplak kafataslarına bir şeyler yazmayı öylesine isterdiniz ki! Çernomorsk'ta devlet memurlarının giyimi, görünüşü tıpatıp birbirinin aynısı olduğundan, sandaletli adam onların arasında görünmez oldu.

Sözünü ettiğimiz bu kişi "Herkül" adı verilen bir devlet kuruluşunda çalışmaktaydı. Adı geçen şirket eski bir otele yerleşmişti. Bu devlet dairesinden içeri girenler, vapurlardaki bakır korkuluk tutamaklarına benzeyen camlı döner kapı kollarının arkadan hızla itmesiyle pembe mermer döşeli geniş ön salonda bulurlardı kendilerini. Yanda, tıpkı yere çakılmış asansör kabini gibi duran bir danışma bürosu vardı. Güler yüzlü bir kadın görevli bulunmaktaydı burada. Kapının arkadan itmesiyle koşan sandaletli adam, birkaç adım sonra yaşlı kapıcının önünde hızını kesti, adamın şapkasının kenarındaki sırma işlemeli şimşek işaretine bakarak canlı bir sesle;

— Ee, babalık, ölü yakma yerine girme vaktin geldi, öyle değil mi? diye sordu.

Yaşlı kapıcı;

— Evet, geldi. Burası gerçekten, ölen Sovyet yurttaşlarının küllerinin saklandığı yer, diyerek yapılan şakaya gülümsedi.

Gülümsemekle yetinmeyip iki elini birden neşeyle salladı. Kendi ölüsünün de yakılıp küllerinin saklanmasına çoktan hazır gibiydi.

Çernomorsk'ta bir ölü yakma evi yapılacağı söyleniyordu son zamanlarda. Binada, ölenlerin küllerinin saklanacağı özel kaplar da bulunacaktı. O bakımdan yurttaşlar bu konuda şakalaşmaktan hoşlanıyorlardı. "Ölü yakma evi", "ölü küllerinin konulduğu kap" anlamlarına gelen Latince krematoriyum ve kolumbariyum sözcükleri hoşlarına gidiyordu belki. Belki de insanların odun gibi çatır çatır yakılabileceği düşüncesi güldürüyordu onları. İkinci olasılık daha güçlü gibiydi. Çünkü tıklım tıklım dolu tramvaylarda kendilerine yol açmaya çalışan ya da sokakta ağır aksak yürüyen kocakarılara, yaşlı adamlara, "Şu ihtiyara yol verin de geçsin, ölü yakma evine yetişmeye çalışı-

yor," ya da "Hey, nereye böyle? Yoksa ölü yakma evine geç mi kaldın?" diye takılmaları bunu göstermekteydi. Şaşılacak şey! Ölenlerin ateşte yakılması yaşlıların da hoşuna gidiyordu her nedense. Gençler şaka yollu takılırken seslerini çıkarmıyorlar, hatta bakışlarıyla onları onaylıyorlardı. Genelde ölümden söz edilmesi insanlar arasında kabalık, patavatsızca bir şey sayılırken, Çernomorsk'ta son günlerde ölüm konusu Yahudi fıkraları anlatmakla, Kafkaslıların yaşamından alaylı alaylı dem vurmakla eşdeğer görülmekteydi.

Merdiven başındaki, elinde meşale tutan çıplak kadın yontusunun yanından geçen sandaletli memurun gözü, ikinci kata çıkmadan önce hemen oracıktaki levhaya takıldı. Levhada "Herkül şirketinde personel temizliği (kısıtlaması) kaçınılmazdır. Olayları suskunlukla geçiştirmeye, birbirinizi kollamaya son!" diye yazıyordu. Sandaletli memurumuz saymanlığın hesap bölümünde çalışmaktaydı. Çalışma saatinin başlamasına 15 dakika vardı daha, ama öteki memurlardan Saharkov, Dreyfus, Tezoimenitski, Muzıkant, Çevajevskaya, Kukuşkind, Borisohlebski, Lapidus salonda çoktan masalarına kurulmuşlardı. Her ne kadar hiçbiri personel kısıtlamasından korkmuyorsa da erkenden görevlerinin başına gelip masalarına yerleşmekten geri kalmıyorlardı. Önlerinde daha 15 dakikalık boş vakit olduğu için yüksek sesle havadan sudan, son haberlerden konuşmaya başladılar. Bu yüzden koca salon arı kovanı gibi uğulduyordu. Eskiden bir otelin lokantasıydı burası. Lokanta olduğu şuradan belliydi ki, tavanda, duvarlarda, her yerde ağaç işi süslemeler vardı; nereye baksanız orman perisi, su perisi, deniz kızı gibi, yüzlerinde korkunç gülümsemelerle takla atan genç kadın resimlerine rastlıyordunuz.

Adı Koreyko olan sandaletli memur salona girdiği sırada Lapidus oturduğu yerden bağırdı:

— Hey, Koreyko, son olayı işittin mi? İşitince öyle şaşıracaksın ki!

— Ne olayı? Günaydın arkadaşlar! Merhaba Anna Vasilyevna!

— Evet, çok şaşıracaksın. Bunun böyle olacağı kimin aklına

gelirdi? Saymanımız Berlaga tımarhaneye kapatıldı. Nasıl, şaşırdın değil mi?

— Yok, yahu! Siz ne diyorsunuz? Berlaga akıl hastanesine nasıl yatırılır? Olacak şey değil! Tanıdığım kadarıyla bizim Berlaga aklı başında bir adamdı.

Borisohlebski;

— Düne kadar aklı başında bir adamdı ama bugün öyle değil artık, diyerek konuşmaya katıldı. Gerçeği kabul etmemiz gerekiyor. Dün kaynı telefon etti bana. Berlaga'nın topuk sinirleri mi yerinden oynamış, neymiş? Öyle bir şey işte... O yüzden adamcağız ciddi bir sinir bunalımı geçiriyormuş.

Yaşlı bir memur olan Kukuşkind nikelden oval çerçeveli gözlüğünün üzerinden bakarak çalışma arkadaşlarını bir süre süzdü.

— Dileyeyim, hiçbirimizin topuk sinirleri yerinden oynamasın. Değilse başımıza ne işler açılacağını kimse bilemez, dedi.

Oradan bayan Çevajevskaya lafa karıştı:

— Siz ne şom ağızlı adamsınız, be! Bu sözleriniz çok canımı sıkıyor.

Döner koltuğunun üzerinde yüzünü topluluğa çeviren Dreyfus;

— Kim ne derse desin, Berlaga'ya acımamak elde değil, dedi.

Memurların hemen hemen hepsi Dreyfus'un görüşüne katıldılar. Yalnız Lapidus gizemli bir gülücükle kikirdedi. Söz döndü dolaştı, akıl hastalarının, manyakların davranışlarına geldi; eskiden yaşamış ünlü delilerle ilgili birkaç olay anlatıldı.

— Benim kaçık bir amcam vardı, diye söze başladı Saharkov. Kendini hem peygamber İbrahim, hem İsak, hem de Yakup sanırdı. Amcamın saçma sapan sözleri herkesin tepesini attırırdı.

Yaşlı Kukuşkin gözlüğünün camlarını ceketinin eteğiyle yavaş yavaş silerken teneke gibi tınlayan sesiyle;

— Bereket versin, aramızda kendini İbrahim, İsak sanan kimse yok, dedi.

— Yakup peygamber de dermiş kendine. Onu unuttunuz, dedi Saharkov.

— Evet, Yakup peygamber de var. Asıl önemlisi Yakup pey-

gamber. Şimdi öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, insanın başına her türlü bela gelebilir. Ben "Sikomorski Sezareviç" bankacılık şirketinde çalışırken bizim buradaki gibi memur kısıtlamasıyla karşılaşmadım hiç.

Kukuşkind'in ağzından "memur kısıtlaması" sözünü duyunca memur Lapidus irkildi. Koreyko'yu elinden tuttu, renkli camında gotik tarzda iki şövalye resmi bulunan geniş pencerenin yanına götürdükten sonra;

— Siz Berlaga hakkında gerçekleri bilmiyorsunuz, dedi. Bilemezsiniz zaten. Onların dediklerine bakmayın siz, adam turp gibi sağlam.

— Nasıl?! Tımarhaneye koymadılar mı Berlaga'yı?

— Hayır, öyle demek istemedim. Orada yatıyor. Yatıyor ama akıl hastası değil. İşin püf noktası da burada ya... Personel kısıtlamasının kendine zarar vermesinden korktuğu için birkaç gün bekleyip vartayı atlatmaya çalışıyor. Şimdi kıs kıs gülerek içinden nasıl seviniyordur kim bilir? İşini bilen adam diye ben ona derim. Kıskanıyorum onu, işin doğrusu.

— Babasının sabıkası filan var mıydı? Ticaret işiyle mi uğraşıyordu acaba? Öyle bir sabıkası varsa toplum düşmanı sayıyorlardır ailece onları.

— Evet, zamanında babası zengin bir tüccardı. Ayrıca Berlaga da eczane işletiyordu. Ülkede devrim olacağını kim bilebilirdi ki? İnsanlar düzenlerini kurmuşlardı, tıkır tıkır işliyordu. Kiminin eczanesi vardı, hatta kiminin koskoca fabrikası. Böyle olmasında bir kötülük görmüyorum ben, ama devrim bütün kurulu düzeni altüst etti.

— Başlarına neler geleceğini önceden bilmeleri gerekirdi, dedi Koreyko soğuk bir sesle.

— Ben de onu söylemeye çalışıyorum ya. İşini bilmeyenlere Sovyet yönetiminde yer yok artık.

Lapidus böyle dedikten sonra gözlerini kocaman kocaman açarak Koreyko'ya baktı, kendi masasına döndü.

Bütün memurlar, görevliler salonda yerlerini almışlardı. Çekmecelerden gümüş parlaklığındaki esnek metal cetveller, kalın kitaplar, kemik topaklı hesap kutuları, kenarı mavi-pembe çizgi-

li saymanlık defterleri, daha bir nice irili ufaklı büro malzemeleri çıkarılıp masaların üstüne konmuştu. Tezoimenitski bir gün önceki takvim yaprağını koparınca yeni bir iş günü başlamış oldu. Genç görevlilerden biri, içinde koyun eti bulunan uzun sandvicine çürük yüzü görmemiş dişlerini hart diye geçirdi.

Koreyko da gelip masasına oturdu. Güneşten koyulaşmış dirseklerini masaya dayadı, bir gün öncesinin saymanlık hesaplarını ana işletme defterine aktarmaya başladı.

Aleksandr İvanoviç Koreyko "Herkül" şirketinin ufak memurlarından biriydi. Kırkına merdiven dayadığı için gençlik çağının son aşamasında sayılırdı. Mühür kırmızısı yüzünün en belirgin özelliği olgun başak rengindeki kaşları ile akı büyük gözleriydi. İngiliz tarzı bıyığının rengi de olgun bir buğday başağını andırıyordu. Yanaklarında, boynunda uzatmalı onbaşılarınki gibi derin buruşuklar bulunmasa ona kesinlikle genç bir adam derdiniz. Aleksandr İvanoviç görevini yürütürken de tıpkı uzatmalı onbaşılar gibi davranır, kafasını fazla yormaz, başı hep önünde çalışır, söylenenleri kolay anlamaz, ama her isteneni şıp diye yerine getirirdi.

Hesap bölümü şefi onun için;

— Tavşan gibi ürkek bir adam! derdi. Ezik bir duruşu var, görevine de pek düşkün. Devlet tahvilleri satışa çıkarıldığı gün devlete bağlılığını göstermek için hemen bütün aylığını getirip tahvile yatırır. Aylığı da bir şey olsa bari. Topu topu 46 ruble. Adamcağız bu parayla nasıl geçiniyor, bilmem...

Aleksandr İvanoviç'in bir özelliği daha vardı: Üç haneli, dört haneli sayıları birbiriyle çarpardı; yanlışlık yaptığı bir kerecik olsun görülmemişti. Bu becerisi gene de onun kalın kafalı bir memur olduğu kanısını değiştirmeye yetmedi.

Yanındaki masada çalışan biri;

— Söyler misiniz, Aleksandr İvanoviç, 836 ile 423'ü çarparsak kaç eder? diye sorsa hiç gecikmeden;

— 353 828, diyerek çarpım sonucunu bildirirdi.

Beriki sonucun doğruluğundan hiç kuşkulanmaz, o yüzden sağlama yapmaya filan kalkışmazdı, çünkü kalın kafalı Koreyko'nun çarpımda yanılmayacağını bilirdi.

Büroda çalışan bütün memurlar, Dreyfus olsun, Tezoimenitski, Muzıkant, Çevajevskaya, Kukuşkind, Borisohlebski, Lapidus, bunak Kukuşkind, hepsi hepsi, hatta deliliğe oynayan sayman Aleksandr İvanoviç Berlaga bile, Koreyko'nun yerinde bir başkası olsa mesleğinde çok ilerleyeceğini, ama bu mankafanın işini beceremediğini söylerlerdi. "Kırk altı rubleye talim etsin bakalım!" derlerdi kendi aralarında konuşurlarken.

Ancak Aleksandr İvanoviç'in meslektaşları ile hesap bölümü şefi Arnikov, yalnız onlar değil, bütün "Herkül" şirketinin başkanı yoldaş Polihayev'in özel yazmanı Serna Mihaylovna "Ensesine vur, ekmeğini elinden al!" dedikleri Aleksandr İvanoviç Koreyko'nun daha bir saat önce, içinde ne "Odessa" marka bir çift pantolon, ne gazeteye sarılı, pişmekten rengi solmuş tavuk çıkını, ne de "genç komünist partisi üyeleri için yazılmış, köy sorunlarıyla ilgili broşür" filan bulunmayan, bunların yerine yabancı ülke paraları ve Sovyet banknotlarıyla tıklım tıklım dolu bir valizi, yaşadıkları kentin bir istasyonundan ötekine taşıdığını öğrenseler şaşkınlıktan küçük dillerini yutarlardı herhalde.

Küçük esnaf sınıfından sayılan Saşa Koreyko 1915 yılında 23 yaşındayken işsiz güçsüz dolaşırdı. Lisede üst üste çakmaktan dolayı, böyleleri için haklı olarak söylenen "liseden emekli" sıfatını kazanmıştı. Ayrıca meslek okullarından birini bile bitiremeyip hiçbir işte dikiş tutturamadığından yıllarca kaldırım arşınlamış, anasının-babasının kazancıyla gününü gün etmişti. Askerlik dairesinde görevli yüksek rütbeli bir subay olan amcası onu askerlikten kurtarmıştı, o yüzden semtlerindeki yarı kaçık gazetecinin;

— Son haberler! Son haberler! Askeri birliklerimiz cephede hızla ilerliyor! Çok ölü, çok yaralı var! Tanrı bugünleri de gösterdi bize! diye bağırırken içine korkunun zerresi düşmezdi.

O sıralar Saşa Koreyko'nun kendi geleceğiyle ilgili düşüncesi şöyleydi: Sokakta yürüdüğü bir gün çatı oluklarının birinin dibinde mor renkli, gıcır gıcır bir cüzdan bulacaktı. Cüzdanın içinde beklemediği kadar çok para, tam iki bin ruble bulunduğunu görecekti. Ondan sonra yaşamı birden değişip güzel günler gelecekti.

Duvar dibinde içi para dolu cüzdana rastlaması hayallerini o derece sık süslemekteydi ki, cüzdanı nerede bulacağını dahi biliyor gibiydi. Poltavskaya Pobeda caddesinin asfaltla kaplı köşesinde, yağmur oluğunun hemen ucunda görecekti cüzdanı. Yaşamını kurtaracak cüzdanın üzerine kurumuş akasya yaprakları dökülmüş olacak, yanında da ezik bir sigara izmariti bulunacaktı. O bakımdan her gün Poltavskaya Pobeda caddesine uğruyor, ama ne gariptir, bir türlü cüzdana rastlayamıyordu. Oraya varınca elindeki değnekle çöpleri karıştırıyor, bu sırada önünde durduğu apartmanın giriş kapısı üstünde asılı "Vergi Denetçisi Y. M. Solovetski" levhasına salak salak bakıyordu. Düş kırıklığı içinde evine dönüp kırmızı kumaş kaplı divana kendini atınca, zengin olma hayalleri daha bir renkleniyor, bu sırada yürek ve nabız atışları iyice hızlanıyordu. Nabız atışlarının tıktıkları son derece öfkeli ve sabırsızdı.

1917 yılında gerçekleşen devrim onu kırmızı divan üstünde hayal kurmaktan kurtardı. Şöyle bir şey aklına daha çok yatıyordu şimdi: Belki de tanımadığı bir para babasının talihli miras yiyicisi olabilirdi. Niçin olmasındı ki? Ülkenin dört bir yanında denetimden çıkmış bavullar dolusu altın, mücevher, en güzelinden mobilyalar, tablolar, halılar, kürkler, yemek takımları bulundukları yerlerde yeni sahiplerini beklemekteydiler. Önemli olan, fırsatı kaçırmamak, bu zenginliklere bir an önce sahip olmanın yollarını bulmaktı.

Ancak o sıralar toy bir delikanlıydı, aklı her şeye ermiyordu. Başına neler geleceğini bildiği için bir Fransız vapuruna atladığı gibi İstanbul'a kaçan varlıklı bir tüccarın konağına yerleşti. Kimseden çekinmeden zengin yaşamın tadını çıkarmaya başladı, büfede bulduğu mis kokulu şarapları bir hafta boyunca mideye indirdi, konserveler dolusu ringa balığını kendine meze yaptı, parası bittikçe evde bulduğu değerli eşyaları götürüp pazarda sattı, ama hiç beklemediği bir gün kodesi boylayınca bu işe pek şaşırdı.

Hapisten çıkardıklarında aradan tam beş ay geçmişti. Ancak Koreyko zengin olma düşlerinden bir gün olsun uzaklaşmadı. Ama artık açık vermeyecek, hareketlerini büyük bir gizlilik için-

de, karanlıkta yürütecek, bir işi yaparken ölçüyü elden bırakmayacaktı. Bedenine öyle bir koruyucu zırh geçirmeliydi ki, kimse dalaverelerinin farkına varmasın. Bu zırh da uzun konçlu turuncu çizmeler, mavi golf pantolon, erzak sağlama işi yapan adamların uzun etekli ceketi biçiminde ortaya çıktı.

O karmaşa günlerinde insan eliyle üretilen hiçbir şey eskisi kadar gereksinmeleri karşılamıyordu. Evlerde soğuktan tir tir titreniyor, yiyecekler karın doyurmuyor, ancak kaçak kullanıcılar ile çetelerin üzerine gidildiğinde elektrikler yanıyor, sular yalnızca birinci katlara çıkıyor, tramvaylar ise hiç işlemiyordu. Bunlar dışında bütün doğal afetler de zavallılardan alacağı bir hınç varmış gibi daha öfkeyle geliyordu insanların üstüne. Kışlar daha şiddetliydi, rüzgâr eskisine göre daha sert esiyordu, eskiden insanları üç gün yatağa bağlayan soğuk algınlığı şimdi hastaları üç günde öbür dünyaya yolcu ediyordu. Gençler işsiz güçsüz sokaklarda dolaşıyor, değerini yitiren ruble üstüne umutsuzluk dolu şarkılar söylüyorlardı:

Gittim bir gün bakkala,
Cepte bozuk kalmamış,
Bakar mısın, bakkal amca?
Boz şu on milyon rubleyi...

Zavallı Aleksandr İvanoviç bin bir hileyle kazandığı parasının ertesi gün bir işe yaramadığını görünce üzülmeyip de ne yapsın?

Tifo derseniz, insanları kırıp geçiriyordu. İlaç karaborsaya düştüğü için Saşa Koreyko depolardan çaldığı ilaçları el altından satmaya başladı. Salgın süresince kazandığı 500 milyon rublenin değeri bir ay içerisinde 5 milyona düştü. Şeker karaborsasından kazandığı bir milyar ise kısa sürede eridi gitti.

Karmaşa döneminde en büyük vurgunu Volga bölgesine yiyecek taşıyan bir yük trenini kaçırmakla yaptı. Marşandizin komutanı Koreyko'ydu. Katar Samara'ya gitmek üzere Poltava'dan yola çıktı, ama Samara'ya varmadığı gibi Poltava'ya da geri dönmedi. Tren iki kent arasında yoklara karışmıştı. Komutanın kendisi de...

Başlık V

Yeraltı Krallığı

Turuncu çizmeler ta 1922 yılının sonunda ortaya çıktı. Yeni zengin Aleksandr İvanoviç'in sırtında tilki postundan dikilmiş, beli büzgülü, altın sarısı bir kürk vardı. Kürkün kuzu derisinden kalkık yakaları, insanın yüzünü her türlü ayazdan koruyacak kalınlıktaydı. Tıpkı tersine çevrilmiş yorgan gibi. Sivastopol tarzı favori bırakan fiyakalı gencin başını, kıvırcık tüylü şahane bir kalpak süslemekteydi.

O sıralar Moskova'da kristal farlı otomobiller caddelerde fink atıyordu. Hangi taşı kaldırsanız altından yeni yetme bir zengin çıkardı. Hem de başında ayı balığı derisinden takke, sırtında nakış işlemeli kürk... Sivri burunlu iskarpinler ile valiz iriliğinde meşin çantalar o sıralar erkekler arasında moda olmuştu. Daha önce kullanılan "yoldaş" sözcüğünün yerini "yurttaş" almaya başlamış, yaşama sevincinin nasıl bir şey olduğunu sezen gençler lokantalarda tek adım "diksi" dansından başka "güneş çiçeği" fokstrotu yapmayı öğrenmişlerdi. Akşamları caddelerde gösterişli at arabası sürücülerinin çığlıkları eksilmiyor, dışişleri bakanlığının terzisi Jurkeviç, gecesini gündüzüne katarak çalıştığı halde, yurtdışına çıkacak Sovyet diplomatlara frak dikmeye yetişemiyordu.

Aleksandr İvanoviç taşradaki zengin, hovarda erkeklerin giydiklerinin başkentte artık eski moda sayıldığını, böyle giyinenlerin toplumda yer edinemediklerini duyunca çok şaşırdı.

Fiyaka düşkünü gencin Moskova'ya gelişinin üstünden iki ay geçmeden Sretensk bulvarının üzerinde yeni bir işletme açıldı, işletmenin kapısında;

Revanş
Kimyasal Maddeler Üretim Şirketi

levhası asılıydı.

Şirketin topu topu iki odası vardı. Birinci odada, giriş kapısının arkasındaki duvarda toplumcu ideolojinin babası Frederich Engels'in portresi asılıydı; fotoğrafın altında İngiliz kumaşından pahalı bir takım giymiş, dikiş yerleri kırmızı ipek iplikle teyelli, şirketin patronu Koreyko otururdu. Genç adamın ne eski tarz, biçimsiz favorilerini görürdünüz, ne de taşrada yaşarken giydiği turuncu çizmelerini... Yanakları her zaman sinek kaydı tıraşlıydı. Arka odada ise kimyasal madde üretimi yapılıyordu.

İki ağaç fıçıda su basıncı ile su düzeyini gösteren cam borular görürdünüz. Fıçılardan biri alt kattaydı, öteki ise asma katta. Birbirine ince bir hortumla bağlı fıçılardan üsttekinden alttakine sıvı bir madde şırıl şırıl akar dururdu. Üstteki fıçı boşalınca ayakları keçe çizmeli bir çocuk girerdi alt odaya. Çocuk oradaki fıçıda biriken sıvıyı çömçeyle bir kovaya doldurur, bunu birkaç seferde oflaya puflaya yukarıdaki fıçıya taşırdı. Bu çetrefil üretim işini aralıksız sürdüren küçük oğlan dinlenip ısınmak için ön odaya gelirdi arada bir. Böylece aynı sıvı iki fıçıyı birleştiren ince hortumdan geçerek yukardan aşağıya yeniden akmaya başlardı.

"Revanş" şirketinde ne tür kimyasallar üretildiğini Aleksandr İvanoviç'in kendisine sorsanız o da bilmezdi. Daha doğrusu, onun arka odada ne üretildiğine aldırdığı yoktu. Çalışma günleri öylesine doluydu ki, üretimi artırmaya dönük borç bulma amacıyla bir bankadan ötekine koşturur durur, kendilerine kimyasal madde satmak için büyük şirketlerle anlaşmalar yapar, tröstlerden düşük fiyatla hammadde satın almaya çalışırdı. Bu yerlerden borç para bulabilirse o da cabası... Satın aldığı hammaddeyi on katı fiyatla devlet kuruluşlarına devretmesi çok zamanını alırdı. Plevne kahramanı Rus komutanının anıtının hemen dibinde bulunan döviz bürosunda, kazandığı rubleleri yabancı paraya çevirmek için kalan bütün zaman ve enerjisini harcardı.

İşletmenin birinci yılının sonunda "Revanş" şirketiyle iş yapan bankalar ile büyük tröstler, Aleksandr İvanovç Koreyko'ya

verdikleri para ve hammadde desteğinin kimyasal üretiminde ne derece etkili olduğunu, Koreyko'nun işletmesinin yeni desteğe gereksinme duyup duymadığını yerinde incelemek istediler. Bilim adamı kılıklı üç araba dolusu uzman, bir iş günü "Revanş" şirketinin kapısına dayandı. Denetleme kurulunun kelli ferli başkanı şirkete girince içerde kimsecikleri bulamadı, karşı duvarda asılı duran Engels'in fotoğrafına bir süre şaşkın şaşkın baktıktan sonra işletmenin yetkililerini çağırmak için tezgâha bastonuyla küt küt vurmaya başladı. Bir süre sonra arka odanın kapısı açıldı, şirket yöneticileri yerine gözü yaşlı bir çocuk elinde kovayla, süklüm püklüm karşılarına dikildi.

Şirketin çocuk çalışanıyla konuşan uzman denetçiler üretimin tüm hızıyla sürdüğünü, ancak işletme sahibinin tam bir haftadır ortalıkta gözükmediğini öğrendiler. Şirket bürosunda fazla vakit harcamayan denetçiler kurulu arka odaya geçti. İncecik hortumdan şırıl şırıl akan sıvının kokusu, kimyasal yapısı bakımından bildiğimiz musluk suyundan başka bir şey olmadığını anlamak için fazla bir zaman gerekmedi. İnanılması güç gerçekleri yerinde görünce uzmanlar birbirlerine bön bön baktılar, "hımın" diyerek çok şaşırdıklarını dile getirdiler.

Denetleme kurulu başkanı yüzünde korkunç bir gülümsemeyle çocuğa sordu:

— Kaç yaşındasın, çocuğum?

— On iki.

Oğlan böyle dedikten sonra hıçkıra hıçkıra öyle bir ağıt koyverdi ki, denetçiler üç arabaya doluştukları gibi, büyük bir bozgun içinde asıl görev yerlerine döndüler. "Revanş" şirketine gelince... Denetçilerin inceleme sonuçları bankaların, tröstlerin saymanlık defterlerinin "kâr-zarar" sayfalarına işlenmek üzere dökümü yapılırken, böyle bir durumun kârla bir ilişkisi bulanmayacağı göz önüne alınarak rakamların hepsi zarar sayfasına yazıldı.

Denetçiler kurulunun "Revanş" şirketinde çalışan çocukla yaptığı ilk günkü anlamlı konuşma süredursun, aynı gün Aleksandr İvanoviç Koreyko ekspresе bindi, birkaç gün sonra Moskova'nın tam üç bin kilometre uzağındaki Sovyetler Birliği'nin küçük bir üzüm cumhuriyetinde yataklı vagondan indi.

Otele varır varmaz havalandırmak amacıyla odasının penceresini açtı. Yeşil vaha görünümünde ufak bir kent uzanıyordu hemen karşısında. Asyalılara özgü gürültünün kaynaştığı kasabanın uyduruk bir kalesi vardı, kasabayı çölün kumlarından sıra sıra kavak ağaçları ayırıyordu.

Koreyko ertesi gün üzüm cumhuriyetinin yakın bir yerinde elektrik istasyonu kurulmakta olduğunu öğrenecekti. Parasızlık yüzünden inşaatın her an durabileceği de çalındı kulağına. Ülkenin geleceği bu inşaatın bitmesine bağlıydı.

Bizim sağlam yapılı, akıllı girişimcimiz küçük cumhuriyete yardım için hemen kolları sıvadı. Eskiden giydiği turuncu çizmeleri yeniden bacaklarına geçirdi, takkesini giydi, kabarık cüzdanını yanına alarak doğruca inşaatın yönetim bürosuna yollandı.

Onu orada fazla güler yüzlü karşılamadılar. Ancak Koreyko son derece aklı başında davrandı; kendisi için kazanç filan düşünmediğini, elektrik üretiminin bir ülkenin gelişmesinde büyük rol oynadığını bildiği için onlara yardım etmekten mutluluk duyacağını uzun uzun anlattı.

— Öğrendiğim kadarıyla elektrik istasyonunun yapımı için paranız yetmiyormuş. Bu parayı size ben bulacağım, dedikten sonra gelir getirici ikinci bir işletmenin inşaatın hemen yanında kurulmasını önerdi.

— Gelir elde etmekten daha kolay ne var? dedi. İlerleyen inşaatın aşama aşama fotoğraflarını çekip niçin kartpostal basmıyorsunuz? Bunları bütün ülkede satar, böylece gereksinmeniz olan parayı kolayca kazanırsınız. Bu yolla fazla masrafa girmeden sürekli bir geliriniz olur.

Aleksandr İvanoviç elleriyle havayı bıçak gibi keserek öyle kesin konuştu ki, söylediği sözler karşısındakilere son derece inandırıcı geldi; tasarısının doğru, kazançlı olduğundan kimsenin kuşkusu kalmadı.

Kartpostal basıp satma sonucunda elde edilecek kazancın dörtte biri kendisinde kalmak üzere hazırladığı sözleşmeyi sağlam kazığa bağladıktan sonra Koreyko hemen işe koyuldu.

Kartpostal basımı için başlangıçta herhangi bir döner sermaye gerekiyordu. Küçük cumhuriyetin başka parası olmadığın-

dan, elektrik istasyonu yapımına ayrılan paradan bir bölümü buraya aktarılmalıydı.

Aleksandr İvanoviç istasyon inşaatı yöneticilerini şu sözlerle avutup rahatlatıyordu.

— Harcayacağınız para topu topu bu kadar. Bundan böyle yalnız gelir elde edeceksiniz.

Atının sırtına atladığı gibi, elektrik istasyonu inşaatının eşkenar altıgen biçimindeki beton bloklarının yükseldiği dar boğaza gitti, blokların çevresindeki volkanik kayaları bir süre hayran hayran seyretti. Onun hemen arkasından araba dolusu fotoğrafçılar geldi dar boğaza. Omuzlarındaki kıvrık dirsekli, eklemli fotoğraf kameralarını uygun yerlere koydular, kara örtülerin altına girdiler„"çıt çıt" sesler çıkararak resim çekmeye başladılar.

Fotoğraf çekenlerden biri kara örtünün altından çıkarak dedi ki:

— Elektrik istasyonunu biraz daha sola kaydırsalar ne iyi olurdu. Arkadaki manastır yıkıntısıyla birlikte daha büyük bir görsel değer kazanırdı.

Çekilen fotoğraflardan kartpostal yapmak için basımevi kurmak gerekiyordu. Bunun için gerekli parayı da gene istasyon inşaatının bütçesinden kaydırdılar, bu yüzden inşaatın ilerlemesi bazı bölümlerde yarıda kesildi. Gene de yöneticilerin avundukları bir konu vardı, o da kartpostal satımından elde edecekleri parayla açığı kapatabilecekleriydi.

Dar boğazda, istasyon inşaatının tam karşısında basımevi olarak kullanılacak ikinci bir eşkenar altıgen blok yükseldi. Enerji istasyonu için gerekli demir çubuklar, çimento, mıcır boğazın bir ucundan öbür ucuna taşınmıştı. Ardından, basımevi inşaatında daha çok ücret ödendiği için işçiler de yavaş yavaş oraya aktarıldı.

Altı ay sonra bütün demiryolu istasyonlarında kartpostal satımında görev yapacak adamlar peydahlanmaya başladı. Bunlar yalnızca kartpostal satıyorlardı. Fotoğraflarda küçük üzüm cumhuriyetinin kayalık dar boğazında arı gibi çalışan işçiler açık seçik görülebiliyordu. Yazlık bahçelerde, sinemalarda, ti-

yatrolarda, vapurlarda, kaplıca ve ılıcalarda gencecik kızlar önlerinde piyango tezgâhları, durmadan bilet satıyorlardı. Piyango kazananlara ise elektrik istasyonunun değişik görüntüsünü taşıyan kartpostallar veriliyordu.

Koreyko'nun dedikleri gerçekleşmiş, kartpostal satımından büyük gelir sağlanmaya başlanmıştı. Ancak Aleksandr İvanoviç parayı kimseye kaptırmıyordu. Anlaşmaya göre önce gelirin dörtte birini kendine ayırıyor, ardından satış yerlerinin hepsinden hesap gelmediğini ileri sürerek bir o kadarına daha el koyuyor, geride kalan parayı ise hayır işi giderlerini karşılamak üzere kasada saklıyordu.

— Kazancımızı yerinde kullanmak gerekir, diyordu. Önce işleri sağlam bir düzene sokalım, böyle yaparsak sürekli gelir elde ederiz.

Biraz daha zaman geçince dev kazma makineleri ikinci basımevi için temel çukuru kazmaya koyuldular. Elektrik istasyonu inşaatında işler tümüyle durdu, orada çalışacak kimse kalmadı. Yalnız kara örtüleri altındaki fotoğrafçılar çıtır çıtır çalışmalarını yürütüyorlardı.

Kartpostal satımının sürekli artması üzerine, yüzünde dürüst Sovyet insanı gülümsemesi hiç eksilmeyen Aleksandr İvanoviç bütün ağırlığını sinema sanatçılarını gösteren kartpostalların basımına verdi.

Ülkemizde her zaman olduğu gibi, bir akşam tam yetkili bir denetçi kurulu inşaat alanına çıkageldi. Aleksandr İvanoviç orada daha fazla durur mu? Elektrik istasyonu inşaatının çatlak betonlu eşkenar altıgen bloğu ile yanındaki, ışıklarla aydınlatılmış yeni basımevi inşaatına son bir kez baktıktan sonra hiç gecikmeden tabanları yağladı.

Bastonunu betonun çatlaklarına sokup sokup çıkaran denetçiler kurulu başkanı;

— Hımm! dedi. Elektrik istasyonu kurulacak yer burası mı?

Kurul üyeleri de birbirlerine bakarak birer "Hımm!" çektiler.

Şurası bir gerçek ki, birinci basımevinde işçiler harıl harıl çalışmaktaydı. Akşamın karanlığını eflatun rengi ışık saçan lambalar aydınlatıyor, yassı basımevi makineleri dev kuşların kanatları

gibi inip inip kalkıyordu. Bu makinelerden üçü dar boğazın resmini kartlara aynı renkte basıyor; dördüncüsü ise boğaz zemini üzerine semaver suratlı Duglas Feirbanks'ın, güzel Lia de Putti'nin, Monti Banks adıyla tanınan, gözlerini fal taşı gibi açmış bir delikanlının fotoğraflarını, sanki bir hokkabaz bunları yeninin içinden hünerle çıkarıyormuşçasına, art arda dışarı fırlatıyordu.

O unutulması zor akşamın ardından açık havada savcının ifade alması, tutanak yazdırması türünden işlemler sürdü gitti. Sonuçta ne çıkacağını bilmiyoruz, ama Aleksandr İvanoviç o güne değin biriktirdiği parasına yarım milyon ruble daha eklemeyi becerdi.

Koreyko'nun heyecandan sürekli yüksek çıkan nabız atışları yavaşlamak bilmiyordu. Ülkenin eski ekonomik yapısı çökmüş, yenisi ise henüz oturmamıştı. Böyle durumlarda bol para kazanmanın tam zamanıydı. Ancak Aleksandr İvanoviç biliyordu ki, Sovyetler Birliği'nde cüzdanı korkusuzca şişirmeye kalkışmanın sırası değildi. Bunu çok iyi anladığı için, yüzünde karşısındakine üstünlüğünü gösteren bir gülümsemeyle, çökmeye yüz tutan özel girişimcilerin şirket levhalarına kartal bakışlarını çevirdi.

"Yünlü ürünler alım satım tröstü B. A. Leybedev", "Bakkal, H. Robinson ile ortağı M. Piyatnitsa", "Kiliseler ve kulüpler için sırmalı kumaş ve kullanım malzemesi üretim şirketi bilmem ne", "Tefin sesi bilmem kim" adıyla kurulan paravan şirketler gibi özel girişimciler devletin sürekli baskı yapması sonucunda ayakta durmakta zorlanıyorlardı.

Sıkı bir gizlilik içinde yürütülecek yeraltı işletmeciliğinin en geçer akçe olduğunu Koreyko iyice kafasına koymuştu. Genç Sovyet ekonomisini sarsan bütün bunalımlar ona yarar sağlıyor, devlet nerede kaybettiyse orada Koreyko kazanıyordu. Her türlü mal kıtlığında o malın üretimine balıklama dalmak, oradan yüz binler kazanmak başarısının anahtarı olmuştu. El atmadığı üretim alanı yok gibiydi. Unlu ürünler işletmeciliğinde de boy gösterdi; kumaş, şeker, dokuma işlerinde de aslan payını aldı. Milyonlarının sayısını artıran her girişimde onun adı geçiyordu. Ülkenin dört bir köşesinde küçüklü, büyüklü açıkgözler onun için çalışıyor, ama kendileri kimin adına iş yaptıklarını bilmiyor-

lardı. Koreyko araya hep birilerini yerleştirdiği için ona para akışını sağlayan zincirin tüm boyutunu ondan başka bilen yoktu.

... Saat 12.00 olunca Aleksandr İvanoviç "Herkül" şirketinin saymanlık defterini yana itti, öğle yemeğini yemeye koyuldu. Daha önce kabuğunu soyduğu taze turpu dilimleyip bir tabak içinde masasının üstüne bırakmıştı. Yemeğini yanındakilerin yüzüne bakmaksızın atıştırıyordu. Bir lop yumurtayı bütün olarak ağzına attıktan sonra çiğnemeye başladı. Soğuk lop yumurta aslında yaşamasını bilen bir insan için zevkle yenecek bir nesne değildi, ama Koreyko zevk için yemek yemez, yalnızca gövdesini beslemeye çalışırdı. Ne yerse yesin, karnını doyurmaktı onun bütün amacı; bedeni için gerekli miktarda karbonhidrat, protein, vitamin böylece kendiliğinden girerdi.

"Herkül" şirketi çalışanları yemekten sonra çay içtikleri halde Aleksandr İvanoviç bir bardak sıcak suyu şekerle kıtlama içerek bununla yetiniyordu. Bildiği kadarıyla çay kalbin çalışmasını zorlaştıran bir nesneydi, sağlığının değerini bilen Koreyko böyle şeylere çok dikkat ederdi.

On milyon rublenin sahibi Aleksandr İvanoviç yapacağı maçı kazanmak için bütün gücünü ortaya koyarak hazırlanan bir boksöre benzetilebilirdi. Özel bir beslenme ve yaşama rejimi uygulamaktaydı. İçki, sigara içmekten, heyecanlanmaktan özenle kaçınıyor, sürekli idman yapıyor, akşamları erkenden yatıyordu. Bütün çabası, belirtilen maç gününde şıkır şıkır aydınlatılmış ringe kesin bir utku kazanmak için çıkmaktı. Ülkede her şey eski düzene döndükten sonra genç ve dinç bedeni, gizemli valiziyle yeraltı krallığından çıkıp korkusuzca piyasaya atılmak onun tek amacıydı. Eski düzenin geri döneceğinden, yani kapitalizmin yeniden işbaşı yapacağından hiç kuşkusu yoktu. Koreyko hep o günü bekliyordu.

Kimse onun ikinci ama asıl yaşamanı anlamasın diye yoksul yaşantısını değiştirmemekte kararlıydı. Şirketin saymanlık bölümünde bıktırıcı bir iş yaparak ayda aldığı 46 rublelik gelirinin sınırları dışına çıkmaksızın salonun tavanındaki orman perisi, su perisi, deniz kızı resimleri altında görevini azimle sürdürmekteydi.

Başlık VI

"ALAGEYİK"

Cenaze arabasını andıran yeşil taksi, içinde dört düzenbazla birlikte hoplaya zıplaya yola koyuldu, her yer sis içindeydi.

Fırtınalı bir havada denize açılan yüzücüler gibi araba da her saniye yeni zorluklarla karşılaşacaktı. Yoldaki derin çukurlar ile engebeler külüstür taksiyi bir o yana, bir bu yana savururken egzoz borusundan kızılımsı dumanlar çıkıyordu.

Ostap büyük badireyi atlattıktan sonra yanında sakin sakin oturan yeni yolcuya;

— Sen amma da işe yaramaz bir adammışsın! dedi. Birçok insanın onayladığı Suharev lokantası anlaşmasını niçin bozdun?

Panikovski kendine söylenen bu sözleri duymazlıktan geldi, hatta yüzünü öbür yana çevirdi.

— Sen her zaman böyle mi yaparsın? Anladığım kadarıyla durmadan burnunu kirli işlere sokuyorsun. Az önce gördüğümüz o utanç verici sahne neydi öyle? Kasabalıların kazını çaldığını hepimiz gördük.

— Ah, onların ne zavallı, ne aşağılık adamlar olduklarını bilmezsiniz siz.

— Ya, demek öyle? Peki, siz kendinizi ne sanıyorsunuz? Gerçek bir centilmen böyle mi davranır? Eğer kendinizi gerçek bir centilmen sayıyor, gömlek kolunuza bu konuda bir şeyler yazmak istiyorsanız, beyaz tebeşir kullanın.

Panikovski birden öfkelendi.

— O da ne demek? Niçin beyaz tebeşir kullanacakmışım?

— Çünkü gömleğinizin yeni öyle kirli ki, beyaz tebeşirden başkasıyla yazı yazamazsınız. Yoksa kollarınız çamura mı battı?

— Siz de o adamlar gibi zavallı, aşağılık birisiniz.

— Şuna bakın! Kendisini tehlikeden kurtaran birine neler söylüyor? Adam Kazimiroviç, bir dakikalığına arabayı durdurur musunuz? Kardeşim Şura, arabada statükoyu sağlayın lütfen.

"Statüko"nun ne demek olduğunu bilmeyen Balaganov, Ostap'ın ses tonundan gene de onun neyi kastettiğini anladı ve Panikovski'yi koltuk altlarından kavradığı gibi götürüp yolun ortasına bıraktı.

— Seni alçak, seni! Şimdi kasabaya doğru yürü de servi boyunu görelim. Kazın sahipleri seni orada sabırsızlıkla bekliyor. Böyle nankör heriflerle işimiz yok bizim. Kabalık ettiğin sürece bizden de aynı karşılığı görürsün. Hadi, arkadaşlar, gidelim yolumuza!

Yolun ortasında kalakalan Panikovski yalvarmaya başladı:

— Ne olur, bırakmayın beni! Sinirlendiğim için saçma sapan konuştum.

— Ha şöyle, yola gel! Şimdi önümüzde diz çök de görelim.

Panikovski tırpan yemiş gibi hemen bacaklarını büküp yere çöktü.

— Eh, şimdi daha iyi, dedi Ostap. Bu seferlik bu kadarıyla yetiniyoruz. Seni acemi çaylak, seni! Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinle! Aramızda yapacağımız görev bölümünde payına düşen her işi yapmaz, gene disiplini bozmaya kalkarsan başına neler geleceğini anlamışsındır herhalde.

"Alageyik" aklı başına gelen acemi çaylağı yolcularının arasına kattıktan sonra gerçek bir cenaze arabası gibi salına salına yola koyuldu.

Aradan yarım saat bile geçmedi, yeşil taksi sağa saparak büyük Novozaytsev şosesine girdi, hızlarını azalttıktan bir süre sonra bir köye vardılar. Çatısında eğri büğrü, dallı budaklı bir direk yükselen –direğin tepesinde radyo anteni çakılıydı– duvarları kütükten örülmüş bir evin önünde büyük bir kalabalık yığılmıştı. Sakalsız bir adam kalabalığın önüne çıktı, elinde bir yaprak kâğıt tutuyordu.

Sakalsız adam sinirli sinirli;

— Yoldaşlar! diye söze başladı.

Yapacağı konuşmayı önceden hazırlamıştı, elindeki kâğıda bakarak, "Köyümüz halkının coşkulu alkışlarıyla..." diye başladığı sırada kalabalığa doğru yaklaşan yeşil arabanın önlerinde durmadığını görünce konuşmasını yarıda kesti. Yeşil aracın ön koltuğunda oturan Ostap'a şöyle bir baktıktan sonra çabuk çabuk;

— Yoldaşlar, otomobil kulüplerine üye olunuz! Çok geçmeden Sovyet otomobillerinin seri üretimini sağlayacağız! Köylü beygirlerinin yerini kısa zamanda demir atlar alacak! diye haykırdı.

Sakalsız konuşmacı kalabalıktan yükselen sevinç uğultusunu bastırarak, gittikçe uzaklaşan yeşil taksinin arkasından bağırmasını sürdürdü:

— Otomobil lüks değil, çağdaş bir ulaşım aracıdır!..

Ostap dışında "Alageyik" yolcularının hepsi de bu görkemli karşılamadan tedirgin olmuşlardı. Kalabalığın coşkusunun nedenini anlayamadıklarından, arabanın içinde aç serçe yavruları gibi kıvranıp duruyorlardı. Panikovski bunca dürüst insanın bir arada toplanmasından bayağı huylanmıştı, başına geleceklerden korktuğu için çömelerek koltuğun önüne oturdu. Boyunun daha da kısalması yüzünden arkadan bakanlar onun hasır şapkasının yalnızca tepesini görüyorlardı. Oysa Ostap'ın kalabalığın uğultusuna aldırdığı yoktu. Araba komutanı olarak beyaz tepeli şapkasını çıkarmış, başını iki yana gururla sallayarak, dışardakilerin selamlarına karşılık vermekteydi.

Arkada kalan kalabalığa sesini duyurmak için şöyle bağırdı:

— Yollarınızı daha da güzelleştirin! Görkemli karşılamanız için teşekkürler!

Bir süre sonra sessizleşen kırların ortasında, tozlu yolda ilerlemekteydiler. Hâlâ korkusu geçmeyen Panikovski soru üstüne soru yağdırıyordu:

— Bu adamlar arkamızdan gelmezler, değil mi? Bunca kalabalık niçin toplanmış acaba? Niye bizi böyle coşkuyla karşıladılar?..

Balaganov kendine göre bir açıklama getirdi:

— Daha önce hiç araba görmediklerinden olacak.

Ostap;

— İkiniz kendi düşüncenizi söylediniz, şimdi konuşma sırası sürücümüzde, dedi. Adam Kazimiroviç, bu konuda sizin görüşünüz nedir?

Kozleviç koyu düşüncelere dalmıştı, bu sırada arabanın arkasından koşan aptal bir köpeği korna çalarak ürküttükten sonra, kalabalığın kilise yortusu dolayısıyla toplanmış olabileceğini bildirdi.

Ostap;

— Ya, öyle mi? dedi. Kültürü kıt, yani yüksek öğrenim görmemiş baldırı çıplaklar arasına düştüğümü şimdi daha iyi anlıyorum. Ah, teğmen Şmit'in sevgili oğulları, siz neden hiç gazete okumazsınız? Gazete okuma alışkanlığı edinin bir an önce. Böylece yararlı şeyler öğrenirsiniz, bilginiz artar, ufkunuz genişler.

Bunları söyledikten sonra cebinden "İzvestiya" gazetesini çıkardı, Moskova-Harkov-Moskova arasında düzenlenen otomobil yarışıyla ilgili bölümü "Alageyik" ekibine yüksek sesle okudu.

— Otomobil yarışının yapıldığı aynı yoldan bizim de gittiğimizi, üstelik en baştaki arabanın 150 kilometre önünde bulunduğumuzu anladınız mı şimdi?

Yaşlı Panikovski ceketinin ön düğmelerini çözdü, kirden kararmış ipek boyunbağının altından kıllı göğsünü kaşıdı. Genç yolcular susuyorlardı.

Ostap;

— Gazetede yazılanların pek aklınıza yatmadığını görüyorum, dedi. Gazete de her zaman işe yaramıyormuş, demek ki... Bu durumda daha ayrıntılı açıklamalarda bulunacağım sizlere. Her konuda uzun açıklamalar yapmak gibi bir alışkanlığım yok, ama görüyorum ki, işleri başka türlü yürütemeyeceğiz... Birincisi, köylüler bizim "Alageyik"i yarışın en başındaki otomobil sandılar. İkincisi, bize tanınan bu unvanı ister istemez kabul edeceğiz, böylece yolda karşılaşacağımız tüm yetkili kişi ve kuruluşlardan bize destek vermelerini isteyip bunun hakkımız olduğunu ısrarla söyleyeceğiz. Üçüncüsü... Neyse, şimdilik bu kadarı yeter. Şunu kafanıza iyice sokmanızı istiyorum, arkadaş-

lar: Otomobil yarışının en önünde yer aldığımıza göre, katıldığımız kültür etkinliğinin parsasını önce biz toplayıp elimize geçen her fırsattan yararlanacağız. Yani işin kaymağını biz yiyeceğiz. Önerime karşı çıkan var mı?

Komutanın sözleri arabadakilerin üzerinde büyük etki bıraktı. Kozleviç patronun yüzüne hayran hayran baktı. Balaganov kızıl saçlarını sıvazlayarak neşeli bir kahkaha attı. Panikovski payına düşecek yağlı kuyruk parçasının tadını şimdiden damağında hissettiği için, "Hay, siz çok yaşayın, e mi!" diye bağırdı.

— Şimdilik bu kadar coşku yeter, dedi Ostap. Görüyorsunuz, karanlık bastırmak üzere, akşam molası vermek zorundayız. Durdur arabayı, Kozleviç.

Yolun kıyısında duran "Alageyik"ten yorgun yolcular teker teker aşağı indi. Dört kişi halka olup çayırların üstünde otururlarken olgun ekin tarlalarından çekirgelerin neşeli çığlıkları yükseliyor, külüstür arabanın radyatörü arada bir su kaynatıyor, kaportasından çıtırtılar, motorundan kısa takırtılar geliyordu.

Panikovski ateş yakmasını beceremediği için gereksiz büyüklükte bir kır ateşi yaktı. Sanki koca bir köy çatır çatır yanıyor, alevler uzun dilleriyle uğultular çıkararak dört bir yana saldırıyordu. Ateş sütununun çevresinde oturanlar alevleri seyrettikleri sırada Panikovski öne eğilerek tarlalara doğru koştu, bir süre sonra elinde ılık, eğri bir hıyarla geri döndü. Ostap hıyarı hemen Panikovski'nin elinden kaptı.

— Bu kadar aç gözlü olma, dedikten sonra bütün hıyarı kendisi yedi.

Kozleviç'in evden ayrılırken azık olarak yanına aldığı sucuğu pişirip karınlarını bir güzel doyurdular. Sonra yıldızların altında derin bir uykuya daldılar.

Ertesi sabah tan vakti ayağa dikilen Ostap araba sürücüsünü uyandırdı.

— Adam Kazimiroviç, hemen yol hazırlığına koyulun. Bugün yolda karşılaşacaklarımızı cenaze arabanız bugüne dek ne gördü ne de bundan sonra görecek.

Balaganov arabanın arkasındaki, üzerinde "Arbatov doğu-

mevi" yazısı bulunan yuvarlak kovayı kaptığı gibi, su getirmek için ırmağa koştu.

Bu sırada Kozleviç yeşil taksinin ön kaportasını açtı, ellerini motor boşluğuna soktu, bakır bağırsakları karıştırmaya başladı.

Herkes bir şeyler yapmaya çalışırken Panikovski araba tekerlerinden birine yaslanmış, yüreğinden taştığı belli bir sıkıntıyla enginlere bakıyor, güneşin kırmızı diskinin ufuktan usul usul yükselişini seyrediyordu. Kırışıklarla kaplı yüzünde kocamışlığın tüm belirtileri, yani göz altlarında torbalar, derisinde her biri ayrı ayrı seğiren ince damarlar ile vişne çürüğü kızıllıklar vardı... Böyle bir yüz ancak ömür boyu dürüst yaşamış, kendi boyunda çocuklar yetiştirmiş, sabahları evinde mis kokulu kahvesini içen, çalıştığı yerin duvar gazetesine "Antihirist" takma adıyla yazılar yazan evli barklı bir adamda görülebilirdi.

Ostap yaşlı adamın yanına gelerek;

— Panikovski, ister misiniz? Ecel döşeğinde nasıl can vereceğinizi anlatayım size, dedi.

Adamcağız irkilerek Ostap'a dik dik baktı.

— Ölümünüz şöyle olacak: Kaldığınız "Marsilya" otelinin buz gibi soğuk, bomboş odasına bir akşam döndüğünüzde (hani şu her zamanki mesleğinizi yürüttüğünüz küçük taşra kasabaları var ya, bunlardan birisindesinizdir) kendinizi çok kötü hissedersiniz. Bacaklarınız yavaş yavaş uyuşur. Tıraşınız uzamıştır, karnınız açtır, üzerinde yattığınız tahta ranzada sizi yoklamaya gelen kimse olmaz. Çünkü sizin gibi bir adama acıyan çıkmayacaktır. Çoluk çocuk sahibi olmadığınız, karılarınızın hepsini terk ettiğiniz için tek yakınınız yoktur. Bir hafta boyu acılar içinde kıvranırsınız. Can çekişmeniz bitmek bilmez, gene de bir türlü ölemezsiniz, canınızdan bezersiniz. Siz henüz ölmeden otel işletmesi belediyeye dilekçe yazarak size bedava bir tabut vermelerini ister. Tam adınız neydi, söyler misiniz?

— Mihail Samueleviç Panikovski.

— İşte böyle, Bay Mihail Samueleviç Panikovski, iki yıl daha böyle sürüneceğiniz için şimdiden gözyaşı dökmemize gerek yok. Daha epeyce bekleyeceğiz demek ki. Neyse, şimdi asıl ko-

numuza dönelim. Bakıyorum da, çıktığımız yolculuğun bir de kültür ve propaganda yönü olduğunu kimse aklına getirmiyor.

Ostap böyle diyerek yanında taşıdığı, bavul iriliğindeki sağlık memuru çantasını arabadan alıp otların üstüne yatırdı. Elini çantanın şişik karnına vurarak;

— Bu, benim sağ kolumdur, dedi. İçinde benim yaşımda, işini bilen bir yurttaşın çalışmalarında kullanacağı her türlü malzemeyi bulabilirsiniz.

Büyük düzenbaz çantanın kapağını açtı, bir Çinli hokkabaz yapacağı gösteri sırasında yanındaki torbanın içindekileri nasıl art arda dışarı çıkarırsa, o da çantasındaki malzemeyi boşaltmaya başladı.

Önce, üzerinde "yönetici" yazısı bulunan sırma işlemeli bir kol bağını çayırların üstüne koydu. Ardından Kiev kentinin armasını taşıyan bir polis şapkası, sırtları birbirinin aynısı dört deste oyun kâğıdı ile başlıkları yuvarlak mor mühürlü belgeler otlanın üstündeki yerlerini aldılar.

"Alageyik" ekibi duydukları hayranlıktan dolayı çantaya saygıyla baktılar. Çantanın içinden çıkanların ardı arkası kesilmiyordu.

Ostap;

— Vay, benim ana kuzularım! dedi yanındakilere. Benim çapımdaki dürüst bir Sovyet hacısının çantasında bir de doktor gömleği bulunacağını nereden bilecektiniz?

Gerçekten çantadan bir doktor gömleği ile bir stetoskop çıkarıp bunları çayırların üstüne bıraktı.

— Beni bir cerrah sanmayın sakın. Sinir ve ruh hastalıkları uzmanıyım. Hastalarımın iç dünyalarını iyi okurum. Yoluma nedense hep enayiler ile salaklar çıkar.

Çantadan durmadan yeni malzemeler çıkıyordu. Dilsiz ve sağırlar için bir alfabe, değişik amaçlarda kullanılan kartpostallar, emaye kaplı madalyonlar, üzerinde Ostap Bender'in şalvarlı, sarıklı resmi bulunan bir afiş çıktı.

Afişte şunlar yazılıydı:

Brahman rahibi ülkemizde.
(Gürbüz Pehlivan'ın oğlu, Bombay'da çalışmış ünlü Brahman yogacı)
Rabindranat Tagor'un gözdesi
YOKAHAAN MARUSİTZE ülkemize geldi.

(Kendisi aynı zamanda Sovyetler Birliği devlet sanatçısıdır)
Şerlok Holmes'dan aldığı derslerle yeni numaralar yapacak.
Hem Hint fakiri, hem görünmez adam.
Atlantik'in mumları. Cehennem döşeği.
İsmail peygamber halkın sorularını yanıtlıyor.
Ruhların somutlaşması. İsteyen herkese bir fil armağan edilecek.

Giriş bileti 50 kapik-2 ruble.

Afişin peşinden sürekli ellenmekten kirlenmiş bir sarık çıktı ortaya.

Ostap;

— Böyle eğlencelere pek sık baş vurmam, dedi. Hiç aklınıza gelir miydi: Hint fakiri yogacının tuzağına en çok demiryolu kulübü yöneticileri türünden kalburüstü insanlar düşer. Benim için kolay bir iş ama bir o kadar da iğrenç. Rabindranat Tagor'un gözdesi olmaktan iğreniyorum. İsmail peygambere "Hayvansal yağlar niçin piyasadan çekildi?", "Siz Yahudi misiniz?" gibi aynı sorular sorulur.

Ostap aramalarının sonunda asıl istediği şeyi buldu: Bu, cilalı teneke bir kutuya yerleştirilmiş, içinde bal rengi vernikli boya bulunan porselen bir kutu ile iki fırçaydı.

— Otomobil yarışında en önünde giden arabanın tepesinde çarpıcı bir afiş dalgalanmadan olmaz, dedi.

Gene çantadan çıkardığı sarımtırak uzun bir beze kitap harfleriyle şu yazıyı yazdı.

YOL BOZUKLUKLARI İLE HER TÜRLÜ LAÇKALIĞA TEK ÇÖZÜM OTOMOBİL YARIŞLARIDIR!

Kısa sürede kahverengiye dönüşen bez şerit, iki uzun çubuğun ucuna bağlandıktan sonra yeşil taksinin tepesine asıldı. Araba hareket edince rüzgârın basıncıyla afiş biraz geriye yattı, sonuçta otomobil yarışlarının yalnız yol bozukluklarına, laçkalığa değil, bozuk bürokrasiye de çözüm getireceği konusunda bu fiyakalı afişi okuyanlarda kuşkuya yer bırakmayacak denli afili bir görünüm kazandı. "Algeyik" yolcularının göğüsleri gururla kabardı. Balaganov sürekli cebinde taşıdığı kepini çıkarıp kızıl saçlarının tepesine geçirdi. Panikovski kirli gömlek manşetlerini kıvırdıktan sonra çeke çeke ceket yenlerinin iki santim dışına çıkardı. Böylece kol uçlarındaki kiri gizlemiş oluyordu. Kozleviç kendinden çok taksisini düşünüyordu. Yola çıkmadan önce arabayı gıcır gıcır yıkamıştı, o bakımdan "Alageyik"in sık sık çarpışmaktan buruşmuş kaportası güneşte pırıl pırıl parlıyordu. Komutanın kendisi ise gözlerini keyifle kısıyor, durmadan yol arkadaşlarına takılıyordu.

Bir ara elini alnına siper eden Balaganov;

— Sol yanımızda bir köy gözüktü. Orada duracak mıyız? diye sordu.

Ostap hemen duruma el koydu.

— Siz neler söylüyorsunuz, Balaganov? En azından beş araba arkamızdan bizi kovalarken küçük bir köyde mola veremeyiz. Bir an önce Udoyev'e varıp yarışın kaymağını toplamalıyız. Küçük yerlerde vakit yitirmeyelim. Bir varil dolusu yakıt Udoyev'de bizi bekliyor. Hızlı sür, Kozleviç!

— Bizi karşılayacaklara selam verecek miyiz? diye sordu Balaganov.

— Başınızı öne eğip gülümserseniz o kadarı yeter. Sakın ağzınızı açmayın!.. Neler saçmalayacağınızı biliyorum ben.

Köy, yeşile boyalı arabayı hazırlıklı karşıladı. Köyün ileri gelenleri bir otomobilin yaklaşmakta olduğunu öğrenmişlerdi, ama kimin ne amaçla geldiğinden haberleri yoktu. Gene de bir-

kaç yıldır yağlı boyayla yazılan bez afişler, kontrplak levhalar köye bir devlet büyüğü yaklaştığını sandıklarından öne çıkarıldı. Yol boyunca sıralanan okul çocukları ellerinde modası geçmiş yazılarla karşılama törenine katılmışlardı. Afişlerden bazılarında şu yazılar okunuyordu: "Milletler Cemiyetinin kurucularına selam olsun!", "Burjuvazinin boş gürültüsüne pabuç bırakmayız, Lord Kurzon'un ültimatomu vız gelir bize!", "Çocuklarımızın geleceği kararmasın diye daha çok çocuk yuvası açalım!"

Bunlar dışında eski kilise dilinde yazılmış çok sayıda afiş, levha da vardı. Hele bir tanesinde, sanki kilise Slavcasıyla yazılırsa daha etkili olur diye özene bezene hazırlanmış "Hoş geldiniz!" yazısı göze çarpıyordu.

"Alageyik" yolcuları yolda dizilenlerin önünden hızla geçti. Bu sefer nasıl davranacaklarını biliyorlardı, kendilerinden emin bir tavırla şapkalarını salladılar. Ancak Panikovski gene kendini tutamadı, araç komutanı yasakladığı halde, siyasal anlam taşıyan saçma sapan birkaç söz haykırdı. Bereket versin, külüstür taksinin motor gürültüsü ile kalabalığın uğultusu söylediklerinin anlaşılmasını önlüyordu.

Ostap;

— Varolun, çok yaşayın! diye bağırıyordu durmadan.

Kozleviç egzoz susturucusunun tıkacını açtı, bunun üzerine külüstür taksi öyle koyu bir duman saldı ki, arkadan koşan köpekler aksırmaya başladılar.

— Benzin durumumuz nasıl? Udoyev'e kadar yetişir mi? diye sordu araç komutanı. Otuz kilometre sonra oradayız. Udoyev'e varır varmaz bol benzin bulacağız.

Kozleviç benzinin yetip yetmeyeceğinden emin değildi.

— Benzinimiz yeter herhalde, dedi.

Ostap "Alageyik" ekibini sert bakışlarla süzdü.

— Şunu unutmayın, arkadaşlar, çapulculuğa kesinlikle izin yok, anladınız mı? Kurallara milimi milimine uyacaksınız. Udoyev'deki geçit törenine ben komuta edeceğim.

Balaganov ile Panikovski'nin yüzleri utançtan kızardı.

— Yolda bizim için ne gerekliyse hepsini Udoyevlilerden ala-

cağız. Varınca kendi gözlerinizle göreceksiniz... Yiyecekleri koyacağınız yeri şimdiden ayarlayın.

Son 30 kilometrelik yolu "Alageyik" ancak bir buçuk saatte alabildi. Finişe fazla bir şey kalmamıştı artık, ama Kozleviç çok uğraştığı, durmadan gaza bastığı, başını iki yana salladığı halde olumlu bir sonuç alamadı. Oysa Balaganov da haykırarak sürekli ona destek veriyordu. Arabanın deposunda benzin bitmişti. Külüstür otomobil bir metre daha ilerleyemeden yolun ortasında çakıldı kaldı. Ne utanılacak bir durumdu bu! Kalabalığın önünde yükselen, kahraman otomobilcilerin onuruna çelenklerle süslenmiş kürsü azıcık ilerdeydi, elinizi uzatsanız değerdiniz.

Boz dumanlar içinden çıkarak önlerinde duran külüstür "loren-ditrich"i görünce kalabalık müthiş bir çığlıkla onlara doğru atıldı. Şöhretin sivri dikenli çelengi "Alageyik" yolcularının soylu başlarına zorla giydirildi. Otomobili kuşatanlar yeşil taksinin içinde oturanları yakalarından tuttular, neredeyse tartaklayarak teker teker dışarı çıkardılar. İçendekiler boğulmak üzereydiler sanki, onları hayata döndürmek için suni solunum yaptırmak gerekiyordu.

Ama Kozleviç arabasının başından ayrılmadı, öteki yolcuları sürükleye sürükleye kürsünün yanına götürdüler. Burada onları kısa sürmesi gereken, ancak en azından üç saat sürecek görkemli bir karşılama töreni bekliyordu.

Otomobil yarışçısı kılıklı gençten biri o sırada Ostap'ın yanına yaklaştı.

— Gerideki arabaların durumu nedir? diye sordu.

— Onlar biraz geç kaldılar. Halkın yarışçıları coşkuyla karşılaması, patlayan lastikler, başka arızalar yüzünden normaldir böyle şeyler.

— Yarışın birincisisiniz. Böyle bir başarı elde ettiğinize göre bilirsiniz; Kleptunov da yarışçılar arasında mı?

— Onu yarıştan aldılar.

— Ya profesör Pesoçnikov? Kendisi yarışa "packard" marka arabasıyla katılacaktı. O da aranızda mı?

— Evet, arkamızdan geliyor.

Yarış heveslisi susmak bilmiyordu.

— Yazar bayan Vera Kruts'un durumunu da söyler misiniz? Hem onun, hem de yoldaş Nejinski'nin yarışı hangi dereceyle bitireceklerini görmek isterdim. Onlar da var mı aranızda?

— Size bir şey söyleyeyim mi, delikanlı? Bu kadar soru yeter. Yolda çok yorulduk, biraz dinleneceğiz.

— Arabanızın markası "studabekker" mi?

Arsız gencin sorularından bunalan Ostap'ın tepesi attı.

— Evet, "studabekker". Ama biz ona kendi aramızda "loren-ditrich" diyoruz. Nasıl, tatmin oldunuz mu?

Toy genç tatmin olmuşa benzemiyordu. Büyük bir sırnaşıklıkla;

— Ama bildiğime göre yarışa katılan arabalar arasında "loren-ditrich" yok, dedi. Gazetede okudum; iki"packard", iki "fiat", bir de "studabekker" bulunuyor yarışta.

Ostap daha fazla dayanamadı.

— "Studabekker"inizi alın da başınıza çalın! diye bağırdı. Studabekker de kim oluyor? Akrabanız mı yoksa? Belki de babanızın adı Studabekker'dir, öyle mi? Demin de söyledim, "studabekker" son anda"loren-ditrich"le değiştirildi. Siz ne anlayışsız adamsınız, be!

Yarış jürisinde bulunanlar meraklı genci hemen uzaklaştırdılar. Ostap sırnaşık genç oradan kovulduğu halde elini kolunu sallayarak kendi kendine homurdanıyordu:

— Ne bilgiç herifler var şu dünyada! Bunun gibi araba budalalarının hepsini yakalayıp tek tek gebertmeli. "Studabekker" de nereden takıldı bu herifin aklına?

Jüri başkanı karşılama söylevini öylesine uzatıyor, açıklamalarla, ara sözlerle konuşmasını öylesine dallandırıp budaklandırıyordu ki, sonunda işin içinden kendisi de çıkamadı. Yarışın Udoyev aşamasının şampiyonu Bender bir yandan sıkıntıdan patlıyor, bir yandan da kalabalığın arasında dolaşıp duran Balaganov ile Panikovski'nin kuşku uyandırıcı hareketlerini gözden kaçırmamaya çalışıyordu. Durumun kötüye gittiğini anlayınca gözlerini belertip adamlarına öyle sert baktı ki teğmen Şmit'in iki oğlu bulundukları yerde mıhlanıp kaldılar.

Konuşma sırası kendisine gelince Ostap;

— Yoldaşlar, güzel kentiniz Udoyev'in geleneksel sessizliğini otomobilimizin motor ve korna gürültüsüyle bozmaktan dolayı büyük bir mutluluk duyuyorum, dedi. Otomobil lüks değil, çağdaş bir ulaşım aracıdır. Köylü beygirlerinin yerini kısa sürede demir atlar alacak! Sovyet otomobillerinin seri üretimini sağlamak zorundayız. Yol bozuklukları ile her türlü laçkalığa tek çözüm otomobil yarışlarıdır. Değerli yoldaşlar, konuşmamı bu sözlerle bitiriyorum. Şimdi bir şeyler yiyip uzun sürecek yolculuğumuza devam etmeliyiz.

Kürsünün çevresinde toplanan kalabalık büyük yarışçının konuşmasını dikkatle izlediği sırada Kozleviç hiç boş durmadı. Ostap'ın sözünü ettiği temiz uçak benziniyle aracın deposunu doldurduktan sonra utanıp sıkılmadan üç koca bidon benzini yedek olarak aldı, tekerlerin iç ve dış lastiklerini değiştirdi, bir lastik şişirme pompası ile krikoyu arabasının içine el çabukluğuyla attı. Böylece yarışın Udoyev aşamasında otomobiller için hazır bekletilen malzemenin tümüne el koydu.

Çernomorsk'a değin "Alageyik"in bütün gereksinimleri karşılanmış oluyordu. Geriye bir şey kalıyordu, o da yolcuların yiyip içmek için harcayacakları para. Ancak araç komutanının o konuda sıkıntısı yoktu. Karınlarını şimdilik bir güzel doyurmuşlardı.

Komutan;

— Cep harçlığı konusunda kafanızı fazla yormayın, dedi. Göreceksiniz, geçtiğimiz yollarda önümüze bol bol para saçacaklar. Biz de istediğimiz kadarını toplayacağız.

794 yılında kurulan tarihi Udoyev kenti ile 1794'te kurulan Çernomorsk arasında tam 1000 kilometrelik toprak ve şose yol bulunmaktaydı.

Udoyev ile Çernomorsk'un kuruluşları arasında geçen bin yılda ise neler yaşanmamıştı ki?

Eski kent ile günümüzün öteki kentine kadar uzanan yolda, yüzyıllar süren tarih boyunca Bizans malları satan gezgin tüccarlar hiç eksik olmamış, adı Rus masallarında sık sık geçen kuzu postu kalpaklı Haydut Solovey zavallı tüccarların mallarına

el koymuş, sonra da kellelerini uçurmuştu. Arkalarında savaşçılarıyla ülkeler fetheden komutanlar aynı yoldan aralıksız gelip geçmişler, köylüler hep at arabalarının yanında yürümüş, dilenciler şarkı söyleyerek kasaba kasaba dolaşmışlardı.

Ülkedeki yaşantının her yüzyılda yeni bir görünüm kazandığını tarih kitapları yazar. Giyim kuşamlar değişmiş, silahlar alabildiğine gelişmiş, patates uğruna isyan edenlerin ayaklanmaları bastırılmıştı. İnsanlar zamanla sakallarını tıraş etmeyi öğrenmişler, yolcu taşıyan ilk balon uçurulmuş, ikiz kardeş diyebileceğimiz vapur ile lokomotif icat edilmiş, sonra otomobiller klaksonlarını çalmaya başlamışlardı.

Her şey böylesine büyük bir değişikliğe uğramıştır, ama 1000 kilometrelik kuzey-güney ana bağlantı yolu Haydut Solovey çağının ilkelliğinde kalmıştır. Kışın diz boyu çamur, yazın pire zehiri etkisinde bir karış tozla kaplı çukurlu tümsekli yol, kurduğu bin bir tuzakla köyler, kasabalar, kentler, fabrikalar, kolhozlar arasında insanların gelip gitmesini beklemiştir. Yolun iki yanında sararmış çayırlar üzerinde at arabası iskeletleri ile çürümeye bırakılmış hurda otomobiller görürdünüz.

Paris'e yerleşen bir Rus göçmeni asfalt caddelerle birkaç gazete satmak için çırpınırken belki hatırına anayurdunun yolları gelir. Yurdunda yaşarken onu büyüleyen aydedenin su birikintisine düşen soluk görüntüsü, çekirgelerin bitmeyen cırıltıları, köylü arabalarının arkasına bağlı boş kovanın tıngırtısı buram buram tüter burnunda.

Suya düşen ay ışığının Fransa'nın başkentinde değişik bir işlevi vardır. Aydede orada asfalt caddeleri aydınlatır. Otomobillerin siren ve klakson yaygarası köylü arabasının arkasına bağlı teneke kovanın kulağa hoş gelen tıngırtısının yerini almıştır. Cırcır böceklerinin cırıltıları bu sevimli yaratıkların özel korunma bölgelerinde işitilebilecektir ancak. Çok geçmeden burada onlar için özel tribünler kurulacak; isteyenler oralara giderek, ak saçlı bir böcek bilimcinin açış konuşmasının ardından cırcırların ötüşünü doya doya dinleyebileceklerdir.

Başlık VII

Şöhretin Tatlı Yükü

Araç komutanı, sürücüsü, seyrüsefer mühendisi ile onların her işine koşan yardımcıları kendilerini son derece mutlu ve başarılı hissediyorlardı.

Serin bir sabahın ilk saatleriydi. Pırıl pırıl gökyüzünde soluk bir güneş ağır ağır yükseliyor, otların arasında bağrışan küçük kuşların çığlıkları şenlik gibi geliyordu yolculara.

Otomobillerinin tekerlerinin ta dibinden korkusuzca uçan kuşlar fırlıyordu önlerine arada bir. Kırlardan öyle keskin kokular yayılıyordu ki, Ostap'ın yerinde "Çelik Meme" zümresinden orta değerde bir yazar olsa, kendini tutamayıp hemen yere atlar; otların üstüne oturarak kâğıda kaleme sarılır, sonra da şunları yazmaya başlardı: "Güzlük ekinler sararıp olgunlaştı. Güneş babamız anayurdumuza bol ışık saçıyor. Romualdıç dede ayakkabı dolaklarını çıkardı, bunları burnuna tutunca öyle iğrendi ki, az kalsın pis kokudan bayılayazdı..."

Ama Ostap Bender olsun, yol arkadaşları olsun böyle şiirsel duygulanmalardan uzaktılar. Önlerinde uzayıp giden yolda istemeden katıldıkları yarışın en başında gitmekte, ara konaklarda insanlar onları bando-mızıkayla, mitinglerle karşılamaktaydı. Çocuklar gümbür gümbür trampet çalıyor, büyükler yarışçılara en güzel yemekleri sunuyor, araçları için her türlü desteği sağlıyorlardı.

Bir kasabada Rus konukseverliğinin ikramı olan yiyecekler işlemeli bir havluyla birlikte meşe bir tepsi üzerinde arabaya kadar getirildi. "Alageyik" yolcuları tepsiyi alıp Panikovski'nin ayak ucuna bıraktılar. Bunu fırsat bilen yaşlı adam arada bir

köy ekmeğinden bir parça koparıp ağzına atmaya başladı. Sonunda ekmeğin ortasında kocaman bir sıçan deliği açıldı. Ostap Bender bunu görünce öyle sinirlendi ki, tepsiyi kaptığı gibi tarlalara doğru savurdu.

O gece yolcular uğradıkları bir köyde köy ileri gelenlerinin sıcak ilgisi, candan dostluğuyla karşılaştılar. Geceleyin mis kokulu otlar üzerinde uyudular, sabahleyin buğusu buram buram tüten, yeni sağılmış bir testi süt içtiler. Köyden ayrıldıklarında unutamaz bir gece geçirdiklerinin pek farkında değillerdi.

Yeşil taksi şafak sökerken yola koyuldu. Ostap;

— Böyle sütü, böyle hoş kokulu kuru otu hayatınızda bir daha bulamayacaksınız? dedi. Biz insanlar hep şöyle düşünürüz: "İlerde daha çoook lezzetli sütler içer, hoş kokulu otların üzerinde yatarım..." Oysa bunları bir daha bulamayacaksınız. O bakımdan, zavallı dostlarım, dünkü gece, yaşamımızın en güzel gecesiydi, ama siz bunu, ne yazık ki, anlayamadınız.

Yol arkadaşları araç komutanına imrenerek baktılar. Son günlerde yaşamları bayağı kolaylaşmıştı, o bakımdan kendilerini son derece mutlu hissediyorlardı.

— Yaşamak çok hoş, dedi Balaganov. Karnımız tok, gitmek istediğimiz bir yer var. Belki de bundan böyle şans yüzümüze sürekli güler.

— Gerçekten böyle bir şeyin olacağına inanıyor musunuz? diye sordu Ostap. Bir gün şansınız birden açılacak, şans kuşu kanatlarını açıp, "Amiral Balaganov niçin gelmedi? Gözlerim yolda kaldı," diyerek sabırsızlıkla sizi bekliyor olacak. Öyle mi dersiniz? Görüyor musunuz, arkadaşlar, bay Balaganov geleceğe nasıl umutla bakıyor! Ama ben onun başına neler geleceğini biliyorum. Adamcağız uzun süre bekledikten sonra, "Hani, nerede beklediğim güzel günler? Niçin şansım açılmadı?" diyecek. Siz ruh hastasısınız, Balaganov. Mutluluk denen şey kimseyi beklemez. Mutluluk uzun beyaz giysiler içinde dolaşan bir çocuğa benzer. "Ah, Amerika, insanlar orada istediklerini yer içerler," diye şarkılar söyler. Önemli olan, onun elini tutmak, hoşuna gitmek, gönlünü kazanmaktır. Balaganov, ne yazık ki, siz beklediğiniz o güzel günlere hasret kalacaksınız. Çünkü kopu-

ğun tekisiniz. Üstünüzdeki kılığa bir bakın önce. Sizin gibi partal giyinenler mutluluğu ancak düşlerinde görür. "Alageyik" ekibi olarak hepimiz birbirimizin aynısıyız. Yol boyunca bizim otomobil yarışçısı olduğumuzu sanmalarına bile şaşıyorum doğrusunu isterseniz.

Komutan acıyan bakışlarla arkadaşlarını tek tek süzdü.

— Ya şu Panikovski'nin şapkasına ne demeli? Adamcağız sanki öyle şatafatlı giyinmiş ki, ne diyeceğimi bilemiyorum. Hele şunun dişlerine bir bakın! Tümü altın kaplama... Pantolonunun işlemeli uçkurunu, boyunbağının altındaki kıllı göğsünü görüyor musunuz? Panikovski, ne olur, daha sade giyinin. En başta aklı başında, sade bir ihtiyar gibi görünmeye çalışın. Sırtınızda siyah bir palto ile başınızda kumaştan bir şapka ciddi görünmeniz için yeter de artar bile. Damalı bir kovboy gömleği ile deri dizlikli pantolon da Balaganov'a çok yakışır. Onu söylediğim bu kılıkla görenler sürekli spor yapan bir üniversite öğrencisi sanırlar. Ama şimdi ayyaşlığı yüzünden ticari gemilerden kovulmuş bir gemiciye benziyor. Saygıdeğer sürücümüze gelince... Kendisini şimdilik eleştirmeyeceğim. Adamcağız şimdikinden başka ne yapabilirdi ki? Yazgısının zavallının karşısına çıkardığı ağır yaşam koşulları yüzünden şanına uygun giyinemiyor. Mesleğine vurgun bir sürücü olarak sırtında deri bir ceket, başında deriden siyah bir şapka olsa is pas içinde kalmış yüzüne bu kılık ne kadar uygun düşerdi! Ah, değerli arkadaşlarım, hepimizin yeni baştan giyinip kuşanması gerekiyor.

— Parayı nereden bulup da düzgün giyineceğiz? diye sordu Kozleviç.

— Sürücümüz haklı. Gerçekten paramız yok. Oysa mangır denen o yuvarlak şeyleri ne çok severim! Onlardan bolca edinmemiz gerekiyor.

O sırada "Alageyik" küçük bir tepeden aşağıya kayarak inmekteydi. İçindeki yolcular tarlaların iki yandan geriye doğru fırıl fırıl kaçtığını görüyorlardı. Yolun kıyısına konmuş bir baykuş başını yana eğerek görmeyen sarı gözlerle onlara baktı. "Alageyik" takır tukur sesler çıkararak kuşun önünden geçince ürken hayvan konduğu yerden havalandı, kanat çırpıp arabanın

üstünden geçtikten sonra bozkırda yapacağı başka işler için uçup gitti. Yolcular bunun dışında yol boyunca başka bir olayla karşılaşmadılar.

Bir ara Balaganov birden bağırdı:

— Bakın, bakın, ilerde bir araba duruyor.

Ostap her olasılığa karşı, otomobil yarışlarının laçkalığa kökten çözüm getirileceğini bildiren afişi arabanın tepesinden indirme buyruğu verdi. Panikovski komutanın buyruğunu yerine getirirken "Alageyik" ilerdeki arabanın yanına vardı.

"Cadillac" marka bir araba biraz yana yatmış olarak yolun kıyısında duruyordu. Otomobilin gıcır gıcır silinmiş kalın camlarından yansıyan Orta Rusya kır görüntüsü, bozkırın gerçek görüntüsünden daha etkileyiciydi. Dizlerinin üstüne çökmüş sürücü arabanın ön tekerlerinden birinin lastiğini çıkarmak için uğraşıyordu. Onun arkasında dikilen üç kişi ise kum rengi paltoları içinde sabırsızlıkla işin bitmesini bekliyorlardı.

Ostap selam anlamında şapkasını çıkarır gibi yaptıktan sonra adamlara yaklaştı.

— Kötü bir olayla mı karşılaştınız? diye sordu.

Sıkıntılı yüzünü bir an kaldıran sürücü bir şey söylemeksizin çalışmasını sürdürdü. "Alageyik" yolcuları yeşil taksiden dışarı çıktılar. Kozleviç gösterişli "cadillac"ın çevresinde birkaç kez dolandı, sonra gelip lastik sökmekle uğraşan sürücünün yanına çömeldi; ikisinin arasında meslekleriyle ilgili özel bir konuşma başladı. Panikovski ile Balaganov ayakta dikilen üç kişiden gururlu duruşlarıyla yabancıya benzeyen ikisine çocuklara özgü bir merakla bakıyorlardı. Sırtındaki yağmurluktan gelen, lastik ayakkabıların bayıltıcı kokusuna bakılırsa ayakta duran üçüncüsü kendi yurttaşlarıydı.

Ostap adamın omzuna çekinmeden dokundu.

— Yoksa başınıza kötü bir şey mi geldi? diye sorduktan sonra bakışlarını yabancılara çevirdi.

Beriki patlayan lastikle ilgili bir şeyler mırıldandıysa da Ostap onun ne söylediğine önem vermedi. Avrupa Rusya'sının tam ortasında, en yakın ilçe merkezinden 130 kilometre uzaklıkta, ana yolun kıyısında bir otomobilin başında sabırsızlıkla bekle-

yen ensesi kalın iki yabancının dikilip durması büyük düzenbazın ilgisini daha çok çekmişti.

— Söyler misiniz, bu adamlar Rio de Janeiro'dan mı geldiler? diye sordu omzuna dokunduğu adama.

— Hayır. İkisi de Şikagolu. Ben de onların çevirmeniyim. Devlet turizm bürosunca görevlendirildim.

— Moskova'dan yüzlerce kilometre uzakta, bozkırın ortasında ne dolaşıp duruyor bu adamlar? Başkentimizde "Kırmızı Gelincik" balesini izleyebilir, antika mağazalarından alışveriş yapabilir, müzeyi gezip ünlü ressam Repin'in "Müthiş İvan Oğlunu Nasıl Öldürdü" tablosunu seyredebilirlerdi. Böyle güzel şeyler dururken onları alıp niçin ta buralara getirdiniz?

— İkisinin de canı cehenneme! Üç gündür köylerde kuyruğu yanmış kediler gibi dolaşıyoruz. Bıktım usandım, vallahi. Bugüne değin birçok yabancı turist gezdirdim ama bunlar gibisine hiç rastlamadım. Yabancılar Moskova'da müzelerden çıkmazlar, dükkânlardan hediyelik işlemeli tahta eşya satın almaya bayılırlar. Ama bu ikisinin yaptıkları tek iş köy köy dolaşmak.

— Aferin adamlara! Demek ki, yabancı bir ülkenin para babaları olarak Sovyet köylerindeki yeni yaşantıyı yakından görmek istiyorlar.

Turist rehberi ile Ostap böyle konuşurlarken Şikagolu milyarderler arabalarının bir an önce onarılıp bitirilmesini sabırsızlıkla beklemekteydiler. Başlarındaki yeni şapkalar, boyunlarını saran kolalı gömlek yakaları, ayaklarındaki açık kırmızı ayakkabılar görülmeye değerdi.

Ostap'ın söylediklerine kızan çevirmen onu öfkeli öfkeli süzdü.

— Sovyet köylerindeki yeni yaşantıyı görmek istiyorlarmış! Hıh! Güleyim bari! Onların istediği köy filan değil, köylerde kaçak olarak yapılan votka... Ama siz bunu nereden bileceksiniz?

"Kaçak votka" sözü üzerine yabancı turistler merak dolu gözlerle ikisine baktılar, sonra da yavaş yavaş yanlarına geldiler.

Çevirmen;

— Görüyor musunuz? dedi. "Kaçak votka" sözü nasıl da etkisini gösterdi.

— Kim bilir, belki adamların bizim bilmediğimiz bir merakları var. Ya da Rus votkasının özelliklerini öğrenmek istiyorlar. Bu adamlar köy evlerinde yapılan kaçak votkanın nesini beğenirler, bilmem ki... Oysa ülkemizde sert votkanın her çeşidi bol bol üretilip satılıyor. Bunlar niçin kaçak votka peşine düşmüşler, anlamıyorum.

— İşin aslını bilseniz böyle şaşmazdınız. Ülkemizdeki votka bolluğu adamları kesinlikle ilgilendirmiyor. Onların tek istediği, kaçak votkanın nasıl yapıldığı. Bunun reçetesini istiyorlar.

— Öyle ya, doğru söylüyorsunuz. Amerika Birleşik Devletleri'nde içki yasağı var. Durumu ancak şimdi kavradım. Peki, kaçak votkanın formülünü elde ittiler mi bari? Ya, demek kimseden öğrenemediler? Köylüler sizi devlet ya da parti yetkilisi sanmışlardır. O yüzden reçeteyi vermekten çekindiler. Hele bir de üç arabayla birden gelseniz, o zaman zırnık koklatmazlardı. Bu durumda ne kadar uğraşsanız hepsi boş.

Rehber yabancılardan yakınmaya başladı:

— Ah, durumu bir bilseniz! Üç gündür başımın etini yediler. "Kaçak votkanın reçetesini öğren bize," diyorlar da başka bir şey söylemiyorlar. Ben kaçak votka üreticisi miyim ki, formülünü bileyim? Turizm bakanlığında çalışan bir eğitimciyim ben. Onların yüzünden yaşlı anamı Moskova'da bırakıp ta buralara geldim.

— Moskova'ya, annenizin yanına bir an önce dönmek ister misiniz?

Çevirmen sevinçle bir "Ah!" çekti.

— Öyleyse oturum devam ediyor. Sizin bu efendiler kaçak votka reçetesi için kaç para öderler dersiniz? 150 ruble verirler mi?

— 200 bile verirler. Yeter ki elinizde kaçak votkanın formülü bulunsun.

— Size hemen istediğiniz formülü yazdırabilirim, yani paramı aldıktan hemen sonra... Hangi tür votkanın reçetesini istiyorsunuz? Patates votkasının mı, buğday, kayısı, arpa, dut, darı votkasının mı? Hangisinin? Benim vereceğim reçeteyle istenirse tabure tahtasından bile votka üretilebilir. Bazıları tabure votkasını

çok beğenirler de... Kişmiş üzümünden, kuru erikten de votka yapılır. Kısacası, yüz elli çeşit votkanın reçetesi var bende.

Bu sözler üzerine Ostap turistlerle tanıştırıldı. Başlardan çıkarılan şapkalar karşılıklı olarak uzun süre havada sallandı, sonra iş görüşmesine geçildi.

İşlenmesinin kolaylığı dolayısıyla buğday votkası üzerinde anlaştılar. İstedikleri votkanın reçetesi not defterlerine uzun uzun yazıldı. Bu arada Ostap, iş yerlerinde bile çalışma masasının altında gizlenebilen votka üretme aygıtının nasıl yapılacağını yeni tanışmalarının bir armağanı olarak Amerikalı açık gözlere beş para almadan açıkladı. Amerikalılar buna çok sevindiler, çünkü ülkelerindeki teknikle böyle bir düzeneğin kurulması son derece kolaydı. Bunun üzerine Ostap tasarımını açıkladığı aygıtın onlara günde tam bir kova hoş kokulu ağız votka sağlayacağını bildirdi.

"Ağız votka" deyimi adamların çok hoşlarına gitmişti.

— Evet, evet, ağız votka! diye haykırdılar ikisi birden.

Şikago'da tanıdıkları saygıdeğer bir aileden "ağız votka", yani damıtma sırasında elde edilen ilk birkaç bardak votkayla ilgili övücü sözler işitmişlerdi. Bu ailenin reisi bir zamanlar Amerikan işgal birlikleri arasında Arhangelsk'te bulunmuş. Amerikalı turistlerin anlattığına göre tanıdıkları bu kişi orada içtiği ağız votkanın tadını bir türlü unutamıyormuş.

Sıcaktan mayışan Amerikalılar "Ah, ağız votka!" diyorlar da başka bir şey söylemiyorlardı.

Sonuçta yazdırdığı reçete karşılığında Ostap'a 200 ruble ödeyip onunla uzun uzun el sıkıştılar. Yalnız Ostap değil, Panikovski ile Balaganov da içki yasağından bunalan, Atlantik ötesi ülke yurttaşlarının ellerini sıkma onuruna eriştiler. Öte yandan çevirmen işin böyle başarıyla sonuçlanmasına çok sevinmişti. O sevinçle Ostap'ı yanaklarından öptü, ona Moskova'da oturduğu eve gelmesini söyledikten sonra annesinin kendisiyle tanışmaktan memnun olacağını bildirdi, ancak her nedense adresini vermeyi unuttu.

Bozkırın ortasında karşılaşıp kısa sürede ahbap olan yolcular arabalarına doluştular. Kozleviç yeni dostlarından ayrılma-

ları sırasında uzun uzun korna çaldı, böylece iki otomobil ters yönlerde yola koyuldular.

Amerikalıların arabası toza dumana karıştıktan sonra Ostap yanındakilere dedi ki:

— Gördünüz mü? Her şey tam söylediğim biçimde gelişti. Yolumuzun üstünde para saçılıydı, ben hemen yanlarına gidip hepsini topladım. Bakın, tozlanmamışlar bile.

Gıcır gıcır kâğıt paraları parmakları arasında çıtırdattı.

— Size gerçeği söyleyeyim mi? Yaptığım işten dolayı kesinlikle öğünmemem gerekir. Çünkü kolayca kazanılmış, temiz bir para bu. Beş dakikada 200 ruble... Yasalara karşı çıkmadığım gibi birkaç yönden yararlı bir hareket bile yaptım sayılır. Birincisi, "Alageyik" ekibini para sıkıntısından kurtardım. Sonra yaşlı bir annenin yanına çevirmen oğlunu geciktirmeden gönderdim. Üstelik ticari ilişkilerimiz olan bir ülkenin yurttaşlarının ruhsal susuzluğunu giderdim.

Öğle yemeği vakti geliyordu. Ostap otomobilcilik dergisinden kopardığı haritayı incelemeye koyuldu, az sonra yol arkadaşlarına Luçank kentine yaklaştıklarını bildirdi.

— Küçük bir kenttir burası, dedi. O yönden fazla bir işimize yaramaz. Çünkü uğradığımız kentler küçüldükçe karşılama törenleri, mitingler uzar da uzar. Oraya varır varmaz yetkililerden her şeyden önce bize yemek vermelerini, konuşmaların daha sonra yapılmasını rica edeceğim. Fırsat bulunca da bireysel gereksinmelerimizi karşılamaya çalışırız. Panikovski, gene görevinizi unutuyorsunuz. Çıkardığınız afişi gene yerine takınız.

Daha önceki karşılamalardan edindiği deneyimle Kozleviç yeşil yarış arabasını tam kürsünün önünde durdurdu. Burada Ostap Bender kısa bir selamlama söylevi verdi. Asıl törenin iki saat sonra yapılması konusunda uzlaşmaya vardılar. Bedava verilen yemeğin bitiminde "Alageyik" yarışçıları keyifleri yerine gelmiş olarak hazır giyim mağazasının yolunu tuttular. Yarışçıların kente ulaştığını öğrenen meraklılar hemen çevrelerini sardı. Yeşil taksinin yolcuları şöhretin tatlı yükünü taşımaktan son derece mutluydular. Caddenin ortasında el ele tutuşup iki yana salınarak yürüyorlar, kendilerini tıpkı yabancı limana uğramış

bir geminin denizcileri gibi hissediyorlardı. Kızıl saçlı Balaganov genç bir tayfaya benzemenin verdiği gururla yüksek sesle bir denizci şarkısı tutturdu.

"Erkek, kadın, çocuk hazır giyimleri" yazılı bir levha iki katlı bir binanın boydan boya önünü kaplamaktaydı. Kocaman levhada kimlerin resmi yoktu ki? Kokarca derisi yakaları yana devrik, kürklü, kaytan bıyıklı, soluk yüzlü erkekler mi; ellerini ponponlu yenlerinin içine sokmuş kadınlar mı; denizci kılıklı, bastıbacak çocuklar mı; başörtüleri kıpkırmızı genç parti üyeleri mi; kalçalarına değin keçe çizmeler içine gömülmüş, asık suratlı devlet memurları mı?

Bütün bu göz alıcı görkem, giriş kapısına iliştirilmiş küçük bir kâğıt parçası gözlerine çarpınca param parça oldu. Kâğıtta;

ŞALVAR KALMADI

diye yazıyordu.

Ostap mağazadan içeri girerken;

— Buranın bir taşra kenti olduğu nasıl da belli! dedi. "Şalvar" yerine Moskova'dakiler gibi kibarca "pantolon" diye yazamazlar mıydı? Şunlara bir bakın, kimsenin böyle şeylere aldırdığı yok. Mağazada alışverişi bitirenler seslerini çıkarmadan kuzu kuzu evlerine dönüyorlar.

"Alageyik" yolcuları mağazada fazla oyalanmadılar. Balaganov için kanarya sarısı çizgileri bulunan bol bir kovboy gömleği ile kenarları delikli yazlık bir şapka satın aldılar. Kozleviç, Ostap'ın ona sözünü ettiği sığır derisi bir şapka ve deri bir ceketle yetinmek zorunda kaldı. Ama Panikovski'yi giydirmek için epey uğraştılar. Katolik papazlarının cüppesine benzer, uzun etekli bir setre ile yumuşak bir şapka Ostap Bender'in düşüncesine göre kardeşler arasındaki anlaşmayı bozan adamın dış görünüşünü değiştirmeye yeter de artardı bile. Ancak Ostap'ın düşündüğü şey gerçekleşmedi. Çünkü mağazada böyle gösterişli bir giyim yerine, düğmelerinde tulumba kabartması

bulunan itfaiyeci ceketi, yarı yarıya yünlü kıllı bir pantolon ile kenarları mavi şeritli bir şapka bulabildiler ancak. Panikovski itfaiye kılığını sırtına geçirdikten sonra çarpık gösteren aynanın karşısında hoplayıp zıplamaya başladı.

Ostap;

— Panikovski, sizi anlamıyorum, itfaiye kılığının nesini beğenmiyorsunuz? dedi. Az önce sırtınızdan çıkardığınız, sürgün kral kılığından bin kat daha yakıştı size. Hadi, hadi, yüzünüzü bana dönün de giyiminizi bir göreyim! Bir şey söyleyeyim mi, babalık? Bu kılık gerçekten güzel. Sizin için düşündüğüm, papaz cüppesine benzeyen setre ile şapkadan daha çok hem de...

Yeni kılıklarıyla dördü birlikte sokağa çıktılar.

— Kendime bir smokin almak isterdim ama burada yok, dedi Ostap. Neyse, onu da başka yerden alırız.

Ostap, başlarına az sonra gelecek felaketten habersiz, karşılama töreni kürsüsüne neşeli bir ruh haliyle çıktı. Konuşmaya başlayınca üst üste nükteler savurdu, topluluğa yolda karşılaştıkları gülünç olaylar ile Yahudi fıkraları anlattı; böylece kısa sürede tüm dinleyenlerin sevgisini kazandı. Sesini iyice yükseltip otomobil konusunda düşündüklerini;

— Otomobil lüks değil... diyerek söylemek üzereydi ki, sözünü yarıda kesti.

O sırada karşılama komitesi başkanı, kendisine doğru koşarak yaklaşan bir oğlan çocuğunun elinden bir telgraf almıştı. Sözünü bitirmeye gerek görmeyen Ostap biraz sola eğilerek başkanın elindeki telgrafa şöyle bir göz attı. Kâğıt şeritte yazılan şeyler bir anda aklını başından almaya yetti. Sanıyordu ki, otomobil yarışçılarının en önünde hiç rahatsız edilmeden bir süre daha gideceklerdi. Oysa durum hiç de öyle değildi.

Komite başkanı dudaklarını kıpırdatarak telgrafın anlamını kavramaya çalıştığı sırada Ostap kürsüden atladığı gibi kalabalığın arasına karıştı. "Alageyik" ilerde, yol kavşağında yeşil yeşil parlıyordu. Bereket versin, yolcuların üçü de yerlerindeydi. Kent halkının armağan ettiği şeyleri komutanlarının getirip onlara vermesini bekliyorlardı, besbelli.

Komite başkanı telgrafın anlamını ancak kavramıştı ki, başı-

nı kaldırınca yarış birincisinin hızla uzaklaşmakta olduğunu gördü.

— Hey, tutun şunu! Kaçıyor! Tutun! Kandırdı hepimizi! diye bağırmaya başladı.

Karşılama töreninde yapacağı konuşmayı bütün gece uyumaksızın hazırlayıp bitiren adamcağız bunca emeğe acımayıp da ne yapsın?

— Hey, çocuklar, tutun şu kaçan herifi! diye bir daha bağırdı.

Başkanın bağırmasını "Alageyik" yolcuları da işitmişlerdi. Üçünü birden büyük bir telaş aldı. Kozleviç motoru kol demiriyle çalıştırdıktan sonra uçarcasına yerine geçti. Araç komutanının gelmesini beklemeksizin gaza bastı. Onun arabada olmadığının farkında bile değildi.

Ostap arkadan dev adımlarıyla koşuyor;

— Durun! Arkanızdan yetişip hepinizi kovacağım! diye haykırıyordu bir yandan da.

Daha arkadan komite başkanının çığlığı işitiliyordu:

— Durdurun şunu! Tutun, yakalayın!

Balaganov bir anda kendine geldi.

— Kozleviç, durdur arabayı, komutanı unuttuk! diye bağırdı.

Adam Kazimiroviç sert bir fren yaptı. "Alageyik" büyük bir gıcırtıyla yerinde çakıldı. Komutan hızla koşup kendini aracın içine attıktan sonra;

— Tam gaz ileri! diye bağırdı.

Ostap bütün soğukkanlılığına, böyle durumlarda dengesini yitirmemesine karşın bedensel cezanın acısına katlanmaya hiç de niyetli değildi. Taksisinin hızını üçüncü vitese yükselten şaşkın Kozleviç gaz pedalına olanca gücüyle basınca araç kaplan gibi ileri atıldı. İşte o anda olan oldu. Balaganov ön kapısı açılan arabadan paldır küldür dışarı fırladı. Kozleviç fren yapıp "Alageyik"i bir daha yerinde mıhladı ama arkadan koşanların gölgesi zavallı Balaganov'un üstüne çoktan düşmüştü. Kollarını kaldıran öfkeli insanlar yumruklarını tam adamcağızın kafasına

indirmek üzereydiler ki, yeşil taksi hızla geri geri giderek seyir mühendisine yaklaştı, komutanın çelik eli yerde yatan süt kardeşini kovboy gömleğinin yakasından tutup içeri çekti.

— Şimdi hiç durmadan sür! diye haykırdı komutan.

Luçansk kentinde yaşayanlar motorlu arabanın hayvan gücüyle yürüyen ulaşım aracından birkaç kat daha hızlı olduğunu bir daha anladılar. Yeşil taksi, bütün parçaları ayrı telden gıcırdayarak, dört kanun kaçağını hak ettikleri cezadan kurtardıktan sonra olanca hızıyla oradan uzaklaştı.

Dolandırıcılar ilk birkaç dakika heyecandan kurtulamadılar, hepsi de soluk soluğaydı. Yakışıklılığına pek düşkün olan Balaganov cep aynasını çıkardı, düştüğü sırada yerde birkaç metre süründüğü için yüzündeki kırmızı sıyrıkları görmeye çalıştı. Panikovski itfaiye kılığı içinde, komutan ne diyecek diye korkusundan tir tir titriyordu. Gerçekten de çok geçmeden korktuğu başına geldi.

Ostap gürleyen sesiyle;

— Ben yetişmeden arabayı siz mi hareket ettirdiniz? diye bağırdı.

— Hayır, hayır, yemin ederim...

— Boşuna çabalamayın. Bu sizin yediğiniz ilk halt değil. Demek ki, asıl suçunuzun yanında bir de korkaklığınız var! Anlaşıldı, hırsız ve korkak bir adamla birlikte yolculuk ediyoruz. Ben şimdi rütbenizi indireyim de görün! Şu ana dek itfaiye şefiydiniz, bundan böyle sıradan bir ersiniz.

Ostap böyle diyerek Panikovski'nin ceketinin tulumba kabartmalı düğmelerini tek tek kopardı. Bu iş bittikten sonra da arabadakilere başkana ulaştırılan telgrafın içeriğini açıkladı:

— Bundan sonra durumumuz bayağı güçleşecek, arkadaşlar. Telgrafta, yarışın en önünde giden yeşil taksinin yakalanması gerektiği yazıyor. Ana yoldan ayrılıp bir an önce tarlalara sapmalıyız. Kazandığımız ucuz utkuya, defne dallarına, beleşten yemeklere elveda! Yaktı hepimizi şu telgraf! Ana yoldan sapmasına sapacağız ama bunu ancak Gryajsk şosesine ulaşınca yapabiliriz. Oraya kadar daha üç saatlik yolumuz var. Şundan hiç kuşkunuz olmasın: Uğrayacağımız her merkezde bizi öfkeli bir

coşkuyla karşılayacaklardır. Yere batası telgraf şimdiden oralara ulaşmıştır.

Komutan yanılmamıştı. Önlerinde, "Alageyik" ekibinin adını bile öğrenme fırsatı bulamadığı bir kasaba bulunuyordu. Keşke öğrenselerdi orasının adını, çünkü her akıllarına gelişte en yakası açılmadık sövgüleri basarlardı kasaba halkına. Yolun kasabaya girişini iri bir kütükle kapatmışlardı. "Alageyik" vakit yitirmeden yana çark etti, yeni doğmuş kör bir köpek eniği gibi kaçacak delik aramaya başladı. Ancak yoktu böyle bir delik...

Ostap'ın bütün sinirleri ayağa kalktı.

— Geriye dön! diye bağırdı.

Aynı anda uzaklardan sivrisinek vızıltısına benzeyen sesler gelmeye başladı. Gerçek otomobil yarışçılarının motor uğultusuydu bu. "Alageyik" geriye gidemeyeceği için yeniden ileri atıldı.

Kozleviç kaşlarını çattı, yeşil taksiyi yolu kapatan kütüğe doğru tüm hızıyla sürdü. Engeli çepeçevre kuşatan kasabalılar kaza olacak korkusuyla çil yavrusu gibi dört bir yana dağıldılar. Kozleviç kütüğe yaklaşınca arabanın hızını kesti, önüne gerilen engelin üzerinden usulca aştı. "Alageyik" kasaba caddelerinden utkuyla geçerken her yandan sövgüler yağıyordu, ama Ostap hiçbirine karşılık vermedi.

"Alageyik" Gryajsk şosesine yaklaşırken henüz kendileri gözükmeyen yarış otomobillerinin homurtusu zaman geçtikçe artıyordu. Yere batası ana yoldan şoseye saptıkları sırada, en başta giden arabanın farlarının parıltısı, akşamın alacakaranlığında gitgide yaklaşan öteki motorların patırtı ve uğultuları arasından sıyrılarak iki ışık sütunu biçiminde gözlerini kamaştırdı. Soyguncular yeşil taksiyi hemen yolun kıyısındaki yüksek otların arasına sürdüler, her zamanki küstahlıklarına gerek görmeden, art arda geçen yarış arabalarını seslerini çıkarmadan seyre koyuldular.

Göz kamaştırıcı ışık örgüsü baştan başa bütün yolu kaplamıştı. Yarışa katılan araçlar otların arasına sinen "Alageyik" yolcularının önünden yumuşak yay gıcırtıları çıkararak geçiyor-

lardı. Tekerlerinin altından sanki değişik kokular savruluyor, klakson sesleri birbirine karışıyor, arabalardan gelen rüzgâr onların üzerinde fırtına etkisi yapıyordu. Bir dakika sonra tüm bu canlılık birdenbire yok oldu, en arkada giden otomobilin stop lambasının yakut rengindeki kızıllığı karanlığın içinde tek başına kaldı.

Yaldızlı kanatlarını çırparak ve sevinç çığlıkları atarak "Alageyik" ekibinin önünden geçen gerçek yaşam göz açıp kapayıncaya dek sönüp gitmişti.

Serüven arayıcılarına armağan olarak yalnızca isli benzin kokusu kaldı. Aksırıp tıksıran, üslerini başlarını silkeleyen "Alageyik" yolcuları uzun süre otların arasından çıkamadılar.

Ostap;

— Otomobilin lüks değil, en etkili ulaşım aracı olduğunu kendi gözlerinizle gördünüz, dedi. Yarışçılara imrenmiyor musunuz, Balaganov? Ben imreniyorum.

Başlık VIII

Yöntem Bunalımı

Sabah 4 sularında yeşil taksi derin bir yarın kenarında durdu. Önlerinde tabak gibi uzanan düzlükte adını bilmedikleri bir kent gördüler. Sokak lambaları kenti sanki düzenli pasta dilimlerine ayırmıştı. Her semti değişik renkte sabah sisi örtmüş gibiydi. Bir an önce arabalarını gizleyecek yer bulmaya çalışan "Alageyik" ekibinin kulaklarına aşağıdan çeşitli horultular, hırıltılar, ıslık sesleri geliyordu. Mışıl mışıl uyuyan kent halkının çıkardığı gürültülerdi bunlar. Önlerinde aşağıya doğru uzanan bir orman vardı. Ağaçların tepeleri sivri sivri yükseliyor, bunların arasından bir yol dibe kadar kıvrılarak iniyordu.

— Burası sanki bir cennet köşesi, dedi Ostap. Sabahleyin henüz güneşin sıcaklığı ortalığa çökmeden böyle yerleri soymak kolay olur, fazla yorulmaz insan.

Komutanın gözlerine yaltaklanarak bakan Panikovski;

— Daha ne duruyoruz? İşte şimdi sabah, dedi.

— Kes sesini, yılışık herif! Siz ne uslanmaz adamsınız, be! Şakadan da anlamıyorsunuz.

Kozleviç taksiyi ne yapacaklarını bilmediği için sordu:

— Söyler misiniz, Bender, "Alageyik"i nereye saklayacağız?

— Doğru, sizin yeşil tabutunuzla kent sokaklarında dolaşamayız. Hemen tutuklarlar bizi. Gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların yaptıklarını yapacağız biz de. Örneğin Rio de Janeiro'da hiç gecikmeden çalıntı arabaların rengini değiştirirler. Bunu salt insani duyguları göz önüne alarak yaparlar. Asıl sahibi kendi arabasına başkasının bindiğini görüp üzülmesin diye... Bizim "Alageyik" kirli bir şöhretle anıldığına göre onu yeniden vaftiz etmemiz, yani boyasını değiştirmemiz gerekiyor.

İki kişinin çarşıya gidip boya satın almasına, ayrıca arabanın kent dışında gizlenmesi için güvenli bir yer bulunmasına karar verdiler.

O sırada Ostap yarın kıyısından yürüyünce, az ilerde, duvarları tomruklardan örülmüş, yana doğru hafifçe kaykılmış bir evle karşılaştı. Evin küçücük pencereleri mavi bir ışıkla aydınlanmıştı. Arkasında ise "Alageyik"in saklanmasına uygun bir samanlık göze çarpıyordu.

Ostap eve hangi bahaneyle gireceğini, sahipleriyle nasıl ilişkiye geçeceğini tasarlarken kapı birden açıldı; bacaklarında asker pantolonu bulunan saygıdeğer bir ihtiyar merdiven başında gözüktü. Adamın pantolonunda teneke düğmeler vardı, balmumu sarılığındaki şakakları kırlaşmış favorilerle kaplıydı. Bir önceki yüzyılın sonlarında cadde ve sokaklarda böyle kabarık favorileri sıkça görürdünüz; erkeklerin çoğu, özellikle çarın hizmetindeki subaylar ile devlet memurları şakaklarında böyle gösterişli saç kümeleri taşırlardı. Ama günümüzde favorilerin altında mavi asker üniforması, ipek kurdeleli sivil madalyalar ya da müsteşar nişanı taşıyan dik göğüslere hiç rastlanmadığı için süs diye bırakılan böyle bir saç yığını insanın garibine gidiyordu.

Ellerini doğan güneşe doğru uzatan tomruklu evin sahibi dişsiz ağzını şapırdata şapırdata;

— Ah, Tanrım! Tanrım! Hep aynı düş! Hep aynı! Bıktım usandım! diye bağırdı.

Göz yaşları arasında söylenerek inleyen ihtiyar ayaklarını sürüye sürüye evin çevresinde bir tur attı. Sabahın geldiğini bildirmek niyetiyle üçüncü ötüşüne hazırlanan bir horoz avlunun ortasına doğru kostaklanarak yürüdü, ama yaşlı adamı merdiven başında görünce kendini hızla yana attı, hatta o telaşla kuyruk teleğinin birini yere düşürdü. Neyse, horozcuk biraz sonra kendini toparlayarak çitin tepesine uçtu, üçüncü ötüşünü o güvenli yükseklikte tamamladı. Gene de sesinde, sahibinin ihtiyarlara yakışmayan tavırlarının onda uyandırdığı korkunun heyecanı vardı.

— Kahrolası düşler bir türlü bitmek bilmiyor! haykırışı ta Ostap'a kadar ulaşıyordu.

Büyük düzenbaz, şimdilerde yalnız konservatuar kapıcılarının yüzlerinde gördüğü, yaşlı adamın çarlık dönemi devlet memurlarınınkine benzeyen favorilerine tuhaf tuhaf baktı. Garip ihtiyar evin çevresinde yaptığı turu tamamlayıp gene merdiven başına gelmişti. Orada bir süre dikildikten sonra;

— Gideyim de bari bir kez daha deneyeyim, diyerek içeri girdi.

— Ah, şu ihtiyarları ne çok severim! dedi Ostap. Onlarla bir aradayken insanın canı hiç sıkılmaz. Bekleyelim de adamcağızın denemesinin sonucunu görelim. Bakalım, başka neler söyleyecek...

Ostap'ın bekleyişi uzun sürmedi. Az sonra yaşlı adam ağlamaklı çığlıklar atarak, geri geri yürüyerek kapının önüne geldi. Onun bu yürüyüşü Musorski'nin "Boris Godunov" operasının üçüncü perdesinde baş kahramanın pişmanlık dolu yürüyüşünü andırıyordu. Adam kapının önüne gelince birden yere yığıldı, operada baş rolü oynayan ünlü bas Şalyapin'in tok sesiyle;

— Vah! Vah! Ben ne talihsiz adammışım! Hep aynı düş, hep aynı düş! diye bağırdı.

Sonra yerden doğruldu, ayakları birbirine dolaşarak Ostap'ın gizlendiği yöne doğru yürüdü. Eyleme geçme zamanının geldiğini anlayan büyük düzenbaz, saklandığı ağacın arkasından usulca çıktı, kabarık favorili ihtiyarı güçlü kollarıyla kavradı.

Yaşlı adam neye uğradığını şaşırmıştı. Tedirgin bir sesle;

— Ne! Ne oluyor? Kimsiniz siz? diye bağırdı.

Ostap hemen kollarını gevşetti, adamın elini yumuşak bir tutuşla sıkarak;

— Çektiğiniz acıları anlıyorum, dedi.

İhtiyar başını gencin omzuna koydu.

— Beni gerçekten anlıyor musunuz? Acıyor musunuz bana?

— Hem de nasıl acıyorum, bilemezsiniz! Ben de sık sık böyle düşler görürüm.

— Ne gibi düşler sizin gördükleriniz?

— Çeşit çeşit...

— Bir örnek verir misiniz?

— Her türlüsünü görürüm. Hani gazete köşelerine; "Her konuda, istediğiniz çeşitte haberler..." diye yazılar koyarlar ya, benimkiler de öyle işte. Örneğin geçen gün düşümde mikadonun cenaze törenine katıldım, dün gece de Suşçev itfaiye takımının 50. kuruluş yıldönümü kutlamalarını gördüm...

— Ah, dostum çok talihli bir adamsınız siz. Nerede bizde o şans? Peki, düşünüze hiç çarlık döneminin genel valisi girdi mi? Ya da çarın bakanlarından birini gördünüz mü?

Bender olumlu yanıt vermekte gecikmedi:

— Gördüm, gördüm, böyle şeyler de gördüm... Geçen hafta genel vali girdi rüyama. Hatta şimdi geldi hatırıma, sırmalı üniformasıyla emniyet müdürü de vardı valinin yanında.

— Ah, siz ne şanslı bir adammışsınız! Peki, İmparator hazretlerinin Kostroma kentine gelişini de gördüğünüz oldu mu?

— Hiç merak etmeyin, onu da gördüm. Hangi gündü hele? Bu yılın şubat ayının üçüncü günü müydü, neydi? İmparator hazretlerinin yanında saray mabeyincilerinden kont Fredriks bile vardı, ikisi birlikte girdiler düşüme.

— Aman, beyciğim, deminden beri niçin ayakta dikiliyoruz? Girelim içeriye. Hadi buyurun, buyurun... Şey, bağışlayın, sosyalist misiniz siz? Yani partili misiniz?

— Neler saçmalıyorsunuz, Tanrı aşkına? Benim partiliye benzeyen bir yanım var mı? Küçüklüğümden beri partiye girmedim, Çar yandaşıyım ben. Askerlerin babası çarımızın hizmetinde her zaman göreve hazırım. Kısacası, göklere yükselin ey şahinler, kartallar! Çektiğimiz acılar artık son bulsun!

— Çay içmek ister misiniz? İçeriye gidelim de çay vereyim size.

Adam böyle söyleyerek Ostap'ı hafifçe içeri itti.

Evde tek bir oda vardı, bir de daracık giriş... Duvarlarda setreli çarlık kodamanlarının gösterişli fotoğrafları asılıydı. Göğüslerindeki nişan ve madalyalara bakılırsa, bir zamanlar hepsi de eğitim bakanlığında görev yapmış yüksek dereceli memurlardı bunlar. Tek odadaki yatağın görüntüsü ise ev sahibinin gecelerini son derece tedirgin geçirdiğinin en belirgin kanıtıydı.

— Burada yalnız başına mı oturuyorsunuz? diye sordu Ostap.

— Evet, ilkbahardan beri yalnızım. Soyadım Hvorabyev*. Eve kapanınca yeni bir yaşama adım atacağımı sanmıştım. Ama umduğumu bulamadım. Oturup başıma gelenleri tek tek anlatsam inanmazsınız...

Fiyodor Nikitiç Hvorabyev mutlakiyetçiydi, başka bir deyişle çar yanlısıydı; o bakımdan Sovyet yönetiminden nefret ediyordu. Daha doğrusu, tiksiniyordu bu berbat rejimden. Ülkesinde yapılan uygulamalar arasında onu sinirlendirmeyen yok gibiydi. Bir yıl öncesine kadar Sovyet Eğitim Bakanlığı'na bağlı Proletkült örgütünün bölge kesiminde (sektöründe) istemeye istemeye görev yapmaktaydı. İstemeye istemeye değil, iğrenerek yürütüyordu görevini.

Buradan emekli oluncaya değin "Proletkült" sözünün "proleter kültür" sözcüklerinin kısaltması olduğunu bile öğrenememiş, o nedenle çalıştığı örgüte duyduğu nefret daha da artmıştı. Eğitim Bakanlığı Proletkült örgütüün bütün sorumluluğunu taşıdığı bölge kesimi olsun, orada birlikte çalıştığı meslektaşları olsun, bölge kesimine iş için gelen insanlar olsun, hepsi Hvorabyev'de tiksinti uyandırıyordu. Ya şu kesim sözcüğüne ne demeliydi? Ondan da nefret ediyordu Hvorabyev. Her şeyde incelik, güzellik arayan, matematiğe büyük değer veren Fiyodor Nikitiç'in aklına "sektör" denildiğinde yalnızca geometride kullanılan, "doğru çizginin kestiği daire parçası" gelirdi. Onunla birlikte "Proletkült" örgütünde çalışanlar, "eğitim bakanlığının bölge sektörü" demekle çok sevdiği geometriye, matematik bilimine de saygısızlık etmiş olmuyorlar mıydı?

Görevinin başında bulunduğu sürece orada yapılan toplantılar, haftada bir çıkardıkları duvar gazetesi, sık sık devlet tahvillerinden söz edilmesi bu gibi şeylere duyduğu nefretten dolayı tüylerini diken diken ediyordu. Akşam evine döndüğünde de toplantılardan, duvar gazetelerinden, devlet tahviliyle ilgili konuşmalardan kurtulamıyordu. Yanındakiler ona saygısızlık etmekten zevk duyuyorlardı sanki. Doğruydu, "aylık" yerine komünist uydurması "ücret" sözcüğünü kullanıyorlar, çocuklara

* İlletligil anlamında –ç.n.

sürekli destek verilmesi gerektiğini söylüyorlar, "Zırhlı Tren" piyesinin toplumcu işleviyle ülke için büyük değer taşıdığına inanıyorlardı. Daha neler, neler...

Sovyetlerin kurduğu düzenden kurtulmanın hiçbir yolu kalmamış gibiydi. Üzüntüden kahrolan Hvorabyev kendini tek başına sokaklara vurduğunda oralarda gezinenlerin bıktırıcı konuşmaları da canına tak ediyordu.

— Adamı yönetim kurulu üyeliğinden çıkarmak zorunda kaldık...

— Ona dedim ki, sizin RKK'da primkamera var, primkamera... türünden konuşmalar çalınıyordu kulağına durmadan.

Çalıştığı büronun duvarına astıkları levhada beş yıllık çalışma planının dört yılda tamamlanması gerektiğini bildiren yazıyı her okuyuşta sinirleri tepesine çıkıyordu.

— Bütün bunlar ne demek oluyor? Bilmem kim yönetim kurulu üyeliğinden çıkarılmışmış... Primkameraymış... Beş yıllık planmış... Ne can sıkıcı sözler bunlar. Böyle saçma yönetim olur mu?

Eğitim bakanlığı haftalık sistemden çıkıp aylık çalışma düzenine geçince aylar on günlük dilimlere bölündü, hafta sonlarındaki pazar dinlenceleri, sonu 5'le biten günlere kaydırıldı. O zaman Hvorabyev daha fazla dayanamadı, içinde biriken nefret ve tiksintiyle hemen emekliliğini istedi. Görevinden ayrılır ayrılmaz da kent dışındaki bu küçük eve yerleşti. Benimseyemediği rejimin baskısından kurtulup başını dinlemek istiyordu.

Çar yanlısı eğitimci, yarın tepesindeki evinde günler boyu yalnız kalarak kenti yukarıdan, hep kuş bakışı seyretti. Bu sırada, kendisiyle aynı adı taşıyan yüksek dereceli devlet memuru bir arkadaşının isim gününde* yapılan ayini, çarlık döneminde öğretmen olarak katıldığı lise sınavlarını, o zamanlar eğitim bakanlığında kendisiyle birlikte görev yapan akrabalarını zevk duyarak hayal etmeye çalıştı. Ancak ne gariptir ki, bunları düşünürken aklına sürekli hiç hoşlanmadığı Sovyet yönetimi sırasın-

* Hıristiyan adı taşıyan kişiler, adını aldığı Hıristiyan azizinin yortusunu aynı zamanda kendi doğum günü olarak kutlar –ç.n.

da yaşadıkları geliyor, a; rıldığı Proletkült örgütü de aklından çıkmıyordu bir türlü.

"Şu lanet olası Proletkült örgütünde şimdi neler oluyordur, kim bilir?" diyordu hep.

Yalnız Proletkült'le kalsa gene iyi. Kahrolası Proletkült'le birlikte 1 Mayıs ve Ekim Devrimi kutlamaları, akşamları ailelerle birlikte katılınan kulüp toplantıları, bölge eğitim kesiminin yarım yıllık bütçesi de aklını karıştırıp duruyordu. Proletkült eski bölge sorumlusu bunları düşündükçe hıncından kendi kendini yiyordu.

— Kahrolası Sovyet yönetimi elimde ne varsa hepsini aldı. Rütbem, nişanlarım, kişiliğime gösterilen saygı, bankadaki paralarım... hiçbir şey, hiçbir şey kalmadı. Kafamdaki düşünceleri bile değiştirdiler. Ama Sovyet rejiminin etkileyemediği bir şey var, o da ulu Tanrı'nın kullarına bağışladığı düş görme yetisi. Geceleri göreceğim düşler çoktan beridir özlediğim huzuru getirecek bana. Uykumda yalnızca hoşlandığım şeyleri göreceğim.

İlk gece Tanrı ona korkunç bir düş gönderiyor. Fiyodor Nikitiç gaz lambasıyla aydınlatılmış Proletkült örgütünün koridorunda oturmakta, onu her an görevinden uzaklaştırmalarını beklemektedir. Derken, birdenbire bir demir kapı açılıyor, dışarı fırlayan memurlar "Hvorabyev'e yeni görevler yüklensin!" diye bağırıyorlar. Fiyodor Nikitiç korkusundan hemen kaçıp gizlenmek istiyor, ama yapamıyor.

Adamcağız gece yarısı korkular içinde açıyor gözlerini. Yeni görevlerin komünist partisi üyelerine yüklenmesinin daha uygun olacağını, o bakımdan böyle berbat düşleri onların görmesi gerektiğini düşünüyor. Yapılan yanlışlığın düzeltilmesi için Tanrı'ya yalvarıyor. Böyle düşler yerine başlangıç için hiç olmazsa çarın Uspenski katedralinden çıkışını göstermesini diliyor ulu Tanrı'dan.

Biraz sakinleştikten sonra yatağına yeniden uzanıyor, ama taparcasına sevdiği yüce imparator yerine ilçenin en üst yöneticisi kaymakam Surjikov'u görmüyor muydu?

O günden sonra her gece Sovyet yaşam düzeninin egemen olduğu olaylar peş peşe düşüne girmeye başlıyor. Bir bakmışsınız,

gecenin 1'inde sendikaya olan üyelik borcu ile görev yaptığı dairede çıkardıkları duvar gazetesi, bir başka gece "Dev" adlı devlet işletmesi girmiş düşüne; ertesi gece ilçedeki ilk yemek fabrikasının törenle açılışı, daha ertesi gece ölü yakma kurumunun başkanı ile Sovyet yönetiminin uzun mesafe uçuşlarında elde ettiği başarılar... Bu tür karabasanların rüyalarında onu irkiltmesinin sonu gelmek bilmiyordu.

Ölü yakma kurumu başkanının onunla ne ilgisi olabilirdi ki? Durum böyle olunca çara hayranlık besleyen eski eğitim uzmanı düşünde haykırmaya başlıyordu. Millet Meclisi başkanı Puruşkeviç'i, patrik Tihon'u, Yalta kentinin valisi saygıdeğer Dumbadze'yi ya da ulusal eğitim bakanlığında görev yaptığı yıllarda tanıştığı sıradan bir müfettişi görse ha neyse... Ama yok, efendim! Nerede böyle hoşlandığı kişileri görmek? Varsa yoksa Sovyet yönetiminin övünç kaynağı olaylar ile emek kahramanları...

Hvorabyev ağlamaklı bir sesle;

— Hep aynı düşler, yere batası aynı düşler! dedi.

Ostap adamcağıza acımaya başladı.

— Durumunuzu pek iyi görmüyorum. Bir insanın yaşam tarzı bilincini de, bilinçaltını da etkiler. Madem Sovyetlerin egemen olduğu bu ülkede yaşıyorsunuz, gördüğünüz düşler de ona uygun olacak.

— Bir dakika bile rahat edemiyorum. Özlediğim birkaç şeyi görsem gene sesimi çıkarmayacağım. Düşlerime meclis başkanı Purişkeviç girmese bile hiç olmazsa Milyukov girsin isterim. Milyukov sosyal demokrattı ama yüksek öğrenim görmüştü, kimseye belli etmese bile çarımızı desteklerdi. Gecelerimi de çaldılar benden. Hep Sovyet dinsizleriyle uğraşıyorum.

— Öyleyse bu işe ben el koyacağım. Freud'un yöntemiyle birçok dostumu, tanıdıklarımı dertlerinden kurtardım. Size de yardım edeceğim. Düşler o kadar önemli değil. Asıl önemlisi, düşlerin kaynağını kurutmaktır. Sovyet yönetimi bütün bu kötülüklerin başlıca nedenidir. Ama şu anda bu baş belasını ülkemizden uzaklaştıracak durumda değilim. Çünkü böyle şeylerle uğraşacak hiç vaktim yok. Durumumu anlatınca göreceksiniz,

ben ülkemizi boydan boya aşması gereken bir sporcuyum. Otomobil yarışlarına katılmıştım. Ancak arabamın küçük bir onarım geçirmesi gerekiyor. İzin verirseniz onu şuradaki samanlığa koyalım. Sizin derdinizin çaresi benim elimde. Yarışı bitirir bitirmez dönüşte sizi tüm sıkıntılarınızdan kurtaracağım.

Gördüğü kötü düşlerin ağırlığı altında ezilen mutlakiyetçi, nazik gence arabasını samanlığa koyması için izin verdi. Paltosunu omzuna attı, çıplak ayaklarına lastik çizmelerini geçirdi, Bender'le birlikte avluya çıktılar.

Genç konuğunun arkasından badi badi yürürken sordu:

— Gerçekten size güvenebilir miyim?

— Bundan hiç kuşkunuz olmasın. Yeryüzünde Sovyet yönetimi diye bir bela kalmayınca sıkıntılarınız da son bulacaktır. Göreceksiniz. İnanın bana.

Yarım saat sonra "Alageyik" Hvorabyev'in samanlığına gizlendi, başına da Kozleviç ile Panikovski bırakıldı. Ostap Bender arabadan kurtulunca yanına Balaganov'u aldı, ikisi birlikte boya getirmek üzere kente doğru yola düştüler.

Kente ulaşmak için hep güneş yönünde ilerlemeleri gerekiyordu. Çarşıya vardıklarında evlerin çatı sundurmaları altında yaban güvercinlerinin uçuştuklarını gördüler. Yaya kaldırımları pırıl pırıl yıkanmıştı, sokaklar tertemizdi ve her yerde sabah serinliği vardı.

Vicdanı yük altında ezilmeyen insanlar böyle hoş sabahlarda evlerinden çıktıkları zaman bir an kapılarının önünde dururlar, ceplerinden üzerinde pervane yerine "Nah alırsın!" anlamında çilik konulmuş uçak resmi ile "Lord Kurzon'a yanıt!" yazısı bulunan bir kibrit kutusu çıkarıp yeni açtıkları paketten bir sigara alırlar, sigarayı yakıp keyifle tüttürürler.

Bender ile Balaganov da sabahın güzelliğinden, sokakların temizliğinden, güvercinlerin kaygısızlığından etkilenmişlerdi. Vicdanları yük altında değilmiş, insanlar onları çok seviyormuş, nişanlandıkları güzel kızlarla görüşmeye gidiyorlarmış gibi neşeli hissediyorlardı kendilerini.

Caddede yürürlerken karşıdan hızlı hızlı birinin geldiğini gördüler. Adamın elinde katlanmış bir resim sehpası ile koltu-

ğunun altında kocaman bir boya kutusu vardı. Öyle heyecanlı görünüyordu ki, yangından güçlükle kurtulup kaçtığını sanırdınız. Canıyla birlikte elindeki resim sehpası ile boya kutusunu da cayır cayır yanmaktan zor kurtarmıştı sanki.

"Alageyik" ekibiyle aynı hizaya gelince;

— Affedersiniz, birkaç dakika önce yoldaş Plotski-Potseluyev geçti mi yanınızdan? diye sordu. Bu caddeden gidecekti de. Gördünüz mü onu?

Balaganov kabaca;

— Böyle birini görmedik, dedi.

Ressam olduğu anlaşılan adam telaşla Bender'i göğsünden itip "Pardon!" diye özür dilediğten sonra hızla yoluna devam etti.

Sabah kahvaltısı yapmadığı için karnı acıkmış olan Ostap Bender söylenmeye başladı:

— Plotski-Potselyev de kim oluyor? Benim de Meduza-Gorgoner adında, yakından tanıdığım bir ebe var. "Ebe Meduza-Gorgoner'i gördünüz mü? Az önce buradan geçecekti," diye ne ortalığı velveleye veriyorum ne de herkesi itip kakıyorum. Derdi ne bu adamın? Plotski-Potseluyev çok önemli biri mi acaba? Balaganov, duydunuz mu böyle birinin neyin nesi olduğunu?

Bender sözünü henüz bitirmişti ki, ellerinde koyu renk birer resim sehpası ile parlak paletler bulunan iki kişi daha çıktı karşıdan. İkisi de ressamdı, besbelli. Biri, sanatçıların saçlı sakallı olmaları gerektiğine inandığı için sakalıyla, bıyığıyla, saçaklı saçlarıyla ressam Henrich Navar'ın hınk demiş burnundan düşmüştü sanki. Öteki ise dazlak kafası, tıraşlı yüzüyle kabuğu soyulmuş lop yumurtaya benziyordu. İki ressam aynı soruyu ortaklaşa sordular. Henrich Navar'ı andıranı soruya;

— Yoldaş Plotski... diye başladı.

Soyulmuş yumurta kafalı;

— Potseluyev'i... diye sürdürdü.

Henrich Navar'ın benzeri;

— Gördünüz mü? diye bitirdi.

Soyulmuş yumurta kafalı;

— Buradan geçecekti de... diye bir açıklama getirdi.

Balaganov tam ağzını açıp ressamlara küfrü basacaktı ki, Bender süt kardeşini eliyle yana ittikten sonra nazik bir sesle;

— Hayır, yoldaş Plotski-Potseluyev'e rastlamadık, dedi. Ama adını verdiğiniz bu kişiyi gerçekten görmek istiyorsanız biraz acele etmeniz gerekecek. Çünkü sizin gibi başka biri daha arıyor onu.

Görünüşleri taban tabana zıt iki ressam birbirini iterek, sehpaları havada çarpışarak oradan koşa koşa uzaklaştılar. Tam o sırada at arabasına binmiş biri daha gözüktü ilerden. Adamın mavi gömleğinin altında kocaman bir göbeği vardı. Ayaklarının ucundaki boya sandığı ile elinde taşıdığı kocaman resim sehpasından onun da ressam olduğu anlaşılıyordu.

Ostap uzaktan bağırdı:

— Yoldaş, siz de mi Plotski-Potseluyev'i arıyorsunuz?

Şişman ressam Ostap'a acıklı bir bakış fırlattı.

— Evet, evet, onu arıyorum.

— Öyleyse elinizi çabuk tutun. Önünüzden giden üç ressam daha Potseluyev'in peşindeler. Kim bu Plotski-Potseluyev, Tanrı aşkına? Onu niçin fellik fellik arıyorsunuz?

Ostap sorusuna yanıt alamadı, çünkü caddeye döşeli parke taşları nallarıyla takır takır döven atlar göbekli ressamı kaptıkları gibi götürmüşlerdi.

Ostap;

— Burasının ne kadar kültürlü bir kent olduğunu fark ettiniz mi? Balaganov, dedi. Caddede karşımıza çıkan dört kişinin dördü de ressam. Şaşılacak bir durum.

Boya malzemeleri satan bir dükkânın önüne gelmişlerdi. Balaganov;

— Ayıp değil mi? diye sordu fısıltıyla.

— Nedir ayıp olan?

— Boyaya da mı para ödeyeceksiniz? Bedavadan boya almanın bir yolu yok mu?

— Ha, onu mu soruyorsunuz? Haklısınız... Boyaya para verilmez ama içinde bulunduğumuz sıkışık durumdan dolayı başka çıkış yolumuz yok. Bize yardım etmeleri için kalkıp belediyeye ya da kaymakamlığa gitsek bütün günü harcamamız gerekecek.

Süt kardeşler boyacı dükkânına girdiklerinde tezgâhın üzerinde dizili rengârenk kavanozlarda, damacanalarda, kutularda, delinmiş kâğıt paketlerde bulunan boyaların dükkânın içini alacalı bulacalı bir sirke çevirdiğini gördüler.

"Alageyik"in komutanı ile yardımcısı taksilerine hangi rengi seçeceklerine bir türlü karar veremiyorlardı.

Ostap;

— Yeşil olmaz, çünkü yıkılan umutların rengidir yeşil. Eflatun bize yakışmaz. Suç kanıtlarını toplamaya çıkanlar kullansınlar bunu. Pembe yavan kaçar, mavi her yerde kullanılıyor, kırmızıya da çarlık sevdalıları bayılır. Peki, sarıya ne dersiniz? Hem canlıdır, hem de bizim arabaya çok yakışır.

Keçi sakalı sülüğene batmış gibi gözüken tezgâhtar titiz seçicilerin ince eleyip sık dokumalarına daha fazla dayanamadı.

— Siz ressam mısınız? Boyayı ne yapacaksınız? diye sordu.

— Evet, ressamız. Savaş ve deniz görüntüleri çizeriz.

— Öyleyse boya alacağınız yer burası değil.

Adam böyle diyerek tezgâhın üstündeki kavanozları, kutuları toplamaya başladı.

— Burası değilse neresi öyleyse?

— Şu karşı dükkâna gideceksiniz.

Tezgâhtar Ostap ile süt kardeşini dışarıya çıkardı, caddenin öbür yakasındaki bir dükkânın levhasını gösterdi. Levhada kahverengiye boyanmış at kafası resmi ile mavi zemin üzerinde "Yulaf-Kuru Ot" sözcükleri göze çarpıyordu.

— Anlaşıldı, hayvanlar için birisi sert, birisi de yumuşak iki çeşit yem satılıyor orada. Ancak bunun bizimle ne ilgisi var? Biz resim yapmak için boya arıyoruz.

İşin gerçeği şu ki, levhadaki resim ile oradaki yazının onlarla çok yakından ilgisi vardı. Tezgâhtarın ilk açıklamalarının ardından bizim iki kafadar durumu kavradılar.

Geldikleri bu kentte resim sanatına düşkün pek çok insan vardı. Caddede süt kardeşlerin karşısına çıkan dört kişi buraya ilk yerleştiklerinde "Diyalektik Tablo Ressamları" adında bir dernek kurmuşlardı. Dört ressam kentin ileri gelenlerinin tablolarını yapıp resim müzesine bol parayla satıyorlardı. Ancak za-

manla resmi yapılmayan kodamanların sayısı azaldıkça "Diyalektik Tablo Ressamları"nın kazançları düştü. Adamlar kazançlarının eksilmesine gene de katlanabilirlerdi. Ancak Feofan Muhin adında bir ressam taşındığı zaman durumları büsbütün bozuldu.

Feofan Muhin'in ilk tablosu büyük gürültü kopardı. Tablo otel işletmecileri sendikası başkanının bir portresiydi. Feofan Muhin bu çalışmasıyla diyalektik tablo ressamlarının kentteki ününü alaşağı etti. Aslında yaptığı tablo ne yağlı boyaydı, ne sulu boya, ne pastel, ne guvaş, ne de kurşun kalem... Adam, portresini yulaf tanelerini kâğıt üzerine serpiştirerek oluşturmuştu. Çalışmasını bitirip at arabasıyla müzeye taşırken arabaya koşulu beygir yemek için dönüp dönüp resme baktı, yol boyunca durmadan kişnedi.

Muhin zaman içinde yulafla kalmadı, tabloları için kullandığı tahıl türlerine başkalarını ekledi.

Darıdan, buğdaydan, haşhaş tohumundan, mısır tanelerinden, kara buğdaydan yaptığı portreler, pirinç serperek oluşturduğu peyzajlar, yarmadan yararlandığı natürmortlar başarı üstüne başarı kazandı.

Şu sıralar bir grup devlet ileri geleninin portresi üzerinde çalışmaktaydı. Bölge planlama örgütünün bir toplantısını fasulye ve nohut kullanarak bitirecekti. Feofan Muhin resimlerinde yulaftan başka ne kullanırsa kullansın, gene de gönlünde yatan tahıl, atların çok sevdiği yulaftı. Çünkü yulaf, mesleğinde birdenbire parlamasını sağlamış, diyalektik tablo ressamlarının şöhretini beş paralık etmişti.

Tezgâhtarla resim sanatı üzerinde konuşmaya son vermek isteyen Ostap;

— Anlıyorum, yulaftan daha iyi malzeme olamaz, dedi. Rubens, Rafael, Leonardo da Vinci gibi ressamlar aptallık edip yulaf yerine yağlı boya kullanmışlar. Bizim yaklaşımımız da pek akla yatkın değil. Ama ne yapalım, bize sarı emaye boya gerekiyor, onu verin de gidelim.

Konuşkan tezgâhtara boyanın parasını ödeyen Bender;

— Çok merak ettim, dedi. Herkes Plotski-Potseluyev diye bi-

rinden söz ediyor. Kimdir bu adam? Buralı olmadığımız için adını hiç duymadık.

— Yoldaş Plotski-Potseluyev bizim kentte doğup büyümüş ünlü bir hemşehrimizdir. Son zamanlarda Moskova'da çalışıyor. Burada izinde şimdi.

— Verdiğiniz bilgiler için teşekkürler. Hadi, hoşça kalın.

Bizim kafadarlar az sonra caddede dört diyalektik tablo ressamıyla karşılaştılar. Adamlar caddelerin kesiştiği bir yerde sehpalarını asker tüfeği gibi çatmışlar, resim malzemelerinin yanında çadırı yanmış çingeneler gibi kara kara düşünüyorlardı.

Ostap yanlarından geçerken;

— Ne oldu, yoldaşlar, Plotski-Potseluyev'i yakalayamadınız mı, diye sordu.

— Hiç sormayın, geç kaldığımız için yakalayamadık.

Olayın aslını öğrenen Ostap çekinmeden;

— Demek, Feofan Muhin sizden daha atik davranmış. Fırsatı kaçırmışsınız, dedi.

— Adamın ne baştan savmacı olduğunu biliyoruz. Gene de parsayı o topladı. Öbür tahılları bırakıp gene yulafa dönmüş. Şimdi bununla yapıyor yoldaş Potseluyev'in portresini. Üstelik yulaf fiyatlarının yükselmesinden dolayı sızlanıp duruyor.

— Sizin şu tahıl tüketicisinin işliği neredeydi, biliyor musunuz? Gidip de oraya bir göz atalım.

Yapacak başka bir işleri olmadığı için dört ressam Ostap ile Balaganov'un önüne düştüler, onları Feofan Muhin'in açık havada portre yaptığı yere götürdüler. Bir bahçeydi burası. Ressam Plotski-Potseluyev'i karşısındaki bir tabureye oturtmuştu. Çekingen birine benzeyen Plotski-Potseluyev sanki soluk almaktan bile korkarak kıpırdamadan oturuyor, ressamın gözlerinin içine bakıyor; beriki ise avuç avuç yulaf alıp bunu üç rublelik tuval üzerine serpiştiriyordu. Muhin sanatsal çalışmasından pek kıvançlı değildi, çünkü serçeler rahat vermiyorlardı adamcağıza. Aç yaratıklar portrenin çevresinde uçuşuyor, fırsatını buldukça resmin bir parçasını koparıp kaçıyorlardı.

Plotski merak ettiği için bir ara sordu:

— Yaptığınız tablodan elinize kaç para geçecek?

Feofan Muhin yulaf ekme işine ara verdi, sehpada oluşmaya başlayan yapıtına eleştirel bir bakış fırlattıktan sonra;

— Ne desem, bilmem ki, dedi. Müzenin iki yüz ruble vereceğini sanıyorum.

— Fazla değil mi?

— Bir de yulafın kilosunun kaça satıldığını sorun. Bayağı pahalandı son zamanlarda.

Bahçenin dışından resim çalışmasını ilgiyle izleyen Ostap parmaklıklar arasından başını uzatarak sordu:

— Ee, babalık, ekin ekme işi nasıl gidiyor? Mevsimi kaçırmadan çokça yulaf ekerseniz bol ürün alırsınız. Gene de size bir şey söyleyeyim mi? Moskova'da yulaf yerine saç kullanıyorlar şimdi. Gözlerimle gördüm. Hem de her türlü saçtan yararlanıyorlar. İdeolojik konularda bile partisiz yurttaşların saçı işlerine yarıyor. Hele bir tane tablo vardı ki, görseniz bayılırdınız. Tablonun ressamı yapıtına "Pahom dede traktörle gece vardiyasında" adını vermiş. Resmi seyrederken dedenin saçlarının bazen dimdik ayağa kalktığını, bazen de tümüyle kırlaştığını görürdünüz. Ressam yaptığı bu çalışmadan dolayı bin ruble kıvırmayı becerdi. Size de böyle bir tablo yapmanızı öneririm. Şu anda üzerinde çalıştığınız portrede yulaf birden büyüyüp başak bağlar, siz ürünü kaldırmaya yetişemezseniz bütün emekleriniz boşa gider sonra.

Büyük düzenbazın yanındaki diyalektik tablo ressamları Feofan'a acıyarak kahkahayı bastılar. Ancak beriki hiç istifini bozmadı.

— Söylediklerinizde çelişkiler var, dedikten sonra tuvale yulaf saçma işini sürdürdü.

— Siz bilirsiniz. Benden söylemesi. Gene de tuvalinize akla yatkın, işe yarar, kalıcı düşünceler ekin. Eh, şimdilik hoşça kalın. Sizlere de iyi günler, sayın diyalektik tablo ressamları. Hepinize diyeceğim şu ki, yağlı boyayla tablo yapmayı bırakın artık. Vidalardan, somunlardan, koltuk değneklerinden mozaik döşemeye başlayın. Hatta somundan yapılmış portrelere günümüzde paha biçilemiyor, onlardan yapın.

Boyanınca tümüyle kılık değiştiren "Alageyik" ertesi gün şafak sökerken samanlıktan çıkıp güneye doğru dümen kırdı.

— Ev sahibiyle vedalaşma fırsatı bulamadığımız için çok üzgünüm, dedi Ostap. Şu anda horul horul uyuduğunu sanıyorum, adamcağızı uyandırmaya kıyamadım. Kim bilir, çoktandır özlediği düşleri görüyordur şimdi. Romanov sülalesinin 300. yılında mitropolit Dvulogi'nin ulusal eğitim bakanlığındaki yüksek dereceli memurları kutsama törenini zevkle seyrediyor olmalı.

Ostap tam bunları söylediği sırada tomruk duvarlı evin sahibi uyandı;

— Hep aynı düşler. Hep aynı düşler! Bıktım usandım! diye bağırıyordu.

— İşittiniz mi, arkadaşlar? Yanıldım, demek ki... Adamcağız meğer mitropolit Dvulogi yerine parti merkez komitesinin toplantısını görüyormuş. Neyse boş verelim şimdi bunlara! Çernomorsk'ta bizi önemli işler bekliyor.

Başlık IX

Gene Yöntem Bunalımı

İnsanlar nelerle uğraşmıyorlar ki!

Yeryüzünde büyük insanların yaşadığı ve büyük işlerin yapıldığı yereler vardır; buraların yanında küçük insanların yaşayıp küçük işlerin yapıldığı bölgeler de bulunmaktadır. Büyüklerin yaşadığı bölgelerde dizel motoru icat edilir, *Ölü Canlar* romanı yazılır, Dinyeper elektrik santrali inşa edilir, dünyanın çevresini dolaşan uçuşlar gerçekleştirilir. Küçüklerin bölgelerinde ise ancak "Anne! Anne!" diye bağıran oyuncak bebekler üretilir, "evimin tuğlacığı" şarkısı söylenir, halkın giyeceği türden ucuz pantolonlar dikilir. Büyükler kendi bölgelerinde insanlık ülküsünü yücelten düşünceler üretirler. Oysa küçüklerin dünyası böyle yüce ülkülerden uzaktır; onların bütün çabası bir yolunu bulup yaşamlarını sürdürmek, karınlarının açlıktan guruldamasını önlemektir.

Küçük insanlar büyüklerin peşinden ayrılmazlar. Bilirler ki, ürettikleri malı ancak büyüklerin arkasından gittikleri sürece piyasaya sürebilirler. Sovyetler döneminde büyük insanların yaşadığı bölgelerde sağlam ideolojik kaleler yükselmiş, bunun sonucunda küçük insanların bölgelerinde de bir canlanma uç vermiştir. Karınca dünyasının ufak da olsa kazanımlarının temelinde "komünist" ideolojinin sağlam ilkeleri yatar. Bunları şu iki örnekte görebiliriz: Küçük insanların ürettiği, "Anne! Anne!" çığlıklı oyuncak bebekler İngiliz başbakanı Çemberleyin'in "İzvestiya" gazetesinde yayımlanan fotoğrafının tıpatıp aynısıdır. Herkesin bayıldığı "evimin tuğlacığı" şarkısının kahramanı akıllı çilingir, âşık olduğu komünist partisi gençlik örgütü üyesi

kızın gönlünü çalmak için, üzerine düşen görevleri eksiksiz tamamladığını şarkının üçüncü nakaratında dile getirir.

Büyüklerin dünyasında yeni bir yaşam tarzının yaratılması gerektiği tartışılırken, küçüklerin dünyasından da böyle bir yaşamın gerçekleşme yoluna girdiğini gösteren işaretler gelmeye başlamıştır. Bunlardan da birkaç örnek verelim: İşte "emek kahramanının hayali" marka boyunbağları, işte Tolstoy'un giydiği tarzda gömlekler ile Gladkov'a özenen devrimcilerin mintanları, işte kooperatif işçisi kızları yıkanırken gösteren alçıdan yapılmış yontular, işte terlemeyi azaltmak için bayanların kullandıkları, "çalışkan arıların aşkı" adı verilen, mantardan yapılmış koltuk altlıkları...

Toplumcu görüşün getirdiği esintiler bilmece, bulmaca, tekerleme, matematik problemleri hazırlayan insanlara yeni bir yön vermiş; eski tarz bulmacalar moda olmaktan çıkmıştır. Gazete ve dergilerin "beyin jimnastiği" ya da "boş zamanları değerlendirme sayfası" sorumluları artık toplumcu görüşlerin yer almadığı bulmaca ve bilmeceleri yayın organlarına koymamaktadırlar. Ülkemiz kalkınma çabalarıyla çalkalanırken, traktör fabrikaları üretim seferberliğine girmişken, tahıl işleyen fabrikalar harıl harıl çalışırken, mesleği bulmaca bilmece üretmek olan yoldaş Sinitskin çalışma masasına oturmuş; gözlerini tavana dikerek günün modası "endüstrileşme" sözcüğünün hecelerinden yeni bir bulmaca üretmek için çabalamaktadır.

Sinitskin epey yaşlı, boyunun kısalığından dolayı cüceler gibi ufak tefek bir adamdır. Şemsiye satılan dükkânların levhalarında böyle cüce resimlerine sıkça rastlanır. Dükkân levhalarındaki cüceler, başlarında kırmızı kalpak, caddeden gelip geçenlere sanki göz kırpar; onların içeri girmelerini, ipekli kumaştan bir şemsiye ya da gümüş tutamağı köpek kafası biçiminde bir baston almadan gitmemelerini isterlerler.

Masasında yeni bir bulmaca hazırlamaya çalışan yoldaş Sinitski'nin sararmış keçi sakalı neredeyse masanın altındaki çöp sepetine kadar inmektedir. Adamcağız tüm dikkatini önündeki bulmacaya vermiştir, ancak bir türlü istediği sonucu elde edemez. Çalışmaktan yorulduğu için bir ara sandalyesinin arkalığına yas-

lanır, gözlerini kapar. Sinitski'nin yaşının yetmişe dayandığı nasıl da belli! Bunun tam elli yılını sözcük ve hece bulmacası, bilmece, tekerleme, matematik problemi üretmeye harcamıştır. Ancak bugüne değin hiç bu kadar zorlanmamıştı. Toplumdaki büyük değişimden geri kaldığını kendisi de biliyordu. Bu meslekte ondan daha genç olanlar ideoloji eğitimi gördükleri için adamcağızın ekmeğini elinden alıyorlardı epey zamandır. Sinitski onların dergilere getirdikleri bulmacaları gördükçe kıskançlıktan ağlayası geliyordu. İşte size gençlerin hazırladığı bir aritmetik problemi:

Borobyevo, Graçevo, Drozdovo adlarındaki üç tren istasyonunda eşit sayıda demiryolu görevlisi bulunmaktadır. Drozdovo istasyonundaki parti gençlik örgütü üyesi öbür iki istasyondaki gençlik örgütü üye sayısından 6 kez daha azdır. Vorobyevo istasyonunda bulunun parti üyesi Graçevo'dakinden 12 fazladır. Buna karşılık Graçevo'daki partisiz görevli sayısı öteki ikisinin toplam partisiz sayısından 6 kişi daha fazladır. Bu durumda her istasyonda kaç demiryolu görevlisi vardır? İstasyonların her birinde kaç komünist partisi üyesi ile kaç parti gençlik örgütü üyesi bulunmaktadır?

Adamcağız canını sıkan düşüncelerden koparak bulmaca hazırladığı kâğıda yeniden baktı, tam o sırada kısacık kesilmiş ıslak saçlarıyla kızı girdi içeri. Bir omzuna denizden çıktıktan sonra güzelce sıktığı siyah bir mayo atmıştı.

Genç kız balkona çıktı, boyası dökülmüş korkuluk demirlerine mayosunu astı, apartmanın avlusunu seyre koyuldu. Daha önce birçok kez seyrettiği, yoksul görünüşlü bir avluydu burası. Ezilip parçalanmış kutular görülüyordu sağda solda. Yerlere saçılmış kömürlere süründüğü için kapkara olmuş kediler ortalıkta dolaşıyor, bir tenekeci gürültü çıkararak metal bir kova onarıyordu. Alt katın balkonunda toplanan ev hanımları yaşamanın zorluğundan dert yanıyorlardı.

Genç kız yıllardır bu tür konuşmaları dinlemekteydi. Avluda dolaşan kedileri tek tek adlarıyla bilirdi. Teneke ustasının kovayı günlerden beri onardığı halde bir türlü bitiremeyişine canı sıkıldı. Aynı şeyleri seyredip işitmekten bıktığı için dedesinin bulunduğu odaya döndü.

Dedesi masasında homurdanıp duruyordu:

— Bulmacanın da ideolojisi mi olurmuş? Bulmaca bulmacadır.

Adı Zosya olan genç kız dedesinin karınca duasına benzeyen el yazısını bir süre inceledikten sonra;

— Dedeciğim, böyle olmaz, dedi. Bulmacanda dinsel sözcükler kullanmışsın. "Tanrı" gibi, "yazgı" gibi... Bunları çıkar hemen. Kilise terimleri bulunan bulmacaları gazetelerin kabul etmediğini kendin söylememiş miydin?

Sinitski derin bir ah çekti. Titreyen elleriyle gözlüklerini düzeltti, bulmaca yazdığı kâğıdı masadan aldı, ayağa kalktı.

— "Tanrı yok" diyorlar ama bal gibi var işte. Şimdi ben bunların yerine ne koyacağım?

— Dedeciğim, sen en iyisi bunları bırak da yeni bir bulmaca hazırlamaya çalış. Herkes nasıl yapıyorsa seninki de onlarınkine benzesin.

Yaşlı adam yeniden masaya oturdu, yarım bıraktığından daha büyük ve ideolojik içerikli başka bir bulmaca üretmeye koyuldu.

Bu sırada Zosya da öğle yemeği için sofra hazırlığına girişti. Önce kap kacak koydukları dolaba yaklaştı, dolabın aynalı kapağını açarak masaya bir kucak dolusu tabak çanak getirdi. Bunların arasında kulpu kırık, porselen bir çorba tası, çiçek desenli olan ve olmayan tabaklar, sararmış çatallar, öğle yemeğinde komposto olmadığı halde bir de komposto kabı bulunmaktaydı.

Sinitski'nin gelir durumu oldukça kötüydü. Bilmece bulmacalar paradan çok heyecan getiriyordu adamcağıza. Tanıdıklara verilen öğle yemeğinden elde ettikleri gelir (ailenin başlıca geçim kaynağıydı) ise son zamanlarda iyice azalmaya yüz tutmuştu. Çünkü Podvisotki ile Bomze aylık izne ayrılmışlar, Stulyan bir Rum kızıyla evlendikten sonra öğle yemeğini kendi evinde yemeye başlamış, Pobiruhin'i işten çıkardıkları için adamcağızın bütün iştahı kaçıp yemekten içmekten kesilmişti. Pobiruhin sokaklarda boş boş geziyor, tanıdığı kişileri durdurarak onlara başına gelenleri anlatıyor: "Biliyor musunuz? Beni görevden al-

dılar. Yazık değil mi bana?" Tanıdıklardan bir bölümü "Marx ile Engels'in başının altından çıktı bütün bunlar," diyerek ona acıdıklarını belirtirken bir bölümü de adamcağıza ters ters baktıktan sonra seslerini çıkarmadan, çantalarını sallaya sallaya uzaklaşıyorlardı. Sonuçta Snitski'nin evinde öğle yemeği yiyen yalnızca bir kişi kalmıştı. O da aylığını henüz almadığını ileri sürerek bir haftadır borcunu ödemiyordu.

Zosya omuzlarını öfkeyle silkerek mutfağa gitti. Odaya döndüğünde öğle yemeğinin kalan tek müşterisi Aleksandr İvanoviç Koreyko sofraya oturmuştu.

Çalıştığı büronun dışına çıkınca Koreyko'nun bütün ürekkliği, çekingenliği geçer; normal bir adama dönüşürdü. Gene de tetikte bekleyen bir adamın tedirginliği bir an olsun gitmezdi yüzünden. Masada otururken Snitski'nin hazırladığı bulmacayı incelemekteydi.

Sinitski;

— Bu bulmacayı çözmek kolay olmayacak, dedi. Çok emek verdim. İsterseniz siz de bir deneyin.

Koreyko bir süre uğraştıktan sonra Sinitski'nin bulmacada gizlediği şeyi, işin püf noktasını bulup çıkarıverdi.

Yaşlı adamın morali bozuldu.

— Oo! Ne kadar çabuk çözdünüz? Zeki, birinci sınıf bir sayman olduğunuz belli.

— Yok, yok, birinci sınıf bir sayman sayılmam ben. Ancak ikinci sınıf... Bulmacayı gazete için mi hazırlamıştınız?

— Evet.

Koreyko önüne konulan sebze çorbasının yüzeyini kaplayan altın rengi yağ halkalarını bir süre süzdükten sonra;

— Boşuna uğraşmışsınız, dedi. Böyle şeyleri gazeteye koymazlar. Toplumcu-devrimcilerin görüşünü yansıtıyor bulmacanız. Bu dönemde hiç geçerli değil.

Yaşlı adam iniltiler çıkararak sızlanmaya başladı:

— Zosya, görüyor musun? Gene yanlış bir iş yapmışım. Bu işin içinden nasıl çıkacağım, bilmem ki...

Adamcağızı zorla yatıştırdılar. Sinitski biraz kendine geldikten sonra birkaç lokma atıştırdı, son bir hafta boyunca hazırla-

dığı bilmece ve bulmacaların hepsini topladı, hasır şapkasını giydikten sonra;

— Gideyim de şunları "Gençlik" dergisine vereyim, dedi. Aritmetik probleminde küçük bir sorun var ama bunun için biraz para vereceklerini sanıyorum.

Parti gençlik örgütünün "Gençlik" adlı dergisinde Snitski'nin getirdiği bulmacaların çoğunu beğenmezler, yaşlı adamı geri kafalılığından ötürü eleştirirler, ancak gene de onu kırmamaya çalışırlardı. Sonuçta "Gençlik" dergisi gelir bakımından Snitski'nin evini besleyen ince bir derenin kaynağı gibiydi.

Sinitski ayrılınca Koreyko evde baş başa kalabildiği genç kızla daha yakından ilgilenmeye başladı. Aleksandr İvanoviç'in burada öğle yemeği yemesinin birinci nedeni Zosya'nın varlığıydı. İkincisi de yemeklerin hem lezzetli, hem de kesesine uygun olması. Burada bulunduğu sürece aklından çıkarmaması gereken bir şey vardı, o da kendisinin küçük bir memur olduğu, bunu her tavrıyla göstermesi gerektiği... Eline geçen az bir aylıkla büyük bir kentte yaşamanın ne kadar zor olduğunu her fırsatta söylemek zorundaydı. Ancak son zamanlarda bu tutumu onun için tüm anlamını yetirmiş, yediği yemeklerden eski tadı almaz olmuştu. Eğer her öğün yemeğe şimdi yaptığı gibi 60 kapik yerine üç bin, hatta beş bin ruble ödemesini isteseler yemek yediği evde bunu seve seve yapardı.

Harcadığı paraya sınır koymakla kendine sürekli eziyet eden, değeri 50 kapikten fazla hiçbir şeye elini sürmemeye çalışan, milyonlarının gideceği korkusuyla duruma göre 100 ruble gibi bir para ödemesi gerekirken bunu yapamayışına sinirlenen Aleksandr İvanoviç evdeki genç kıza sırılsıklam âşıktı. Kendini özgür hissedip güçlü olduğunu gösterememenin daha ne kadar süreceğini bilemediği için öfkeden kendi kendini yiyordu.

Aylardır dişini sıkmış, sonunda ilk fırsatta duygularını Zosya'ya açmaya karar vermişti. Genç kıza onu sevdiğini söyleyecek, sonra da evlenme önerisinde bulunacaktı.

— İşte durum böyle, Zosya Viktorovna, diyerek bir giriş yaptı.

Ardından masanın üzerindeki kül tablasını eline aldı, üstün-

deki yazıyı incelemeye koyuldu. Devrimden önce üretilen tablanın üzerinde, "Kocalar, eşlerinizi üzmeyin!" diye yazıyordu.

Şunu hemen belirtelim ki, bir erkeğin, kendisine beslediği duyguları açıklamaya hazırlandığını en azından bir hafta önce sezinlemeyecek genç kız yok gibidir. Gerçek bu olduğuna göre Zosya Viktorovna da derinden bir ah çekti, kaygılı bir tavır takınarak aynanın karşısına geçti. Evlenme çağına gelen her genç kızın kendine duyduğu güven vardı bu duruşunda. Zosya yüzündeki kararlı havayı kendi gözleriyle görünce gelip Aleksandr İvanoviç'in karşısına oturdu, böylece onu dinlemeye hazır olduğunu gösterdi.

Ama Aleksandr İvanoviç sesini çıkarmıyordu. Çünkü adamcağızın bugüne değin becerebildiği iki tavır vardı: Biri, küçük bir memur olduğunu unutmamak, ikincisi de milyonerliğini gizlemek.

Zosya;

— İşittiniz mi? Pobiruhin'i görevden almışlar, dedi.

— Temizleme işine bizde de başladılar. Çok memur görevden alınacakmış. Küçük Lapidus bunlardan biri. Büyük Lapidus da gidecekler arasında gözüküyor.

Koreyko küçük memurların devlet dairelerinde boyunlarının kıldan ince olduğunu, ellerinden bir şey gelmediğini belirtmek istiyormuş gibi konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Bizler kendi dertlerimizi içimize atmak, zevk almadan yaşamak zorundayız, dedikten sonra derin düşüncelere daldı.

— Anlamadım, ne demek istiyorsunuz?

— Kadın sıcaklığı olmadan, onların ilgisinden uzak yaşamanın zorluğundan söz ediyorum.

Aleksandr İvanoviç söylediklerinin genç kız üzerinde bir etki yaratmadığını görünce, düşüncelerini daha açık anlatmaya koyuldu.

Artık yaşlı biri sayılırdı. Yaşlı değilse bile genç de değildi. Kendisine genç olmadığı söylenmemekle birlikte yıllar kendiliğinden akıp gidiyordu. Zaman geçiyor, yaş ilerliyordu. Yılların dur durak bilmeden hızla geçmesi insanın aklına türlü düşünceler getiriyordu. Sanmasınlar ki, kendisi ne kokar, ne bulaşır biriydi. Bugü-

ne değin kimseye bir zararı dokunmamıştı, hatta iyi biri sayılırdı. Biraz yakından ilgilenseler durumunu anlayıp ona acıyabilirler, sevilebilecek biri olduğunu görürlerdi. Birçokları gibi züppe değildi, sözünün değerini bilir, boş laf konuşmazdı. Genç kızlar onun gibi bir adama varmayıp daha iyisini mi bulacaklardı?

Duygularını, içinden geçenleri böyle çekingen söylemlerle dile getirdikten sonra Zosya'ya öfkeyle, sert sert baktı.

Genç kız;

— Gerçekten büyük Lapidus'u da görevden alırlar mı? dedikten sonra Koreyko'nun vereceği yanıtı beklemeden, az önce konuştukları konuyla ilgili kendi düşüncelerini açıklamaya başladı.

Evet, söylenenlerin hepsini anlıyordu. Zaman gerçekten hızla geçmekteydi. Daha yakınlarda kendisinin de yaşı on dokuzken şimdi yirmi olmuştu. Bir yıl sonra yirmi bir olacaktı. Aleksandr İvanoviç hakkında "ne kokar, ne bulaşır biridir" diye düşünmemişti hiçbir zaman. Tam tersine, iyi biri olduğuna inanıyordu. Hatta birçoklarından daha iyi... Bu durumda istediği ilgiye, sevgiye değerdi. Bir genç kız olarak kendisi şu günlerde birtakım arayışlar içindeydi, ama gerçekte ne aradığını bilmiyordu. Şu anda evlenmeyi kesinlikle düşünemezdi. İçinde bulunduğu yaşam koşulları böyle bir şeyi gerektirmiyordu. Arayışlarını sürdürecekti. Böyle davranmakta haklıydı. Aleksandr İvanoviç'e gelince, her şey iyiydi, güzeldi de ayda topu topu kırk altı ruble geçiyordu eline. Ayrıca bir genç kız olarak ona âşık değildi, evlilikte aşk çok önemliydi.

— Ne kırk altı rublesi! Ben, ben...

Aleksandr İvanoviç öfkeyle başladığı sözleri yarıda kesti. Birdenbire bir ürküntü kapladı yüreğini. Milyonerliğini gizlemesi gerektiğini nasıl olup da unutuvermişti? Öylesine büyük bir korku duydu ki, evlilikte paranın hiç de önemli olmadığı gibi bir laf geveleyerek düpedüz zırvaladı. Tam o sırada kapının arkasından birinin hışır hışır soluk aldığını işittiler. Zosya hemen koridora çıktı.

Dedesi başında hasır şapkasıyla kapının önünde dikilip duruyor, nedense içeriye girmeye cesaret edemiyordu.

Zosya;

— Neden böyle çabuk döndün, dedeciğim? diye sordu. Neler oldu, anlatır mısın?

Gözleri yaşla dolan ihtiyar, torununa bön bön baktı. Bunun üzerine genç kız yaşlı adamı sivri omuzlarından kavradı, kolundan çekerek içeri getirdi.

Uzun süren uğraşmalar sonunda biraz yatışan Sinitski evden ayrıldıktan sonra olanları anlatmaya başladı.

— "Gençlik" dergisine varıncaya değin her şey güzel geçti. "Beyin jimnastiği" bölümü yetkilisi de iyi karşıladı beni. Bilsen, ne kadar nazik bir adam, Zosya! Beni karşısındaki koltuğa buyur etti, elimi sıktı. Ama ondan sonra söyledikleri aklımı allak bullak etti. Onların bölümünü kapatıyorlarmış. Derginin yeni yönetmeni "Okurlar zihin jimnastiğinden çok satrançla ilgileniyorlar," demiş. "Bu durumda ne olacak?" diye sordum ben de. "Ne mi olacak? Sizin hazırladığınız bulmacaları, bilmecelerdi alamayacağız," karşılığını verdi. Oysa götürdüklerimi incilediği sırada çok beğenmişti. Hele şiir biçiminde yazdıklarım öyle hoşuna gitti ki!

Henüz heyecanı yatışmayan Sinitski bunları anlatırken tir tir titriyordu. Sovyet ideolojisinin mesleğine büyük zarar verdiğini ileri sürerek epeyce sızlandı.

Zosya;

— Dedeciğim, gene üzüyorsun kendini! dedikten sonra şapkasını kaptığı gibi dışarı fırladı.

Kızın arkasından gitmesinin uygun kaçmayacağını bildiği halde Aleksandr İvanoviç de çıktı odadan. Sokakta yan yana yürürlerken Koreyko'nun koluna giren Zosya;

— Arkadaşlığımız bozulmadı, öyle değil mi? dedi. Gene eskisi gibi görüşüp konuşacağız.

— Orası öyle ama benimle evlensen daha iyi olmaz mıydı?

Cadde boyunca sıralanan içecek büfelerinin çevresini gömleklerinin kolları dirseklerine kadar sıvalı, şapkasız gençler sarmıştı. Metal muslukları pırıl pırıl parlayan sifonlardan bardaklara meyve suları, şuruplar dolduruluyor; çeşitli içeceklerin bulunduğu silindir biçimindeki kaplar uzaktan bakılınca tıpkı ec-

zane dolapları gibi gözüküyordu. Suratları bir karış asık İranlı kebapçılar önlerindeki ızgaralarda kestane kavururlarken, ocaklardan savrulan mis kokulu dumanlar caddede dolaşanları kestane yemeye çağırıyordu sanki.

Zosya;

— Sinemaya gitmeye ne dersiniz? İster misiniz? diye sordu. Birer gazoz içip yanımıza kestane kebap alırdık.

Koreyko, genç kızın her isteğini karşılamaya hazırdı. Onu kırmamak için, verdiği gizlenme kararını bozup seve seve beş ruble bile harcayabilirdi. Cebindeki, "Kafkas" sigaralarının konulduğu yassı tabakada her biri 25 ruble değerinde tam on bin ruble vardı. Ancak aklını kaçırmış gibi davranıp sevgilisiyle birlikte film seyretmeye karar verse, bu parayı bozabilecek tek sinema bulamazlardı.

Büyük bir üzüntü içinde;

— Sinemaya gitmek isterdim ama aylığımı alamadım daha, dedi. Hep böyle geç kalıyorlar.

Tam o sırada caddede dolaşan kalabalık arasından bir delikanlı sıyrıldı. Çıplak ayaklarına biçimli sandaletler geçirmişti. Delikanlı elini havaya kaldırarak Zosya'ya selam verdikten sonra;

— Hey, bakar mısınız? diye seslendi. Sinemaya iki biletim var. Benimle gelmek istemez misiniz? Hemen karar verin, yoksa fırsatı kaçırırsınız.

Delikanlı Zosya'nın karşılık vermesini beklemeden onu kolundan kaptığı gibi "Que Vadis" filminin oynadığı sinemaya doğru sürükledi.

Gizli milyonerin gözüne o gece hiç uyku girmedi. Sabaha değin kentin caddelerinde sürttü, fotoğrafçı dükkânlarının vitrinlerindeki çıplak bebek resimlerini seyretti, yollardaki mıcırlara ayakkabısının ucuyla vurarak sağa sola savurdu. Koyu karanlık içinde kalmış limana dalgın dalgın baktığı sırada o koyulukta gözükmeyen gemilerin işaretlerle karşılıklı konuşmaları ile polislerin düdük seslerini dinledi, şamandıraların üzerindeki kırmızı ışıkların durmadan döndüklerini gördü.

— Ne berbat bir ülkede yaşıyorum! dedi kendi kendine. Mil-

yonersin ama nişanlını bir sinemaya bile götüremiyorsun.

Zosya'yı nişanlısı olarak görüyordu artık.

Uykusuzluktan suratı ağaran Aleksandr İvanoviç sabaha karşı kentin dışına çıktı. Kenar mahallelere gelmeden Bessarasbki caddesinden geçerken müzikli bir otomobil kornası işitti. Aleksandr İvanoviç şaşkınlık içinde durdu.

Sarı boyalı bir otomobil yokuştan aşağı ona doğru hızla iniyordu. Direksiyonun başında, yorulduğu oturuşundan belli olan, kafasına meşin bir şapka geçirmiş bir sürücü vardı. Sürücünün yanında delikli şapkası başıyla birlikte yana kaymış, geniş omuzlu bir delikanlı uyuklamaktaydı. Arka koltukta iki yolcu daha, biri sağa, biri sola kaykılarak yatıyorlardı. Bunlardan birisinin sırtında itfaiyeci kılığı vardı, atletik yapılı ikincisinin başında ise denizcilerin giydikleri cinsten bir kasket bulunuyordu.

Traktör gürültüsü çıkaran sarı otomobil Koreyko'nun önünden geçerken Ostap;

— Karşımıza çıkan ilk Çernomorskluya selam! diye bağırdı. Ilık deniz banyoları kapanmadı mı daha? Kent tiyatroları çalışıyor mu? Çernomorsk'u serbest kent kabul ettiler mi?

Ancak Ostap sorularına yanıt alamadı. Kozleviç arabasının egzoz kapağını açtı, "Alageyik" karşılarına çıkan ilk Çernomorskluyu zehirli koyu dumanlar içinde bıraktı. O sırada Balaganov açtı gözlerini.

Ostap;

— Dostum, oturum devam ediyor. İşte istediğimiz yere geldik, dedi. Şimdi bana gizli Rockfeller'i gösterin. Onu kısa zamanda soyup soğana çevireceğim. Ah, şu zenginlerle yoksulların çatışması yok mu?

İKİNCİ BÖLÜM

İKİ DÜZENBAZ BİRDEN

Başlık X

KARAMAZOV KARDEŞLERDEN TELGRAF

Gizli milyonerin içinde bir süreden beri onu izliyorlarmış, birileri kendisini sürekli denetim altında tutuyormuş gibi bir duygu vardı. Neye dayanarak bu duygunun onda yer ettiğini kendi kendine açıklayamıyorsa da eski huzurlu yalnızlığının birdenbire yok olduğunun bilincindeydi. Sinirlerini bozan, hatta onu ürküten belirtiler zaman geçtikçe tek tek ortaya çıkmaya başladı.

Bir gün evinden ayrılmış, ağır adımlarla çalıştığı büroya doğru yürüyordu ki, tam "Herkül" şirketinin önüne varınca sırnaşık bir dilenci yolunu kesti. Altın dişli sırıtkan herif Aleksandr İvanoviç'in yerde sürünen uçkuruna ayağıyla bastıktan sonra kolunu kavrayarak;

— Ver bana bir milyon! Hemen çıkar ver bir milyon! diye bağırdı.

Sonra pis dilini çıkardı, uygunsuz birkaç laf daha söyledi. Adam güney illerinde sıkça rastlanan, yarı kaçık dilencilerden biri olmalıydı. Koreyko onun kendisine bir zararı dokunmayacağını anladıysa da büroya girdiği zaman bütün sinirleri ayağa kalkmıştı, kafasının içi allak bullaktı.

Bu karşılaşmadan sonra can sıkıcı olaylar birbiri ardına sıralandı.

Bir gece, saatin 3'ü müydü neydi, tam uyuduğu sırada kulak tırmalayıcı bir zil sesiyle gözlerini açtı. Sabahın ayazında dişleri birbirine vuran Koreyko postacının kendisine uzattığı telgrafı açtı, boz renkli kâğıtta şu satırları okudu:

"Kontes değişen yüzüyle havuza koşuyor."

Aleksandr İvanoviç ne diyeceğini şaşırdı. Koridorda yalın ayak dikilirken;

— Hangi kontes? Kimmiş bu kadın? diye söylendi.

Ancak ona yanıt veren çıkmadı. Postacı çoktan gitmişti. Avluda uçuşan güvercinlerin kuğur kuğur ötüşmeleri işitiliyordu aşağıdan, tüm apartman uykudaydı. Telgrafı birkaç kez elinde evirip çeviren Koreyko ne yapacağını bilemiyordu. Boz telgraf kâğıdının üstündeki adı, adresi, içindeki yazıları bir daha okudu. Hepsi doğruydu.

Olanlara bir anlam veremeyen gizli milyoner korkusunun yanında heyecanı da daha bir artarak telgrafı mumun alevine tutup yaktı.

Aynı günün çalışma saati bitimine doğru ikinci bir telgraf geldi. Bunda da;

"Oturum devam ediyor. Milyonlarca öpücük" yazıyordu.

Öfkeden yüzü sararan Aleksandr İvanoviç telgrafı yırtarak paramparça etti. O gece yatmadan önce evine iki telgraf daha getirdiler.

Birincisinde "Portakalları fıçılara yükleyin. Karamazov Kardeşler", ikincisinde ise "Buzlar çözüldü. Törene ben komuta edeceğim" diye yazıyordu.

Ertesi gün çalıştığı büroda hiç yaşamadığı bir olayla yüz yüze geldi. Bayan Çevaşevskaya'nın isteği üzerine zihninden 985'i 13'le çarparken o güne değin düşmediği bir yanlışlığa düştü. Ancak Koreyko'nun artık böyle şeylere aldırdığı yoktu, çünkü aklı fikri bir çılgının gönderdiği kahrolası telgraflardaydı.

Gözlerini yaşlı çalışma arkadaşı Kukuşkind'e dikerek homurdanmaya başladı:

— Fıçılara... Karamazov Kardeşler... Törene ben komuta edeceğim... Bütün bunlar ne demek oluyor, azizim?

Arkadaşlarının kendisine şaka yapıp biraz eğlenmek istedikleri düşüncesiyle rahatlamaya çalıştıysa da böyle bir şeye fazla olasılık vermedi. Çünkü "yakın arkadaşım" diyebileceği tek kişi yoktu çalıştığı koca şirkette. Ayrıca memurların hepsi de ağırbaşlı, ciddi insanlardı. Şakayı yılda yalnızca bir kez, o da 1 Nisan günü yaparlardı. Yaptıkları şaka da şöyleydi: Kukuşkind'in

adresine uydurma bir telgraf gönderip bunu masasının üstüne bırakırlardı. Yılda birkaç kez telgraf gönderecek paraları yoktu zaten. Zavallı Kukuşkind'in telgrafta belirtildiği gibi görevden alındığı korkusuyla sandalyesine yığılması, göğsünü tutup yürek çarpıntısıyla kıvranması bürodakilerin pek hoşuna giderdi.

Kim olduğunu bilmediği birinden kendisine gelen sinir bozucu telgraflardan sonra üç gün boyunca başka garip bir olayla karşılaşmayınca Koreyko rahat bir soluk aldı. Hatta başına gelenler pek önemli değilmiş, durumu kendisi abartmış gibisinden düşünmeye başladı. Ancak dördüncü gün taahhütlü gönderilen bir paket eline geçince sinirleri gene ayağa kalktı. Paketten "Kapitalist köpekbalıkları" adlı bir kitap çıkmıştı. Başka bir zaman olsa ona gönderilen böyle sürükleyici bir kitabı parasını verip kendisi de satın alabilirdi. Ancak paketten çıkan kitap Koreyko'nun tüylerini diken diken etmeye yetti. Kitabın birinci bölümünün ilk tümcesi "Amerikan milyonerlerinin yaşam öyküsü..." diye başlıyor, "günümüzde büyük servetler en onur kırıcı yöntemlerle kazanılmıştır," diye bitiyordu.

Aleksandr İvanoviç her olasılığa karşı istasyon emanetine bıraktığı valizi birkaç gün yoklamamaya karar verdi. Sinirleri iyice laçka olmuştu, istasyona gidip gelirken bir yanlışlık yapmaktan korkuyordu.

Ostap bir yandan "Karlsbat" otelinin zengince döşenmiş geniş odasında dolaşırken, bir yandan da onu dikkatle dinleyen arkadaşlarına şöyle söylüyordu:

— Amacınıza bir an önce ulaşmak istiyorsanız yapacağınız en önemli şey, düşman saflarında bozguncu, sinir törpüleyici durumlar yaratmaktır. Uğraşmalarınız sonunda düşman ruhsal dengesini yitirirse bundan yararlanan yalnız siz olursunuz. Bunu yapmak sanıldığı denli zor değildir. İnsanların anlamadıkları şeylerden korktuklarını hepiniz bilirsiniz. Bir zamanlar ben de anlamadığım şeylerden irkilir, ürkerdim. Birinin şaşırtıcı bir olayın ardından eline küçük bir çakı alması beni korkutmak için yeterliydi. O bakımdan düşmanın karşısına anlam verilemeyecek olaylarla dikilin hep. Son telgrafımın Koreyko üzerinde

ne sarsıcı etkiler bıraktığını gördünüz. Anlaşılmadık durumlar amaca ulaşmakta hormon görevi yapar. Bırakın düşmanınız yaşadığı heyecandan dolayı feleğini şaşırsın. Onu moralce çökertin, doğduğu günden beri içinde yer eden "kimseye zırnık koklatmam" duygusunu yok edin. Koreyko denen adam parasının bir bölümünü kendi eliyle bize vermeye göbek ata ata razı olacaktır en sonunda.

Ostap Bender kendisini saygıyla dinleyen yardımcılarının yüzüne gururla baktı. Balaganov, Panikovski, Kozleviç onun kaldığı otel odasındaki püsküllü, saçaklı süsleri olan, kırmızı pelüş koltuklara rahatça kurulmuşlardı. Büyük patronlarını dinlerken bir yandan da sıkılgan hareketler yapıyorlardı. Çünkü büyük düzenbazın paraya kıyıp lüks bir otele yerleşmesi, odasının tabanında serili halılar, lambri kaplama duvarlar, pırıl pırıl döşemeler, "İsa'nın Yeryüzüne İnişi" gravürü üçünün de gözlerini kamaştırıyordu. Ostap Bender böyle bir otelde yatıp kalkarken üçü birlikte basit bir handa oda tutmuşlar, "Alageyik"i de hanın avlusuna bırakmışlardı. Patrondan buyruk almak için çağrıldıkça hemen oraya koşuyorlardı.

Ostap;

— Panikovski, beni iyi dinleyin, dedi. Dün size verdiğim görev gereği sanıktan bir kez daha bir milyoncuk isteyecek, bunu yaparken de aptal aptal sırıtacaktınız. Bu görevi yerine getirdiniz mi?

— Söylediğinizi tam olarak yaptığımı söyleyemem, patron. Adam beni görür görmez karşı kaldırıma geçti.

— İşte bu iyi. Müşterimizin bütün sinirleri ayağa kalmış demektir. Aklının karışması yerini yavaş yavaş nedensiz bir korkuya bırakacaktır. Bundan böyle geceleri birden uyanıp "Anneciğim! Anneciğim!" diye bağırmazsa kellemi keserim. Bir süre daha böyle saçma sapan isteklerle üstüne gidersek, eminim, gizli milyonerimiz çok geçmeden pes edecektir. İşte o zaman içine bir milyon koyacağı kenarı mavi işlemeli tabağı çıkarmak için büfeye gideceğine adım gibi inanıyorum.

Böyle dedikten sonra Ostap Balaganov'a, Balaganov Panikovski'ye, Panikovski de Kozleviç'e göz kırptılar sırayla. Kozle-

viç ortalıkta neler döndüğünü anlamamakla birlikte o da iki gözünü birden kırptı.

"Karlsbad" otelindeki dostça göz kırpışlar uzun süre bitmek bilmedi, ardından neşeli "cık cık"lar başladı, pelüş koltuklarda oturanlar ayağa fırlayıp göbek atmakta birbiriyle yarıştılar.

Büyük düzenbaz nedense birden öfkelendi:

— Gönül eğlendirmeyi bırakın artık! Koreyko kenarı mavi işlemeli, içi para dolu tabağı bize vermek üzere büfeden çıkarırsa ve eğer gerçekten böyle bir tabak varsa, işte o zaman hepimize gün doğdu demektir.

Ostap "Alageyik"i göreve hazır etmeleri için Panikovzski ile Kozleviç'i hana gönderdi. Balaganov'la baş başa kalınca da ona şu talimatı verdi:

— Şura, artık kimseye telgraf göndermek yok! Bugüne dek gördüklerimizin anlamı, müşterimiz başlatacağımız işleme hazır demektir. Artık eyleme geçmek zamanıdır. Şimdi de paha biçilmez sağmal ineğimizin görev başındayken neler yaptığını görelim. Hadi, birlikte gidiyoruz!

İki süt kardeş kent parkı boyunca sıralanan akasya ağaçlarının gölgesinden ayrılmaksızın yürümeye başladılar. Parkın ortasındaki havuzdan kalın bir mum sütunu gibi yükselen fıskiyeyi, havuzun yüzeyinde pırıl pırıl parlayan birkaç bira bahçesini geçip Mering caddesinin köşesine vardılar. Yüzleri çiçek gibi kızarmış çiçekçi kızlar ellerindeki nazlı demetleri içi su dolu emaye taslara batırıp yapraklara can vermeye çalışıyorlardı. Güneşin kızdırdığı asfalttan insanlar geçtikçe şakırtılı sesler çıkıyordu. Müşteriler tabanı karo döşeli dondurmacı dükkânından çıkarken ellerini ağızlarına götürüp dudaklarındaki dondurma bulaşığını siliyorlardı.

Koreyko'nun çalıştığı şirketin önüne vardıklarında ilk dikkatlerini çeken, iri makarna kalınlığındaki "Herkül" yazısı oldu. Binanın girişindeki kocaman döner cam kapıda güneşin son ışıkları parlıyordu. Ostap ile Balaganov kapıdan içeri girince iş adamları ile devlet memurlarının fıkır fıkır kaynadığı kalabalığa karıştılar.

Başlık XI

"Herkül" Şirketinde Çalışanlar

Şirketin sık sık değişen başkanları ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, buranın daha önce otel olmasından kaynaklanan derinlere işlemiş izlerini bir türlü silemiyorlardı. Odaların üstündeki levhalar birçok kez boyansa da yazılar alttan sırıtıyordu. Diyelim, "tecim" bölümündeki bürolarda "özel odalar" yazısı gene de okunuyor, daktilo odasının üstünde çakılı olan "nöbet görevlisi" levhası belli oluyor, koridor duvarlarından tam olarak kazınamayan, tuvaletlerin yönünü gösteren ok işaretlerine bakmadan geçemiyordunuz. Kısacası, her köşeden eski otelin havası fışkırmaktaydı.

Bir rublelik otel odalarını küçük memurların bürolarına dönüştürmüşlerdi. Eskiden bu ucuz odalarda, kilise toplantılarına katılmak için Çernomorsk'a gelen köy papazları ile şirketlerin kaytan bıyıklı gezici temsilcileri kalırlardı. "Herkül" şirketinde işinizi bitirmek için böyle odalara girdiğinizde burnunuza pis koltuk altı kokuları çarpar; odaların köşelerinde pembeye boyanmış dökme demir lavabolar görürdünüz. Bilardo kralları ile taşra tiyatrosu oyuncularının kaldığı temiz odalara şirketin bölüm müdürleri, şef-rütbesindeki memurları ile bunların yardımcıları yerleştirilmişti. Odalara konulan demirbaşların niteliğinden de belli oluyordu buralarda kimlerin görev yapmakta olduğu. Kapıları aynalı soyunma dolapları, odaların tabanlarına döşenen kızıl renk karolar hayli göz alıcıydı. Otelin banyolu, koyu lambrili lüks odalarına daire başkanları yerleşmişti. Buralarda beyaz banyo küvetlerine evrak dosyaları üst üste istiflenmiş;

şirketin iç yapısı ile şirkete bağlı taşra temsilciliklerini gösteren şemalar, grafikler lambrili duvarlara düzgün bir biçimde asılmıştı. Ayrıca devlet dairelerinde anlamsız kaçan yaldızlı divanlara, gösterişli halılara, üzerleri mermerle kaplı sehpalara da rastlardınız böyle odalarda. Sedirlerin üstüne dosyalar, yazışma klasörleri yığılmıştı. Dosyaların el altında olması, arandığı zaman hemen bulunması bakımından böyle bir düzen çalışanlara büyük kolaylık sağlıyordu herhalde.

Burası otelken 5 numaralı odada 1911 yılında ünlü Rus yazar Leonid Andreyev kalmıştı. "Herkül" şirketinde çalışanlar üst yöneticilerin bürosu olarak kullanılan bu odanın uğursuzluk getirdiğine inanırlardı.

Her yönetim değişikliğinde buraya yerleşen yüksek rütbeli memurun başına kesinlikle kötü bir olay gelirdi. Bürosunu bu odaya taşıyanlar aradan fazla vakit geçmeden görevinden alınıp başka bir yere sürülürdü. 5 numaralı odadan sürülenler başkanlıktan azar işitmemişlerse, hele hele mahkemeye düşmemişlerse yatar kalkar bu kadarla kurtulduklarına şükrederlerdi.

Başlarına böyle işler açılanlar şirketten ayrılırlarken;

— Baş belası oda! Bunun böyle olacağını kim bilebilirdi? diyerek şaşkınlıklarını dile getirirlerdi.

Yedi Asılanlar adlı korkunç öykünün yazarı Leonid Andreyev'in başının altından çıktığına inanılan uğursuzluklar yüzünden, yoldaş Lapşin'in aslan gibi 6 öz kardeşini birden utanmadan göreve yerleştirdiği, yoldaş Spravçenko'nun selüloz hamuru işini kendi haline bıraktığı, bu yüzden şirketin zarara uğradığı, yoldaş İndokitayski'nin devletin 7384 ruble 03 kapiğini Polonya'da kumarda üttürdüğü herkesçe biliniyordu. Yoldaş İndokitayski paranın 03 kapiğini devletin çıkarları için harcadığını söyleyerek ilgili makamlarda kendini ne kadar savunursa savunsun, bu konuda gereken belgeleri kaç kez gösterirse göstersin tüm çabaları boşa gitmişti. Yargılanmasının sonunda adamcağızı hapse tıkmışlardı. 5 numaralı oda gerçekten uğursuz bir yerdi.

"Herkül" şirketinin başkanı Polihayev otelin kış bahçesindeki özel odada çalışırdı. Durum böyle olunca başkanlık yazmanı

bayan Serna Mihaylovna'nın, sayıları yıldan yıla azalan palmiye ve firavun incirleri arasından sık sık geçtiğini görürdünüz. Ağaçların arasına üzeri mor bir örtüyle kaplı, istasyon platformları gibi uzun ve yüksek bir masa yerleştirilmişti. Sıkça düzenlenen, hiçbir zaman kısa sürede bitmeyen yönetim kurulu toplantıları bu masada yapılırdı. Eskiden küçük büfe olarak kullanılan 262 numaralı odada ise şimdilerde görevden alma (temizleme) kurulu görev yapmaktaydı. Belli bir özelliği olmayan soluk yüzlü sekiz kişi her sabah çalışma saati başlar başlamaz burada toplanır, ne işe yaradığı bilinmeyen birtakım yazıları, belgeleri gün boyu inceleyerek zaman geçirirlerdi.

Ostap Bender ile Balaganov merdivenden ikinci kata çıkarlarken ansızın şiddetli bir zil sesiyle irkildiler, ardından bütün odalardan memurlar dışarı sökün etti. Bu apar topar çıkış, gemi kazalarından sonra görülen topluca kaçışlara benziyordu. Oysa ortada gemi kazası filan yoktu, ama devlet kuruluşunun öğle yemeği paydosu başlamıştı. Memurlardan kimisi kırmızı havyarlı sandviçler bitmeden yetişmek için aşağıdaki büfeye koştu, kimisi de ellerindeki paketlerden bir şeyler atıştırarak koridorlarda tur atmaya başladı.

Saymanlık hesap bürosunun hangi katta olduğunu öğrenmek için memurlardan birine yaklaşan Balaganov adamcağızın köftesini rahatça yemesine engel oldu.

Öfkelenen memur;

— Görmüyor musun kardeşim, şurada bir şeyler atıştırıyoruz, dedi.

Teğmen Şmit'in yiğit oğluna aldırış bile etmeyen memur, pakette sarılı köfteye bir anda yutacakmış gibi bakarak tıkınmasını sürdürdü. Elinde kalan son bir lokma köfteye bir kerecik daha ayrılık bakışı fırlatmasının ardından bunu ağzına tıktı, göğsünü şişirdi, ceketinin önüne yapışan kırıntıları silkeledi, büronun kapısına yaslanan mesai arkadaşına yaklaştı. Köftesini iştahla yiyen bu memurun adı Bomze'ydi. Çevresine şöyle bir bakındıktan sonra;

— E, ne var ne yok? İşler nasıl gidiyor? Yaşamından memnun musun? diye sordu kapı kasasına yaslanan arkadaşına.

Adam da içini çekerek çevresine bakındı.

— Hiç sorma, yoldaş Bomze. Eğer buna da yaşamak denirse. Yuvarlanıp gidiyoruz işte... Gelecek için güven vermeyen bir yerde nasıl yaşanır, bilmem ki... Dört yılda beş yıllık planı gerçekleştirmemizi istiyorlar. Hangi dört yılda? Üç yılda bile beş yıllık planı tamamlamamız isteniyor bazı zamanlar. Buna can mı dayanır?

— Doğru söylüyorsunuz. Ben de aynı görüşteyim. Ne kişiliğimiz kaldı, ne gelecekten umudumuz, ne çalışma azmimiz. Karım ev hanımı olduğu halde o bile çalışma dürtüsünün eksikliğinden, geleceğe dönük beklentilerinin olmayışından yakınıyor.

Bomze dertli dertli içini çekti, başka bir memurun yanına gitti, yüzünde hüzünlü bir gülümsemeyle ona da aynı soruları yöneltti:

— E, ne var ne yok? İşler nasıl?

— Nasıl mı? Bu sabah yeni bir görev gezisinden döndüm. Öyle güzel devlet işletmeleri gezip gördük ki, hiç sorma! Gördüklerimin hepsi de olağanüstü şeylerdi. Bir tahıl işleme biriminde bulunduk. Azizim, beş yıllık planın, ortaklaşa çalışmanın önemini şimdi daha iyi kavradım.

Bomze birden heyecanlandı.

— Ben de az önce aynı şeyleri söylüyordum, yoldaş. Güç birliği yapmanın, yani kooperatifçiliğin, aynı zamanda kamu işletmelerinin ekonomimize katkısı gün geçtikçe artıyor. Beş yıllık planların dört yılda, hatta üç yılda tamamlanabileceği bir gerçek. İşte bu, hepimizdeki çalışma azminin en iyi örneğidir. Karımı ele alalım. Kendisi bir ev hanımı ama ülkemiz için endüstrileşmeye büyük önem verilmesi gerektiğini söylüyor. Yeni bir yaşam gözümüzün önünde hızla boy vermekte. İşte bu çok güzel!

Adam böyle dedikten sonra yana çekilerek sevinçle başını salladı. Bir dakika sonra da yumuşak başlı bir adam olan Borisohlebski'nin kolunu yakaladı, ona şunları anlatmaya başladı:

— Haklısınız, ben de sizinle aynı görüşteyim. Magnitogorsk hidroelektrik santralini niçin kurduk? Anlamıyorum... Kişisel yaşamımız, girişimciliğimiz ezildikten sonra devlet işletmelerinin, biçerdöverlerin bir yararı var mı?

Aradan daha bir dakika bile geçmeden Bomze'nin uğultulu sesi merdiven sahanlığından boğuk boğuk geliyordu:

— Demin yoldaş Borisohlebski'yle biz de aynı konuları görüşüyorduk. Kişisel yaşantımızın olmayışından, özel girişimciliğin yokluğundan yakınmamalıyız. Tahıl işleme fabrikalarının, Magnitogorsk'ta yeni kurulan elektrik santrallerinin, biçerdöverlerin, beton karma düzeneklerinin, kamu ve kooperatif kuruluşlarının sayısı pıtrak gibi artıyor ülkemizde.

Bir saatlik yemek paydosu boyunca Bomze on kadar memurla çene yarıştırmış, görüşlerini birçok kişiyle paylaşarak onlara içini dökmüştü. Adamın yüzünün duruşundan hangi konuyu deştiği, karşısındakiyle konuşurken yaşamından memnun olup olmadığı hemen belli oluyordu. Memurlardan birinin karşısında, kişiliğine yapılan baskıdan dolayı üzüntüyle başını sallarken, bir de bakıyorsunuz, bir başkasıyla konuştuğu sırada kalkınma çabaları nedeniyle duyduğu sevinçten ötürü tatlı tatlı gülümsemeye başlamış. Gene de hangi ciddi düşünce zihnini kurcalarsa kurcalasın, hiçbir zaman yüzü aileden gelme soylu görünüşünü terk etmiyordu. Kendini partiye adamış kent yönetimi yetkililerinden tutun da siyasal görüş bakımından yeterince yetişmemiş Kukuşkind'e kadar herkes Bomze'yi dürüst, en başta da ilkelerine sıkı sıkıya bağlı bir adam sayardı. Daha da önemlisi, onun da kendisi hakkında aynı kanıyı taşımasıydı.

Derken, kulak çınlatan ikinci bir zil sesi daha duyuldu. Yemek paydosunun bittiğini bildiriyordu ikinci zil. Böylece memurlar yeniden çalışmaya başladılar.

Memurların "yeniden çalışmaya başlaması" "Herkül" şirketinin asıl uğraş alanı olan tomruk kesimi, kereste satım işiyle ilgili değildi kesinlikle. Ya neydi, peki? "Herkül"lüler son bir yıldır tomruk kesimi, dış ülkelere ya da iç piyasaya kereste pazarlanması gibi can sıkıcı işlerden tümüyle kopmuşlar; varsa yoksa şirket binasının gene kendilerinde kalması için çaba harcamaktaydılar.

Bu iş, tembel bir kuryenin branda çantasının içinde kamu binaları tahsis bürosundan "Herkül" şirketine küçük bir belge getirmesiyle başlamıştı. Belgede, Çernomorsk kent meclisinin 8 Aralık 1929 tarihinde aldığı karara göre eski "Kahire" otelinin yeniden

otel işletmeciliği kurumuna devredilmesi, "Herkül" şirketinin de "Domuz Konserveleri A. O." binasına taşınması öneriliyordu.

Akşama doğru başkan Polihayev elektrik lambalarıyla aydınlatılmış palmiyelerin altında neşeyle vakit geçirirken belgeyi onun masasının üstüne bırakmışlardı.

Başkan belgeyi okur okumaz;

— Nasıl, binayı boşaltmamızı mı öneriyorlar? diye bağırdı öfkeyle. Hem de merkeze bağlı bir kuruluşa, öyle mi? Bu adamlar akıllarını mı kaçırmışlar, nedir?

Yazman kadın Serna Mihaylovna;

— Ya bir de "boşaltmanız gerekir" diye yazsalardı ne yapardınız? diye fitilledi başkanı.

— Herkese alay konusu olacaklarını bilmiyorlar mı bu kafasızlar?

Kamu binaları tahsis bürosuna sert dille hemen bir yanıt yazıldı. "Herkül" şirketinin başkanı, bulundukları binayı terk etmemekte kararlıydı.

Polihayev;

— Benim gece bekçisi olmadığımı anlasınlar, dedi. Bakalım, bundan böyle "öneriliyor" gibi saçma sapan şeyler yazabilecekler mi?

Yanıt yazısını imzalaması için önüne koyduklarında cebinden lastik mührünü çıkardı, o heyecanla pek dikkat etmediği için elindeki damgayı ters tutarak bastı, imzasını da bunun altına attı.

"Herkül" şirketinden yola çıkan tembel kurye bu yazıyı kamu binaları tahsis bürosuna götürdü. Ama nasıl? Güneşte cayır cayır yanan cadde boyunca sıralanmış içecek büfelerinin hiçbirini kaçırmadan, karşılaştığı her sokak kavgasına karıştığı için elindeki kurye çantasını sağa sola savurarak...

Bir sonraki hafta şirkette hep Polihayev'in verdiği yanıt konuşuldu. Başkalarının pes edip otoritesinin sarsılmasına izin vermeyeceğine inanıyorlardı memurlar.

Saymanlık bölümünde çalışanlardan biri dedi ki:

— Bizim başkanı tanımamışsınız. Kendisi eski kulağı kesiklerdendir. Başkanımızın kent meclisi kararlarına pabuç bırakacak bir adam olduğunu mu sanıyorsunuz?

Bu konuşmanın ardından Bomze, Polihayev'in odasından elinde bir çizelgeyle çıktı. Çizelgede şirketin üst düzey memurlarının adları yazılıydı. Bomze adları belirlenen bu kişilerin her birine tek tek uğradı, sanki gizli bir şey görüşmek istiyormuşçasına, onların kulaklarına şu sözleri fısıldadı:

— Ufak bir akşam eğlencesi düzenliyoruz. Kişi başına üç ruble. Polihayev'i uğurlayacağız da...

— Nasıl? Polihayev şirketten ayrılıyor mu? Onu görevden aldılar mı yoksa?

— Yok, canım! Binamızın bizde kalması için başkente ilgililerle görüşmeye gidiyor da ondan. Geç kalmayın sakın. Yarın akşam 20'de, benim evde...

Uğurlama toplantısı bayağı eğlenceli geçti. Bütün çalışanlar başkanlarının gözünün içine bakıyorlar, kendisine saygıda kusur etmiyorlardı. Polihayev elindeki lafit şarabı kadehini her kaldırışında;

— İç sonuna kadar, iç sonuna kadar! İç, iç! İç sonuna kadar! diye tempo tutuyorlardı.

Sevgili başkanları kocaman Sivastopol kadehleriyle bilmem kaçıncı lafit şişesini devirip "*Eski Kaluga yolunda, kırk dokuzuncu fersahta...*" şarkısına başlayıncaya değin el çırpmayı, tempo tutmayı sürdürdüler. Ancak "eski Kaluga yolunda, kırk dokuzuncu fersahta" neler olduğu gene de anlaşılamadı. Çünkü başkan çok geçmeden bu şarkıyı bırakıp titreyen sesiyle bir başkasına geçti:

9 numara tramvayda yolcular,
Aralarında bir ölü var,
Çekiyorlar, cesedi çekiyorlar,
Tirilom pam pam, tirilom pam!..

Başkan Polihayev'in başkente gitmesinin ardından "Herkül" şirketinin verimliliği bayağı düştü. Zaten aynı binada mı kalınacağı, yoksa bütün demirbaşları toplayıp "Domuz Konserveleri A.O."nun bulunduğu yere mi taşınılacağı belli değilken harıl harıl iş yapmak aptallığın ta kendisiydi. Polihayev başkentten döndükten sonra da memurların tam hızla çalışması daha bü-

yük bir aptallık olurdu. Bomze'nin anlatımına göre başkanın elde ettiği başarıdan dolayı göğsünü gererek dönmesi, yani bulundukları binanın eskisi gibi onlarda kalması üzerine "Herkül" çalışanları bütün iş saatlerini kamu binaları tahsis bürosuyla alay etmeye, onlara nanik yapmaya ayırdılar.

Tahsis bürosu hiç olmazsa lavaboların, demir karyolaların kendilerine teslim edilmesi için bir yazı daha gönderdi. Kazandığı başarıdan dolayı burnu büyüyen Polihayev bu yazıya yanıt bile vermedi. O zaman iki devlet dairesi arasında sert bir kapışma başladı. Karşı taraftan başkent Moskova'ya yakınmaların gitmesi üzerine Polihayev de vakit kaybetmeden Moskova'nın yolunu tuttu. Bomze boş durur mu? O da üst düzey arkadaşlarını başkanı uğurlamak amacıyla evinde topladı. "İç, iç, dibine kadar iç!" tempolarının coşkusuyla şirkette çalışmayı bırakıp kendi binalarının derdine düşenlerin sayısı daha da arttı. Ormanda tomruk kesimi, tomruklardan kereste biçilmesi, selüloz hazırlanması işleri tümüyle ıska geçildi. Polihayev bir gün masasının üstünde sedir kerestesi dış satımı ve ağaç levha hazırlanmasıyla ilgili bir yazı görünce aklı iyice karıştı, kendisinden ne istendiğini bir türlü anlayamadı. Onun son zamanlarda üzerine düştüğü çok ciddi bir uğraşı vardı: Kamu binaları tahsis bürosunda görevli, "Herkül" şirketi için tehlikeli saydığı iki kişiyi ayartıp daha büyük bir ücretle kendi şirketine kaydırmaya çalışmak.

Ostap Bender kendisiyle birlikte ikinci kata çıkan Balaganov'a:

— Ne kadar şanslı bir adamsınız? Karşılaştığımız şu durumun gülünçlüğüne şaşmıyor musunuz? dedi. Neyse, biz kendi işimize bakalım. Koreyko'dan para sızdırma işini suç işlemekten çekinmeyen Panikovski gibi zavallılara bırakmamak gerekiyor. Sakın ha! Bu adam ne yapar, biliyor musunuz? Koreyko'ya bir mektup yazarak, "Bizim evin avlusundaki çöp tenekesinin altına 600 ruble bırakın, yoksa sonunuz kötü olur," der, böylece bir çuval inciri berbat eder. O böyle davranır da başkaları daha başarılı mı olurdu sanıyorsunuz? Yok canım! Onlar da aynısını yaparlar. Örneğin yeteneklerini küçümsemek istemediğim çingene kızı Sonya, kadınlığını kullanarak en kolay yolu seçerdi. Sonuç-

ta Koreyko'dan topu topu 1500 ruble koparabilirdi. Kadın milleti işini bilir ne de olsa. Dalaverecilikte bir eşi daha bulunmayan ünlü süvari astsubayı Savin'i ele alırsak, o da Bulgar kralı kılığına girip Koreyko'dan yüklüce bir para sızdırmaya çalışırdı, bütün kurnazlığına karşın gene de eline fazla bir şey geçmezdi. Oysa ben hiç acele etmedim, bugüne değin hep en uygun fırsatı kolladım. Görüyorsunuz, Çernomorsk'ta kaldığımız bir hafta boyunca ilk kez gizli milyonerle tanışmak için buraya geliyorum. Hah, işte, saymanlık hesap bölümü tam karşımızda! Sayın uçuş mühendisi, şimdi aradığımız adamı gösterin bana! Koreyko'yu yalnız siz tanıdığınıza göre, bu konuda uzman sayılırsınız.

İşlerini bitirtmek için saymanlık salonunu dolduran kalabalığın arasına karıştılar. Balaganov, büyük düzenbazı sarı bir paravananın arkasına götürdü. Burada Çevaşevskaya adında bir bayan memur ile Koreyko, Kukuşkind, Dreyfus adlarında üç erkek çalışıyordu.. Balaganov tam parmağını kaldırıp Koreyko'yu göstermek üzereydi ki, Ostap durdurdu onu. Öfkeyle şöyle fısıldadı:

— Ne yapıyorsunuz, be adam? Bir de, "İşte para babası şu adam!" diye bağırsaydınız bari! Ben kendim anlarım hangisinin Koreyko olduğunu. Bana birazcık yardım edin, yeter.

Böyle diyerek pencerenin önündeki mermerin üstüne oturduktan sonra çocuklar gibi ayaklarını sallamaya başladı. Bir yandan da kendi kendine yüksek sesle düşünüyordu:

— Bayan memuru hesaba katmazsak geriye üç kişi kalıyor. Birisi, gözünün akı fazlaca büyük, dalkavuk yapılı şu kırmızı surat; ikincisi, metal çerçeveli gözlük takmış şu yaşlı domuz; üçüncüsü de ciddi görünüşlü şu şişman zağar. Yaşlı domuzu ne yazık ki hesaptan çıkarmak zorundayım, çünkü kıllı kulaklarını tıkadığı pamuktan dolayı hiçbir değeri olmadığı anlaşılıyor. Bu durumda kırmızı surat ile şişman zağardan biri kesinlikle Koreyko'dur.

Boynunu ileri uzatan Ostap iki adayı karşılaştırıp hangisinin Koreyko olduğunu anlayabilmek için başını bir o yana, bir bu yana çevirmeye başladı. Onun başını böyle hızlı hızlı çevirdiğini görenler tenis maçı seyrettiğini sanırlardı.

Ostap bir süre sonra kararını verdi.

— Balaganov, dinle beni. Bana öyle geliyor ki, şu ciddi gö-

rünüşlü şişman zağar Koreyko'nun ta kendisidir. Adamın gözlerindeki telaşlı parıltıya bir bakın! Sanki her an yerinden fırlayacak, bir an önce evine gidip ellerini çok özlediği altınlarının içine daldıracak. Bu adam yeşil dolarların, ışıl ışıl mücevherlerin sahibi değilse kellemi keserim. Gururlu duruşuna göre herif Cimri Şövalye, Pinti Harpagon ile Eli Sıkı Şeylok'un bir karışımı. Gözünün akı fazlaca büyük olan kırmızı surat ise olsa olsa ufak bir Sovyet sıçanıdır. Memur yardımlaşma sandığında topu topu 12 rublesi birikmiş olup bütün serveti bu kadardır. Hayallerinde ise yakası dana derisi, kıllı paltodan daha pahalısını yaşatamaz. Koreyko kesinlikle o değil.

Ostap tam bunları söylediği sırada salonun derinliklerinden bir erkeğin haykırışı yükseldi. Böyle bağırmaya hakkı olan gür sesli adam;

— Yoldaş Koreyko! Kamu binaları tahsis bürosunun şirketimize ne kadar borcu olduğunu gösteren belgeyi çabuk getirin! Yoldaş Polihayev istiyor! diye haykırdı.

Ostap ayağıyla Balaganov'un ayağını itti. Ama tahmininde yanılmıştı. Çünkü şişman zağar istifini hiç bozmadı, sakin sakin yazı yazmasını sürdürdü. Cimri Şövalye, Pinti Harpagon ile Eli Sıkı Şeylok'un karışımı olanın yüzü ise bir milim değişmedi. Buna karşılık kırmızı suratlı sarışın, yani serveti 12 rubleyi geçmeyen, yakası dana derisi, kıllı paltodan daha fazlasını hayal edemeyecek durumdaki Sovyet sıçanı büyük bir telaşa kapıldı, masasının birkaç çekmecesini hızlı hızlı açıp kapadı, oradan bir belgeyi kaptığı gibi doğruca başkanın odasına seğirtti.

Büyük düzenbaz beklemediği bu telaş karşısında bir süre şaşkın şaşkın durdu, sonra kendini toparlayarak;

— Gördüğüm kadarıyla bu herif parasını kenarı işlemeli tabakta sunacak enayiye pek benzemiyor, dedi. Eğer ben çok istemezsem ondan kolay kolay para sızdıramayacağız. Şu anda kendisine büyük saygı duyduğumu söylemeliyim. Hadi, bir an önce buradan gidelim. Eğlenceli bir düşünce filizlendi kafamda. Bu gece ilk sütü sağmak için Koreyko'nun memesine el atacağız. Bu işi siz yapacaksınız, Şura.

Başlık XII

HOMER, MİLTON, PANİKOVSKİ

Ostap Bender'in bu konuda verdiği talimat çok basitti:

1. Yurttaş Koreyko ile sokakta bir rastlantı sonucuymuş gibi karşılaşılacak.

2. Dövmeye kalkmak, bedensel güç kullanmak yok.

3. Adı geçen kişinin ceplerinde ne varsa hepsi boşaltılacak.

4. Sonuç hakkında bilgi verilecek.

Uygulanması gereken kurallar son derece basit olduğu halde Balaganov ile Panikovski arasında şiddetli bir tartışma çıktı. Teğmen Şmit'in iki oğlu kent parkında yeşil bir bankta otururlarken gözlerini az ilerdeki "Herkül" şirketinin kapısından ayırmıyorlardı. İkisi ha bire ağız kavgası yapıp birbirini alt etmeye çalışırlarken havuzun fıskiyesinden püsküren suyun üzerlerine su serpintileri saçtığının farkında bile değillerdi. Durmadan kafalarını sallıyorlar, duru gökyüzüne anlamsız anlamsız bakıyorlar, ara vermeden tartışıyorlardı.

Havanın bayağı ısınması dolayısıyla sırtındaki kalın ceketi devrik yakalı basma gömlekle değiştiren Panikovski kendini süt kardeşinden daha üstün görmekteydi. Bunun nedeni, Ostap Bender'in ona verdiği görevden dolayı büyük bir gurur duymasıydı.

— Adamın cüzdanını yürütürsek bu kadarı yeter, dedi.

Büyük düzenbazın kendisine beslediği güvenden gururlanan Balaganov ise;

— Hayır, bir kere elimize geçirmişken onu soyup soğana çevirmemiz gerekir, diye kestirip attı.

— Siz aşağılık, işe yaramaz bir yaratıksınız.

— Mankafa, burada başkan benim! Benim söylediğim yapılacak!

— Başkan kim dediniz?
— Benim. Soygun görevi asıl bana verildi.
— Size mi verildi?
— Bana.
— Sana mı?
— Başka kime olacak? Sana mı verildiğini sanıyordun yoksa?

Tartışma asıl konudan uzaklaşarak başka alanlara kaydı. İki dalavereci öylesine öfkeliydiler ki, birbirlerini itip kakmaya, "Sen kendini ne sanıyorsun, kafasız herif!" diye bağrışmaya başladılar. Bu hareketlerin sonunda büyük bir kavga çıkacağı, iki dövüşçünün başlarından şapkalarını çıkarıp yere fırlatacağı, yoldan geçenleri tanık olmaya çağıracağı, salyalarının göz yaşlarına karışacağı kesindi.

Bereket versin, kavga mavga çıkmadı. Tam birbirlerine birer tokat patlatıp güç denemesine girişeceklerdi ki, Panikovski birden aklını başına topladı, karşısındaki gencin ikinci amiri olduğunda karar kıldı. Yaşamı boyunca değişik kişilerin onu tek tek ya da topluca eşek sudan gelinceye değin dövdüklerini anımsamıştı.

Balaganov egemenliğin kesin kendisine geçtiğini görünce yelkenleri suya indirdi.

— Tamam mı? dedi yumuşak bir sesle. Koreyko'yu soyup soğana çevirmek sanıldığı kadar zor değildir... Herif akşamleyin evinden çıkınca ikimiz birden yolunu keseriz. Akşam karanlığı çökmüştür. Ben soldan yanaşırım, siz sağdan. Ben sol böğründen iterim, siz sağ böğründen. Salak herif afallayıp, "Sizi kopuklar sizi!" diye bağırır. Ben "Kimmiş kopuk?" derim, siz de "Hangimiz kopuk?" diyerek sağdan bastırırsınız. Ben o sırada suratına bir tokat patlatırım... Ha, şey... dövmek yoktu, değil mi?

— Evet, dövmek, bedensel güç kullanmak yok. Bender bu konuda kesin talimat verdi.

— Onu ben de biliyorum... Neyse, ben adamın kollarını sımsıkı tutarım, siz de ceplerinde ne var, ne yok iyice araştırırsınız. Herif eğer "Polis!" diye bağırırsa bir tane patlatırım ensesine.

Ah, dövmek yoktu, değil mi? Ne çabuk unuttum! Neyse, oradan doğruca eve yollanırız. Nasıl, planımı beğendiniz mi?

Panikovski doğrudan yanıt vermekten kaçındı. Balaganov'un elindeki kaplıca bastonunu aldı, bununla kumun üstünde düz bir çizgi çizmeye başladı. Bastonun ucunda sap yerine çatal sapan vardı. Sapanla düz çizgiyi bitirdikten sonra;

— Şimdi beni iyi dinleyin, dedi. Birincisi, akşama değin bekleyeceğiz. İkincisi...

Düz çizginin ucundan yukarı doğru bir dik çıktı.

— İkincisi, herif bugün dışarı hiç çıkmayabilir. Çıksa bile...

İki çizginin ucunu birleştirdi, böylece ortaya dik açılı üçgen biçiminde bir şey çıktı.

— Evet, çıksa bile yanında başkaları da bulunabilir. Bu durumda başka bir yöntem denesek nasıl olur?

Balaganov kumun üstündeki üçgene saygıyla baktı. Gerçi böyle bir üçgen ona hiçbir şey anlatmıyorsa da süt kardeşinin birtakım ikircikler geçirdiği belliydi. Genç kardeşinin duralaması üzerine Panikovski aklından geçenleri şöyle açıkladı:

— Siz Kiev'e gidin en iyisi. Oraya varınca ne denli haklı olduğumu anlayacaksınız. Hiç gecikmeden gidin.

— Ne Kiev'i? O da nereden çıktı?

— Evet, Kiev'e gitmelisiniz. Devrimden önce orada Panikovski'nin nasıl yaşadığını sorarsanız ne demek istediğimi anlarsınız.

— Siz de bir Kiev diye tutturdunuz. Neden diretip duruyorsunuz. Oraya gitsem ne olacak ki?

— Gidin, gidin. Sorup araştırınca devrimden önce Panikovski'nin yaşamını kör olarak kazandığını hemen öğrenirsiniz. Devrim olmasa, sanıyor musunuz, Teğmen Şmit'in oğlu olmaya yanaşırdım? O zamanlar zengin bir adamdım. Ailem, çoluk çocuğum vardı, sofrada nikel semaverde çay kaynardı. Ekmeğimi nasıl kazanıyordum sanıyorsun? Mavi bir gözlük ve körlerin yoklama çubuğuyla rahatça geçinip gidiyordum.

Panikovski böyle diyerek cebinden yaldızlı kâğıda sarılı bir kılıf çıkardı. Kılıfın içinde mavi bir gözlük vardı.

— İşte bu gözlükle yıllarca bol para kazandım. Gözümde

gözlük, elimde çubukla Kreşçatik caddesine çıkar, temiz giyimli birinden beni karşıya geçirmesini isterdim. Adam kolumdan tutup beni karşı kaldırıma götürürdü. Ama oraya varınca cebinde saati varsa saati, yoksa cüzdanı uçmuş olurdu. O zamanlar cüzdan taşırlardı çoğu kişiler.

Balaganov birden durumu kavrayarak canlandı.

— Peki, sonra bu mesleği niçin bıraktınız?

— Bırakmak istemezdim ama ansızın devrim geldi. Kreşçatik ile Proreznoy caddelerinin kesiştiği kavşakta bir polis memuru dururdu, kendisine ayda 5 ruble ödedim mi, gül gibi geçinirdik. İyi adamdı, doğrusu. Adı Semyon Vasilyeviç Nebaba'ydı. Kendisi bir şey yapmadığı gibi, başkalarının da bana dokunmasına engel olurdu. Geçenlerde karşılaştım onunla. Müzik eleştirmenliği yapıyormuş. Şimdi böyle kişiler yok artık. Bir gün polise işiniz düşerse görürsünüz. Şimdi aynasızlardan daha kötüsünü bulamazsınız. Hepsinin de kafası siyasal ideolojiyle dolu, kültürlülüğe özeniyorlar. İşte bu yüzden ben de geçkin yaşımda başka türlü dolandırıcılığa başladım. Şimdi gene iş başa düştüğüne göre eski gözlüğüme baş vurmak zorundayım. Körlük soygun yapmaktan, dolandırıcılıktan daha güvenlidir.

Parktaki genel tuvalete dalan Panikovski beş dakika sonra güzünde mavi gözlükle dışarı çıktı. Çenesini yukarı dikmişti, elindeki çubuğu önüne çabuk çabuk vurarak yürüyordu. Onun parkın kapısına yöneldiğini gören Balaganov hemen arkasına takıldı. Süt kardeşini yakından tanımasa onun Panikovski olduğunu kırk kişi söylese inanmazdı. Omuzları biraz geride, adımlarını özenle atarak yaya kaldırımında ilerliyor, çarpmaktan korkmaksızın apartmanların dibine sokuluyor, vitrinlerin çerçevesine çubuğuyla dikkatlice dokunuyor, karşısına çıkan yayalara tosluyor, önünde kimse yokmuşçasına kendine yol açıyordu. Kör taklidini öylesine beceriyle yapıyordu ki, otobüs bekleyen yolcuların oluşturduğu kuyruğa çekinmeden dalıverdi. Böyle gözüpek bir körle ilk kez karşılaşan Balaganov apıştı kaldı.

"Herkül" şirketinin kapısından Koreyko çıkana değin Panikovski körlük gösterilerini sürdürdü. Gizli milyoneri görür görmez Balaganov'un feleği şaştı. Önce iyice herifin yanına sokul-

du, sonra yanlış davrandığı düşüncesiyle hayli uzağa kaçtı. Aradan bir süre geçince meyve satılan bir tezgâhın dibine sindi, gözetlemesini oradan yapmaya başladı. O sırada ağzında nedense bir tatsızlık oluşmuştu, sanki bakır bir kapı mandalını geveliyormuş gibi berbat bir koku geliyordu burnuna. Ama Panikovski'nin körlük numaralarını görünce rahatladı.

Az sonra ne görsün? Panikovski anadan doğma bir körün fütursuz tavrıyla gizli milyonerin üstüne bodoslama yürümüyor mu? Adama iyice yaklaşınca çubuğuyla ayağına vurup omuzuyla onun omuzuna çarptı. Bu sırada karşılıklı bir şeyler konuşmuş olmalıydılar. Koreyko gülümseyerek körün koluna girdi, onu yaya kaldırımından aşağı indirdi. Yürümesinin gerçeğe daha uygun olmasını isteyen Panikovski'nin bu sırada elindeki çubuğun ucuyla taşlara "tak tak" diye sesler çıkararak vurduğu, ağzına gem vurmuşlar gibi başını yukarı diktiği gözden kaçmıyordu. Herif gerçek körler gibi öylesine temiz, özenli bir iş çıkarıyordu ki, Balaganov süt kardeşini bayağı kıskandı. Kör Panikovski bir ara kendisine yardım eden Koreyko'nun beline sarıldı, bu sırada boş eli adamın sol iç cebine kaydı, saniyenin bilmem kaçta kaçı kadar orada kaldı. Balaganov duyduğu heyecandan yerinde duramıyordu.

— Hadi, ihtiyar, elini çabuk tut! diye inledi.

İşte tam o sırada ne olduysa oldu. Bir otobüsün ön camı parladı, müthiş bir korna sesi duyuldu, ardından sert bir frenle otobüs yolun tam ortasında durdu. Ardından iki kişinin birden bağırdıkları işitildi.

Bunlardan biri;

— Vay salak, vay! Otobüsü de görmüyor! diye haykırıyordu.

Gözlüğü yüzünden kayan Panikovski, koluna girip onu karşı kaldırıma geçirmeye çalışan Koreyko'ya söylüyordu bunu.

Ötekisi ise şöyle haykırıyordu:

— Adam kör filan değil! Hırsız bu, hırsız!

Bu ses de Koreyko'nundu.

Ortalığı bozumsu bir duman kaplamıştı. Az sonra otobüs yeniden hareket edip yanık benzin sisi dört bir yana dağılınca Ba-

laganov, Panikovski'nin çevresinde küçük bir kalabalığın toplandığını gördü. Herkes durmadan itişip kakışıyordu. Balaganov olay yerine iyice yaklaştı. Panikovski'nin yüzüne çirkin bir gülümseme yayılmıştı. Sanki olanlar kendisini ilgilendirmiyormuş gibi, olduğu yerde kıpırdamadan dikiliyor; kulaklarından biri kıpkırmızı gözüküyordu.

Elinden bir şey gelmeyeceğini anlayan Balaganov kalabalığı yararak oradan uzaklaştı, doğruca "Karlsbad" oteline koştu.

Büyük düzenbaz odasında, bambu masanın başında oturmakta, bir şeyler yazmaktaydı.

Kapıda ansızın beliren Balaganov;

— Panikovski'yi dövüyorlar! Kurtarın adamcağızı! diye bağırdı.

— Ne çabuk? Nasıl bir suç işledi de dövüyorlar?

Patronunun ne söylediğini anlamayan Balaganov;

— Panikovski'yi dövüyorlar. "Herkül" şirketinin önünde! diye bağırdı bir daha.

— Sıcak havaya çıkmış kutup ayıları gibi ne bağırıp duruyorsunuz? Epeydir mi dövüyorlar?

— Beş dakikadır. Çabuk olun!

— Bunu ta baştan söyleseydiniz ya! Ne işe yaramaz herifmiş bizim bu ihtiyar! Neyse, ayrıntıları yolda anlatırsınız. Gidelim de şunun durumunu yakından görelim.

Olay yerine vardıklarında Koreyko olay yerinden çoktan ayrılmıştı. Kalabalık ise öyle çoğalmıştı ki, trafiği caddenin iki yönden kapatıyordu. Arabalarının ön tamponlarını insanların bacaklarına dayayan sürücüler daha ileriye gidemedikleri için ha bire kornaya basıyorlardı. Bir ambulanstaki hemşireler ne olduğunu anlamak amacıyla aracın iki yanındaki camlara üşüşmüşlerdi. Sokak köpekleri kuyruklarını kılıç gibi havaya dikmiş, keyifle koşturuyorlardı. Parkın fıskiyesi püskürmeyi kesmişti. Ostap Bender kararlı bir tavırla içini çektikten sonra kalabalığın arasına daldı.

— Pardon! Pardon! Yol açın da geçelim! Bayan, affedersiniz, satın aldığınız lorun fişini yolda siz mi düşürdünüz? Öyleyse hemen gidip alın. Düşürdüğünüz yerde duruyor. Baylar, ekspere

yol verin! Yolu açın da işimizi görelim! Niçin anlamıyorsunuz, "Eksper geldi!" diyoruz size!

Havuç ve sopa siyasetini başarıyla uygulayan Ostap kalabalığı yarıp Panikovski'nin bulunduğu merkeze doğru ilerledi. Teğmen Şmit'in anlaşmayı bozan oğlunun öteki kulağı da kıpkırmızı kesilmişti şimdi. Panikovski patronunu görünce duyduğu utançtan ötürü başını önüne eğdi.

Ostap, Panikovski'nin sırtına parmağını dürttükten sonra oradakilere;

— Hırsızlık yapan bu adam mı? diye sordu.

Panikovski'nin çevresini saran birkaç kişi hep bir ağızdan bağrışmaya başladılar.

— Evet, odur. Hırsızlık yaptığını gözlerimizle gördük.

Ostap adamlara susmalarını söyledikten sonra cebinden not defterini çıkardı.

— Önce bana adlarınızı yazdırın bakalım. Kim tanık olmak istiyor? Adreslerinizi de verin lütfen.

Kimseden tıs çıkmadı. Ta baştan beri hırsızı yakalamak için büyük çaba harcayan insanlar sıra mahkemede ifade vermeye gelince nedense birden çekingenleşmişlerdi. Hani neredeydi o doğrucu başılar, neredeydi deminden beri bağırıp çağıranlar, hırsızı pataklamaya çalışanlar? Toplananlar arasında büyük boşluklar oluşmaya, kalabalık hızla dağılmaya başladı.

Ostap sesini yükselterek bir daha sordu:

— Aranızdan tanıklık etmek isteyen var mı?

Herkes büyük bir telaş içindeydi. Arabalar motorlarını çalıştırıp uzaklaştılar, hemşireler ambulansın penceresinden geri çekildiler. Dirsekleriyle birbirlerini iten kalabalık kısa sürede dağıldı, sokak eski sessizliğine büründü. Ortalıkta dolaşan sokak köpekleri siymek için kaldırım babalarının diplerini kokluyorlardı. Kent parkının fıskiyesi birden fışkırmaya başladı.

Sokakta kimsenin kalmadığını, Panikovski'yi tehlikeden kurtardığını anlayan büyük düzenbaz homurdana homurdana beceriksiz süt kardeşinin yanına vardı.

— Sen ne yeteneksiz adamsın be! Caddenin ortasında güpegündüz hırsızlık yapılır mı? Aklını mı kaçırdın? Homer, Milton

yetmemiş gibi bir de kör Panikovski çıktı başımıza! Aman ne değerli bir üçlü! Ya sana ne demeli, Balaganov efendi? Sen de batan geminin korkak tayfasıymışsın da haberimiz yokmuş. "Pakivski'yi dövüyorlar!" diyerek koşa koşa bana geleceğine onu kendin kurtaramaz mıydın? Hadi, şu parka gidelim de ikinizin de boyunuzun ölçüsünü alayım!

Havuzun kıyısına varınca Balaganov bütün suçu Panikovski'nin üstüne attı. Buna karşılık Panikovski de devrimin kargaşa yıllarında sinirlerinin yıprandığını, o yüzden zayıf düştüğünü söyleyerek kendini savunmaya çalıştı. Bu arada değersiz, aşağılık bir kişi olarak bütün suçun Balaganov'da olduğunu söylüyordu. İki suçlu daha da ileri giderek itişmeye, "Sen kendini ne sanıyorsun, alçak herif?" diye küfürleşmeye kadar vardırdılar. Panikovski'nin yanaklarından iki damla yaş süzüldü. Bu, onun büyük bir kavgaya tutuşacağının en açık belirtisiydi.

Ostap hemen araya girdi. Rinkte dövüşen iki boksörü ayırırcasına;

— Kavganızı başka bir zaman, tatile çıktığınızda yaparsınız, dedi. Aman, şunlara bir bakın, ne yaman dövüşçüymüş bunlar! Balaganov horoz sıklette olduğuna göre Panikovski de tavuk sıklettedir herhalde... Sizin gibi beceriksizlerin yapacağı iş köpek kılından elek örmeye benzer. Sizi beceriksizler sizi! Üzerinize bir iş aldınız ama sonuçta elinize yüzünüze bulaştırdınız. Sizi işten kovuyorum. Yıkılın karşımdan! Artık ikinizden de beklediğim bir şey kalmadı.

Bu söz üzerine Panikovski ile Balaganov az önce kavgaya tutuştuklarını unutarak, kendilerine bir daha fırsat verilirse akşama varmadan Koreyko'yu kıstıracaklarına, o pis milyoneri soyup soğana çevireceklerine dair birbirleriyle yarışırcasına yemin etmeye başladılar. Ostap bıyık altından gülümsemekle yetindi.

Balaganov altta kalmak istemiyordu:

— Göreceksiniz, akşama değilse bile karanlık bastırınca, sokakta o herifin üstüne çullanacağım. Panikovski, ne dersiniz, birlikte yapar mıyız bu işi?

Panikovski hemen süt kardeşine katıldı:

— Neden olmasın? Biz Şura'yla birlikte her zorluğun üste-

sinden geliriz. Size şeref sözü veriyorum, patron! Panikovski'nin altından kalkamayacağı iş yoktur.

— İşte beni asıl üzen de bu! Size nasıl güveneyim ki!? Ama madem böyle söylüyorsunuz, bu sefer birlikte deneyin de görelim. Nasıl yapacağız demiştiniz? Gece karınlık bastırınca, öyle mi? Söylediklerinize pek aklıma yatmadı ama neyse. Ayrıca ikinizin gücü Koreyko'ya yetecek mi, bakalım, onu da bilmiyorum...

İki kafadarın sokakta birkaç saat süren gözetlemesi sonunda uygulanacak planın ayrıntıları belirmeye başladı. Karanlık bastırınca yaşlı bulmaca üreticisinin evinden ayrılan Koreyko, yanında genç bir kızla kapıda gözüktü. Gerçi hesapta kız yoktu ama, iki soyguncu başarı umutlarını ilerisi için saklayarak denize doğru gezintiye çıkan çiftin peşine takıldılar.

Akşamın serinliğinde soğumaya yüz tutan engin denizin tepesinde bir ay parçası asılı gibi durmaktaydı. Kıyıdaki bazalt kayalar karanlıkta kucaklaşan sevgililer gibi gözüküyordu. Dalgaların hışırtısı, iki sevgilinin ölünceye dek birbirlerinin olacakları, mutluluk içinde yaşayacakları, hiç ayrılmayacakları konusunda fısıldaşmalarıymış gibi geliyordu insanın kulağına. Yıldızlar ıpıl ıpıl yanıp sönerken sanki Mors alfabesiyle haberleşiyorlardı. Geniş koyun kıyısından gökyüzünü tarayan ışıldak sütunu başka bir yöne kayınca onun yerinde karanlık bir sütun beliriyordu.

Koreyko ile yanındaki bayanın arkasından uzun süre taban tepen Panikovski mızıldanmaya başladı:

— Ben yaşlı bir adamım. Çok yoruldum. Daha fazla dayanamayacağım.

Yürürken ayakları ikide bir köstebeklerin yeraltından teptiği toprak yığınlarına çarpıyor, tökezliyor, yere düşünce kuruyan sığır tezekleri geliyordu ellerine. İşlerini bitirip bir an önce hana dönseler, evcimen Kozleviç'in kaynattığı sıcak çayı içseler, onunla havadan sudan hoş beş etseler ne güzel olurdu!

Panikovski tam geri dönmeye, başlattıkları işi tek başına Balaganov'a devretmeye karar vermişti ki, önde gidenlerden genç kız;

— Deniz suyu ılık olmalı. Aleksandr İvanoviç, siz geceleri yüzmeyi sevmez misiniz? Madem girmek istemiyorsunuz, siz burada bekleyin de ben şöyle bir dalıp çıkayım, dedi.

Yardan deniz kıyısına doğru kayan çakıl taşlarının hışırtısı işitildi, beyaz giysili genç kız uzaklaşınca Koreyko ortada tek başına kaldı.

Balaganov yanındakinin kolunu hızla çekti.

— Çabuk! Ben arkadan yaklaşıp soldan saldıracağım, siz de sağdan... Hadi, elimizi çabuk tutalım!

Teğmen Şmit'in anlaşmayı bozan oğlu kararsızlık içindeydi.

— Ben soldan saldırsam nasıl olur?

— Peki, peki, soldan. Ben soldan iterim. Hayır, sağdan iterim, siz de soldan bastırırsınız...

— Niçin soldan bastıracakmışım? Tamam, istiyorsanız sağdan olsun? Size "Vay soyguncu herif!" derse siz de "Kim soyguncu?" diye karşılık verirsiniz.

— Hayır, onunla önce siz konuşun.

— Peki, peki, bunları Bender'e anlatmazsam adam değilim. Hadi, gidiyoruz. Demek ki, ben soldan saldıracağım...

Teğmen Şmit'in yiğit oğulları korkudan tir tir titreyerek Aleksandr İvanviç'e arkadan yanaştılar.

Ancak uygulamaya kalkıştıkları plan daha baştan bozuldu. Anlaştıkları üzere kendisi sağdan yaklaşıp sağ yanından bastırmak görevini üstlenen Balaganov gizli milyonerin arkasından çekine çekine sokularak;

— Bir sigara alabilir miyim? dedi.

— Sigara içmem ben.

Bu buz gibi yanıt karşısında Balaganov apıştı kaldı. Ne yapacağını bilemediği için;

— Şey... Sorabilir miyim, saat kaç? dedi şaşkınlık içinde.

— On iki.

— On iki mi? Ya? Vakit de ne çabuk geçivermiş?

Panikovski dalkavukça;

— Hava nasıl da ılık! diye ekledi.

Konuşmaların arasına uzun bir boşluk girdi. Bu sırada cırcır böceklerinin çılgınca bir cırıltı tutturdukları işitiliyordu. Ayde-

de aydınlık yüzünü gösterdi, çevre bol ışık içinde kalınca Koreyko'nun bayağı gelişmiş omuz kasları çıktı ortaya. Çoktandır gerginlik içinde bekleyen Panikovski daha fazla dayanamadığı için;

— Eller yukarı! diye bağırdı.

— Bunu kime söylüyorsunuz?

Aleksandr İvanoviç'in bu sorusu üzerine Panikovski'nin sesi titremeye başladı.

— "Eller yukarı!" diyorum size. Çabuk olun!

Panikovski böyle der demez omzuna sert bir yumruk yiyerek tepe taklak arkaya yuvarlandı. Yerden doğrulduğu zaman Koreyko, Balaganov ile boğuşmaktaydı. Sanki ağır bir piyanoyu yerinden oynatmaya çalışıyorlarmış gibi ikisi de soluk soluğa kalmışlardı. Yarın aşağısından bir deniz kızının kahkahaları ile su şıpırtıları geliyordu.

Balaganov;

— Bana niçin vuruyorsunuz? Saati sormak suç mu? diyordu.

Zenginlerin soyguncular karşı duydukları hıncın etkisiyle Koreyko karşısındakine üst üste yumruklar indiriyordu.

— Ben sana saatin kaç olduğunu gösteririm, mankafa!

O sırada düştüğü yerden kalkan Panikovski arkadan yaklaşarak iki elini birden Koreyko'nun ceplerine daldırdı. Beriki onu tekmelemeye çalıştıysa da geç kalmıştı. Çelik tütün tabakası Aleksandr İvanoviç'in cebinden Panikovski'nin ellerine geçti. Öbür cepten ise birtakım belgeler, parti kartı gibi önemli şeyler sağa sola saçıldı.

Panikovski orada daha fazla oyalanmak niyetinde değildi.

— Çabuk kaçalım! dedi karanlığın içinden.

Son yumruk Balaganov'un ense köküne indi. Bayağı hırpalanmış, heyecandan bitmiş olan Koreyko iki kişinin ay ışığında parlayan görüntülerinin uzaklara doğru kaçtığını gördü. Soyguncular kent yönünde dere tepe demeden koşuyorlardı.

Deniz kızı yüzmekten döndüğünde Aleksadr İvanoviç'i garip bir işle uğraşırken buldu. Adamcağız çayırlığa dizinin üstüne çökmüş, titreyen elleriyle kibrit üstüne kibrit çakarak otlar arasından birtakım kâğıtlar topluyordu. Zosya ona ne yaptığını

sormadan önce gizli milyoner istasyonda emanete bıraktığı valizin teslim belgesini buldu.

Bu çok önemli belgeyi cebine yerleştirirken gergin bir yüzle gülümsemeye çalışıyordu.

— Cebimi karıştırırken düşürdüm de...

Valize aktarmayı unutup sigara tabakasının içinde bıraktığı on bin rubleyi neden sonra anımsadı.

Koyun kıyısında üç kişi arasında geçen boğuşma sürüp giderken Ostap Bender çoktan kararını vermişti: Çernamorsk'ta herkesin gözünün önünde haftalarca lüks bir otelde kalmak dikkatleri çekebilir, bu durumda başlattığı önemli girişim yarıda kesilebilirdi. Öyleyse başka bir yere taşınması gerekecekti. Karadeniz kıyısındaki bu güzel kentte çıkan bir akşam gazetesinde sözcükleri kısaltılmış şu duyuru çarpmıştı gözüne: "İç. h. tür. kon. bulun. den. man. güz. b. od. kült. bek. b. erk. kir. ver." Duyurunun açık metni şöyleydi: "İçinde her türlü konforu bulunan, deniz manzaralı güzel bir oda kültürlü, bekar bir erkeğe kiraya verilecektir." Ostap duyuruyu okuyunca şöyle düşünmeye başladı: "Artık bekar bir erkek sayılırım. Eski karım bayan Grisayuyeva'nın dava açması üzerine Stargorod mahkemesinden aldığım boşanma kararı gereğince kuş gibi özgürüm. Hem bekâr, hem de kültürlü bir erkek olarak benden daha iyi kiracı mı bulacaklar? Geç kalmazsam herkesten önce odayı ben kaparım."

Büyük düzenbaz tiril tiril pantolonunu bacaklarına geçirdi, gazetede belirtilen adrese gitmek üzeri yola koyuldu.

Yoldaş Vasisuali Lohankin'in Rus Devrim Tarihindeki Yeri

Vsisuali Lohankin ölüm orucunu tam 16'yı 45 geçe başlattı.

Evinde muşamba kaplı kanepeye yan yatarak uzanmıştı. Sırtı bütün dünyaya, yüzü kanepenin kabarık arkalığına dönük olarak yatmaktaydı. Pantolonu askılıklıydı, ayaklarında yeşil çoraplar vardı.

Lohankin 20 dakika kadar böyle yattıktan sonra inlemeye başladı, bir ara yüzünü arkaya çevirerek karısına kaçamak bir bakış fırlattı. Bu sırada çoraplı ayakları havada bir yay çizdi. Adam böyle yaptığı sırada karısı özel eşyalarını yerleştirdiği yol torbasına geride kalan ıvır zıvırı doldurmaktaydı. Bunlar garip garip biçimlerdeki şişeler, rujlar, masaj yastığı, alnında demir bir yarım ay bulunan, keçeden dikilmiş hotoz, daracık trikotaj kadın pantolonları gibi şeylerdi.

Lohankin burnundan soluyarak;

— Varvara, ne olur, gitme! diye inledi.

Kadın karşılık vermedi. Öfkesinden o da burnundan soluk alıyordu.

— Varvara! dedi adam bir daha. Beni bırakıp Ptibudukov'a mı gidiyorsun! Tümüyle bırakıyor musun kocanı?

— Evet, tümüyle bırakıyorum. Çünkü böyle gerekiyor.

— Peki, neden? Sebebini açıklar mısın?

Adam böyle derken geniş burun delikleri açılıp açılıp kapanıyor, firavunlarınkine benzeyen sakalı tir tir titriyordu.

— Çünkü artık onu seviyorum.

— Peki, ben ne olacağım?

— Vasisuali! Sana dün de durumu açıklayıp niyetimi bildirdim. Seni sevmiyorum.

— Ama ben seni çok seviyorum, Varvaracığım.

— Sevip sevmemen beni ilgilendirmiyor, Vasisuali. Kararımı verdim artık, Saşa Ptiburdukov'a gidiyorum. Başka türlü yapamam.

Lohankin acıyla;

— Bana bir daha böyle şeyler söyleme, dedi. Eğer bir adam karısını seviyorsa karısı onu bırakıp gidemez.

Kadın cep aynasını çıkararak yüzüne baktı.

— Dediğin doğru olabilir. Ama üstüme daha fazla varma.

— Öyleyse ben de ölüm orucunu bırakmayacağım. Sen eve geri dönünceye kadar ağzıma tek lokma koymayacağım. Günlerce, aylarca aç kalırım da caymam kararımdan.

Lohankin bunları söyledikten sonra şişik burnunu kanepenin kaygan arkalığına dayadı. Muşamba kaplama buz gibiydi.

— Pantolonumu da çıkarmayacağım. Ölürüm de kalkmam yerimden. İğrenç Ptiburdukov ile ikiniz sorumlu olursunuz başıma geleceklerden.

Kadın bir an düşündü, ak tenli omzundan yana kayan fanila atkısını düzelttikten sonra sesini birden yükseltti:

— Sakın Ptiburdukov hakkında böyle şeyler söyleme! Sen onun tırnağı bile olamazsın!

Bu söz Lohankin'i sarsmaya yetti. Güçlü bir elektrik akımı dazlak kafasından başlayıp yeşil çoraplarına kadar bütün bedenini sarmışçasına çırpınmaya, yattığı yerde kıvranmaya başladı.

— Varvara, sen herkese kuyruk sallayan kancık bir köpeksin. Genelev kadınısın. İşte son söyleyeceğim bu!

— Şu aptal herifin ağzından çıkana bir bak!

— Kancık köpek olsan daha iyi. Azgın bir dişi kurtsun. Nefret ediyorum senden. Bir sevgili bulduğuna göre ona gitmeden duramayacaksın. Ptiburdukov da kim oluyor? Aslan gibi kocanı bırakıp o aşağılık herife gitmek istiyorsun! Şehvet düşkünü karı seni! Kocamış bir kancık kurt, aşağılık bir kadınmışsın da haberim yokmuş!

Yaşamı boyunca şiir okumayan, şiir nedir bilmeyen Lohan-

kin konuşmalarını şiir kıvamında tumturaklı sözcüklerle süslüyordu. Doldurduğu torbasının bağını düğümleyen Varvara daha fazla dayanamadı:

— Vasisuali! Soytarılık yapmayı bırak? Şu söylediklerinden utanmıyor musun? Suratına bir bak! Hadi, git de elini yüzünü yıka. Beni artık durduramazsın. Gidiyorum. Hoşça kal. Ekmek karneni masaya bıraktım.

Kadın bunları söyledikten sonra torbasını kaptı, çıkış kapısına yöneldi. Sövüp saymalarının, aşağılamalarının karısını durdurmaya yetmediğini gören Vasisuali yattığı yerden fırladığı gibi masaya koştu, karısının bıraktığı ekmek karnesini "Can kurtaran yok mu?" diye haykırarak paramparça etti. Adamın bu hareketi çok korkuttu kadını. Kocasının açlıktan karnının içine çöktüğünü, nabız atışlarının durduğunu, parmaklarının buz kestiğini gözünün önüne getirdi bir an.

— Yaptığını beğendin mi? Aç kalacağını düşünmüyor musun, be adam!

— Açlık bana vız gelir! Sen gittikten sonra yemeyi içmeyi ne yapayım ben?

— Salağın birisin, Vasisuali! Bu davranışın bireycilik gösterisinden başka bir şey değil!

— Bireyciliğimden gurur duyuyorum. Sen bireycilikten, aydın insanların dünyasından ne anlarsın?

— Başkaları bu söylediklerini işitse ne der? Bir de toplumcu devlet düzeninde yaşıyorsun.

— Kimsenin ne diyeceğine aldırdığım yok! Canları ne isterse söylesinler!

Adam yeniden kanepeye devrildi. Bunun üzerine kadın başındaki hasır şapkayı çıkarıp attı, elindeki torbayı yere bıraktı, "azgın erkek", "zorba", "özel mülkiyet düşkünü" gibi sözler homurdanarak patlıcan ezmesinden çabucak bir sandviç hazırladı, kocasının yanına geldi.

— Al, şunu ye!

Sandvici kocasının kızarmış dudakları arasına sokmaya çalışıyordu.

— Beni dinle, Lohankin! Şunu zıkkımlan da karnın doysun!

Lohankin karısının elini ağzından uzaklaştırdı.

— Üzerime fazla varma!

Kocasının konuşmasından yararlanan Varvara adamın firavun biçimi sakalı ile Moskova biçimi kırpılmış bıyıkları arasındaki ağız deliğine sandvici tıkıverdi. Ancak aç kalmaya yemin etmiş inatçı keçi sandvici diliyle dışarı itti.

Kadın pes etmek niyetinde değildi.

— Ye şunu, alçak herif! Bir de aydın geçinirsin. Ne biçim aydınsın sen?

Lohankin ağzını öbür yana kaçırdı, bir şey yemek istemediğini göstermek amacıyla homur homur homurdandı. Onunla uzun süre uğraşan kadın patlıcan ezmesinin her yerine bulaşması üzerine öfkesi daha bir arttığı halde kocasına bir şey yediremeyeceğini anladığı için yerdeki torbanın üstüne oturdu, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Lohankin ise sakalına yapışmış kırıntıları eliyle sildi, karısına yan gözle şöyle bir baktı, sonra sesini çıkarmadan yatmasını sürdürdü. Karısını düşünüyordu o anda. Bu kadından kesinlikle ayrılamazdı. Çünkü birçok kusuruna karşın Varvara'nın karşı konulmaz iki özelliği vardı: Biri süt beyaz memeleri, biri de sürekli bir işi olup eve para getirmesiydi. Lohankin çalışmayı sevmez, herhangi bir göreve girmek istemezdi. Onun inancına göre bir iş tutup çalışmak Rus aydın zümresinin önemi üzerine kafa yormasını engellerdi. Lohankin kendini de Rus aydınları arasında saymaktaydı. Durum böyle olunca kendisiyle ilgili olarak "Vasisuali Lohankin'in Rus aydınları arasındaki yeri", "Vasisuali ve Rus özgür düşüncesinin acıklı durumu", "Lohankin'in Rus devrim tarihindeki önemi" gibi konular kesintisiz zihnini kurcalamakta, gece gündüz bunları düşünmekteydi. Ayaklarında karısının kazandığı parayla satın aldığı rahat keçe çizmelerle odasında dolaşırken, kitaplığının raflarındaki kapakları altın yaldızlı, sırtları pırıl pırıl parlayan Brockhouse Ansiklopedisi'nin ciltlerine bakmak, böyle konulara kafa yormak çok hoşuna giderdi. Bu ansiklopedinin dışında her biri ciltçilik sanatının en güzel örnekleri olan "Büyük Tıp Ansiklopedisi", "Hayvanlar Alemi", "Kadın ve Erkek", "Dünyamız ve İnsan" gibi

her biri birkaç kilo çeken ansiklopediler, okkalı sözlükler raflara boy sırasına göre dizilmişti. Böyle derin konularda kafa patlatmak Lohankin'in düşüncesine göre onu yüceltmekte, ruhça zenginleşmesini sağlamaktaydı.

Geleceğinin parlak olduğu inancıyla rahat bir soluk aldı, 1899 yılında yayımlanan "Yurt" dergisini kitap dolabından çıkardı, içindeki yazı ve resimlere göz gezdirmeye başladı. Dergide neler yoktu ki? İngiltere-Çin savaşıyla ilgili resimler, "Göğsümü 5 cm daha nasıl büyüttüm?" diyen bir kadının anlattıkları, eğlendirici, iç açıcı başka haberler...

Varvara onu bırakıp gitse insanlık aleminin derin düşünen bir temsilcisinin yaşam kaynağı kökünden kesilir, eski rahatını bir daha bulamazdı.

O akşam, başkalarıyla birlikte ortalaşa oturdukları eve Ptiburdukov da geldi. Adam karı koca Lohankinlerin yaşadığı iki odaya girmeye hemen cesaret edemediği için ortak kullanılan mutfağa daldı; orada alev alev yanan gaz ocakları ile iplere serili, mavi lekeli çamaşırların arasında dolaşmaya başladı. Ptiburdukov'un ortak mutfağa girmesiyle evin içinde bir canlılık baş gösterdi. Kapılar açılıp kapanmaya, kadınlar gölge gibi mutfağa girip çıkmaya, "ah"lar, "of"lar duyulmaya başladı. Çünkü eve bir erkek gelmişti ne de olsa.

Ptiburdukov bir süre bıyıklarını burduktan sonra kararını verip şapkasını çıkardı. Başını Lohankinlerin bulunduğu odanın kapı aralığından içeri uzatarak;

— Varya, Varvara! dedi çekingen bir sesle. Görüşeceğiz diye konuşmamış mıydık seninle?

Varvara sevgilisini kolundan tutup kanepeye doğru sürüklerken;

— Ah, Saşuk, şu adamın yaptıklarına bir bak! diye inledi. Erkek dediğin böyle mi olur? Erkek değil, kendinden başkasını düşünmeyen bir bencil bu! Kanepeden kalkmak istemiyor. Köle ruhlu herif, ben kendisini bırakıp gideceğim diye yiyip içmeyi kesti. Ölüm orucu tutmaya karar vermiş.

Kanepede yatan adam karısının sevgilisini görünce gene şiir okur gibi tumturaklı konuşmasını tutturdu.

— Ptiburdukov, senden nefret ediyorum! Sakın karıma elini süreyim deme! Ne küstah adammışsın sen be? Karımı benden alıp nereye götürmeye çalışıyorsun?

Ptiburdukov neye uğradığını şaşırdı. Eli bıyıklarına giderken;

— Yoldaş Lohankin, siz neler söylüyorsunuz? diyebildi.

— Hemen defol git buradan! İğrenç bir yaratığı karşımda görmek istemiyorum! Pis yavşaktan başkası değilsin sen! Bir de mühendis olacaksın! Mühendislik kim, sen kimsin? Seni aşağılık, pis, murdar varlık; beleşçi asalak, sürüngen yılan, alçak!..

Ptiburdukov'un canı son derece sıkılmıştı.

— Söylediklerinizden utanmıyor musunuz, Vasisuali Andreyiç? Salaklığın böylesine de rastlamadım, doğrusu. Ağzınızdan çıkan lakırdılar yakışıyor mu size? Hem de beş yıllık devlet planının ikinci yılında...

— Bakın şuna! Bir de bana "salak" diyor. Karımı ayartmaya çalışan adam söylüyor bunu. Ptiburdukov, hemen git buradan! Gitmezsen ense köküne şamarı yersin!

Edep sınırları içinde kalmaya çalışan Ptiburdukov;

— Bu herif hasta! demekle yetindi.

Ancak Ptiburdukov'un edep sınırları Varvara'ya dar geliyordu. Patlıcan ezmeli sandvici masanın üstünden kaptığı gibi kocasının üzerine yürüdü. Varvara'nın saldırdığını gören Lohankin onu sanki kısırlaştırmak istiyorlarmış gibi kendini savunmaya çalıştı. Bu sırada Ptiburdukov olanları görmemek için başını arkaya çevirmiş, beyaz çiçeklerle donanan bahçedeki at kestanelerini seyretmekteydi. Ptiburdukov çiçekleri seyrededursun, bu sırada Lohankin öküzler gibi böğürüyor, karısı ise, "Alçak herif, ye şunu! Sandvici zıkkımlan da karnın doysun, köle ruhlu adam!" diye bağırıyordu.

Kocasını bırakıp gidemediği için sinirleri iyice bozulan Varvara ertesi gün onu bırakıp işine gidemedi. Ölüm orucunu sürdüren kocasının durumu daha kötüleşmiş gibiydi.

Lohankin bedenindeki değişiklikleri karısına rapor ediyordu:

— Midemde kasılmalar başladı. Yakında iskorbüt hastalığına tutulacağım, dişlerimle birlikte saçlarım da dökülecek.

Bunun üzerine Varvara, Ptiburdukov'a haber gönderdi, o da ağabeyi askeri doktorla birlikte hastaya yardım için çıkıp geldi. Doktor kulağını Lohankin'in gövdesine dayadı, kediler sıçan deliğinde neler döndüğünü anlamak için nasıl bütün dikkatini verirse o da kanepede yatan adamın iç organlarını tüm titizliğiyle incelemeye koyuldu. Muayene sırasında Lohankin hayvan postu gibi kıllı göğsüne bakıyor, içinde bulunduğu acıklı durumdan dolayı gözlerinden yaşlar geliyordu. Doğrusu, daha önce böylesine acınacak bir duruma hiç düşmemişti. Muayene sonunda doktor, kardeşi Ptiburdukov'un yüzüne dik dik baktı, hastanın herhangi bir perhiz yapmasına gerek görmediğini, her şeyi rahatça yiyebileceğini bildirdi. Çeşitli çorbaları, köfteleri, kompostoyu afiyetle mideye indirebilirdi. Eğer canı çekiyorsa ekmekten, bol bol sebzelerden, meyvelerden de kaçınmamalıydı. Ölçüsünü bilirse sigara içmesine izin vardı. İçkilere gelince, genelde alkolden uzak durmalıydı, ancak hastanın iştahını açacağı için iyi cins şarap içebilirdi. Doktor her ne kadar hastanın ruhsal durumunu pek anlamamışsa da Lohankin'in denize girip yüzebileceğini, bisiklete binebileceğini de söyledi. Bütün bunlardan sonra doktorluğunun verdiği güvenle göğsünü kabartarak, çizmesini küt küt döşemeye vurarak çıktı gitti.

Ancak hastanın canı ne komposto, ne balık, ne köfte, ne de baklavalar, börekler istiyordu. İçi çektiği halde denize yüzmeye de gitmedi. Gün boyu kanepeden kalkmadı, içeri girip çıkanları acıklı inlemelerle, yakınmalarla kendine acındırmaya çalıştı. Varvara kocası için nasıl da üzülüyordu bir görseniz! Vasisuali'nin onu sevmesinden dolayı kıvanç duyduğu açıkça belliydi. "Benim yüzümden açlık çekiyor adamcağız. Aşk diye buna derim ben. Onun yerinde Saşuk olsa aynı şeyi yapar mıydı acaba?" diye geçiriyordu içinden. Saşuk Ptiburdukov onu görmeye geldiğinde adamı kuşkuyla, tedirgin bakışlarla süzüyor; onun kocası gibi aç kalmaya katlanamayacağını, öğle ve akşam yemeklerinin hiçbirini yemeden duramayacağını kuruyordu kendi kendine.

Ptiburdukov'un onlarda bulunmadığı bir sırada, "Zavallı kocamın sonu ne olacak?" diyerek üzüntüsünü dile getiriyordu.

Açlık çeken kocasını doyurmak için sandvici yeniden ağzına dayadı, ancak öncekiler gibi Vasisuali karısının sunduğu yemeği gene yemedi. Vasisuali bu sırada şöyle düşünüyordu: "Biraz daha dayanırsam, Ptiburdukov, Varvara'mı alamaz elimden, arkasına baka baka çeker gider..." Kulağı hep karısının onun hakkında neler söyleyeceğindeydi. Bir kerecinde karısı, sevdiği adama şöyle dedi:

— Saşuk, kendi başına bırakırsam acından ölür bu adam. En iyisi biraz daha bekleyelim. Ne olur, anlayış göster; onu hemen bırakmayalım.

O gece Varvara korkunç bir düş gördü. Karısına duyduğu aşktan, bu yüzden seve seve katlandığı açlıktan dolayı Vasisuali onu yeniden muayeneye gelen askeri doktorun çizmelerinin mahmuzlarını ağzına almış, iştahla geveliyordu. Ne ürküntü verici bir görüntüydü bu! Kocası mahmuzlarını gevelerken doktor sütü sağılan inekler gibi kocasına bön bön bakıyor, Vasisuali'nin dişleri gevelediği mahmuzlara çarparak "küt küt" diye ses çıkıyordu. Varvara dehşet içinde uyandı.

Gözlerini açtığında güneş çoktan doğmuş, odayı, odanın içindeki eşyaları şıkır şıkır aydınlatmaktaydı. Muşamba kaplı kanepe boştu. Varvara kocasının nereye gittiğini pek merak etti. Yataktan kalkıp öbür odaya geçtiğinde bir de ne görsün? Kocası yiyecek dolabının önünde, sırtı karısına dönük, ağzını şapırdatıp duruyor. Karnı ne kadar acıktıysa, aceleden yeşil çoraplı ayaklarına terliklerini bile giymemişti. Başını yediği şeyden kaldırmıyor, burnundan hışırtılar çıkara çıkara ha bire tıkınıyordu. Lohankin konserve kutusunun içindekileri bitirdikten sonra başka bir tencerenin kapağını açtı, elini soğuk sebze çorbasının içine daldırdı. Oradan çıkardığı bir et parçasını ağzına atmak üzeriydi ki, Varvara dayanamayıp bağırıverdi. Kadıncağız yalnız şimdi değil, evliliklerinin cicim aylarında bile bu kadarına katlanamazdı.

Adamcağız korkudan parmaklarını açtı, parmakları arasında tuttuğu et parçası "şap" diye çorbanın içine düştü. Bu durumda zavallı adam başka ne yapabilirdi ki? Acıklı bir çığlıkla kanepeye attı kendini. Varvara hemen kalkıp giyinmeye başladı.

Vasisuali;

— Varvara, beni bırakıp Ptiburdukov'a mı gideceksin? diye inledi.

Yanıt yoktu.

— Ah, seni azgın dişi kurt! Nefret ediyorum senden! Kocanı bırakıp Ptiburdukov'a gidiyorsun, değil mi?

Ancak güzel karısı Varvara'yı elinde tutma şansını yitirmişti artık. Karısına duyduğu sevgiyi, acından öleceği gerçeğini ne kadar dile getirirse getirsin onun evde kalacağından hiç umudu yoktu. Varvara yol torbasını, içine doldurduğu bütün özel eşyalarıyla birlikte sürükleye sürükleye çıktı evden. Bir daha dönmeme kararı kesindi.

Vasisuali Andreyiç'in yaşamında kaygılı düşünceler ve moral çöküntüsü dönemi başladı böylece.

Yeryüzünde kimi insanlar gösterişe kaçmadan acı çekerler. Bunun sonucunda kimse onların acı çektiğini anlamaz ya da buna inanmaz. Çünkü bu kişiler çektikleri acının kısa sürmesini ister, acı çektiklerinin başkalarınca anlaşılmamasına çalışırlar. Oysa Lohankin gösteri yaparcasına, açıktan açığa acı çekerdi. Sevinç içinde çay içiyormuş gibi, acı çekmenin keyfini çıkara çıkara yapardı bu işi. Sanki katlandığı acılar Rus aydın zümresinin önemini, aynı zamanda Rus özgür düşüncesinin acıklı durumunu daha derinden kavramasına yardım ediyordu...

"Belki de acı çekmek gerekir, çünkü acı çekerek günahlarımızdan arınır, tertemiz birer insan oluruz. Zayıf bünyeli ama ruhça üstün insanların yazgısı böyledir. Galile'yi, Milyukov'u, A. F. Koni'yi ele alırsak hep bu sonuca varırız. Varvara haklı, acı çekmem gerekiyor," diye muhakeme yürütüyordu.

İçine düştüğü ruhsal çöküntü ne kadar büyük olursa olsun, konut yönetiminin Varvara ile ikisine verdiği odalardan birine kiracı arayacaktı. Hiçbir şey gazetelerde duyuru yayımlamasını engelleyemezdi. "Hiç olmazsa ilk zamanlar maddi sıkıntıdan kurtulurum," diyerek kararını verdi. Bu kararla biraz rahatlayınca bedeninin acı çekmesi, buna karşılık ruhunun yücelmesi konusundaki karmaşık düşüncelere yeniden daldı.

Aynı evde birlikte oturdukları komşularının tuvaletten çıkar-

ken ışığı söndürmeyi unutmaması konusunda ona her seferinde yaptıkları uyarılar bile Lohankin'i bu düşüncelerden uzaklaştıramıyordu. Zavallı adam içinde bulunduğu ruhsal çöküntü yüzünden tuvalette işini bitirdikten sonra dışarı çıkarken ışığı söndürmeyi unutuyor, bu da komşularının çok canını sıkıyordu.

Lohankin ailesinin komşularıyla birlikte ortaklaşa oturduğu 8 numaralı büyük daire, içinde yaşayanların bitmez tükenmez çekişmeleri, bıktırıcı kavgaları yüzünden çevrede kötü bir ün kazanmıştı. Onları yakından tanıyanlar her gün çıkan çıngarları dinleye dinleye bu eve "saksağan yuvası" adını taktılar. Konut sakinlerinin yıllardır sürdürdükleri ortak yaşamın hır gürü bu insanları çelik gibi sertleştirmiş, sonuçta hiçbir şeyden korkmaz olmuşlardı. Gene de evin içinde kendine göre bir düzen, bir denge vardı. Bu denge evde yaşayanların aralarında oluşturdukları gruplarca sağlanıyordu. "Saksağan yuvası"nda oturanlar kimi zaman birleşip hepsi birden kişinin üzerine çullandılar mı, vay o kişinin başına gelenler! Ardı arkası kesilmeyen hırlaşmalar sonunda zavallı ne yapacağını bilemez, hakkını aramak için hakem kurullarına, mahkemelere baş vurur, aylarını, yıllarını sigara dumanlı adliye koridorlarında geçirir, gene de derdini kimseye anlatamayınca meclis başkanı yaşlı Kalinin'e kadar çıkardı. Ömrünün sonuna değin başına gelen beladan kurtulmaya çalıştığı için hukuk terimlerini ezbere öğrenirdi. Artık o, yoldaş şu ya da bu değildir, sürekli "kaybeden taraf"tır. "Dava açtım, dava ettim" sözleri onun en sık kullandığı deyimlerdir. Günlük yaşamının tadı tuzu kalmamıştır zavallının, geleceği tümüyle karanlıktır.

"Saksağan yuvası"nda bir süre yaşamak gibi bir talihsizliğe uğrayan Rus Hava Kurumu pilotu Sevriyugov, bir gün uçağıyla kutupta kaybolanları arama göreviyle evinden çağrıldı. Lohankinlerin aile kavgasından çok daha önceydi bu olay. Bütün dünya kutupta kaybolanların sonunu merak ediyordu. Yabancı bir bilim heyeti kuzey kutbunda araştırmaya çıkmıştı. Hiçbirinden haber alınamayınca onları bulma görevi ünlü pilot Sevriyugov'a verildi. Artık tek umut ondaydı. Bütün komşu ülkelerdeki telsiz istasyonları, meteoroloji kurumlarının radyoları kahraman pilotun yolunu şaşırmaması, manyetik fırtınaya yakalanmaması

için onunla kesintisiz haberleşiyordu. Bir ay boyunca Sevriyugov buz ve kar çölünün üzerinde uçtu, uçağının homurtusu kutup çevresinde sürekli duyuldu.

Sonunda Sevriyugov, üzerine aldığı görevi başarıyla tamamladı. Buz yığınlarının arasında yabancı araştırma heyetinin izine rastlamıştı. Ne yazık ki, heyetin bulunduğu yerin enlem ve boylamını ilgililere bildirdikten sonra bu sefer kendisi ortadan yok oluverdi. Olayın duyulması üzerine bütün dünya bu üzüntülü haberle çalkalanmaya başladı. Sevriyugov'un başına gelenler, aralarında kara bacaklı kızılderililerin dili de bulunmak üzere, gezegenimizdeki üç yüz yirmi dil ve lehçede konuşuluyor; Sevriyugov'un vahşi hayvan postuna bürünmüş resmi her ülkede elden ele dolaşıyordu. Basın temsilcilerine demeç veren tanınmış yazar Gabriel d'Anuncio yeni romanını bitirdiğini, cesur Rus pilotunu yakında kendisinin aramaya çıkacağını bildirdi. İşte o sıralar "Minik sevgilimle kutupta ısınıyorum" adlı bir çarliston dansı gençler arasında hızla yayıldı. Usışkin-Verter, Leonid Trepetovski, Boris Ammiakov gibi kimi sıradan Moskovalı yazarlar daha önce piyasaya sürmekten çekindikleri, kutup bölgesinde uçuşla ilgili önemsiz yapıtlarını yayınevlerine kelepir fiyatla sattılar. Şimdi de "Siz üşümüyor musunuz?" gibi saçma sapan denemelerini sıkılmadan dergilere gönderiyorlardı. Kısacası, gezegenimiz çalkantılı, kimin ne yaptığı belirsiz bir döneme girmişti.

Çalkantının en büyüğü pilot Sevriyugov'un kaybolduğu haberi üzerine Limon sokağındaki 8 numaralı evde yaşanmaya başlandı. Boşuna "Saksağan yuvası" dememişlerdi buraya.

Kapıcılıktan emekli olan Nikita Piryahin haberi ilk duyanlardandı. Keçe çizmesini mutfakta gazocağının üzerinde kuruturken yanında bulunanlara;

— Haberiniz var mı? Komşumuz Sevriyugov uçağıyla kaybolmuş, dedi. Kutup bölgesinde uçacak ne vardı, değerli komşum? İnsan uçmak için değil, yürümek için yaratılmıştır. Hepimiz böyle yapmalıyız. Uçmak bizim neyimize?

Kimsenin adını sanını bilmediği, asma kattaki kocakarı;

— Ah, benim sarı saçlı oğlum, gitti de gelmeyiverdi, öyle mi? dedi. İşte size fazladan bir oda daha...

Nine mutfağın üzerindeki asma katta yaşar, herkes odasını elektrik lambasıyla aydınlatırken o, arkasına yansıtıcı taktığı bir gaz lambasıyla yetinirdi. Elektriğe pek güveni yoktu her nedense.

Böylece "Saksağan yuvası"nda oturanların gönüllerinden geçen şeyi ilk kez bu kocakarı dile getirmiş oluyordu. Komşuları Sevriyugov'un uçağıyla birlikte kaybolduğu haberi az sonra evde kalan herkes tarafından öğrenildi. "Saksağan yuvası"nda başka kimler mi oturuyordu? Ötekileri de tanıtalım: Ortak konutun sorumlusu Liyusiya Franseva Pferd, Sovyetler döneminde "doğulu emekçi" adıyla anılmaya başlayan Kafkas bölgesi beylerinden Gigiyenişvili, ticaretle uğraşan, içki düşkünü Paşa teyze ile onun ranza kiracısı Dunya, çarlık döneminde saray mabeyincisi olarak görev yapmış olan Aleksandr Dmitriyeviç Suhoveyko (herkes ona kısaca Mitriç derdi) ve konutta sığıntı olarak yaşayan bir bayan.

Ortak konutta oturanların hepsi mutfağa doluşunca Mitriç altın çerçeveli gözlüğünü düzelterek dedi ki:

— Madem komşumuz aramızdan ayrıldı, öyleyse onun odasını birimiz alacağız. Ben kendim çoktandır böyle bir odaya gereksinim duyuyordum.

Paşa teyzenin ranza kiracısı Dunya atıldı oradan:

— Bir erkeğin tek başına bir odada kalmasına ne gerek var? Kadına verilmeli boşalan oda. Belki de benim için son fırsattır bu. Bir erkeğin kendisine verilen odadan ayrılıp da dönmemesi olayı bir kere daha gerçekleşir mi, bunu kimse bilemez.

Mutfakta toplananlar, her biri kendi çıkarına yontarak, aynı konuyu uzun uzun tartıştılar. Konuşmalarda en çok "evden ayrılan erkek" deyimi geçiyordu.

Sonuçta ortak bir karara varıldı: Boşalan oda en kısa zamanda aralarında paylaşılmalıydı.

Tam o sırada bütün dünya başka bir haberle sarsıldı. Nijni Novgorod, Kebek, Reykiyavik telsizleri Sevriyugov'un çağrısını almışlardı; bu durumda cesur pilot sağdı, ona hemen ulaşmak gerekiyordu. Haberin ayrıntılarından Rus pilotun 84. paralelde düştüğü, uçağının tekerinin kırıldığı öğrenildi. "Sevriyugov kendini çok iyi hissediyor.", "Sevriyugov Rus Hava Kurumu baş-

kanlığına uçuş raporunu iletti.", "Çarlz Lindberg, Sevriyugov'u dünyanın en iyi pilotu sayıyor.", "Yedi buzkıran gemisi kahraman pilot ile yabancı araştırma heyetini kurtarmak üzere yola çıktı." gibi haberler gazetelerin birinci sayfasını kapladı. Haber yazıları arasında boy boy buz tutmuş kıyılar ile aysberglerin resimleri vardı. Radyo yayınlarında da Sevriyugov'la ilgili haberlerden geçilmiyordu.

Bu haberlerle birlikte "saksağan yuvası"nda oturanların üzerine çöken ağır hava çok geçmeden dağılmaya, oradaki kişilerin kendilerine olan güveni artmaya başladı. Çünkü öğrendiklerine göre buzkıranlar buz katmanlarını güçlükle kırıyormuş, o yüzden ilerlemeleri bayağı yavaşmış.

Nikita Piryahin başka bir toplantıda dedi ki:

— Odayı pilotun elinden alalım, olsun bitsin. Onun buzlar arasında oturacak bir yeri var nasıl olsa. Bizler burada niçin sıkışacakmışız? Suçumuz ne ki? Yasalara göre oda sahibi kendi yerinden iki ay ayrılırsa orada oturma hakkını yitirir. Bunu da göz önünde bulunduralım.

O sıralar henüz kocasını bırakıp gitmemiş bulunan Varvara sert çıktı:

— Yurttaş Piryahin, ağzınızdan çıkanlardan utanmıyor musunuz? Bir kahraman hakkında böyle sözleri nasıl söylersiniz? Adamcağız 84. paralelde yaşamak zorunda mı?

Köşeden Mitriç'in sesi duyuldu:

— 84. paralel de ne oluyormuş? Belki de 84. paralel diye bir yer yok. Biz böyle garip şeyler bilmiyoruz. Lisede coğrafya dersinde okutmadılar.

Söyledikleri doğruydu, çünkü lisede öğrenim görmemişti. Basit bir askeri okulu bitirdiği söylenirdi.

Elindeki gazete yaprağını eski saray mabeyincisinin gözüne dayayan Varvara;

— Niçin anlamak istemiyorsunuz, Mitriç? dedi. İşte yazı burada. "Aysbergler ile buz katmanları arasında kaldı" diye yazıyor.

Beriki alaylı bir sesle kadına şu karşılığı verdi:

— On yıldır sizin şu Aysberg, Maysberg, Ayzenberg, Pabinoviç gibi çıfıtlarınızdan çekmediğimiz kalmadı. Nikita Piryahin

doğru söylüyor, odayı Sevriyugov'un elinden alalım. Az önce Liusiya Fransevna yürürlükteki bir yasadan söz etti. Buna hakkımız var.

Sovyetler döneminde "doğulu emekçi" sanıyla anılmaya başlayan, eski Kafkas beyi Gigiyenişvili kestirip attı:

— Pilotun odasındaki eşyaları merdiven boşluğuna atalım, gitsin! Sevriyugov da kim oluyor? Canı cehenneme!

Hepsi birden Varvara'nın üstüne çullanınca kadıncağız komşularından dert yanmak amacıyla kocasının yanına kaçtı.

Firavun biçimi sakalını havaya diken Vasisuali;

— Kimin haklı olduğunu hemen söyleyemem, dedi. Kafkas beyinin basit köylü ağzıyla söylediği böyle bir gerçek çıkıyor ortaya. Bu durumu göz önüne alarak Rus aydınının tarihteki rolünü, aydınların ülkemizdeki önemini daha iyi kavramaya çalış.

Buzkıranların Sevriyugov'un kamp kurduğu yere ulaştığı o mutlu gün "doğulu emekçi" Gigiyenişvili kutup kahramanının odasının kilidini paramparça etti, duvara asılı kırmızı uçak pervanesi de aralarında olmak üzere, adamcağızın odasındaki bütün eşyaları koridora taşıdı. Boş odayı ele geçiren Dunya kadın çok geçmeden bir yerlerden altı ranza edinip altı kişiyi buraya kiracı olarak yerleştirdi.

"Saksağan yuvası"nda kalanların kazandıkları zafer sonunda ele geçirilen odada ilk gece sabaha değin süren bir şölen verildi. Nikita Piryahin akordeon çaldı, eski mabeyinci ile içkici Paşa teyze "Rus" dansına kalktılar.

Eğer Sevriyugov'un kuzey kutbu üzerinde bir ay boyunca uçmasından dolayı eriştiği ün daha küçük olsaydı, eminiz ki "saksağan yuvası"ndaki odasına ömür boyu bir daha kavuşamaz, kendini komşu kavgalarının merkezinde bulur, yaşadığı sürece herkes onu "cesur yürek Sevriyugov", "kutup kahramanı" olarak değil, "kaybeden taraf" diye bilirdi. Bereket versin, son çekişmede "saksağan yuvası"nda oturanlar kendi kazdıkları çukura düştüler, boş oda asıl sahibine geri verildi (Sevriyugov çok geçmeden başka bir apartmana taşındı o başka...). Gözü kara Gigiyenişvili dik başlılığından ötürü dört ay hapis cezasına çarptırıldı. Kodesten çıktığında öfkesinden herkese ateş püskürüyordu.

Karısı gidince ortak dairede öksüz kalan Lohankin'e tuvaletten çıkarken ışığı söndürmeyi unuttuğu için ilk uyarı Gigiyenişvili'den geldi. Adam Lohankin'i öyle sert uyardı ki, o sırada eski Kafkas beyinin çatık kaşlarına bakanlar korkudan ürperirlerdi. Dalgın biri olan Lohankin bu sert çıkışın önemini kavrayamamıştı. Kavrasaydı ortaklaşa kullanılan ev yaşamında kısa zamanda süreklilik kazanan bu tür kavgaların kaynağı olan böyle bir anlaşmazlığı daha başlangıcında durdurabilir, başına büyük işler açmazdı.

Şimdi gelelim anlaşmazlığın nasıl gelişip Lohankin'in başına püsküllü bela kesildiğine... Dedik ya, Vasisuali Lohankin dalgının biriydi, eskiden de ortak kullanılan helanın lambasını söndürmeyi unuturdu. Ancak karısının onu bırakıp gittiği, beş parasız kaldığı, Rus aydın zümresinin öneminin kavrandığını belirten bir anlayışın ortaya çıkmadığı böyle bir zamanda tuvaletin ışığının söndürülmemesi gibi bir ayrıntının ne önemi olabilirdi? Lohankin gibi bir adam altı mumluk kıytırık bir lambanın komşular arasında öfke uyandıracağını aklına getirebilir miydi?

Başlangıçta onu günde birkaç kez uyardılar. Aradan zaman geçince Mitriç'in yazdığı, bütün komşuların imzaladığı uyarı yazıları gönderdiler. Daha sonra ne sözlü uyarı yapıldı, ne de herhangi bir yazı gönderildi. Lohankin henüz başına örülecek çorabın farkında değildi, gene de kopacak fırtınayı ufaktan ufağa sezmeye başlamıştı.

O salı günü Paşa teyzenin yanında kalan kız çocuğu koşa koşa Lohankin'e geldikten sonra bir solukta;

— Herkes tuvaletin lambasını söndürmenizi istiyor, dedi.

Her nasılsa Vasisuali Lohankin o akşam ışığı söndürmeyi gene unuttu, örümcek ağları ve kir pas içindeki lamba suçlu suçlu yanmasını sürdürdü. Bu durumun görülmesi üzerine bütün daire neredeyse ayağa kalktı. Gigiyenişvili az sonra Lohankin'in kapısına dayandı. Ayaklarına mavi keten çizmelerini geçirmişti, başında kuzu derisinden kahverengi yassı şapka vardı. Vasisuali'yi parmağıyla yanına çağırarak;

— Hadi, gidiyoruz, dedi.

Ondan sonra adamcağızı kolundan sımsıkı tuttu, karanlık ko-

ridora doğru sürükledi. Birden korkuya kapılan Lohankin kolunu kurtarmaya çalıştıysa da o sırada beriki sırtının ortasına bir yumruk indirdi, onu ite kaka mutfağa soktu. Mutfağa gerili çamaşır iplerine tutunarak dengesini zor sağlayan Lohankin korku içinde çevresine bakındı. "Saksağan yuvası"nda kalanların hepsi mutfakta toplanmışlardı. Ortak dairenin baş sorumlusu Liyusiya Franseva Piferd suskunluk içinde ayakta dikilmekteydi. Kadının buyurucu yüzünde tükenmez kalemle çizilmiş gibi duran derin, mor kırışıklar vardı. O akşam gene zil zurna sarhoş olan Paşa teyzenin bakışları çok durgundu. Bu duruma üzüldüğü anlaşılıyordu.. Ayaklarına terlik giymeden gelen Nikita Piryahin, korkudan büzüşen Lohankin'in suratına alaylı alaylı bakıyordu. Yaşlı ninenin kafası, oturduğu asma katın kıyısından aşağı sarkmıştı. Dunya, Mitriç'e ikide bir garip işaretler yapıyordu. Eski mabeyinci sanki arkasında bir şeyler saklıyormuş gibi pis pis sırıtıyordu.

Vasisuali Lohankin korkudan titreyip incelen sesiyle;

— Ne o? Genel toplantı mı yapıyorsunuz? diye sordu.

Nikita Piryahin;

— Evet, genel toplantı yapıyoruz. Çay, kahve içeceğiz. İsteyene kakao da var, dedikten sonra birden bağırdı:

— Yat yere!

Adamın ağzından Lohankin'in burnuna alkol ya da teramentin benzeri bir koku savruldu. Lohankin dikleşti birden.

— Niçin yatacakmışım?

Bir yandan da titriyordu.

"Doğulu emekçi" Gigiyenişvili;

— Böyle yaramaz bir adamla fazla gevezelik yapmaya gelmez, dedikten sonra yere çömeldi, Lohankin'in pantolon askılarını yana kaydırdıktan sonra belinin çevresini yoklamaya başladı.

Vasisuali tek kurtarıcısı olarak gördüğü Liyusiya Franseva'nın yüzüne yalvaran bakışlarını dikerek şöyle mırıldandı:

— Yardım edin, ne olur!

Bayan Ferd;

— Siz de ışıkları söndürseydiniz, dedi.

Kovanın içindeki suya elindeki bir nesneyi daldıran eski mabeyinci;

— Bizi kendin gibi burjuva mı sandın? Elektrik enerjisini boşuna harcayamazsın! diye çıkıştı.

Eski Kafkas beyinin, yani şimdiki "doğulu emekçi"nin elinden kurtulmaya çalışan Lohankin;

— Benim bir suçum yok! diye mızıldanıyordu.

Suçlunun ellerinden kurtulmaması için onu bir yandan da sımsıkı tutan Nikita Piryahin adamla alay etmeye başladı:

— Doğru, doğru, hiçbirimizin suçu yok.

— Ben kötü bir şey yapmadım ki.

— Hiçbirimiz kötü bir şey yapmadık.

— Ruhsal bir bunalımdayım şimdi.

— Hepimiz ruhsal bunalımdayız.

— Bana elinizi süremezsiniz. Kanım yetersiz benim.

— Burada herkesin kanı yetersiz.

— Karısı bırakıp gitmiş bir adamım.

— Buradakilerin karıları da kocalarını bırakıp gitti.

Mabeyinci Mitriç konuşmanın uzamasına daha fazla dayanamadı. Daldan yeni kesilmiş yaş bir çipki çıkararak eski Kafkas beyine;

— Hadi, elini çabuk tut! Bu adamla sabaha dek çene çalamazsın, dedi.

Vasisuali Andreyeviç'i karın üstü yere yatırdılar. Adamcağızın kanı çekilmiş bacakları beyaz beyaz gözüküyordu. Gigiyenişvili elindeki çipkiyi vurmak için havaya kaldırdı. Işıldayan çipki Lohankin'in sırtına inerken ince bir vızıltı çıkardı.

— Vay, anacığım! diye inledi Rus aydın zümresinin temsilcisi.

Nikita diziyle Lohankin'in karnına bastırdı.

— Yalnız senin anan mı? Bizim de analarımız var.

Ondan sonra Vasisuali'den bir daha ses çıkmadı. Çipkinin sırtına her inişinde kıvranıyor, Nikita'nın boynuza benzeyen kapkara ayak tırnaklarına bakıyordu. Bu sırada, "Belki böylesi daha iyi. Cezamı çekerken günahlarımdan arınıyor, tertemiz bir adam oluyorum," diyordu kendi kendine.

Gigiyenişvili çipkiyi kaldırıp kaldırıp vurdukça, bu acıklı görüntü karşısında Dunya sinirinden güldükçe asma kattaki kocakarının şöyle dediği duyuluyordu:

— Öldüresiye döv şu hasta adamı! Canını çıkar yavrucağın!

Bu sırada Vasisuali Andreyiç'in zihninden, Rus aydın zümresinin önemiyle ilgili, Galile'nin bile gerçek uğruna çok acı çektiği düşünceleri geçmekteydi.

Mitriç çipkiyi Gigiyenişvili'nin elinden alarak;

— Getir, bir de ben deneyeyim, dedi.

İnce çubuğu ondan alınca gerilip gerilip zavallı Vasisuali'nin kabalarına indirmeye başladı.

Ne yazık ki dövme sırası eski mabeyinciye gelmedi. Çünkü az sonra dairenin arka kapısına küt küt vurmaya başladılar. Dunya kapıyı açmak için koştu. ("Saksağan yuvası"nın sürekli girilip çıkılan ön kapısı çoktan beridir kapalı tutulmakta, herkes arka kapıdan girip çıkmaktaydı. Bunun nedeni ise, kimsenin merdivenleri temizlemeye yanaşmamasıydı. Banyo da öyle. Evdekilerin hiçbiri içerisini tertemiz yıkamak istemediği için kapısı sımsıkı kapalı dururdu.)

Dunya kapıyı açınca;

— Vasisuali Andreyiç, bir adam sizi soruyor, diye seslendi.

Gerçekten de eşikte beyaz pantolonlu, efendi görünüşlü, tanımadıkları bir adam dikilmekteydi. Vasisuali Andreyiç çabucak ayağa fırladı, üstüne başına çeki düzen verdi, ortak dairenin ziyaretçisi Ostap Bender'i tatlı bir gülümsemeyle karşıladı.

Büyük düzenbaz gözlerini kısarak nazikçe:

— Size engel olmuyorum ya? diye sordu.

Lohankin şaşkınlık içinde ayaklarını birbirine vurarak;

— Şey... burada biraz işimiz vardı da... dedi. E, beyler, serbest kaldım mı artık? Gidebilir miyim?

Çevresine şöyle bir baktıysa da mutfakta kimseyi göremedi. Yalnızca Paşa teyze cezalandırma sırasında uykuya daldığı için kanepenin üstünde mışıl mışıl uyumaktaydı. Kırılan çipkinin parçaları ile ceketten kopmuş bir düğme duruyordu odanın ortasında.

Vasisuali, Ostap'a;

— Buyurun, içeri gidelim, dedi.

Lohankin'in birinci odasına giren büyük düzenbaz sormadan edemedi:

— Sizi işinizden alıkoymuş olmayayım? Alıkoymadım, öyle mi? İyi iyi... Öyleyse buraya niçin geldiğimi anlatayım. Gazeteye bir ilan vermişsiniz: "İç. h. tür. kon. bulun. den. man. güz. b. od. kül. bek. b. erk. kir. ver." diyorsunuz. Odanız gerçekten deniz manzaralı mı, içinde her türlü konfor var mı?

— Odanın durumu tam belirttiğim gibidir. Ayrıca kirası da fazla sayılmaz, ayda 50 ruble.

— Sizinle pazarlığa girecek değilim. Şimdi gelelim komşularınıza? Nasıl insanlar bunlar?

— Hepsi de birbirinden uyumlu insanlardır. Odanın rahatlığını, kirasının ucuzluğunu da göz önünde tutun.

— Bana öyle geliyor ki, burada birine bedensel ceza uyguluyorlardı. Ne biçim bir şey bu?

Lohankin birden kendini toparladı.

— Ah, şu şeyi mi soruyorsunuz? Pek önemli değil. Belki de birinin cezalandırılması gerekiyordu. Cezanın gerekliliği gerçeğini kimse inkâr edemez.

— Gerçekler kişiden kişiye değişir. Siz böyle düşünüyor olabilirsiniz. Neyse, önemli değil, merak ettim de... Okulun hangi sınıfından başarısızlık dolayısıyla kovulduğunuzu sorabilir miyim? Altıncı sınıftan mı?

— Hayır, beşinci sınıftan.

— Ah, ne kadar önemlidir şu beşinci sınıf! Demek oluyor ki, Krayeviç'in fizik kitabını okuma fırsatı bulamadınız. Çok yazık!.. O zamandan beri kültürlü, aydın bir yurttaş olarak toplum içinde geçinip gidiyorsunuz. Neyse, orası beni pek ilgilendirmiyor. Gönlünüzce yaşamanıza kimse karışamaz. Ben yarına kalmaz taşınırım vereceğiniz odaya.

— Pey akçası ödemeyecek misiniz?

— Kilisede değilsiniz, burada sizi kandıracak kimse yok. Zaman içerisinde pey akçesini de alacaksınız.

Başlık XIV

İLK BULUŞMA

Ostap lüks otellerin giriş salonlarını, merdiven başlarını, koridorlarını süsleyen pahalı aynalarda kendi görüntüsüne baka baka "Karsbad" otelindeki odasına döndü. Odaya girdiğinde içerisinin karma karışıklığına şaştı kaldı. Kırmızı pelüş kaplamalı kanepe kısa bacakları havada, tepe taklak yerde yatmaktaydı, kanepenin altından gözüken astar çirkin ve lime lime yırtıktı. Sırma işlemeli masa örtüsü de aşağı kaymıştı. Duvarda asılı "İsa'nın Halk Arasına İnişi" tablosu ters döndüğü için, ressamın tabloda görülmesini istediği öğretici bölümlerin anlaşılması olanaksızdı. Balkonun açık kapısından içeri giren serin rüzgâr karyolanın üstüne saçılı kâğıt paraları sağa sola savuruyordu. Paraların arasında çelik bir sigara tabakası vardı. Panikovski ile Balaganov tabana serilmiş halının üzerinde alt alta, üst üste boğuşmaktaydılar.

Büyük düzenbaz yerde yuvarlanan süt kardeşlerinin üzerinden adımını genişçe atarak balkona çıktı. Aşağıdan, bulvar boyunca dolaşan insanların karmakarışık konuşmaları duyuluyor; gezenlerin ayaklarının altında çakıl taşları şakır şukur sesler çıkarırken, gözükmeyen bir senfoni orkestrasının çaldığı parça rengi koyulaşmış akça ağaçlar üzerinden dört bir yana yayılıyordu. Limanın derinliklerinden anlaşılmaz uğultular, ne idüğü belirsiz gürültüler gelmekteydi. Dalgakıranın ötesinde görünmeyen bir vapurun durmadan böğürmesine bakılırsa bir an önce limana girmek istediği anlaşılıyordu.

Gerisin geri odaya dönen Ostap süt kardeşlerin kavgayı bitirdiklerini, yere serili halının üstünde yorgun argın otururlarken avuç içlerini karşılıklı birbirlerine vurarak, "Sen de kim

oluyorsun?", "Peki, sen kim oluyorsun?" diye bağırdıklarını şaşkınlık içinde izledi.

Bir süre sonra pencerenin perdesini çekerek;

— Parayı paylaşamadınız mı yoksa? diye sordu.

Panikovski ile Balaganov ikisi birden ayağa fırladılar, birbirlerinin konuşmasını keserek durumu açıklamaya koyuldular. Her biri karşısındakini karalayarak, elde ettikleri başarıyı kendine mal etmeye çalışıyordu. İkisi de kendi ayıplarını es geçmeye çalışıyor; becerikliliğini, kıvraklığını göstermeye yarayan her ayrıntıyı abarttıkça abartıyordu.

Ostap araya girerek;

— Ee, kavga ettiğiniz yeter artık! dedi. Dazlak kafalarınızı durmadan yere vurmayı bırakın! Niçin kavga çıkardığınızı anladım. Koreyko'nun yanında bir genç kız bulunduğunu söylemiştiniz, değil mi? Bu iyi işte. Küçük bir devlet memuru, yanında bunca parayı taşısın, olacak şey değil! Saydınız mı bütün kazancınızı, hepsi kaç ruble? Nasıl? On bin ruble mi? Vay anasını! "Herkül" şirketinde yirmi yıllık dürüstçe çalışmasının sonunda bay Koreyko'nun eline bu kadar bile geçmez. Böyle bir olayı başka nerede görebilirsiniz? İnanılacak gibi değil! Bilge kişilerin dedikleri gibi, Tanrılara özgü bir başarı bu. Neyse, ben işinize engel olmadım, değil mi? Parayı mı paylaşıyordunuz, ne yapıyordunuz. İşinize devam edin, ben de oturup sizi seyredeyim.

Balaganov karyolanın üstüne saçılan paraları topladıktan sonra;

— Ben istedim ki dürüstçe, eşit olarak bölüşelim. O zaman her birimizin payına iki bin beş yüzer ruble düşer.

Böyle diyerek parayı dört bölüme ayırdı, saygılı bir tavırla yana çekilirken;

— Size, bana, ona, Kozleviç'e, eşit olarak ayırdım, dedi.

— Çok iyi. Şimdi bir de paylaştırma işini Panikovski'ye bırakalım. Duruşuna bakılırsa onun da bir bildiği var.

Patronunun bu sözü üzerine teğmen Şmit'in anlaşma bozan oğlu paylaştırma işine dört elle sarıldı. Karyolanın üstüne abandıktan sonra parmaklarını tükürükleyerek kâğıt paraları küme-

lere ayırmaya başladı. Sanki ortadaki parayı bölüştürmüyor, kral sülalesi için iskambil falı açıyordu. Uzun uğraşmalar sonunda karyolanın üstünde üç para kümesi oluştu. Birincisi yeni paralardan seçilmiş büyük bir küme, ikincisi gene aynı büyüklükte, ama eski ve yeni paralar karışık durumda, üçüncüsü ise daha küçük bir küme, ama hepsi de kirli, yıpranmış paralardan toplanmış...

Panikovski, Ostap'a dönerek;

— Sizinle ikimize dörder bin, Balaganov'a ise iki bin ruble, dedi. Gerçi bu kadarı bile ona çok. Fazla bir iş yapmadı ki...

Duyduğu öfkeden Balaganov'un gözleri kapandı. Köpürerek;

— Hani, Kozleviç'in payı nerede? diye bağırdı.

— Kozleviç'in bizimle ne ilgisi var? Kozleviç de kim oluyor? Onun güpegündüz bizi soymasına izin mi vereceğiz?

Panikovski'nin böyle karşı çıkması üzerine büyük düzenbaz;

— Söyleyeceğiniz başka bir şey var mı? diye sordu.

Panikovski gıcır gıcır yeni paraların oluşturduğu kümeden gözünü ayırmaksızın;

— Yok. Ama Kozleviç'e zırnık koklatmaya hiç niyetli değilim, dedi.

Ostap, "Koreyko'yu sağma şirketi"nin başkanı olarak işe el koydu.

— Tamam öyleyse, şimdi de paraları ben üleştireceğim.

Üç kümeye ayrılmış parayı bir araya topladı, hepsini deste yapıp çelik tabakanın içine yerleştirdikten sonra bunu pantolonunun yan cebine soktu.

— Zorla aldığınız bu para soygundan zarar görenin kendisine, yani bay Koreyko'ya geri verilecektir. Nasıl, bulduğum çözüm yolunu beğenmediniz mi?

Panikovski hemen parladı:

— Bunun beğenilecek nesi var?

Balaganov da;

— Yoldaş Bender, şaka mı yapıyorsunuz, Tanrı aşkına? Parayı aramızda eşit paylarla bölüştürmek en iyisi, diyerek karşı çıktı.

— Hayır, sizin bu söylediğiniz kesinlikle olmaz! Ayrıca gece yarısı size şaka yapacak durumda değilim.

Panikovski yaşlılıktan dolayı kurumuş ellerini pişmanlık içinde çırptıktan sonra korkulu bakışlarını patrona dikti, ama bir şey yapamayacağını anladığı için sessizce bir köşeye sindi. Ağzındaki altın diş arada bir ışıl ışıl parlıyordu.

Balaganov'un yüzü çoktan beridir güneşin altında kalmış gibi kıpkırmızı kesildi.

— Yani şimdi biz boşuna mı çalışıp ter döktük? Böyle olmaz! Neden bu şekilde davrandığınızı açıklar mısınız? diyebildi.

— Daha önce Arbatov'da açıkladığım bir durumu teğmen Şmit'in sevgili oğlu olarak size bir kez daha duyurayım: Ceza yasalarına saygılıyım, hep böyle yapacağımı söylemiştim o zaman. Ben çapulcu değilim; para kazanacaksam yasal yollarla, emek vererek kazanmak isterim. Sayısı dört yüz olan para kazanma yöntemlerimin arasına soygun yapmak girmemektedir. Ayrıca on bin ruble apartmak için gelmedik biz bu kente. Evet, binlere gereksinmem var, ama on bine değil, en azından beş yüz bine.

Balaganov biraz yatıştı.

— Öyleyse bizi Koreyko'nun üstüne niçin saldınız? Adam çok uğraştırdı ikimizi de.

— Anladığıma göre şimdi bana demek istiyorsunuz ki, saygıdeğer komutanımız bizi o adamın üstüne hangi amaçla saldığını başlangıçta bilmiyor muydu? Aklınızdan geçen bu değil mi? Öyleyse hemen söyleyeyim: Biliyordum... Ayrıca şunu da ekleyeyim...

Ostap daha sözünü bitirmemişti ki, köşede oturan Panikovski'nin suratı birden karıştı, başını önüne eğdikten sonra ayağa fırlayarak tos vuracakmış gibi ileri atıldı.

— Buraya bakar mısın? Sen de kim oluyorsun? diye bağırıyordu Ostap'a doğru koşarken.

Ostap duruşunu hiç değiştirmedi, koşa koşa üzerine gelen Panikovski'yi elinin sert bir itişiyle eski yerine oturttuktan sonra konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Evet, bu bir denemeydi. Ayda 40 ruble alan küçük bir

devlet memurunun cebinde on bin ruble taşıması şaşkınlık verici bir olaydır. Bu da bize yüklüce bir para kazanma kapısı açmaktadır. Maraton koşanların, hamamböceği yarıştıranların umut bağladığı büyük ödüle biz de konacağız. Beş yüz bin ruble az para mı? Bu şansı elimizden niçin kaçıralım? Koreyko denen o adama çaldırdığı parayı geri götüreceğiz. Soyulan biri parasını geri almak isteyecektir herhalde. İşte bu da onun ölüm fermanı olur. Çeksin pis herif aç gözlülüğünün cezasını! Uygulanacak başka bir çözüm yolu var mı bizim için? Adamın milyonları olduğunu kesin öğrendiğimize göre, onu soyup soğana çevirmek artık bizim elimizde. Herif akıllı birine benziyor, parasının hepsini kaybetmektense bir bölümünü gözden çıkarmaya çoktan razıdır. Kaç kez söyledim, bu azılı hırsız çaldığı paranın bir bölümünü kenarı mavi işlemeli tabakta bize kendi eliyle sundu. Beklediğimiz kadarını da sunsun istiyorum.

Balaganov sonunda durumu kavramıştı.

— Doğru söylüyorsunuz patron, dedi.

Panikovski sindiği köşede mızıldanıp duruyordu:

— Paramı verin... Züğürdün biriyim ben, beş param yok. Aylardır banyoya gitmiyorum. Üstelik kocadım da, kızlar artık bana yüz vermiyor.

— Siz de Uluslararası Cinsel Sorunlar Birliği'ne baş vurun. Belki size onlar yardım eder.

— Kimse sevmiyor beni. Kim yardım edecek ki?

— Gerçekten sevilecek bir adam mısınız siz? Kızlar sizin gibi bastıbacaklara değil, yakışıklı gençlere, kültürlü erkeklere yüz verirler. Sonracığıma, çok geçmeden öbür dünyayı boylayacaksınız. Biliyorum, hiç sevip sayanınız yoktur yeryüzünde. Öldüğünüzde sizin için kimse gazetelere, "Özveriyle çalıştı, emeğini toplumdan esirgemedi," diye duyuru vermez. Mezarınızın başında badem gözlü dul karınız ağlamayacak; çocuklarınız, "Babacığım, bizi kime bırakıp da gidiyorsun?" demeyecek.

Panikovski bu sözler üzerine korkusundan iyice köşeye büzüldü. Bir yandan da;

— Söylemeyin böyle şeyleri! Ben hepinizden daha uzun yaşayacağım! Siz daha Panikovski'yi tanımıyorsunuz. Panikovski

sizin gibi kaç kişiyi suya götürüp susuz getirir? Bunu biliyor muydunuz? Çıkarıp verin paramı! diyordu.

Ostap, Panikovski'nin mızıldanıp durmasına çok kızdı.

— Bana açıkça söyleyin, bundan sonra bizimle çalışmak istiyor musunuz, istemiyor musunuz? Size son kez soruyorum.

Panikovski göz yaşlarını sildikten sonra;

— Tamam, sizinle çalışacağım, dedi.

Gecenin karanlığı her yerin üzerini örtmüştü; karaların, denizlerin, bütün ülkenin, hatta dünyanın yarısının...

Çernomorsk limanında vinçler harıl harıl iki yana dönerek çelik halat kangallarını yabancı gemilerin derin sintinelerine indirirken, oradan kaldırdıkları traktör parçası dolu sandıkları incitmeden rıhtıma bırakıyorlardı. Silikat fabrikalarının bacalarından püsküren kızıl dumanlar kuyruklu yıldızlar gibi yükseliyordu gökyüzüne. Dneprostroy, Magnitogorsk, Stalingrad bölgeleri birer şantiyeye dönmüştü, her yerde dev fabrikalar kuruluyordu. Kuzeyde Krasnoputilov, parlayan bir yıldız gibi ta yükseklerde yerini almışken aynı büyüklükte birçok yıldız daha parlamaya başlamıştı. Krasnoputilov'un dört bir yanında fabrikalar, kombinalar, elektrik istasyonları, inşaat iskeleleri yükseliyordu. İlk beş yıllık planın başarılı yapıtları eski Mısırlıların hayallerini süsleyen gökyüzünü kendi parıltılarıyla yarı karanlıkta bırakıyordu.

İşçiler kulübünde sevdiğiyle birlikte yan yana oturan genç bir işçi beş yıllık planın elektrikle aydınlatılmış krokisini genç kıza göstererek;

— Şu kırmızı ışığı görüyor musun, Tanya? dedi. Yakında burada Sibirya biçer döver fabrikası kurulacak. Benimle birlikte oraya gitmek ister misin?

Genç kız elini sevgilisinin avcundan yavaşça kurtararak sessizce gülümsedi.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, gecenin karanlığı her yerin üzerini örtmüştü; karaların, denizlerin, bütün ülkenin, hatta dünyanın yarısının... Gecenin sessizliğinde mutlakiyetçi Hvorabyev düşünde beklediği görüntüleri değil, toplumculuğun simgesi olan kalın sendika üye defterini gördüğü için korkular

içinde inliyor,; daha yüksek bir aylığa konmak amacıyla Harkov'dan Rostov'a doğru trenle yola çıkan mühendis Talmudovski kompartımanın en üst ranzasında horul horul uyuyor; kendi ülkelerine ev yapımı votka reçetesi götürdüklerine inanan iki Amerikalı para babası, Atlantik okyanusunun dalgaları üstünde lüks kamaralarının içinde salına salına gidiyor; Vasisuali Lohankin acısı geçmeyen kaba etini eliyle ovalarken kırmızı peluş kanepenin üstünde bir o yana, bir bu yana dönüyor; oluşturmaya çalıştığı yeni bir bulmacanın can alıcı noktalarını daha bir belirginleştirmek için boşu boşuna uğraşan bilmece bulmaca ustası Sinistki torunu Zosya'yı gürültü yapıp uyandırmamak için olanca dikkatiyle sessiz çalışıyor; başkan Polihayev metresi Serna Mihaylovna ile aynı yatakta keyifle yatıyordu. "Herkül" şirketinin öbür çalışanları biraz tedirgin de olsalar kentin değişik semtlerindeki evlerinde mışıl mışıl uyumaktaydılar. Milyonlarının getirdiği tedirginlik yüzünden Aleksandr İvanoviç Koreyko'nun gözüne ise hiç uyku girmiyordu herhalde. Bol parası olmasa şimdi o da yatağında derin bir uykuya dalardı. Ostap Bender'in, Balaganov'un, Panikovski'nin ne yaptıklarını hepimiz biliyoruz. "Alageyik"in sahibi ve sürücüsü Kozleviç'in durumuyla ilgili şimdilik bir şey söyleyemeyeceğiz. Gerçi adamcağızın başına bayağı büyük bir bela açılmıştı ama, en iyisi, bunun üzerinde daha sonra duralım.

Ertesi sabah Bender sağlık memuru çantasını açtı, içinden Kiev kentinin armasını taşıyan bir polis şapkası çıkararak bunu cebine soktu, Aleksandr İvanoviç Koreyko ile görüşmek üzere fazla gecikmeden otelden çıktı. Sütçülerin sokaklara dökülme saati başladığından, ama memurların evlerinden ayrılma vakti henüz gelmediğinden, Ostap işini bilen sütçü kadınlara takıla takıla, "İlk buluşmamızın sevinci kanımı kaynatmıyor" şarkısını mırıldanarak yürüyordu. Aslında büyük düzenbazın o andaki duyguları hiç de söylediği gibi değildi. Gizli milyonerle bir an önce görüşmeye can attığı belliydi. Kasatelniy sokağındaki 16 numaralı apartmana girer girmez polis şapkasını başına geçirdi, kaşlarını çatarak gireceği dairenin kapısını çaldı.

O sırada Aleksandr İvanoviç evden ayrılmak üzere, odanın

tam ortasında durmaktaydı. Küçük memur pantolonunu çoktan giymiş, sırtına ağ görünümlü, yünden örülmüş kolsuz ceketini geçirmişti; her an evden çıkmaya hazırdı. İçinde bulunduğu oda, kimsesizlerin yaşadığı ya da imparatoriçe Mariya Fiyodorovna'nın desteğinde, yersiz yurtsuz kişilerin kaldığı hayır kurumlarındaki yoksul odalar tarzında, devrim öncesinin bozuk düzenini yansıtacak durumdaydı. Koreyko'nun odasının topu topu üç eşyası vardı: Biri demir profilden yapılmış bir hastane karyolası; diğeri kimi yazlık evlerde kullanılan ağaç kulplu çekmeceleri olan bir mutfak masası; öteki de boyası dökülmüş Viyana tarzı bir koltuk. Ağırlıklı spor yapmaya düşkün olanların sabah jimnastiği için kullandıkları ağır iki dambıl ile okkalı iki gülle duruyordu başka bir köşede.

İçeriye bir polisin girdiğini gören Aleksandr İvanoviç bir adım geriledi. Ostap yanaklarında ışıldayan bir gülümsemeyle;

— Yurttaş Koreyko'nun evi burası mı? diye sordu.

Resmi bir görevlinin kapısını çalmasından ötürü Aleksandr İvanoviç de sevinmiş gözüküyordu.

— Evet, burası.

Ostap'ın gülümsemesi daha bir canlandı.

— Aleksandr İvanoviç Koreyko siz misiniz? Yanılmıyorum, değil mi?

Kroyko'nun gülümsemesi coşkulu bir sevince boğulmuş gibi bütün yüzüne yayıldı.

— Yok, yok, yanılmıyorsunuz.

Büyük düzenbaz az ilerde duran Viyana tarzı külüstür koltuğa çöktü; gülümsemekten ağzı kulaklarına vararak, Aleksandr İvanoviç'e ışıldayan gözlerle baktı. Gizli milyonerin sevinçli gülümsemesi uzun sürmedi; duygulanma, heyecanlanma, hayran kalma benzeri, hatta tapınma isteğini andırır bir gerginlik kapladı bütün yüzünü. Herhalde resmi bir devlet görevlisiyle karşılaşmanın sevinci bundan daha fazla süremezdi.

İki rakip karşı karşıya dururken birinin yüzündeki gevşeme ile ötekinin yanaklarının renkten renge girme hızı büyük besteci Frans List'in notalarının üzerinde belirttiği çalma hızıyla tıpatıp aynıydı. Frans List ilk sayfalarda "çabuk", ileriki sayfalarda

"daha çabuk", daha ileride "çok çabuk", daha daha ileride"çok çok çabuk", son sayfalara doğu "elden geldiğince çabuk", en son sayfada ise "daha da çabuk" diye yazardı bestelediği notaların üzerine.

Büyük düzenbaz kapısını çaldığı adamın yüzündeki renkten renge girme hızının Frans List'in notalarının son sayfasındaki hıza eriştiğini görünce onunla daha fazla yarışamayacağını anladı ve ciddileşerek asıl konuya geçti.

— Size bir şey teslim etmeye gelmiştim, dedi.

Koreyko'nun yüzü karardı.

— Buyrun, buyrun. Neymiş o?

— Sizi sevindirmek istiyorum.

— Çok merak ettim, hangi bakımdan?

Ostap sınırsız bir hüzünle elini cebine soktu, Koreyko ise ölüp ölüp dirilenlerin korkusuyla polisin hareketlerini izliyordu. Çelik tabaka ortaya çıktığı zaman Ostap çok beklediği halde Koreyko herhangi bir şaşkınlık çığlığı atmadı. Adam bir gece önce cebinden aşırılan tabakaya büyük bir kayıtsızlıkla bakıyordu. Bunun üzerine Ostap tabakadaki paraları çıkarıp tek tek saydı, desteyi Aleksandr İvanoviç'e uzatırken;

— Tam on bin ruble, dedi. Parayı teslim aldığınızı bildiren bir alındı imzalar mısınız?

Ancak Koreyko gene hiç istifini bozmadı.

— Yanılıyorsunuz, yoldaş. Benimle ilgisi yok bu paranın. Öyleyse imza vermeme de gerek kalmıyor.

— Nasıl kalmaz? Dün sizi soydular ya!

— Beni kimse soymadı.

Ostap hayli heyecanlıydı.

— Soymaz olurlar mı? Dün deniz kıyısında iki kişi soydu ya! On bin rublenizi zorla almışlar. Neyse ki, tutukladık ikisini de. Atın şuraya bir imza!

Yüzünde gülücükler oynaşan gizli milyoner;

— Vallahi beni soyan olmadı, dedi. Nasıl yanıldığınızı anlamıyorum.

Kurnaz adamın karşısında yenilgisinin büyüklüğünü henüz kavrayamayan Ostap sonradan bu olayı düşündükçe her sefe-

rinde utancından yerin dibine geçti. Parayı Koreyko'ya geri vermek için uğraşırken ısrar üstüne ısrar etmiş, karşısındakine duyduğu öfke arttıkça artmış, parayı berikinin cebine sokmaya çalışmış, kendisine hiç yakışmayan hareketler yaptığını sezdiği halde, parayı her geriye verme çabasında renkten renge girmişti. Oysa adamın ona aldırdığı bile yoktu. Sonunda bütün ısrarlarına karşın Koreyko almadı parayı.

— Demek, sizi soymadılar? dedi Ostap.

— Hayır, hayır, soymadılar.

— On bin rublenizi almadılar mı?

— Niçin alsınlar, memur bey? Bende bu kadar paranın bulunduğunu nereden çıkarıyorsunuz?

Ostap duralamak zorunda kaldı.

— Doğru söylüyorsunuz. Küçük bir memurda bu kadar paranın ne işi var? Öyle değil mi? Bu durumda anlaşılıyor ki, kimseden şikâyetçi değilsiniz...

Milyonerin yüzünde büyüleyici bir gülümseme belirdi.

— Neden şikâyetçi olayım ki?

Ostap'ın gülümsemesi de ötekininkinden daha büyüleyiciydi.

— Peki, mideniz nasıl? Sızlıyor ya da yanmıyor ya?

— Hayır, onu da nereden çıkarıyorsunuz? Ben sağlıklı bir adamım.

— Kötü düşler geceleyin rahatınızı kaçırmıyor, değil mi?

— Yok öyle bir şey.

Bundan sonra ikisinin yüzündeki gülümsemeler arasında List'in notalarındaki hız ve güçlenme yarışı yeniden başladı. Çabuk, daha çabuk, çok çabuk, çok çok çabuk, elden geldiğince çabuk, daha da çabuk... İki yeni tanış birbirinden ayrılma sırasında sanki kırk yıllık ahbap gibiydiler.

Koreyko;

— Polis şapkanızı masanın üstünde unuttunuz. Onu almadan gitmeyin, dedi.

Ostap da buna karşılık;

— Geceleri çiy domates yemeye kalkmayın, midenize oturur, tavsiyesinde bulundu.

Koreyko ayaklarını saygıyla birbirine vurdu, eğilerek selam verdi. Yüzünde coşkulu bir gülümseme vardı.

Büyük dalavereci Koreyko'dan ayrılırken;

— Eh, esen kalın, dedi. Biliyor musunuz, ilginç bir insansınız. Hiçbir sorununuzun olmadığı belli. Şunu açıkça görüyorum: Çok mutlu birisiniz. Üstelik bugüne dek hapse girmeyip özgürlüğünüzü koruyabilmişsiniz, işte buna ne kadar şaşırsam az.

Kendini sokağa attığı zaman onun da yüzünde sevinç dolu bir gülümseme vardı. O sevinçle birkaç blok koşar adım yürüdü, başında Kiev kentinin armasını taşıyan bir şapka bulunduğunu epeyce ilerledikten sonra fark edebildi. Kiev'de değil, Çernomorsk'ta bulunduğunu çoktan unutmuştu.

İçki satılan 68 numaralı büfenin kapalı verandasının önüne gelip burada toplanan 15-20 yaşlı adamın yakınında durunca biraz aklı başına geldi, bundan sonra neler yapması gerektiğini ciddi ciddi düşünmeye başladı. Bu düşünceler içinde bir ileri, bir geri dolaşırken büfenin önündeki pinponlar kendi aralarında tartışıyorlardı. Bu yaştaki adamlar tartışmaktan başka ne yapabilirlerdi ki?

Görünüş ve davranışlarıyla günümüzde tuhaf kaçan insanlardı hepsi de. Sırtlarında pike yelekler ile başlarında eski moda hasır şapkalar vardı. Gömleklerinin yakaları sürekli kolalanmaktan sararmıştı, ince boyunları tavuk boynu gibi fırlıyordu geniş yakalarının içinden. Penceresi kapalı 68 nolu büfenin önünde toplanmalarının nedeni, çarlık döneminde burada "Florida" adlı bir kafenin bulunması; Çernomorsk'un simsar, komisyoncu gibi devrim öncesi aracı takımının, eski işini yitirmiş tahıl borsacılarının burada sürekli bir araya gelmesiydi. O zamandan kalma bu tür meslek mensupları hiç olmazsa böylece birbirlerini görüyor, geçmişte kalan günlerini anıyorlar, bol bol konuşarak dillerinin pasını gideriyorlardı. Buranın güneşli bir köşe olması da cabası.

Yerel basına fazla değer vermedikleri için bu köşede Moskova "Pravda"sını okuyorlar, Çernomorsk'un ilerde bir gün serbest kent olacağı umuduyla dünyada olup bitenleri kendi aralarında tartışıyorlardı. Bundan yüz yıl önce Çernomorsk gerçek-

ten serbest kentti; o mutlu, bol gelirli günlerin tatlı hayali adamcağızları ökse otu gibi çekiyordu bu köşeye.

— Silahsızlanma konusundaki konferansta kont Bernştorf'un konuşmasını "Pravda"da okudunuz mu? diye sordu pinponlardan biri ötekine.

Adı geçen kontla asker arkadaşlığı yapmışçasına onu yakından tanıyan ikinci pinpon;

— Konuşma diye ben ona derim. Çok kafalı adamdır, Bernştorf, karşılığını verdi. Peki, beyefendi, siz tutucuların kalesi Birmingam'da seçmenler karşısında Snouden'in yaptığı konuşmayı okudunuz mu?

— Hiç sormayın, gerçekten Snouden'den üstün siyasetçi yoktur!

Bunu söyleyen pinpon, üçüncü Panama şapkalıya döndü:

— Validis, söyler misiniz? Siz Snouden'i nasıl buluyorsunuz? Bayağı kafalı bir adam, öyle değil mi?

— Doğrusunu söyleyeyim mi, Snouden'e elini veren kolunu kaptırır. Daha onun gibi bir siyasetçi yeryüzüne gelmemiştir.

Snouden'e elini verenin kolunu kaptırdığını ileri süren Validis'in hoşuna giden başka biri daha vardı, o da İngiliz siyasa adamı Çemberleyn'di. Kendisi en başta onu beğeniyordu. Ancak pinponlar daha çok Brayn'ı tuttukları için omuzlarını kaldırarak Brayn'ı öve öve göklere çıkardılar.

— Brayn'dan başkasını tanımayız biz. Göreceksiniz, Avrupa birliğini o kuracak! dediler.

Valiadis öteki pinponların arasından sıyrıldı:

— Mösyö Funt, şunu açıkça belirteyim ki, o konuda içiniz rahat olsun. Beneş de Avrupa birliği kurmakta kararlı. Hem hangi koşullarla, biliyor musunuz?

Pike yelekliler hemen bir araya toplandılar, ince boyunlarını uzatarak hep bir ağızdan tavuklar gibi gıdaklamaya başladılar.

— Hepimiz biliyoruz. Çernomorsk'un serbest kent olması koşuluyla, öyle değil mi? Ah, şu Beneş yok mu, kafa diye biz onunkine deriz. Böylece kendi ürettiği tarım makinelerini piyasaya sürmesi kolaylaşacak. Biz de ondan bu malı bol bol satın alırız, ne yapalım.

Alım satım işlerinin artacağı umuduyla hepsinin gözleri parlıyordu. Pinponlar;

— Brayn'a da diyecek yok, Beneş'e de. İkisi de birbirinden üstün, diyerek son kararlarını bildirdiler.

Ostap daldığı düşüncelerden ayıldığı zaman daha önce hiç karşılaşmadığı, Panama şapkasının tepesi basık bir pinponun ceketinin eteğinden sımsıkı tuttuğunu gördü. İhtiyarın takma boyunbağı yana kaymıştı, şapkasının çevresinde siyah bir kurdele bağlıydı. Gözleriyle büyük düzenbazı yiyecekmiş gibi bakarken;

— Şunu iyi bilesiniz ki, Makdonald bu oltaya düşmez. Kesinlikle düşmez o bu oltaya! diye bağırıyordu.

Ostap heyecandan titreyen pinponu eliyle ittikten sonra kalabalığın yanından ayrıldı. Uzaklaşırken arkasından bağrışmalar işitiliyordu:

— Benim bildiğim, Guver güvenilir bir kafadır! Hindenburg anasının gözü bir siyasetçidir!

Bütün bu konuşmalar olup biterken Ostap kararını vermişti. Dürüst yoldan para koparmanın dört yüz çeşidini su gibi ezbere bilirdi, ancak hiçbiri şu anda peşine düştüğü işte uygulanacak durumda değildi. Oysa neler yoktu ki bu yöntemler arasında? Kırım Savaşı sırasında batan altın yüklü gemiyi Karadeniz'in derinliklerinden çıkarmak için büyük bir anonim şirket kurmak mı, ülke dışındaki kapitalist zindanlarında çürüyenler için hayır amacıyla bir yortu düzenlemek mi, mağaza levhalarını söküp yenilerini takmak amacıyla belediye ile anlaşma yapmak mı? Daha neler neler?.. Bunların hiçbiri şimdilik işe yaramayacağı için Ostap dört yüz birinci yöntemi icat etmek zorundaydı ve bunu da yaptı.

"Kaleyi ani bir saldırıyla fethedemeyişimizin nedeni kuşatmayı doğru dürüst yapamamamız olmalı. Kaleyi yeniden iyice kuşatırsak düşman elimizden kurtulamaz. Bu durumda en önemli eksiğimizi öğrenmiş bulunuyoruz: Belli, Koreyko efendinin bol parası var. On bin rubleyi elinin tersiyle ittiğine bakılırsa paranın bayağı yüklü olduğu anlaşılıyor. Tarafların anlaşma

sağlamaları olanaksız gözüktüğüne göre duruşma devam ediyor. Çalışmaya kesinlikle ara verilmeyecek!"

Ostap bu düşüncelerle otelin yolunu tuttu. Oraya varmadan önce kırtasiyeciden ayakkabı bağıyla bağlı sarı bir klasör satın aldı.

Komutanlarının yolunu gözlemekten yorulan iki kafadar, Panikovski ile Balaganov patronları içeri girer girmez ikisi aynı anda sordular:

— E, neler yaptınız, komutan?

Ostap sesini çıkarmadan bambu sehpanın başına çöktü, klasörün üstüne iri harflerle şunları yazdı: "Aleksandr İvanoviç Koreyko dosyası. 25 Eylül 1930-193...."

Süt kardeşler patronlarının omuzunun üstünden klasöre gözlerini dikmiş bakıyorlardı. Panikovski daha fazla dayanamayıp sordu:

— Ne var bunun içinde?

— Neler yok ki? Palmiyeler, güzel kızlar, mavi ekspresler, lacivert deniz, kuğu gibi süzülen beyaz bir vapur, az giyilmiş smokin, Japon uşak, yalnız kendimizin kullanacağı bir bilardo masası, platin dişler, çift çift çoraplar, ballı börekli yemekler... Ey, benim küçük dostlarım, en önemlisi de bol paranın hepimize getireceği ün ve güç!..

Ostap böyle diyerek teğmen Şmit'in oğullarının şaşkın bakışları arasında içi boş klasörü "çat" diye kapattı.

Başlık XV

Boynuzlar ve Toynaklar

Çernomorsk kentinde gariban bir özel girişimci yaşıyordu. Adama "gariban" dedikse, o kadar da değil. Epey parası vardı bu özel girişimcinin. İşlettiği tuhafiye dükkânı "Kapital" sinemasının karşısında, biraz yan taraftaydı. Burada iç çamaşırı, dantel, kurdele, boyunbağı, düğme gibi ufak tefek, ama iyi para getiren malları kendini hiç sıkıntıya sokmadan satardı. İşleri tıkırında giderken adam bir gün evine bayağı bozuk bir suratla döndü. Karısına bir şey söylemeden mutfağa girdi, dolaptan kızarmış bir tavuk çıkardı, soğuk tavuğun başına çöküp atıştırmaya başladı. Önündekini bitirince dolabı yeniden açtı, içinden yarım kiloluk Krakov salamı çıkararak kısa sürede onun da hakkından geldi. Durmadan tıkınırken gözleri hep aynı noktaya bakıyordu. Sıra masanın üstünde duran lop yumurtalara gelince karısı dayanamadı:

— Borya, derdin ne senin? Durmadan bir şeyler tıkınıyorsun?

Lastik gibi sert yumurtayı ağzına tıkan Borya;

— Hiç sorma. Ağır bir vergi yükü bindirdiler sırtıma, altından nasıl kalkacağımı bilemiyorum, karşılığını verdi.

— Vergi yüküyle durmadan tıkınmanın ne ilgisi var?

— İçimdeki sıkıntıdan kurtulmak istiyorum da ondan. O kadar vergiyi nasıl ödeyeceğim?

Özel girişimci gece boyunca bir odadan ötekine girip çıktı, yalnız şifoniyer sayısı sekizi bulan mobilyalar arasında dolaştı, evde yiyecek ne bulduysa gövdeye indirdi. Gene de bir türlü sıkıntısından kurtulamıyordu.

Ertesi gün dükkânın yarısını bir kırtasiyeciye kiraya verdi.

Şimdi vitrinlerden birinde boyunbağları ile pantolon askıları yer alıyordu, ötekinde ise ipe asılı kocaman bir kurşun kalem sallanıyordu.

Ardından daha zorlu günler gelip çattı. Bunun üzerine dükkâna üçüncü bir esnaf yerleşti. Sallanan sarı kurşun kalemi yana itip vitrinin yarısına tezgâh kuran bir saatçiydi bu. Adam kendisinin rahatça kurulması yetmiyormuş gibi, vitrine bir de yelkovansız kocaman bir tunç saat koymuştu. Vitrinin önünden geçenler dükkânda tuhafiyecinin dışında birtakım kırtasiye malzemesi ile gözlerinden birine mercek takılı yaşlı saatçiyi görüyorlardı.

Tuhafiyecinin çektiği çile bitmemişe benziyordu. Aradan bir süre daha geçince dükkâna bir su tesisatçısı ile 1930 yılının ilk günleriyle birlikte mallarına herkesin üşüşeceğine inanan bir kolacı ustası taşındı. Su tesisatçısı dükkâna gelir gelmez lehim işleri yapmaya yarayan bir gaz ocağı yaktı.

Eskiden ne de olsa etkileyici bir görüntüsü olan tuhafiyeci dükkânının levhasının bulunduğu yer çok geçmeden şöyle çirkin bir görünüşe büründü:

TUHAFİYECİ-SAATÇİ-KIRTASİYECİ
Çamaşırlar, çeşitli Her türlü saat Öğrenciler, ressamlar
tuhafiye malzemesi onarılır için gerekli her şey
V. KÜLTÜRTRİGER GLAZİUS-ŞENKER LEV SOKOLOVSKİ

SU TESİSATÇISI-GÖMLEK KOLALARI
Su boruları, lavabolar Leningradlı kola
onarılır ustası
M. N. FANATİUK KARL PAVİAYNEN

Dükkâna giren müşteriler ile başka iş yaptırmaya gelenler içerde eski mis gibi temiz kokuyu bulamıyorlardı. Çevresini saat çarklarının, burundan takma gözlüklerin, minik yayların kuşattığı Glazius-Şenker usta, aralarında bir de külüstür kule saati bulunan her marka saatle didişip durmaktaydı. Hele çalar saat-

lerin kulak tırmalayıcı çınlamaları kesilmek bilmiyordu. Darlığı çekilen kırtasiye malları dükkânın derinliklerinde öğrenciler arasında kapış kapış gidiyordu. Kolacı ustası Karl Paviaynen, gözleri dükkândan içeri girecek müşteride, durmadan makasla yeni gömlek yakaları kesiyor; müşterisine saygılı B. Kültürtriger bayanlara mal beğendirmek için çırpınırken, "Ne buyurmuştunuz, efendim?" demekten yorulmuyor; su tesisatçısı çekicini eski borulara vurdukça çevreye paslı parçalar sıçrıyor, lehim ocağından çıkan kurumlar nazenin tuhafiye mallarının üzerine çöküyordu.

Her telden çalan esnaf topluluğu ülkedeki kamulaştırma dolayısıyla çok geçmeden güç durumda kalıp dağılmak zorundaydı; bir gün geldi, gerçekten de öyle oldu. Karl Paviaynen günün modasına uygun gömlek yakalarını bir arabaya yüklediği gibi yoklara karıştı. Onun ardından tuhafiyeci ile kırtasiyeci kurtuluşu en kısa yoldan kaçmakta buldular, arkalarından kovalayan atlı vergi memurları onları yakalamaya çalıştı ama bunu başaramadı. Fanatiuk kendini içkiye verdi. Glazius-Şenker bir saat fabrikasına girerek iflastan yakasını zor kurtardı. Önce dükkânın kırmalı saç kapısı gürültüyle kapandı, ertesi gün çirkin levhalar birbiri ardından yerlerinden söküldü.

Ancak aradan fazla bir zaman geçmedi, kırma saç kapı yeniden gürültüyle yukarı kalktı, beş özel girişimcinin birbirinin üstüne binmiş dükkân levhasının yerinde gösterişli bir levha belirdi:

ARBATOV
BOYNUZ VE TOYNAK İŞLEME
ŞİRKETİ
Çernomorsk Şubesi

İşi gücü olmayan Çernomorsklular dükkânın önünden geçerken şöyle dikkatlice bir baksalar içerde tezgâh filan bulunmadığını, döşemenin gıcır gıcır yıkanıp temizlendiğini görürlerdi. Geniş dükkânda çekmeceli birkaç masa göze çarpıyordu,

hepsi o kadar. Bir de girişin karşısındaki duvarda günlük çalışma saatlerini gösteren, ayrıca el sıkmanın zararlarını bildiren yazılar asılıydı. Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin yeni açılan şubesinin henüz tek müşterisi yoksa da, giriş kapısının biraz gerisine yabancıların arka bölmeye geçmelerini önleyen uzunca bir engel koymuşlardı. Küçük bir sehpanın üstünde fokur fokur kaynayan semaver, semaverlik yazgısından yakınıyormuş gibi acıklı çığlıklar atıyordu...

Sehpanın başında oturan altın dişli bir adam, şu bizim Panikovski bir yandan çay bardaklarını yıkarken, bir yandan da öfkeli bir sesle şöyle bir şarkı mırıldanıyordu:

Aman aman ne zamanlara kaldık!
Ne kötü zamanlara kaldık!
Kimse inanmıyor tanrıya,
İnanan yok tanrıya...

Gençten, kızıl saçlı bir adam da tezgâhın arkasında dolanıp duruyordu. Delikanlı masalardan birinin üstündeki daktiloya arada bir yaklaşıp bükülmeyen parmağıyla tuşlara basıyor, ardından kahkahalar atarak gülüyordu. Balaganov'du bunları yapan. En arkada, tepesindeki lambanın aydınlattığı "şube başkanı" levhasının altında büyük düzenbaz Ostap Bender cakalı cakalı oturmaktaydı.

"Alageyik"liler "Karlsbad" otelinden hayli zaman önce ayrılmışlar, Kozleviç dışında üç kişi birden gelip "saksağan yuvası"na yerleşmişlerdi. Vasisuali Lohankin odayı üç kişiye değil, bir kişiye verdiğini söyleyerek bu yüzsüzlük karşısında isyan ettiyse de Ostap ona yirmi ruble ödeyince sesini kesti. Adamcağız isyan etmekte haklıydı, çünkü evinde kiracı olarak kültürlü bir kişi istemişti. Ostap arkadaşlarını yanında getirişinin nedenini açıklarken onlar arasında kendisinden başka kültürlü insan bulunmadığını ileri sürüyordu. Bu durumda ev sahibinin istediği kişi kendisiydi, ötekiler kara cahildi... Bu da aralarındaki anlaşmaya aykırı değildi. Lohankin bu itiraz karşısında, "Oh, mon diyö! Bana niçin eziyet ediyorsunuz?" "Oh, mayn got, eziyet

çektirmekten niçin bu kadar zevk alıyorsunuz?" diyerek epey ter döktü. Neyse, istenen pey parası ödenince bu iş de tatlıya bağlandı.

Panikovski ile Balaganov'un "saksağan yuvası"na uyum sağlamaları uzun sürmedi. Evde yaşayan kalabalığın gürültülü konuşmaları arasına çok geçmeden ikisinin bağırıp çağırmaları da karıştı. Bir gün Panikovski'yi, geceleri başkasının gaz ocağından gaz çalmakla suçladılar. Mitriç de büyük düzenbaza bu konuda iğneleyici birkaç söz söylediyse de Ostap altta kalmayıp eliyle adamı göğsünden iterek onu susturdu.

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi Çernomorsk şubesinin açılmasının birkaç nedeni vardı. Ostap bu nedenleri iş arkadaşlarına şöyle açıkladı:

— Koreyko'yu izlememiz uzun sürebilir. Bu işin ne kadar süreceğini yalnız tanrı bilir, tanrı diye bir şey olmadığına göre kimse bilmiyor demektir. Belki bir yıl, belki de bir ay... Bunca zaman boş oturup bekleyecek değiliz herhalde. İkinci bir neden de Koreyko'nun peşini kovaladığımız sürece yasal bir iş yapıyor görünmemizdir. "Herkül" şirketinin aklı başında memurlarıyla temas kurarken bizim de kendi şirketimizin olması büyük kolaylık sağlar. Elbette kendi büromuz aracılığıyla, kendi şirketimizin memurları görüşecektir onlarla. Ben ezelden beri bürokrasiyi seven, işleri rahat yürüten bir insanım. Toplum ilişkilerindeki incelikleri herkesten iyi bilirim. Şirketimizde öyle akla gelmedik şeyler yapalım ki, insanlar ciddi bir işle uğraştığımızı sansınlar. Örneğin çay kaşığı, köpek tasmaları için metal plaka, püskül gibi ıvır zıvır mallar üretirsek bu küçük şeylerin alıcısı da kolay bulunur. Boynuz ve toynak işleme çalışmalarıyla ülkemiz büyük yarar sağlayacaktır. Pek güzel bir iş kurduk bana kalırsa. Tarak ve ağızlık sanayisinin hammaddesi boynuzdur, hayvan toynağıdır. Bu durumda bizim de ciddi bir işimiz, kendi iş yerimiz oluyor. Ayrıca yanımdan ayırmadığım valizimde öyle değişik malzemeler bulunduruyorum ki, bunları görseniz şaşar kalırsınız. Ülkemizde çokça kullanılan yuvarlak mühürler ile her işe yarayan başlıklı kâğıtlar bunlardan birkaçıdır...

Koreyko'nun almayıp geri çevirdiği on bin rubleyi Ostap gelir kaydedip parayı yeni kuruluşlarının bankadaki hesabına yatırdı. Panikovski buna da karşı çıktı. On bin rublenin aralarında paylaşılması için ısrar edince şirketin başkanı özgürlüğüne toz kondurmayan doğası gereği, bu sinir bozucu adama ceza olarak en düşük ücretli ulaklık görevi verdi. Balaganov da yapısına çok uygun olan sorumlu şirket temsilciliği görevine atandı. Balaganov'un aylığı süt kardeşininkinden iki kat fazla, tamı tamına 90 rubleydi. Balaganov bir gün pazardan "Adler" marka külüstür bir yazı makinesi bulup getirdi. Daktilonun "ç" ve "ş" harfleri bulunmadığından, bunların yerine"c" ve "s"yi kullanmak zorunda kaldılar. Kırtasiye malzemesi satın alması için Panikovski'yi çarşıya gönderirken Ostap onun eline şu yazıyı tutuşturdu:

> İsbu belgeyi getiren Panikovski soyadlı kisiye, sirketimizin Cernomorsk subesinde kullanılmak üzere, cesitleri asağıda belirtilen 150 (yüz elli) ruble değerindeki malzemenin sirketin Arbatov'daki merkezi adına kredi acılarak verilmesini rica ederim.

Ostap yazıyı Panikovski'ye uzatırken çok öfkeliydi. Ona şöyle bağırdı:

— Siz ne biçim şirket temsilcisisiniz, Şura? Doğru dürüst bir daktilo almasını bile beceremediniz. Size göre şimdi ben "sirket baskanı" oluyorum, öyle mi?

Ancak Balaganov'a ne kadar kızarsa kızsın, Ostap Bender'in neşesi gene de yerindeydi. Eksik harfli yazı makinesi büyük düzenbazın keyfini kaçırmaya yetmemişti. Çünkü ne de olsa koskoca şirketin başkanıydı şimdi. Çarşıda ne görürse büyük bir sevinçle bürosuna taşıyordu. Bunları büroya getirince gönülsüz ulak ile şirketin yetkili temsilcisi şaşkınlıktan ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Büroya birkaç gün içerisinde delik açan zımbalar, mumlu kâğıtlar, bir döner tabure, çeşitli renklerde mürekkep koymaya yarayan, köy kulübesi biçiminde hokka takımı geldi. Başkanın "köy yaşantısına dönüş" adını verdiği hokka takımı şirkete tam 150 papele patlamıştı. Başka bir gün de demiryolu istasyonundan kapıp getirdiği bir bilet zımbası koydu masasının üstüne. Büroya taşınan kırtasiye malzemesinin en ilginci

çatallı bir çift geyik boynuzuydu. Aylığının düşüklüğünden yakınan Panikovski çatallı boynuzları başkanın masasının ön köşelerine süs olsun diye çaktı. Bunların dışında işler düzgün, hatta çok düzgün gidiyor sayılabilirdi. Tıkır tıkır yürüyen işlerin bir eksikliği vardı, o da "Alageyik"in sahibi ve sürücüsü Adam Kozleviç'in ortalıkta gözükmemesiydi.

Büronun açılmasının üçüncü günü bir posta dağıtıcısı girdi içeriye. Adamın gelişine herkes şaşırdı. Postacı, Panikovski ile bir süre çene çaldıktan sonra sehpanın üstüne sekiz paket bırakıp gitti. Paketlerin üçünün içinden üç adet mahkeme çağrı yazısı çıktı. Daha da ilginci, çağrılara kesinlikle uyulması isteniyordu. Öbür paketlerden de gene birtakım yazılar, tanımadıkları kişi ve kuruluşların onlardan doldurmalarını istedikleri çok sayıda boş belge çıktı. Bunların dikkatlice okunup boşluklar doldurulduktan sonra geciktirilmeden geri gönderilmesi gerekiyordu.

Ostap öfkeden kuduruyordu:

— Ne demek oluyor bütün bunlar? Ben üç gün öncesine değin özgürce, istediğim yöne kanat çırpan bir dağ kartalıydım. Hadi şimdi gel de bu adamların istediklerini yerine getirme! Anlaşılan, Çernomorsk kentinde yolumu dört gözle bekleyen bir sürü insan varmış da benim haberim olmamış. Peki, şimdi bu kişilerle yazışmaları kim yürütecek, kim hesap tutup geleni gideni kayda geçecek? Bu işlerden anlayan bir yazman bulalım en iyisi. Yoksa ben hepsine yetişemem.

İki saat sonra başka bir bela açıldı başlarına. Sırtında kocaman bir çuval taşıyan bir köylü kapılarını çaldı. Ağır çuvalı döşemeye "Küt!" diye bırakan köylü;

— Boynuzları kime teslim edeceğim? diye sordu.

Çuvalda dibi kıllı, kıvrık, pis kokulu bir sürü boynuz vardı. Büyük düzenbaz içeriye paldır küldür giren kişi ile yüküne ters ters baktıktan sonra tiksintiyle;

— Malınız nasıl? Koşullarımıza uygun mu? diye sordu.

Köylü boynuzlardan birini büyük düzenbazın burnuna dayadı.

— Şunu bir kokla da nasıl bir mal getirdiğimi anla! dedi. Bundan iyisi can sağlığı.

Eh, çuval dolusu boynuzu ister istemez satın aldılar. Köylü, Panikovski'nin karşısına kurulup keyifle birkaç bardak çay içti, bolca vakti olduğu için, köyde nasıl yaşadıklarını uzun uzun anlattı. Durup dururken 15 ruble ödemenin acısı içine oturan Ostap adamın kalkıp gitmesine dek zor dayandıktan sonra birden patladı:

— Şu Panikovski yok mu, eğer bir daha içeri boynuz üreticisi sokarsa yarından tezi yok, onu şirketten atarım vallahi! Üstelik işten çıkarma tazminatı da ödemem! Bıraksınlar da kendi işimizle uğraşalım, yahu!

Vitrine öğle paydosunun başladığını gösteren bir levha astılar. Ostap gururlu bir tavırla dolaptan bir klasör çıkardı. Sanırsınız ki, klasörün içinde beyaz bir gemi masmavi bir okyanusta pupa yelken yüzüyor... Boş klasörün kapağına eliyle vuran şube başkanı iş arkadaşlarına şu açıklamayı yaptı:

— Arkadaşlar, büromuzun hangi konular üzerinde çalışacağını bir daha anlatayım size. Henüz bu klasörün içinde tek yaprak yok, fakat peşine düştüğümüz olayda ip uçlarını bulmak için bütün gücümüzle çalışacağız. Bu amaçla gerekirse Panikovski ile Balaganov'u ta Özbekistan'ın Karakum çölüne, hatta Sibirya'nın dip köşesine gönderebilirim.

Ostap daha konuşmasını bitirmeden dış kapının mandalı zorlanmaya başladı. Dışarıda, büroya girmek isteyen yamalı hasır şapkalı, pike yelekli, içinden beyaz gömleğinin yakası gözüken, bol ceket giymiş bir pinpon dikilmekteydi. İhtiyar ince boynunu ileri uzatıp kulağını vitrine dayayarak içeri çağrılmasını bekliyordu.

Şirket başkanı ihtiyarın girmesini önlemek için bağırdı:

— Büromuz kapalı, babalık! Boynuz alımı geçici olarak durduruldu!

Değerli okur, eğer Ostap Bender beyaz yakalı, pike yelekli pinponun içeri girmesini önleseydi, elinizdeki romanın akışı tümüyle değişerek olaylar bambaşka bir çığıra dökülecek; Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi Çernomorsk şube başkanı büyük düzenbazın, yetkili temsilci ile ulağın giriştikleri önemli işten iyi bir sonuç almaları başka bir bahara kalacaktı. Daha kimlerin yazgı-

sı değişecekti, kim bilir?.. Herhalde bu değişiklikten başı sarıklı bilge yogacı da, bulmaca üreticisinin torunu da, ilerde kendisinden uzun uzun söz edeceğimiz büyük devlet adamı Skumbriyeviç de, "Herkül" şirketinin başkanı da, çok sayıda Sovyet yurttaşı ile birçok yabancı uyruklu kişi de paylarını alacaklardı.

Ama Ostap daha fazla dayanamayıp yerinden doğruldu, yaşlı adama kapıyı kendi eliyle açtı. Yüzünde dalgın bir gülümsemeyle içeri dalan pinpon girişteki engelin arkasına geçip bir sandalyeye çöktü. Kapalı gözlerle iskemlede oturması beş dakika kadar sürdü. Adamdan çıt çıkmıyordu, yalnızca sarımtırak burnundan belli belirsiz tıslamalar geliyordu. Pinponun kesinlikle ağzını açmayacağını, bu durumda onu incitmeden kapının önüne koymak gerektiğini şirket çalışanları kendi aralarında alçak sesle konuşmaya başlamışlardı ki, adam buruşuk göz kapaklarını araladı, zor işitilir bir sesle;

— Soyadım Funt, dedi. Funt, benim soyadım.

Ostap Bender bayağı neşelenmişti.

— Babalık, paydos saatinde kapıyı zorlayıp içeri girmeniz için bay Funt olmanız yeterli mi?

— Benimle alay etmeyin, lütfen. Evet, soyadım Funt, tam doksan dört yaşındayım.

Ostap kızdı.

— Anlaşıldı, babalık. Önce bizden ne istediğinizi söyler misiniz?

Ancak yurttaş Funt yeniden sustu, uzun süre öylece durdu. Neden sonra;

— Sizin bir büronuz var, dedi.

— Evet, var. Ne olmuş büromuz varsa?

Pinpon sesini çıkarmadan dizlerini sıvazlamaya başladı. Uzun süren bir suskunluktan sonra;

— Görüyor musunuz şu pantolonu? dedi. Ben bunu eskiden bayramdan bayrama giyerdim. Oysa şimdi her gün giyiyorum.

Pinponun uzun uzun susmasını engellemek için Panikovski adamın sırtına birkaç kez eliyle vurduysa da bunun bir yararı dokunmadı, beriki yeniden sustu. Gerçi konuşmaya başlayınca sözler ağzından peş peşe dökülüyordu ama susunca da tam su-

suyordu. Kimi insanların bu tür ağır kanlılıklarına alışık olmayanlar için dayanılması zor bir durumdu bu. Ostap yurttaş Funt'un kolalı yakasından tuttuğu gibi onu kapı dışarı etmeye hazırlanıyordu ki, yaşlı adam yeniden ağzını açtı. "Can çıkar huy çıkmaz" derler, doğru bir atasözüdür bu. Ostap ister istemez adamın inatçılığına katlanmak zorunda kaldı.

Yeniden konuşmaya başlayan bay Funt;

— Şirketinize bir başkan almak istemez misiniz? diye sordu.

— Ne başkanı?

— Resmi bir başkan. Her şirketin başkanı olur, öyle değil mi?

— Buranın başkanı benim.

— Öyleyse hapse girmeye de razısınız demektir. Şunu önceden söyleseydiniz ya! Beni boş yere niçin uğraştırıyorsunuz?

Bayramlık pantolonunu giyip gelmiş pinpon çok öfkeli gözüküyordu, ama bu, konuşmasının yavaşlığını gene de azaltmıyordu.

— Söyledim ya, soyadım Funt. Yaşım doksan dört. Uzun ömrümün birçok yılını başkalarının yerine hapis yatarak geçirdim. İnsanların yerine acı çekmek benim asıl mesleğimdir.

— Desenize, siz başkanlık görevinin en zor bölümünü üstleniyorsunuz?

— Eh, öyle sayılır. O yüzden "astbaşkan" adını taktılar bana. Neredeyse ömür boyu hapis yattım. İmparator II. Aleksandr dönemini, III. Aleksandr dönemini, II. Nikolay dönemini hep hapiste geçirdim...

Pinpon, gençliğinde hapis yattığı çarları sayarken bir yandan da parmaklarını tek tek elinin içine kıvırıyordu.

— Başbakan Kerenski zamanında da yattım. Askeri komünizm döneminde yattığımı söyleyemem, çünkü o günlerde işler çok durgundu, tüm kazanç kapıları kapanmıştı. Ama NEP döneminde neredeyse günlerimin hepsini hapiste geçirdim. Yaşamımın en güzel günleriydi o günler. Dört yıl süren NEP döneminin yalnızca üç ayını özgür geçirdim. Öte yandan sürekli kodeste yatmama karşılık torunum Dudu Yevseyevna'yı evlendirdim, drahoma olarak koca bir piyano ile gümüş bir kuş verdim

yeni evlilere, ayrıca altın değerinde 50 papel saydım güveyimin avcuna. Şimdiyse iş güç yok, aylak aylak dolaşıyorum, bu yüzden güzel kentimiz Çernomorsk'u tanıyamaz oldum. Hani, nerede o eski parıltı, nerede özel ve güzel girişimcilerimiz? Karşılıklı güven ve dayanışmanın meyvesi olan kredi kuruluşları, o güçlü yardımlaşma sandıkları nereye gitti? Bizim zamanımızda tıkır tıkır işleyen anonim şirketler vardı, onlar da yok oldular ortadan. Aklıma geldikçe üzülüyor, bir yandan da ülkemiz adına utanıyorum.

Adamın konuşması pek uzun sayılmazdı, gene de sanki bitmeyecekmiş gibi geldi onu sabırla dinleyenlere. Funt'un acıklı sözleri en çok Panikovski'ye dokundu. Balaganov'u bir köşeye çekerek ona şöyle dedi:

— Bunun gibi eski zaman adamlarına artık pek rastlanmıyor, yakında böylelerinin nesli tükenecek.

Sonra da pinponun önüne bir fincan sıcak çay koydu.

Bu bitmek bilmez konuşmanın sonunda Ostap "astbaşkan"ı kolundan tutup kendi başkanlık masasına oturttu, arkadaşlarına da bir süre sonra büroyu kapatmalarını söyledi. Sonra, geçmişteki yıllarıyla ilgili olarak "dostları uğruna" kendini feda eden pinponu uzun uzun sorguya çekti. Eğer tümcelerinin arasındaki boşlukları görmezlikten gelirsek, adamcağızın hiç susmadan konuştuğunu söyleyebiliriz.

Ostap ayakkabı bağıyla sıkı sıkı bağladığı klasörü göstererek ilk sorusunu şöyle sordu:

— Şey... Benim eskiden beri tanıştığım bir adam var, adı Aleksandr İvanoviç Koreyko, kendisini tanıyor musunuz?

— Hayır, böyle birini tanımıyorum. Onun adını hiç duymadım.

— "Herkül" şirketine işiniz düşmedi de onun için herhalde.

'Herkül şirketi' adını duyunca astbaşkan yerinde belli belirsiz kıpırdandı. Bu kıpırdanma her ne kadar büyük düzenbazın gözünden kaçtıysa da onun yerinde bir başkası, diyelim "Florida" kafesinin pike yeleklilerinden Valialidis olsa kanı donmuş Funt'un heyecandan havaya fırladığını söylerdi.

Funt "Herkül" şirketinin adını duyar da yerinde rahat otu-

rabilir miydi? Adamcağızın üst üste üç kez hapse girmesi işte bu şirket yüzündendi. Çünkü birtakım anonim ortaklıklar, özel kesim kuruluşları bu devlet şirketinin çevresinde çöreklenmişler; onu sülük gibi emip duruyorlardı. Örnek vermek gerekirse, şirket başkanının Funt'u astbaşkan olarak göreve çağırdığı "İntensivnik" adlı özel şirket, kerestecilikle ilgili büyük bir iş aldığı için "Herkül" adlı devlet kuruluşundan yüklüce bir avans çekmişti. Hangi iş için avans çekildiğini "İntensivnik" şirketinin astbaşkanı bay Funt bilemezdi, çünkü ona kimse bu konularda bilgi vermezdi. "Herkül" şirketince istenen mal teslim edilmeyip oradan alınan avans da geri ödenmeyince haydi, astbaşkan altı ay hapse, paralar cumburlop "İntensivnik"in kasasına!.. "İntensivnik" böylece işini tıkırına koyunca bu sefer "Sedir Ağacı Şirketi" dikildi devlet şirketi "Herkül"ün karşısına. "Sedir Ağacı"nın astbaşkanı gene Funt'tu. Anlaşılacağı üzere, fırınlanmış sedir kerestesi karşılığında özel şirket yüklüce bir avans almıştı devletten. Ancak "Sedir Ağacı" iflas bayrağını çektiği için üzerine aldığı işi bitiremedi, bu arada birileri paraları cebe indirdi. Haydi, astbaşkan gene hapse!.. Devleti soyma sırası "Hızar İşleri" özel şirketine gelmiş olmalı ki, "Herkül"ün karşısına bu sefer de orası çıktı. Gene yüklüce bir avans, iflastan dolayı işlerin zamanında bitirilememesi, paralar birinin kasasına, haydi Funt, hapse!.. "Hızar İşleri"nin ardından "Güney Ormancılık" yanaştı "Herkül"e, o da iflas bayrağını çekti, avans olarak ödenen paralar buharlaştı, astbaşkan Funt gene kodese!..

Pinpon bunları anlatırken öfkeyle gezinip duran Ostap adama sordu:

— Bu paraları kimler iç ediyor? Bu özel şirketlerin sahipleri, başkanları daha sonra ele geçmiyor mu?

Yorgunluktan göz kapaklarını güçlükle kaldıran Funt çayını yudumlarken;

— Ben bunları bilemem, dedi. Çünkü Funt'tan gizliyorlardı her şeyi. Ben yalnızca hapis yatmakla yükümlüydüm, mesleğim bu benim. İmparator II. Aleksandr zamanında yattım, III. Aleksandr zamanında yattım, Nikolay Aleksandroviç Romanov zamanında yattım, Aleksandr Fiyodoroviç Kerenski zamanında

yattım. NEP döneminde de, NEP'in çöküşünden önce de, çöküşünden sonra da hep ben yattım. Şimdi de işsiz güçsüz dolaşıyorum, o yüzden bayramlık pantolonumdan başka giyecek bir şeyim kalmadı.

Tonlarca kum ve çamurun içinden altın arayanlar gibi Ostap zavallı pinponun ağzından bilgi koparmak için epey uğraştıysa da eline fazla bir şey geçmedi. Adamcağızı omzuyla itti, uyumaması için ikide bir eliyle dürttü, hatta koltuğunun altını gıdıkladı, ancak bütün bu çabalar boşa gitti. Uğraşmalarının sonunda öğrendiği bir şey vardı, o da iflas eden, batan şirket ve özel kuruluşların arkasında hep aynı kişinin bulunduğunu sezmesiydi. O sinsi herif dört yıl boyunca "Herkül"den en azından 100 bin ruble sağmış olmalıydı.

Birçok özel şirketin astbaşkanlığını yapan pinpon;

— Kim ne derse dersin, o adam kafalı biri olmalı, dedi. Siz Valialidis'i tanıdınız mı? Valialidis olsa o adama elini verir ama kolunu kaptırmamaya çalışırdı.

Pike yeleklilerin "Florida" kafe'sinin önündeki toplantısını anımsayan Ostap gülümsedi.

— Ya Brayn'a ne dersiniz? Valialidis, Brayn'a da elini verir ama kolunu kaptırmamaya çalışırdı, öyle değil mi?

— Doğru söylüyorsunuz. Brayn da kafalı bir adamdır.

Funt üç dakika kadar bir şey söylemeden dudaklarını kıpırdattı. Sonra şu sözler döküldü ağzından:

— Guver de kafalı bir adamdır. Hinderburg da öyledir. Guver ile Hindenburg'un üstüne yoktur...

Ostap'ı bir korkudur aldı. Çünkü pike yeleklilerin piri yüksek siyasetin bataklığına saplanmak üzereydi. Pinpon daha fazla konuşursa Kellog paktından ya da diktatör Primo de Rivera'dan dem vurmaya başlayabilir, işte o zaman kimse onu bu saygıdeğer çabasından alıkoyamazdı. Ondan sonra gelsin dünyanın kalburüstü siyasetçilerinin marifet ve hünerleri, baş döndürücü başarıları... Pelteye dönmüş pinponun gözlerinde aptalca bir parıltı belirdi, yeni bir hikmet döktürmek üzere gıdısı, koladan sararmış yakasının içinden yukarı kalkıp indi. Az sonra işiteceklerinden ürken büyük düzenbaz masasını aydınlatan

lambayı prizinden çıkardığı gibi kaldırıp yere çaldı. Ampul tüfek patlamışçasına, büyük bir gürültüyle tuz buz oldu.

Bu fırsattan yararlanan Ostap;

— Peki, şu avans çekme işleri sırasında "Herkül" şirketinin ileri gelenleriyle görüşmüşlüğünüz oldu mu hiç? diye son bir soru sordu.

— Evet, evet, Berlaga adında bir saymanla görüşmüştük. Yüksek aylık ödüyorlardı kendisine. Ama bundan fazlasını bilmiyorum. Çünkü her şeyi gizlerlerdi benden. Beni yalnız hapiste yatmak için astbaşkan yaparlardı. Çarlar zamanında da kodese girdim, sosyalizm döneminde de, Lehli atamanlar döneminde de, Fransız işgali sırasında da... Brayn kafalı adamdır.

Her ne kadar pinponun ağzından daha fazlasını koparamadıysa da Ostap girişeceği araştırmanın ip uçlarını elde etmiş bulunuyordu.

"Bütün bu işlerde sinsi Koreyko'nun pençesinin kokusunu alıyorum," diye geçirdi içinden.

Arbatov Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi Çernomorsk şube başkanı kendi masasına oturdu, bütün uyduruk şirketlerin astbaşkanlığını yapan Funt'un anlattıklarını tek tek kâğıda döktü. Ancak Valialidis ile Brayn hakkında söylediklerıyle ilgili tek sözcük yazmadı.

Gizli milyoner Koreyko konusunda yaptığı araştırmanın birinci sayfasına numara koydu, kâğıdı sarı klasörün içine yerleştirdi.

Funt gitmek üzere ayağa kalktı. Yamalı Panama şapkasını başına geçirirken;

— Şirketinizin astbaşkanı olmamı istiyor musunuz? diye sordu. Ben öyle fazla para almam. Hapse girmediğim sürece ayda 120 ruble yeter bana, hapse girersem o zaman 240 ruble ücret ödersiniz. Sakatlanma ya da bedensel ve zihinsel zarar görme durumunda aylığıma %100 zam yapacaksınız. Hepsi bu kadar...

— Tamam, sizi astbaşkan olarak alıyoruz. Gitmeden önce şirketimiz temsilcisine bir dilekçe imzalayıp verin.

Başlık XVI

YARBUCK FÜR PSİKOANALİTİK

"Herkül" şirketinin maliye-saymanlık bölümünde çalışma saati her gün olduğu gibi tam 9'da başladı.

Bay Kukuşkind, gözlüğünün camlarını silmek için ceketinin eteğini kaldırdığı, aynı zamanda büro arkadaşlarına bankacılık kurumu "Sikomor ve Sezareviç"teki çalışma koşullarının kendi şirketlerindekinden daha avantajlı olduğunu söylemeye hazırlandığı, bay Tezoimenitski döner taburesinde otururken yüzünü duvara çevirerek takvimin dünkü yaprağını koparmak üzere elini ileri uzattığı, bay Lapidus ringa balığı ezmeli sandvicinden bir lokma koparmak amacıyla ağzını açtığı sırada, işte tam bu sırada geniş büronun kapısı açıldı ve hiç kimsenin beklemediği bir anda sayman Berlaga içeri girdi.

Bu şaşırtıcı ziyaret, maliye-saymanlık bölümünde çalışanlarda can evlerinden vurmuşlar gibi bir etki bıraktı. Tezoimenitski taburesinin üzerinden kaydığı için takvimin yaprağı belki de son birkaç yıl içerisinde yalnızca o gün koparılmadı; Lapidus sandvicini ısıramadan bir an ağzı açık bekledi; Dreyfus, Çevaşevskaya, Saharkov oturdukları yerlerde donup kaldılar; Koreyko'nun başını yukarı kaldırmasıyla indirmesi bir oldu, yaşlı bir adam olan Kukuşkind burada çalıştığı otuz yıl boyunca gözlüğünün camlarını silmeyi ilk kez unuttu. Arkadaşlarının şaşırmasına aldırmayan Berlaga hiçbir şey olmamış gibi gelip kendi masasına kuruldu, saymanlık defterlerini masasının üstüne çıkardı.

Bıyık altından gülmesini sürdüren Lapidus gene de;

— Sağlığınız nasıl? Topuk sinirlerinizin durumu düzeldi mi? diye sormadan duramadı.

Berlaga başını kaldırmaksızın ona şu yanıtı verdi:

— Eh, düzeldi sayılır. Ama ben insanın topuk sinirleri olduğuna inanmıyorum.

Bürodakiler oturdukları yerlerde meraktan çatladıkları için öğle paydosuna değin taburelerinin, minderli iskemlelerinin üzerinde kıpırdanıp durdular. Öğle paydosu zili çaldığı anda hepsi zincirlerinden boşanmış azgın canavarlar gibi koşup Berlaga'nın çevresini sardılar. Ancak görev kaçkını sayman sorulan soruların hiçbirine yanıt vermedi, en güvendiği dört kişiyi ötekilerin yanından ayırdıktan sonra onlarla birlikte bir köşeye çekildi, tımarhanede başından geçenleri tüm ayrıntılarıyla baştan sona anlatmaya koyuldu. Biz, anlatılan olayların akışını bozmamak için Berlaga'nın konuşmasında geçen ünlemleri, ahları, ofları, kurnazca sokuşturulmuş sözcükleri atlayarak geriye kalanları aktaracağız okurlarımıza.

SAYMAN BERLAGA'NIN, ÇALIŞMA ARKADAŞLARI BORİSOHLEBSKİ, DREYLFUS, SAKHARKOV İLE LAPİDUS'A BÜYÜK BİR GİZLİLİK İÇİNDE ANLATTIĞI, AKIL HASTANESİNDE BAŞINDAN GEÇEN GARİP OLAYLAR ZİNCİRİ

Daha önce de belirttiğimiz üzere, "Herkül" şirketindeki görevden alma furyasından ödü patlayan sayman Berlaga, kurtuluşu akıl hastanesine kaçmakta bulmuştu. Onun planı, işten kovulma tehlikesini atlatıncaya, topun ağzındaki 8 arkadaşının sürgün edilmesine değin tımarhanede beş-on gün kalıp zaman kazanmaktı. İstediği gibi de oldu.

Bu plan Berlaga'nın sicilinin lekelenmemesi için kaynı tarafından ayarlanmıştı. Kayın öylesine kurnaz ve becerikli bir adamdı ki, akıl hastalarının davranış ve alışkanlıklarını anlatan bir kitabı bulup eniştesi Berlaga'ya getirmiş, tımarhaneye yatmak bakımından en uygun olanın büyüklük hastalığı olduğuna ikisi aralarında tartışıp birlikte karar vermişlerdi. Verdikleri karara göre Berlaga durmadan "Ben Napolyon'um!", "Ben Emil Zola'yım!" ya da "Ben Muhammet'im!" diyerek her önüne gelene sataşacakmış.

Adı geçen kişilerin onun beladan kurtulmasına yardım edecekleri aklına pek yatmadığından Berlaga;

— Hindistan kral yardımcısıyım, desem daha iyi olmaz mı? diye sormuş.

— Olur, olur, niçin olmasın? Deliler her istediklerini söyleyebilirler. Demek ki, sen şimdi Hindistan kral yardımcısısın, tamam mı?

Kayın, kurnazlığı yanında, ne söylediğini bilen bir adammış. Tumturaklı konuşmalarından ötürü adamı tımarhanede neredeyse ordinaryüs profesör sanmışlar. Gerçekte ise Devlet Yayınevleri'nin özel kişiler için yayımladığı lüks baskılı kitapları kalburüstü devlet büyüklerine dağıtmakla görevli bir kuruluşta çalışan, sıradan bir memurmuş. Orada çalışırken kendisi de büyüklük hastalığına tutulmuş olmalı ki, bunun etkisiyle ve Berlaga ile ikisinin okudukları kitaptan edindiği bilgilere dayanarak eniştesine aynı hastalığa yakalanmasını tavsiye etmiş.

Bu karardan sonra kayın, akıl hastanesinin korunaklı arabasını çağırmak üzere telefona sarılmış, yeni Hindistan kral yardımcısı ise sırtındaki gömleği çıkarıp paramparça ettikten sonra bu kadarının yetmeyeceği düşüncesiyle, kopya çıkarmaya yarayan en iyi cinsten bir şişe mumlu kâğıt mürekkebini başından aşağı boca etmiş. Bunun ardından kendini yere atmış, akıl hastanesinden hastabakıcılar gelinceye değin yerde, yüzükoyun debelenip durmuş. Bir yandan da şöyle bağırıyormuş:

— Ben artık Hindistan kral yardımcısıyım. Nerede benim mihracelerim, naiplerim, fillerim, uşaklarım, kaçakçılarım, özel konuklarım, nedimelerim?

Eniştesinin büyüklük hastalığı sayıklamalarını dinleyen kayın, umutsuzluk içinde başını sallıyormuş. Onun bu umutsuz bakışları karşısında özel konuklar ile nedimeler pek ortalığa çıkmasalar da hastabakıcılar hastanın üzerine atılıp başına döktüğü en iyi cins mürekkebi temizlemek için yüzünü gözünü ıslak bezlerle silmişler, sonra da yattığı yerden kaldırıp korunmalı tımarhane arabasına koymuşlar. Kapılar kapatılır kapatılmaz yola koyulan tımarhane arabası canavar düdüklerini öttüre öttüre yeni akıl hastasını, bundan sonra kalacağı eve doğru hızla götürmüş.

Umutsuz bir hastalığa yakalanan adam yol boyunca ellerini sallayıp kendi kendine bir şeyler homurdanıyormuş, ama bir yandan da tımarhanede gerçek hastalarla nasıl karşılaşacağını düşünmeden edemiyormuş. En çok korktuğu, delilerin onun üzerine çullanıp canını yakması, daha da beteri, vakit geçirmeden gırtlağına çöküp öbür dünyaya göndermeye çalışmalarıymış.

Oysa akıl hastanesi hiç de Berlaga'nın tasarladığı gibi çıkmamış. Deliler uzun, aydınlık bir koğuşta geniş divanlarda oturuyor, karyolalarında yatıyor ya da özel mavi pijamalarıyla avluda geziniyorlarmış. Hastalık taklidi yapan sayman gerçek hastaların birbirleriyle hiç konuşmadıklarını fark etmiş. Sonradan anlamış ki, derin derin düşünmekten konuşmaya zamanları kalmıyormuş zavallıcıkların. Düşünüyor, hep düşünüyor, durmadan kafa patlatıyor, mutluluğun ne olduğunu, nelerden kaynaklandığını bulmaya, daha doğrusu eskiden tadını bildikleri bu şeyi anımsamaya çalışıyorlarmış. Ancak onlar kafa yordukça her şey birbirine karışıyor, düşüncelerinin ucu kaçıveriyormuş. Bunun üzerine zavallılar yeni baştan düşünmeye başlıyor; eskiden her şey iyi, her şey güzelken şimdi niçin işlerin bozulduğunu anlamaya çalışarak ipin ucunu yeniden yakalamaya çalışıyorlarmış.

Hele aralarında öyle bir zır deli varmış ki, bu mutsuz görünüşlü, saçları karma karışık hasta sürekli Berlaga'nın karyolasının yanından geçiyor, çenesi hep parmaklarının arasında, dolaşacak başka bir yer yokmuş gibi, durmadan pencere ile kapı arasında tur atıyormuş. Kafasındaki düşünceler adamcağızı ne kadar zorluyor olmalı ki, arada bir öbür elini de alnına koyup yürüyüş hızını artırmaktan başka bir şey yapmıyormuş.

Berlaga bir ara koğuştaki hastabakıcıya;

— Ben Hindistan kral yardımcısıyım, herkesten saygı beklerim, diye bağırınca sözünü ettiğimiz hasta onun ne dediğine aldırmamış bile. Ama bu haykırmayla kafasındaki düşüncelerin dağıldığını göstermek istercesine alnını buruşturmuş. Tam o sırada başka bir deli Berlaga'nın yanına gelmiş, beline sımsıkı sarıldıktan sonra kuş diline benzer seslerle şu sözcükleri sıralamış:

— Ene, bene, jaba, kvinter, finter, jaba, baba...

Berlaga onu kucaklayan deliden son derece ürktüğü için

"Aman! Kurtarın beni!" diyerek kendini yere atmış. Bu hareket sırasında yumurta gibi dazlak tepeli başka bir deliye çarpmasına ramak kalmış. Dazlak kafalı deli saymandan korktuğu için hızla yana çekilmiş.

Deli olduğunu bir an bile aklından çıkarmayan Berlaga ha bire bağırıyormuş:

— Ben Hint kral yardımcısıyım, herkesten saygı beklerim! Hani, nerede benim mihracelerim, uşaklarım?

O sırada koğuşun dip köşesinde, karyolasında kıvrılarak yatan başka bir kaçık kilisede dikilen mumlar gibi incecik, sapsarı bacaklarının üzerinde doğrulduktan sonra;

— Özgürlük istiyorum! Serbest kalmak istiyorum! Pampaslara! Pampaslara gideceğim! diye haykırmaya başlamış.

Berlaga'nın sonradan öğrendiğine göre pampaslara gitmek isteyen kaçık, meğer, yazdığı coğrafya kitabını okul sıralarındayken kendisinin de okuduğu, çok bilgili bir öğretmenmiş. Zavallı öğretmen bir gün dünya haritasını incelerken Bering boğazının birdenbire ortadan yok olduğunu fark etmiş, çok aradığı halde bu boğazı dünyanın her iki (kuzey ve güney) yarım kürelerinde bulamayınca üzüntüden aklını oynatmış. Oysa Nev-Futland, Süveyş kanalı, Madagaskar, Sandviç adaları, Honolulu, hatta Popokatepetl yanardağı gibi herkesin bildiği kentlerin, dağların, adaların tümü haritada yerli yerinde duruyormuş, ama nereye gittiyse Bering boğazı güzelim yerküremizden kaybolup gitmiş. Eski coğrafya öğretmeni kimseye zararı dokunmayan bir deliymiş aslında, ancak her nedense haykırmalarıyla Berlaga'nın ödünü patlatıyormuş.

Adam;

— Özgürlük istiyorum! Serbest kalmak istiyorum! Pampaslara gönderin beni Pampaslara! diye bir daha bağırınca saymanın tüyleri diken diken olmuş.

Deli de olsa böyle bir kişi özgürlüğün değerini bilmezse başka kim bilebilir? Çünkü iyi bir coğrafya öğretmeniymiş. Sıkıcı işlerle uğraşan birçok insan otlaklarda, yeşillikler arasında terli bir yaban atının sırtında koşturmanın güzelliğinden onun kadar anlayabilir mi?

Her neyse, o sırada içeriye gençten bir kadın doktor girmiş. Acıyan bakışlarla Berlaga'yı bir süre süzdükten sonra yanına yaklaşarak sormuş:

— Kendinizi iyi hissetmiyor musunuz, iki gözüm? Aslında durumunuz şimdi daha iyi, öyle değil mi?

Berlaga hiç oralı olmamış.

— Ben Hint kralının yardımcısıyım! Bana sevgili filimi verin, onu hemen istiyorum! diye tutturmuş.

Kadın doktor okşayıcı bir sesle;

— Gene sayıklamaya başladınız. Şimdi artık emin ellerdesiniz. Burası bir hastane, sizi yakında iyileştireceğiz, diye yatıştırmaya çalışıyormuş saymanı.

Berlaga durmadan bağırıyormuş:

— Hani benim filim? Filimi verin bana!

Genç doktorun sesi daha bir yumuşamış.

— Hayır, siz Hint kral yardımcısı değilsiniz. Söylediklerinizdoğru olamaz. Hastasınız siz, o yüzden sayıklıyorsunuz.

O sırada yapacağı en doğru hareketin aynı şeyi üstelemek olduğunu bilen sayman diretmiş:

— Hayır, sayıklamıyorum. Doğruyu söylüyorum.

— Sayıklıyorsunuz.

— Sayıklamıyorum işte...

Demir tavındayken dövülmesi gerektiğinden Berlaga bu kadarıyla da yetinmeyip iyi yürekli kadın doktoru eliyle iterek çığlığı basmış. Koğuştaki hastalar öylesine kokmuşlar ki, kimse sesini çıkaramamış. Yalnızca yerde debelenen kaçık, saçma sapan konuşmasını sürdürüyormuş:

— En, den, truakatr, matmazel Juravatr...

Kadın doktor bakmış ki olmayacak, yanındaki hastabakıcıya demiş ki:

— Bu hastayı bir an önce öteki üç hastanın yanına koyalım. Yoksa yakında bütün koğuşu darmadağın edecek.

Böylece iki hastabakıcı bir olup koğuşu ayağa kaldıran Hindistan kral yardımcısını ite kaka küçük bir koğuşa sokmuşlar. Burada üç hasta daha yatıyormuş. Sayman yeni yerine gelince gerçek akıl hastalığının nasıl bir şey olduğunu anlamakta gecik-

memiş. Üç deli onun söylediklerini işitince üçünü birden bir tedirginlik almış. Şişko olanı karyolasından aşağıya yuvarlanmış; sonra dört ayak üstünde yürürken yuvarlak poposunu havaya kaldırmaya, bir yandan köpek gibi havlarken, bir yandan da terlikli ayaklarını odanın parke döşeli tabanına pat pat vurmaya başlamış. Bu sırada ikinci hasta battaniyesine sarınarak "Brutus, sen de mi kendini Bolşeviklere sattın!" diye haykırıyormuş. Zavallıcık kendini Jül Sezar sanıyormuş meğerse. Bazı günler adamcağızın kafasındaki bir tahta yerinden oynuyormuş, böyle günlerde zihninin bulanıklığından olsa gerek, "Ben Jül Sezar'ım!" diyeceği yerde,"Ben Henrih Jül Zimmerman'ın!" diye bağırıyormuş.

Bir üçüncüsü de;

— Buradan hemen çıkıp gidin! Bir kadına gözlerinizi dikip nasıl bakarsınız? Utanıyorum sizden! Görmüyor musunuz, şu anda çıplağım! diyormuş.

Oysa erkekler gibi giyiniyormuş, kocaman bir de bıyığı varmış...

Hastabakıcılar bizim hastayı koğuşta bırakıp gitmişler. Bunun üzerine saymanı bir korkudur almış. Bırakın artık "Sevgili filimi, mihracelerimi, naiplerimi getirin!" diye bağırmayı, ne anlama geldiği anlaşılmayan kaçakçılarını, konuklarını da istemiyormuş. Çünkü delilerin üçü bir olup kendini boğacaklar diye ödü patlıyormuş. İlk getirildiği sessiz ve büyük koğuşta rezillik çıkarmasından ötürü büyük bir pişmanlık duymuş. Ama iş işten geçmiş artık. Bir fırsat çıksa da eski coğrafya öğretmeninin ayaklarının dibinde eskisi gibi kuzu kuzu oturabilse, zararsız kaçığın "Ene, bene, raba, kvinter, finter, jaba, baba!" diye bağırmasını dinlese, buna çoktan razıymış.

Bununla birlikte küçük koğuşta gene de başına kötü bir şey gelmemiş. Köpek adam birkaç kez havlayıp yerleri tırmaladıktan sonra karyolasına çıkıp uslu uslu yatmış. Kendini Jül Sezar sanan hasta battaniyesini sırtından atmış, birkaç kez esnedikten sonra yatağına devrilmiş. Bıyıklı kadın piposunu yakıp püfürdetmeye başlamış, çevresine yayılan mis gibi bir koku Berlaga'nın tedirgin ruhunu kısa sürede yatıştırmaya yetmiş.

Bir ara cesaretini toplayıp;

— Ben Hindistan kral yardımcısıyım, diyecek olmuş. Jül Sezar hemen oradan atılıp;

— Bak ha, karışmam vallahi! Bir daha sesini çıkarırsan seni gebertir, ciğerini de yerinden sökerim! diye kükremiş.

Jül Sezar gibi imparatorların en cesurundan, komutanların en yamanından gelen böyle bir tehdit karşısında tımarhaneye sığınan korkak bir sayman ne yapabilir ki? Elbette hiçbir şey. O da başını yorganın altına sokmuş, yaşamının başına açtığı dertlerden dolayı üzüntüler içinde uykuya dalmış.

Ertesi sabah uyandığında çok tuhaf sözler çalınmış kulağına:

— Başımıza bu kaçığı nereden sardılar? Üçümüz bir arada ne güzel geçinip gidiyorduk. Hadi bakalım, başa çıkabilirsen çık bu zır deliyle! Kahrolası kral yardımcısı ilk fırsatta üçümüzü birden kıtır kıtır doğrar.

Yeni koğuşundaki delilermiş bunları söyleyenler. Kendisinden en çok korktuğu Jül Sezar ondan çekindiğini daha çok belli ediyormuş.

Berlaga bir ara gözlerini açacak olmuş. Aaa, bir de ne görsün!? Köpek adam onun üzerine abanmış, dik dik yüzüne bakmıyor mu?

"Eh, artık sonum geldi," diye geçirmiş içinden.

Ama köpek adam sevinçle ellerini çırptıktan sonra;

— Söyler misiniz, siz Foma Berlaga'nın oğlu değil misiniz? diye sormasın mı?

Sayman yeniden canlanarak;

— Evet, evet, onun oğluyum. Zavallı Hint kralının yardımcısına siyah filini getirin, ne olur? diye yalvarmaya başlamış.

Köpek adam kendisinden istenen fili getirmek gibi bir harekette bulunmamış, ama sorusunu üstelemiş.

— Demek, siz Foma Berlaga'nın oğlusunuz, öyle mi? Bu durumda beni tanımanız gerekir. Kim olduğumu çıkartamadınız mı daha?

Saymanın birden aklı başına gelmiş.

— Aaa, Mihail Aleksandroviç, siz misiniz? Aman ne güzel bir karşılaşma!

Böylece Berlaga ile köpek adam kucaklaşıp öpüşmeye başlamışlar. Bu sırada kafaları iki bilardo topu gibi tokuşmuş, Mihail Aleksandroviç'in gözlerinden yaşlar gelmiş.

Berlaga merak içinde sormuş:

— Demek, siz deli değilsiniz, Mihail Aleksandroviç? Öyleyse söyler misiniz, burada işiniz ne?

— Siz önce burada ne haltlar karıştırdığınızı anlatın bana! Neymiş, efendim, Hindistan kral yardımcısıymış... Bunları kim yutar, aslanım? Bakın, sevgili dostum Berlaga, söyleyeceklerimi dikkatle dinleyin. İyi bir deli için Hint kral yardımcısı olmak yetmez! Bizlerin yanında çok zayıf kalıyorsunuz.

— Ama kaynım yeterli geleceğini söylemişti. Niçin böyle yaptı acaba?

— Niçin öyle yaptığını bilemem. Ancak benim durumumu ele alacak olursak köpek adam numarası yapmam zorlu bir uğraşın sonucudur. Yani şizofreni hastalığının ileri bir aşamasındayım, bunun yanında ruhsal çöküntü içindeyim, manyaklığım da var. Kısacası, koyu karanlıklar içinde yüzüyorum. Bunun bana neye mal olduğunu biliyor musunuz? Birçok bilimsel kaynağı inceledikten sonra köpek adamlığın kendime en uygun hastalık olduğu sonucuna vardım. Sorabilir miyim, profesör Bleyler'in "Otistik Düşünce" adlı kitabını okudunuz mu?

Berlaga omzundaki Hint kral yardımcılığı komutan rütbesini sökmüşler de bunun yerine düz erlik şeridi takmışlar gibi üzgün bir sesle;

— Hayır, okumadım, demiş.

— Şunun söylediğini duydunuz mu, arkadaşlar? Adam Bleyler'i bile okumamış.

Bunları söyledikten sonra öbür iki hastayı yanına çağırmış.

— Bir dakika buraya gelir misiniz? Jül Sezar, sakın korkmayın, dostumuz Berlaga da sizin gibi bir kral.

İki hasta çekine çekine yaklaşmışlar. Kendini Jül Sezar yerine koyan hasta sormuş:

— Bleyler'i okumadığınıza göre hangi kaynağa dayanarak Hindistan kral yardımcılığını seçtiniz?

Koca bıyığıyla kadınlık taslayan deli de;

— Adamcağız galiba "Yarbuck für psikoanalitik und psikopatalogik" adlı Almanca dergiyi sürekli okuyor. Abone olmuştur herhalde...

Berlaga acınacak bir durumda, süklüm püklüm ayakta dikiliyormuş. Karşısındaki üç bilgili kişi ise psikoanalizin kuram ve uygulamalarını irdeleyen sorularıyla adamcağızı iyice bunaltıyorlarmış. Üç kişi sonuçta aralarında şu karara varmışlar: Çıktığı dış görevden dönmesi her an beklenen başuzman Titanuşkin'in, hastaneye gelir gelmez beş dakika geçmeden Barlaga'nın foyasını yüzüne vuracağı kesinmiş. Büyük uzmanın hastaneye dönüşünün kendileriyle ilgili ne gibi tehlikeler taşıdığı konusunda herhangi bir ayrıntıya girmemişler.

Bunun üzerine Berlaga bayağı kaygılanarak sormuş:

— Acaba söylediğim saçma sapan sözleri bundan sonra değiştirsem mi, ne dersiniz? Belki Emile Zola ya da Muhammed olmak benim için daha uygundur.

— Oo, çok geç kaldınız, demiş Jül Sezar. Hastalığınızın bütün seyri dosyanızda yazılıdır, Hint kral yardımcısından başkası olamazsınız artık. Delilerin hastalıklarını çorap değiştirir gibi çıkarıp atacağını mı sanıyorsunuz? Bu durumda yaptığınız saçmalığın cezasını çekecekseniz. Bizler bir haftadır buradayız, hastanenin düzenini neredeyse ezbere biliyoruz.

Bir saat bile geçmeden Berlaga koğuş arkadaşlarının hastalıklarını geçmişi ve şimdiki durumuyla iyice öğrenmiş.

Mihail Aleksandroviç'in tımarhaneye düşüşü tümüyle günlük olayların sonucuymuş. Adam bol para kazanan bir NEP dönemi iş adamıymış. Gelirlerinin vergisini ödemeyi unuttuğu bir sırada vergi memurları yakasına yapışmışlar. Aslında fazla bir şey tutmuyormuş ödeyeceği vergi, 43 bin ruble gibi önemsiz bir rakammış. Gelgelelim bunun cezası ülkenin kuzeyine sürgün edilmekmiş, oysa işinin gereği, Mihail Aleksandroviç'in sürekli Çernomorsk'ta bulunması gerekiyormuş.

Kadın olduğunu ileri süren Duvanov soyadlı kişi gerçekte ülkesine büyük çapta zarar veren biri değilmiş, ancak hapse düşmekten korkması için gene de güçlü sebepleri varmış.

Jül Sezar'ın akıl hastanesine düşmesi ise tümüyle ideolojik nedenlerden kaynaklanıyormuş.

Jül Sezar battaniyesine sarınırken buraya gelişini şöyle açıklamış:

— Sovyet Rusya'da normal insanların yaşayacağı yerler yalnızca tımarhanelerdir. Ülkenin geri kalan bölgelerine gelince, işte oralarda insanları mutsuz etmek için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar. Hayır, ben Bolşeviklerle kesinlikle bağdaşamadım. Benim için en iyisi tımarhanedeki normal deliler arasında yaşamaktır. Burada insanlar hiç olmazsa sosyalizmi kurma gibi bir kaygı taşımıyorlar. Sonracığıma tımarhanede karnımız tıka basa doyuyor. Buradan dışarıda ise eşek gibi çalışmak zorundayız. Ben onların toplumcu düzeninde çalışıp da ne yapacağım? Burada hiç olmazsa vicdan özgürlüğü, konuşma özgürlüğü gibi her türlü kişisel özgürlükler var.

O sırada koğuşun kapısının önünden geçen bir hastabakıcıyı görerek yaygarayı basmış:

— Yaşasın Kurucular Meclisi! Her şey meclisin toplanması içindir! Ah, Brutus, sen de kendini Sovyet yöneticilerine sattın!

Böyle bağırdıktan sonra Berlaga'ya döndü:

— Gördünüz mü? Burada canımın istediği gibi konuşuyor, bağırabiliyorum. Hadi, şimdi sokağa çıkın da bağırabilirseniz bağırın!

Bütün günü ve gecenin büyük bir bölümünü dört kişi koğuşta oturup "66" adı verilen, ama 40'sız, 20'siz iskambil oyunu oynayarak geçirmişler. Bu, zihin atikliği isteyen, beceri, ruh temizliği, düşünce duruluğu isteyen oyun dört kişinin en büyük eğlencesiymiş.

Profesör Titanuşkin dış görevden ertesi sabah dönmüş. Hastaneye gelince yaptığı ilk iş dört zır deliyi yakalarından tuttuğu gibi akıl hastanesinden dışarı atmak olmuş. Ne Breyler'in kitabı yardım etmiş zavallılara, ne ruhsal çöküntü içinde ne karanlıklar içinde yüzmek, yaşamak, ne manyaklık hastalığı, ne de "Yarbuck für psikoanalitik und psikopatalogik" adlı Almanca dergi... Çünkü profesör Titanuşkin düzmece hastalara göz açtırmıyormuş.

Dört düzmece hasta tımarhaneden çıkınca sokakta önlerine çıkanları iterek koşmaya başlamışlar. En önde Jül Sezar koşuyormuş. Onun arkasından sahte kadın ile köpek adam... En arkadan koşan, tacı elinden alınmış kral yardımcısı bir yandan kaynına ateş püskürüyor, bir yandan da bundan böyle ne yapacağını düşünüyormuş.

Başından geçen ibret verici olayları anlatıp bitiren sayman Berlaga üzgün bakışlarını önce Borisohlebski'ye, sonra Dreyfus'a, sonra Saharkov'a, en son olarak da Lapidus'a çevirdi. İş arkadaşlarının başları, oturdukları loş odada "geçmiş olsun" dilekleriyle sallanıyormuş gibi geldi Berlaga'ya. Oysa hiç de öyle değildi. Arkadaşları arasında en katı yüreklisi olan Lapidus;

— Hayalciliğinizle kendinizi ne güç duruma soktuğunuzu gördünüz mü? diyerek sert çıktı. Şirketteki temizleme furyasından kurtulayım derken başka bir temizleme furyasında yakayı ele verdiniz. Bu durumda sonunuzu hiç de iyi görmüyorum. Sizi tımarhaneden attıklarına göre "Herkül"den atılacağınız gün de çok yakın.

Borisohlebski, Dreyfus, Saharkov; Lapidus gibi acı sözler söylemedilerse de bir an önce alacakarınlığın içine karışarak ortadan yok oldular.

Berlaga yakın arkadaşlarının arkasından şöyle seslendi:

— Dostlarım, beni bırakıp nereye gidiyorsunuz?

Ancak hiçbirinden yanıt gelmedi, pantolonları merdiven sahanlığında son kez göründükten sonra hepsi gözden silindiler.

Lapidus'un buz gibi soğuk sesi işitildi yalnızca:

— Yaptıklarınız hiç hoşuma gitmedi, Berlaga. Sovyetler karşıtı dalaverelerinize beni de karıştırmaya çalıştığınız için çok üzgünüm. Gene de size esenlikler dilerim!

Böylece Hint kral yardımcısı sipsivri ortada kaldı.

Başına bu işleri nasıl açtın, Berlaga? Bugüne değin aklın neredeydi? Oğlunun geçkin yaşında kral yardımcılığı tasladığını öğrense sevgili baban sana ne derdi? Birçok anonim ortaklık ile sermayesi pisliğe bulaşmış pek çok şirketin başkan yardımcılığını yapmış Funt'la kurduğun garip ilişkiler, görüyorsun, seni ne durumlara düşürdü? Baba Foma'nın, sevgili oğlunun böyle kir-

li işler çevirdiğini görünce neler söyleyeceğini düşünmek bile korkunç! Zavallı adam şimdi Hıristiyan mezarlığında taştan oyulmuş bir melek yontusunun altında yatıyor, taş meleğin ise kanatları kopmuş... Mezarlığa leylak dalı koparmaya gelen çocuklar babanın mezar taşındaki yazıta merakla bakarak orada "Yolunun sonuna geldin, Foma Berlaga. Herkesin sevdiği adam, huzur içinde yat!" yazısı bulunduğunu görürler. Yaşlı baban belki senin hakkında Lapidus gibi acı sözler söylemezdi. Elbette söylemezdi, çünkü kendi yaşantısı da düzgün değildi. Sana yalnızca daha dikkatli olmanı, ciddi işlerde kaynına kesinlikle güvenmemeni bildirirdi herhalde. Sayman Berlaga, başına ne belalar açtığını anlıyorsun, değil mi?

Hindistan kralı V. Georg'un yarımcısını bunaltan ağır düşünceler merdiven basamaklarından duyulan bağırmalarla yarıda kesildi.

Birisi oradan şöyle bağırıyordu:

— Berlaga! Nerede bu adam? Biri onu görmek istiyor. Ha, koridorda mıydın sen? İçeri buyurunuz, sayın yurttaş!

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi yetkili temsilcisi bu sözler üzerine koridora girdi. Balaganov'dan başkası değildi bu. İri elleriyle tuttuğu bir çağrı belgesini Berlaga'ya uzattı. Belgede şunlar yazılıydı:

> Yoldas Berlaga, isbu cağrıyı alır almaz bazı durumların aydınlığa kavusturulması icin bizimle derhal görüsmeye sirketimize geliniz.

Çağrı belgesinin altında merkezi Arbatov'da bulunan Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin Çernomorsk şubesinin mührü vardı. Berlaga akıl etse de mührü incelese herhalde neyle ilgili olduğunu o beyin bulanıklığı içerisinde gene de anlayamazdı. Değerli sayman o sırada ağır düşünceler altında ezilmiş durumaydı ve şu soruyu sormakla yetindi:

— Şey... Eve telefon edebilir miyim?

Şirket yetkilisi;

— Telefon edip de ne yapacaksınız? diyerek adamcağızın isteğini sertçe geri çevirdi.

Bu olaydan tam iki saat sonra "Kapital" sinemasının önünde bilet kuyruğunda bekleyenler, yapacakları başka bir işleri olmadığı için, sağa sola bakınırlarken bir adamın Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin kapısından dışarı çıktığını, sokağa adımını atar atmaz elleriyle göğsünü tuttuğunu gördüler. Bu kişi Berlaga'nın ta kendisiydi. Yüreğinin çarpıntısını dindirmek için göğsüne sarılan Berlaga önce sarsak sarsak yürürken zamanla yürüyüşünü hızlandırdı. İlerde bir söve vardı, Berlaga oraya ulaşınca kimseye göstermeden istavroz çıkardı, sonra tabana kuvvet koşmaya başladı. Çok geçmeden "Herkül" şirketinin maliye-saymanlık bölümüne ulaşmıştı. Masasına oturur oturmaz ana saymanlık defterinin yapraklarını çevirmeye başladı. Defterdeki rakamlar gözünün önünde takla atıyorlar, karman çorman birbirine karışıyorlardı.

Büyük düzenbaz, "Koreyko" dosyasını pat diye kapattıktan sonra işe aldığı başkan yardımcısı Funt'a şunları söyledi:

— Ben bir zamanlar çok genç ve yoksulken Herson panayırında iri göğüslü, sakallı, şişko bir keşişi –açıklaması zor bir doğa olayıdır bu– kadındır diye yutturup seyirci önünde gösteri yaptırarak ekmek parası kazandığım zamanlarda bile Berlaga kadar pislik batağına saplanmamıştım.

Masalara çay dağıtan Panikovski;

— Evet, çok aşağılık bir adammış! diyerek patronunu onayladı.

Yeryüzünde kendisi gibi daha nice değersiz insan bulunduğunu duymak hoşuna gitmiş olmalıydı.

Sözü Panikovski'den Funt kaptı. Her zamanki ağırkanlılığıyla;

— Ben Berlaga için "önemli bir kafa" diyemem, dedi. Kafa diye Makdonald'ınkine derim. Çünkü sanayide sınıflar arasında barış fikri onun değerli beyninden doğmuştur.

Bender;

— Bu konuları kapatalım artık, dedi. Eğer Makdonald gibi burjuva devlet adamlarıyla ilgili görüşlerinizi dinlemek istersek bir gün özel bir toplantı düzenleyip düşüncelerimizi orada açıklarsınız. Ama şu anda vaktimiz yok. Evet, Berlaga önemli bir

kafa değil, gene de adamcağız kendi kendine buharlaşan anonim ortaklıklarla ilgili birtakım değerli bilgiler verdi bize.

Büyük düzenbaz nedense birdenbire neşelenmişti. Neşelenmesi için birçok neden vardı. Birincisi, artık şirkete kimse kokmuş boynuz ve toynak getirmiyordu. Büroya her gün uğrayan postacı bir yığın resmi belge, dilekçe, genelge bıraksa da şirketin işleri tıkırında gidiyor sayılırdı. Ulak Panikovski bu arada iki kez iş bulma kurumuna uğrayıp büroya bir yazman kız bulmaya çalışmıştı.

Keyfinden yerinde duramayan Ostap;

— Yahu, şu bizim Kozleviç nerelerde? diye sordu. Yeşil taksisi "Alageyik" çoktandır ortalıkta gözükmüyor? Bana artık bir araba gerekli. Arabasız şirket olur mu? Herkes bizimle görüşmek istiyor, ben olmazsam işlerini yürütemiyorlar. Çabuk Kozleviç'i bulun!

Panikovski patrondan gözlerini kaçırarak şu karşılığı verdi:

— Hiç sormayın, Kozleviç şimdilerde çok kötü durumda.

— Nasıl kötü yani? Sarhoş filan mı?

— Daha da beter. Size söyleyecektik ama korktuk. Polonyalı Katolik papazları adamcağızın zihnini bulandırdılar.

Panikovski böyle dedikten sonra şirket yetkili temsilcisiyle göz göze gelerek üzüntü içinde başını salladı.

BAŞLIK XVII

HAYIRSIZ OĞULUN BABA OCAĞINA DÖNÜŞÜ

Balaganov ile Panikovski birbirlerinin konuşmasını yarıda keserek zavallı Kozleviç'in başından geçenleri anlatırlarken, Ostap Bender öfkeden kuduruyordu. Çünkü iki süt kardeş Katolik din adamlarının yaptıkları rezillikleri anlatmakta yarışıyor gibiydiler, üstelik söyledikleri yenilir yutulur şeyler değildi.

Büyük düzenbaz Katolik papazları biti kadar sevmezdi. Yalnız Katolik papazları mı? Hahamlardan da, dalaylamalardan da, Ortodoks papazlardan da, imamlardan da, şamanlardan da, öbür din adamlarından da yaka silkerdi.

Büyük bir öfkeyle arkadaşlarına dönerek;

— Kendim de sütten çıkmış kaşık değilim, dedi. Bugüne değin birçok dolandırıcılığa, kirli işlere karıştım. Biliyorsunuz, şimdi de dört kişi birlikte inatçı bir yurttaştan yüklüce para koparmak için uğraşıyoruz. Ancak ben giriştiğim soygunlarda başkaları gibi ilahi sesleri, org gürlemelerini, Latin dilinde ya da eski kilise Rusçasıyla duaları, ilenmeleri, yakarışları kullanmaya kalkışmam. Ne halt edeceksem edeyim işin içine tütsü kokusu katmadan, yıldız falı gibi saçmalıklara başvurmadan bitiririm işimi.

Katolik papazlar zavallı Adam Kozleviç'in ruhunu, üç "Alageyik"linin daha handa kaldığı sırada tutsak almışlardı. Yeşilden sarıya dönüşen külüstür otomobil o sırada hanın avlusunda at arabaları ile Moldovyalıların sebze meyve sattıkları tezgâhlar arasında, at gübrelerinin ortasında durmaktaydı. Polonyalı papaz Kuşakovski öteki Katolik misyonerleriyle hoş beş et-

mek amacıyla uğrardı hana. Bir gün avluda "Alageyik"i görünce çevresinde şöyle bir dolanarak parmağını arabanın tekerlerine dokundurdu. Sonra Adam Kozleviç'le ikisi karşı karşıya gelip konuşmaya başladılar. Adam Kozleviç aslında din olarak Katolik mezhebindendi, gelgelelim yirmi yıldır kiliseye uğradığı yoktu. Kuşakovski bunu öğrenince, "Pan Kozleviç, bu yaptığınız hiç iyi değil, bir an önce doğru yolu seçin," dedikten sonra kara cüppesinin eteğini toplayıp avludaki bira kusmuklarının üzerinden atlayarak oradan uzaklaştı.

Ertesi gün papaz Kuşakovski daha tan yeri ağarmadan, arabacılar arabalarına 15-20 ufak karaborsacıyı doldurup hepsini Koşarı bucağındaki pazara götürmeden hana damladı. Yanında bu sefer Aloizi Moroşek adında başka bir Katolik papaz daha vardı. Papaz Kuşakovski ile Adam Kazimiroviç birbirlerine hal hatır sorarlarken papaz Moroşek doğruca "Alageyik"e yaklaştı, tekerlerini eliyle inceden inceye yoklaması yetmemiş gibi kornasına da basıp bas bas bağırttı. İki papaz birkaç saniye anlamlı anlamlı bakıştıktan sonra Kozleviç'in çevresini sardılar, ikisi birden adamcağızın aklını çelmeye giriştiler. Gün boyu bu işle uğraştı kahrolasılar. Kuşakovski konuşmasını kesince Moroşek başlıyordu Kozleviç'i kandırma işine. O herif yorulup terini silmesine fırsat kalmadan bu sefer Kuşakovski çullanıyordu zavallı Kozleviç'in üstüne. Kuşakovski sararmış parmağını gökyüzüne kaldırırken Moroşek tespih çekiyor, Kuşakovski tespih çekerken Moroşek parmağını yukarı kaldırıp sözde tanrının oturduğu yeri gösteriyordu. Sırayla yapıyorlardı bütün bu işleri. Ardından alçak sesle Latince ilahiler okuyarak Adam Kazimiroviç'i kandırmak için bir hayli uğraştılar. Ancak akşama doğru Adam Kazimiroviç yumuşamaya, papazların sözlerine kulak vermeye başladı. İki Katolik papaz fırsat buldukça "Alageyik"i büyük bir dikkatle süzüyorlardı.

Aradan hayli zaman daha geçti, bu sırada Panikovski "Alageyik"in sahibinde birtakım değişiklikler olduğunu fark etti. Balaganov da aynı kanıdaydı. Çünkü Adam Kazimiroviç "Göklerin Görkemli Çarı" ile ilgili saçma sapan sözler mırıldanıyordu durmadan. Bu sözlerinin ardından hana girip orada uzun sü-

re kalmaya başladı, en sonunda da gittiği yerden bir daha dönmedi.

Ostap;

— Bütün bu işler olup biterken bana niçin haber vermediniz? diye payladı süt kardeşlerini.

— Haber verecektik ama sizden çekindik, dediler ikisi birden. Kozleviç çok geçmeden aklını başına toplayıp yanımıza döner sanıyorduk. Ama anlaşıldığı kadarıyla iki Katolik papaz adamcağızın aklını iyice çelmişler. Onun kurtulması için artık hiçbir umut kalmadı.

Ostap'ın yardımcıları ulak Panikovski ile şirketin yetkili temsilcisi Balaganov, Kozleviç'le bir gün önce sokakta gene karşılaştılar. "Alageyik"in sahibi ve sürücüsü, büyük bir Katolik kilisesinin önünde, arabasında oturmaktaydı. Ama fırsat bulup yanına yaklaşamadılar. Çünkü tam o sırada kiliseden göğsü dantelli bir çocukla birlikte papaz Aloizi Moroşek çıktı.

— Yoldaş Bender, bu haramiler Kozleviç'i tutsak etmişlerdir, bunu aklınızdan çıkarmayın, dediler. Kiliseden çıkınca papaz Moroşek, Adam Kazimiroviç'in arabasına cakayla kuruldu. O sırada bizimki ne yapsa beğenirsiniz? Katolik papazın önünde eğilip saygıyla şapka çıkarmaz mı? Sonra çocuğun çıngırak çaldığını duyduk, böylece hep birlikte yola koyuldular. Zavallı Kozleviç'e öyle acıdım ki! "Alageyik" de bizim olmaktan çıktı artık, onu bir daha göremeyeceğiz.

Bu sözleri dikkatle dinleyen büyük düzenbaz daha fazla dayanamayıp siperi parlak kaptan şapkasını başına geçirdi, hiç oyalanmadan kapıya yöneldi.

Dışarı çıkarken;

— Funt, siz büroda kalın! dedi sert bir sesle. Biz yokken boynuz, toynak satın almak yok! Tamam mı? Eğer posta gelirse atın bir yerde dursun! Büroya yazman kız aldığımızda işin içinden o çıkar. Anlaşıldı mı?

Başkan yardımcısı Funt patrona yanıt vermek için ağzını açtığında (böyle yapması aşağı yukarı beş dakikasını aldı) Kozleviç'i aramak üzere yola çıkan süt kardeşler bürodan hayli uzaklaşmışlardı. Takım komutanı iri adımlarla en önde yürüyordu.

Onun arada bir başını çevirip, "Vay sizi serseriler! Kibar arkadaşımız Kozleviç'i koruyamadığınız için ikinize de yazıklar olsun! Bir gün bütün yetkilerinizi elinizden almazsam ben de adam değilim! Ya şu karalar giymiş Katolik papazlara ne demeli? Onlara da göstereceğim günlerini!" diye homurdanıyordu. "Alageyik"in seyir mühendisi Balaganov bu acı sözler kendisiyle ilgili değilmişçesine sessiz yürüyor, Panikovski ise Kozleviç'i kaçıran papazlara diş bileyerek, çaresizlikten en arkada maymunlar gibi hoplayıp zıplıyordu. Bir yandan da korkudan ödü patlıyordu adamcağızın. Çünkü büyüyle uğraşıp tılsım yaptıklarına inandığı, karalar giymiş Katolik papazların karşısında öcü görmüş gibi tüyleri ürperiyordu.

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin üç elemanı gide gide büyük bir Katolik kilisesinin önüne vardılar. Helezon ve haç biçiminde demir süslerle örülü parmaklıkların önünde "Alageyik" içi boş durmaktaydı. Parmaklıkların çevrelediği avlunun ortasında koca bir kilise yükselmekteydi, burası kilise değil, dev bir katedraldi aslında. Katedralin balık kılçığı benzeri ince sivri kuleleri gökyüzüne tırmanıyordu, duvarları baştan başa kırmızı parlak tuğlalarla örülmüştü. Kiremit döşeli dik çatısı, teneke ve dövme demirden yapılmış süs bayrakları, değişik çatı süslemeleri, yağmurdan korunmak için girintiler içine gizlenmiş taş yontuları ile bu devasa gotik yapı üç süt kardeşe sanki üzerlerine yıkılacakmış gibi geldi. Katedralin karşısında kendilerini ufacık hissettiler. Otomobilin kapısını açıp içine giren Ostap biraz soluklandıktan sonra;

— Tüh, kahrolasılar! dedi. "Alageyik"in içi kilise mumu, kiliseye yardım parası topladıkları kirli maşrapa ile papaz postalı kokuyor! Bu adamlar, besbelli, dinsel törenlerine gelip giderlerken at arabası yerine bizim yeşil taksiyi kullanıyorlar. Hem rahat, hem de hızlı, üstelik bedavaya biniyorlar. Papaz efendiler, bunu yanınıza bırakmayacağım; bizim dinsel törenlerimiz sizinkilerden daha önemlidir!

Büyük düzenbaz böyle diyerek katedralin avlusuna girdi. Yere tebeşirle çizilmiş dikdörtgenlerin içinde seksek oynayan çocukların arasından geçip birkaç basamak çıkarak ana kapıya da-

yandı. Sanki kilise değil, kale kapısıydı burası; dört bir yanından demir çemberlerle kuşatılmıştı. Çember geçmeyen boşluklarda birbirlerine havadan öpücükler gönderen, elleriyle çeşitli yönleri gösteren, üzerlerinde Latince harflerin oyulduğu kalın kitaplar okuyan aziz kabartmaları dikkatlerini çekti. Büyük düzenbaz kale kapısına tüm gücüyle asıldıysa da yerinden bir milim bile oynatamadı. İçerden inceden inceye bir org sesi gelmekteydi.

Basamaklardan aşağı inen Ostap;

— Papazlar bizim Kozleviç'in canına okuyorlar, dedi. Zihin bulandırmanın en koyu zamanına rastladık. Bu herifler işin içine müzik katmadan edemezler.

Şapkasını elinde evirip çeviren Panikovski;

— İsterseniz geri dönelim, dedi. Ne de olsa Tanrı'nın evi burası. Burada fazla durmak uygun kaçmaz belki de...

Ostap onun dediğine aldırış etmedi, "Alageyik"in yanına gelerek sertçe kornaya bastı. Öyle uzun uzun klakson çaldı ki, sonunda kalın kale kapısının arkasından anahtar şakırtıları duyuldu. Üç süt kardeş başlarını kaldırıp baktılar. Kapının iki kanadı birden yana doğru ayrılmıştı, çember boşluklarındaki neşeli aziz kabartmaları yavaş yavaş geriye gitti. Ortaya çıkan geniş aralıkta ışıklar içinde büyük bir kürsü gözüktü. Kürsünün arkasında duran Adam Kazimiroviç'in yüzü sapsarıydı. Eskiden babayiğitlerinki gibi dimdik yukarı kalkan bıyıkları şimdi aşağı sarkıp dudaklarına yapışmıştı sanki, elinde de kocaman bir dua kitabı vardı. Sağ koluna papaz Kuşkovski, sol koluna ise Aloizi Moroşek yapışmıştı. Her iki papaz gözlerine kutsal zeytinyağı sürmüşlerdi.

Ostap aşağıdan bağırdı:

— Merhaba, Kozleviç! Bu işten bıkmadın mı daha?

Komutanın arkasına gizlenen Panikovski de arkadaş içtenliğiyle, ama biraz saygısız bir tavırla;

— Yahu, Adam Kazimiroviç, aramıza katıl artık! dedi.

Balaganov ise elini kaldırıp selam verdi, "Bırak artık bu şakaları!" anlamında yüzünü buruşturdu.

"Alageyik"in sürücüsü kurtulmak için ileriye yekindi; tedirgin ruhu ise iki yana sert sert bakarak, onu sımsıkı tutan Kuşa-

kivski ile Moroşek'ten korktuğu için, ister istemez geriye çekildi. Zavallı Kozleviç üzüntüyle başını önüne eğdi. Bunun üzerine Kozleviç'in ruhunu kurtarmak amacıyla iki taraf arasında büyük bir mücadele başladı.

Ostap insanın tüylerini diken diken eden gür sesiyle;

— Hey, hurilerin, meleklerin dostları! Bizi boşuna niçin uğraştırıyorsunuz? diye haykırdı. Tanrı yok! Biz böyle şeylere inanmıyoruz....

Papaz Kuşakovski, Kozleviç'in önüne gerilerek Ostap'a şu yanıtı verdi:

— Külhanbeyliği bırakın da biraz adam olun!

— Yok işte tanrı! Yok diyorum size! Bilimsel olarak bu böyledir!

Kuşakovski bozuldu.

— Sizin bu sözlerinizi çok yersiz buluyorum.

Balaganov atıldı:

— Peki, arabaya el koymanız pek mi yerinde? Kozleviç, iyi dinle beni! Bu adamlar seni kandırıp arabanı elinden alacaklar.

Balaganov'un dediklerini işiten sürücü başını dikleştirip papazlara kuşkulu kuşkulu baktı. Bir an Katolik din adamları telaşa kapıldılar; cüppelerinin eteklerini hışırdata hışırdata Kozleviç'i içeri götürmek istedilerse de beriki direnerek gitmek istemedi.

Büyük düzenbaz aşağıdan şöyle bağırıyordu:

— Papaz efendiler, hemen içeriye girmeyin! Sizinle şu tanrı konusunu biraz daha tartışalım!

Papazlar tartışmayı yarıda kesmek istemiyorlardı, o nedenle gitmekten vazgeçtiler. Bu sırada çocuklar seksek oyununda tek ayak üstünde sıçramayı bırakmışlar, yüksek sesle konuşan büyüklerin yanında toplanmışlardı.

Aloizi Moroşek inanç dolu bir sesle;

— Bunca canlı yaratığı ulu Tanrı yarattığına göre onun varlığını nasıl reddediyorsunuz? dedi Ostap'a.

— Biliyorum, hepsini biliyorum. Ben de eski bir Katoliğim, okulda Latince okudum. Su gibi Latince konuşurum: Puer, soser, vesper, gener, liber, mizer, asper, tener. İşittiniz mi?

Söylediği sözcükler Latincede kural dışı fiil çekimleriydi. Ostap özel okula giderken bunları üçüncü sınıfta ezberlemiş, o günden beri de hiç unutmamıştı. Kozleviç eski komutanının ağzından çıkan Latince sözcükleri duyunca büyülendi, gövdesi ile ruhu hemen birleşti, yeniden eski gücüne kavuşarak hızla ileri atıldı.

Kuşakovski telaşlandı birden. Ostap'ı nefretle süzüyordu.

— Yapmayın, Adam Kazimiroviç! dedi. Onların ne söylediğine kulak asmayın! Hepsi sapkın bunların. Sizi kandırmaya çalışıyorlar. Tanrı'nın varlığı yarattığı mucizelerle kanıtlanmıştır.

— Bay papaz, boşuna uğraşmayın. Mucize dediğiniz o şeyi zamanında ben de yarattım. Bundan dört yıl önce miydi neydi. Uğradığım bir kasabada İsa'nın yaptıklarının aynısını ben de yapmak zorunda kaldım. Elime beş ekmek aldım, bunlarla o kıtlık günlerinde binlerce insanın karnını doyurdum. Doyurmasına doyurdum da o itiş kakışı, o ezilen insanları bir görmeliydiniz!

Garip tartışma bu çerçevede sürdü gitti. Pek inandırıcı olmasa da Ostap'ın neşeli kanıtları Kozleviç üzerinde gerekli etkiyi gösterdi. "Alageyik"in sürücüsünün yanaklarına eski kırmızılık yeniden geldi, bıyıkları dikleşmeye başladı.

Avlu parmaklıklarının helezon ve haç biçimindeki süsleri önünde sayıları gittikçe artan meraklı kalabalığı Ostap'ı daha çok kışkırtıyordu:

— Durma, aslanım! Katolik papazlarına papanın yaptığı haksızlıklar ile haçlı seferlerinden* de söz et!

Kalabalık ister de büyük düzenbaz onların söylediğini yapmaz mı? Papa Aleksandr Borjiya'yı kıyasıya eleştirdi, hiç ilgisi olmadığı halde Serafim Sarovski'den de söz etti, Galile'yi yargılayan engizisyon mahkemesine tüm hıncıyla yüklendi. Hatta bu konuda öyle ileri gitti ki, ünlü bilginin yargılanmasında sanki papaz Kuşakovski ile Moroşek suçluymuş gibi ikisine verdi veriştirdi. Bu da bardağı taşıran son damla oldu. Galile'nin korkunç yazgısını işiten Adam Kazimiroviç elindeki dua kitabını

* Haçlı seferleri yalnız Müslümanlara karşı değil, Ortodokslara karşı da düzenlenmiştir –ç.n.

basamaklara bıraktığı gibi Balaganov'un koruyucu kanat gibi açtığı kollarına attı kendini. Panikovski Kozleviç'e yaklaşıp baba evine dönen hayırsız oğlanın yanaklarını okşadı. Kalabalıktan onlara doğru neşe dolu öpücükler uçuşuyordu.

İki Katolik papaz acınacak durumdaydılar.

— Pan Kozleviç. Geri dön, yiğidim! Bir an önce aklını başına topla! diye sızlanıyorlardı.

Çırpınmaları boşunaydı artık. Otomobil yarışının kahramanları vakit geçirmeden arabaya doluştular. Komutan "Alageyik"in en önüne kurularak, sızlanıp duran papazlara;

— Tanrının olmadığını söylemiştim size! diye bağırdı. Bu bilimsel bir gerçektir. Saygıdeğer papazlar, sağlıcakla kalın! Tekrar görüşmek üzere!

Kalabalığın ıslıkları, bağırarak desteklemeleriyle birlikte "Alageyik"liler yola koyuldular; teneke ve dövme demir bayraklar ile katedralin kırmızı kiremit döşeli dik çatısı çok geçmeden geride kaldı. Coşkulu bir yolculuktan sonra bir bira bahçesinin önünde durdular. Burada mola verip başarılarını kutlayacaklardı. Eline kocaman bir bira bardağı alan Kozleviç:

— Hepinize teşekkürler, kardeşlerim! dedi. Siz olmasaydınız şimdi kim bilir nerelerdeydim? Katolik papazlar zihnimi bulandırıp beni kandırdılar. En başka Kuşakovski denen adam yaptı bu işi. O öyle kurnaz bir herif ki! Beni oruç tutmaya başlatacaktı neredeyse. Oruç tutmazsam cennete gidemezmişim.

Ostap daha fazla dayanamadığı için ayağa kalkarak Kozleviç'e şunları söyledi:

— Oruç dedin de aklıma geldi. Şimdi cennette kimsecikler kalmamıştır. Dönem değişti, anacığım. En başta melekler olmak üzere cennettekilerin hepsi yeryüzüne inmeye çalışıyorlar. Bakın çevrenize, ne güzel bir dünyada yaşıyoruz! Ülkemizde kamu hizmetleri tıkır tıkır yürüyor, yıldız evine gittiğiniz zaman bir yandan yıldızları ve gezegenleri seyreder, bir yandan da ateistlerin düzenlediği konferansı dinlersiniz.

Kozleviç sekizinci bira bardağından sonra dokuzuncusunu istedi, kocaman kupayı ağzına dayayıp bıyıklarını da biranın içine daldırarak içtikten sonra;

— Tanrı nerede hani? diye sordu.

— Dedik ya, tanrı yok!

— Tanrı yoksa hepimizin sağlığı için içelim öyleyse!

Adam Kazimiroviç ısmarladığı her yeni bira bardağını tepesine dikerken;

— Tanrı var mı? Yok... Hadi, hepinizin sağlığına! diyerek birasını sonuna dek bitiriyordu.

Panikovski de bira içmekte ötekilerden geri kalmıyorsa da tanrının adını hiç almadı ağzına. Böyle tartışmalı konulara girmek istemiyordu.

Hayırsız oğul ile "Alageyik"in baba evine dönmelerinden sonra Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin Çernomorsk şubesi en büyük eksikliğini tamamlamış oldu. Eskiden beş ayrı esnafın paylaştığı dükkânın önünde şimdi eski sarı taksi sürekli nöbet bekliyordu. Gerçi külüstür "loren-ditrich" mavi bir "buick" değildi, uzun gövdeli "lincoln" hiç değildi, hele "ford" marka binek otomobillerinin güzelliğinden çok uzaktı, ancak gene de bir motorlu araçtı, bir otomobildi, Ostap'ın belirttiği gibi, birçok kusuru yanında, önüne at ya da eşek koşulmadan kendi kendine yürüyebiliyordu.

Ostap'ın çalışma istek ve gücü günden güne artmaktaydı. Eğer bütün enerjisini boynuz toplama işinde kullansa Arbat'taki şirket merkezine tam yüzyıl yetecek hammadde gönderebilirdi. Ama onun amacı başkaydı, böyle ıvır zıvır işlere kafa yoramazdı.

Büyük düzenbaz, Koreyko'nun defterini dürecek bilgilerin hepsini vermeseler bile bu konuda onu epey aydınlatan Funt ile Berlaga'yı bir süreliğine kendi başlarına bıraktıktan sonra bulmacacı dedenin torunu Zosya'nın peşine düştü. Amacı onunla yakın ilişki kurmaktı. Akasya ağaçları altında buluştukları bir gece birkaç sıcak öpücükle genç kızdan Aleksandr İvanoviç hakkında, özellikle bu herifin para işleriyle ilgili çok yararlı bilgiler edinebilirdi. Ancak Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi temsilcisinin uzun gözlemleri sonucunda Zosya'nın Koreyko'yu sevmediği kanısına varıldı. Bu durumda Bender'in kızdan bilgi

sızdırmaya çalışması boşa kürek çekmekten başka bir şey değildi. Balaganov ısrarla böyle diyordu.

Ostap;

— Bunu ben de biliyorum, dedi. Aşkın bulunmadığı yerde paranın sözü olmaz. Kız konusuna sünger çekeriz biz de...

Koreyko polis şapkalı üçüncü sınıf bir dolandırıcının kendisini beceriksizce tongaya bastırma girişimini, yüzünde bir gülümsemeyle düşündüğü sırada Ostap Bender şirketin sarı otomobiliyle Çernomorsk caddelerinde fink atıyor; gizli milyonerin çoktandır unuttuğu, ama kendileri bir gün önce tanışmışlar gibi çok iyi anımsadıkları birtakım kişi ve kişicikleri arıyordu. Büyük düzenbaz bu arada

Moskova'yı birkaç kez telefonla aramış, ticari sırlar konusunda uzman olan, herkesin yakından tanıdığı bir özel girişimciyle uzun uzun konuşmuştu. O görüşmeden sonra büroya daha çok mektup ve telgraf yağmaya başladı. Ostap bunlar arasından eskisi gibi sık sık gönderilen çağrı yazılarını, boynuz ve toynak isteklerini, boynuzları işlemede geç kalınmasını kınayan mektupları bir kenara ayırıp geriye kalanları inceledi ve bazılarını ayakkabı bağıyla bağladığı klasöre özenle yerleştirdi.

Temmuzun sonunda ise Kafkaslara bir iş gezisine çıkmaya karar verdi. O bölgede bulunan küçük bir üzüm cumhuriyetinde görüşmelere katılmak istiyordu.

Şirket başkanı yola çıkacağı gün büroda beklenmedik bir kepazelik yaşandı. Eline 30 ruble verilip vapur bileti almaya yollanan Panikovski yarım saat sonra iskeleden bulut gibi sarhoş döndü. Ne bilet alabilmişti, ne de cebinde tek metelik kalmıştı. Panikovski kendini savunacak herhangi bir açıklamada bulunamadı, ellerini çuval ağzı gibi açık ceplerine sokup sokup çıkarmakla yetindi. Bir yandan da durmadan kahkaha atıyordu. Ne yapsalar, ne deseler gülüyordu sarhoş ulak. Şirket başkanının onu azarlaması, Balaganov'un sitem dolu bakışları, kendisine emanet edilen semaverin acıklı cırlayışı, Funt'un masa başında otururken hasır şapkasını burnuna kadar indirip uyuklaması... hepsi hepsi kahkahadan kırıyordu rezil herifi. Hele yazıhanenin tek gurur ve süsü olan çatallı geyik boynuzlarına baktığı zaman

öyle şiddetli bir kahkahaya tutuldu ki, ayakta duramayarak yere yuvarlandı, az sonra da morarmış dudaklarında mutlu bir gülümsemeyle oracıkta sızakaldı.

Gene de Ostap'ın neşesi kaçmamıştı.

— Biliyor musunuz, arkadaşlar? dedi. Bizim burası işte şimdi gerçek bir büroya benzedi. Hem ulaklık, hem de çaycılık yapan ayyaş bir yardımcımız var artık. Herif kendisine iş için verilen parayı canının istediği gibi harcıyor. Şirketimizin herhangi bir eksiği kalmadı sayılır.

Ostap'ın göreve çıktığı gün peder Aloisi Moroşek ile peder Kuşakovski birkaç kez çekine çekine büronun sokağa bakan penceresine dek sokuldular. Onları görünce zavallı Kozleviç hemen içerdeki odaya gizlendi. İki papaz şöyle sesleniyorlardı:

— Pan Kozleviç! Pan Kozleviç! Göklerin babasının sesini duyuyor musun? Hadi oğlum, gecikmeden aklını başına topla! Doğru yoldan ayrılıyorsun...

Böyle dedikleri sırada biri tespih çekiyor, öteki parmağını göğe kaldırıyordu. Balaganov bu sesleri işitir işitmez hemen dışarı fırladı, kapının önündeki "Alageyik"e üzgün üzgün bakan papazlar onun iri yumruğunu görünce ikisi birden oradan sıvıştılar.

Ostap'ın iki hafta sonra dış görevden döneceğini öğrenen şirket çalışanları başkanlarını karşılamak üzere iskeleye gittiler. Rıhtıma yanaşan vapurun yüksek güvertesinde dikilen büyük düzenbaz kendisini karşılamaya gelen astlarına yüzünde sevecen bir gülümsemeyle, dostça bakıyordu. Rıhtıma indiğinde üzerine sinen taze kuzu eti ile nefis Gürcü şarabı öyle güzel koktu ki, çevresindekiler bu kokunun kimden yayıldığını anlayamadılar.

Başkan göreve gitmeden önce büroya şirketin şanına uygun bir yazıcı kız almışlardı, ama ondan başka şimdi büroda çizmeli iki delikanlı daha oturuyordu. Bunlar tarım meslek lisesinden Boynuz ve Toynak İşleme Şirketine staj yapmaları için gönderilmiş son sınıf öğrencileriydi. Ostap durumu öğrenince bayağı canı sıkıldı. Ama bunu belli etmemeye çalıştı.

— Aman ne iyi! dedi yüzünü ister istemez buruşturarak. Gençlere mesleklerinde gelişme fırsatı vermek gerekir. Ancak, değerli stajyer arkadaşlar, benim işim başımdan aşkın, sizinle il-

gilenecek hiç vaktim yok. Biliyorsunuz, boynuz denen nesne kıl ve kemik maddesiyle kaplı bir kafatası çıkıntısıdır; boynuzlar daha çok sütle beslenen hayvanlarda görülür. Bunları biliyorsunuz, değil mi?

— Biliyoruz, biliyoruz. Biz buraya kendi alanımızda uygulama yapmaya geldik.

Gençler istediklerini koparmadan gitmek niyetinde değillerdi, Ostap'a kene gibi yapışmışlardı. Bu durumda onlardan kurtulmanın bir yolunu bulmak gerekiyordu. Ne denli pahalı ve karmaşık da olsa büyük düzenbaz bu yolu buldu. Boynuz ve toynak toplama merkezi kurmaları için iki genci hemen Kalmuk* bozkırlarına gönderdi. Her ne kadar gençlerin oraya gönderilmesi şirkete 600 rubleye patladıysa da onlardan kurtulmanın başka çaresi yoktu. Şirkette acemilerle uğraşayım derken asıl amaçlarından uzaklaşabilirlerdi.

Öğrencilerin şirkete kaça mal olduğunu öğrenen Panikovski, Balaganov'u bir kenara çekerek öfkeyle kulağına şunları fısıldadı:

— Bana gelince dış görev yok, oysa başkalarına var. Üstelik izin de vermiyorlar. Yessentuki'ye gidip tedavi olmak istiyorum ama, hani, patron izin vermezse nasıl giderim? Ne hafta sonu dinlencem var, ne de özel görev giysim. Şura'cığım, bu durumda buradaki görevimi daha fazla götüremeyeceğim. İşittiğime göre "Herkül" şirketinde daha dolgun ücret ödüyorlarmış. Ben de ulaklık görevini gider orada sürdürürüm. Göreceksin, dediğimi yapacağım, yapmazsam adam değilim!

O akşam Ostap Bender, Berloga'yı şirketin bürosuna çağırdı. Sayman içeri girince büyük düzenbaz Çar I. Nikolay'ın gür sesiyle;

— Çabuk diz çök önümde! diye bağırdı.

Saymanla konuşmaya böyle sert başladıysa da aralarında dostça bir görüşme gerçekleşti ve konuşmaları en azından iki saat sürdü. İkisi ertesi sabah "Alageyik"in, "Herkül" şirketinin kapısı önünde hazır olması konusunda anlaştılar.

* Moğol asıllı bir topluluk olan Kalmuklar çoğunlukla hayvancılıkla uğraşır –ç.n.

Başlık XVIII

Karada ve Denizde

Orta yaşlı bir adam elinde bir çantayla deniz kıyısındaki plaja geldi. Çantanın bir köşesine iliştirili, ucu kıvrık gümüş kartvizitte kocaman harflerle "Yegor Skumbriyeviç" yazıyordu. Kartta ayrıca yurttaş Skumbriyeviç'in "Herkül" şirketinde 5. yılını başarıyla bitirdiği belirtilmekteydi.

Yaşlı adamın yüzünün İngiliz berber dükkânı levhalarındaki "tıraş olan yakışıklı erkek" resimlerine benzeyen, biçimli mi biçimli bir görünüşü vardı. Yegor Skumbriyeviç plajın kıyısına varınca deniz suyunun ısı derecesini gösteren, üzerine tebeşirle yazılar yazılmış bir levhanın önünde durdu; çevresine bir süre bakındıktan sonra güneşlenecek en uygun yeri seçmek amacıyla kıyı boyunca yürümeye başladı. Sıcak kumda yürümek hayli zordu.

Plaj insan kaynıyordu. Kumların üzerinde gündüzleri ortaya çıkıp güneş batınca kaldırılan kapalı yerler vardı. Bunlar iplere gerili havluların, çarşafların, açılmış şemsiyelerin oluşturduğu, içindekileri kem gözlerden saklayan sığınaklardı. Sığınaklar ortadan kalkınca yumurta kabukları, kavun artıkları, yırtılmış gazeteler ortaya çıkar; bunlar ıssızlaşan sahilde sabaha dek esen rüzgârın önünde savrularak kendi aralarında fısır fısır konuşurlar, kapalı yerlerin kem gözlerden neleri gizlediğini birbirlerine anlatırlardı.

Skumbriyeviç örtülerin arasından dikkatle yürüyerek geçti. Bu sırada gözleri neler görmedi ki? Güzel kızlar mayolarıyla kuma sere serpe uzanmışlardı. Delikanlıların da mayoları vardı, ama olmayanlar çoğunluktaydı. Çıplaklıklarını kapatmak amacıyla kullandıkları incir yaprakları edep yerlerini örtmekten

çok, burun derilerini Çernomorsk'un yakıcı sıcağından korumak için işe yarıyordu. Güneşe karşı böyle önlem alan delikanlılar huzur içinde, keyiflerince yatmaktaydılar. Erkeklerden denize girmek isteyenler uzandıkları yerlerden birkaç dakikalığına kalkarak elleriyle önlerini kapatıyorlar, denize çabucak batıp çıktıktan sonra güneş banyosunun sağlığa kavuşturucu etkisinden daha fazla yararlanmak amacıyla hemen eski yerlerine dönüyorlar, daha önce gövdelerinin açtığı çukurlara hızla yerleşiyorlardı.

Çıplaklar arasında öyle biri vardı ki, örtünmenin gereksiz olduğu bu yerde giyiminin fazlalığıyla dikkat çekiyordu. Adamın büyük bir özenle böyle giyindiği açıkça belliydi, giyim kuşamında herhangi bir eksiklik, özensizlik bulamazdınız. Vidala iskarpini, bayramlık pantolonu, düğmeleri boydan boya iliklenmiş ceketi, yakalığı, boyunbağı, köstekli saati, hatta fötr şapkasıyla deniz kıyısındaki bir törene gelmiş gibiydi. Pos bıyıkları ile kulaklarına soktuğu pamuk tıkaçlar bir eksikliği varsa onları tamamlamak içindi sanki. Adamcağız ucu cam tutamaklı bastonunu da yanına almayı unutmamış, bunu kuma diklemesine saplamıştı.

Onun sıcaktan bayılmak üzere olduğu gün gibi ortadaydı. Terden yakalığı ıslanarak şişmiş, koltuk altları terden vıcık vıcık olmuştu. Böylesine kapalı giyinmesi sonucunda her yerinin cayır cayır yandığı, gömleğinin içine yumurta koysanız az sonra pişeceği belliydi. Ama o bunlara aldırmıyor, uzandığı yerde kıpırdamadan yatıyordu.

Dünyanın hangi plajına gitseniz onun gibi garip birine rastlarsınız. Adamcağızın kim olduğunu, buraya niçin geldiğini, takım giysisiyle kavurucu sıcakta neden kuma uzanıp yatığını bilip söyleyecek tek insan bulamazsınız. Dedik ya, böyle biriyle her plajda karşılaşırsınız. Bunlar ya gizli bir derneğin üyesi, ya eski bir dinsel mezhebin kalıntısı, ya da aklını peynir ekmekle yemiş, yarı kaçık bir bekârdır.

Yoldaş Skumbriyeviç onu görünce kendine en uygun yeri bulduğunu anladı. Enayiler derneği üyesinin yanında durarak üstündekileri çabucak çıkarıp kumun üstüne uzandı.

Görüldüğü kadarıyla giyimli Skumbriyeviç ile çıplak Skumbriyeviç arasında dağlar kadar fark vardı. Çıplak Skumbriyeviç'in "tıraş olan yakışıklı İngiliz erkeği" başı gelip omuzları düşük, pelte gibi yayılan kadın gövdesinin üstüne konmuş gibiydi; kalçası ise kadınlarınki kadar genişti. Güzel giyimli, düzgün görünüşlü Yegor Skumbriyeviç neredeydi, bu nerede?

Bay Skumbriyeviç uzandığı yerden kalkıp denize kadar giderek bir ayağını suya daldırdı, aynı anda bir çığlık attı, sonra suya ikinci ayağını soktu, gene bir yaygara kopardı. Derinlere doğru birkaç adım ilerledikten sonra ellerinin baş parmaklarıyla kulaklarını, işaret parmaklarıyla gözlerini, orta parmaklarıyla burun deliklerini sımsıkı kapattı. Bunun ardından kulak çınlatıcı bir çığlık daha atarak suya üst üste dört kez batıp çıktı. Denize alışma hareketleri son bulunca uzaklara doğru kulaç atmaya, her kulaçta kafasını bir o yana, bir bu yana döndürmeye başladı. Hemen önünde ilerleyen küçük dalgalar "Herkül" şirketinin örnek çalışanı, ülkemizin kalburüstü devlet adamı Skumbriyeviç'i sevinçle bağrına bastı. Aradan beş dakika kadar geçip önemli devlet adamımızın nazenin bedeni yorulunca beyimiz sırt üstü döndü, yuvarlak göbeciği suyun üstünde iki yana salınmaya başladığı sırada plajın tepesindeki yüksek yardan "Alageyik"in korna sesi duyuldu. Sarıya boyanmış otomobilden önce Ostap Bender, sonra Balaganov ile sayman Berlaga çıktılar. Berlaga'nın suratından, yazgısına boyun eğmiş zavallıların çaresizliği okunuyordu. Üç kişi yardan aşağı koşarak inip plaja gelince güneş banyosu yapanların yüzlerine çekinmeden bakmaya, belli ki tanıdıkları birini aramaya koyuldular.

Berlaga uzun bir arayıştan sonra gelip Yegor Skumbriyeviç'in giysilerinin başında dikilerek;

— İşte, yoldaş Skumbriyeviç'in giysileri bunlar, dedi. Kendisi uzaklara açılmış olmalı. Yüzmeyi çok sever de...

Ostap;

— Anlaşıldı, dedi. Onu yalnız karada değil, denizde de arayacağız. Hadi, durmayalım, arkadaşlar!

Üstündekileri çıkardı, yalnızca mayosuyla kalınca suya atladı, hızla açıklara doğru yüzmeye başladı. Büyük düzenbazın

göğsüne Napolyon dövmesi işlendiğini hepimiz biliyoruz. Fransız komutanının başında üç köşeli şapkası vardı, elinde ise kocaman bir bira bardağı...

Bender epey ilerleyince başını geriye çevirerek bağırdı:

— Hey, Şura, Berlaga'yı da hazırlayın. İşimize yarayabilir.

Büyük düzenbaz bakır rengi omuzlarıyla suyu yara yara yüzüyor; kuzeydoğu yönünde, yani uzaktan göbeğinin suyun üstünde iki yana salındığını gördüğü Skumbriyeviç'e doğru hızla ilerliyordu.

Denizin derinliklerine dalmadan önce Ostap Bender karada gerekli hazırlıkları bitirmiş bulunuyordu. Peşine düştüğü iz onu sonunda "Herkül" adlı şirketin yaldızlı harflerinin altına getirmiş, o da zamanının çoğunu bu devlet kuruluşunun odaları içinde geçirmeye başlamıştı. Ostap'ın asıl ilgisini çeken şeyler ne duvar boşluklarındaki iner kalkar yataklar, ne gösterişli lavabolar, ne her odada karşısına çıkan yontular, ne de şapkasının önü kokartlı, ölülerin yakılarak gömülmesi olayını herkese heyecanla anlatan şirket kapıcısıydı. O, gerçekte başka birini arıyordu. Berlaga çaresiz kalıp çelişkili konuşmalarıyla Skumbriyeviç'i yarı sorumlu ya da tam sorumlu kişi olarak ele verince büyük düzenbaz sonunda aradığı kişinin o olduğunda karar kıldı.

Yoldaş Skumbriyeviç'in çalıştığı oda iki pencereli ve oldukça genişti. "Herkül" şirketinin binası bir zamanlar otelken bu odada yabancı gemi kaptanları, aslan terbiyecileri, babaları kalantor, Kievli üniversite öğrencileri kalırlarmış.

Skumbriyeviç'in çalışma odasının iki telefonu vardı; bunlar tek tek ya da ikisi birden aralıksız çalar, ancak kimse almacı kaldırıp yanıt vermezdi. Telefon zillerinden daha sık olarak odasının kapısı açılır, sıfır numara kabak kafasını aralıktan sokan bir memur fıldır fıldır dönen gözleriyle odanın içini şöyle bir kolaçan ettikten sonra geri çekilirdi. Onun hemen arkasından bir başkası aralardı kapıyı. Bu seferkinin başı birincisi gibi sıfır numara tıraş edilmiş değildir belki, ama ya yapağı gibi gür saçlıdır, ya saçları yarı yarıya dökülmüştür, ya da mor soğan başı gibi dımdızlaktır. Hangi türden olursa olsun, yapağı kafa-

lılar da, yarı dazlaklar da, dımdızlaklar da odanın boş olduğunu görünce hemen oradan uzaklaşırlardı.

O gün kapı en azından ellinci kez açıldıktan sonra Bender kafasını aralıktan sokup içeriye baktı. Başını bir o yana çevirdi, bir bu yana; Yegor Skumbriyeviç'in odada olmadığını anlayınca hemen geri çekildi. Canı bayağı sıkılmıştı. Ama büyük düzenbaz morali çabuk bozulacak biri değildi. Önemli devlet adamını odasında bulamayınca büroları, bölmeleri, çalışma alanlarını tek tek yoklayıp yoldaş Skumbriyeviç'i görüp görmediklerini her karşılaştığı memura sordu. Sorularına aldığı yanıt aşağı yukarı hep aynıydı: "Skumbriyeviç az önce buradaydı," ya da "Skumbriyeviç beş dakika önce çıktı," diyorlar da başka bir şey demiyorlardı.

Yarı sorumlu ya da asıl sorumlu Yegor Skumbriyeviç, arandığında "az önce buradaydı" ya da "beş dakika önce çıktı" denilen, kalantor devlet memurlarından biriydi gerçekten. Böylelerinin sayısı hayli kabarıktır ülkemizde. Öyle olur ki, bu kişiler bazen kendi odalarına bile ulaşamadan, çalıştıkları devlet dairelerinden geri dönerler. Saat 9 olur olmaz devlet dairesinin ana kapısından içeri girerler, iyi niyetle alt kat merdivenin ilk basamağına adımlarını atarlar. Aslında bürolarında onları çok önemli işler beklemektedir. Teke tek görüşmek üzere bir gün önce sekiz kişiye randevu vermiş, iki geniş, bir de dar toplantı için saat belirlemişlerdir. Masalarının üzerinde ise bir an önce incelenip yanıt verilmeyi bekleyen yığınla belge vardır. İşte o nedenle yarı sorumlu ya da tam sorumlu yüksek dereceli memur, ayağını mermer merdivenin birinci basamağına büyük bir istekle atar. Atar, ama merdivenin sonuna değin yürüyüp yürüyemeyeceğini kimse bilemez. O sırada arkasından birinin şöyle seslendiğini işitir: "Yoldaş bilmem kim, lütfen beni bir dakikalığına dinler misiniz? Sizinle konuşacağım önemli bir konu var..." Onu durduran kişi koluna girerek yoldaş bilmem kimi bir köşeye çeker. Yarı sorumlu ya da tam sorumlu kalantor memur, devletimiz için yitirilmiş biridir artık, çünkü o andan sonra elden ele dolaşmaya başlar. Görüşülecek konu bitirilip daha üç basamak çıkmadan oradan bir başkası atılıp beyefendiyi ya

pencerelerden birinin yanına, ya loş bir koridora, ya da çapaçul görevlilerden birinin boşalmış kutuları yığdığı kuytu bir merdiven altına sürükler. Orada ona bir şeyler anlatıp gizli amacına ulaşmaya çalışır veya bir konuda ısrar eder, açtığı konunun en kısa zamanda çözülmesi için uzun uzun dil döker. Öğleden sonra saat 3'ü bulduğunda önemli devlet adamımız merdiven sahanlıklarından ancak ilkine varabilmiştir. Saat 5 olduğunda ise onun ikinci katın merdiven sahanlığına ulaştığını görürüz. Kendi bürosu üçüncü katta bulunduğundan, saygıdeğer bürokratımız oraya varıncaya dek devlet dairelerindeki çalışma süresi bitmiş olur. Bu durumda beyefendi ne yapsın? Kurumlar arası önemli toplantılara yetişmek zorundadır. Verdiği randevuları unutmadığı için merdivenden aşağı koşarak hızla çalıştığı kurumdan uzaklaşır. Bu sırada odasında telefonlar zır zır çalmaktadır, saatleri belirlenen görüşmeler güme gitmiştir, yetiştirilmesi gereken yazışmalar masasının üzerinde beklemektedir, ayarlanan ikisi geniş, biri dar toplantıya katılacak kişiler onun odasında çay içerlerken kentin tramvay ulaşımının yetersizliği konusunu tartışmaktadırlar... Bütün bunlardan kime ne?

Yegor Skumbriyeviç işte bütün bu özellikleri taşıyan önemli bir devlet adamıydı, kendini adadığı görevleri dolayısıyla, sözüm ona, her işi zamanında bitirmek isterdi. Ancak bunları bitirmeye yetişemediği için bir sürü yalana dolana, başkalarının da kullandığı kandırmaca yollara sapardı. "Herkül" şirketinde çalışanlar buna alışmıştı.

"Herkül" çalışanları katıldıkları toplantılarda üç saat boyunca ses çıkarmadan otururlar, Skumbriyeviç'in aldatmaca gevezeliklerini dinleyerek vakit öldürürlerdi.

Bu sırada onlara sorsanız tek düşündükleri, bu herifi kalın bacaklarından yakaladıkları gibi hatırı sayılır bir yükseklikten aşağı atmaktır. Adamlara öyle gelirdi ki, kendi şirketlerinde toplum yararına bir iş yapılmamaktadır, zaten hiçbir zaman da yapılmamıştır. Oysa "Herkül" şirketinin duvarları dışında topluma yarar sağlama düşüncesinin, topluma hizmet denen şeyin bol bol bulunduğunu bilirlerdi. Skumbriyeviç'in konuşmasını dinlerken ellerindeki kalemleri, çay kaşıklarını can sıkıntısıyla

evirip çevirirler, "Seni hayvan oğlu hayvan! Nasıl da yararlı bir adam olarak yutturuyor kendini?" diye homurdanırlardı. Ama bu göz boyayıcıya çatmayı, herifin foyasını yüzüne vurmayı kimse göze alamazdı. Skumbriyeviç denen kaytarıcı işini iyi bilirdi, Sovyet toplumu üzerine sözde doğru laflar etmekte üzerine yoktu. Ülkenin kültürel yaşantısı, meslek kursları, sanat etkinlikleri konusunda da, sözüm ona, düzgün konuşmalar yapmaktan geri durmazdı. Oysa ateşli sözlerinin tümünün içi boştu. Herifin söylediklerine bakılırsa Çernomorsk'ta tam 15 tane siyasal dernek ya da amatör müzik-tiyatro topluluğu iki yıldır ileriye dönük tasarılar oluşturmakta; toplum yararına çalışmak amacındaki gönüllü kuruluşlar havacılığın, kimya biliminin, otomobilciliğin, atlı sporlarının, kara yollarının geliştirilmesi, büyük devlet olmanın gereği şovenizmin yok edilmesi için gecesini gündüzüne katmaktadırlar. Yegor Skumbriyeviç'in söylediklerine göre, gelişmesi için kendisinin büyük çaba harcadığı meslek eğitimi çalışmaları yeni bir aşamaya gelmek üzeredir, başka bir deyişle bu konuda hiçbir şey yapılmamaktadır. Yoldaş Skumbriyeviç dürüst bir devlet adamı olsa, bütün bu anlattıklarının "çölde serap" türünden birer hayal olduğunu çekinmeden söylerdi. Onun allayıp pulladığı hayaller üzerine il yönetimince raporlar düzenlenir; Çernomorsk'ta gerçekten siyasal dernekler ya da amatör müzik-tiyatro toplulukları varmış gibi, başkentteki üst makamlar Skumbriyeviç'in kuyruklu yalanlarına kesinkes inanırlardı. O andan sonra meslek eğitimi çalışmaları sözde ete kemiği bürünür, herkesin gözü önünde taştan kocaman bir okul binası ile öğrenci sıraları canlanır, kıvrak bir öğretmen elinde tebeşirle kara tahtanın başına geçip Amerika Birleşik Devletleri'nde işsizliğin arttığını gösteren istatistik eğrileri çizer, yetişkin yaştaki bıyıklı öğrenciler bu tür uyduruk bilgilerle donanırlardı.

Oysa Yegor Skumbriyeviç'in sözlerine göre yanardağ gibi püsküren toplumsal etkinlikler "Herkül" şirketinde yalnızca iki önemsiz işte odaklanmıştı. Bunlardan biri yoldaş Skumbriyeviç ile Bomze'nin çalışma saatlerinde kendi çabalarıyla ayda bir çıkardıkları "Başkanın Sesi" adındaki duvar gazetesi, öteki ise

"içkiyi bırakanlar, başkalarına da bıraktıranlar" çizelgesinin asılacağı kontrplak bir levhaydı. Ama şöyle bir bakacak olsanız duyuru levhasında kimsenin adını göremezdiniz.

Deminden beri tanıtmayla çalıştığımız Yegor Skumbriyeviç'i bulamayınca Ostap Bender öfkesinden deliye döndü. Büyük devlet adamını "Herkül" şirketinin bütün katlarında aradığı halde hiçbir yerde izine rastlayamamıştı. Adam cin gibi biriydi besbelli, sanki yer yarılmış da yerin dibine girmişti. Biraz önce başkan yardımcısının odasından telefon etmekte olduğunu söylediklerinde Ostap hemen oraya koşmuş, ancak gene yetişememişti. Telefon almacının mikrofonunda herifin soluğunun sıcaklığı duruyordu hâlâ. Kendisiyle biraz önce konuştuğu bildirilen bir adam da o gittikten sonra hâlâ pencerenin önünde oturmaktaydı. Ostap aradığı kişinin merdiven başındaki aynaya düşen görüntüsünü bir anlığına gördüyse de ona ulaşamadan Skumbriyeviç gene yoklara karıştı.

Herifin peşinden koşmaktan soluk soluğa kalan Ostap;

— Sen bizi koru Meryem ana! dedi öfkeden kudurarak. Kokuşmuş bürokrasinin böylesini görmedim! Ne aradığın birini bulabiliyor ne de bir iş yapabiliyorsun! Gerçi bizim Çernomorsk bürosunda da ayar-ölçüm dairesinden dolayı işler pek düzgün gidiyor sayılmaz, ama "Herkül" şirketinde her şeyin iyice cılkı çıkmış. Ne dersiniz, doğru söylemiyor muyum, kardeşim Şura?

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin yetkili temsilcisi Balaganov da bayağı bunalmıştı. Ostap Bender'in sorusu üzerine öfkeyle "Puf!" diye kuvvetlice hava püsküttü. İki süt kardeş daha önce en azından on beş kez geçtikleri ikinci katın serin koridorundan bir daha koşturarak geçtiler, başkan Polihayev'in odasının önündeki kanepenin yanından en azından on altıncı kez hızla yürüyüp gittiler.

Almanya'dan getirtilen uzman Henrich Mariya Zauze sabahtan beri bu kanepede "Herkül" şirketi başkanının gelmesini beklemekteydi. Adamın sırtında iş saatlerinde giydiği normal bir takım giysi vardı. Üç haftadır Rusya'da bulunmasından yararlanan değerli uzman, Ukrayna el işlerinin satıldığı bir mağazaya uğramış olmalı ki, oradan satın aldığı Zaporojşye nakışlarıyla

süslü gömleği takım giysisinin altına giymişti. Bay Zauze'nin başını kanepenin arkasına yaslayarak oturmasından, gözlerini yarı kısarak duruşundan az sonra onu tıraş etmeye gelecek berberi beklediğini sanırdınız. Oysa adamcağız başkanın yolunu gözlemekten yorulduğu için oturduğu yerde hafif hafif kestirmekteydi. Skumbriyeviç'in peşinden seğirtirken yabancı uzmanın önünden en azından on beş kez geçen süt kardeşler, her geçişlerinde adamcağızın yüzündeki değişiklikleri görüyorlardı. Almanlarda kırmızıya çalan doğal yüz rengi saat ilerledikçe gitgide koyulaşarak öğleye doğru mühür mumu kırmızılığına ulaştı. Bu sırada başkan Polihayev ikinci kat merdiven basamaklarını tırmanıyor olmalıydı. Ancak Polihayev bir türlü odasına giremedi, Almanın suratı ise koyu mühür mumu kırmızılığını yitirip baştan başa al beneklerle bezendi. Sonra iyice sararıp soldu, başkan Polihayev'in muhtemelen ikinci kat merdiven sahanlığına geldiği sırada ise solgunlaşması artarak ağarmaya yüz tuttu.

Ostap, yanında kendisiyle birlikte koşturan Balaganov'a;

— Bu adama durduğu yerde ne oluyor böyle? diye sordu. Saat başı yüzünün rengi değişiyor.

Ostap Bender tam böyle dediği anda uzman Henrich Mariya Zauze birden ayağa fırladı, başkanın odasında zır zır çalan telefonlara şöyle bir baktıktan sonra;

— Ne laçkalık bu! diye haykırdı.

Hemen büyük düzenbazın üzerine saldırdı, yakasına yapışarak onu sarsmaya başladı. Bir yandan da;

— Genosse* Polihayev! Genosse Polihayev! diye bağırıyordu.

Cebinden saatini çıkarıp Balaganov'un burnuna dayıyor, hemen ardından Ostap'a yeniden saldırıyordu.

Büyük düzenbaz neye uğradığını şaşırmıştı. Kıt Almancasına sığınarak;

— Was mahen zi?** Zavallı ziyaretçiden was mollen zi?*** diye kendini savunmaya çalıştı.

* Yoldaş.
** Ne yapıyorsunuz?
*** Ne istiyorsunuz?

Ama yabancı uzman yakasını bırakmıyordu bir türlü. Bir kolunu Bender'in omzuna attı, öbür eliyle Balaganov'u iyice yanına çekti; böylece ikisine birden ateşli bir söylev çekmeye başladı. Bu sırada Ostap "Yegor Skumbriyeviç'i yakalarım" umuduyla çevresini araştırıcı bakışlarla tarıyor, Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin yetkili temsilcisi ise o sırada hıçkırığa tutulduğu için, nezaket gereği eliyle ağzını kapatarak sessizce hıçkırmaya çalışırken, yabancı uzmanın ayakkabılarına bön bön bakıyordu.

Şimdi gelelim uzman Henrich Mariya Zauze'nin buralarda ne aradığına. Alman bir yıllık sözleşmeyle SSCB'ye, daha doğrusu onun bir Alman olarak gerçeğe daha uygun deyişiyle "Herkül Holding"e danışman olarak getirilmişti. Daha ülkesindeyken yakın arkadaşı olan matematik profesörü Bernhard Herngross ona şöyle demişti: "Bakın, sayın Zauze, Bolşevikler size boşuna çağırmazlar. Çalıştırırlar ama suyunuzu da çıkarırlar." Zauze de çalışmaktan korkmadığını, orman işletmeciliğindeki geniş bilgi ve deneyimini uygulama alanına koymak için epey zamandır böyle bir fırsat kolladığını bildirmişti dostuna.

Şirket başkanı Polihayev kendi bölmesinde palmiyeler altında keyifli saatler yaşarken Skumbriyeviç yabancı uzmanın kente geldiğini bildirmişti. Bunun üzerine Polihayev tutuşmuştu.

— Şu anda nerede kendisi? Bir an önce getirin, hiç gecikmeden görevine başlasın!

— Oteline yerleştirdik. Yoldan yeni geldi, biraz dinlensin.

Polihayev bağırmaya başladı:

— Dinlenmek de ne oluyor? Adama ayda kaç dolar ödediğimizi biliyor musunuz? Bu kadar dövize yazık değil mi? Yarın saat tam 10'da kendisini odamda göreceğim.

Ertesi gün saat tam 10'a 5 kala, bilgi ve deneyimlerini geniş bir alanda kullanmak için yanıp tutuşan uzman Henrich Mariya Zauze sırtında gıcır gıcır kahverengi bir takım giysi ve yüzünde sevimli bir gülümsemeyle şirket başkanının odasına girdi. Polihayev henüz görünürlerde yoktu. Aradan bir saat, iki saat geçtiği halde gene kimse onu göremedi. Uzman Henrich'in canı sıkılmaya başlamıştı. Arada bir yanına uğrayan Skumbriyeviç,

masumca gülümseyerek onu oyalamasa canı çok daha sıkılabilirdi.

Her uğrayışında Skumbriyeviç'e soruyordu:

— Henosse Polihayev gelmedi mi daha? Ya, öyle mi? Pes, doğrusu!

Aradan iki saat daha geçip, Skumbriyeviç öğle paydosunda koridorda sandvicini yiyen Bomze'yle karşılaşınca;

— Akıl almaz bir durum! dedi. Başkan sabah 10'da yabancı uzmana randevu veriyor, kendisi binamızla ilgili görüşmeler yapmak için kalkıp Moskova'ya gidiyor. Oradan bir haftadan önce dönemez. Ne olur, beni bu sıkıntıdan kurtarın, Adolf Nikolayeviç! Benim devletle ilgili öbür görevlerim başımdan aşkın, şu meslek kurslarını bir türlü düzene sokamıyorum. Kendiniz de Alman soyundan bir yurttaş olarak şu Alman'la biraz ilgilenin, lütfen. Onu bir yerlere mi götürürsünüz, ne yaparsınız; sizin bileceğiniz iş. Adama avuç dolusu döviz ödüyoruz.

Bomze günlük öğle yemeğini oluşturan köfteyi son bir kez kokladıktan sonra ağzına tıktı, göğsüne yapışan kırıntıları silkeledi, Alman'la tanışmak üzere başkanın odasına girdi.

Mühendis Zauze bir hafta boyunca yanından ayrılmayan Adolf Nikolayeviç'in rehberliğinde üç müze gezdi, "Uyuyan Güzel" balesini seyretti, gelişinin onuruna düzenlenen toplantıda konuşmaları dinleyerek tam 10 saati boşa geçirdi, toplantının ardından verilen partiye katıldı. Partiye çağrılan seçkin "Herkül"lüler doyasıya eğlendiler, kocaman Sivastopol kupalarına doldurdukları lafit şarabını yudumlarken Zauze'ye de "Dibine kadar! Dibine kadar!" diye tempo tuttular.

Alman mühendis Aahen'de yaşayan nişanlısına şöyle bir mektup yazdı: "Sevgili Tili. Tam 10 gündür Çernomorskta'yım. Ancak "Herkül Holding"inde henüz işe başlayamadım. Çalışamadığım bu süreyi anlaştığımız ücretten kesmelerinden korkuyorum."

Ne var ki, işveren kuruluş "Herkül Holding" bay Zauze'ye 15 günlük ücretini kesinti yapmadan ödedi.

Mühendis Henrich Zauze yeni tanıştığı dostu Bomze'ye bir gün şöyle dert yandı:

— Bunca parayı bana boş yere ödediklerini düşünmüyorlar mı? Hiçbir iş yapmadan 15 gündür vakit öldürüyorum.

— Bu kötü düşünceleri kafanızdan kovun, aziz dostum! Eğer canınız çok sıkıldıysa benim odaya sizin için özel bir masa koydururum, olur biter.

Ertesi gün Zauze özel masasında nişanlısı Tili'ye ikinci mektubunu döşendi: "Sevgili kuşum. Sovyetler Birliği'nde inanılması zor bir yaşam sürdürüyorum. Hiçbir iş yapmadığım halde süresi geldiğinde paramı tıkır tıkır ödüyorlar. Buna ne denli şaşırdığımı bilemezsin! Dostumuz profesör Bernhard Herngross'a bu durumu anlat. Herhalde o da çok ilginç bulacaktır."

Kendini akordeoncu-gaydacı amatör dans topluluklarının örgütlenmesine adayan Skumbriyeviç, uzman mühendisi tümüyle Adolf Nikolayeviç Bomze'nin insafına terk etmişti. Bomze bu işe çok bozuldu. Çünkü Alman her işe burnunu sokuyor, öğle paydosunda köfteli sandviç yemesine bile karışıyordu. Bunun üzerine değerli uzmanı bakım işletme bölümüne gönderdiler. Ancak bakım işletme bölümü o sıralar yeni bir düzene geçtiğinden ve masalar ile öteki demirbaşlar bir yerden başka bir yere taşınıp durduğundan, Henrich Zauze'yi saymanlık bölümüne aktardılar. Burada görevli bulunan Arnikov, Dreyfus, Saharkov, Koreyko, Borisohlebski Almanca bilmiyorlardı, o yüzden Zauze'yi Arjantinli bir turist sandılar; bütün günlerini "Herkül" şirketinde kullanılan saymanlık sistemini bu yabancıya öğretmeye harcadılar. Tarzanca bilmeleri Alman mühendisle anlaşma dili olarak çok işe yaradı.

Aradan bir ay geçince iyice çileden çıkan Alman bir gün Skumbriyeviç'i şirketin lokantasında yakaladı. O öfkeyle adama verdi veriştirdi:

— Karşılıksız para almak istemiyorum! Bana bir an önce iş verin! Eğer aynı durum sürer giderse sizi başkanınıza şikâyet edeceğim!

Bu sert konuşmalar Skumbriyeviç'in hiç hoşuna gitmedi. Bomze'yi yanına çağırarak ona dedi ki:

— Şu Alman'ın derdi nedir, anlamıyorum. Adam iyice kudurdu.

— Ben bizim soydan gelenleri iyi tanırım. Hepsi de bunun gibi geçimsizdir. Özel masası var, hiçbir iş yapmıyor, gene de dırdır edip durur. Aldırma sen ona.

— Gerçekten de geçimsiz bir adam. Boşuna "Alman" dememişler. Biraz baskı mı uygulamalı, ne yapmalı? En iyisi, durumu Polihayev'e bildirelim. Kendisi onu adam eder, içki şişesine havale ederse kurtuluruz şunun elinden.

Henrich Mariya daha fazla dayanamadı, başkaları yapmayınca kendisi Polihayev'e gitmeye karar verdi. "Herkül holding" başkanının "biraz önce buradaydı" ya da "beş dakika önce çıktı" diye tanımlananlardan biri olmadığını düşünüyordu. Ancak bu girişimi başkanın odasının önündeki kanepede saatlerce beklemekten öte bir sonuç vermedi. Alman buna öylesine öfkelendi ki, kabak gene teğmen Şmit'in oğullarının başında patladı.

Çat pat Rusçasıyla Ostap ile Balaganov'a bağırmaya başladı:

— Şimdi Rusya'da ben ne yapacak? Çok kötü bürokratizmus!

Ostap yabancı uzmana acıdı, adamı elinden tutarak duvara asılı şikâyet kutusunun yanına götürdü. Dilsiz sağır biriyle konuşuyormuş gibi eliyle kutunun deliğini gösterdi.

— Buraya! Anlıyor musunuz? Kutuya! Şrayben, şirib, geşriben. Yazmak, yazmak! Anlıyorsunuz, değil mi? Ben yazıyorum, sen yazıyorsun, o yazıyor... Şimdi anladınız mı? Biz, siz, onlar şikâyet yazıyorlar. Sonra kutuya koymak. Koymak fiilini bilirsiniz. Biz, siz, onlar koyuyorlar. Kimse oradan çıkarmaz. Çıkarmak fiili. Ben çıkarıyorum, sen çıkarıyorsun...

Ostap tam o sırada koridorun öbür ucunda Skumbriyeviç'in kadınlarınki gibi gelişmiş kalçasını gördü, Alman'a Rusça dilbilgisi dersini bırakıp önemli devlet adamının peşinden seğirtti.

Komutanının arkasından koşmaya başlayan Balaganov da yabancı uzmana destek vermek için;

— Sıkı dur, Almanya! Sakın bu işten cayma! diye bağırdı.

Ne yazık ki, Skumbriyeviç bu sefer de ellerinden kurtuldu, sanki bir anda buharlaşıp yok olmuştu.

Ostap şaşkın şaşkın dikilekaldı ortada. Başını iki yana döndürerek;

— Anlaşılması zor bir durum! Hadi şimdi işin içinden çıkabilirsen çık! dedi. Adam az önce şurada değil miydi?

İki süt kardeş büyük bir umutsuzlukla koridordaki kapıları açıp açıp kapatmaya başladılar. Bilmem kaçıncı kapıdan içeri bakıp çıkan Balaganov'un suratı şeytan görmüş gibi çarpılmıştı. Sırtını duvara dayayarak;

— Va-va-va! Va-va-va! diyor da başka bir şey söyleyemiyordu.

Bender süt kardeşinin yanına koştu.

— Ne oldu, Şuracığım? Yoksa biri mi gücendirdi seni?

Balaganov titreyen elini ileri uzattı.

— Şurada! Şurada!

Ostap süt kardeşinin gösterdiği kapıyı açınca bir de ne görsün? Odanın ortasında kocaman bir masa, masanın üstünde ise kapkara bir tabut durmuyor mu? Ostap kaptan şapkasını başından çıkararak tabuta yaklaştı, Balaganov da onu izledi. Biraz sonra Ostap parmağıyla süt kardeşini yanına çağırdı, tabutun yan tarafına yapıştırılmış beyaz yazılı bir tabela gösterdi. Tabelada şunlar yazılıydı: "Bürokratizme ölüm!"

— Şura, tabuta ne yazdıklarını gördünüz, değil mi?

Devlet memurlarının siyasal gösteri yürüyüşlerinde kullandıkları çok etkileyici bir tabuttu bu. "Herkül" şirketi çalışanları bayramlarda tabutu sırtladıkları gibi caddelerde dolaştırırlardı. Tabutu taşıyanlar üstelik şirketin en önde gelenleriydi. Yegor Skumbriyeviç, Bomze, Berlaga da bunlar arasındaydı. Hatta Polihayev'in kendisi de gösteri yürüyüşlerine katılır, demokrat kafalı bir başkan olarak astlarının yanında gözükmekten utanmadığını bu yolla herkese kanıtlamış olurdu. Yegor Skumbriyeviç "bürokrasi tabutu"na büyük önem vermekteydi. Ara sıra önüne bir önlük bağlar, gösterilerde daha etkili olsun diye tabutu kendi elceğiziyle yeni baştan boyardı. Odasında telefonların boşuna çalıp durması, kapısını aralayan kişilerin başlarını sokup içeriyi kolaçan etmesi işte böyle zamanlara rastlamaktaydı.

Skumbriyeviç'i bir türlü bulamayan süt kardeşler ister istemez kapıcıya başvurdular. Şapkası kokartlı kapıcı Ostap Bender'e yoldaş Skumbriyeviç'in bir dakika önce burada olduğunu, az önce dışarı çıktığını bildirdi. Sağlığı yönünden kendisine dinçlik verdiği için "Komutanlar Plajı"na yüzmeye gitmişti.

Belki işe yarar düşüncesiyle yanlarına Berlaga'yı da aldılar, direksiyon başında pinekleyen Kozleviç'i dürtüp uyandırdılar, dört kişi arabayla kent dışına doğru dümen kırdılar.

Öyle sanıyoruz ki, o saate değin başına gelenlerden ötürü cinleri tepesine üşüşen Ostap Bender'in Skumbriyeviç'in peşinden hemen denize girmesinde, kirli işler çeviren holdingler hakkında önemli bir konuşmayı Karadeniz'in ortasında yapmaya kalkışmasında şaşılacak ve de utanılacak bir şey yoktur.

Bu arada Balaganov da komutanının buyruklarını hiç sektirmeden uyguluyordu. Önce Berlaga'yı soyup deniz kıyısına getirdi, orada iki eliyle birden adamın belinden tutarak sabırla beklemeye koyuldu. Denizin ortasında çetin bir tartışmanın sürüp gittiği gözlenmekteydi. Ostap korsanlar kralı gibi bağırıp çağırıyorsa da ne söylediği işitilmiyordu. Gene de belli olan bir şey vardı: Skumbriyeviç sahile yaklaşmak için çırpınıyor, büyük düzenbaz ise berikinin yolunu keserek onu açık denize doğru yüzmeye zorluyordu. Arada bir sahile kadar gelen tek tek sözcüklerden şöyle tümceler kurmak olanaklıydı: "En yetkili görevli kimdi orada?", "Ben miyim?", "Siz almadıysanız Roma'dan papa gelip o mu aldı?", "Bunun benimle ne ilgisi var?"

Berlaga ıslak kumun üstünde kaz ayağına benzeyen izler bırakırken denizin açıklarından Ostap'ın şu buyruğunu işittiler:

— Bırak da gelsin!

Bunun üzerine Balaganov elleriyle sımsıkı tuttuğu saymanı salıverdi. Beriki denize öyle hızlı daldı ki, köpekler gibi kollarıyla, ayaklarıyla suyu dövmesinden onun boğulmak üzere olduğunu sanırdınız. Berlaga'yı görünce Yegor Skumbriyeviç öylesine şaşırdı ki, başını hemen suyun içine daldırdı.

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi yetkili temsilcisinin şimdilik yapacağı başka bir iş olmadığı için, bir sigara yakıp kumun üzerine uzandı, denizden dönecekleri beklemeye başladı. Bekle-

yişi 20 dakika sürdü ve denizden ilkin Berlaga döndü. Adam, Balaganov'un yanına gelip kumun üstüne çömeldi, pantolon cebinden çıkardığı ıslak mendille yüzünü silerken;

— Yoldaş Skumbriyeviç her şeyi itiraf etti, dedi. Benimle yüzleştirilmeye dayanamadı.

— Ya, itiraf etti demek ki! Vay engerek vay!

Balaganov böyle dedikten sonra baş ve işaret parmaklarıyla dudakları arasındaki izmariti aldı, "cık cık" diye dilini şaklattıktan sonra denize doğru bir tükürük fırlattı. Berlaga bu sırada giyinmeye başlamıştı. Tek bacağı üzerinde zıplayıp öbür ıslak bacağını pantolonunun paçasına sokmaya çalışırken;

— Gerçeğe ulaşmak için değil, doğrusu neyse onu yapmak için yardım ettim ben sizlere, dedi.

Adamın ne demek istediği pek anlaşılmıyordu.

Denizden çıkan ikinci kişi Ostap Bender'di. Büyük düzenbaz kendini yüzükoyun kumların üstüne attı, bir yanağını sıcak kuma koyduktan sonra mosmor bedeniyle denizden çıkmakta olan Skumbriyeviç'i anlamlı bakışlarla uzun uzun süzdü. Bunun ardından Balaganov'un elindeki klasörü aldı, sabit kalemi diliyle ıslattıktan sonra zorlu bir çaba sonucunda edindiği bilgileri klasörün boş bir yaprağına özenle yazdı.

Yegor Skumbriyeviç büyük bir değişikliğe uğramış gibiydi. "Herkül" şirketinden yoldaş Niderlandiyuk'un, "Bizim Skumbriyeviç dostunu yarı yolda bırakmaz," diye övgüyle sözünü ettiği bu önemli devlet adamı daha yarım saat önce dalgaların kucağına keyifle bırakmamış mıydı kendini? Bırakmıştı. Ancak kısa sürede ne olmuştu bu saygıdeğer kişiye? Ne olmuştu da dostunu yarı yolda bırakacak kadar değişikliğe uğramıştı? Küçük çırpıntıların sahile doğru yolcu ettiği, "tıraş olan yakışıklı İngiliz başlı" güzel kadın bedeni içine acı hardal ve acırga doldurulmuş koyun kuyruğu gibi kumların üstüne neden kıvrılıvermişti? İşte bunu anlamak zordu. Neyse, şimdilik bırakalım bunları...

Büyük düzenbazın açık denizde korsanlar gibi ortalığı kasıp kavurduğu sırada Henrich Mariye Zauze de sonunda muradına erip şirket başkanı Polihayev'le önemli bir görüşme yapmış, ondan sonra "Herkül Holding"den ayrılarak sokağa çıkmıştı. Al-

man uzmanın ilk yaptığı iş, doğruca büyük postaneye gitmek ve Aahen'deki nişanlısına şöyle bir mektup yazmak oldu:

"Bir tanem. Sana bir an önce sevinçli bir haber vermeye can atıyorum. Patronum Polihayev en sonunda beni üretime yönlendirme kararı verdi. Gene de kafamı karıştıran bir şey var, sevgili Tili. Herkes diyor ki, Polihayev beni "içki şişesine havale edecekmiş". Bu sözü "üretime yönlendirme" anlamında kullanıyorlar. Beni cezalandırmak için yapacakmış bunu. Böyle bir şeye senin aklın yatıyor mu? Matematik profesörü değerli dostumuz Bernhard Herngross duysa buna ne der acaba?"

Başlık XIX

Çok Amaçlı Istampa

Ertesi gün saat 12'ye doğru "Herkül" şirketinde bir söylenti yayıldı. Sözde başkan Polihayev bir ziyaretçisiyle birlikte palmiyeli salona kapanmış, tam üç saattir ne Serna Mihaylovna'nın kapısını tıklatmalarına ne de dahili telefonlara yanıt veriyormuş. Şirket çalışanları ne yapacaklarını, neye karar vereceklerini bilemiyorlarmış. Herkesin alışık olduğu şöyle bir durum vardı: İşini bitirtmek isteyen biri Polihayev'in koluna girip onu bütün gün koridorlarda dolaştırır, bir pencerenin önüne oturtur ya da kuytu bir merdiven altına sokup amacına ulaşırdı. Ancak şimdi durum daha başkaydı. Herkesin kafası iyice karıştığı için, başkanın "az önce gitti" sözüyle tanımlanan üst düzey görevli sınıfından çıkıp, sabahın erken saatinde bürosuna kapandıktan sonra telefonlara bile yanıt vermeksizin akşama değin kendini tümüyle işine adayan yöneticiler sınıfına girdiğini ileri sürüyorlardı.

Kim nasıl yorumlarsa yorumlasın, bir dairede işlerin düzenli yürümesi gerekirdi, çünkü verilecek kararlar, atılacak imzalar vardı, her an yanıt bekleyen sorular sorulabilirdi. Yazman Serna Mihaylovna ikide bir başkanın kapısına yaklaşıp anahtar deliğine kulağını dayıyor, bu sırada kulaklarındaki hafif küpeler şıngır şıngır sallanıp duruyordu.

— Benzeri görülmemiş bir gerçekle karşı karşıyayız, dedi kızcağız en sonunda.

Ağzından gelen köfte kokusu ile süründüğü kolonya kokusu birbirine karışan Bomze;

— Peki, söyler misiniz lütfen, birlikte salona kapandığı bu adam kimdir? Denetlemeye gelen biri mi yoksa?

— Hayır, sıradan bir ziyaretçi.

— Polihayev böyle bir adamla üç saattir baş başa konuşuyor, öyle mi? İnanılacak gibi değil.

— Evet, "benzeri görülmemiş bir durum" dedim ya.

— Buna bir çare bulmamız gerekiyor. Başkanın görüşünü öğrendikten sonra alınacak kararlar var. "Domuz Eti ve Konserve" şirketinin eski binasının "Herkül" şirketi olarak bizim işimize yaramayacağı konusunda ayrıntılı bir rapor hazırladım. Başkanla görüşüp bir an önce karar vermeliyiz.

Şirket çalışanları Serna Mihaylovna'nın çevresini kuşatmışlardı, her birinin elinde büyüklü küçüklü kâğıtlar vardı. Bir saat daha bekleyen yazman kız odasındaki kalabalık eksilmeyince masasına oturduktan sonra kısaca;

— Peki, yoldaşlar. Elinizdeki belgeleri sırayla verin bana, dedi.

Dolaptan uzun bir mühür ayaklığı çıkardı, ayaklığın çengellerine üst üste asılmış, iri parlak kafalı otuz altı ıstampa vardı. Serna Mihaylovna her belge için uygun ıstampayı çengelinden tek tek çıkardıktan sonra, işini bir an önce bitirmek isteyenlerin belgelerine, Polihayev'in adının yanına basmaya başladı.

Başkan Polihayev şirkette epeydir kendi el yazısıyla imza atmıyordu. İmzasının gerektiği durumlarda yeleğinin cebinden mührünü çıkarır, üzerine özenle hohladıktan sonra uygun yere basardı. Bu işlem öylesine hoşuna gitti ki, bazı yazıları da eliyle yazmaktan kurtulmak için yeni lastik ıstampalar hazırlatıp bunları kullanmaya başladı. İşte Polihayev'i başkan olarak karar ve talimatlarını eliyle yazmaktan kurtaran ıstampa örneklerinden birkaçı:

"İtiraz etmiyorum. Polihayev"
"Uygun görülmüştür. Polihayev"
"Yerinde bir görüş. Polihayev"
"Uygulamaya geçilsin. Polihayev"

Görüş ve kararlarını bu yolla astlarına bildirmesi hem çalışmasını kolaylaştırıyor, hem de ıstampa sisteminin geliştirilmesiyle daha iyi sonuçlar elde edeceğini düşündürüyordu başkana. Çok geçmeden hazırlatılan yeni lastik ıstampalarla işlerini daha

çabuk yürütmeye başladı. Istampayla basılan yazılar biraz uzasa da işte bunlara örnekler:

"Yazılı olarak uyarılsın. Polihayev"
"Sözlü olarak uyarılsın. Polihayev"
"Taşrada görevlendirilsin. Polihayev"
"İşten çıkarılma tazminatı ödenmeden görevden alınsın. Palıhayev"

Şirket binasıyla ilgili olarak konut dağıtım merkeziyle girdiği mücadele, ona yeni metinler hazırlama zorunluluğu getirmişti. Bunların ıstampaları da şöyleydi:

"Konut dağıtım merkeziyle bir ilişkimiz yoktur. Polihayev"
"Adamların kafasında bir tahta mı eksiktir, nedir? Polihayev"
"Çalışmamıza engel olmayınız. Polihayev"
"Ben sizin gece bekçiniz değilim. Polihayev"
"Bu eski otel binası bize aittir. Polihayev"
"Sizin ne işler çevirdiğinizi biliyoruz. Polihayev"
"Bizden ne karyola alabilirsiniz ne de tek bir lavabo. Polihayev"

Bu ıstampa dizisinden tam üç takım ısmarlanmıştı. Konut dağıtım merkeziyle mücadelenin uzayacağını bilen ileri görüşlü şirket başkanı bir takımla işin altından kalkamayacağının bilincindeydi.

Şirket içi sorunlarda işe yarayacağına inandığı ıstampa baskılı talimatlara da örnekler verelim:

"Serna Mihaylovna'ya danışınız. Polihayev"
"Fazla kafa ütülemeyin. Polihayev"
"Sabreden derviş, muradına ermiş. Polihayev"
"Hepinizin canı cehenneme! Polihayev"

Başkanın yaratıcılığı şirket işlerinin yalnızca yönetim sorunlarıyla da sınırlı değildi. Polihayev geniş görüşlü bir insan olarak kafasını her konuda çalıştırıyordu. Birkaç gün üzerinde derin derin düşünüp yeterli sonuç aldığına inanınca öyle bir ıstampa ısmarladı ki, hazırlanıp getirilen lastik ıstampa her derde de-

va olmaya başladı. Bu ıstampadan yararlanarak yaşamın değişik alanlarında etkin olmak daha bir kolaylaşmıştı. Böylece Polihayev çevresinde olup biten olaylara tepkisini kısa zamanda gösterme olanağına kavuşurken, öte yandan bunlar için fazlaca kafa yormaktan da kurtuluyordu. Yaptırdığı ıstampada noktalarla boş bırakılan bir bölüm vardı. Istampayı bastıktan sonra boşluğu, elle yazarak, konuya uygun biçimde doldurdunuz mu, gerisi kendiliğinden geliyordu. Güncelliği hiçbir zaman geçmeyecek ıstampa baskılı yazı şöyleydi:

Yukarıda belirtilen olayın incelenmesi sonunda "Herkül" şirket başkanı bütün çalışanların kesinkes uyması koşuluyla şu kararları almıştır:

a) Bundan böyle hizmet yazışmalarının son derece düzgün olması sağlanacaktır,

b) Emeğin verimliliği arttırılacaktır,

c) Bürokrasiyle, adamsendecilikle, kayırmacılıkla, yalakalıkla mücadeleye hız verilecektir.

ç) Çalışanların görevini aksatan doğum günü kutlamalarına son verilecektir,

d) Takvim alımları, portre çizimleri gibi pek de önemli olmayan işler için yapılan ek harcamalar kısıtlanacaktır,

e) Sendikal etkinlikler her alanda yaygınlaştırılacaktır,

f) Noel, paskalya, üç kutsallar günü, vaftiz töreni, ermişleri anma günü, kurban, Ramazan, yom kipur, purim gibi kutsal sayılan yortu ve bayramların kutlanmasından kaçınılacaktır,

g) Kafayı yeterince çalıştırmama, kabadayılık, ayyaşlık, kişiliksizlik, omurgasızlık, güçlünün karşısında bel kırma gibi zayıflıklarla amansız bir mücadeleye girişilecektir,

ğ) "Topluca kalıplaşmış davranışlara opera sahnelerinde son" derneğine herkes girecektir,

h) Bütün çalışanlar soya sosu kullanımına geçecektir,

ı) İş yazışmalarının Latin harfleriyle yapılmasına hep birlikte başlanacaktır,

i) Bunlar dışında yapılması öngörülen her düzenleme gecikmeden gerçekleştirilecektir.

Polihayev, üzerinde durulan olay neyi gerektiriyor, noktalı boşluğa neler yazılmasını uygun görüyorsa bu yeri ona göre kendi el yazısıyla dolduruyordu.

Başkan yazı yazmaktan iyice bıktığından mıdır nedir, her derde deva ıstampayı başka amaçlarda da kullanmaya başladı. Başkanlığı altında çalışanların saygısız davranışlarına, gereksiz çıkışlarına, entrikalarına, saldırılarına karşı koymak için de çok amaçlı ıstampayı kendine siper ediyor gibiydi.

Diyelim, saymanlık bölümünde çalışanlardan Kukuşkind ya da Borisohlebski, başkanın anlayışına göre herhangi bir yersiz istekte bulundular; gelsin hemen çok amaçlı ıstampayla basılmış korku verici kararlar. Noktalanmış boşluğu, "Yoldaş Kukuşkind fazla mesaisine ücret ödenmesi için başvuruda bulunmuştur," ya da "Yıllık izinler daha önce şirketteki iş durumuna göre ayarlandığı halde memur Borisohlebski sabırsızlık gösterip izninin hemen verilmesi konusunda yersiz bir dilekçe vermiştir." diye el yazısıyla doldurulduktan sonra "sağlanacaktır, artırılacaktır, hızlandırılacaktır, son verilecektir, kısıtlanacaktır, yaygınlaştırılacaktır, kaçınılacaktır, geçilecektir, girişilecektir, gerçekleştirilecektir" diye biten kararlarla adamcağızların gözü korkutuluyor; yazının bitiminde de gene başka bir ıstampayla basılmış kararın öngördüğü *"Yazılı olarak uyarılsın. Polihayev"* ya da *"Taşrada görevlendirilecektir. Polihayev"* gibi cezalarla tehdit ediliyorlardı.

Istampa baskılı bu yazıyla karşılaştıkları ilk gün "Herkül" şirketi çalışanları bayağı kaygıya kapıldılar, çünkü ceza maddelerinin çokluğu onları ürkütmüştü. En çok *da "İş yazışmalarının Latin harfleriyle yapılması"* ve *"Topluca kalıplaşmış davranışlara opera sahnelerinde son derneğine topluca girilmesi"* maddelerinden ödleri patlıyordu. Bununla birlikte korktukları başlarına gelmedi. Bunun üzerine ıstampa yazısıyla kendilerine yöneltilen tehdit ve cezalara fazla aldırmamaya başladılar. Yegor Skumbriyeviç, daha önce kurmuş olduğunu birkaç kez söylediği derneğin ardından hızını alamayıp, "Gelenekler Defolsun!" adıyla yeni bir dernek daha kurdu ve şimdilik bu kadarıyla yetindi.

Polihayev ile gizemli konuğun başkanlık makamında uzun

süre baş başa kalıp yüksek sesle tartıştıkları bir gün, Serna Mihaylovna çalışanların getirdikleri belgelere tüm hızıyla ıstampa basmaktaydı. Değişik amaçlarda kullanılan ıstampaların takıldığı ayaklık hemen önünde duruyordu. Yazısı en kısa olan *"İtiraz etmiyorum. Polihayev"* ıstampasından başlayıp en uzun olan çok amaçlı ıstampaya kadar bütün mühür ve ıstampalar onun önünde boy sırasına göre dizilmiş sirk cambazlarına benziyorlardı. Yazman bayan, odasına giren her memurun kendisine uzattığı belgeyi inceliyor, konusuna göre uygun gördüğü mühür ya da ıstampayı çengelinden çıkardıktan sonra hohlayarak önündeki kâğıda basıyordu. Etkisine en güvendiği ıstampa, *"Sabreden derviş, muradına ermiş. Polihayev"* diye yazılı olandı. Başkan da en çok bu ıstampayı sevmekteydi.

O günkü çalışma aralıksız sürüyor, lastikten yapılmış ıstampa capcanlı bir adamın yerini tutuyor, yani lastik Polihayev gerçek Polihayev'i hiç aratmıyordu.

"Herkül" şirketi tümüyle boşalmış gibiydi. Ortalığı toplayıp temizlik yapan işçi kadınlar ellerinde kirli kovalarla koridorlarda yalın ayak dolaşmaktaydılar. Daktilocu kızlardan biri mahsus bir saat kadar gecikip, kendisini ilgilendiren özel bir yazıyı daktilo ettikten sonra odasından çıkınca, başkanın gizemli yabancıyla görüşmeyi bitirmesini beklemekten sıkılan Serna Mihaylovna da gitmeye karar verdi; şirketten ayrılmak üzere hazırlığa başladı. Ama önce makyajını tazelemesi gerekiyordu. Tam parmaklarını göz kapaklarına bastırıp ovmaya başlamıştı ki, makam odasının kapısı açıldı, Ostap Bender yorgun bir yüzle dışarı fırladı. Büyük düzenbaz yazman kıza uykulu gözlerle şöyle bir baktıktan sonra ayakkabı bağıyla bağlanmış sarı klasörü sallayarak hızla yürüdü gitti. Onun hemen arkasından Polihayev çıktı odasından. Serna Mihaylovna başkanın yüzüne sevgiyle baktı, iskemlesinin minderle yumuşattığı oturma yerine yeniden çöktü. Ne güzel fırsattı bu! Herkesin şirketi boşalttığı bu saatte dostuyla baş başa kalacaklardı. Ama o da ne? Sevgilisinin bıyıklarında elmas parlaklığında bir damla gözyaşı görünce epey şaşırdı. Polihayev elini bıyıklarının üstünden geçirdi, gözünden süzülen bu bir damlayı kimseye göstermemeye çalışarak

el çabukluğuyla sildi. Onun bu hareketi, iki odun parçasını hızlı hızlı birbirine sürterek ateş çıkarmaya çalışan Okyanusya yerlilerinin el çabukluğuna benziyordu. Polihayev geri kalmamaya çalışarak Ostap Bender'in arkasından koştu. Yüzünde yılışık bir gülümsemeyle, büyük düzenbazın bir o yanından, bir bu yanından ona sokulmaya çalışarak;

— Peki, benim sonum ne olacak? dedi. Başıma kötü işler açılmaz, öyle değil mi? Aman iki gözüm, beyefendiciğim, çabuk söyleyin, mahvolmama izin vermezsiniz herhalde. İçimi rahatlatıcı bir şeyler söyleyin, ne olur!

Bu sözlerin ardından iyi bir ailesinin, karısının, çocuklarının olduğunu, sevgilisi Serna Mihaylovna'dan da, ayrıca uzak bir kentte yaşayan başka bir kadından da çocukları bulunduğunu bildirmek için ağzını açtı ama boğazına bir yumru tıkandı, yutkunarak sustu.

İşte böyle yalvara yakara büyük düzenbazın arkasından dış kapıya kadar koştu. Tümüyle boşalan şirkette yalnızca iki kişi kalmıştı. Bunlardan biri, Ostap Bender'i görür görmez çenesini eliyle tutup yakındaki kuytu bir köşeye sığınan Yegor Skumbriyeviç'ti. Öteki ise sayman Berlaga. Berlaga büyük düzenbazın önünde yaltaklanarak eğildi, hatta "Merhaba, efendim!" dediyse de Ostap, Hint kralı yardımcısının selamına karşılık vermedi.

Büyük düzenbaz tam şirketten çıkacağı sırada Polihayev, adamın arkasından yetişerek koluna yapıştı.

— Sizden hiçbir şey gizlemedim, beyefendi. Bildiklerimin hepsini anlattım. İçimi rahat tutabilir miyim? Güvenebilir miyim size? diyebildi son kez.

Ostap hızını kesmeden bir an başını arkaya çevirdi.

— İnsanın içini rahat tutabilmesi için kendini sigorta ettirmesi gerekir. Ancak sigorta poliçesi sağlar bu işi. Hiç gecikmeden bir sigorta şirketine uğrayın. Benim artık sizinle herhangi bir ilişkim kalmamıştır, çünkü alacaklarımın hepsini aldım. Ama çok geçmeden sizinle devlet ilgilenecektir, derdinizi orada anlatırsınız.

Başlık XX

Komutan Tango Yapıyor

Maden suları satılan bir büfenin önünde Balaganov ile Panikovski beyaz örtülü bir masada oturmaktaydılar. Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin yetkili temsilcisi Balaganov elindeki tüpten krema emiyor, emdiği nesnenin tüpün öbür ucundan çıkmaması için bayağı özen gösteriyordu. Tanrılara yaraşır lezzetteki kremanın yanında ayrıca gazoz ile "taze biçilmiş ot" adı verilen yeşil renk bir şurup içmekteydi. Ulağın önündeki içecek ise sağlığı için büyük yarar sağladığına inandığı kefirdi. Altıncı kefir şişesini deviren Panikovski yedincisine elini uzattı. Yüzünde tatlı bir heyecanın izleri vardı. O gün büroda Bender'in imzaladığı bordroyla ikisine de aylık ücretleri ödenmişti. Süt kardeşler yudumladıkları içeceklerden büyük zevk duyuyorlar; buzluktan düşüp parçalandıktan sonra yerde erimeye başlayan buz kırıntılarından, buzdolabının açılıp kapanmasından, tezgâhın mermerinden çevreye yayılan serinlik sayesinde bu yakıcı sıcakta sanki daha rahat soluk alıyorlardı. Güneşin yükselmesiyle kısalan gölgelerde sarsak sarsak yürüyen yayalar ile susuzluktan sersemleyen köpekler büfenin önünde oturanlara havanın ne kadar bunaltıcı olduğu konusunda fikir vermekteydi.

Panikovski dudaklarına bulaşan kefiri yalayarak;

— Çernomorsk güzel bir kent, dedi. Şu kefirin kalp ağrılarımdan dolayı bana büyük yardımı dokunuyor.

Süt kardeşinin bu sözleri Balaganov'u güldürdü. Gülerken dikkati dağıldığı için özenle emdiği tüpü dişleriyle sıkıverince tüpün öbür ucundan krema fışkırdı. Bereket versin, elini çabuk tutup, krema masanın üstüne düşmeden havada yakaladı.

Panikovski;

— Biliyor musunuz, Şura, son günlerde Bender'e inancım

sarsıldı, eski güvenim kalmadı, diye sürdürdü konuşmasını. Bana kalırsa yanlış işler yapıyor.

— Yok canım, daha neler?

— Ciddi söylüyorum. Biliyorsunuz, Ostap Süleymanoviç'e saygım sonsuzdur. Saygısızlık edilmeyecek bir insandır o. Şu Funt var ya, onu da sever sayarım, geçenlerde Bender'in kafalı bir adam olduğunu söyleyince hiç şaşırmadım. Ama, Şura, şunu iyi bilin ki, Funt eşeğin teki. Yemin ederim, aptalın biri bu adam. Ciğeri beş para etmez, acınacak bir zavallı... Benim Bender'le bir alıp veremediğim yok, sayarım kendisini. Gene de yaptıkları hoşuma gitmiyor. Şura, öz kardeşimmişsiniz gibi bugün size aklımdan geçen her şeyi açıklayacağım.

Bir zamanlar, işlediği bir suçtan ötürü yargılandığı bir ceza mahkemesi duruşmasının ardından mübaşirlerden biri Balaganov'a çok candan davranmış, onunla koyu bir söyleşiye girmişti. Balaganov'un candan ilgi gördüğü son kişi bu mübaşirdi. Şimdi de Panikovski ona böyle yakınlık gösteriyor, ona inanıp güvendiğini söylüyordu. Balaganov mübaşirin gösterdiğine benzer sıcak ilgiyle karşılaşınca şirketin ulağını dikkatle dinlemeye koyuldu, onun şefleri hakkında ileri geri konuşmasına sesini çıkarmadı.

Panikovski fısıltıyla;

— Şura, biliyor musunuz, Bender'e saygım sonsuz, dedi. Gene de söylemeden duramayacağım: Ostap Süleymanoviç eşeğin biri.

— Bunu da nereden çıkarıyorsunuz?

— Doğru söylüyorum. Onun paralarımızı nasıl saçıp savurduğunu düşünsenize bir kere! Koskoca büro tuttu. Ne işe yarar bu büro? Oranın masrafına dayanmak kolay mı? Yalnız Funt'a ayda 120 ruble ödüyor. Ya şu yazman kıza ne demeli? Kadromuza aldığı iki genci de hesaba katmayı unutma. Onlara aylıkları ödenirken bordrolarını gördüm. Vallahi, paramız boşa harcanıyor, değerli kardeşim! Neden yapılıyor bütün bu ödemeler? Bender'e sorarsanız Çernomorsk'ta bulunuşumuzu yasal çerçeveye oturtmak içinmiş. Bize bunca masrafa patladıktan sonra tüküreyim senin yasal çerçevene! Masasına süs olsun diye, tam

altmış beş rubleye kıyıp bir çift geyik boynuzu satın aldı. Peki, şu hokka takımı ne işe yarıyor? Zımbalar da cabası. Boşuna masraf bütün bunlar!..

Şirketin ulağı ceketinin düğmelerini çözdü. Boşta kalan yakalığının ucu sert bir parşömen kâğıdı gibi kıvrılarak yukarıya fırladı. Ancak konuşmanın hararetine kendini kaptıran Panikovski bunun farkında değildi.

— Evet, kardeşim, sizinle ikimiz ufak bir ücretle avutuluyoruz, oysa Bender'in kendisi lüks içinde yüzüyor. Sorarım size, onun ta Kafkaslara gitmesi pek mi gerekliydi? Önemli bir görev çıkmış da onun için gitmiş... İnanmıyorum onun dediklerine! Panikovski her söylenene inanmak zorunda değildir. Bilet almam için beni ta iskeleye gönderdi. İkinci mevkide gitseydi bari... Hayır olmaz! Petersburg züppesi ille birinci mevkide yolculuk edecek! Bizim on bin rublenin nerelere harcandığını kendi gözlerinizle görüyorsunuz. Telefonla sürekli uluslararası konuşmalar yapıyor, sağa sola yıldırım telgraflar yağdırıyor. Yıldırım telgraf çekildiğinde bir sözcük kaça patlıyor, bilmiyor musunuz? Tam 40 kapiğe! Oysa ben sağlığım için gerekli olan kefire para bulamıyorum. Yaşlı, hastalıklı bir adamım. Size doğrusunu söyleyeyim mi? Bay Funt'un söylediği gibi Bender hiç de kafalı bir adam değil.

— Bana kalırsa biraz ileri gidiyorsunuz. Peki, ikimizi de adam eden kim? Bender değil mi? Arbatov kentinde koltuğunuzun altında çalıntı kazla kalabalığın önünde kaçtığınızı ne çabuk unuttunuz? Şimdi bir işiniz var, az da olsa bir aylık alıyorsunuz, şirkette ulak olarak çalışıyorsunuz.

Panikovski önce;

— Ben ulaklık filan istemiyorum! diye bağırdıysa da sonra hemen sesini alçaltarak;

— Bana kalırsa Ostap Bender aptalın biri, dedi. Bugün istese Koreyko denen o heriften istediği kadar parayı zorluk çekmeden koparabilir, ama nedense aklını birtakım araştırmalara taktı.

Bu söz üzerine şirketin yetkili temsilcisi sevgili patronuna bağlılığını unutup Panikovski'ye iyice sokuldu. Canlanan ulak yukarı kıvrılan gömlek yakalığının ucunu yakalayıp ikide bir aşağı in-

direrek, kendisini büyük tehlikeye atma pahasına da olsa, korka korka giriştiği bir keşfini süt kardeşine açmaya karar verdi.

Ostap Bender ile Balaganov, Skumbriyeviç'i fellik fellik aradıkları gün Panikovski de kimseye danışmadan şirketin bürosunu Funt'a bırakmış, Koreyko'nun yatıp kalktığı odaya gizlice girerek içerisini dikkatli bir aramadan geçirmişti. Gerçi odada topluca bir para bulamamışsa da bundan daha önemli saydığı bir şeyi ele geçirmişti. Bu, her biri bir buçuk batman çeken iki gülleydi.

Panikovski, süt kardeşinin kulağına eğildi;

— Öz kardeşimmiş gibi sana her şeyi anlatacağım, dedi. Bu güllelerin gizini çözdüm.

Böyle dedikten sonra, yukarı fırlayan yakalığının ucunu yakalayıp pantolonunun ön düğmesine iliştirdi, süt kardeşine gururla baktı.

Süt kardeşinin ağzından daha önemli bir söz duyacağını düşünen şirket yetkili temsilcisi bozuldu birden.

— Siz de neler zırvalıyorsunuz? dedi. Güllenin gizi mi olurmuş? Şu spor yapmak için kullanılan, bildiğimiz güllelerdir bunlar, dedi.

— Şura, size ne kadar saygı duyduğumu biliyorsunuz. Gene de gerçeği söylemeden edemeyeceğim: Siz eşeğin tekisiniz. Dünyadan haberiniz yok, bunların ikisi de altından yapılmış gülleler. Hem de som altından. Tam üç batman saf altın, anlıyor musunuz? Gerçeği anlar anlamaz beynimden vurulmuşa döndüm. O sırada beni nasıl bir kahkaha tuttu, anlatamam! Şu Koreyko denen adam sinsi herifin biriymiş meğer. Som altından iki gülle döktürmüş kendine, sonra üzerlerini siyaha boyamış. Kimsenin kuşkulanmayacağını sanıyor aklınca. Bakın, Şura, bütün bunları size öz kardeşiniz olarak açıklıyorum, gücüm yetip gülleleri kaldırabilsem belki hiç bildirmezdim size? Hastalıklı, yaşı ilerlemiş bir adamım ben; gülleler tek başıma taşıyamayacağım kadar ağır. Kardeşim olduğunuz için ikisini de satıp parasını aramızda bölüşelim. Bender değilim ben, dürüst bir insanım. Ona kalsa böyle bir şey yapmazdı.

İçine düştüğü kuşkuları Panikovski'nin bir an önce dağıtmasını isteyen Balaganov;

— Peki, ya altın değilse gülleler, o zaman ne yaparız? diye sordu.

— Şunun sorduğu soruya bak! Altından değilse başka neden olabilir?

Balaganov, söylenenlere inananların yaptığı gibi, kızıl kirpiklerini uysal uysal kırpmaya başladı.

— Tamam, şimdi durumu kavradım. Kendin için "yaşı ilerlemiş bir adamım" diyorsun ama güllelerin gizini çözmeyi ne güzel becermişsin! Doğru, şu bizim Bender boş işlerle uğraşıyor son günlerde. Klasörün, kâğıtların içine gömdü kendini. Gel, gene de haksızlık etmeyelim, elimize geçecek paranın bir bölümünü ona verelim.

— Buna ne gerek var? Paranın tümü bizim olacak. Bundan böyle güzel bir yaşantı bekliyor ikimizi de, Şura. Kendime altın kaplama diş yaptıracağım, sonra da uygun bir kız bulup evleneceğim. Şeref sözü, yapacağım bunu, Şuracığım!

Değerli gülleleri bir an önce Koreyko'nun odasından çalmaya karar verdiler. Masadan kalkarlarken Panikovski;

— Kefirin parasını da siz ödeyin, dedi. Hesabı aramızda sonra paylaşırız.

İki kafadar büfeden ayrıldılar, güneşten gözleri kamaşarak kenti dolaşmaya çıktılar. Sokaklarda dolaşa dolaşa akşam karanlığı bastırana değin vakit geçireceklerdi. Gülle işini bir an önce bitirmek için ikisi de yanıp tutuşuyordu. Önce köprülerin üstünde durarak çevreyi seyrettiler, demir korkuluklara dayanıp aşağıya baktılar. Yukarıdan aşağıya, dik caddelerden limana doğru inen kamyonlar at arabalarının temkinliliğiyle yavaş yavaş yol alıyorlardı. Besili liman serçeleri sert gagalarıyla süprüntüleri eşeliyor, kapı altlarından çıkan pasaklı kediler ise bu fırsattan yararlanıp onları sinsice avlamaya çalışıyordu. Paslı çatıların, çardak fenerlerinin, radyo antenlerinin arkasında masmavi bir deniz gözüküyor; ilerde pupa yelken giden bir çatananın sarı bacasındaki kırmızı bir yazı zorlukla seçilebiliyordu.

İki süt kardeş caddelerde amaçsız dolaşırlarken, Panikovski güllelerde ne kadar altın bulunduğunu hesaplamaya çalışıyordu. Ulak, önce batmanı kilolara, sonra kiloyu gramlara dönüş-

türünce çıkan rakam karşısında öyle şaşırdı ki, kendini tutamayıp tiz bir ıslık çaldı.

Akşam karanlığı bastırınca iki süt kardeş Koreyko'nun evine gizlice girip gülleleri aldılar, çalıntı malın ağırlığı altında oflayıp puflayarak Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin yolunu tuttular. Panikovski kendi güllesini iki eliyle birden kaldırırken karnı dışarı fırlıyor, yükünü zar zor taşırken gene de sevinmekten geri durmuyordu. Ağır gülleyi ikide bir eğilip yere bırakması, "Evleneceğim, vallahi evleneceğim! Size şeref sözü!" demesi görülmeye değerdi. Sırım gibi bir delikanlı olan Balaganov kendi güllesini omzuna yüklemişti. Panikovski'nin güllesi kendi ağırlığının ivmesiyle dönemeçlerde aynı yönde gitmeyi sürdürünce sıska ulak sağa ya da sola dönmekte zorlanıyor, bunun üzerine Balaganov boşta kalan eliyle süt kardeşinin ensesine yapışarak onu gerekli doğrultuya yönlendiriyordu.

Büronun önüne varınca durdular. Panikovski;

— Gülleleri eğeyle parçalara ayırıp bir parçasını yarın sabah satarız, dedi. Tanıdığım bir sarraf var, adı Biberham, doğruca ona gidelim. Sarraflar çarşısında malımıza gerçek fiyatı ondan başka kimse vermez, Biberhem'in bizi aldatacağını sanmam.

Böyle konuştukları sırada büronun yeşil perdelerinden ışık sızdığını gördüler. Balaganov;

— Bu saatte içerde kim olabilir? dedikten sonra eğilip anahtar deliğinden içeri baktı.

Ostap Bender masasına oturmuş, elektrik lambasının yandan gelen ışığında ha bire bir şeyler çiziktiriyordu.

Balaganov anahtar deliğinin önündeki yerini Panikovski'ye bırakırken;

— Bizim patron başımıza yazar kesildi, diyerek kahkahayı bastı.

Panikovski de büronun içerisini yeterince inceleyince;

— Tam söylediğiniz gibi, dedi. Şu Ostap Bender vallahi ikimizi de gülmekten öldürecek. Şu duruma göre gülleleri burada parçalayamayacağız. Öyleyse nereye gidebiliriz?

Ertesi sabah kesecekleri bir parçayı sarrafa satmaları gerek-

tiği konusunu tartışa tartışa iki süt kardeş ağır gülleleriyle birlikte karanlığın içine daldılar.

Büyük düzenbaz bu sırada Aleksandr İvanoviç Koreyko'nun yaşam öyküsünü bitirmek üzereydi. "Köy yaşantısı" adını verdiği kulübe biçimindeki hokka takımının bütün tunç kapaklarını kaldırmıştı; divitini hokkalardan bir buna, bir ötekine batırarak durmadan yazıyordu.

Yüzü iskambil kumarcılarının suratı gibi bitkindi. Sanki sabaha değin parasının tümünü üttürmüş de kumar masasının başından tan sökerken kalkabilmişti. Gece boyunca eline tek iyi kâğıt gelmemiş, talih kuşunu kandırabilmek için masadaki yerini ikide bir değiştirmişti. Böyle yapmasının dışında, iskambil destesinin içinden çektiği kâğıt iyi çıksın diye daha başka hangi yollara baş vurmamıştı ki?! Çektiği iskambilin ikincisini hemen açmamış, birincisinin arkasında elinde sıkı sıkı tutarak ucunu usulca görmeye çalışmıştı. Hatta ikinci kâğıdı yüz üstü masaya bırakıp yere çömeldikten sonra eğilerek ne çektiğine alttan bakmıştı. Ya da iki kâğıdı yüzleri birbirine dönük tutup kitap açar gibi açmıştı. Bütün amacı, beklediği sekizli ve dokuzlu çıksın diye türlü türlü numaralarla iskambil kâğıtlarını kandırmaktı. Gene de hiçbir yararı dokunmamıştı yaptığı bütün bu numaraların. Birbiri ardına hep suratlı iskambilleri çekiyordu. Ona sürekli sicim bıyıklı valeler, kâğıttan gülleri koklayan kızlar ve keçi sakallı papazlar geliyordu. Hele kırmızılı, siyahlı onlulardan kurtulamıyordu bir türlü.

Avizelerin parlaklığının azaldığı, "burada uyumak yasaktır" yazılarının altında kestirenlerin sayısının arttığı, gecenin ilerlemiş bir saatinde durum birdenbire değişti. Şansı birdenbire açıldığı için eline üst üste sekizliler ile dokuzlular gelmeye başladı. Artık ne masada yerini değiştirmesine gerek vardı, ne ikinci kâğıdı birincisinin arkasında tutarak parmaklarıyla sıka sıka açmaya, ne de masanın yanına çöküp, çektiği iskambile aşağıdan bakmaya... Talih kuşu hep onun başına konuyor, sürekli o kazanıyordu.

Tıpkı oyun masasında şansı açılan, yukarıda anlattığımız kumarbazlar gibi, büyük düzenbazın araştırmasının gidişi de mutlu bir sonuca doğru yaklaşmaktaydı. Anlaşılmaz olan şeyler birdenbire anlaşılır oldu. Ayakkabı bağıyla bağlı sarı klasörde

iz bırakan, Ostap'ı açmaza sokan sicim bıyıklı, papaz sakallı suratların hepsi sağa sola kaçıştılar; yanaklarında derin onbaşı kırışıkları bulunan, gözlerinin akı kocaman, domuz suratlı bir adam ötekileri ezerek ön plana çıktı. Ostap Bender peşine düştüğü asıl suçluyu bulmuştu. Aleksandr İvanoviç Koreyko'dan başkası değildi bu.

Bunun üzerine Ostap elde ettiği belgeleri klasörün içine özenle, tek tek yerleştirdi, yazdıklarına son noktayı koydu. Görüştüğü kişilerin anlattıkları, çeşitli tutanaklar, telgraflar vardı belgeler arasında; hatta eline geçen fotoğraflar ile saymanlık defterlerinden kopardığı yaprakları bile kanıt olur diye saklamıştı. Ele aldığı her işi düzenli yapmaya özen gösterirdi. Bu klasörde Aleksandr İvanoviç'in tüm yaşamı gözler önüne seriliyordu. Yalnız Aleksandr İvanoviç Koreyko'nun yaşamı değil, klasör sayesinde Ostap'ın ulaşacağı güzel palmiye ağaçları, lacivert deniz, beyaz vapurlar, mavi ekspresler, ayna gibi parlayan bir otomobil, içinde melez kızların fingirdeştiği, beyaz pantolon giyen insanların dolaştığı, körfezin derinliklerinde kurulan Rio de Janeiro adlı büyülü kent de yer alıyordu.

Kalın klasörü ayakkabı bağıyla bağlayıp masadan kalkarken;

— Biliyorum, benim bu işe ne kadar emek harcadığımı değerlendirip beni alkışlayacak tek kişi çıkmayacak, dedi. Balaganov sevimli bir delikanlı ama aptalın teki. Panikovski huysuz bir ihtiyar. Kozleviç ise sanki meleğin biri, yalnızca kanatları eksik. Adamcağız bugüne değin bizim gerçekten boynuz ve toynak toplama işiyle uğraştığımızı sanıyor. Topladığımız mallardan ağızlık ile baston ucu yapacakmışız. Ne kadar saf! Her söylediğimize inanıyor zavallıcık. Peki, yok mu bunlardan başka benim yakın dostlarım? Nerede karım, çocuklarım? Tek umudum var, o da Aleksandr İvanoviç Koreyko, verdiğim emeğin değerini anlar da beş yüz bin rubleyi zorluk çıkarmadan elime sayarsa başka ne isterim? Ama yağma yok! Artık bir milyondan aşağısına razı olamam! Yoksa ilerde tanışacağım iyi yürekli melezler bana saygı göstermez, hatta benimle ilgilenip yüzüme bile bakmazlar.

Ostap olağanüstü değer verdiği klasörü masadan aldı; iki

harfi eksik daktilo ile demiryolu zımbasının yanından geçti; çatallı geyik boynuzlarından birine sürtünerek boş büronun ortasına doğru yürüdü. Bu sırada boynundaki beyaz yara izi pembeleşti, adım atışları gitgide yavaşladı, Yunanlı bir denizciden satın aldığı iskarpinlerin içindeki ayakları döşemenin üstünde hafif hafif kaymaya başladı. Yavaş adımlarla yürüdükçe Ostap'ın kalçaları iki yana salınıyordu. Sağ koluyla genç bir kıza sarılırcasına klasörü kucaklayıp göğsüne bastırdı, kızın elini tutuyormuş gibi sol kolunu ileriye uzattı. Aynı anda büronun içinde hoş bir müziğin çınlaması duyuldu. Keman sesleri ile feleğin çemberinin reçineli gıcırtısı birbirine karıştı, bunlara başka tınıların katılmasıyla hepsi tek bir ses olup dans müziğine dönüştü. Arbatov Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin Çernomorsk şubesinde bulunan bütün eşyalar her biri kendilerince ayrı sesler çıkararak unutulmuş bir ezginin içinde kaynaştılar. Ses veren ilk nesne masanın üstündeki semaverdi.

Güney göğünün lacivert rengi
Arjantin'in sıcak yazlarını düşündürür...

diye başlayan bir tango müziğiydi bu. Büyük düzenbaz tangonun ritmine ayak uydurdu. Yakışıklı yüzü yandan görünüşüyle tıpkı madalyonların üstüne basılmış sporcu kabartmalarına benziyordu. Ostap sağ dizinin üstüne çöküyor, sonra hızla ayağa kalkıyor, kendi ekseninde fır fır dönüyor, sonra yavaşça ayak değiştiriyor, yeniden hızlanarak ileriye doğru kayıyordu. Bu yavaşlayıp hızlanmalar sırasında görünmeyen frakının etekleri havada fır fır uçuyor sanırdınız.

"Ç" ve "ş" harfleri eksik daktilo makinesi de tangoya katıldı. Ardından demiryolu zımbası aynı ezgiye kendi sesini ekledi:

Güney göğü laciverttir, kadınlar güzel,
Bütün güzel kadınlar tangoya katılıyor...

Yapılan tango bundan yirmi yıl önce minyatür tiyatrolarda çalınan klasikleşmiş bir tangoydu. O zamanlar sayman Berlaga devlet memurlarının keçe şapkasını ilk kez giymiş, Skumbriyeviç memurluk yaşamına adımını atmış, Polihayev rütbe derece-

sinin birincisini yeni almıştı; yetmişlik dinç Funt ise kendisi gibi pike yelekli pinponlarla birlikte "Florida kafe"de otururken arkadaşlarıyla günün siyasal olaylarını tartışıyordu. İtalya ile Osmanlı devleti arasında çıkan savaş dolayısıyla Çanakkale boğazının kapanması konuşulurken, o dönemin devlet adamlarının büyüklüğü de söz konusu ediliyordu. Yüzleri henüz buruşmamış, al yanaklı pike yelekliler "Enver Bey kafalı adamdır, Yuan Şi-kay kafalı adamdır, Purişkeviç ne de olsa kafalı adamdır," diyorlardı kendi aralarında. Brayn o zaman da önemli bir bakan olduğu için kendisine "kafalı adam" sıfatı yakıştırılıyordu.

Ostap ara vermeden dans ediyordu. Tepesinde palmiyeler, renkli kuşlar uçuşuyor; okyanuslarda dolaşan transatlantikler Rio de Janeiro limanına yanaşırken bordaları rıhtıma sürtünüyordu. Brezilya'nın açıkgöz tüccarları kimseden çekinmeden kahve karaborsacılığı yapıyor, ülkenin her yaştaki delikanlıları alkollü içki içerek gönüllerince eğleniyorlardı.

Büyük düzenbaz tangonun verdiği coşkuyla;

— Törene ben komuta edeceğim! diye bağırdı.

Büronun ışığını söndürdü, dışarı çıktı, en kısa yoldan Malıy Kasatelnıy sokağına yöneldi. Pergel ayaklı soluk ışıldak sütunları durmadan gökyüzünü tarıyor; arada bir aşağılara kayarak evlerin çatı katlarını, balkonları, apartmanların cephelerini aydınlatıyordu. Böyle bir aydınlatma sırasında bir evin odasında biri kadın, biri erkek iki kişi apansız ışığa yakalanarak ne yapacaklarını şaşırdılar. Ostap yürürken karşısına süvariler, tanklar, toplar çıkıyor; bunlar arasından yolunu bulup yürümesini sürdürüyordu. Polisler bir evin kapısına "zehirli gaz sığınağıdır" diye bir levha astılar.

Ostap gittiği yere bir an önce ulaşmak için hızını artırdı. Kulaklarında çınlayan Arjantin tangosu susmak bilmiyordu. Çevresinde hiçbir şeye aldırmaksızın Koreyko'nun evine yaklaştı, önceden tanıdığı kapıyı çalmaya başladı. Az sonra gizli milyonerin sesi geldi içerden:

— Kim o?

Büyük düzenbaz karanlıkta göz kırptı.

— Size bir telgraf var!

Kapı açılınca içeri girdi. Tam o sırada şapkası kapının köşesine takıldı.

Sabahın erken bir saatinde Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin yetkili temsilcisi ile ulağı kentin hayli uzağında, derin bir yarın dibinde yere oturarak gülleleri eğeyle parçalamaya çalışıyorlardı. Bu işi yaparlarken ikisinin de burnu demir tozuna bulanmıştı. Panikrovski yakalığını çıkarmasa çalışması daha bir zorlaşacağı için bunu çıkarıp yanındaki otların üstüne bıraktı. Akıllı bir adam olduğu şuradan belliydi ki, değerli madenin bir gramı bile boşa gitmesin diye güllelerin altına gazete kâğıdı sermişti.

Arada bir eğeleme işini bırakıp birbirlerinin yüzüne gururla bakıyorlar, sonra daha büyük bir hevesle çalışmalarını sürdürüyorlardı. Sabahın sessizliğini bozan iki şey vardı: Biri köstebeklerin ıslıkları, öteki ise iyice ısınan iki eğenin gıcırtısı.

Balaganov çalışmasına ara vermeden;

— Niçin sonuç alamadığımızı anlayamadım, dedi. Üç saattir eğeliyoruz eğeliyoruz, henüz altın madenine rastlayamadık.

Panikovski süt kardeşine yanıt vermedi. İşin içinde bir gariplik olduğunu sezmiş, çoktan beridir düşünüyordu; o yüzden gülleyi bir an önce parçalamaya çalışıyormuş gibi eğeleme çabasını aralıksız sürdürdü.

Lüle lüle sarı saçları önüne dökülen Balaganov;

— Öyleyse işimizi yarım bırakmayalım da sonucu bir an önce görelim, dedi.

Arkadaşını yanılttığını, yanıltılmasının acısını süt kardeşinin ondan çıkaracağını bildiği için Panikovski suçunun cezasını geciktirmek amacıyla;

— Elbette yarım bırakmamak gerekir, karşılığını verdi.

Sonra da eliyle yüzünü kapattı; ayrık parmakları arasından Balaganov'a bakarak, onun eğesini gülleye sürterken geniş omuzlarının nasıl hızla kalkıp kalkıp indiğini bir süre seyretti.

Balganov eğeleme işini bitirmişti. Güllesini elma gibi ikiye ayırıp önüne koyarken;

— Şu işe aklım erdiyse kahrolayım! dedi. Hani bunun neresi altın?

İkiye ayırdığı parçaları ellerine aldı, Şmit'in oğulları arasındaki anlaşmaya yan çizen sahtekâr süt kardeşinin üzerine yürüdü.

Panikovski aynı anda kaçmaya başladı. Bir yandan da;

— Demir parçalarıyla üzerime gelmeyin lütfen. Nefret ediyorum sizden! diye çığlık çığlığa bağırıyordu.

Balaganov elindeki yarım gülleyi süt kardeşine öfkeyle fırlattı, Panikovski hemen yere yatmasa başına büyük bir bela açılabilirdi.

İki kafadar arasındaki söz kavgası uzun sürmedi. Öfkesini yenemeyen Balaganov önce oyun bozan süt kardeşinin yakalığını ayaklarının altına alıp bir güzel ezdi, sonra Panikovski'nin üstüne yürüdü, suratına üst üste birkaç tokat patlatırken;

— Gülle işini başıma sen çıkarmadın mı? Bender'e suçsuz yere söven sen değil miydin? Bilet alman için verilen şirketin parasını içkiye yatırmaya utanmıyor musun? diye bağırdı.

Süt kardeşler arasındaki anlaşmayı bozduğu da aklına gelince Panikovski'ye fazladan birkaç şaplak daha patlattı.

Şirketin ulağı dirseklerini kavuşturup kendini tokatlardan korumaya çalışırken;

— Gömlek yakalığımı çiğnemenizin cezasını çekeceksiniz! Bunu size ödeteceğim! Böyle gömlek yakalıklarını şimdi hiçbir yerde bulamazsınız! diye sızlanıyordu.

Balaganov attığı dayakla yetinmedi, Ostap'ın Panikovski'ye kefir içsin diye verdiği 38 rubleyi kirli kesesiyle birlikte onun elinden çekip aldı.

İki süt kardeş gülleleri eğeledikleri kent dışından geri dönerlerken ikisinin de suratı bir karış asıktı.

Öfkesi henüz geçmemiş olan Balaganov önde yürüyor, Panimkovski ise zırıl zırıl ağlarken, onu bayağı hırpalayan süt kardeşini arkadan izliyordu.

— Çabuk paramı geri verin! Çiğnediğiniz yakalığı da ödeteceğim size! Zavallı, mutsuz bir ihtiyardan ne istiyorsunuz? diye yakınıyordu durmadan.

— Parayı daha çoook beklersin! Yezit, serüven düşkünü moruk! Yaptıklarını Bender'e anlatayım da gör o zaman!

Başlık XXI

"Saksağan Yuvası"nın Sonu

Varvara Ptiburdukova mutluydu. Evinde yuvarlak masanın başında otururken nelere sahip olduğuna bakıp bakıp seviniyordu. Ptiburdukovların dairesi tıklım tıklım eşya doluydu, hem öylesine doluydu ki, neredeyse adım atacak yer yoktu. Gene de onlara eşyalardan kalan minicik boş alanda kendilerini mutlu hissediyorlardı. Tavandan sarkan lamba dört bir yana parıltılar saçıyordu. Masanın üstünde kurabiyeler, şekerlemeler duruyordu; dökme demirden yuvarlak kap içinde de sudak balığı lakerdası vardı. Elektrikli çaydanlığın hışırdayarak çıkardığı ses Ptiburdukovların yuvasının başlıca mutluluk kaynağı gibiydi. Çaydanlığın ışıldayan karnında karı kocanın uyudukları karyola, pencerenin bembeyaz perdeleri, komodin ile kaytanlı pijama giymiş bay Ptiburdukov'un kendisi yansımaktaydı. Saşuk Ptiburdukov da koca olarak çok mutluydu. Bıyıklarının arasından sigara dumanı püskürtürken, eğeyle kontrplaktan küçük bir kulübenin parçalarını keserek bunları küçücük çivilerle birbirine tutturmaktaydı Titizlik isteyen zor bir işti bu. Önce yan duvarları ölçüye göre özenle kesmek, sonra çatıyı bunların üstüne yatık biçimde oturtmak gerekiyordu. Ara duvarların uygun yerlerine küçük küçük pencereler açmak, bunlara cam geçirmek, kapılara minik çengeller takmak başına büyük zorluklar çıkarmaktaydı. Ancak Ptiburdukov bütün bu zorlukların üstesinden gelebilecek bir adamdı; eğeyle ağaç kesmenin iyi bir dinlenme aracı olduğuna inanıyor, hevesle çalışıyordu.

Sonunda çalışmasını bitiren Ptiburdukov sevinçle gülümsedi, karısının sırtını sevgiyle tapışladıktan sonra karnını doyurmak üzere lakerda tabağını önüne çekti. Tam o sırada kapıya hızlı

hızlı vurmaya başladılar. Tavandan sarkan lamba bir an sönüp yandı, tel altlık üstünde duran çaydanlık kıpırdandı.

Mühendis Ptiburdukov koşup kapıyı açarken;

— Böyle geç vakit kapımızı çalan kim olabilir? diye sordu.

Eşikte Vasisuali Lohankin dikiliyordu. Adam çenesine değin beyaz bir Marsilya battaniyesine sarınmıştı, kıllı bacakları battaniyenin altından gözüküyordu. Cildi altın yaldızlı "Erkek ve Kadın" adlı ansiklopediyi de iki eliyle göğsüne bastırmıştı. Sanki kitap değil, kutsal tasvir tutuyordu göğsünün üstünde. Bakışları bir tuhaftı; şaşkın, anlamsız bir duruşu vardı kapının önünde.

Mühendis, karısının eski kocasını görünce bir adım gerileyerek;

— Buyurun, buyurun! dedikten sonra şaşkınlığını;

— Varvara, bak kim geldi! diyerek belirtti.

Lohankin öbür dünyadan geliyormuş gibi tuhaf bir sesle;

— Tümüyle sizin yanınıza yerleşmeye karar verdim, dedi. Bana bir sığınak sağlayıp evinize alacağınızı umarım.

Ptiburdukov'un suratı kıpkırmızı kesildi.

— Sığınak mı dediniz? Bizden ne istiyorsunuz, Vasisuali Andreyiç?

O sırada Varvara koşup geldi.

— Saşuk, görmüyor musun, adamcağız battaniyenin altında çırılçıplak! Vasisuali, bu ne hal böyle, gecenin yarısında nereden çıktın? Hadi gir, gir içeriye! Buyur!

Lohankin çıplak ayaklarıyla odaya daldı, "Ah, başıma gelenler! Ah, başıma gelenler!" diyerek ortalıkta dolanmaya başladı. Bu sırada sarındığı battaniyenin bir ucuyla Ptiburdukov'un özenle kesip çivilediği kulübe maketine çarparak yere devirdi. Zavallı mühendis daha bin çeşit kötü durumlarla karşılaşacağını tahmin ederek bir köşeye çekildi.

Varvara;

— Neymiş o başına gelenler? Niçin battaniyeden başka bir şey yok üstünde? diye sordu.

Lohankin inek böğürür gibi;

— Artık sizin yanınızda kalacağım, başka gidecek yerim yok! diye gürledi.

Çıplak ayaklarıyla odanın ortasında gezinirken tabanlarının altı sapsarı gözüküyordu.

Varvara eski kocasının üstüne yürüdü.

— Aklını mı kaçırdın sen? Çabuk dön evine! Burada sana yer yok! Uyuyacaksan git de evinde uyu!

— Benim evim yok artık. Tümüyle yanıp kül oldu. Yangın çıkmasa sığınır mıydım sizin yanınıza? Sırtımdaki şu battaniye ile bir de kitabımı kurtarabildim ancak. Madem bana böyle katı davranıyorsunuz, ben de çeker giderim. Kalacak bir yer bulurum elbette.

Vasisuali bu sözlerle kapıya yöneldi. Varvara ile kocası durumu yeni kavramışlardı. Lohankin'den özür dilediler, ondan geri dönmesini rica ettiler. Kadın dolaptan Ptiburdukov'un takım giysisini çıkardı, eski kocasına iç çamaşırı ile bir çift ayakkabı verdi.

Lohankin bunları giyerken karı koca koridora çıkmışlar, başlarına gelen bu garip olayı tartışıyorlardı.

Kadın;

— Onu nerede yatıracağız? Evimizin tek odası var, dedi.

— O da söylenecek laf mı? Adamın başına bir sürü kötü iş gelmiş, sen kendi rahatından başkasını düşünmüyorsun.

Yeniden içeriye girdiklerinde Lohankin'in verilen şeyleri güzelce giydiğini, ardından masaya kurularak, demir kaptan balık lakerdasını iştahla atıştırdığını gördüler. Lohankin kitaplıktan mühendisin "Malzemenin Dayanıklılığı" adlı iki ciltlik ansiklopedisini çıkarıp yere atmış, açılan boşluğa sırtı yaldızlı "Erkek ve Kadın" ansiklopedisini yerleştirmişti.

Ptiburdukov adama acıdığı için;

— Eviniz nasıl oldu da yandı? Çok üzüldüm, dedi.

— Belki yanması daha iyidir. Değişmem için yangın iyi bir başlangıç olabilir. Ne yapalım, yandı işte...

Zavallı adam böyle demekle birlikte kendisinde hiçbir değişiklik olmadığı belliydi.

Oturup durumu yeni baştan konuştular. Söylenecek her şey söylendikten sonra Ptiburdukovlar yatmaya hazırlandılar. Lohankin'e de, onları mutlu etmeye yeten boş alanda bir yer döşe-

ği serdiler. Pencere kapatılıp ışık söndürülünce odaya gecenin karanlığı doluşuverdi. Yirmi dakika kadar konuşmaksızın yattılar; bu sırada her biri yattığı yerde bir o yana, bir bu yana dönüyor, oflayıp pufluyordu. Derken, Lohankin'in şöyle fısıldandığı duyuldu:

— Varvara! Varvara! Beni işitiyor musun, Varvara?

Kadın öfkelendi.

— Söyle, gene ne istiyorsun?

— Benden niçin ayrıldın, Varvara?

Vasisuali Lohankin bu çok önemli, can alıcı soruya eski karısının vereceği yanıtı beklemeden;

— Sen kancığın tekisin! Senin bana yaptığını yalnız kızışmış dişi kurtlar yapar! Nefret ediyorum senden! dedi.

Bu sözleri duyan mühendis yatakta kıpırdanmadan yatıyordu ama öfkeden kudurmuş durumdaydı; Vasisuali ile kavgaya tutuşmak için yumruklarını sıktı.

Biz şimdilik onları kendi başlarına bırakıp gelelim "saksağan yuvası"nın nasıl yandığına...

Gecenin 12'siydi. Bu sırada Ostap Bender şirketin bürosunda tek başına tango yapıyor, süt kardeşler Balaganov ile Panikovski ise iki altın güllenin ağırlığı altında oflayıp puflayarak kentin dışına çıkıyorlardı.

Üç numaralı dairenin yanmasına neden olan olaylar zincirinin birinci halkasını aynı evde oturan kimsiz kimsesiz kocakarı oluşturmaktaydı. Yaşlı kadın elektriğe güvenemediği için yatıp kalktığı çekme katta gazyağı yakarak ısınıyordu. Vasisuali Lohankin'in çipkiyle cezalandırılmasından sonra "saksağan yuvası"nda başka önemli bir olay yaşanmamış, bu da canı sıkılmaya başlayan eski maiyet memuru kıpırdak Mitriç'in ortalığı karıştırmak için ona buna çatmasına neden olmuştu. Adam, ninenin tuhaflıklarını bildiği için bir gün durup dururken;

— Evimizi kundaklayacak biri varsa o da şu kocakarıdır, diye tutturdu. Evimizi acımadan yakacak, çünkü yaşadığı çekme kat tamtakır, hiçbir eşyası yok. Oysa benim kuyruklu piyanom var, bugün satmaya kalksan en azından iki bin ruble eder.

Aklına evde yangın çıkacağını taktıktan sonra kuyruklu piyanosunu, kendi odasındaki bütün taşınır mallarını gidip sigorta ettirdi. Artık içi rahat dolaşabilirdi. Yaşlı kadının bir gün koca bir şişe gazyağı satın alıp bunu kucağında bebek taşır gibi kendi bölmesine götürdüğünü görünce hiç tasalanmadı. Mitriç'in tehlikeyi sezen tavırları eski Gürcü beyi Gigiyenişvili'nin gözünden kaçmamıştı. Bir gün Mitriç'e dedi ki:

— Anlaşılan, sen bizim evi ateşe vermek niyetindesin. Evde yangın çıkarıp sigorta parasına konacaksın, değil mi? Sen Gigiyenişvili'yi aptal mı sandın? Gigiyenişvili insanın içinden geçenleri gözünden okur.

Aynı gün o da gidip kendini ve odasını büyük para karşılığında sigorta ettirdi. Bu haber üzerine bütün "saksağan yuvası"nı bir korku sardı. Lüsiya Fransevna Pferd gözlerini belerterek mutfağa koştu.

— Bu herifler hepimizi ateşe verecekler, sakın güvenmeyin o alçaklara! diyerek yaygarayı bastı. Yangından kurtulamayacağımıza göre hiç olmazsa gider sigorta parası alırız. Bunların yüzünden evsiz barksız kalmak istemezsiniz herhalde.

Ertesi gün Lohankin ile yaşlı nine dışında herkes kendini, taşınır malını sigorta ettirdi. O sırada Lohankin odasında "Anayurt" dergisini okuyordu, kocakarı ise elektriğe güvenmediği kadar sigortaya da güvenmediğinden kılını bile kıpırdatmadı. Sigorta poliçesini evine getiren Nikita Piryahin bu kenarı süslü kâğıdı gömleğinin altına saklamadan önce bir süre zevkle seyretti.

— Demek ki, devlet bizi yalnız bırakmayacak, dedi aynı dairede oturan oda komşularına. Bizim gibi dürüst yurttaşlara yardım elini uzatacak... Teşekkürler devletimize. Bu duruma göre artık içimiz rahat yaşayabiliriz.

Gömleğinin ön düğmelerini çözüp poliçeyi içeri soktu, sessizce odasına çekildi. Komşularına söylediği bu sözler herkesin içine büyük bir korku düşürmüştü, o gece "saksağan yuvası"nda kimsenin gözüne uyku girmedi. Dunya kız pılısını pırtısını bir bohçaya doldurdu, ertesi sabah iki kişi dışında herkes birbirine bakarak odasının eşyalarını başka yerlere taşıdı.

Durum ortadaydı. Üç numaralı daire, besbelli, kendini yangından kurtaramayacaktı. Yani yanmak "saksağan yuvası"nın yazgısı gibiydi. Gerçekten de saatin 12'sinde dairenin altı yerinden birden yükselen alevler binayı dört bir yandan sardı.

Çatısından semaver buğusu gibi kızıl dumanlar püsküren evden son çıkan kişi beyaz battaniyesine sıkı sıkıya sarınarak kaçan Lohankin oldu. Sanki yangını ondan başka kimse görmemiş gibi, "Yangın var! Yangın!" diye bağırıyordu bir yandan da. Canlarını zor kurtarıp evden çıkanlar biraz ilerde toplandılar. Piryahin kenarları demir köşebentlerle pekiştirilmiş bavulunun üstünde oturuyordu. Alev saçan pencerelere aval aval bakarken, aptallar gibi,

— Bu duruma göre artık canımız ne isterse onu yapabiliriz, dedi. Gigiyenişvili kimseye göstermeden ellerini kokluyor, gazyağı kokusu gitsin diye ikide bir avuçlarını pantolonunun paçalarına sürüyordu. Koyu dumanla karışık ateş püsküren pencerelerden alevler çatıya doğru kıvrılırken birkaç camın üst üste patladığı duyuldu. Kimsiz kimsesiz kocakarı korkusundan tiz bir çığlık attı. Mitriç akıllıca bir laf etmek için;

— Koca ev kırk yıl ayakta durdu durdu da tam Sovyetler döneminde yanıverdi, dedi. Ne dersiniz, çok üzücü bir olay, öyle değil mi?

"Saksağan yuvasının" kadın üyelerinin hepsi bir arada, gözlerini koyu dumandan ayıramıyorlardı. Alevler tüm pencereleri sarmıştı. Yalazlar arada bir kayboluyor, o zaman ev sanki biraz uzaklaşmış gibi gözüküyor, az sonra top patlar gibi bir gürültüyle kızılımsı sarı bir bulut dört bir yandan çatıyı kuşatarak Limon sokağını kırmızı bir aydınlığa boğuyordu. Böyle durumlarda sokağın havası iyice ısındığı için, sıcağa dayanamayanlar karşı kaldırıma geçiyorlardı.

Sokağın tam ortasında, bavulunun üstünde hiç istifini bozmadan uyuklayan Nikita Piryahin, pineklediği yerden bir ara birdenbire havaya sıçradı. Ayakları çıplak, görünüşü ise korkunçtu. Sırtındaki gömleği parçalarcasına çekiştirirken;

— Ortodokslar! Yurttaşlar! Yardım edin! diye haykırıyordu.

"Buna da ne oluyor?" diye şaşırdılar komşuları. Herkes ge-

lip kuduran adamın çevresini sarınca, Piryahin onları itip kakarak bağırmasını sürdürdü:

— Karyolanın üstünde yatıyor! Bırakın beni, bırakın! Onu kurtaracağım!

Bir yandan da gözlerinden yağmur gibi yaşlar boşanıyordu. Adamın cayır cayır yanmasından korkan Gigiyenişvili onun önüne dikilip yolunu kapatınca Piryahin yumruğunu eski Gürcü beyinin kafasına indiriverdi. Böylece önünü açtıktan sonra da apartmanın avlusuna koştu, oradan kaptığı merdiveni sürükleyerek getirdi. Başında hasır şapka bulunun bir kadın;

— Durdurun onu! Kendini yakacak! diye yaygara koparıyordu.

Piryahin merdiveni duvara dayadıktan sonra, yukarı çıkmasına engel olmaya çalışan gençleri ayaklarıyla geriye iterek;

— Uzaklaşın yanımdan! diye bağırdı. Bir canın yok olmasına göz yumamam! Zavallı çatır çatır yanacak!

İkinci katın duman püsküren penceresine doğru tırmanırken durmadan tekme savuruyordu.

Aşağıdan bağıranların sayısı arttı:

— Geri dön! Geri dön! Niçin tırmanıyorsun oraya? Cayır cayır yanacağını bilmiyor musun?

Nikita durmadan bağırıyordu:

— Karyolanın üstünde yatıyor. Pişmiş bütün bir kaz ile üç litrelik koskoca votka şişesi. Yazık değil mi? Yurttaşlar, Ordodokslar bunların yanmalarına nasıl göz yumarız?

Son bir çabayla pencerenin altındaki yağmur oluğunu yakaladı, kendini pencereden içeri çekerek gözden kayboldu. Ondan işitilen son sözler şunlardı: "Biz canımız ne isterse onu yaparız!"

Tam o sırada itfaiye arabalarının çan sesleri ile canavar düdükleri ortalığı sardı. Buruşmayan yelken bezinden giysiler giymiş, belleri mavi kuşaklı itfaiye erleri ellerinde baltalarla avluya doluştular.

Bir dakika sonra, yani Nikita Piryahin'in yaşamında ilk kez kahramanca bir hareket yapmasının hemen ardından çatıyı tutan kocaman bir kütük yerinden koptu; dört bir yanını alevler

sarmış olarak, gürültüler koparak aşağıya yuvarlandı. Çatır çatır yanan çatı birden dağıldı, bina orta yerinden çöktü. Sanki binanın içinden, aya doğru bir gülle fırlatılmışçasına, ışıl ışıl yanan bir alev sütunu yükseldi gökyüzüne doğru.

Daha çok "saksağan yuvası" adıyla tanınan, üç numaralı dairenin bulunduğu bina böylece yanıp kül oldu.

Derken, bir arabanın önüne koşulu atların toynak sesleri kapladı ortalığı. Mühendis Talmudovski'nin arabasıydı bu. Kızıl alevlerden yüzü şıkır şıkır aydınlanan mühendis, üzerine etiketler yapıştırılmış valizini dizinin üstünde tutarken, koltuğunda öne eğildikten sonra arabacıya şöyle seslendi:

— Bana verdikleri aylık ücret nedir ki? Bunca paraya çalışacağıma çeker giderim bu memleketten! Sür arabacı!

Evin önünde toplananlar az sonra mühendisin onlara sırtını döndüğünü gördüler. Yangının alazlarıyla aydınlanan bu ensesi kalın sırt onlardan hızla uzaklaşmaktaydı.

Başlık XXII

Törene Ben Komuta Edeceğim

— Neredeyse sıkıntıdan patlayacağım. Sizinle şurada yalnızca iki saattir çene çalıyoruz, ama sanki ömür boyu tanışıyormuşuz gibi bıktırdınız beni, tatlı canımdan bezdirdiniz. Sizin gibi huysuz bir milyoner Amerika'da çekilebilir. Bizim ülkemizde ise milyonerler daha uyumlu, daha anlayışlı olmalı.

Ostap'ın bu sözlerine Aleksandr İvanoviç şu karşılığı verdi:

— Ne laf anlamaz adamsınız siz, be! Deli misiniz nesiniz?

— Bakın, size söylüyorum: Bana aşağılayıcı sözler söylemekten vazgeçin! Babam Türk uyrukludur, bu duruma göre ben yeniçerilerin torunu sayılırım. Beni daha fazla üzmeye kalkarsanız gözünüzün yaşına bakmam, ha! Bunu iyi bilin! Yeniçerilerin ne kadar acımasız olduklarını unutmamışsınızdır herhalde. Sizin gibi gizli Sovyet milyonerine hiç acımam!

Koreyko "Herkül" şirketinde çalışan bir bürokrat tavrıyla;

— Beni rahat bırakacak mısınız? dedi. Gecenin 3'ü olmuş, yarın erkenden kalkıp işe gitmem gerekiyor. Bırakın da uyuyalım artık.

— Doğru... Memur olduğunuzu ne çabuk unuttum! Görevinize geç kalmamalısınız, yoksa çıkış tazminatı alamadan işinizden kovulursunuz. İki haftalık ücretiniz 23 ruble tutar. Sizin gibi eli sıkı bir adam bu parayla altı ay geçinebilir ancak.

— Nasıl geçineceğim sizi ilgilendirmez. İşittiniz mi ne dediğimi? Çabuk çıkın evimden!

— Böyle tutumlu yaşamak sizin sonunuzu getirecek. Bunu iyi bilin! Gerçi milyonlarınızı başkalarına göstermenin de tehlikeleri var. Kendini sıkarak yaşamak ne kadar zor, öyle değil mi? Ama sıkıntıya katlanmazsanız başınıza geleceklerden de korkuyorsunuz. Ancak fazla tutumlu davranmanın da zararları az de-

ğildir. Ernestina İyosifovna Puankare adında, yakından tanıdığım Fransızca öğretmeni bir bayanı örnek göstereyim size. Bu bayan ağzına tek damla içki koymazdı. Bir gün ne oldu, biliyor musunuz? Akşam toplantılarından birinde arkadaşları bir kadeh kanyak ikram ettiler bayan öğretmene. Kanyak öylesine hoşuna gitti ki, koca bir şişeyi tepesine dikip sonuna dek içti. Bunun sonucunda keçileri kaçırdı zavallıcık. İşte o yüzden bir Fransızca öğretmeni eksildi yeryüzünden. Aynı şeyin sizin de başınıza gelmesinden korkarım.

— Allah kahretsin! Benden ne elde etmeye çalışıyorsunuz, bilmem ki!

— Kolya Osten-Baken adındaki çocukluk arkadaşımın sevgilisinden, yani Polonyalı dilber İnga Zayonts'tan ne elde etmek istiyorsa onun aynısını... Arkadaşım Kolya aradığı sevgiyi başka bir arkadaşımın sevgilisinde buldu, ben de aynı şey için günlerdir çırpınıp duruyorum. Ey, değerli yurttaş Koreyko, istiyorum ki, bütün kalbinizle beni sevin, sevginizin göstergesi olarak çıkarıp bana bir milyon verin.

— Yıkıl karşımdan!

— Aa! Görüyorum: Yeniçerilerin torunu olduğumu çok çabuk unuttunuz!

Ostap bunları söyledikten sonra ayağa kalktı, rakibinin tam karşısına dikildi. İkisi böyle karşı karşıya dururlarken Koreyko'nun yüzü fırtınalı bir denizi andırıyordu. Çakmak çakmak parlayan gözlerinde beyaz köpüklü dalgalar çalkalanıyordu sanki. Büyük düzenbaz ise kayıtsızca sırıttı, bu sırada dişleri beyaz inciler gibi parladı. İki düşman masanın üstündeki lambaya iyice yaklaşınca gölgeleri arkalarındaki duvara daha bir kocamanlaşarak vurdu. Gizli milyoner kendini tutmakta bayağı zorlanıyordu.

— Size daha kaç kez söyleyeceğim? dedi. Bende size verecek milyon filan yok! Böyle bir paranın bulunduğunu nereden çıkarıyorsunuz? Nasıl, anladınız mı ne dediğimi? Anladınızsa çekip gidin evimden! Beni bir daha rahatsız ederseniz polise şikâyet edeceğim!

— Polise şikâyet edecek yürek var mı sizde? Ama "Çekil git!" diyorsanız hemen giderim. Giderim ama ben daha evinizin

bulunduğu Malıy Kasatelnıy sokağından uzaklaşmadan arkamdan yetişip yeniçeri postallarımın tabanlarını yalamaya başlarsınız. Geri döneyim diye yalvaracağınızı adım gibi biliyorum.

— Ne diye yalvaracakmışım?

— Biliyorum, yalvaracaksınız, yalvaracaksınız. Arkadaşım Visisuali Lohankin'in dediği gibi, gerçeğin ta kendisidir bu söylediklerim. Bana inanmıyorsunuz ama işte kendi gözlerinizle görün!

Büyük düzenbaz koltuğunun altındaki klasörü masanın üstüne yavaşça koyduktan sonra bağcıklarını çözmeye başladı.

— Ancak en baştan anlaşalım: Herhangi bir taşkınlık, aşırı bir hareket yok! Ne beni boğmaya kalkışacaksınız, ne de kendinizi pencereden dışarı atıp canınıza kıymaya! Sakın fazla heyecana kapılıp kalp sektesi geçirmeyin! Sevmem böyle şeyleri. Eğer bir an önce ölmeyi seçip başka cezalardan kurtulmaya çalışırsanız beni güç duruma sokarsınız. Şu klasörü oluşturmak için o kadar çok emek verdim ki, aylar süren uğraşmalarımın güme gitmesini istemem. O bakımdan, gelin sizinle tatlı tatlı konuşalım. Benden hoşlanmadığınızı biliyorum. Çocukluk arkadaşım Kolya Osten-Baken'in, sevgilisi İnga Zayonts'un gönlünü çalmakta elde ettiği başarının aynısını göstereceğimi biliyorum. Durum böyleyken boşuna üzülmeye, yalvarıp yakarmaya gerek yok. Ben ne yaptığımın bilincindeyim. Gözümün içine iyice bakın: Ham hayallerle oyalanacak birine benziyor muyum? Hukukun özünü kavramış, haktan hukuktan anlayan biri olarak geldim evinize. Koltuğumun altında tam dört okka çeken bir klasör bulunuyor. Bu klasörün değeri sizden ısrarla istediğim bir milyon rubleye tamı tamına denktir. Ama aç gözlülük edip bu bir milyoncuğu vermeyecekseniz, o başka... Bir daha söylüyorum: Şu klasörü benden satın alırsanız gene kendiniz kazançlı çıkarsınız!

Koreyko biraz öne eğilince büyük düzenbazın elinde tuttuğu klasörün üzerindeki "Aleksandr İvanoviç Koreyko dosyası. 25 Haziran 1930'da başlatılıp 10 Ağustos 1930'ta bitirilmiştir." yazısını okudu.

Kollarını iki yana açtı. Şaşırmış, durumun ciddiyetini kavramamış gibi duruyordu.

— Sürekli saçma sapan işlerle uğraşıyorsunuz, dedi. Daha

önce benden çaldıklarını söyleyerek bir tomar parayla gelmiştiniz, şimdi de koca bir klasörle çıkıyorsunuz karşıma. Nedir bu zırvalar? Çok gülünçsünüz vallahi!

— Dürüstçe bir alışverişe girmekten hoşlanmadığınızı görüyorum. Klasör için istediğim fiyat hiç de fazla değildir... Yeraltı dünyasının ticari işleri konusundaki olağanüstü bilgilerinizin her kilosuna üçer yüz bin ruble değer biçtiysem bunda şaşılacak ne var?

Koreyko ellerini klasöre doğru uzattı.

— Ne bilgileriymiş bunlar?

Ostap rakibinin elini nazikçe yana itti.

— Bilgilerin ilginçliğine diyecek yok! Asıl mesleğiniz olarak göstermekte yarar gördüğünüz, "Herkül" şirketindeki 46 ruble aylıklı görevinizden başka gizlice çevirdiğiniz işlerle ilgili bilgilerdir bunlar. Saat 10 ile 16 arasında Sovyetler Birliği için çalışıyorsunuz, bundan herkesin haberi var, ama saat 16'dan sonra ne haltlar karıştırdığınızı bendeniz araştırıp buldum. Ee, şimdi durumu kavrayabildiniz mi?

Koreyko'dan çıt çıkmıyordu. Onbaşı suratının buruşukları üzerine bir gölge düştü.

Büyük düzenbaz kesin bir tavırla;

— Bütün insanlar, bütün Sovyet yurttaşları gibi maymun atalardan değil, inek soyundan geldiğiniz açıkça ortada. Durumu hemen kavrayamadığınıza göre çift toynaklı, geviş getiren yaratıkların soyundan olmalısınız. Boynuz ve toynak uzmanı olarak söylüyorum bunları. Şimdi bir kez daha yineliyorum: Herkesten sakladığınız 7-8 milyonun sahibi olduğunuz kesin. Elimdeki şu dosyayı yalnızca bir milyona satacağım size. Eğer dosyayı istediğim parayı verip benden siz almazsanız başka yerlere baş vuracağım. Biliyorum, onlardan elime zırnık geçmeyecek, ama bu girişimim sonunuzu getirecektir kesinlikle. Hukuktan çakan biri olarak sizin gibi hukuku yutmuş birine söylüyorum bunları. Ben çok karılı bir ozan gibi yaşayacağım ömrüm boyunca, fakat karşısına çıkan her fırsattan yaralanarak sürekli cüzdanını şişiren sizin gibi bir aç gözlüyü toplumsal etkinliklerden yoksun kılacağımı düşünerek bundan gurur duyuyorum.

Koreyko düşüncelere dalmıştı.

— Gösterin bakalım şu klasörü. İçinde neler varmış, görelim.

— Yoo, öyle her istediğinizi yapamam! Töreni ben yöneteceğim. Zamanında telgraflar gönderip size durumu haber vermiştim. Şimdi tören günü geldiğine göre her şey benim yönetimimde yürüyecek.

— Benden ne istediğinizi hâlâ anlamış değilim. Merak ettiğim için bakamaz mıyım oluşturduğunuz şu dosyaya?

— Yalnız siz değil, herkes meraklıdır, herkes bir şeyleri merak eder. Böyle masum bir duygudan ben de yeterince payımı aldığımı söyleyebilirim. İzin verirseniz klasörü kendim tanıtayım. Sayın duruşma yargıçları, değerli jüri üyeleri, önce Aleksandr İvanoviç Koreyko'nun çocukluğuna bir göz atalım... Hemen belirteyim ki, bu bayın çocukluk yılları mutluluk içinde geçmiş olup, o döneme fazlaca değinmenin yararı yok. Hayli geçmişte kalan o çağda Saşa'nın ticari soygunculukla bir ilişkisi görülmemiştir. Birkaç sayfa daha çevirip Saşa'nın pembe ergenlik çağını da atlayalım. Şimdi gelelim gençlik yıllarına... İşte genç Saşa'nın toplum yaşamına katıldığı günler burada başlıyor ve çevirdiği dolaplar merak etmeye değer. Açalım bakalım 6. sayfayı, neler elde etmişiz...

Klasörün yapraklarını çevirmeye başlayan büyük düzenbaz 12. sayfaya kadar derlediği bilgileri şöyle sıraladı:

— Sayın yargıçlar, müvekkilimin kıvırdığı önemli işler bu yaşlarda karşımıza çıkmaktadır. Sanık gençlik döneminde öyle kirli işler çevirmiş ki, bunları öğrenince şaşkınlıktan küçük dilinizi yutarsınız. İşte iki tanesi: Bir, tifo salgını sırasında devlet malı ilaçların el altından piyasaya sürülmesi; iki, ülkemizde çekilen büyük açlık yıllarında Povoljye bölgesine gönderilen koca bir katar dolusu besin maddelerinin yolda giderken ortadan yok oluvermesi... İnsan onun böyle şeyleri nasıl kıvırdığını merak etmez mi?

Büyük düzenbaz devrim öncesi avukatların ya da sorgu yargıçlarının insanı canından bezdiren çenebazlığıyla ve birbirine benzer sözcükler sıralayarak konuyu inceden inceye irdelemeye başladı. Duruşmalar on gün sürse on gün boyunca aynı sözcükleri yinelemekten bıkmazdı herhalde.

— Müvekkilimin uzun süre ortadan yok olmasından sonra

1922 yılında Moskova'da birdenbire ortaya çıkması az merak edilecek bir konu değildir.

Bunları dinlerken Aleksendr Koreyko'nun yüzünde fazla bir değişiklik olmadı, ama bastonunu arayan kör bir adam gibi ellerini masanın üstünde dolaştırmaya başladı.

— Değerli jüri üyeleri, size bir soru sormama izin verin. Bunu da merakımdan yapıyorum. Musluk suyuyla dolu iki basit fıçı getirse getirse insana kaç ruble kazanç getirir? Yirmi ruble mi? Üç ruble mi? Yoksa seksen kapik mi? Hayır, sayın jüri üyeleri, bu iki fıçı Aleksandr İvanoviç Koreyko'ya bir yıl içerisinde tamı tamına dört yüz bin altın ruble kazanç getirdi. Ne yalan söylemeli, fıçılar "Revanş" gibi iddialı bir ad taşıyan bir kimyasal maddeler üretim şirketinin işinde kullanılıyordu. Neyse, bunun üstünde fazla durmayıp öbür sayfalara geçelim... Numaraları 42'den 53'e kadar ilerleyen sayfalarda anlatacağımız olaylar küçük bir Sovyet cumhuriyetinde geçmektedir. Masmavi bir gökyüzü, çift hörgüçlü develer, yemyeşil vahalar, cumhuriyetin çabuk inanan saf insanları ve sırma işlemeli takkeler giymiş bir sürü işe yaramaz yönetici... Sanık burada bir elektrik istasyonu kurulmasına iyi niyetle yardım etmek için kolları sıvamıştır. "Yardım" sözcüğünü özellikle seçiyorum. Karşınızdaki sanığın yüzüne bir bakar mısınız, sayın yargıçlar, onda yardım etmeye niyetli bir adamın suratı var mı?

Devrim öncesinin çenebaz sorgu yargıcı ya da avukatı, elini kaldırıp Koreyko'yu göstermek amacıyla parmağıyla havada bir kavis çizdiği sırada sanık daha atik davranarak onun kolunu yakalayıverdi ve tüm gücüyle bükmeye başladı. Öbür eliyle de sorgu yargıcının boğazına sarılıp onu boğmaya çalışıyordu. Rakipler birbirlerini alt etme çabası içinde yarım dakika kadar büyük bir gerilim yaşadılar. Bu sırada Ostap'ın gömleğinin önü aralandı, açılan aralıktan göğsünü boydan boya kaplayan etkileyici dövme resim gözüktü. Dövmedeki Napolyon hâlâ elinde bira kupası tutmaktaydı, ama içtiği biraların sayısını kaçırmışçasına yüzü alev alev yanıyordu.

Ostap boğazını Koreyko'nun elinden kurtardıktan sonra rahat bir soluk aldı.

— Kişiliğime fazla baskı yapıyorsunuz, bu koşullarda sizinle çalışamam, dedi.

— Alçak herif! Açıkça söyleyin, bana ne yapmak istiyorsunuz?

Yeniçerilerin torunu, düşmanını boğmak için Koreyko'nun uzattığı elini acıtarak sıkması üzerine beriki dayanamayıp diz üstü yere çöktü.

Büyük düzenbaz bir şey olmamışçasına;

— Duruşma devam ediyor, sayın yargıçlar, değerli jüri üyeleri! dedi. Hepinizin gördüğü gibi, buzlar çözülmüştür, ırmak eskisi gibi akmasını sürdürüyor. Müvekkilimin beni boğmaya kalkışması gücünün bana yetip yetmeyeceğini denemek içindi. Belki de göğsümün içinde neler bulunduğunu merak ediyordur. Öyleyse merakını gidereyim: Göğüs kafesimde son derece sağlıklı ve soylu bir yürek, mükemmel çalışan bir akciğer ile taşın zerresi bulunmayan karaciğerim vardır. Bu bulguların tutanağa geçirilmesini diliyorum. Oyunumuz durdurulduğu yerden yeniden başlatılsın.

Ancak oynanan oyunun Koreyko'nun hoşuna gittiğini kim söyleyebilirdi ki? Gizli milyoner gittikçe batağa saplanıyordu. Ostap çıktığı Kafkasya gezisi sonunda oradan ağzı buram buram şarap ve kuzu eti kokarak döndüğünde, belgelerin konulduğu klasörde eksik kalan birçok belge tamamlanmıştı. Sanığın, Sovyetler Birliği'nin küçük üzüm cumhuriyetinde ansızın yoklara karışması üzerine mahkemenin onun gıyabında verdiği mahkûmiyet kararının bir kopyası, elektrik santralinin kurulması için gerekli geliri sağlaması amacıyla Koreyko'nun tasarladığı fotoğraf basma fabrikasının projeleri, elektrik santralinin kurulacağı dar boğazda çekilen ve yakışıklı sinema krallarının fabrika önünde çeşit çeşit pozlar verdiği fotoğraflar ile bölge saymanlığının "Gelirler ve Zararlar" hesabından yapılmış alıntılar, hepsi hepsi eksikleri tamamlanan klasörde yer alıyordu.

— Sayın duruşma yargıçları, değerli jüri üyeleri, gözü doymaz sanığın yeraltı etkinliklerinin üçüncü aşamasına geçiyoruz şimdi. "Herkül" şirketinde devletimize hizmet için çalıştığı sanılırken, yalnız kendi çıkarını düşündüğü ortaya çıkan 46 ruble aylıklı ufak memur Aleksandr İvanoviç'in çevirdiği dalaverelere geldi sıra. Merakınızı gidermek için Aleksandr Koreyko'nun yabancı döviz, kürk, değerli taşlar türünden yükte hafif, pahada

ağır ne varsa hepsinin gizlice alım satımıyla yakından ilgilendiğini belirtelim. Koreyko bu kadarıyla kalsa gene iyi. Her biri küstahça uydurulmuş, cafcaflı adlar taşıyan, "İntensivnik", "Sedir Ağacı", "Hızar İşleri" "Güney Ormancılık" gibi anonim şirketler, başka özel kesim kuruluşları Koreyko'nun çalıştığı "Herkül" şirketinin çevresinde çöreklenmişlerdi; devleti sülük gibi emiyorlardı. Adlarını bildirdiğimiz anonim şirketlerin, öbür özel kuruluşların astbaşkanı olarak Funt adında biri hep önde gözükmekteydi. Adamcağız sürekli hapis yatmaktan kurtulamazken, işleri el altından yürüten asıl kişi işte karşınızdaki Aleksandr İvanoviç Koreyko'dan başkası değildir.

Büyük düzenbaz bunları söylerken havada eliyle gene etkileyici bir kavis çizerek parmağını Koreyko'ya doğrultmuştu. Sonra tumturaklı sözcükler kullanarak hayali mahkemenin yargıçları ile jüri üyelerinden sanığa birkaç soru sormak üzere yeniden izin istedi. Nezaket gereği bir dakika kadar bekledi.

— Acaba sanık, "Herkül" şirketinin saymanı Berlaga ile hizmet dışı gizli ilişkilerde bulunmuş mudur? Yok muydu onunla böyle bir ilişkisi? İyi öyleyse! "Herkül" şirketi ileri gelenlerinden bay Skumbriyeviç'le de mi? Onunla da mı yoktu ilişkisi? Çok güzel! Ya şirketin başkanı Polihayev'le de böyle ilişkileri olmadı mı?

Gizli milyoner hep susuyordu.

— Soracağım başka soru kalmadı, sayın yargıçlar. Of-of! Öyle yoruldum ki! Karnım da çok acıktı! Bay Koreyko, acaba evinizde pişmiş köfte bulunur mu? Soğuk da olsa bayıla bayıla yerdim. Yok mu? Yoksulluğun bu derecesi görülmemiştir, doğrusu. Başkan Polihayev'in yardımlarıyla "Herkül" şirketinden bunca para sızdırmanıza karşın gene de züğürtlükten kurtulamamışsınız. İşte bay Polihayev'in kendi el yazısıyla ifadesi şurada. Ayda 46 ruble kazanan küçük bir memurun gerçek kimliğini açıklıyor. Başkan Polihayev onu tam olarak tanımadığını belirtiyorsa da biz bay Koreyko'yu yeterince biliyoruz. Sanığın suçluluğu kanıtlanmıştır. Bizden şu klasörü satın alması koşuluyla sanığın hoşgörüsüne sığınıyor, kendisine çektirdiğimiz bu eziyetlerin bağışlanmasını diliyoruz. Söyleyeceklerim bu kadar.

Büyük düzenbazın konuşmasının sonuna doğru Aleksandr

İvanoviç biraz sakinleşmişti. Ellerini yazlık pantolonunun ceplerine sokarak pencereye yaklaştı. Tramvay kampanalarının çınçınlarıyla uyanan sabahın hırçınlığı tüm gürültüsüyle devam ediyordu.

Hava Kurumu Gönüllüleri ellerinde tuttukları tüfeklerin uçlarını çapa taşıyormuş gibi çaprazlama havaya kaldırarak caddelerde yürüyorlardı. Çatıların kenarlarında gezinen güvercinler söğüt ağacı kızıllığındaki pençeleriyle galvanizli yağmur oluklarına pat pat vuruyorlar, orada tutunamayıp arada bir aşağı kayıyorlardı.

Koreyko;

— Demek, o saçma telgrafları gönderen sizdiniz? dedi.

— Evet, bendim. "Portakalları fıçılara yükleyin. Karamazov kardeşler." Ne hoş bir telgraftı, öyle değil mi?

— Aptalca bir buluş!

— Ya sizi soymaya kalkışan dilenciye ne buyrulur? Hani yarı kaçık bir dilenci sokulmuştu yanınıza... Onu da mı beğenmediniz?

— Hepsi çocukça çıkışlar... Evime gönderdiğiniz, milyonerlerle ilgili kitap da öyle. Kafasına Kiev polis şapkası geçirmiş bir dolandırıcı kapımı çalınca sizin ufak çaplı bir hırsız olduğunuzu sanmıştım. Ne kadar yanılmışım? Sizi yeterince tanısam nah ele geçirirdiniz beni! İzimi öyle bir kaybederdim ki!

— Evet, yanıldığınız ortada. Polonyalı güzel İnga Zayonts'un da söylediği gibi, en kurt dalavereciler bile faka basabilirler. Çocukluk arkadaşım Kolya Osten-Baken'le evlendikten bir ay sonra ne kadar yanıldığını anlatmıştı bana.

— On bin rublemi çarpmanıza bir diyeceğim yok ama spor yapmakta kullandığım gülleleri evimden niçin çaldınız?

— Ne güllesi? Ben gülle filan çalmadım.

— Bir de utanmadan suçunuzu gizliyorsunuz. Yaptığınız saçmalıklar öyle çok ki, size ne diyeceğimi bilemiyorum.

— Herkesin hatası olabilir. Kendim de melek sayılmam. "Kusursuz kul olmaz" derler ya. Her neyse... Buradan bir an önce gitmeliyim. Güzel melez kızlar yolumu gözlüyor. İstediğim parayı ödeyecek misiniz?

— Para dediniz de... Parayla ilgili bir pürüz var. Hazırladığınız klasörü beğendim, onu satın alabilirim. Ancak elde ettiğim gelirleri hesaplarken masraflarımı, uğradığım bazı zararları göz önüne almamışsınız. Benden istediğiniz bir milyon aşırı bir tutar, ölçüyü kaçırmışsınız.

— Öyleyse sağlıcakla kalın. Yarım saat kadar daha evde beklemenizi rica edeceğim. Pencereleri demir parmaklıklı bir arabayla sizi almaya geleceklerdir.

Yüzünde tüccarlara özgü bir gülümseme beliren Koreyko;

— Bu işler böyle yürütülmez, dedi.

— Haklı olabilirsiniz. Para işlerinden fazla anlamam. Ben özgürlüğüne düşkün bir sanatçıyım, aynı zamanda soğukkanlı bir filozofum.

— Alın terimle kazandığım bir parayı durup dururken niçin vereyim size? Kendiniz de bir yolunu bulup kazanın.

— Bunun için çok uğraşmadım mı sanıyorsunuz? Bu sırada o kadar acı çektim ki, anlatamam! Berlaga'yla, Skumbriyeviç'le, başkanınız Polihayev'le konuştuktan sonra insanlığa olan tüm inancımı yitirdim. Soruyorum size, insanlara duyulan güven ve inanç bir milyon rubleye değmez mi?

— Ne yalan söylemeli, değer, değer...

Bunu söyleyen Korkeyko çok sakindi.

— Öyleyse gecikmeden gizli kasanızın bulunduğu yere gidelim. Ha, sırası gelmişken sorayım: Nerede saklıyorsunuz paranızı? Yoksa bankaya filan mı yatırdınız?

— Gidince görürsünüz. Çıkalım, hadi.

— Gideceğimiz yer uzak mı? İsterseniz bir araba tutayım.

Ostap'ın araba tutma önerisini geri çeviren Koreyko gösterişe gerek bulunmadığını, fazla yürümeyeceklerini söyleyerek konuğunu nazikçe öne buyur etti; gazete kâğıdına sarılı küçük bir paketi masanın üstünden kaptıktan sonra onun arkasından dışarı çıktı. Ostap basamaklardan aşağı inerken bir şarkı tutturmuştu: "Yakıcı sıcak Arjantin göğü altında..."

Başlık XXIII

Yufka Yürekli Taksi Sürücüsü

Sokağa çıkınca Ostap, Aleksandr İvanoviç'in koluna girdi, böylece iki dalavereci istasyon yönüne doğru yürüdüler.

Bender;

— Meğer siz sandığımdan da iyi bir insanmışsınız, dedi. Paranızdan ayrılırken ağlamaya, sızlanmaya gerek görmediniz. Hep böyle davranmak gerekir.

Uzaklardan gelen bir sese kulak kabartan ufak memur;

— İnsan iyi yürekli biri olursa kaybedeceği para milyon da olsa hiç acımaz, karşılığını verdi.

İkisi yan yana Mering caddesine saptıklarında kulak tırmalayıcı canavar düdükleri kapladı kentin dört bir yanını. Bu, dalga dalga yükselen, hüzün verici bir cayırtıydı. Sisli gecelerde bu cayırtıyı işiten denizciler tuhaflaşırlar, yaşamlarının tehlikeye girdiğini düşünerek aylıklarına zam yapılmasını isterler. Cayırtının anlamı şuydu: Kentte sivil savunma tatbikatı yapılmaktaydı. İlk canavar düdüklerinin ardından kentin başka bölgelerinden gelen daha hüzünlü zırıltı ve dırıltılar da bu cayırtıya katıldı. Caddede yürüyenler sağanağa yakalanmışçasına telaşa kapıldılar. Ancak koşarlarken hepsinin yüzünde gülücükler vardı, birbirlerine alay edercesine bakıyorlardı. Çıtlatmak için ayçekirdeği satan şişman kocakarılar göbeklerini hoplata hoplata kaçarlarken önlerine astıkları kamış sepetlerde bulunan tohumların ortasındaki cam bardaklar da zıplayıp duruyordu. Yan yana yürüyen iki rakip az ilerde, caddenin tam ortasından Adolf Nikolayeviç Bomze'nin koşarak karşıya geçtiğini gördüler. Bomze "Herkül" şirketinin dönerli kapısından içeriye kendini

dar attı. Değişik donlu atlara binmiş bir manga milis önlerinden dörtnala geçip gitti. Bir kazıl haç arabası hızını kesmeden yanlarından seğirtti. Cadde öylesine çabuk boşaldı ki, şaşırır kalırdınız. Ostap Bender, bayağı uzakta, bir grup pike ceketli moruğun eski "Florida kafe"sinin bulunduğu köşeden hızla ayrıldığını gördü. Pinponlar ellerinde gazete, başlarında melon ve panama şapkalarıyla yaya kaldırımından keklikler gibi dört bir yana kaçıştılar. Ancak adamlar daha caddenin öbür kıyısına varmadan top patlamışçasına sağır edici bir gümbürtü koptu, bu gümbürtüyü işiten zavallılar yerlerinde bir an çakılıp kaldıktan sonra dön geri koşmaya başladılar. Bu sırada ceketlerinin etekleri uçurtma gibi havalanarak neredeyse onları uçuracaktı.

Bu garibanların tavır ve hareketleri Ostap'ı bayağı keyiflendirmişti. Onları neşeyle seyrederken hemen yanında yürüyen Aleksandr İvanoviç, evden çıkarken masanın üstünden kaptığı paketi açtı.

Ostap;

— Opera komikleri! Çekilmez moruklar! dedikten sonra yanındaki Koreyko'ya yüzünü döndü.

Ancak Koreyko diye biri yoktu yanında. Dalgıç başlıklarının cam gözlüğü arkasından ona dik dik bakan acayip bir yaratık duruyordu karşısında. Dalgıç başlığının altından lastik bir hortum sarkıyordu, hortumun ucunda ise haki renk bir teneke silindir vardı. Ostap bu görüntü karşısında öyle irkildi ki, elinde olmadan havaya sıçladı.

Elini gaz maskesine doğru uzatan büyük düzenbaz;

— Bu şakanın anlamı ne? diye bağırdı. Sanık yurttaş, sizi ciddiyete davet ediyorum!

Tam o sırada beş-on gaz maskeli surat daha belirdi yanlarında, lastik hortumlular arasından Koreyko'yu seçmek olanaksızdı. Bir eliyle şapkasını tutan Ostap başını öne eğip yanındakilerin paçalarına dikkatle baktı, ütüsüz bekâr pantolonundan tam Aleksandr İvanoviç'i tanıdığı sırada birilerinin onu karga tulumba edip havaya kaldırdığını gördü.

Gür bir ses;

— Yoldaş, gazla zehirlendiniz, dedi.

Adamların ellerinden kurtulmaya çalışan Ostap;

— Kim zehirlendi? Bırakın beni! diye bağırdı.

Onu havaya kaldıran hastabakıcılardan biri neşeli bir sesle;

— Yurttaş, gazdan zehirlendiniz, karşılığını verdi. Az önce atılan gaz bombasıydı. İşte bir tane de yakınımızda var.

Gerçekten az ilerde, caddenin ortasında duran bir kasadan yoğun bir duman yükseliyordu. Ostap tanıdığından emin olduğu pantolon paçalarının ondan bilmem ne kadar uzaklaştığını gördü. Kendisini yakalayan ellerden sıyrılmak için çırpındı, debelendi ama hepsi boştu. Altı maskeli adam onu sımsıkı tutuyorlardı.

— Yurttaş, zehirlenmenin dışında bir de elinizden yaralandınız, dediler. Lütfen bize kızmayıp durumun önemini kavramaya çalışın. Şu anda sivil savunma uygulamasında bulunuyoruz. Yaranızı sardıktan sonra sizi hemen gaz sığınağına götüreceğiz.

Ostap, onu yakalayanlara karşı direnmenin yararsızlığını anlayamıyordu bir türlü. Büyük düzenbaz gece boyunca kumar oynayıp ancak şafak sökerken şansı kuyruğundan yakalayan, bu başarısıyla herkesi şaşkına çeviren, ama oyunun gidişini merak ettiği için son anda masaya oturan bir acemiye kısa sürede bütün kazandıklarını kaptıran bir kumarbaza benziyordu. Masada yüzü heyecandan sararmış olarak, cakalı cakalı oturan o değildi artık; çevresinde ona yaltaklananlar, ondan şans parası isteyenler yoktu. Beş parasız kaldığı için eve kadar yaya yürümek zorundaydı.

Tam o sırada genç bir parti üyesi kız ona yaklaştı, eteğinin önünde kızıl haç işareti vardı. Genç kız yelken bezinden dikilmiş çantasını açtı, biraz pamuk ile sargı bezi çıkardı, gülmemek için somurtarak Ostap'ın elini bileğinin üstünden sardı. Hemşirelik görevini böylece yerine getirdikten sonra çınlayıcı bir kahkaha attı, Ostap'tan sonraki yaralının yanına koştu. İkinci yaralı hiç karşı koymadan genç kıza bacağını uzattı. Büyük düzenbazı gecikmeksizin bir sedyenin üzerine koydular. Yeni bir itiş kakışın ardından lastik hortumlular arasından biri buyurucu bir sesle yapılması gerekenleri oradakilere söyledi, Ostap'a da yurttaşlık görevini ve yiğitçe davranmasını bildirdi.

Büyük düzenbaz kendisini kemerlerle sedyeye sımsıkı bağlayan görevlilere;

— Kardeşlerim, sizden rica ediyorum, dedi. Ne olur, Türk uyruklu babama eski boynuz ve toynak uzmanı sevgili oğlunun savaş alanında kahramanca çarpıştığını, ama sonunda ölüme yenik düştüğünü iletin.

Savaş alanlarında ölüme yenik düşen kahramanın son sözleri şunlar oldu:

— Çelik kanatlı kartallar, uyuyun artık! Bülbül, bülbül, yavru bülbül!

Son sözlerinin ardından Ostap'ı sedyeyle alıp götürdüler, gözlerini havaya diken yaralının çevresinde yaşanan kargaşadan haberi yok gibiydi. Bu sırada sağda solda yürek biçiminde parlak duman kümeleri patlıyordu. Yükseklerde uçan saydam selüloid uçaklar birbirlerine incecik çelik tellerle bağlıymış gibi çevrelerine tınlayıcı sesler yayıyorlardı. Top patlamalarının ardından kısa aralıklarla gene canavar düdükleri duyuluyordu.

Gaz sığınağına götürülürken büyük düzenbaz bir aşağılanmaya daha katlanmak zorunda kaldı. O sırada "Herkül" şirketinin tam önünden geçiyorlardı. Ostap bir de ne görsün, kereste şirketinin pencerelerinden memurlar ona bakmıyorlar mı? Hele saymanlık bölümünün pencerelerinin önüne bir sürü insan yığılmıştı. Küçük Lapidus birtakım el kol hareketleri yaparak Kukuşkind'i aşağıya itmekle korkutuyordu. Berlaga caddede sedyeyle götürülen Ostap'ı görünce başını eğerek gözlerini kocaman kocaman açtı. İkinci katın pencerelerinden birinde Polihayev ile Skumbriyeviç kol kola girmişlerdi, arkalarından palmiye ağaçları gözüküyordu. Sedyeye bağlı Ostap'ı tanıyarak aralarında bir şeyler konuştular, açık pencerenin kanatlarını hızla kapattılar.

Sağlıkçılar "Gaz Sığınağı 34" levhasının önüne varınca sedyeyi yere bıraktılar, Ostap'ın ayağa kalkmasına yardım ettiler. Bunu fırsat bilen büyük düzenbaz yeniden taşıyıcıların elinden kurtulmaya çalıştıysa da aynı yetkili kişi gene buyurgan bir sesle Ostap'a yiğit bir yurttaş olarak anlayışlı davranmasını bildirdi.

Eski bir kulüp binasının alt katını gaz sığınağına dönüştürmüşlerdi. Tavanı kemerli, uzun mu uzun, aydınlık bir bodrum düşünün. Birtakım savaş ve posta uçaklarının maketleri tellerle tavana sıra sıra asılmıştı. Sığınağın bitiminde küçük bir sahne

yer alıyordu, sahnenin arkasına ay ve yıldızların süslediği iki mavi pencere ile kahverengi bir kapı resmi çizilmişti. Yan duvarda asılı "Savaş istemiyoruz, ancak canımızı dişimize takarak savunmaya hazırız!" levhasının altında pike ceketliler feleğin sillesini yemişler gibi süklüm püklüm duruyorlardı. Zehirlendiler diye onları da buraya yaka paça edip getirmişlerdi. Sırtına haki renk gömlek geçirmiş bir sivil savunma uzmanı sahnede gezinip duruyor, bir yandan da sığınağın kapısından ha bire içeri getirilenlere ters ters bakıyordu.

Sivil savunma uzmanı sesinde asker sertliğiyle;

— Savaşta kullanılan zehirli maddeler etkileri bakımından şu türlere ayrılır: Boğucular, göz yaşartıcılar, zehirleyiciler, çıban çıkaranlar, sinir gazları... Göz yaşartıcı zehirliler arasında klor pikrini, bromlu benzolü, bromlu asetonu, klor asetofenonu sayabiliriz.

Ostap bakışlarını savunma uzmanından dinleyicilere kaydırdı. Genç dinleyiciler ya uzmanın ağzının içine bakıyorlar, ya anlatılanları not ediyorlar, ya da tüfek parçalarının sergilendiği panonun önünde dolaşıyorlardı. İkinci sırada tek başına oturan, spor giyimli bir genç kız vardı. Güzel bayan sahnenin arkasına çizilmiş aylı yıldızlı pencereden ayıramıyordu hüzün dolu gözlerini.

Ostap, "Güzel bir kız. Ancak onunla ilgilenecek vaktim yok. Şu anda neler düşünüyor acaba? Herhalde aklından bromlu benzol geçmiyordur. Ah-ah! Bu sabah onunla karşılaşsam, Büyük Okyanus'ta Fiji adalarına ya da Rio de Janeiro'ya gitmenin bir yolunu bulurdum," diye geçirdi içinden.

Rio'ya gitme fırsatını elinden kaçıran Ostap, sığınak boyunca bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Sayıları kırkı bulan pike ceketliler zehirlenmenin etkisinden yavaş yavaş çıkıyorlardı. Pinponlar kendilerine gelir gelmez kolalı yakalarını düzelttiler; Avrupa birliği, üç büyük devletin denizcilik konferansı ve Gandicilikle ilgili tartışmalarına yeniden giriştiler.

Titrek sesli moruklardan biri ötekine;

— İşittiniz mi? Gandi, Dandi'ye gelmiş, dedi.

Öteki de ona;

— Gandi kafalı adamdır. Dandi de öyle, karşılığını verdi.

Bu arada Dandi konusunda bir tartışma çıktı. Pike ceketlilerden bir bölümü Dandi'nin kent olduğunu, o bakamdan bir kentin kafalılığının ileri sürülemeyeceğini bildirdiler. Karşıt görüşlüler ise tam tersini söylüyorlardı. Ancak ortak bir konuda birleşmişlerdi: Çernomorsk er ya da geç serbest bölge olacaktı.

Sığınağın kapısı açılıp içeriye başka zehirlenmiş yurttaşlar girince sivil savunma uzmanı gene suratını ekşitti. Gelenler arasında Balaganov ile Panikovski de vardı. Gece çalışmasından dönerlerken yolda gaz bombası baskınına yakalanmışlardı. Gülleleri eğeledikleri sırada elleri, yüzleri öyle kirlenmişti ki, ikisi de pasaklı kedilere benziyordu. Kalabalık arasında komutanlarını görünce utançtan başlarını önlerine eğdiler.

Büyük düzenbaz düzmece süt kardeşlere;

— Ne o? Yoksa piskoposun yaş günü yemeğinden mi geliyorsunuz? diye sordu.

İş arkadaşlarının da ona Koreyko'ya ne yaptığını sormalarından çekindiği için, kaşlarını çatarak hemen hücuma geçti:

— Ee, kaz kafalılar, bu saate değin nerelerdeydiniz? Ne işler çevirdiniz? Anlatın bakalım!

Balaganov elini göğsüne koydu, saygıyla eğildi.

— Yemin ederim, bütün bunlar Panikovski'nin başının altından çıktı.

— Panikovski'nin başının altından mı? Neymiş o çıkan?

Teğmen Şmit'in çocuklarıyla ilgili anlaşmaya yan çizen ikinci süt kardeş kendini savunmaya çalıştı:

— Namusum üzerine yemin ederim ki, komutanım, suçsuzum. Size ne kadar saygı duyduğumu biliyorsunuz. Balaganov'un çevirdiği numaraya kurban gittim.

Ostap'ın iyice suratı asıldı.

— Şura, neymiş çevirdiğin numara?

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin yetkili temsilcisi;

— Demek, bana değil de ona inanıyorsunuz! dedi. Sizden izin almadan gülleleri götüreceğimi nasıl düşünürsünüz?

— Ya! Gülleleri çalan sizdiniz, öyle mi? Ama niçin?

— Panikovski onların altından döküldüklerini söyledi de...

Ostap, Panikovski'nin suratına şöyle bir baktı. Ancak o zaman adamın ceketinin altında gömlek yakalığı diye bir şey bulunmadığını, çıplak göğsünün ceketin yakaları arasından çirkin çirkin gözüktüğünü fark etti. Bunun üzerine tek sözcük söylemeden, oturduğu sandalyeden paldır küldür yere yuvarlandı. Ellerini boşlukta açıp açıp kapatırken büyük bir sarsıntıya yakalanmış gibiydi. Boğazından yanardağ kükremeleri püskürüyor, gözlerinden yaşlar fışkırıyordu. Gece boyunca duyduğu bedensel yorgunluk, Koreyko'ya karşı mücadelesinde uğradığı düş kırıklığı, süt kardeşlerin, patronlarının başarısızlığını öğrenince onu alaya alacakları korkusu müthiş kahkahalara dönüşerek sığınağın duvarları arasında çın çın çınlamaya başlamıştı. Bu gümbürtüleri duyan pike yeleklileri bir titremedir aldı, sivil savunma uzmanı zehirli maddelerle ilgili açıklamalarını sesini daha bir yükselterek sürdürdü.

Ostap'ın korkunç kahkahaları, Narzan maden suyunun binlerce iğneleyici kabarcıkları gibi boğazını gıdıklıyordu. Sonuçta büyük düzenbaz kendini toparlayarak yeniden dünyaya geldiğini, birdenbire gençleştiğini hissetti. Yorgun argın berber dükkânına giren biri de tıpkı onun gibi, soğuk usturanın yüzünde gezindiğini, makasın saçlarında şıkırdadığını, kaşlarının özel bir tarakla tarandığını, bütün bu işlemlerin sonunda kolonya sağanağına tutulduğunu hissedince birdenbire canlanıp dirilir. Hayalindeki okyanusun cilalı dalgaları kalbini serinletip güçlendirmişti. Bu canlanmanın ardından Balaganov komutanına o gün ne işler becerdiğini sorunca Ostap, gizli milyonerin bilinmeyen bir yöne kaçmasını saymazsa her şeyin tıkırında gittiğini bildirdi.

İki süt kardeş komutanın sözlerine pek aldırış etmediler. Güllelerle ilgili vartayı ucuz atlattıkları için çocuk gibi seviniyorlardı.

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi temsilcisi;

— Sayın Bender, dedi. Şurada oturan genç bayanı görüyor musunuz? Koreyko epeydir onun peşini bırakmıyor. Birlikte geziyorlar.

— Zosya Snitskaya dedikleri kız bu mu? Aman ne hoş bir rastlantı! Onu burada göreceğimi söyleseler kesinlikle inanmazdım.

Ostap böyle dedikten sonra kalabalığı yara yara sahneye yaklaştı, sivil savunma uzmanının açıklamalarını nazikçe keserek ondan zehirli gaz tutsaklığının bir-iki saat daha süreceğini öğrendi. Adama teşekkür ederek hemen oracığa, genç kızın yanına çöktü. Aradan beş-on dakika geçti geçmedi, genç bayan sahnenin arkasındaki, yalap şap boyanmış pencere resmine artık bakmaz olmuştu. Hatta bununla da kalmadı, şen bir kahkaha atarak Ostap'ın onun elinden aldığı kendi tarağını kaptı. Gelelim bizim çapkının o sırada neler yaptığına... Ostap'ın dudaklarının kıpır kıpır edişine bakılırsa genç hanıma durmadan bir şeyler anlatıyordu.

Az sonra zehirli gaz sığınağına mühendis Talmudovski'yi de getirdiler. Adam ha bire elindeki bavulları sağa sola savuruyor, onu tutanların ellerinden kurtulmaya çalışıyordu. Alnı terden sırılsıklam olmuştu, yanakları alev alev yanıyordu.

Sağlıkçılardan yetkili olanı;

— Yoldaş, elimden bir şey gelmez, dedi. Sivil savunma uygulaması yapıyoruz. Zehirli gaz bölgesine girmişsiniz.

— Ama arabayla giderken yolumu kestiniz. Anladınız mı, arabayla giderken! Görevim gereği bir an önce trene yetişecektim. Gece gidecek son treni kaçırdım, şimdi de ikincisini mi kaçırayım?

— Yoldaş, anlayışla karşılayın bizi. Bizimki de görevimizin gereği.

— Son trene arabayla yetişmeye çalıştığıma göre sizi niçin anlayışla karşılayacakmışım?

Talmudovski söylediklerinde öylesine ısrarlıydı ki, arabaya biner binmez sanki dokunulmaz, gazlardan etkilenmez bir adam olmuştu; onun üzerinde ne klor-pikrin, ne brom-aseton, ne de brom benzol öldürücü etkisini gösterebilirdi. Onun hava kurumu gönüllüleriyle tartışması, başındaki sargıdan yaralı olduğu anlaşılan, gazdan zehirlenmiş başka biri daha sığınağa getirilmese, kim bilir daha ne kadar sürecekti! Talmudovski yeni gelen yaralıyı görür görmez sesini kesti, fırsatını bulur bulmaz pike yeleklilerin arasına attı kendini. Ancak başı sargılı adam iri

gövdeli mühendisin nereye saklandığını görmüştü. O da sinsice onun arkasından seğirtti. Öfkeden kudurmuşa benziyordu.

— Mühendis Talmudovski, en sonunda yakaladım sizi, dedi. Fabrikayı bırakıp kaçmanızın nedenini sorabilir miyim?

Yaban domuzunun minicik gözleriyle çevresini tarayan mühendis kaçacak başka bir yer kalmadığını anlayınca bavullarının üstüne oturdu, bir sigara yaktı.

Başı sargılı adam bağıra bağıra anlatıyordu:

— Sonunda arayıp otelini buldum. "Az önce çıktı," dediler. Hemencecik niçin gider bu adam? Kente daha dün gelmişti. Aramızdaki sözleşmeye göre tam bir yıl bizde çalışması gerekiyordu. Bavullarını alıp çıktığını, Kazan'a gideceğini söylediler. O kaçtığına göre başka bir uzman bulmamız gerektiğini düşününce aklım başımdan gitti. Ama işte kendisi karşınızda oturuyor. Bir de sigara yaktı. Siz daldan dala seken bir kaytarıcısınız, mühendis Talmudovski. Sizin yüzünüzden üretimimiz aksadı.

Mühendis bavullarının üzerinden ayağa fırladı, onu ele veren adamı;

— Üretiminizi kendiniz aksatıyorsunuz! diye azarlayarak belinden kavradı, ikisi bir köşeye çekildiler. Mühendis orada iri bir sinek gibi vızıldayıp duruyordu. İkisinin fısıldaşmaları arasından "Böyle önemsiz bir ücretle...", "Gidin de benim gibisini bulun...", "Kent dışı görevlerden ne haber?.." sözleri duyuluyordu. Başı sargılı adam ise hüzünlü gözlerle bakıyordu mühendise.

Sivil savunma uzmanı gaz maskesinin nasıl kullanılacağını uzun uzun anlattı. Bu arada sığınağın kapısını açtılar. Bu fırsattan yararlanan pike yelekliler hep birden dışarı sökün ederek eski "Florida kafe"sinin yolunu tuttular. Talmudovski de kaçmasını önleyen adamın elinden kurtularak sokağa fırladı, arabacıya hemen yola çıkmalarını bildirdi. Sürekli bağıra bağıra konuşuyordu.

Bütün bunlar olurken Ostap yanındaki genç kızla, yani Zosya Snitskaya'yı lafa tutuyordu. Balaganov'la birlikte sığınaktan çıkan Panikovski;

— Şu pilicin güzelliğine bir bak! dedi. Eğer gülleler gerçekten altın çıksaydı, yemin ederim, onunla ben evlenirdim.

Başlarına bir sürü iş açan güllelerin lafını işitince Balaganov süt kardeşini dirseğiyle dürttü. Çünkü onların arkasından büyük düzenbaz da sığınaktan çıkmıştı, kolunda da güzel bayan vardı. Sokakta Zosya'nın yüzüne baygın baygın bakan büyük düzenbaz onunla epeyce konuştuktan sonra birbirlerinden ayrıldılar. Zosya uzaklaşırken son bir kez gülümsedi.

Panikovski komutanın yanına sokuldu.

— Söyler misiniz, deminden beri kızla neler konuşuyordunuz?

— Hiç... Havadan sudan... Eh, tamam, arkadaşlar. Şimdi iş yapma zamanı. Sanığı bir an önce bulmamız gerekiyor.

Panikovski'yi "Herkül" şirketine, Balaganov'u da Koreyko'nun evine gönderen büyük düzenbaz kendisi de gecikmeden araştırmaya gireceği iki garın yolunu tuttu. Ancak gizli milyoner yer yarılıp da yerin dibine geçmişti sanki. Üçü de onun izine rastlayamamışlardı. Şirketteki panoda işbaşı kartı asılı duruyordu. Evine de dönmemişti. Gaz bombalarının patlatılması, ardından başlayan sivil savunma uygulaması sırasında iki ayrı istasyondan tam sekiz tren değişik kentlere gitmek üzere yola çıkmış bulunuyordu.

Kaçak sanığı bulamayacaklarını önceden kestiren Ostap gene de neşesini yitirmedi.

— Arkadaşlar, bunda korkulacak bir şey yok, dedi. Çin'de bulunsaydık izine düştüğümüz bir adamı kolay kolay bulamazdık, çünkü ülkenin nüfusu 400 milyondur. Oysa bizim ülkemizde topu topu 160 milyon insan yaşıyor. Çin'dekinden neredeyse üç kat daha kolaydır işimiz. Yeter ki paramız olsun, o da bizde var.

Parayı yatırdıkları bankaya giren Ostap elinde 34 rubleyle dışarı çıktı. Yüzünde üzüntülü bir hava vardı.

— On bin rubleden kalan bütün paramız bu, dedi. Sanıyordum ki, hesapta daha altı bin ruble kadar duruyor. "Nerelere harcadık?" diye sorabilirsiniz. Söyleyeyim: Boynuz ve toynak işlemek üzere iyi bir şirket kurduk. Sürdüreceğimiz işler için bunu yapmamız gerekliydi. Sonra bir gün olsun keyfimizden geri kalmadık. Fazladan harcamalar öylesine arttı ki, bu sonuca ulaşmamız anlaşılmayacak bir durum değil. Neyse, canımız sağ olsun.

Böyle diyerek süt kardeşlere sitemle baktı. Panikovski omuzlarını silkti. Bu hareketiyle, "Ah, Bender, size saygım sonsuzdur, ama gene de eşeğin birisiniz," der gibiydi.

Balaganov ise büyük bir düş kırıklığı içinde lüle lüle saçlarını sıvazlarken;

— İşleri nasıl yoluna koyup nasıl geçineceğiz? diye sordu.

— Nasıl mı geçineceğiz? Şirketimizin bürosu ne güne duruyor? Bunca demirbaş eşyamız var, hepsini teker teker satarız. "Köye dönüş" mürekkep takımımız için her kuruluş en azından yüz ruble verir. Ya daktilo makinemiz, zımbamız, geyik boynuzlarımız, masalarımız, semaverimiz, girişe yerleştirdiğimiz tezgâh? En sonunda sıra Panikovski'nin altın dişine gelecektir. Gerçi ağırlığı bakımından altın güllelerin yerini tutmaz ama soylu bir madendir altın, para eder.

Üç kafadar yürüye yürüye şirket bürosunun önüne geldiler. Kapı aralığından dış görevlerini bitirmiş hayvancılık meslek lisesi stajyerlerinin canlı sesleri duyuluyordu. Bu sesler arasında tarım konusunu tartışan birtakım baslar, baritonlar da vardı.

Hayvancılık meslek lisesini bitiren gençler;

— İşin içinde bir bit yeniği var, diyorlardı. Bunların suç örgütü kurduklarını daha ilk günlerde sezmiştik. Boynuz ve toynak toplama kampanyası süresince topu topu 12 kilo niteliksiz boynuz satın alınmış.

Baslar, baritonlar;

— Okkanın altına siz de girersiniz, dediler. Şirketin Çernomorsk şubesinin başkanı nerede? Hani şirket yetkili temsilcisi? Çabuk bulun onları.

Bu sözleri işiten Balaganov titremeye başladı.

Ostap;

— Büro bizim için öldü artık, dedi. Buralara bir daha adımımızı atamayız. Güneşin aydınlattığı yollara vuracağız kendimizi. Zavallı Funt'u, mimarının garip hevesleri yüzünden pencerelerine kalın parmaklıklar taktığı, kırmızı tuğlalı dama götüreceklerdir.

Boynuz ve Toynak İşleme Şirketinin eski başkanı yanılmamıştı. Kanatları dibinden koparılmış üç melek henüz bürodan

üç blok uzaklaşmışlardı ki, arkalarından yetişen bir at arabasının teker takırtılarını işittiler. Arabada şirket astbaşkanı Funt sakin sakin oturmaktaydı. Onu böyle görenler gazetelerden kazandığı bulmaca parasını toplayıp evli torununu ziyarete gittiğini sanırlardı. Ancak kapı basamağında bir polis dikiliyor, pinponu sivri omzundan sıkı sıkı tutuyordu.

Araba yanlarından geçerken üç kafadar, adamcağızın;

— Başkalarının yerine hep Funt yatmıştır. I. Aleksandr döneminde de, II. Aleksandr döneminde de, I. Nikolay döneminde de, Aleksandr Fyodoroviç Kerenski döneminde de hep o yatmıştır... dediğini işittiler.

Funt çarların adlarını sayarken parmaklarını tek tek elinin içine kıvırıyordu.

Balaganov;

— Bundan sonra ne yapacağız? diye sordu.

— Dedik ya, artık ne yapacağımız belli. Şunu hiç unutmayın: Hepiniz Ostap Bender denen bir adamla aynı çağda yaşıyorsunuz. Ostap Bender'in, cep harçlığı kazanmak için her türlü malzemeyi koyduğu bir çantasının bulunduğunu hiç aklınızdan çıkarmayın. Hadi evimize, Lohankin'in yanına gidiyoruz.

Limon sokağında onları daha acı bir darbe bekliyordu. Büyük düzenbaz gördükleri karşısında apışıp kaldı.

— Dün burada bir apartman durmuyor muydu? diyebildi ancak.

Ne "saksağan yuvası" vardı ortalıkta, ne de sığınacakları bir çatı altı. Yanık kirişler arasında bir sigorta uzmanı şaşkın şaşkın dolaşıyor, yangının çıkış nedenini bulmak için karış karış her yeri araştırıyordu. Neden sonra eline boş bir bidon geçti. Adam bidonu kokladı, kuşkulu kuşkulu sallamaya başladı.

Balaganov büyük bir korku içinde gülümsedi.

— Ee, buna ne buyurulur? Şimdi bize yapacak bir şey kaldı mı?

Büyük düzenbazdan hiç ses çıkmadı. Malzeme çantasının kaybolmasından dolayı feleğini şaşırmıştı. Hintli sarığının, Brahman rahibi ile ilgili afişin, doktor gömleği ile stetoskopun, daha bilmem nice yararlı nesnenin bulunduğu sihirli çanta yoklara karışmıştı.

Ostap birazcık kendini toparlayınca;

— Alın yazısı insanla oyum oyum oynuyor, insanoğlu ise nerede oynayacağını bilemiyor, dedi.

Üç kafadar üzüntü ve düş kırıklığı sonucu yüzleri sapsarı, başlarına gelenlerden sersemlemiş bir halde sokaklarda, caddelerde epey süre sürttüler. Kendilerine omuz vuranlara, kabaca itenlere bağırmak şöyle dursun, seslerini bile çıkaramıyorlardı. Ostap'ın bankadan çıkışı sırasında omuzları düşen Panikovski bir daha dik yürümeyi başaramadı. Balaganov ise lüle lüle saçlarını sıvazlayıp duruyor, hep içini çekiyordu. Bender ikisinin de arkasında yürürken, "Bitti, bitti, her şey bitti. Hani beklediğimiz mutluluk nereye gitti?.." diye hüzünlü bir ezgi tutturmuştu. Bu karamsar düşünceler arasında yürüye yürüye Kozleviç'in kaldığı hana vardılar. Avlulun derinliğinde, sundurmanın altında sarı "Alageyik" duruyordu. Adam Kozleviç'in kendisi ise hanın meyhanesinin önünde oturuyor, çay tabağına döktüğü sıcak çayı höpürdeterek içiyordu. Bundan büyük keyif aldığı belliydi. Yüzü pancar gibi kızarmıştı.

"Alageyik"in sürücüsünün önünde ayaklarını çarparak rap diye duran Ostap;

— Adam, elimizde avcumuzda bir şey kalmadı, dedi. Yoksulların, züğürtlerin en düşüğüyüz. Sonumuz geldi. Bizi de al yanına!

Kozleviç hemen ayağa kalktı. Yüzü solmuş, üzüntüden küçülmüş komutan tam karşısında, başı açık, süklüm püklüm dikiliyordu. Adam Kazimiroviç'in açık renk Polonyalı gözleri sulandı, kollarını iki yana açarak arkadaşlarını sımsıkı kucakladı.

Genzinden aşağı akan acı göz yaşlarını yutarak;

— Taksimiz hazır. Binebilirsiniz, dedi.

— Belki çok uzaklara gideceğiz. Kim bilir, belki dünyanın öbür ucuna. Buna da hazır mısınız?

Dost canlısı Kozleviç içtenliğini hiç yitirmemişti.

— Taksi boştur. Hadi, hepiniz binin içine. İstediğiniz yere götürürüm, karşılığını verdi.

Panikovski ellerini yumruk yapmış, gözlerine bastırarak hüngür hüngür ağlıyordu.

— Bu ne yufka yüreklilik, bu ne dostça davranış! diyebildi.

Başlık XXIV

Havanın Durumu Gönül İşlerini Kolaylaştırır

Hana yerleşmelerinin ardından büyük düzenbazın yaptığı her iş Panikovski'nin tepkisini çekiyordu.

Bir gün Balaganov'a dedi ki:

— Yahu, bizim Bender iyice azıttı. Bu gidişle sonumuzu getirecek.

Gerçekten de Ostap ellerinde kalan son 34 rubleyi yiyecek dışında hiçbir şeye harcamaması gerekirken çiçekçi dükkânına gitmiş, tam 35 ruble ödeyerek çiçek bahçesi gibi kocaman bir gül buketi yaptırmıştı. Parası yetişmediği için Balaganov'dan da bir ruble borç almıştı. Güllerin arasına şöyle bir not iliştirdiğini gördüler iki süt kardeş: "Kocaman kalbimin sizin için nasıl çarptığını işitiyor musunuz?" Buketi Zosya Snitskaya'ya götürme görevi Balaganov'a düştü.

Buketi öfkeyle sallayan Balaganov;

— Neden böyle yaptığınızı anlamıyorum. Bu kadar lükse gerek var mıydı? dedi.

— Şura, siz bu işlerden anlamazsınız. Başka ne yapabilirdim ki? Mandalar gibi kocaman bir yüreğim var. Sonracığıma, böyle durumlarda paranın önemi mi olur? Kafanızı biraz çalıştırsanız ya!..

Bu sözlerin ardından "Alageyik"e bindi, Kozleviç'e kent dışına, kırlara açılmasını söyledi.

— Tek başıma kalıp kendi kendime felsefe yapmam, başımıza gelenlere kafa yormam, düşündüklerimden iyi bir sonuç çıkarmam gerekiyor.

Başkanına saygılı Kozleviç, büyük düzenbazı gün boyu deniz kıyısında, dinlenme evleri ile lüks villaların arasında dolaştırdı. Buralarda hoşça vakit geçirenler evlerinin avlularında ayaklarında terliklerle gezinirler, kroket toplarına sopa sallarlar, voleybol ağlarının dibinde hoplayıp zıplarlardı. Telgraf tellerinin vınlaması buralarda viyolonsel sesi kadar güzel gelirdi insanın kulağına.

Bahçe ve bostanlarında sebze yetiştiren kadınlar mor patlıcanları, sarı kavunları dokuma heybelere doldurup evlerine götürüyorlardı. Denizden yeni çıkan çapkın delikanlılar ıslak saçlarının üstünden mendillerini bağladıktan sonra karşılaştıkları bayanları baygın baygın süzerek, 25 yaşına kadar her Çernomorskluda bolca bulunan laf zenginliğiyle onlara iltifat yağdırıyorlardı. Eğer karşıdan iki bayan geliyorsa, Çernomorsklu çapkınlardan biri, "Ah, şu kenarda yürüyen bayan ne kadar güzel!" diye laf atıyordu. Kadınların ikisi birden kahkahayı basıyorlardı, çünkü ikisi de iltifatın kendisine yapıldığını sanıyordu. Eğer tek başına yürüyen bir kadınla karşılaşırlarsa, kadın onların hizasına gelince gençlerden biri yerinde çakılıp kalıyor, yıldırım aşkıyla çarpılmışçasına dudaklarını şaklatmaya başlıyordu. Bunun üzerine genç bayan kızarıp bozarıyor, yolun karşısına geçerken, taşıdığı mor patlıcanlardan birkaçını yere düşürüyordu. Bu da kadın avcılarını çılgınlar gibi güldürüyordu.

Arkada, "Alageyik"in sert koltuğu üzerinde tek başına yan gelip yatan Ostap koyu düşüncelere gömülmüştü. Bütün bu zorlukların üstesinden nasıl gelecekti? Polihayev'den ya da Skumbriyeviç'ten para koparmaya çalışsa eline bir şeycik geçmeyeceğinin bilincindeydi, çünkü bütün "Herkül" çalışanları dinlenceye çıkmışlardı. Kurtuluşu tımarhaneye kapanmakta bulan Berlaga zaten zırnık koklatmazdı insana. Büyük düzenbaz karşılaşacağı zorlukları bile bile Çernomorsk'ta kalabilmenin yolunu arıyordu. Kocaman manda yüreği ve zehir gibi çalışan beyniyle çok istiyordu bunu. Çernomorsk'ta daha ne kadar kalması gerektiği belli değilse de oradan ayrılmamanın bir yolunu bulmalıydı.

Öbür dünyadan geliyormuş gibi bir ses işiten Ostap başını kaldırıp yaya kaldırımına baktı. Yolun kıyısındaki dizi dizi ka-

vakların dibinden yaşlıca bir çift kol kola yürüyordu. Besbelli, az sonra yüzmek için deniz kıyısına ineceklerdi. Onların arkasından da tıpış tıpış Lohankin gelmekteydi. Lohankin'in elinde bir kadın şemsiyesi ile bir sepet vardı; sepette bir termos görünüyor, içinden de bir plaj havlusu sarkıyordu.

Lohankin yalvaran bir sesle;

— Varvara, beni dinle Varvara, dedi.

— Gene ne istiyorsun, başımın belası?

— Seninle bir kerecik daha birlikte olabilir miyiz?

Yeni kocasıyla yan yana yürüyen bayan Ptiburdukov çılgına döndü. Başını arkaya çevirmeden;

— Sen ne alçak adammışsın, be! diyerek eski kocasına çıkıştı.

Bu üç kişilik garip aile az sonra, "Alageyik"in çıkardığı toz bulutu arasında gerilerde kaldı.

Toz biraz çökünce Ostap tam denizin kıyısında, bol çiçekler arasında önü camekânlı bir işletme gördü. Alçıdan yapılmış, kir pas içindeki bir çift aslanın en alt basamaklarda durduğu bir merdivenle giriliyordu işletmeye. İçerden insanın burnunu gıcıklayan keskin armut esansı kokusu geliyordu. Ostap havayı şöyle bir kokladıktan sonra Kozleviç'e durmasını söyledi. Hemen arabadan indi, armut kokusunu derin derin içine çekti.

Camekânlı girişin üstündeki "Çernomorsk 1. Film Stüdyosu" levhasını okuyunca bir anda aklı başına geldi:

— Nasıl da farkına varmadım? dedi kendi kendine.

İki yanında duran aslan yontularından birinin ılık yelesini eliyle okşadıktan sonra yeniden arabaya bindi, hiç gecikmeden, kaldıkları hanın yolunu tuttular.

Büyük düzenbaz gece boyunca hiç gözünü kırpmadı; pencerenin önündeki düzlüğe bir gaz lambası koyarak durmaksızın yazdı, yazdı... Pencereden içeri giren ılık esinti yazılarla doldurduğu sayfaları hışırdatarak kımıldatıyordu. Ostap bir ara başını kaldırıp pencereden dışarı baktı. Karşısındaki görüntü hiç de iç açıcı değildi. Ay yeni çıkmıştı, cılız ışığıyla çevreyi güçlükle aydınlatıyordu. Hanın bütün odalarında, avluda herkes mışıl mışıl uyumaktaydı; horlayanların, kıpırdananların, derin derin

soluk alanların iniltisi birbirine karışıyordu. Hanın avlusunda bir sürü araba vardı. Malını satmak için kente getiren köylüler arabalarının içinde uyumadan önce, çaldırmaktan korktukları bütün öteberilerini başlarının altına koymuşlardı. Kuytu köşelerden, pek gözükmeyen atların ayak patırtıları geliyordu. Ostap kösteğinden kurtulmuş bir beygirin boşta kalan yularını sürükleyerek arabaların arasında dolaştığını, okların üzerinden yavaşça atladığını, başını arabaların kasasına sokarak arpa aradığını gördü. Canının istediği gibi gezinen beygir sonunda Ostap'ın yazı yazdığı pencerenin önüne yanaştı, başını yukarı kaldırıp uzattı, büyük düzenbazın yüzüne kederli kederli baktı.

Ostap beygiri kendinden uzaklaştırırken;

— Hadi, hayvan, git buradan. Senin aklın böyle şeylere ermez, dedi.

Tan sökerken hanın her yerinde bir canlanmadır başlamıştı. Bir oğlan çocuğu elinde su dolu bir kovayla arabaların arasında dolaşıyor, ayağı köstekli atlara tek tek yaklaşarak incecik sesiyle, "Atını suvarmamı isteyen var mı?" diye soruyordu. Çocuğun ilk seslenişiyle birlikte büyük düzenbaz çalışmasını bitirmiş bulunuyordu. Koreyko klasöründen boş bir kâğıt çıkardı, yazdıklarına şöyle bir başlık attı:

BOYUN
Uzun metrajlı film
Senaryo: Ostap Bender

Hayvan pazarlarında sık sık karşılaştığımız, özellikle kalabalık arasına dalan bir yankesicinin yakayı ele vermesi sırasında gördüğümüz bir kargaşa yaşanıyordu Çernomorsk 1. Film Stüdyosu'nda.

Ostap sabahleyin stüdyoya vardığında işletmenin camekânlı kapısında bir görevli oturmaktaydı. Adam içeri girmek isteyenlere giriş belgesi göstermesini istiyor, belge gösteremeyenleri de fazla uzatmadan içeri alıyordu. Mavi bereli insanlar işletmenin içinde sağa sola koştururlarken işçi kılıklı adamlarla çarpışıyorlar; sayısız merdiven basamaklarından koşa koşa yukarı çıktık-

tan sonra bir de bakıyorsunuz, aynı hızla aşağı inmeye başlamışlar. Dönemeçlerde, geçiş yerlerinde hızla yön değiştiriyorlar, daha doğrusu bir an durup şaşkın şaşkın bakıyorlar, sonra olanca hızlarıyla gidecekleri yere yöneliyorlardı. Onların neden yürümeyip hep böyle seğirttiklerine bakınca arkalarından birilerinin kamçıyla kovaladığını sanırdınız. Yalnız dışardan iş için gelenler değil; işletmedeki yönetici ve yönetmenler, bunların yardımcıları, ışıkçılar, film montajcıları, yaşını başını almış senaryo yazarları, onların danışmanları, senaryoların onaylandığını belirtmek amacıyla basılan, batmanlık dökme demir ıstampanın kolunu kaldırıp indiren görevliler... hepsi, hepsi yayından fırlamış ok gibi gidiyorlardı.

Stüdyoya girdikten sonra, her zamanki adım atışlarıyla yürümeye başlayan Ostap bunun bir işe yaramadığını, oradakilere ayak uydurmak için adımlarını sıklaştırması gerektiğini hemen anladı. Çünkü bir anlığına durup onu dinleyen de yoktu, birine soru sorabilmişse buna yanıt veren de...

Büyük düzenbaz adamların telaşının nedenini anlayınca;

— Bu işin püf noktasını kavradım. Düşmanın özelliklerini tanıyıp kısa zamanda onlara ayak uyduracaksın, hepsi bu kadar, dedi kendi kendine.

Adımlarını hızlandırır hızlandırmaz içinde bir rahatlama duydu. Hatta yönetmen yardımcılarından bir bayanla iki çift laf etmeyi bile becerdi. Eh, sonunda herkesle aynı tempoyu tutturmuştu. Kimseden geri kalmamak için yarış atları gibi onlarla burun buruna dört nala koşuyordu.

Bir senaryo sorumlusuyla karşılaşınca;

— Elimde sizin için bir senaryo var! diye bağırdı.

Beriki hızını azaltmadan sordu:

— Nasıl?

— İyi, çok iyi.

— Onu sormuyorum. Sessiz film için mi, sesli film için mi?

— Sessiz film için.

Senaryo sorumlusu kalın çoraplı ayaklarıyla hızla köşeyi dönerken bağırdı:

— İşime yaramaz.

Ostap da tırısa kalktı.

— Niçin yaramıyormuş?

— Sessiz film öldü de ondan. Sesli film için başka bir senaryo yazıp getirin.

Senaryo sorumlusu ile Ostap bir an yerlerinde kazık gibi çakılıp kaldılar, sonra ikisi birden ayrı yönlere koştular. Aradan daha beş dakika bile geçmemişti ki, Ostap önde koşturanların arkasından soluk soluğa yetişti, kim olduklarını öğrendiği iki işletme danışmanına şunları söyledi:

— Elimde sizin için iyi bir senaryo var.

— Nasıl bir senaryo?

— Sesli film için.

Danışmanlar daha büyük bir hızla tabanları yağladılar.

— İstemez, işimize yaramaz.

Büyük düzenbazın şaşkınlıktan ayakları birbirine dolaştı.

— Niçin yaramıyor? Lütfen açıklar mısınız?

— Yaramıyor dedik ya... Henüz sesli film çevrilmiyor bizde.

Canını dişine takarak koşanlara ayak uyduran Ostap yarım saat sonra Çernomorsk 1. Film Stüdyosu'ndaki durumun nazikliğini kavrayabildi. Durumun nazikliği tümüyle şundan kaynaklanıyordu: Sesli film dönemine girildiğinden stüdyoda artık sessiz film çevrilmiyordu, sessiz film dönemindeki netameli düzensizlikler yüzünden de henüz sesli film çevirme olanağı yaratılamamıştı.

İşletme yönetici ve yönetmenlerinin, bunların yardımcılarının, ışıkçıların, film montajcılarının, yaşını başını almış senaryo yazarlarının, onların danışmanlarının, hatta senaryoların onaylandığını belirtmek amacıyla basılan, batmanlık dökme demir ıstampanın kolunu kaldırıp indiren görevlinin telaşı yüzünden çalışma saatlerindeki bu çılgın koşturmaca son aşamasına varmıştı. İşte tam bu sırada şöyle bir söylenti yayıldı: Sözümona odalardan birinde bir adam sesli film çevirme olanağı yaratmaya çalışıyor, o nedenle bu tür senaryoları dört gözle bekliyormuş. Senaryosunu bir an önce yetiştirenler bu fırsattan yararlanabilirmiş. Önemli haberi işiten Ostap sora sora odanın yerini öğrendi ve bir koşuda oraya ulaştı. Büyücek odaya girince şaşır-

tıcı bir sessizlikle karşılaştı. Gözünde, sapları iple bağlanmış gözlük bulunan, bedevi sakallı ufak tefek bir adam sandalyesine yan oturmuş; öne eğilerek, zorlana zorlana bir ayağındaki potini çıkarmaya çalışıyordu.

Büyük düzenbaz yüksek sesle;

— İyi günler, yoldaş! diye selam verdi.

Ancak adamdan çıt çıkmadı. Potini ayağından sıyırınca içindeki kumu silkeledi.

— İyi günler, dedi Ostap bir daha. Size istediğiniz senaryoyu getirdim.

Bedevi sakallı yetkili içini temizlediği potini acele etmeden ayağına geçirdi, sonra da ağır ağır bağcığını düğümlemeye başladı. Bu iş de bitince yüzünü masasına döndürdü; önündeki kâğıtta yarım bıraktığı, karınca duası gibi yazıyı bir gözünü yumarak yazmasını sürdürdü.

Daha fazla dayanamayan Ostap sesini yükseltmek zorunda kaldı.

— Neden konuşmuyorsunuz? diyerek öyle bir bağırdı ki, masanın üstündeki telefon zangır zangır titredi.

Senaryo sorumlusu o zaman başını kaldırdı, gözlerini kırpıştırmaya başladı.

— Lütfen biraz yüksek sesle konuşur musunuz? Kulaklarım iyi işitmiyor da... dedi.

Sırtına alacalı bulacalı bir gömlek geçirmiş bir yönetmen danışmanı;

— Ne istiyorsanız yazıyla iletin kendisine, adamcağız sağır, dedi.

O zaman Ostap masaya oturdu, bir kâğıt parçasına "Sesli film yetkilisi siz misiniz?" diye yazdı.

Senaryo sorumlusu başını salladı.

— Evet.

Ostap akıcı yazısıyla geliş amacını bildirdi: "Sesli film için bir senaryo getirdim. Adı "Boyun", altı bölümlük bir halk trajedisidir."

Sağır adam altın çerçeveli gözlüğüyle bu yazıyı okuduktan sonra;

— Çok güzel. Sizin çalışmanızdan yararlanmak isteriz. Taze yetenekler arıyoruz, dedi.

Ostap önündeki kâğıda inci gibi yazısıyla şunları döktürdü: "Sizinle iş birliğine seve seve hazırım. Ön ödeme koşullarınız nedir?"

Sağır adam;

— "Boyun" tam istediğimiz senaryoya benziyor. Biraz oturun. Bir dakika sonra döneceğim, dedikten sonra masanın üstünden senaryoyu kaptığı gibi dışarı fırladı.

Kapının arkasında gözden yiterken şöyle bağırıyordu:

— Bundan böyle sizi de sesçiler arasında görmek isteriz. Sakın bir yere ayrılmayın. Hemen döneceğim.

Ostap odada bir buçuk saat kadar oturduğu halde ne gelen oldu, ne giden. Beklemekten sıkılan büyük düzenbaz işletmedeki herkesin hızıyla merdivenlere vardığı zaman senaryo sorumlusunun hayli zaman önce otomobiline binip işletmeden ayrıldığını öğrendi. Artık bir daha dönmeyecekmiş. Daha da kötüsü, yük arabacıları için uygulanacak kültür çalışmalarını yürütmek amacıyla ta bilmem neredeki Uman'a gönderilmiş. Sağırın şirketten giderken onun yazdığı uzun metrajlı filmin senaryosunu da yanında götürmesi Ostap'ın çok canını sıktı. Artık bu kadarına dayanamazdı. Hızını gitgide artıran insanların baş döndürücü burgacından kendini zor kurtararak ilerdeki bir kanepenin üstüne yığıldı. Sersemlediği için omzunu yanındaki bir kapıcıya yasladığının farkında bile değildi.

Herhalde çoktan beridir kafasını kurcalayan düşünceleri yanına oturan adamla paylaşmak isteyen kapıcı damdan düşercesine;

— Yönetmen yardımcısı Terentyev bana sakal uzatmamı söyledi, diyerek konuşmaya başladı. Şimdi adını unuttuğum bir filmde Navuhodonosor ya da Baltasar rolüne çıkabilirmişim. Ne yapayım, ben de kocaman bir sakal bıraktım. Görüyorsun ya, tam bir papaza benziyorum. Daha sonra Terentyev, "Artık sessiz film çevirmiyoruz. Sesli filme de uygun değilsin, çünkü berbat bir sesin var," demez mi? Şimdi ne yapacağım ben bu sa-

kalı? Teke gibi ortalıkta dolaş dur. Kesmeye kıyamıyorum, kesemeyince de başkalarının yanında rezil oluyorum.

Bu konuşmalar sırasında biraz kendine gelen Ostap;

— Nasıl, stüdyoda çekim yapılıyor mu? diye sordu.

— Ne çekimi? Bıldır Roma tarihinden sessiz bir film çekmişlerdi. O yüzden tam bir yıldır mahkemelerde sürüm sürüm sürünüyorlar.

Ostap merdivenlerden koşarak inip çıkanları gösterdi.

— Peki, bu adamlar niçin böyle koşturup duruyorlar?

— Bizim burada koşturmayan mı var ki? Yalnız yoldaş Suprugov ne yapacaksa aceleye getirmeden yapar. Aklı başında, işini bilen bir adamdır. Diyorum ki, gideyim de sakalım için ne kadar para ödeyeceklerini ona sorayım. Acaba aylık aldığım bordroya göre mi öderler, yoksa özel bir fiyat mı uygularlar?

Ostap "özel fiyat" lafını duyunca ayıktı, Suprugov'un bulunduğu yeri öğrendikten sonra doğruca onun odasına koştu. Kapıcı doğru söylemişti. Gerçekten aklı başında bir adama benziyordu bay Suprugov. Masasında sakin sakin oturuyor, başkaları gibi başında dağcı beresi taşımıyordu. Hatta yabancı ülkelerdeki mübaşirlerin giydiği türden potur benzeri pantolon bile yoktu bacaklarında. Onun yüzüne bakarken insanın gözleri dinlenirdi.

Büyük düzenbazı oldukça soğuk karşılayan Suprugov;

— Hiç vaktim yok. Size ancak iki dakikamı ayırabilirim, dedi.

— Bu kadarı da yeter bana. Size "Boyun" diye bir senaryo yazdım.

— Daha kısa söyleyin.

— Senaryo, adı "Boyun".

— Benden ne istediğinizi daha kısa açıklayın.

— "Boyun".

— Ne kadar istiyorsunuz?

— Şurada sağırın birine senaryomu vermiştim. Kendisine sorup öğrenebilirsiniz.

— Yoldaş, ne kadar istediğinizi soruyorum size. Hiç vaktim

kalmadı. Ne kadar istediğinizi söylemezseniz hemen çıkın odamdan. Sizinle uğraşamam.

— 900 ruble.

— 300 yeter. Paranızı alıp gidin. Şunu da unutmayın, fazladan bir buçuk dakikamı çaldınız.

Suprugov böyle diyerek iri harflerle bir pusula yazıp altını imzaladıktan sonra Ostap'a bunu saymanlığa götürmesini söyledi, ardından eli telefonunun almacına uzandı.

Saymanlıktan aldığı parayı cebine sokan büyük düzenbaz;

— Navuhodonosor haklıymış, dedi. Burada işini bilen tek insan var, o da Suprugov.

Ostap, Çernomorsk 1. Film Stüdyosu'ndan ayrılırken merdivenlerdeki koşturmacalar, koridorlarda seğirtenlerin baş döndürücü hızı, ortalığı kaplayan uğultu ve çığlıklar son kerteye ulaşmıştı. Her çeşidinden danışman ve yardımcılar pişmiş kelle gibi sırıtıyorlardı. İki yönetmen yardımcısı kara tüylü bir tekeyi boynuzlarından tutup sürükleye sürükleye götürüyordu, çünkü hayvanın çekilen bir filmdeki görüntüsüne hayran kalmışlardı. Yönetici yardımcıları, her türden danışmanlar, birkaç batmanlık ıstampa aletinin kolunu kaldırıp indirenler dönemeçlerde birbirlerine çarpınca hırıltılı seslerle kahkaha atıyorlardı. Evrak taşıyıcılarından bir kızcağız ucuna bez bağlı bir toz alma sopasını sağa sola savura savura götürdü. Bu kargaşada Ostap'a öyle geldi ki, yönetmen danışmanlarından mavi pantolonlu bir genç, sanki kalabalığın üzerinden uçarak tavandan sarkan abajurun yanından geçti, sonra doğruca gidip korniş çıkıntısının üstüne oturdu.

O anda işletmenin ana girişindeki saatin gongu vurmaya başladı: Dan-dun, dan-dun...

Aynı anda çığlıklar, bağrışmalar camekânlı girişin camlarını şangır şungur sesler çıkartarak sarstı. Her alanın uzmanları, bunların yardımcıları, danışmanları, montajcılar... merdivenlerden aşağı sel olup aktılar. Kocaman çıkış kapısının arkasında büyük bir yığıntı oluştu.

Dan-dun, dan-dun... ikinci gonk vuruşu.

Bu sefer kıyıda köşede kalanlar dışarı sökün ettiler. Batman-

lık ıstampanın kollarını kaldırıp indirenler, virgül koyma sorumluları, yöneticiler ile onların yazmanlığını yapan kızlar çoktan ortadan yok olmuşlardı. Ucuna bez bağlı toz alma sopası koridorda son kez gözüktü.

Üçüncü ve son gonk vuruşu: Dan-dun, dan-dun...

İşletmede kimsecikler kalmamıştı. Yalnız ve yalnız mavi pantolonlu genç, hani şu, Ostap'a kalabalığın üstünden uçmuş gibi gelen yönetmen yardımcısı, ceketinin cebi kapı tokmağına takıldığı için ciyak ciyak bağırmaya, mermer döşemeyi ayak tabanlarıyla dövmeye başladı.

Çalışma günü sona ermişti.

Balıkçılıkla geçinen bir sahil köyünden horoz ötüşleri duyuluyordu.

"Alageyik"in kasası sinema stüdyosundan kazanılan paryla dolunca, Koreyko'nun ortadan kaybolması üzerine Ostap'ın yitirdiği komutanlık otoritesi yeniden kuruldu. O da şöyle oldu: Panikovski'ye keyifle yaşaması için bir miktar para verildi, ayrıca alttan çürüyen altın dişinin yeniden yaptırılacağı kendisine bildirildi. Balaganov'a yeni bir ceket ile at semeri gibi gıcır gıcır eden bir deri cüzdan alındı. Gerçi cüzdan şimdilik boştu, Balaganov gene de komutandan aldığı armağanı ikide bir cebinden çıkarıyor, "İçinde bir şey var mı?" diye açıp açıp bakıyordu. Kozleviç'e de benzin parası olarak 50 ruble ödendi.

Handa kalan "Alageyikliler" ahlak kurallarına uygun, neredeyse tertemiz bir köy yaşantısı sürdürüyorlardı. Ellerinden gelen hiçbir yardımı han sahibinden esirgemedikleri için hancılıkla ilgili birçok şey öğrenmişlerdi. Örneğin bir ölçek arpa ile bir tabak kremanın müşterilere kaça verildiğini biliyorlardı. Panikovski arada bir avluya çıkıyor, arabaya koşulu bir atın ağzını açarak dişlerine bakıyor, "Yiğit bir aygır!" diyerek yük beygirini övüyordu. Oysa aygır değil bir kısraktır dişlerine baktığı hayvan.

Gündüzlerini hanın dışında geçiren komutan hep sokaklarda gezip tozuyor, oraya döndüğü zaman arkadaşları onu neşeli, ama hayli dalgın görüyorlardı. Büyük düzenbazın keyfine di-

yecek yoktu gene de. Akşamları hana geldiğinde "Alageyiklileri" camları kirli verandada toplanmış, çay içerken buluyor; bacak bacak üstüne atıp yanlarına oturduktan sonra onlarla koyu bir söyleşiye dalıyordu.

Bir gün Panikovski'ye;

— Yahu, ne güzelmiş hiçbir şeyi dert etmeden yaşamak! dedi. Yoksa bu söylediklerimde yanılıyor muyum?

Eski kaz hırsızının Ostap'ı kıskandığı belliydi.

— Gün boyu nerelerde sürttüğünüzü çok merak ediyorum, dedi. Kimlerle buluşup geziyorsunuz, söyler misiniz?

— İhtiyar, o kız sana göre değil, bunu aklından çıkarma!

Bu söz üzerine Balaganov keyifli bir kahkaha attıktan sonra cüzdanını gıcırdatarak açıp içine baktı, Kozlaviç ise bıyık altından kıs kıs güldü. Kozleviç komutan ile Zosya'yı birçok kez arabasına bindirip deniz kıyısında dolaştırmıştı.

Havanın iyi gitmesi gönül işlerini kolaylaştırıyor denilebilirdi. Pike yelekli pinponlar ta bilmem hangi çar döneminden beri böyle bir ağustos yaşamadıklarını konuşuyorlardı. Geceleri gökyüzünde bütün yıldızları tek tek sayabilirdiniz, gündüzler ise denizin ılık havasını Çernomorsk'un iç mahallelerine değin götürüyordu. Apartmanlar kapıcıları oturdukları yerin önünde çizgili karpuzları müşterilere bağıra bağıra satarken, bunları satın alanlar karpuzları iki ucundan bastırıp kulaklarına tutuyor, nasıl kütür kütür ettiğini anlamaya çalışıyorlardı. Akşam olunca futbol sahalarında top koşturan oyuncular terli terli evlerine dönüyordu. Bunların arkasından tozu dumana katarak koşan oğlan çocukları ünlü bir kaleciyi parmaklarıyla gösterirken, arada bir coşup onu omuzlarına alıyorlardı.

Bir akşam komutan Ostap astlarına dedi ki:

— Yarın hep birlikte eğlenceli bir geziye çıkacağız, ayrıca her birinize verilecek armağanlarım var. Şenlikli gezimize güzel bir bayan da katılıyor. O bakımdan siz değerli meslektaşlarımdan elinizi yüzünüzü yıkamanızı, kılığınızı düzeltmenizi, en önemlisi de gezi boyunca ağzınızı bozmamanızı istiyorum.

Panikovski bu konuşma üzerine öylesine heyecanlandı ki, komutandan 3 ruble borç istedikten sonra doğruca hamama

koştu, bir asker törene çıkmadan önce nasıl yıkanıp paklanırsa, o da gece geç vakitlere dek ovuna ovuna temizlendi. Gene de sabahleyin herkesten önce kalkıp Kozleviç'in başına dikildi. Meslektaşlar onun tepeden tırnağa değişmesi karşısında şaşkına döndüler. Sinekkaydı tıraş olmuş, emekli profesörler gibi pudralanmıştı. İkide bir sırtındaki ceketin eteklerini çekiştiriyor, daracık gömlek yakasının içinde boynunu zor çeviriyordu.

Hakkını yememek gerekir, gezi boyunca Panikovski çok onurlu davrandı. Zosya ile tanıştırılması sırasında tüm gövdesini öne eğerek selam verdi. Utandığı için adamcağızın yüzü pudranın altında bile kıpkırmızı kesilmişti. Ayakkabısının deliğinden çıkan baş parmağını göstermemek amacıyla otomobilde sol bacağını altına alarak oturuyordu.

Zosya'ya gelince... Kızın üzerinde kırmızı iplikle dikilmiş beyaz bir giysi vardı. Ostap'ı ve arkadaşlarını çok beğendiği belliydi. Gezi boyunca artistlerin kullandığı bir tarakla saçalarını tarayan Balaganov kaba saba şakalarıyla kızı öldüresiye güldürdü. Ama arada bir parmağıyla burnunu karıştırıyor, sonra mendilini çıkarıp parmağını sildikten sonra bunu bayrak gibi sallıyordu. Adam Kazimiroviç bir süre Zosya'ya araba kullanmasını öğreterek genç kızın gönlünü kazandı. Panikovski ise onu biraz utandırıp güç duruma soktu, çünkü gururundan dolayı konuşmak istemiyormuş gibi utangaç davranıyordu. Genç kızın komutana büyük ilgisi gözden kaçmıyor, her fırsatta yakışıklı gencin madalyonlardaki resimlere benzer yüzünden gözlerini ayıramıyordu.

Tam güneş batacağı sırada Ostap arkadaşlarına armağanları dağıttı. Kozleviç'in payına pusula biçimindeki metal bir süs düştü, Adam Kazimiroviç bunu gümüş cep saatinin kösteğine takınca bayağı sevindi. Balaganov cildi yapay deriden bir kitap aldı. Eski kaz hırsızı Panikovski'ye de mavi çiçeklerle süslü pembe bir boyunbağı verilince adamcağız sevincinden kabına sığamaz oldu.

"Alageyik" kent sokaklarına dalınca Ostap onlara dedi ki;

— Dostlarım. Biz Zosya Viktorovna ile gezintimizi sürdüreceğiz. Siz de gecikmeden hana dönersiniz. Hadi, esen kalın. Adam Kazimiroviç, lütfen siz de inin.

Handakiler derin bir uykuya dalmışlardı. Balaganov ile Kozleviç'in burunlarından gittikçe incelen müzikli hırıltılar çıkıyordu. Panikovski boynunda süslü kravatıyla avludaki arabaların arasına daldı, ellerini üzüntüyle silkelerken;

— Ah, ne güzel bayan! Ama o kızı ben baba sevgisiyle seviyorum, dedi.

Ostap ile Zosya eski eserler müzesinin merdiven basamaklarında oturuyorlardı o sırada. Şakalaşan, neşeyle gülüşen gençler müzenin önündeki, lav taşlarıyla döşenmiş geniş alanda dolaşıyorlardı. Dizi dizi çınar ağaçlarının arkasından uluslararası denizciler kulübünün ışıkları gözüküyordu. İkili-üçlü kümeler halinde gezinen, kadife şapkalı yabancı tayfalar anlaşılmayan bir dilde birbirlerine laf atıyorlardı.

Ostap'ın koluna hafifçe dokunan Zosya;

— Beni beğenip sevdiğinize göre ne gibi özelliklerim var? diye sordu.

— En başta nazlı, hoş bir kızsınız. Sizin gibisine pek az rastlanır. Sonra çok da sevecensiniz.

Müze sütunlarının gölgesinde küçük mutluluklarını düşünerek, uzun süre konuşmadan oturdular. Hava, ikisi için de sevgilinin koynuna girmiş gibi sıcak ve karanlıktı.

Zosya;

— Size Koreyko diye birinden söz etmiştim, hani? dedi. Anımsadınız mı? O adam bana evlenme önerisinde bulundu.

Ostap dalgındı.

— Ya, öyle mi?

— Ah, bilseniz, ne garip biriydi! Sonra birdenbire ortadan yok oldu.

Ostap kendini biraz toparladı.

— Demeyin! Gerçekten garip biri olmalı.

— Bugün kendisinden bir mektup almayayım mı? Şaşırdım kaldım.

Ostap yerinden sıçradı.

— Ne dediniz? Ne dediniz?

— Nasıl? Yoksa onu kıskanıyor musunuz?

— O kadar değil. O alçak neler yazmış bakalım mektubunda?

— Korkeyko niçin alçak olsun ki? Ama mutsuz ve talihsiz bir adam o. Hadi, Ostap, ayağa kalkmanıza gerek yok. Oturun yanıma. Aleksandr İvanoviç'i sevmiyorum. İnanın bana. Mektubunda oraya gelmemi istiyor.

Ostap heyecandan kendini tutamayarak bağırdı:

— Nereye gidecekmişsiniz? Neredeymiş ki kendisi?

— Yo, bulunduğu yeri söyleyemem. Besbelli, kıskanç birisiniz. Onu öldürmeye kalkmanızdan korkuyorum.

— Siz neler söylüyorsunuz, Zosya? Çok merak ettim de onun için soruyorum... Bu tür adamlar neden gizler kendilerini bilmem ki...

— Neyse, çok uzak bir yerde bulunuyor şu anda. Çok uygun bir iş yakalamış. Burada eline fazla bir para geçmiyordu. Doğu Demiryolu Hattında çalışıyor şimdi.

— Yerini tam olarak söyleyebilir misiniz?

— Bakıyorum da çok meraklısınız. Tıpkı Otello gibi kıskançsınız. Buna ne gerek var?

— Zosya, güldürüyorsunuz beni, vallahi. O aptal, yaşlı Arap'a benzer bir yanım var mı? Doğu Demiryolu Hattında ne gibi işler bulunabiliyor diye merak ettim de...

— Madem çok istiyorsunuz, söyleyeyim öyleyse. Rayların döşendiği kuzey kampında puantör olarak çalışıyormuş. "Kuzey bölgesinde" diye yazıyor, ama yerini tam olarak bildirmiyor. Görevlerini vagonun içinde yürütüyorlarmış. İvan Aleksandroviç o yerleri öyle güzel anlatıyor ki! Rayları, vagonlarda yatıp kalkan işçiler döşüyormuş. Bir yandan ray döşüyor, bir yandan ilerliyorlarmış. Çok ilginç, değil mi? Güney yönünden başka bir vagon da ray döşeye döşeye onlara doğru yaklaşıyormuş. Yakında aynı noktada buluşup, görkemli bir açılış töreni yapacaklarmış. Çölün ortasında, develerle yan yana yaşıyorlarmış. Nasıl? İlginç, değil mi?

Ostap ayağa kalkarak sütunlardan birine yaklaştı.

— Gerçekten çok ilginç. Şey... Zosya gitsek mi artık, ne dersiniz? Hem geciktik, hem de hava bir hayli soğudu. Gidelim, hadi.

Kızı kolundan tutup basamaktan kaldırdı, sonra şaşkın şaşkın bekledi.

— Yoksa beni eve kadar geçirmeyecek misiniz? diye sordu Zosya.

— Öyle ya, eve gideceksiniz. Nasıl anlatsam, bilmem ki...

Zosya bozuldu.

— Peki, öyleyse. Hoşça kalın. Beni de bir daha aramayın. Anladınız mı?

Büyük düzenbaz onu anlayacak durumda değildi zaten. Çünkü hayli uzaklaşmıştı. Gene de bir ara durdu, bulunduğu yerden;

— Siz nazlı, hoş bir kızsınız, sizin gibisi az bulunur, diye bağırdı.

Biraz ilerledikten sonra yeniden durdu, başındaki kaptan şapkasını çıkardı;

— Ne yapayım? Rio de Janeiro bambaşka bir yer, diye bağırdı.

Duraksayarak bir-iki adım daha attı, ardından şapkasını sımsıkı başına geçirdi, artık bir daha ikircime kapılmaksızın hızlı adımlarla hanın yolunu tuttu.

Daha o gece "Alageyik" hanın ana kapısından soluk farlarını ışıldatarak çıktı. Yarı uykulu Kozleviç direksiyonu güçlükle çeviriyordu. Balaganov kısa yol molalarında fırsat buldukça arabanın içinde kestirdi. Panikovski ise gecenin serinliği yüzüne çarptıkça gözlerini kırpıştırarak sağına soluna bakındı durdu. Eğlenceli araba gezintisinin pudra izleri hâlâ duruyordu yanaklarında.

"Alageyik" bir demiryolu köprüsünün altından sarsıla sarsıla geçerken büyük düzenbaz;

— Karnaval bitti artık, tamam mı? Şimdi zorlu bir yolculuk bekliyor bizleri, dedi.

Yaşlı bulmaca üreticisinin evinde, solmuş gül demetinin yanına başını koyan nazlı, hoş bir genç kız hüngür hüngür ağlıyordu.

Başlık XXV

Üç Yol Ağzı

"Alageyik"in durumu hiç de iç açıcı değildi. Hafif yokuşları bile tırmanamıyor, yürürken geri geri kaçmaya başlıyordu. Motor kapağının altından birini boğazlıyorlarmış gibi garip hırıltılar, boğuk boğuk sesler geliyordu. Gereğinden fazla yüklendiği belliydi. Taşıdığı dört kişi yetmemiş gibi, bir de fazlaca yakıt yüklemişlerdi. Taksinin bütün boşluklarına lıkır lıkır sesler çıkaran benzinle dolu bidonlar, damacanalar yerleştirilmişti. Durmadan gaza basan Kozleviç çaresiz kalınca başını çevirip komutana bakıyordu.

Ostap;

— Adam Kazimiroviç, siz bizim babamızsınız, biz de sizin çocuklarınız. Dümen kırmadan sürekli doğuya gideceksiniz. Saatinizin kösteğinde pusula biçiminde bir süs var. O size gideceğiniz yönü gösterir. Yolunuzdan şaşmayın, dedi.

Dört kafadar üç gündür yol aldıkları halde Ostap'tan başka hiçbiri yolculuklarının amacını bilmemekteydi. Panikovski püsküllü mısır tarlalarına bakarak kendi kendine söyleniyordu:

— Hiç sebep yokken niçin yollara düştük, bir türlü anlayamıyorum... Çernomorsk'ta ne güzel vakit geçiriyorduk. Rahat bir yerimize battı, besbelli.

Hele aklına güzel bayan geldikçe derin derin iç geçiriyordu. Adamcağızın sık sık karnının acıkması da cabası. Para kıtlığından yeterince doymuyordu ki...

Ostap onun yakınmalarını işitince;

— Tam gaz ileri! diye bağırıyordu Kozleviç'e. Bakın, babalık, bütün dişlerini altınla kaplatacağım. Tombul bir dul dört gözle yolunuzu bekliyor, damacanalar dolusu kefir içeceksiniz

gideceğimiz yerde. Balaganov'a da denizci üniforması diktirip ilkokula göndereceğim. Gitsin de orada okuma yazma öğrensin, bu yaşta okuma bilmemek ayıp. Adam Kazimiroviç'e, sevgili dostumuz Kozleviç'e ise yepyeni bir araba satın alacağım. Hangi markayı beğenirsiniz, Adam Kazimiroviç? "Skudebekker" mi, "Linkoln" mü, "Rols-roys" mu, yoksa "İspano-suiz" mi?

Kozleviç'in yanakları heyecandan kızardı.

— "İzott-fraskini en çok beğendiğim otomobildir.

— Peki, isteğiniz yerine getirilecek. Yeni arabanıza da "Alageyik II" ya da "Alageyiğin kızı" adını koyarız. Hiçbirinizin sızlanmasına gerek yok. Bütün gereksinmelerinizi karşılayacağım. Her ne kadar sihirli çantam yanarak yok olmuşsa da sapasağlam düşüncelerim ne güne duruyor? Günün birinde işlerimiz sarpa sararsa kendimize uygun bir kent seçer, orada boğa güreşleri düzenleriz. Panikovski gibi bir pikador var yanımızda. Onun boğaların karşısına çıkması halkı öyle coşturur ki, etek dolusu para kazanırız.

"Alageyik" baştan başa traktör izleriyle dolu geniş bir yolda ilerlerken birdenbire karşılarına bir üç yol ağzı çıktı. Sürücü şaşırarak durdu.

— Peki, şimdi nereye gitmemiz gerekiyor?

Yolcular sarı taksiden indiler, uyuşan bacak kaslarını açmak için bir süre yürüdüler. Kavşakta yana yatmış bir taş direk durmaktaydı, üzerine ise şişman bir karga konmuştu. Ufuk çizgisine yassılarak yaklaşan güneş püsküllü mısır tarlalarının arkasında batmaya hazırlanıyor, Balaganov'un gölgesi arkaya doğru uzayıp gidiyordu. Alacakaranlık yeryüzüne inmek üzereydi. Erken çıkan bir yıldız gecenin yaklaşmakta olduğunun habercisiydi.

Dört kafadarın önünde üç değişik yol vardı: Biri asfalt, öteki şose, üçüncüsü ise toprak köy yolu. Asfalt güneşin ölgün ışığıyla sarı sarı parlıyor, şosenin üstünde boz bir duman asılı duruyor, köy yolu ise dikili taşın hemen arkasında gözden siliniyordu.

Ostap taşın üstünde duran kargayı ürkütmek için bağırdıysa da kır kuşu biraz korktu, ancak hiç istifini bozmadı. Büyük dü-

zenbaz Rus masallarının kahramanlarını kendilerine şöyle yakıştırdı:

— Toplantıyı açıyorum, arkadaşlar! İşte karşınızda Ostap Bender, İlya Murometz'in ta kendisiyim. Yanımızda Dobrınya Nikitiç, yani Saşa Balaganov duruyor. Saygıdeğer Mihail Panikovski ise Alyoşa Popoviç'ten başkası değildir.

Kısa moladan yararlanarak, elinde İngiliz anahtarıyla "Alageyik"in altına yatan Kozleviç ne yazık ki masal kahramanları arasında yerini alamadı. Komutan kahramanlara yeni buyruklar vermeye başladı:

— Dobrınya, dostum, lütfen sağıma geçiniz. Mösyö Alyoşa Popoviç, siz de soluma. İkiniz de ellerinizi alnınıza siper edip ileriye bakınız!

Alyoşa Popoviç hemen isyan etti:

— Böyle şakaların sırası mı şimdi? Açlıktan karnım zil çalıyor. Bir an önce gidip karnımızı doyuralım.

— Ne ayıp, ne ayıp, Alyoşacığım? Bu söylediğiniz Rus şövalyelerine yakışır mı? Dönüp yanımızdaki Dobrınya'ya bir bakar mısınız lütfen! Onun onurlu tavırları karşısında eski destanlardan birini yazmak gelecektir içinizden. Benim sizden istediğim şu: Önümüzde üç yol uzanıyor. Bunların hangisini seçersek varacağımız yerde bol para kazanıp ileriki kötü günlerimizde harcayabiliriz? Biliyorum, bir sürücü olarak Kozleviç düz asfalt yolu yeğleyecektir. Ah, o ne dürüst, ne namuslu bir adamdır! Yaşamın çapraşık işlerinden hiç anlamaz. Söyler misiniz, asfalt yol şövalyelerin bir işine yarar mı? Bu yoldan gide gide sonunda dev bir buğday ambarına varırız. Makine gürültülerinden kendimizi kaybederiz böyle yerlerde. Sonra da ya bir biçerdöverin altında kalıp eziliriz ya da bir traktör çarpar bize. Çağdaş makineler yüzünden ölmek bize yakışır mı? O bakımdan asfalt yoldan gitmeyeceğiz! Gelelim şoseye... Kozleviç'e kalsa oradan güle oynaya gitmek isterdi. Ama komutanınız İlya Muromets'e güveniniz. Şose hiçbirimize yarar sağlamaz. Bizi ne kadar geri kafalılıkla suçlarlarsa suçlasınlar, bu yolu da seçmememiz gerekir. Sezgilerim bana buradan gidersek kaba saba kolhoz işçileri ya da onların benzeri olan densiz köy-

lülerle karşılaşacağımızı söylüyor. Böylelerinin bizlerle ne alıp vereceği olabilir ki? Köylük yerlerde çiftçilik üzerine şiirler yazmak, bostan kantatları bestelemek için malzeme toplamaya gelen edebiyat ve müzik topluluklarından değiliz biz. Öyleyse, değerli masal kahramanları, bizim için geriye toprak yolu seçmek kalıyor. "Alageyik"e böyle bir yolda gitmek yaraşır! Rus ruhu burada yatar, burada Rusya kokar bütün topraklar! Ateş kuşu bu yörelerde uçar, elbet bizim payımıza da onun kanatlarından kopan birkaç altın telek düşer. Mücevherlerle tıka basa dolu sandıklarının üzerinde zengin ejderha Koşçey oturmaktadır şimdi, ama bol kazanç sağlama döneminin son bulduğu kuşkusu düşmüştür içine artık. Sevgili masal kahramanları, eğer ejderha Koşçey'in karşısına gezgin dervişler olarak çıkarsak ondan da bir şeyler koparabiliriz. Yol yapım tekniği bakımından masal kahramanlarının gelip geçtiği toprak yoldan nefret edebilirsiniz, ancak bundan başka kurtuluş çaremiz yok. Adam Kazimiroviç, sürün arabanızı toprak yola!

Kozleviç arabasının direksiyonunu üzülerek köy yoluna kırdı. Zavallı "Alageyik" az sonra zikzaklar çizmeye, iki yana yalpalamaya, hoplayıp zıplamaya başladı. Yolcular yerlerinde düzgün oturmak için birbirlerine tutunuyor, öfkeyle sövüp sayıyor, dizleri benzin dolu bidonlara çarparak acıyordu.

Panikovski'den yakınmalar yükselmekte gecikmedi:

— Karnım acıktı! Kızarmış kaz eti yemek istiyorum! Ne diye Çernomorsk'tan ayrıldık, söyler misiniz!

"Alageyik" düştüğü derin bir çukurdan kurtulmak için çırpınıp duruyordu. Bunu başaramayınca Ostap bağırmaya başladı:

— Direksiyona sıkı sarılın, Kozleviç! Ne pahasına olursa olsun bizi bu çukurdan kurtarın! Yeter ki "Alageyik" bizi Doğu Demiryolu Hattına götürsün! O zaman kurdelelerle süslü, jantları altın kaplamalı dört tekerle ödüllendireceğim onu! Hepiniz böyle bilesiniz!

Bu durumda Kozleviç ne yapabilirdi ki? Şiddetli sarsılmalardan ötürü direksiyon halkası ikide bir elinden kayıyordu. Panikovski yeniden sızlanmaya başladı:

— Bender, sizi ne kadar sevip saydığımı bilirsiniz. Ancak anlayamadığınız bir durum var ortada. Kızarmış kazın nasıl bir şey olduğunu biliyor musunuz? Ah, bu kuşun etine bayılıyorum! Yemin ederim, tadına doyulmaz yağlı etinin bir benzeri daha yoktur! Ah, Bender! Kızarmış kazın kanatları da, boynu da bir başkadır! Canlı bir kazı nasıl öldüreceğimi anlatayım size. Önce yakalayıp toreodorlar gibi bir vuruşta boynunu bükerim. Sahnede "Karmen" operası oynarım sanki.

— Biliyorum, biliyorum. Arbatov'da seyrettik biz bunu. İkinci kez görmek istemem.

"Alageyik" çukurdan kurtulmak için debelenirken öyle bir sarsıldı ki, Panikovski, Ostap'ın üstüne devrildi. O zaman kaz hırsızı yeniden açtı ağzını:

— Düşünebiliyor musunuz? Bir kaz yolda tek başına gezmektedir. O şahane kuş ortalıkta rahatça dolaşır, bense hiç ilgilenmiyormuşum gibi yaparım. O zaman hayvan yanıma yaklaşır, tıslamaya başlar. Bu kafasızlar kendilerinin en güçlü yaratık olduklarını sanırlar, en zayıf yanları da budur. Ah, Bender, bu şahane kuşlar böylesine salaktır işte!..

Kaz hırsızı şarkı söyler gibi konuşuyordu.

— Aptal hayvan tıslayarak üzerime yürür. Sanır ki, ben hemen korkup kaçacağım. Oysa yerimde kıpırdamadan dururum. Beni bildiğiniz korkaklardan mı sandınız? Kesinlikle öyle değilimdir. Neyse, kafasız yaratık ısırmak, bir yerimi koparmak için beyaz boynunu bana doğru uzatır. Ee, bu durumda asıl saldıran ben miyim, o mu? Sakın suçu bende aramayın! Ona karşı kendimi savunmak için sarı gagasından yakalayıveririm.

Panikovski heyecanlı konuşmasını bitirmemişti ki, mideleri allak bullak eden korkunç bir gümbürtü işitildi, patlamanın ardından dört yolcu her biri değişik pozlarda yolun üzerine serildiler. Balaganov'un gövdesi yolun kıyısındaki hendekte, bacakları ise dışarıdaydı. Damacanalardan biri yuvarlanıp büyük düzenbazın karnının üstüne çökmüştü. Panikovski acılar içinde kıvranıyordu. Kendini ilk toparlayan Kozleviç oldu. Sendeleyerek birkaç adım yürüdü.

"Alageyik" diye bir araç yoktu artık. Sarı taksinin bütün

parçaları: Silindirler, yastıklar, yaylar, bakır borular yolun dört bir yanına saçılmıştı. Zavallının bağırsakları deşilmiş gibiydi. Ay ışığının altında solgun solgun parlayan arka bölümü yana devrilmiş, kendine yeni gelen Panikovski'nin yanında yatıyordu. Kopan bir zincir hendeğin içine engerek gibi uzanmıştı. Ortalığı kaplayan sessizlikte ince bir inilti işitildi, tepelerden birine fırlayan bir lastik teker yuvarlana yuvarlana geri geldi. Teker yolun ortasında bir kavis çizdikten sonra Kozleviç'in ayaklarının dibine yavaşça devrildi.

Kozleviç işte o zaman arabanın sonunun geldiğini, yeniden dirilemeyeceğini anladı. Yere oturduktan sonra başını kollarının arasına aldı. Ancak aradan birkaç dakika geçince komutan onun yanına geldi, üzüntüden değişen sesiyle;

— Adam, gidelim artık, dedi.

Adam Kazimiroviç kalkmak için yekindiyse de gerisin geriye yere çöktü.

— Hadi, gidelim, dedi Ostap bir daha. "Alageyik" eşsiz bir arabaydı, ama başka arabalar da var yeryüzünde. Çok geçmeden canınızın istediği birini seçeceksiniz. Bu olanağı size ben sağlayacağım. Şimdi hemen yola düşelim, yoksa işimize gecikebiliriz. Bir an önce karnımızı doyuralım, başımızı sokacak bir yer bulalım, bilet için para kazanalım. Gideceğimiz yer çok uzak. Hadi, kalkıver, sevgili Kozleviç! Bütün tersliklere, başımıza gelen belalara karşın yaşam güzeldir. Panikovski ortalıkta gözükmüyor. Nerede bu kaz hırsızı? Şura, gelin de Adam'ın kalkmasına yardım edin!

"Alageyik"in kaybından sonra yaşam birdenbire güçleşmişti. O geceyi açık havada geçirdiler.

Kozleviç'in koluna girip yürütmeye başladılar. Adamcağız atı bakımsızlıktan ölmüş süvarilere benziyordu. Atını yitirdikten sonra yaya kalan, herkesin kendisiyle alay ettiğini sanan bir süvari...

Ostap yıldızların altında yatar yatmaz sızdı. Balaganov ile Kozleviç derin bir uykuya daldılar. Ama Panikovski sabaha dek gözünü kırpmadı, kır ateşinin yanında soğuktan titredi durdu.

Dört kafadar şafak sökerken yola koyuldukları halde ilk kö-

ye ancak öğleden sonra 4 sularında varabildiler. Panikovski topallayarak yürüdüğü için hep geride kalıyordu. Açlıktan dolayı gözleri kedilerinki gibi ışıl ışıl parlamaya başlamıştı. Sürekli komutandan, yazgısından yakınıyordu.

Köye girdiklerinde Ostap arkadaşlarına kendisini 3. sokakta beklemelerini, o gelmeden bir yere ayrılmamalarını tembihledi. Ondan sonra da doğruca 1. sokaktaki muhtarlığa gitti. Ama oraya gitmesiyle gelmesi bir oldu.

Sevinçli bir sesle;

— İşler düzene girdi, arkadaşlar, dedi. Bize yatacak yer buldular, karnımızı da doyuracaklar. Yemeğimizi yedikten sonra kuru otlar üzerinde yan gelip yatacağız. Hani, kuru ot ve süt sefası sürmüştük bir keresinde. Unutmadınız, değil mi? Akşam olunca köylülere temsil vereceğiz. On beş rubleye pazarladığım akşam temsilinin parası şimdiden cebimde. Şura, siz ezbere şiirler okuyacaksınız, ben de iskambil numaraları, çeşitli cambazlıklar sergileyeceğim. Panikovski'ye gelince... Onu göremiyorum, nerede bizim kaz hırsızı? Demin arkamızdan gelmiyor muydu?

— Az önce buradaydı, dedi Kozleviç.

Üç kafadar o sırada bir evin önünde durmaktaydılar. Panikovski'yi görmeye çalışırlarken çitin arkasından kaz çığlıkları ile bir kadının bağırtısını işittiler. Aynı anda havada beyaz tüyler uçuşmaya başladı. Hemen ardından sokağa fırlayan Panikovski'yi gördüler. Toreodorun ellerinin adamcağıza ihanet ettiği belliydi, kendini savunayım derken kazın işini bitirememişti. Kadın onu elinde bir sopayla kovalıyordu.

Kendini avludan dışarı zor atan Panikovski;

— Kaltak karı benden ne istiyor, bilmem ki! diye homurdandı.

Ostap üzüntüsünü gizlemeye gerek görmeden;

— Sen ne baş belasısın, be adam! diye bağırdı. Densizliğin yüzünden akşam temsilimiz suya düştü. Kazandığımız 15 rubleyi köylülere kaptırmadan hemen kaçalım buradan.

Panikovski'nin arkasından yetişen kadın yaman hırsızın omuz başlarına birkaç sopa patlatmayı başardı. Süt kardeşler arasındaki anlaşmayı bozan düzenbaz, yere düşüp birkaç kez

yuvarlandıysa da çabucak toparlanarak tabanları yağladı. Kadın, hırsızdan öfkesini çıkardıktan sonra sevinç içinde geri dönerken üç arkadaşını da tehdit etmekten geri durmadı.

Hızlı adımlarla köyden çıkan büyük düzenbaz öfkeden titriyordu.

— Yalnız artistlik mesleğimiz kesintiye uğrasa gene iyi, dedi. Öğle yemeği ile rahat uykumuzdan da yoksun kaldık.

Üç kilometre taban teptikten sonra Panikovski'ye ancak yetişebildiler. Kaz hırsızı bir hendeğin içine gizlenmiş, durmadan kara talihinden yakınıyordu. Yorgunluktan, korkudan, çektiği bunca acıdan sonra beti benzi atmıştı; yüzünde yaşlıların pembeliğinden eser yoktu. Öylesine acınası bir durumdaydı ki, ona gerekli cezayı vermeye yemin eden komutan bu niyetinden vazgeçti.

— Bizim masal kahramanı Olyoşa Popoviç'in güçlü omuzları yediği sopalardan sonra bayağı çökmüş, diye alay etti.

Arkadaşlarının üçü de Panikovski'ye nefretle, iğrenerek bakıyorlardı. Kaz hırsızı onların arasına katılmaktan korktuğu için en geride, süklüm püklüm yürüyor;

— Beni bekleyin, ne olur, hızlı yürümeyin. Hastayım, yaşlıyım, kendimi iyi hissetmiyorum. Bembeyaz kaz eti! Kaz budu! Kaz boynu! Güzel bayan! Siz ne alçakmışsınız be! diye homurdanıyordu.

Yaşlı adamın ağlayıp sızlamalarına alışan arkadaşlarının ona aldırdıkları yoktu. Üçü de açlıktan kıvranıyor, bir an önce bir şeyler bulup karınlarını doyurmak istiyorlardı. Bugüne değin hiçbir zaman böylesine darda kalmamışlar, böyle açlık çekmemişlerdi. Öte yandan yol bitmek bilmiyor, Panikovski ile araları gitgide açılıyordu. Önde yürüyenler otları sararmış bir koyağın dibine indikleri zaman kaz hırsızı ta gerilerde, yamacın tepesinde kara bir nokta gibi kalmıştı.

Açlıktan karnı sırtına yapışan Ostap;

— Bizim ihtiyar çekilmez biri oldu, dedi. Onu gözden çıkarmamız gerekiyor. Şura, gidin de şu numaracıyı getirin.

Canı sıkılan Balaganov ister istemez tepeye tırmanmaya başladı. Ama daha yokuşun sonuna varmadan Panikovski'yi görmez oldular.

Balaganov el kol hareketleriyle uzaktan bir şeyler söylemeye çalışırken Kozleviç durumu kavradı.

— Bizimkinin başına kötü bir şey gelmiş olmalı.

Komutanla ikisi yamaç yukarı yürüdüler.

Kaz hırsızı yolun ortasında mumya gibi kıpırtısız yatıyordu. Pembe boyunbağı göğsünde yana kaymıştı. Kolunun biri çaresizce sırtının altında duruyordu. Gözleri arsız arsız gökyüzüne dikilmişti. Adamın çoktan cızlamı çektiği belliydi.

Ostap bir şey söylemiş olmak için;

— Kalp sektesi, dedi. Stetoskopum olmadan da anlarım. Zavallının sonu buymuş...

Böyle dedikten sonra yüzünü Panikovski'den öbür yana çevirdi. Balaganov ise gözünü eski dostundan ayıramıyordu. Bir an suratı çarpılarak dedi ki:

— Gülleler yüzünden zavallıya bir güzel sopa çekmiştim. Daha önce de kavgalarımız oldu.

Kozleviç'in aklına paramparça dağılan arabası geldi. Panikovski'ye korkulu bir bakış fırlattıktan sonra Latince dualar okumaya başladı.

Büyük düzenbaz hemen;

— Adam, bırakın dua okumayı! diyerek araya girdi. Sizin ne dualar okuyacağınızı biliyorum. Zeburdan sonra "Tanrı verdi, Tanrı aldı." Daha sonra "Tanrı'nın dediği olur." En sonra da "Panikovski kurtuldu, gittiği yerde bizden daha rahattır," diye saçma sapan ilahiler söyleyeceksiniz. Adam Kazimiroviç, bunların hiçbirine gerek yok. Şu anda yapacağımız tek şey, ölüyü toprağa gömmektir.

Kaz hırsızını sonsuz olarak yatacağı yere gömdüklerinde hava iyice kararmıştı. Burası yağmurların doğal olarak oyduğu, dik bir taşın dibindeki çukurdan başka bir şey değildi. Taş, kim bilir, ne zamandan beri burada dimdik durmaktaydı. Belki üzerinde şöyle bir yazı da vardı: "Toprak ağası emekli binbaşı Volk-Lisitsa'nin* mülküdür." Yani çarlık döneminden kalma bir sınır taşıydı. Panikovski'yi çukura koyduktan sonra üstünü

* Kurt-Tilki –ç.n.

sopalarla kazdıkları toprakla örttüler. Sonra da üç kişi omuz verip, biraz yerinden oynamış olan dikili taşı mezarın üstüne yatırdılar. Mezar şimdi tamam olmuştu. Büyük düzenbaz eline bir tuğla parçası aldı, üst üste kibrit çakarak taşa şu yazıyı yazdı:

Burada nüfusta kaydı olmayan
MİHAİL SAMUİLEVİÇ PANİKOVSKİ
yatmaktadır

Sonra kaptanlık şapkasını başından çıkardı, arkadaşlarına şöyle bir söylev çekti:

— Toprağı bol olasıya sık sık haksızlık ettiğimi biliyorum. Peki, kendisi ahlaklı bir adam mıydı diye sorarsanız, kesinlikle böyle biri olmadığını söyleyeceğim size. Zamanında kör numarası yapmış, teğmen Şmit'in düzmece oğlu, uslanmaz bir kaz hırsızının karşısındayız. Toplumun sırtından geçinmek için bütün ustalığını kullanmış biridir. Acaba insanlar onun kendilerini aldatarak geçinmesini hoş görmüşler midir? Hayır! Mihail Samuileviç ile onların görüşleri arasında büyük bir çelişki vardı. Arkadaşımız bencil yaratılışı dolayısıyla bu çelişkiyi görememiş, o yüzden de tahtalı köyü boylamıştır. Onun için bütün söyleyeceklerim budur.

Balaganov ile Kozleviç komutanlarının veda konuşmasından hoşnut kalmadılar. Bunun yerine Panikovski'nin toplum için yararlı eylemlerinden, yoksullara yaptığı yardımlardan, duyarlılığından, çocuk sevgisinden, genelde her ölenin arkasından söylenen iyiliklerinden söz etseydi çok memnun kalırlardı. Balaganov dayanamayıp mezara doğru bir adım yaklaştı, belki kendisi de bir şeyler söyleyecekti, ancak komutan şapkasını başına geçirdiği gibi hızlı adamlarla oradan uzaklaştı.

Küçük ordudan kalan üç kişi koyağı arkada bırakıp tepenin arkasını aştıklarında karşılarına küçük bir demiryolu istasyonu çıktı.

— İşte size bir uygarlık merkezi, dedi Ostap. Belki burada birkaç lokma yiyecek bulur, kanepelerin üstüne uzanıp yatarız.

Sabah kalkar kalkmaz ver elini doğu illeri! Ne dersiniz?

Zavallı "Alageyik"in sürücüsü ile seyir mühendisinden ses çıkmadı.

— Yeni güveyler gibi niçin susuyorsunuz?

Balaganov;

— Kusura bakmayın, Bender, sizinle ben gelemeyeceğim. Artık size inanmıyorum. Nereye gideceğimizi bile bilmiyoruz. Gideceğimiz yerde tümüyle yok olacağımızı düşünüyorum. Ben burada kalacağım.

Kozleviç de;

— Ben de aynı şeyi söyleyecektim, dedi.

— Nasıl isterseniz.

Bunları söyleyen Ostap'ın sesinde buz gibi bir soğukluk vardı.

İstasyonda yiyecek bir şey bulamadılar. Bekleme salonunda iki köylü kadın çuvallar üzerinde uyuyorlardı. İstasyonda görevli birkaç kişi hepsi birden dışarı çıkmışlar, tahta peronda gezinirken semaforların arkasından doğacak güneşin aydınlığına bakıyorlardı.

Ostap;

— Hangi treni bekliyorsunuz? diye sordu.

Başındaki parlak kenarlıklı kırmızı şapkasını düzelten istasyon şefi sinirli sinirli;

— Özel treni bekliyoruz, karşılığını verdi. İki dakika gecikti. Katar özel amaçlı olduğu için fazla bekletemeyeceğiz.

Çok geçmeden bir uğultu koptu, uğultunun ardından ilerden kurt gözleri gibi bir çift göz parladı, sonra da beklenen katar korkunç bir hızla istasyona girdi. Üç kafadarın önünden konforlu vagonların geniş camlı pencereleri ile vagon-restoranın masalarında duran çiçek buketleri, şampanya şişeleri arka arkaya geçti. Katar daha durmadan kondüktörler ellerinde fenerlerle vagon basamaklarından aşağı atladılar, ortalığı Rusça konuşmalarla birlikte yabancı şiveler sardı. Vagonların yanlarına boydan boya çam dallarından yapılmış çelenkler ve "Doğu Demiryolu Hattının Emekçilerine Selam!" afişleri asılmıştı.

Anlaşıldığı kadarıyla özel tren özel konukları yeni demiryo-

lu hattının açılışına götürüyordu.

Büyük düzenbaz birden ortalıktan yok oldu. Az sonra yeniden ortaya çıktığında arkadaşlarına şunları fısıldadı:

— Nasıl olacağını bilmiyorum ama bu trenle ben de gidiyorum. Size son kez soruyorum, benimle gelmek ister misiniz?

— Hayır, dedi Balaganov.

— Ben de gelemeyeceğim. Daha fazla dayanamam, dedi Kozleviç.

— Peki, burada yapacağınız bir şey var mı? diye sordu büyük düzenbaz.

Şura Balaganov:

— Ben başka ne yapabilirim ki? Teğmen Şmit'in oğlu olmayı sürdüreceğim.

— Ben de "Alageyik"in yanına gideyim de onarıp onaramayacağıma bir bakayım. Belki bir şeyler yaparım.

Ostap birkaç söz daha söylemek istediyse de keskin bir düdük konuşmasını yarıda kesti. Bunun üzerine Balaganov'u kendine doğru çekip omzunu sıvazladı, Kozleviç'le yanak yanağa öpüştü, elini salladı; lokomotifin ilk çekişinin ardından birbiriyle tokuşmaya başlayan vagonlardan birinin basamaklarının arkasından koştu. Ancak ayaklarını basamağa koymadan geriye döndü, köyde sattığı temsilin parası olan 15 rubleyi Kozleviç'in avcuna sıkıştırdıktan sonra kendini vagondan içeri attı.

Bir an başını çevirip geriye baktığında leylak rengi sisler arasında iki kişinin demiryolu setinin üzerine doğru yürüdüklerini gördü. Balaganov teğmen Şmit'in huzursuz oğullarının arasına katılmak üzere gidiyordu. Kozleviç ise "Alageyik" kalıntılarından bir sonuç almaya çalışacaktı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞİŞİK BİR YÜZ

Başlık XXVI

Özel Tren Yolcusu

Moskova'daki Ryazan garının asfaltlanmış peronunda birkaç vagonluk özel bir katar beklemekteydi. Vagonların sayısını belirtirsek tam altı taneydi. Bunlardan biri aslında bagaj içindi, ancak özel yolcuların yiyecek erzakı bozulmasın diye bu seferlik buzhane olarak kullanılacaktı. İkinci vagonda beyaz başlıklı, beyaz gömlekli aşçıyı görür görmez burasının lokanta olduğunu anlardınız. Üçüncü vagon hükümet yetkililerine ayrılmıştı. Sondaki üç vagonun pijama çizgili kılıflarla kaplı koltuklarında ise emek kahramanı işçiler ile yerli yabancı gazeteciler gidecekti.

Katar, Doğu Demiryolu Hattının yakında tamamlanacak olması dolayısıyla yapılacak törene özel konukları götürmek üzere hazırlanmıştı. Yolculuk bayağı uzun sürecekti. Emek kahramanı işçiler saplarından asma kilitler sarkan sepetlerini, kendilerine ayrılan vagonlar arasındaki sahanlığa zorla yerleştirmeye çalışıyorlardı. Sovyet gazeteciler ise ellerindeki tahta bavulları sallaya sallaya peronda bir oraya koşturuyorlardı, bir buraya... Yabancı gazetecilere gelince... Onlar da eşyalarını taşıyan hamalların arkasından ağır ağır yürüyorlardı. Ne çok da ıvır zıvırları vardı bu insanların? Üzerlerinde turist bürolarının, vapur acentelerinin renkli etiketleri yapıştırılmış şişkin deri bavullar mı istersiniz, kocaman sandıklar, karton kutular mı?

Her yolcu, kapağında rayları koklayan bir deve resminin bulunduğu broşürden birer tane edinmişti. İsteyenler bunları hemen ilerdeki bagaj arabasından ücretsiz alabilirdi. Bu broşürün yazarı gazeteci Palamidov, kitapçığı kapışan yolculara böbürlenerek bakarken bagaj arabasının yanından fazla ayrılmadı, çev-

resinde döndü durdu. Palamidov, Doğu Demiryolu Hattı konusunda uzman sayılırdı, şimdi de oraya üçüncü kez gidiyordu.

Trenin kalkma saati yaklaşmıştı; ancak peronda bu insanları merakla izleyenlere, yolcular ile onları uğurlayanlar arasındaki vedalaşma sahnesi bayağı garip gözüktü. Adamların davranışları normal yolcu katarlarında gidenler ile onları uğurlayanlara hiç benzemiyordu.. Birincisi, peronda yolcu uğurlamaya gelen bir tane bile yaşlı kadın göremezdiniz; ikincisi, vagon pencerelerinden sarkıtılan bebeleri yanaklarından emenlere de, sevgili dedelerine son kez acılı bakış fırlatanlara da rastlayamazdınız. Ayrıca vagonların açık pencereleri önünde dikilirken cereyana kapılmaktan korkan, gözleri buğulu dedelerden hiçbiri yoktu. Öpüşüp koklaşanları da göremiyordunuz.

Emek kahramanı işçileri perona sendika yetkilileri getirmişlerdi. Bu görevi üstlenen yetkililer uğurlayacakları işçiler gardan ayrılırken onları kucaklayıp öpme konusunda henüz bir karar vermiş değillerdi. Geziye Moskova'dan katılan gazetecileri, gazetelerin yönetim temsilcileri yolcu edecekti. Bunlar genellikle meslektaşlarını ellerini sıkarak uğurlarlardı. Sayıları 30'a varan yabancı gazeteciler ise yolculuğa hanımları, gramofonları ile birlikte katıldıklarından, bu kişileri kimsenin uğurlamasına gerek kalmıyordu.

Geziye katılacak olanlar, içinde bulundukları heyecan dolayısıyla sürekli yüksek sesle konuşuyor, not tutmak amacıyla ikide bir bloknotlarına sarılıyor, böyle ilginç bir yolculuğa çıkmaktan çekinenleri azarlamamak için kendilerini zor tutuyorlardı. Lavuazyan adındaki gazeteci meslektaşları arasında en heyecanlısı gözüküyordu. Ruhça çok genç olan bu adamın saçlarına dikkatle baksanız, birbirine girmiş sık lüleler arasında kırlaşmış saç telleri görebilirdiniz. Bu heyecanlı gazeteci kendilerini yolcu etmeye gelenlere durmadan şöyle bağırıyordu:

— İnsan size baktıkça tiksiniyor! Doğu Demiryolu Hattının ne anlama geldiğini daha ne zaman öğreneceksiniz?

Eğer sürekli yanında taşıdığı daktilo makinesi o anda kucağında olmasa –arabacı yamçılarının bezinden bir kılıfı vardı makinenin– arkadaşlarından birinin suratına öfkeyle öyle bir tokat

patlatırdı ki, böyle yaptığı için ona kesinlikle hak verirdiniz. Adamın gazetecilik mesleğine bağlılığı, gazete haberciliğinin önemini kavramış biri olduğu hiç gözden kaçmıyordu. "Ah, fırsat çıksa da garda olup bitenler hakkında gazeteme bir yıldırım telgraf çeksem!" deyip duruyordu kendi kendine.

Sendika yetkilileri arasında gara en erken gelmiş bulunan Uhudşanski, zaman doldurmak için katar boyunca ileri geri taban tepmekteydi. Adamın elinde Semyonov-Tyan-Şanski'nin yazdığı, "Rus asıllı yurttaşlarımızın Türkistan bölgesinin coğrafyasını tanıması için turistik rehber" adında, 1903 baskılı bir kitap bulunmaktaydı. Uhudşanski geziye katılacakların yanına varınca şöyle diyordu:

— Nasıl, siz de bizimle geliyor musunuz? Hadi bakalım, gelin, gelin!

Uğurlayıcılardan oluşan bir gruba yaklaşınca da;

— Ya, siz kalıyorsunuz demek ki. Kalın bakalım, kalın, kalın, diyordu.

Bir keresinde kimin gidip, kimin kalacağını sora sora ta katarın başına vardı, orada lokomotifin yanında dikilerek makiniste;

— Nasıl, çalışıyor musunuz? Hadi bakalım, çalışın, çalışın! dedi.

Yolculuk edeceği kompartımana girince hemen kanepeye oturdu, sendika gazetesinin son sayısını açtıktan sonra kendi yazdığı "Gezici Bakkaliyeleri İyileştirme Komisyonunun Çalışmalarını Etkinleştirelim" başlıklı, "Komisyonlar Yeterince Etkin Değildir" alt başlıklı makaleyi okumaya daldı. Makalede bir toplantının nasıl geçtiğinden söz etmekteydi. Uhudşanski'nin bu toplantıyla ilgili izlenimleri kısaca şu sözcüklerle dile getirilebilirdi: "Tartışıyor musunuz? Hadi bakalım, tartışın, tartışın!" Adamcağız pek merak ettiği kendi makalesini tren kalkıncaya dek bir daha sindire sindire okudu.

Uğurlamaya gelenler arasında yassı pembe burunlu, kadife favorili biri daha vardı. Adam herkesi korkutan şöyle bir kehanette bulundu:

— Ben böyle yolculuklarda çok bulundum, o bakımdan yol-

da başınıza neler geleceğini adım gibi biliyorum. Şurada yüz kişi kadar varsınız. Yolculuğunuz zorluklar içinde, en azından bir ay sürer. Aranızdan iki kişi küçük bir istasyonda topluluktan kopacak; bir hafta aç, susuz, belgesiz dolaştıktan sonra güç bela ötekilere yetişecek. Ayrıca muhakkak birinizin bavulu çalınacaktır. Ya Palamidov'un ya Lavuazyan'ın ya da Navrotski'nin... Bavulunu yitiren kişi yolculuk süresince büyük sıkıntılara katlanacak, her sabah birinizden tıraş fırçası isteyecektir. Ama fırçayı temizlemeden geri verirken bu sefer de tıraş kabını kaybettiği görülecektir. Aranızdan biri tahtalı köyü boylamadan bu yolculuk son bulmayacak, ölenin arkadaşlarından biri cenazeyi Moskova'ya götürmek zorunda kalacağından, demiryolu hattının birleşme törenine katılamayacaktır. Ah, uzak bir yere cenaze götürmek ne kadar sıkıntı verici, ne iğrenç bir şeydir, bilemezsiniz! İnanın bana, aynen böyle olacaktır! Aranızda kavga gürültü çıkmayacak mı sanıyorsunuz? Bu gibi şeyler tren yolculuğunun kaçınılmaz olaylarındandır, yüzde yüz olur... İçinizden biri, diyelim Palamidov ya da Uhudşanski, topluluk arasında yakışmayan bir harekette bulunacaktır. Herkes onu ayıplamaya, kınamaya başlayınca seninki ağlayıp sızladıktan sonra trende herkese küsecektir. Böyle şeyler başıma çok geldiği için bilirim. Ülkemizin doğu cumhuriyetlerine başınızda şapkalarla, berelerle gidiyorsunuz, ama dönüşte hepinizin kafasında birer Özbek takkesi bulunacaktır. Biliyorum, aranızdan en salağı, gittiği yerlerden tam donanımlı bir Buhara Yahudisi latası satın almadan Moskova'ya dönmeyecektir. Başında, kenarına çakal kürkü dikilmiş kadife şapka, sırtında yorgan gibi kalın, pamuklu bir cüppe olmadan durabilir mi böyle bir salak? Giydiği şeyler de ne yakışır bu aptala, öyle değil mi? Akşam olunca vagonlarınızda "Stenka Razin" şarkısını söyleyecek, "Atalım onu gemiden aşağı, uygun bir dalganın koynuna!" diye aptal aptal uluyacaksınız. Yabancı gazeteciler de, "Anamız Volga'dan aşağı, sür notr mer Volga" diye böğüreceklerdir.

Bu sözleri dinleyen Lavuazyan öyle öfkelendi ki, kucağındaki daktilo makinesini kaptığı gibi berikinin kafasına indirmesine ramak kaldı.

— Bizi kıskandığınız için bunları uyduruyorsunuz, öyle değil mi? Biz şarkı markı söylemeyeceğiz.

— Hem öyle bir söylersiniz ki, yol boyunca şarkılardan diliniz damağınız kurur. Ben hepsini biliyorum.

— Söylemeyeceğiz işte!

— Hayır, söyleyeceksiniz!

— Eğer onurlu insanlarsanız oraya varınca bana bu konuda iki satır mektup yazarsınız.

Tam bu sırada kısık bir çığlık duyuldu. Foto muhabiri Menşov bagaj vagonunun tepesinden aşağı düşmüştü. Adamcağız fotoğraf makinesini başının üstünde tutarak peronda birkaç saniye yattı. Sonra toparlandı, makinenin merceğine kaygılı kaygılı baktıktan sonra yeniden düştüğü yere tırmandı.

Elinde okuduğu gazeteyle birlikte vagonun penceresinden başını uzatan Uhudşanski;

— Nasıl, düşüyor musunuz?.. dedi ama gerisini getirmedi.

Foto muhabiri onu küçük görürcesine;

— Buna da düşmek mi denir? diye mırıldandı. Gorkiy kültür ve dinlenme parkındaki helezondan düşüşümü bir görseydiniz!

Uhudşanski yarım bıraktığı sözünü;

— Hadi bakalım, düşün, düşün! diye tamamlayarak başını pencereden içeri soktu.

Menşov vagonun tepesine tırmandıktan sonra orada bir dizinin üstüne çöktü, çalışmasını kaldığı yerden sürdürdü. Eşyalarını kompartımana yerleştirdikten sonra perona gezmeye çıkan Norveçli bir yazar, foto muhabirinin bu olağanüstü çabası karşısında onu hayran hayran izlemeye koyuldu. Norveçlinin çocuklarınkine benzeyen, mısır püskülü gibi sarı saçları ile minicik bir İskandinav burnu vardı. Menşov'un çalışmasından çok etkilendiği için duygularını başkalarıyla da paylaşmak istiyordu. O niyetle, Tryohgorki kentinden gelen yaşlı bir emek kahramanının yanına hızlı adımlarla yaklaştı, işaret parmağını adamın göğsüne bastırarak tiz bir sesle;

— Siz! diye bağırdı.

Sonra parmağını kendi göğsüne bastırdı, aynı tiz sesle;

— Ben! dedi.

Böylece bildiği bütün Rusça sözcükleri tüketmiş olarak tatlı tatlı gülümsedi, kendi vagonuna doğru seğirtti. Çünkü tam o sırada ikinci kampana vurmuş bulunuyordu. Yaşlı emek kahramanı da bineceği vagona koştu. Menşov bulunduğu yükseklikten apar topar aşağı atladı. Başlar öne eğildi, yüzlerde son gülücükler ışıldadı, bir fıkra yazarı siyah kadife yakalı paltosuyla koşarak vagonuna güçlükle yetişti. Kataın kuyruğu çıkış makasını geçtiği sırada, aralarından su sızmayan iki muhabir, Lev Rubaşkin ile Yan Skameykin gar lokantasından dışarı fırladılar. Skameykin'in dişleri arasında Viyana tarzı pişirilmiş yarım köfte vardı. İki can dost köpek yavruları gibi hoplaya zıplaya peron boyunca koştular, peron bitince petrolle kirlenmiş toprak üzerinde de sürdürdüler koşmalarını. Trene yetişemeyeceklerini anlayınca epey ilerde, ta traversler arasında durdular.

Sovyetler Birliği'nin şantiyeye dönüşmüş başkenti Moskova'dan yola çıkan tren sağır edici şarkısına başladı. Katar tekerleriyle rayları takır takır dövüyor, köprülerin üzerinden geçerken kahkahalar atıyor, ancak yazlık evlerin arasında biraz sakinleşse de hızını gitgide artırıyordu. Birkaç gün içerisinde yer küremizin üzerinde kocaman bir eğri çizecek, bu sırada birkaç iklim kuşağını geride bırakacak, serin havaların ardından çöl sıcaklığına girdiğinde büyüklü küçüklü birçok kenti geride bırakacak, Moskova'nınkinden sonra dört saat dilimini daha aşacaktı.

Birinci günün akşamına doğru Sovyet habercilerinin bulunduğu vagona iki kapitalist ülke gazetecisi girdi. Bunlardan biri özgür düşünceli Avusturya gazetesinin temsilcisi bay Hendrich ile Amerikalı Hiram Burman'dı. Sovyet meslektaşlarıyla tanışmaya gelen bu iki kişiden bay Hendrich kısa boyluydu, mister Burman'ın başında ise kenarları kıvrık kadife bir şapka vardı. İkisi de Rusçayı bayağı düzgün konuşuyorlardı. Yabancı gazeteciler ile yerliler koridorda karşılaşınca bir süre konuşmaksızın ayakta dikildiler, bu sırada birbirlerini merak içinde süzdüler. Konuşmanın canlanması için ilkin Moskova Sanat Tiyatrosu'ndan laf açıldı. Hendrich bu tiyatrodan övgüyle söz etti, Burman ise kaçamak sözlerle, bir siyonist olarak kendisini SSCB'de en çok Yahudi sorununun ilgilendirdiğini bildirdi.

Palamidov;

— Ülkemizde Yahudiler konusunda hiçbir sorun yok, dedi.

Hiram;

— Ne, Yahudi sorunu yok mu ülkenizde? Nasıl olmaz? diyerek şaşkınlığını dile getirdi.

— Yok dedik ya! Yok öyle bir sorun!

Mister Hiram konuşmalardan bayağı heyecanlanmıştı. Meslek yaşamı boyunca gazetesinde Yahudi sorunuyla ilgili bir dizi makale döşenmişti, bu konuyu kolay bırakmak niyetinde değildi.

— Ama Rusya'da çok Yahudi var, öyle değil mi?

— Var.

— Varsa sorun da var demektir.

— Hayır, Yahudiler var ama sorun yok.

İki grup arasında biriken elektrik yükü Uhudşanski'nin koridora çıkmasıyla biraz olsun boşaldı. Sovyet muhabiri omzunda havlusuyla lavaboya gidiyordu.

— Konuşuyor musunuz? Hadi bakalım, konuşun, konuşun, dedi.

Uhudşanski yıkanıp dinçleşmiş olarak, şakaklarında taze su damlalarıyla lavabodan dönerken tartışma bütün koridoru sarmış bulunuyordu. Yerli gazeteciler kompartımanlarından dışarı çıkmışlar, komşu vagondan birkaç emek kahramanı da bunlara katılmış, öbür vagondan iki yabancı daha gelmişti. Son ikisi göğsünde tüy ve nacak işaretli faşist parti rozeti taşıyan bir İtalyan gazeteci ile VOKS'un* çağrısıyla demiryolu hattının açılış törenine katılacak olan bir Alman doğubilim profesörüydü.

Tartışma, SSCB'de sosyalizmin kuruluşundan tutun da batı ülkelerinin erkekleri arasında bere giyme modasının yayılmasına kadar her konuyu kapsıyordu. Tartışmanın başka bir özelliği de iki taraf arasında her noktada uyuşmazlığın bulunduğuydu.

Kendi kompartımanına doğru yürüyen Uhudşanski;

— Tartışıyor musunuz? Hadi öyleyse, tartışın, tartışın! dedi.

Toplu şamata arasından kimilerinin çığlık çığlığa bağırdığı

* Yabancı Ülkelerle Kültürel İlişkiler Kurumu –ç.n.

duyuluyordu. Bay Hendrich, devrimcilerin kaynağı Putilov fabrikası işçilerinden Suvorov'un mintanının yakasına yapışarak;

— Madem öyle diyorsunuz, Sovyet devriminin üzerinden 13 yıl geçtiği halde çok önem verdiğiniz devriminizi niçin bütün dünyaya yayamadınız? diye sordu. Demek ki, bu işi beceremiyorsunuz. Öyleyse çenenizi fazla yormayın!

— Başka ülkelerde devrimi biz gerçekleştirecek değiliz. Devrimi halkın kendisi, yani sizler yapacaksınız!

— Ben mi? Benim öyle bir niyetim yok.

— Yapacaklar çıkarsa size soracaklarını mı sanıyorsunuz? Birileri gelir, size danışmadan bu işi bitirirler.

Mister Hiram Burman sırtını iki pencere arasındaki meşin kaplı duvara yaslamış, tartışanlara kayıtsızca bakıyordu. Aralarına Alman profesörün de katıldığı, Sovyet laik nikâhını kilise nikâhına karşı savunan bir grup hararetle tartışıyordu. Yazılarını Gargantuva takma adıyla imzalayan kafiyeli fıkra yazarı bir Sovyet gazetecisi, bu gruptan ayrılarak derin düşüncelere dalan Hiram'ın yanına sokuldu, ona heyecanlı heyecanlı açıklamalar yapmaya başladı. Hiram, fıkracı ozanı dikkatle dinlemeye koyulduysa da az sonra onun söylediklerinden bir anlam çıkaramadığını anladı. Gargantuva durmadan konuşurken bir yandan da Amerikalının giyim kuşamıyla ilgileniyor, ikide bir adamın boyunbağını düzeltiyor, üstüne yapışmış tüy ya da başka bir şey varsa fiske vurarak temizliyor, ceketinin düğmesini bir açıp bir kapatıyor, sesinin tonunu ayarlayamadığı için bağırıp çağırıyor, kendisine sorsalar bayağı net konuşuyordu. Ancak adamın konuşmasında yakalanması zor bir bozukluk vardı, o yüzden söyledikleri çorbaya dönüyordu. Daha da kötüsü, Gargantuva, bir şey söyledikten sonra karşısındakinden onu onaylamasını istemek gibi bir alışkanlık edinmişti. Kocaman burnunu yem kapmaya çalışan bir kuşun gagası gibi öne eğip eğip kaldırarak öyle bir konuşma tarzı vardı ki, gülmekten kırılırdınız.

— Ne dersiniz? Haklı mıyım? Doğru söylemiyor muyum? diyordu sık sık.

Hiram Burman'ın anladığı sözler yalnızca bunlardı işte. Bu sözlerin dışındakiler durmadan ateş eden bir mitralyözün takır-

tılarını andırıyordu. Amerikalı, Gargantuva'yı bir süre dinledikten sonra nezaket gereği ona inanmış gibi gözüktü, ilk fırsatta adamın yanından uzaklaştı. Gargantuva ile konuşanlar hep böyle yaparlardı, o yüzden o da kendisini herkesi kolayca ikna eden biri sanırdı.

Gargantuva, Palamidov'a dönerek;

— Gördünüz mü? dedi. Siz insanlarla konuşmasını beceremiyorsunuz. Amerikalı, dediklerimi hemen kabul etti. Bizde Yahudi sorunu olmadığını iyice anladı şimdi. Haklı mıyım? Doğru söylemiyor muyum?

Palamidov da onun açıklamalarından bir sonuç çıkaramadığı için başını onaylarcasına salladı, onunla ilgilenmeyi bırakıp, yanındaki Alman doğubilimci ile vagon kondüktörü arasında başlayan bir konuşmaya kulak kabarttı. Kondüktör çoktan beridir bir yabancıyla konuşmak için fırsat kollamaktaydı, işte biraz önce diş geçireceği bir adam bulunca adamın görevini, adını soyadını öğrenerek elindeki süpürgeyi bir kenara bırakmış, Alman profesörüyle canlı bir konuşmaya dalmıştı.

— Sayın profesör, dedi. Orta Asya'da deve dedikleri, iki hörgüçlü garip bir hayvanın yaşadığını herhalde işitmişsinizdir. Demiryollarında bagaj dağıtıcısı olarak çalışan bir arkadaşım var, belki adını duymuşsunuzdur, yoldaş Doljnostyiuk... Bu arkadaşım bir gün devenin iki hörgücü arasındaki çukura oturmuş, elindeki çipkiyle hayvanın boynuna vurmaya başlamış. Meğer sırtına bindiği deve bu hayvanların en kindarlarından değil miymiş? Bizim arkadaşı iki hörgücü arasına sıkıştırarak az kalsın eziyormuş. Bilirim, Doljnostyiuk yaman bir delikanlıdır, devenin üstünden atladığı gibi canını zor kurtarmış. Adını siz de duymuşsunuzdur, bir daha söyleyeyim: Yoldaş Doljnostyiuk, öğrenmesi çok kolay. O sırada arkadaşımın sırtında temizlikçiden yeni aldığı bir ceket varmış, kindar deve tükürüklerle bir güzel kirletmemiş mi tertemiz ceketi!

Akşam söyleşisi gittikçe kızışıyordu. Ancak iki ayrı dünyadan gelmiş insanlar arasında herhangi bir çatışma yaşanmadı, iki kutup arasında kavga çıkmadı. Özel trende iki değişik sistem –kapitalizm ve sosyalizm– ister istemez bir ay kadar güzel güzel

geçinmek durumundaydı. Dünya devrimine karşı çıkan bay Hendrich eski bir yol fıkrası anlattıktan sonra, tartışanlar hep birlikte akşam yemeği yemek üzere vagon-restorana yürüdüler. Oraya varmadan önce, vagondan vagona geçerlerken ara sahanlıklarda rüzgârdan gözlerini kıstılar, depreme yakalanmış gibi sallandılar. Lokantaya vardıklarında gene ikiye bölünerek ayrı masalara oturdular.

Dünyanın en büyük gazete ve telgraf ajanslarının temsilcileri akşam yemeğini Rus içkisi votkayla açtılar. Birer kadeh içtikten sonra da, sanki görücüye çıkmışlar gibi, karşı görüşteki ev sahiplerini hemen gözlem altına aldılar. Ev giysileriyle yemeğe gelmiş, boyunbağı takacakları yerde gömlek yakalarını kopçayla tutturmuş, ayakları terlikli Sovyet gazetecileri ile çizmeli emek kahramanlarını kaçamak bakışlarla inceliyorlar; böyle yaparken nezaketsizlik etmemeye, nazik davranmaya çalışıyorlardı.

Yabancılar geldikleri ülkelere göre kendi aralarında da birbirlerinden ayrılıyorlardı. Bunlar arasında New York eyaletinin bir taşra kasabasından gelmiş olan Hiram Burman başta olmak üzere okyanus ötesinden bir saat önce gelip özel trene yetişen, masada uzun metal tabağa konmuş köfteyi görünce şaşkın şaşkın başını sallayan Kanadalı bir genç kız, bir Japon diplomat, daha genç başka bir Japon, sarı gözlerinin bakışıyla alaylı alaylı gülüyormuş gibi görünen Avusturyalı Hendrich, tenis oyuncuları gibi ince belli bir İngiliz diplomat, vagon kondüktörünün, iki hörgüçlü garip yaratık hakkında anlattıklarını sabırla dinleyen Alman doğubilimci, Amerikalı bir iktisatçı, bir Çekoslovak, bir Polonyalı, iki Amerikalı gazete muhabiri, Hıristiyan Gençler Birliği gazetesinde yazılar yazan, gene Amerikalı bir Protestan papaz, Hollandalı soyadı taşıdığı halde katıksız Amerikalı olduğu bir bakışta anlaşılan, eski izci ailesinden gelme bir bayan vardı. Bu bayan bir yıl önce Kafkasya'daki içmecelerden ayrılırken binmesi gereken trenden mahsus geri kalmış, salt reklam amacıyla istasyon lokantasında saklanarak Amerikan gazetelerinde büyük fırtınaların kopmasına neden olmuş, o yüzden de bayağı şöhret kazanmıştı. Gazeteler gözüpek bayan hakkında üç gün boyunca ne çarpıcı başlıklar atmamışlardı ki? "Köklü bir aile-

den gelme bir genç kız ilkel Asyalı dağcıların pençesine düştü", "Öldürüldü mü, yoksa fidye kurbanı mı?" Daha neler, neler...

Yabancı konuklardan bir bölümü Sovyetlerde ne görseler düşmanca karşılıyorlar, bir bölümü en kısa zamanda bu adamların foyasını ortaya çıkaracaklarına inanıyorlar, bir bölümü de Sovyetler Birliği'nde ne olup bittiğini iyi niyetle anlamaya çalışıyorlardı.

Özel trendeki Sovyet yurttaşlarına gelince... Kendi aralarında masalarda otururlarken gürültü patırtı eksik olmuyordu. Emek kahramanları yol azıklarını kâğıt paketler içinde yanlarında getirmişlerdi. Lokantada biraz para ödeyerek aldıkları çayı çelik çay tabaklarına dökerek içiyorlardı. Bol paralı gazeteciler kendilerine köfte ısmarladılar. Lavuazyan, yabancılar karşısında Slavlık damarı kabardığı için, küçük düşmemek amacıyla kendine bir porsiyon böbrek sote pişirtti. Oysa çocukluğundan beri böbrekten nefret ederdi. Şimdi de sotesini zorla atıştırırken yabancılara karşı şişiniyor, sağa sola meydan okuyan bakışlar fırlatıyordu.

Yabancılarda olduğu gibi Sovyet konuklar arasında da değişik yerlerden gelmiş insanlar vardı. Bunlardan biri Sormovlu bir işçiydi, buraya arkadaşları arasından seçilerek gönderilmişti. Bir başkası Stalingrad traktör fabrikasından gelmişti. On yıl önce, iç savaş sırasında şimdi dev traktör fabrikasının bulunduğu yerde Vrangel'in beyaz ordusunun karşısında uzun süre siperlerde yatmıştı. Bir dokuma işçisi Serpuhov'dan gelmişti. Doğu Demiryolu Hattının açılışında özellikle bulunmak istemişti, çünkü Özbekistan'da yetişen pamuğun bir an önce kendi fabrikasına gönderilmesi onu bayağı heyecanlandırıyordu.

Emek kahramanları arasında başka kimler yoktu ki? Leningradlı metal ustaları ile işçileri, Donbas'tan gelmiş madenciler, Ukraynalı bir makinist, Buhara emirine karşı çarpışmalarda kazandığı kocaman nişanı göğsüne takmış, geziye heyetiyle birlikte katılan bir Özbek...

Tenis oyuncuları gibi ince belli İngiliz diplomat, ufak yapılı Gargantuva'nın anlatacaklarını bir dinlese kim bilir ne kadar şaşırırdı! Gargantuva'nın azılı çetecilerin eline sekiz kez tutsak

düştüğünü –anımsamak istemediği için kendisi bundan söz etmeyi pek sevmezdi–, bir keresinde devrim karşıtı eşkıya tarafından yakalanarak kurşuna dizildiğini, omzundan kurşun yemiş olarak toplu mezarlığa atıldıktan sonra ölüler arasından sürüne sürüne çıktığını işitse herhalde şaşkınlıktan küçük dilini yutardı.

Pek olasıdır ki, birisi çıkıp da Hıristiyan Gençler Birliği gazetesinin temsilcisi Protestan papaza, şen şakrak Palamidov'un bir zamanlar askeri mahkemede başkanlık yaptığını, Lavuazyan'ın istihbarat toplamak amacıyla bir gün kılık değiştirip kadın kimliğiyle baptist mezhebi mensuplarının arasına karıştığını, sonra da din karşıtı uzun bir gazete haberi yazdığını, o anda özel trende bulunan Sovyet yurttaşlarından hiçbirinin çocuklarını vaftiz ettirmediklerini, bu dinsiz veletlerin arasından tam dört önemli yazar çıktığını anlatsa, adamcağız yürek çarpıntısını durdurmak için eliyle göğsüne sarılırdı.

Yolculuğun ikinci gününde yassı burunlu sahte peygamberin kehanetleri doğru çıkmaya başladı. Tren oflayıp puflayarak Sızran köprüsünün üzerinden Volga'yı geçerken yerli konuklar ayarı bozuk kent insanı sesleriyle Volga kahramanının ünlü şarkısını söylemeye başladılar. Bu sırada birbirlerinin yüzüne bakmamaya çalışıyorlardı. Nerede hangi şarkının söylenmesinin uygun kaçacağını bilmeyen yabancı konuklar ise gelişigüzel Rus şarkıları haykırarak komşu vagondaki ev sahiplerine karşılık vermeye çalışıyorlardı.

Özel tren yolcuları arasından bir kişi, yalnızca Uhudşanski, kendini tutup şarkı söyleyenlere katılmadı. Şarkı söyleme çılgınlığı bütün vagonları sarınca adamcağız dudaklarını sıkıp bir köşeye çekildi, "Anayurdumuzun Coğrafyasını Tanıyalım" adlı kitabı okuyormuş gibi yaptı. Ancak bunun cezasını çekmekte gecikmedi. Tren Samara'ya ulaştığında, yani daha o gece yarısı, artık dayanamayıp kendisi de coşarak haykırmaya başladı. Bütün yolcular deliksiz bir uykuya daldığı sırada onun kompartımanından sıtma görmemiş bir ses yükseldi: "Volga'nın kıyısında bir kaya, bak gökyüzündeki aya..." Tren yolculuğu herkese olduğu gibi Uhudşanski'ye de istediğini yaptırmıştı. Ancak yassı burunlu falcıya oturup kimse iki satır mektup yazmadı. Çün-

kü adamın bütün söyledikleri doğru çıkmıştı, yalancılıkla suçladıkları için herkes ondan utanıyordu.

Gecenin ilerlemiş bir saatinde, yani Uhudşanski de sızıp deliksiz uykusuna dalınca, vagonlar arasındaki bir sahanlığın kapısı açıldı, tekerlerin uğultusu bir an şiddetlenmiş gibi duyuldu, Ostap Bender çevresine bakına bakına boş vagondan içeri daldı. Büyük düzenbaz bir an duraladıktan sonra ilk kompartımanın kapısını usulca açtı. Mavi gece lambasının ışığında Gargantuva, Uhudşanski, ve foto muhabiri Menşov mışıl mışıl uyuyorlardı. Dört kişilik kompartımanda ikinci kat ranzalardan biri boş duruyordu. Ostap fazla oyalanmadı, hemen boş ranzaya tırmandı. Vagon basamağında iki saat dikilerek yolculuk yapmaktan, gün boyu aç kalmaktan, çektiği değişik korkulardan dolayı bacaklarında derman kalmamıştı. Uzandığı ranzadan aşağı bakınca karşılaştığı görüntü bir anda bütün yorgunluğunu unutturdu. Pencerenin önündeki küçük masada beyaz bacaklarını dimdik yukarı kaldıran bir yiyecek, nar gibi kızarmış bir tavuk duruyordu.

— Ne yazık ki, Panikovski'nin tuttuğu yanlış yoldan ben de gideceğim! diyerek elini uzattı, tavuğu masanın üstünden usulca aldı, üzerine tuz serpmeden, ekmeğe katık etmeden afiyetle yemeye başladı.

Tavuğun etleri arasından kemik çıktıkça bunları başının altındaki yastığın arkasına sokuyordu. Karnını bir güzel doyurduktan sonra ara bölmelerin gıcırtıları arasında derin bir uykuya daldı. İyice dalmadan önce burnuna demiryolu vagonlarına özgü bir yağlı boya kokusu geliyordu.

Başlık XXVII

"Sermaye Sahiplerince Kiralanmış Birinin Girmesine İzin Verin"

Geceleyin üzüntüden gölgelenmiş yüzüyle Zosya girdi Ostap'ın düşüne. Onun ardından Panikovski çıktı geldi. Kaz hırsızı başında arabacıların giydiği türden, kenarına telek sokulmuş şapkası, durmadan el kol hareketleri yapıyor, "Bender, Bender! Kızarmış yağlı tavuğun ne kadar lezzetli bir şey olduğunu biliyor musunuz? Yağlı tavuğun tadına doyum olmaz!" diye bağırıyordu. Ostap onun bağırıp çağırmasına kızarak, "Siz neler söylüyorsunuz, be adam! Hani kaz etini daha çok seviyordunuz?" diye azarladı adımı. Ama Panikovski kafayı tavuk etine takmıştı, "Tavuk! Tavuk eti! Onun üstüne yoktur!" diyor da başka bir şey böylemiyordu.

Ostap gözlerini açtı. Tepesinde, ninesinin çamaşır sandığının kapağı gibi üzerine abanmış tavan vardı. Hemen yanı başındaki, bagaj konulmaya yarayan file esintiden kımıldanıp duruyordu. Kompartımanın içi gün ortası gibi aydınlıktı. Yarı açık pencereden Orenburg yazının sıcak havası doluyordu içeriye.

Ostap aşağıdan birinin şöyle söylendiğini işitti:

— Tavuk! Tavuğum! Nereye gitti bizim tavuk! Geceleyin üçümüzden başka kimse yoktu burada. Değil mi? Doğru söylemiyor muyum? Hey, şu ayaklar da kimin?

Osap eliyle gözlerini kapattı, kendini tehlikede hissettiği zaman Panikovski'nin de aynı hareketi yaptığını anımsadı. Bu durum hiç hoşuna gitmedi. O utançla elini gözünden çektiğinde kendine doğru uzanmış iki kafayla karşılaştı.

Birinci kafa;

— Uyuyor musunuz? Uyuyun, uyuyun! dedi.

İkinci kafa bayağı iyi niyetliydi. İyi niyeti kendisine sorduğu şu sorulardan belliydi:

— Söyler misiniz dostum, benim tavuğu siz mi yediniz? Haklı mıyım böyle bir soru sormakta? Doğru söylemiyor muyum?

Foto muhabiri Menşov kollarını sıvayıp iki elini birden makinesinin siyah çuvalının içine sokmuştu, besbelli orada film değiştiriyordu.

Ostap sesini yükseltmeden ikinci kafaya şu yanıtı verdi:

— Evet, tavuğu ben yedim.

Gargantuva rahatlamıştı.

— Ah, ne iyi ettiniz de yediniz! dedi. Ben de tavuğu ne yapacağımı bilmiyordum. Bu sıcak havada hemen bozuluyor. Atmaya da kıyamadım. Doğru söylemiyor muyum? Üstelik size teşekkür etmeliyim.

— Size ufak bir hizmette bulunduysam bunun sözü mü olur? Asıl ben size teşekkür ederim.

Yüzünde yorgun bir gülümsemeyle çuvalın içinde bir şeyler karıştırıp duran Menşov;

— Hangi gazetedensiniz? Trene Moskova'dan mı bindiniz? diye sordu Ostap'a.

Büyük düzenbaz ona vereceği yanıttan kaçınmak için kendisi başka bir soru sordu:

— Anladığım kadarıyla siz foto muhabirisiniz, öyle değil mi? Taşradan tanıdığım, sizin meslekten bir arkadaşım vardı, kendisi film kasetlerini kırmızı ışıkta açarak işini görürdü. Böyle yapmazsa filimler hemen bozulurmuş.

Menşov gülmeye başladı. Yabancının söyledikleri hoşuna gitmişti. O sabah kim olduğu, trene nereden bindiğiyle ilgili olarak yabancıya başka soru sormadılar. Sorgulamanın bittiğini anlayınca büyük düzenbaz üst ranzadan aşağı atladı, iki günlük sert sakalının kapladığı yüzünü eliyle sıvazladı, babacan bir adama benzettiği Gargantuva'nın gözlerinin içine ısrarla baktı. Gazetesinde kafiyeli fıkralar yazan Gargantuva durumu anlayıp hemen valizini açtı, oradan tıraş makinesini çıkararak Ostap'a

uzattı. Makinenin nasıl kullanılacağını anlatırken burnu kuş gagası gibi öne inip inip kalkıyor, karşındakinden söylediklerini onaylamasını itercesine sık sık, "Öyle değil mi? Doğru söylemiyor muyum?" diye soruyordu.

Ostap'ın tıraş olduğu, elini yüzünü yıkayıp temizlendiği süre içerisinde Menşov fotoğrafçılık donanımını kuşanmış; geceleyin onların kompartımanına taşradan yeni bir gazetecinin geldiğini, adamcağız treni kaçırdığı için uçağa atlayıp arkalarından güç bela yetiştiğini, geceleyin çok acıkarak Gargantuva'nın bütün bir tavuğunu yediğini tüm vagona yaymıştı. Bu haber üzerine muhabirler yanlarında getirdikleri yol azıklarını kaptıkları gibi Menşov'un kompartımanına koşturdular. Tren yolculuğu sırasında öğle ve akşam yemeklerini lokantada arkadaşlarıyla birlikte yemeyi yeğlemişler, kendi yiyeceklerine el sürmemişlerdi.

Bender henüz tıraş olup temizlenme faslını bitirmemişti ki, kompartımandan içeriye şişman bir yazar daldı. Başında çocuklarınki gibi yumuşacık bir şapka vardı. Masaya, Ostap'ın önüne tam 12 yumurta dizdikten sonra;

— Yiyin, bunlar yumurta, dedi. Madem yumurta denen bir nesne var, birisi bunları yemeli.

Ondan sonra pencereye yaklaşıp dışarıya, otların, fundalıkların öbek öbek kapladığı bozkıra seyre koyuldu.

— Düpedüz çöl burası. Başka ne özelliği var ki? Ama yeryüzünde böyle şeylerle karşılaşıyor insan, istemeseniz bile onları da hesaba katıyorsunuz.

Şişman yazar aynı zamanda bir filozoftu. Getirdiği yumurtalardan ötürü Ostap'ın teşekkür etmesi üzerine başını salladı, yarım bıraktığı öyküsünü tamamlamak üzere fazla gecikmeden kompartımanına döndü. Son derece dakik biri olduğundan, her gün yeni bir öykü bitirmeyi amaç edinmişti. Bu kararını çalışkan öğrencilerin titizliğiyle fire vermeden uygulardı. Herhalde bu hamaratlığında "madem kâğıt denen bir nesne var, öyleyse birisi onun üstüne yazı yazmalıdır" inancının büyük etkisi olmalıydı.

Filozof-yazarın peşinden Sovyet gazetecilerden ötekiler de içeriye sökün ettiler. Navrotski bir kavanoz biber dolması, La-

vuazyan üzerine gazete parçaları yapışmış bir tabak dolusu köfte, Sapegin ringa balığı ile pide, Dinyestrov bir bardak elma peltesi getirdi. Onların arkasından başkaları da ellerinde başka yiyeceklerle içeri daldılarsa da Ostap onları geri çevirdi.

— Alamam artık, bu kadarı yeter, hatta fazla bile. Birine hoşgörülü davrandık diye herkes üzerimize hücum ediyor.

Ostap muhabirleri çok sevmişti. Onların cömertliği karşısında duygulanmamak elde değildi, ancak tıka basa doyduğu için daha fazla yiyecek getirmelerine izin veremezdi. Gelenlerin arkası kesilince üst ranzaya tırmandı, akşama değin deliksiz bir uyku çekti.

Yolculuğun üçüncü günüydü. Yeni, ilginç olaylar beklentisi içinde özel trendekiler sıkıntıdan patlıyorlardı. Doğuda iki karşı hattın kavuşacağı noktaya daha epey yol vardı. Buna karşılık saatler bıktırıcı bir tekdüzelikle, çok yavaş geçiyordu. Moskovalı yazar ve haberciler yapacak başka işleri olmadığından, birbirlerini ters ters süzmeye başladılar. Sanki aralarından biri gizli işler çeviriyormuş kuşkusuna kapılmışlardı. Birbirlerine bakarken zihinlerinden geçen düşünceler şunlardı: "Acaba biri önemli bir haber öğrendi de bunu kendi gazetesine yıldırım telgrafla bildirdi mi? Ben niçin aynı şeyi yapmıyorum?"

Bu kuşku içerisinde Lavuazyan daha fazla dayanamadı ve gazetesine şu telgrafı çekti: "Orenburgu geçtik nokta önde lokomotif koyu duman püskürtüyor nokta keyfimiz yerinde virgül heyetlerin yer aldığı bütün vagonlarda konuşulan tek konu doğu demiryolu hattıdır nokta aral gölüyle ilgili bir talimatınız varsa bildirin lavuazyan"

Böyle bir telgrafın çekildiği öğrenilince bir sonraki istasyonda PTT binasının önünde uzun bir kuyruk oluştu. Sırası gelen haberci kendi gazetesine kataın lokomotifinin kopkoyu duman saldığını, keyiflerinin iyi olduğunu bildiriyordu.

Gelelim yabancıların durumuna... Orenburg'u geride bıraktıkları andan sonra adamların kırlarda ilk deveyi, ilk göçebe çadırını, elinde kamçısı, başında pöstekiden dikilmiş sivri şapkasıyla ilk Kazak'ı görmesi üzerine aralarında büyük bir canlanma baş gösterdi. Tren küçük bir istasyonda durunca en azından yir-

mi fotoğraf makinesi zavallı bir devenin suratında flaşlarını patlattı. Onlarınkinden değişik, o yüzden büyük heyecan uyandıran yaşam tarzı, çöllerin garip taşıt aracı ile doğanın özgür insanları işte şimdi gözlerinin önünde duruyordu.

Soylu bir aileden gelme Amerikalı kadın vagonundan çıktı; gözlerinde yusyuvarlak, kara camlı bir gözlük vardı. Gözlüğünden başka yeşil bir şemsiye onu güneşin kavurucu ışınlarından koruyordu. Kır saçlı başka bir Amerikalı, arkasında merak uyandırıcı görüntülerle kadını el makinesiyle filme aldı. Kadın önce bir devenin yanında dururken, sonra önüne geçti, ardından da deve sürücüsünün yardımıyla iki hörgücün arasına kuruldu.

Ufak yapılı, sinirli bir adam olan Hendrich kalabalığın ortasında oradan oraya koşuyor, her karşısına çıkana;

— Aman dikkat edin! Yoksa bu kadın istasyonda bir yerde takılır kalır da ertesi gün Amerikan basınında, "Gözüpek bir Amerikalı kadın azgın bir devenin pençesine düştü" türünden yazılarla büyük bir sansasyon yaratır! diyordu.

Japon diplomat bir Kazak'ın iki adım ilerisinde duruyor, ikisi konuşmadan birbirlerinin yüzüne bakıyorlardı. İkisinin de basık burunları, sert bıyıkları, parlak sarı derileri, şişmiş gibi gözüken daracık gözleri vardı. Eğer Kazak'ın sırtında, belinin biraz yukarısından basma kemerle sıktığı, koyun postundan ceketi, Japon'un ise Londra'dan satın aldığı, boz renk takımı olmasa; bundan başka Kazak okumayı geçen yıl söktüğü halde Japon yirmi yıl önce biri Tokyo'da, öteki Paris'te iki üniversiteyi bitirmemiş olsa onları ikiz kardeş sanırdınız. Japon bir adım geriledikten sonra başını fotoğraf makinesinin üzerine eğdi, aynı anda deklanşöre bastı. Kazak ağzı kulaklarına vararak güldükten sonra kısa boylu, tüyleri saçak saçak sarkan atına binerek oradan uzaklaştı. Bir sonraki istasyonda yabancıların duygusal dünyalarına yeni öğeler katıldı.

Bu istasyonun arkasında silindir biçiminde kırmızı yakıt varilleri ile sarı bir ahşap yapı göze çarpıyordu. Ahşap yapının önünde ise tırtıl tekerleri toprağa gömülmüş, sıra sıra traktörler duruyordu. Düzgün biçimde istiflenmiş traverslerin üstünde si-

yah işçi pantolonu ve keçe çizmeler giymiş traktör sürücüsü bir genç kız ayakta dikilmekteydi. Yabancı konuklara nispet, Sovyet gazetecileri fotoğraf makinelerini kaptıkları gibi, göz hizasına kaldırarak genç kıza sokulmaya başladılar. Menşov hepsinin en önündeydi. Menşov dişlerinin arasında tuttuğu film kasetiyle önde yürürken düşmana doğru sıçraya sıçraya ilerleyen avcı erlere benzetilebilirdi. Önceki istasyonda fotoğrafı çekilen deve üne kavuşma hakkının bilinciyle kırıtarak poz verirken genç kız bayağı alçakgönüllü davrandı, resminin beş-altı kez çekilmesine izin verdikten sonra, utandığı için yüzü kızararak oradan uzaklaştı. Fotoğraf çekenler bunun üzerine sırayla duran traktörlere yöneldiler. Tam o sırada ufukta, traktör dizisinin arkasında bir deve kervanı belirdi. Hem traktörler, hem de develer aynı fotoğraf karesinin içine girmişti. "Kim kimden üstün?" dercesine, yeni ile eskinin birlikte gözüktüğü ilginç bir tabloydu bu.

Güneş ufka eğildiği sırada Ostap ranzada gözlerini açtı. Tren bozkırda olanca hızıyla koşturmaktaydı. Lavuazyan epeydir "İlle bir gazete çıkartalım!" diye tutturmuştu, gazetenin adı da hazırdı: "İstim Üstüne İstim!"

Öneriyi beğenmeyen Ostap;

— Öyle tuhaf ad olur mu? diyerek karşı çıktı. Bir zamanlar itfaiyecilerin çıkardığı bir gazete görmüştüm, "Yangından Kaçtı, Doluya Tutuldu" koymuşlardı adını. Bizimki de mesleğimize uygun bir şey olmalı.

Lavuazyan;

— Sizinki de tembellik! diye bağırdı. Kalem erbabı bir kişisiniz! Özel trende bir araya gelmiş yazar ve gazetecilerin sözcüsü olmanız gerekirken iki satır yazı yazmaya üşeniyorsunuz!

Ostap kalem erbabı olduğunu reddetmedi. Eğer gerekirse tren yolcuları arasında hangi gazeteyi temsil ettiğini çekinmeden açıklayabilirdi. "Çernomorsk" gazetesinden geldiğini niçin gizleyecekti ki? Çünkü özel bir trende gidiyordu, ellerinde nikel bilet zımbalarıyla kaçak yolcu yakalamaya çalışan öfkeli kontrolörlerden korkusu yoktu artık, kendini güvende hissediyordu.

Gazete çıkarma önerisi coşkuyla karşılanan Lavuazyan, kendi kompartımanında yazı makinesinin başına oturmuş, ha-

rıl harıl çalışmaktaydı. Yaşlı bir gazeteci olan Tryohgorki, elinde sabit kalem, bir akşam toplantısı düzenleyip gazetecilik deneyimlerini paylaşma, edebiyat yapıtlarından örnekler okuma konusunu işliyordu tren gazetesi için yazdığı yazıda. Bu arada güzel bir karikatür çizmesi için bir karikatürist aranıyor, gazeteci Navrotski'den de, trende temsil edilen endüstri kuruluşları arasında beş yıllık üretim planını hangi devlet kuruluşlarının başarıyla gerçekleştirdiğini belirlemek için anket yapması isteniyordu.

Aynı akşam Gargantuva, Menşov, Uhudşanski ve Ostap'ın kaldıkları kompartımanda çok sayıda gazeteci toplandı. Her ranzada altı kişi oturdukları için içerisi tıklım tıklım dolmuştu. Üst ranzalardan bacaklarla birlikte kafalar da sarkıyordu. Gündüzleri sıcaktan bunalan gazeteciler gecenin serinliğiyle biraz olsun ferahlamışlar, üç gündür sinir törpüleyen teker takırtıları gecenin sessizliğinde onları birbirine kaynaştırmıştı. En çok konuşulan konu Doğu Demiryolu Hattıydı. Bu arada kendi gazetelerinin genel yayın yönetmenleri ile yazı işleri müdürlerinden, gazetelerinde yapılan gülünç yazı yanlışlarından bol bol söz ettiler. En sonra da davranışlarında gazetecilik ruhunun eksikliği dolayısıyla, şakayla karışık alay ederek, hepsi birden Uhudşanski'ye çullandılar. Uhudşanski hemen başını dikleştirdi, herkesten üstünlüğünü kanıtlamak istercesine;

— Elinize fırsat geçmişken arkadaşınızla alay edin bakalım, alay edin, dedi.

Bu coşkulu havada;

— Sermaye sahiplerince kiralanmış birinin aranıza katılmasına izin verir misiniz? diyerek Avusturyalı Hendrich neşeyle daldı içeriye.

Hendrich hemen gelip şişman yazarın dizlerinin üzerine çöktü, bunun üzerine filozof yazar halinden memnun bir tavırla şöyle düşünmeye başladı: "Madem dizlerim var, öyleyse birisi gelip üstüne oturabilir. Otursun bakalım, otursun, otursun..."

Sovyet konuklar, nezaket gereği, yabancı konukların soyadlarının önüne "mister", "herr", "mösyö", "senyor" sözcüklerini ekleyerek konuşuyorlardı. Buna karşılık özgür düşünceli

Avusturya gazetesinin temsilcisi Hendrich'i palavracının biri saydıkları için ona "herr" demeden, arkadaşça hitap ediyorlardı. Hendrich'in kendisine yönelttiği bir soruya Palamidov şöyle yanıt verdi:

— Hendrich, dostum, boşuna uğraşıyorsunuz! Biliyorum, az sonra Sovyet yönetimini küçük düşürmeye kalkışacaksınız. Ne can sıkıcı, ne bıktırıcı bir çaba sizinkisi! Bizim ülkemizdeki uzun kuyruklarda bekleyen dırdırcı, öfkeli kocakarılara benziyorsunuz.

— Hiç de öyle değil. İzin verirseniz size İncil'de geçen, Adem ile Havva arasındaki bir olaydan söz edeceğim. O zaman beni anlayacaksınız.

Gazeteci Sapegin oradan atıldı:

— Söyler misiniz, Hendrich, nasıl olup da Rusçayı bu kadar düzgün konuşabiliyorsunuz?

— Odessa'da kaldığım süre içerisinde öğrendim dilinizi. 1918 yılında general von Belts'in ordusu o güzel kentinizi işgal etmişti, o zaman teğmen rütbesiyle aynı orduda ben de görevliydim. Belts'in adını işitmişliğiniz var mı?

Palamidov;

— Yalnız adını işitmedik, kendisini de gördük, dedi. Von Belts, Odessa'daki Rus ordu karargâhının yaldızla kaplı komutanlık odasında kafasına kurşun sıkmış olarak yatmaktaydı. Ülkenizde devrim yapıldığını öğrenir öğrenmez tabancasıyla intihar etmişti.

"Devrim" sözcüğünü işitince Hendrich'in yüzüne resmi bir gülümseme yayıldı.

— General von Belt içtiği anda bağlı bir komutan olduğu için intihar etti, dedi.

Üst ranzalardan birinden şu soru geldi:

— Peki, siz içtiğiniz anda bağlı değil miydiniz? Niçin intihar etmediniz?

Özgür düşünceli gazetenin temsilcisi hiç oralı olmadı. Öfkeli bir sesle;

— Ee, İncil'deki öyküyü anlatmamı istemiyor musunuz? diye sordu.

İçtiği anda bağlı kalmak konusunda birkaç soru daha sorup adamcağızın canını sıkmaları üzerine beriki gücenerek oradan ayrılmak istedi. Bunun üzerine kompartımandakiler Avusturyalı gazeteciye İncil'deki öyküyü anlatmasını söylediler.

BAY HENDRİCH'İN ADEM İLE HAVVA ÖYKÜSÜ

— Baylar, Moskova'da Adem adında, komünist parti gençlik örgütü üyesi olan bir delikanlı yaşarmış. Gene aynı kentte Havva adında Komünist Parti Gençlik Kolundan bir kız varmış, ikisi yakından tanışırlarmış. İki genç bir gün Moskova'nın cennet köşesi sayılan Gorkiy Kültür ve Dinlenme parkına gezmeye gitmişler. Orada neler konuştuklarını bilmiyoruz. Bizim ülkemizde gençler genellikle aşktan söz ederler. Sizin Adem ile Havva, ikisi de Marksist oldukları için, pek olasıdır ki, Marksist dünya devrimini tartışıyorlardı. İşte böyle konuşup tartıştıkları sırada eski adı Cennet Bahçesi olan bu yerde bir ağacın altına oturmuşlar, ama nasıl bir ağacın altında oturdukları bilinmiyor. "İyilik ve kötülüğün bilinci" dedikleri bir ağaç olmalı bu. Hepiniz bilirsiniz, Marksistler gizemcilikten, mistisizmden hoşlanmazlar. Öyle sanıyorum ki, altında oturdukları dallı budaklı bitki, sıradan bir üvez ağacından başkası değildi. İkisi böyle konuşup tartışırlarken Havva ağacın dallarından birini koparıp Adem'e uzatmış. Tam o sırada ilerden bir adam gözükmüş, onlara doğru yaklaşan kişiye aldırış etmeyen Marksist gençler onun park bekçisi olduğunu sanmışlar. Oysa adam elinde kıvılcım saçan bir kılıç tutuyormuş. Onun kim olduğunu hepiniz tahmin etmişsinizdir; ölüm meleği, yani Azrail'di gelen kişi. Azrail, Adem ile Havva'nın parka zarar verdiklerini gördüğü için, haklarında tutanak düzenleyeceğini söyleyerek onları polis karakoluna doğru götürmüş. Bir yandan da öfkeli öfkeli homurdanıyormuş. Bu sıradan olay iki genci yüce politika düşüncelerinden uzaklaştırmış bir süreliğine. İşte bu birkaç dakika içerisinde Adem karşısında güzeller güzeli Havva'nın bulunduğunu, Havva da yakışıklının yakışıklısı Adem'le yan yana yürüdüğü-

nü fark etmiş. Gençler birbirlerine yıldırım aşkıyla vurulmuşlar aynı anda. Üç yıl sonra bu çiftin iki oğlu dünyaya gelmiş.

Öykünün bu noktasına gelince Hendrich birdenbire sustu ve ceketinin yeninden dışarı fırlayan çizgili gömleğinin kol ucunu içeri soktu.

Lavuazyan;

— Sonra neler olduğunu da anlatmayacak mısınız? diye sordu.

— Anlatacağım... Oğlanlardan birinin adı Habil, ötekininki Kabil'miş. Bir süre sonra Kabil, Habil'i öldürmüş. İbrahim'in İsak adında bir oğlu olmuş, İsak'tan Yakup doğmuş... Böylece kutsal kitaplarda geçen bütün bu doğma, büyüme, öldürme olayları sil baştan yinelenmiş. Sonra Nuh dünyaya gelip üç oğlu doğduktan sonra yeryüzünü bildiğimiz şu Nuh tufanı basmış. Bu sırada Ham, Nuh'u gücendirmiş. Ardından Babil kulesi kurulmaya başlanmış, ama hiçbir zaman bitmemiş... İşte böylece hepinizin bildiği olaylar zinciri sürer gider. Yeryüzünde yeni bir olay gerçekleşmeyip her şey eskisinin tekrarı olduğuna göre, siz Marksistler yeni bir yaşam yaratma konusunda boşuna emek harcıyorsunuz.

Hendrich, anlattıklarından hoşnut kalarak gövdesini geriye attı, bu sırada incecik sırtıyla babacan şişman yazarı arkasında iyice sıkıştırdı.

Palamidov;

— Elinizde yeterli kanıtlar bulunsa da her şeyin anlattığınız gibi gerçekleştiğini ispatlasanız çok inandırıcı olurdu, dedi. Ancak kanıtlarınız ve ispatlama olanağınız yok. Anlattıklarınızın böyle olduğuna kendiniz inanmak istiyorsanız inanın, bu sizin bileceğiniz iş. Dualarınızı da ona göre yapın. Mucizelere inanmanızı yasaklamaya kalkışmak gereksiz bence.

Özgür düşünceli gazetenin temsilcisi;

— Peki, gelecekteki yaşantının başka türlü olacağı konusunda sizin elinizde güçlü kanıtlar var mı? diye sordu.

— Var. Bunlardan birini yarın değil öbür gün Doğu Demiryolu Hattının birleştiği yerde kendi gözlerinizle göreceksiniz.

Hendrich;

— Gene başladınız! diye homurdandı. İnşaatlar! Fabrikalar! Beş yıllık planlar! Anlamıyorum, döşediğiniz demiryolu hattını niçin ikide bir gözüme sokuyorsunuz? Maddeden önce ruh gelir! Her şey tarihteki sırasıyla tekrarlanacaktır, başka türlü değil. Otuz yıl savaşları da, yüz yıl savaşları da yeniden yaşanacak; dünyamızın yuvarlak olduğunu ileri sürenler ateşe atılıp çatır çatır yanacak. Saf Yakub'u gene bedavadan çalıştıracaklar, iri memeli Rahile'nin yerine miyop Liya'yı 'Al sana güzel bir eş!' diye yutturarak zavallıyı kandıracaklar. Her şey eskisi gibi tekrarlanacak. Ölümsüz Çıfıt gene oradan oraya sürülüp duracak.

Kompartımanda toplananları neşeyle süzen Ostap;

— Hayır, Ölümsüz Çıfıt bir daha hiçbir yere sürülmeyecek! dedi.

Bunun üzerine Hendrich öfkeyle bağırdı:

— Önümüzdeki iki gün içerisinde bu konuda yeterli kanıt getirebilecek misiniz?

— İsterseniz hemen şimdi getirebilirim. Topluluğunuz bana izin verirse Ölümsüz Çıfıt'ın başına neler geldiğini anlatayım size.

Topluluk gerekli izni verdi. Kompartımana gece yarısı gelen yolcunun anlatacaklarını dinlemeye hepsi hazırdılar. Hatta Uhudşanski;

— Anlatın bakalım, hadi, anlatın, anlatın! diyerek Ostap'ı destekledi.

Büyük düzenbaz anlatmaya başladı:

OSTAP BENDER'İN ÖLÜMSÜZ ÇIFIT ÖYKÜSÜ

— Ölümsüz Çıfıt'ın başından geçen olayları canınızı fazla sıkmamak için uzun uzadıya anlatacak değilim. Ancak şu kadarını belirteyim ki, bu zavallı ihtiyar yeryüzünde ömür boyu yersiz yurtsuz dolaşmış, nüfus cüzdanı olmadığı için otellerden hep kapı dışarı edilmiş, tren tarifeleri yolculuğa uygun düzenlenmediği için başı dertten kurtulamayan Ölümsüz Çıfıt gideceği yere hep yaya yürümüştür. Adamcağızın yer küremizde gitmediği ül-

ke, uğramadığı köşe yok gibiydi. Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfinden önce bu ünlü kaptanın kraldan alıp da hesabını veremediği pey akçesinin tarihi duruşması sırasında mahkemede bile bulunmuştu. İyi biliyoruz ki Ölümsüz Çıfıt daha genç yaşında Roma'nın kendi imparatoru tarafından yakılışını görmüştür. Tam yüz elli yıl yaşadığı Hindistan'da yedi canlı, kavgacı bir adam oluşu dolayısıyla yogileri şaşkına çevirdiği söylenir. Eğer bu ihtiyar okuma yazma bilse, bir de belleği paçavra gibi yırtık pırtık olmasa, her yüzyılın sonunda bizler için unutulmayacak anılar bırakırdı.

Son zamanlarda onun Rio de Janeiro gibi güzel bir kentte yaşadığını, serinletici içeceklerden doya doya içtiğini, okyanus gemilerini zevkle seyredip beyaz pantolonuyla palmiyeler altında cakayla gezindiğini biliyoruz. İhtiyar Çıfıt bu yepyeni pantolonu 800 yıl önce Filistin'de, karşısına çıkan fırsattan yararlanıp Tanrı'nın (İsa'nın) sandukasını savaşarak düşmandan kurtaran bir şövalyeden satın almıştı. Ölümsüz Çıfıt Almanya'da Ren, Hindistan'da Ganj, Amerika'da Missisipi, Çin'de Yan-tsı, Afrika'da Nijer nehirlerini gidip gördüğü halde aklına nereden estiyse bir de Ukrayna'daki Dinyeper'i görmek istemiş.

Tam 1919 yılında Ölümsüz Çıfıt, bacaklarındaki o şövalye pantolonuyla Romanya sınırından kaçak olarak Ukrayna'ya geçmiş. Romanya'nın Kişinyov kentinde bir kadının Kiev'de yaşayan bir arkadaşına iletmesi için ona verdiği sekiz çift ipek çorap ile bir şişe Fransız esansını sarmış karnına. O karmaşa günlerinde sınırdan kaçak mal geçirmek için baş vurulan bu yönteme "karnına sıcak lapa vurma" deyimi kullanılırmış. Bu yöntemi ihtiyara Kişinyov'da öğretmişler. Neyse, Ölümsüz Çıfıt malı sahibine teslim ettikten sonra kirli yeşil sakalını göğsüne yayarak Dinyeper nehrinin kıyısında dikilmiş. Aynı anda üniformasının sarı-mavi zırhı güneşte pırıl pırıl parlayan, omuzları Petliura* apoletli bir subay yaklaşmış bizimkinin yanına ve;

— Çıfıt mısınız? diye sormuş buyurucu bir sesle.

* 1918-1920 yılları arasında Rusya'daki Ekim Devrimi'ne karşı direnen, Ukraynalı esnaf, küçük kentsoylu ve toprak sahiplerinin önderi -ç.n.

— Evet.

— Gelin benimle öyleyse.

Subay, ihtiyarı doğruca Kazak atamanına götürmüş. Oraya varınca adamcağızı arkasından diziyle iterek;

— Komutanım, nehir kıyısında bir Çıfıt yakaladım, demiş.

Ataman bir yandan çok şaşırmış, bir yandan da neşeyle gülmüş.

— Gerçekten Çıfıt mısınız? diye sormuş bir daha.

— Evet, Çıfıt'ım.

— Geç öyleyse şu duvarın dibine!

İhtiyar yalvarmaya başlamış:

— Ben, demiş, Ölümsüz Çıfıt'ım. Ne olur, bana kıymayın.

Oysa tam iki bin yıldır ölmeyi bekliyormuş, hem de sabırsızlıkla. Ama nedense o anda canı birdenbire yaşamak istemiş.

Kazak atamanı bir kahkaha attıktan sonra;

— Cengâverler, alın şu keratanın kellesini! diye bağırmış.

Ve o anda kellesini vurmuşlar iki bin yaşındaki adamın.

— Ölümsüz Çıfıt'ın öyküsü burada bitiyor, dedi Ostap.

Palamidov heyecandan yerinde duramıyordu;

— Bay Hendrich, öyle sanıyorum ki, Avusturya-Macaristan ordusunun eski bir subayı olarak yandaşınız Petliura'nın adamlarının insanlara nasıl davrandıklarını çok iyi bilirsiniz.

Hendrich sesini çıkarmadan oradan uzaklaştı. Herkes onun Palamidov'un sözlerine gücendiğini, yanlarından çarçabuk o yüzden ayrıldığını sanıyordu. Oysa ertesi gün anlaşıldı ki, Hendrich, Sovyet gazetecilerinin vagonundan çıkar çıkmaz doğruca Mister Hiram Burman'ın yanına gitti, Ölümsüz Çıfıt'la ilgili öyküyü tam 40 rubleye Amerikalı'ya satıverdi. Hiram Burman da Ostap Bender'in anlattığı öyküyü ilk istasyonda yıldırım telgrafıyla kendi gazetesine bildirdi.

Başlık XXVIII

Ter Döktüren İlham

Dördüncü günün sabahı tren doğuya yöneldi. Özel tren Himalaya dağlarının uzantıları olan karlı tepeleri geçerek, insan emeğiyle yapılmış köprülerin, dibine künk döşenmiş sel yataklarının üzerinden aşarak, dağlardan güldür güldür akan derelere titrek gölgeler düşürerek kavak ağaçlarının çevrelediği bir kasabaya girdi, az sonra da karla örtülü yüce bir dağın eteklerine tırmanmaya başladı. Geçidi aşmaya bir türlü gücü yetmediğinden olacak, tren dağın bir sağına saldırıyordu, bir soluna... Bazen sanki geriye dönüyor, pofurdamalarını artırarak yeniden ileri atılıyor, tozlu yeşil böğürleriyle ulu dağa sürtünüyor, akıl almaz kurnazlıklara baş vuruyordu. Sonunda tırmanma işini bitirerek özgürlüğüne kavuştu.

Tekerlerini bütün gücüyle döndüren tren Doğu Demiryolu Hattının başlangıcında bulunan istasyonda utku kazanmış bir yiğit tavrıyla durdu.

Gümüş rengindeki karlı dağın yamacında trenin çayır yeşili yeni lokomotifi güneşte pırıl pırıl parlıyordu. İstasyonda katara takılan bu lokomotifi yeni hattın açılışı onuruna o istasyondaki demiryolu işçileri kendi elleriyle yapıp devlete armağan etmişlerdi.

Bizde önemli bir olayın yıldönümünün kutlandığı ya da büyük bir başarının onuruna tören düzenlendiği zaman gerçeklere hiç uygun düşmeyen garip bir gelenek uygulanır. Böyle günlerde diyelim o günün unutulmaması amacıyla bir armağan verilecektir. Ancak bu armağan ya bir lokomotifin kedi küçüklüğünde modeli olur ya da bir el keskisi armağan edilecekse, telgraf direği boyutlarına varan koca bir meret getirilip ortaya konulur.

İri nesneleri minikleştirmek ya da tam tersini gerçekleştirmek için çok emek ve para harcanır. Bir işe yaramayan model lokomotif sonuçta devlet kuruluşunun evrak dolaplarının birinde tozlanmaya bırakılır, iki arabanın zor taşıdığı zebella keski ise açılışı kutlanan devlet kuruluşunun avlusunda paslanmak üzere bir köşeye atılır.

Ama Doğu Demiryolu Hattının açılışı için hazırlanan lokomotif tam amaca uygun boyutlardaydı. Anlaşılacağı üzere, lokomotifin temizlenip onarılması sırasında kullanılan çelik keskiler de öyle dev boyutlarda değil, ancak avuç içine sığacak büyüklükteydi. Bu güzel armağanı kataron önüne koştular, önüne de "Hatların birleşmesi onuruna!" diye bir afiş astılar. Böylece özel tren doğu demiryolunun güney hattına ulaşmak üzere dağ istasyonuna doğru yola koyuldu. Çayır rengi lokomotif, "Savulun, yollar bizimdir!" der gibi cakayla ilerliyordu.

Bundan iki yıl önce Ural fabrikasında üretilen siyah-mavi menevişli raylar ilk kez bu hatta döşenmeye başlandı. O günden sonra ateş saçan kızgın ray kütükleri fabrika tezgâhlarında ara verilmeden döküldü. Ancak Doğu Demiryolu Hattı her gün daha fazlasını istiyordu. Ray döşeyerek birbirlerine doğru ilerleyen iki merkez kendi aralarında öyle bir yarışa girdi ki, onların hızına erişmek için işçiler ray yetiştirmekte güçlük çekiyorlardı.

Pembe-yeşil fişeklerle aydınlatılan dağ istasyonunda o akşam çok güzel geçti, eğer burada eskiden yaşayan insanlar bu şenliği görmek için istasyona gelselerdi, ömürlerinde böyle bir akşam görmediklerini söylerlerdi. Bırakın o bölgede eskiden yaşayanları; 1928'de bile burada ne tek dam vardı, ne demiryolu, ne istasyon binası, ne de rüzgârda çırpınan afiş ve bayraklarla, ağaçtan yapılmış tören takı... Eskiden burası göçebe oymakların gelip geçtiği bir yerdi. İşte özel tren gelip tam burada durmuştu.

Henüz elektrik olmadığından, ilk tören lüks lambalarının ışığı altında yapılacaktı. Halk kürsünün önünde toplanmıştı. Foto muhabiri Menşov sağına soluna astığı fotoğraf makineleri, bunların ayakları, flaş aygıtlarıyla bir oraya, bir buraya koşturmaktaydı. Onun düşüncesine göre tören takı fotoğraf çekmek için

çok uygundu, gelgelelim yirmi adım ilerde duran özel tren takla birlikte aynı kareye girse fotoğrafta minicik gözükecekti. Eğer trenin fotoğrafı yakın bir mesafeden çekilse, bu sefer de tören takı onun yanında ufacık kalacaktı. Böylesi zor bir durumda dağın kendi yanına gelmeyeceğini bilen peygamber Muhammed hiç gecikmeden dağa yaklaşırdı. Menşov da buna benzer bir çözüm buldu: Sanki kalabalık bir tramvayda ilerlerken yolculardan kendisine yol açmalarını istiyormuş gibi, treni tören takına yaklaştırmalarını söyledi. Ayrıca lokomotifin bacasından öbek öbek duman püskürmeliydi, bundan başka tren makinisti başını pencereden çıkarıp bir elini gözüne siper ederek uzaklara kahramanlar gibi bakmalıydı. Demiryolcular bu istekler karşısında epey şaşırdılarsa da başka türlü olamayacağına inandıklarından, söylenenlerin hepsini yaptılar. Özel tren gürültüler çıkararak takın ta dibine sokuldu, makinist başını pencereden dışarı uzatarak çevresine haydutlar gibi baktı. Her şey fotoğraf çekmeye hazır duruma gelince Menşov fotoğraf makinesini tören takına doğru çevirip flaşı öyle hızlı patlattı ki, sanki yer yerinden oynadı, yüz kilometre uzakta dolaşan köpekler bile havlamaya başladı. Böylece işini bitiren Menşov demiryolculara teşekkür etti, orada fazla oyalanmadan kompartımanına döndü.

Gecenin geç bir vaktinde tren Doğu Demiryolu Hattında ilerlemesine devam etti. Özel trenin yolcuları tam yatmaya hazırlandıkları sırada Menşov koridora çıkarak üzgün bir sesle bağırmaya başladı:

— Tüh, dağ istasyonundaki törenin fotoğrafını çekememişim! Çünkü kasetin içine film koymayı unutmuşum. Bütün çabalarım boşa gitti!

Lavuazyan arkadaşını avutmaya çalıştı:

— Bunda üzülecek ne var, dostum? Makinistten rica edin, geri geri giderek katarı yeniden dağ istasyonuna yanaştırsın. Üç saate kalmadan oraya varırız, siz de fotoğrafları yeni baştan çekersiniz. Ne olacak, iki hattın birleşmesi onuruna yapılacak asıl tören bir gün gecikiversin!

— Böyle bir şeyi kesinlikle yapamam! Çünkü flaşımın şarjı bitti. Flaşım çalışsa gidebilirdik...

Doğu Demiryolu Hattındaki yolculuk büyük düzenbaza keyif vermekteydi. Bunun birinci nedeni, Koreyko'yu bulabileceği kuzey ray döşeme merkezine gittikçe yaklaşmalarıydı. İkinci neden de özel trendeki yolcularla konuşmaktan büyük zevk almasıydı. Bunların hepsi de genç, neşeli insanlardı, "Herkül" şirketinden tanıdığı kişiler gibi bürokrasi budalası değillerdi. Her şey iyi güzel de, bir de cebinde yeterince para olaydı! Kompartımana getirilen yol azıklarını çoktan yiyip bitirmişti. Vagon-restoranda karnını doyurmak için kendi parası olması gerekiyordu. Kompartıman arkadaşları birlikte lokantaya gitmelerini birkaç kez önerdikleri zaman tok olduğunu söyleyerek önerileri geri çevirmişti. Böyle bir şeyi kesinlikle yapamazdı. Ancak bir süre sonra karnı zil çalmaya başlayınca açlığa dayanamayacağını anladı.

Gün boyu koridorun penceresi önünde dikilerek dışarıya bakan Uhudşanski'ye takıldı bir ara gözleri. Garip gazeteci, besbelli, telgraf direklerini, tellerin üzerine konan kuşları seyrediyordu. Büyük düzenbaz bu sırada onun, yüzünde alaycı bir gülücükle, başını geriye atarak, "Uçuyor musunuz? Uçun bakalım, uçun!" dediğini işitti. Bu gariban adamla daha yakından ilgilenmek isteğiyle onunla konuşmaya başladı, hatta bir zamanlar Uhudşanski'nin yazdığı, "Gezici Bakkaliyeleri İyileştirme Komisyonunun Çalışmalarını Etkinleştirelim" başlıklı yazısından söz açtı. Sonra adamı tepeden tırnağa süzerek kötü kötü gülümsedi. Av peşine düşmüş avcıların bildiğimiz büyük heyecanı okunuyordu yüzünden, hiç gecikmeden kompartımanına kapandı.

Üç saat sonra oradan çıktığında elinde cetvelle çizilmiş birkaç kâğıt ve üzerinde karınca duası gibi incecik yazılar vardı. Uhudşanski;

— Yazıyor musunuz? Yazın bakalım, yazın, dedi.

— Bunları özellikle sizin için hazırladım. Anladığım kadarıyla yaratıcı yazı yazmakta güçlük çekiyorsunuz. Bu mesleğin zorluklarını bilmez değilim. Kendini gazeteciliğe adamış, birçok yazı yazmış biri olarak aynı şeyler benim de başıma gelir. "Öyle bir şey yapayım ki, ter döktüren ilham geldiği zaman meslekta-

şımı boşuna vakit harcamaktan kurtarayım," diye düşündüm. Bakın işte... Beğeneceksiniz.

Ostap böyle diyerek elindeki birkaç yaprak kâğıdı Uhudşanski'ye uzattı. Kâğıtlarda şunlar yazılıydı:

KUTLAMA MAKALELERİ, GAZETE FIKRALARI, HATTA TÖRENSEL ŞİİRLER, KASİDELER, İLAHİLER YAZMAK İÇİN GEREKLİ BİLGİLER KİTAPÇIĞI

B ö l ü m I: SÖZLÜK

Adlar

1. Çağrı 4. Yaşam 7. Sancak (bayrak) 10. Yardakçı 13. İlerleyiş 16. Sıçrama 19. Geçmiş çağ
2. Emekçiler 5. Meşale 8. Vaal (Savaş tanrısı) 11. Saat 14. Dalga 17. A 20. Çalkantı
3. Şafak 6. Yanlışlar 9. Moloh (Acımasız güç) 12. Düşman 15. Kumlar 18. Yürek

Sıfatlar

1. Yayılmacı 5. Endüstriyel
2. Anamalcı 6. Çelikten
3. Tarihsel 7. Demirden
4. Sonuncu 8. Coşkun

Fiiller

1. Alev alev yanmak 5. Dalgalanmak 9. Diş gıcırdatmak
2. Savurmak 6. Gerçekleştirmek 10. Tehdit etmek
3. Ortaya çıkmak (çıkarmak) 7. Şarkı söylemek 11. Çiçek açmak
4. Kızıllaşmak, kızarmak 8. İftira etmek

Sanatla ilgili sıfatlar

1. Öfkeli
2. Can

Başka sözcük türleri

1. Yıkıcı 4. Bırak!
2. On ikinci 5. İleri, marş!
3. Olsun!

(Bu sözcük türleri arasına ünlemler, edatlar, bağlaçlar ve virgül, üç nokta, tırnak, ünlem imi gibi noktalama işaretleri girer.)

Not: Virgüller benzer sözcük ya da sözcük kümeleri arasına konulur; üç nokta, tırnak ve ünlem imini ise canınızın istediği yere koyabilirsiniz.

B ö l ü m II: SANAT KAYGISIYLA YAZILMIŞ METİN ÖRNEKLERİ

(Yalnızca I. Bölüm'de gösterilen sözcükler kullanılmıştır.)

1. BAŞMAKALE ÖRNEĞİ

Yıkıcı dalga

Doğu Demiryolu Hattı demirden atların koşturduğu bir yoldur. Bu hat geçmiş çağların kumlarını çelik sıçrayışlarla savururken tarihin ilerleyişini simgeler. Aynı zamanda dipten gelen yıkıcı dalgaların çullandığı iftiracı düşmanın diş gıcırtılarını ortaya çıkarır. Saatin on ikisi anamalcı Vaal'ın ta kendisi olan yayılmacı Moloh'un yardakçılarını tehdit ederek onların sonunu getirecek bir saattir. Bırak, yaptığımız yanlışlara karşın alev alev yanan endüstrileşme meşalesinin tepesinde kızıllaşan sancaklar dalgalansın! Emekçilerin haykırışları ve yüreklerimizin coşkun şarkılarıyla yeni bir çağın şafağı söksün! İleri, marş!

2. DENEME–FIKRA ÖRNEĞİ

Olsun!

– İleri, marş!
– Emekçilerin haykırışlarıyla sancaklar kızıllaşsın!
– Yeni bir çağın şafağı söksün!
– Meşaleler yansın!

Endüstrileşmenin meşalesi yansın!

Tek tek yanlışlarımız varsa da... Ama olsun! Gene de kızarsın... yükseldikleri gibi... dalgalandıkları gibi... Bu sancaklar! Bu bayraklar!

– Kapitalizmin Vaal'ı da olsun! Yayılmacı Moloh da olsun! Bırak hepsi olsun!

Yardakçılara çullanıyor:

– Yıkıcı dalga!

– Saatin on ikisi.

Bırakın iftira etsinler! Bırakın diş gıcırdatsınlar! Öfkeli can düşmanımız bırakın ortaya çıksın!

Tarihsel yürüyüş gerçekleşiyor. Çelik sıçrayışlarla geçmiş çağların kumları savruluyor.

"Burası demirden atların koşturduğu yoldur.

Doğu demiryolu burası!" diye şarkı söylüyor yüreklerimiz....

3. ŞİİR ÖRNEĞİ

A) On üçüncü Vaal

Günlerin çalkantısında yüreklerimiz şarkı söylüyor,
Şafak sökerken meşale titriyor,
Bırak, endüstrinin ateşi karşısında
Öfkeli düşman titresin.
Demirden at ileri koşuyor
Tarihsel sıçrayış kumları savuruyor,
Emekçi ailelerini götürüyor.
Yanlışları ortaya çıkarmak için
Son bir kez dalgalanıyor,
Yıkıcı dalga kızıllaşıyor,
Saatin on ikisi sonuçlanıyor,
Senin için ey Moloh, ey Vaal!

B) Doğu versiyonu

Günlerin çalkantısında zerdaliler çiçek açıyor,
Kışlak şafakta titriyor.
Arıkların, ağaçlık yolların arasında,
İşaklar geziyor.

Asya süslemeleri

1. ZERDALİ (kayısı)
2. ARIK (kanal)
3. İŞAK (eşek)
4. PLOV (pilav)
5. BAY (kötü adam)
6. BASMAÇ (kötü adam)
7. ŞAKAL (çakal)
8. KIŞLAK (köy)
9. PİYALE (fincan)
10. MEDRESE (ilahiyat okulu)
11. İÇİGİ (ayakkabı)
12. ŞAYTAN (şeytan)
13. ARBA (araba)
14. ŞAYTAN ARBA (Orta Asya'da demiryolu)
15. BENİ SENİ ANLAMAZ (bir deyim)
16. AZ BİRAZ (bir deyim)

Ek bilgiler

1. bölümdeki öğelerden yararlanıp 2. bölümdeki yöntemleri kullanarak romanlar, uzun öyküler, şiirli romanlar, öyküler, günlükler, röportajlar, kronikler, destanlar, piyesler, siyasal yorumlar, siyasal söz oyunları, radyo oratoryoları vbg. Bunların hepsi yazılabilir.

Uhudşanski elindeki belgenin içeriğini anlayınca o zamana değin bön bön bakan gözleri birden parladı. Birtakım toplantı raporları düzenleyip bunları gazetesine göndermekle yetinen bir gazeteci olarak edebiyatın değişik türlerinde yazı yazma fırsatı çıkmıştı karşısına.

Açlıktan içi geçen büyük düzenbaz Uhudşanski'nin yüzündeki değişikliği görünce;

— Bütün bu çalışma için 25 tugrikten, yani 25 Moğol rublesinden aşağısını kabul etmem, dedi.

Sendika gazetesinin temsilcisi çok heyecanlıydı. Ostap'ın hazırladığı belgeyi elinden kaçırmak istemiyordu.

— Ama bende 25 Moğol tugruki yok ki... Onun yerine size ruble vereyim, dedi.

Büyük düzenbazın başka kurtuluş yolu yoktu. Uhudşanski'den 25 Rus rublesini aldıktan sonra doğruca "kirvem ve velinimetim" dediği Gargantuva'nın yanına gitti, birlikte yemek yemek üzere vagon-restorana onu da çağırdı.

Masalarına, içindeki buz topakları cıva gibi parlayan bir sürahi dolusu votka, bolca salata ve at nalı ağırlığında kocaman bir et parçası getirdiler. Birkaç kadeh votkadan sonra başında hafif bir dönme hisseden büyük düzenbaz, kirvesi, velinimeti saydığı Gargantuva'ya gizli bir şey açıklıyormuş gibi, kendisine bir miktar borcu olan birini Kuzey ray döşeme merkezinde bulmayı umut ettiğini söyledi. Eğer ondan bu parayı alırsa bütün gazeteci meslektaşlarına şölen verecekti. Bunun üzerine Gargantuva öyle uzun bir söylev çekti ki, söylediklerinden tek sözcük anlayana aşk olsun!

Yemekten sonra Ostap lokanta yöneticisini yanına çağırdı; trende şampanya bulunup bulunmadığını, varsa kaç şişe kaldığını sordu. Mutfakta başka hangi yiyecekler olduğunu, bunların miktarlarını da sorup öğrendi. Birkaç gün sonra meslekten dostlarına büyük bir şölen çekeceği için lokantanın böyle bir olanağı var mıydı?

Lokanta sorumlusu elinden gelenin hepsini yapacağını bildirdikten sonra nedense;

— Konukseverlik kurallarına göre gereği yerine getirilecektir, diye ekledi.

Töreni görmek isteyen göçebelerin sayısı Doğu Demiryolu Hattının birleşme noktasına doğru arttıkça arttı. Göçebeler başlarında Çin pagodalarını andıran şapkalarıyla trenin iki yanındaki tepelerden hatta doğru akın akın geliyorlardı. Özel tren en önde yenilenmiş lokomotifiyle somaki taşından kayalık çukurlara sanki utangaç utangaç gülerek dalıyor, sonuncu ayağı daha bir gün önce tamamlanan üç ayaklı köprüden geçiyor, ünlü Kristal geçidini aşmaya çalışıyordu. Geçidi ünlü olması şuradan

kaynaklanmaktaydı: Doğu Demiryolu Hattının yapımcıları ellerindeki bütün patlayıcıları kullanarak, sekiz ayda bitirilmesi planlanan geçidi tam üç ayda açılışa yetiştirmişlerdi.

Özel trendeki yaşantı iklim değişimi dolayısıyla yeni bir düzene girmişti. Moskova'dan yola çıkan yabancı gazeteciler kösele gibi sert yakalıklarını, yumruk iriliğindeki ipek boyunbağlarını, yünlü kumaş takımlarını üzerlerinden atarak rahatladılar. Çöl sıcağı her şeye baskın çıkmıştı. Kılık değiştiren ilk kişi Amerikalılardan biri oldu. Adamcağız utangaç utangaç gülerek kompartımanından koridora çıktığında üzerinde garip bir giysi vardı. Küçük küçük haçların süslediği, Sovyet kolhoz işçilerinin giydiği tarzda bir mintan geçirmişti sırtına; bacaklarındaki golf pantolon, ayaklarındaki kalın çoraplar ile sarı renk kalın pabuçlar dikkat çekiyordu. Kavurucu sıcağın derecesi arttıkça yabancıların Avrupalı zevkine uygun giyinme istekleri de azalmaktaydı. Rus tarzı köylü mintanları, yakası açık apaş gömlekler, geyşa giysileri, bisiklet yakalı atletler, Tolstoy'un giydiği cinsten, beli büzgülü, uzun etekli gömlekler, bluz benzeri üstlükler, ayaklarında Odessa sandaletleri, bez şıpıdıklar kapitalist dünyanın basın mensuplarını tepeden tırnağa değiştirmişti. Onların Ekim Devrimi'nden sonraki Sovyet hükümeti yetkililerine benzeme isteği belirgin bir biçimde göze çarpıyordu. Adamlar ilk dönem Sovyet bürokratlarıyla öyle çarpıcı bir benzerlik oluşturmuşlardı ki, insan onların gerçek Marksist kimliklerini öğrenmek için geçmişlerini araştırmak, ana baba ve yakın akrabalarının devrimden önce ne işler çevirdiklerini göz önüne alarak, parti üyesi olup olamayacaklarını bilmek isteğiyle yanıp tutuşuyordu.

Dört bir yanına bayraklar, çelenkler asılmış çayır rengi lokomotif öylesine gayretliydi ki, gecenin geç bir vaktinde özel treni Gremyaşçi Klyuç (Fokurdayan Pınar) istasyonuna, yani iki demiryolu hattının birleşeceği noktaya ulaştırdı. Vagonların bütün ışıkları sönüktü, yolcular derin uykudaydı. Işıkları yanan tek vagon hükümet temsilcilerinin bulunduğu salondu. Tren durunca pencereleri dört köşe salonun kapısı açıldı, hükümet yetkililerinden biri basamaktan aşağı atladı.

İşletmeye açılacak demiryolu hattının baş sorumlusu hükümetin yetkili temsilcisine doğru bir adım ilerledi, elini şapkasının siperine götürerek bütün ülkenin beklediği raporu verdi: Orta Asya'yı Sibirya'ya bağlayacak demiryolu hattının döşenmesi planlanan süreden bir yıl önce bitirilmişti.

Karşılama töreni tamamlanıp, çalışma raporu verilip alındıktan sonra yaşı geçkin, duygusallıktan uzak iki yetkili kucaklaşıp öpüştüler.

Bu sırada bütün yerli ve yabancı gazeteciler, lokomotifin bacasından duman püskürdüğünü gazetesine telgrafla bildirme konusunda başı çeken Lavuazyan'dan tutun da trene yetişmek için okyanusun ta ötesinden koşa koşa gelen Kanadalı kadın gazeteciye değin herkes kompartımanında mışıl mışıl uyumaktaydı. Uyumayan tek kişi Palamidov'du. Adamın tek amacı bir an önce PTT binasını bulup gazetesine yıldırım telgrafı çekmekti. Vereceği önemli haberin o sabah çıkacak gazeteye yetişmesini istiyordu. Araya araya sonunda karanlığa gömülmüş çölde derme çatma PTT kulübesini buldu.

Zor yazan kurşunkaleme öfkelenerek elindeki telgraf formuna şunları çiziktirdi: "Yıldızların ışığında doğu demiryolu hattının açılış raporu verildi nokta hattın baş sorumlusu ile hükümetin en yetkili temsilcisinin öpüşmesi sırasında onların yanındaydım palamidov"

Telgrafın birinci bölümü önemli bir haber olarak gazeteye kondu, ikinci bölümü ise es geçildi. Çünkü gazetenin genel yayın yönetmeni hükümet yetkilisinin biriyle öpüşmesinin uygun kaçmayacağı kanısındaydı.

Başlık XXIX

Fokurdayan Pınar

O sabah saat 5'i 2 dakika 46 saniye geçe güneş çepeçevre her yerde yayvan tepelerin yükseldiği çölün üstüne doğdu. Bir dakika sonra Ostap ayaktaydı. Foto muhabiri Menşov da kalktı, fotoğrafçı donanımlarını her yerine asmaya başladı. Şapkasının siperini, fotoğraf makinesinin vizörüne bakmasını önlemesin diye ensesine itmişti. Besbelli, büyük bir çalışma bekliyordu bu çalışkan adamı. Kendisinin de durmadan sağa sola koşturacağını uman büyük düzenbaz yüzünü bile yıkamadan vagondan dışarı fırladı, ama yanına Koreyko dosyasını almayı da unutmadı.

Moskova'dan, Sibirya'dan, Orta Asya'dan yola çıkmış, içerisi törene katılacak konuklarla dolu trenler Fokurdayan Pınar'da birbirine paralel sokaklar, ara sokaklar oluşturmuştu. Katarlar olanaklar ölçüsünde tribüne yaklaştırılmıştı. Buhar püsküren lokomotiflerin fışırtıları birbirine karışıyordu. Üzerinde "Doğu Demiryolu Hattı Sovyet 10 yıllık planının ilk çocuğudur!" yazısı bulunan yelken bezinden uzun afişi beyaz buğu öbekleri arasından seçmek bayağı zordu.

Herkesin mışıl mışıl uyuduğu, flama ve bayrakların bomboş tribünün üzerinde çöl rüzgârıyla çırpındığı bu erken saatte Ostap çevresindeki engebeli düzlüğün toz bulutlarıyla kaplandığını gördü. Yakındaki alçak tepelerin ardından sivri uçlu şapkalar birbiri ardından ortaya çıkıyordu. Tahta semerler üzerine kurulmuş binlerce göçebe, uzun tüylü atlarını dehleyerek tören yerine doğru yaklaşmaktaydılar. Yapımına iki yıl önce başlanan Doğu Demiryolu Hattının birleşeceği ağaç makasın yakınında buluşmak üzere acele ediyorlardı hepsi de...

Belli ki, uzak köylerin ahalisi bile yollara düşmüştü. Aile ba-

baları erkeklik gururuyla atlarının üstünde cakayla oturuyor, kadınlar ile midillilere ikişer-üçer bindirilmiş çocuklar onların arkalarından geliyor, öfkeli kaynanalar geride kalmamak için atlarının karnını topuklarıyla dürtüklüyordu. Bu atlılar kalabalığı arada bir durup çölün derinliklerine doğru koşturuyorlar, özengilerinin üzerinde ayağa kalkıp kızıl sancaklarını havaya dikiyorlar, sonra yüzlerini Fokurdayan Pınar'a döndürüp yaratılan mucizeyi seyre koyuluyorlardı.

Yaratılan mucize o denli büyüktü ki! Yeni döşenmiş demiryolu, yan yana dizilmiş katarlar, dört bir yana koşturan sinema operatörleri, bomboş çölde birdenbire ortaya çıkan yemekhaneler, durmadan "bir, iki, üç... bir, iki, üç" diye ses denemesi yapılan radyo istasyonu, ses denemesinin ardından radyo yayınının hazır olduğunu bildiren konuşmalar... hepsi, hepsi göçebelerin ilk karşılaştıkları şeylerdi. Vagonlara bindirilmiş iki ray döşeme merkezi karşı karşıya duruyordu şimdi. Merkezlerin sürekli ilerleyen vagonlarında her türlü malzeme vardı. Saymanlık büroları, işçi yemekhaneleri, yatakhaneler, banyolar ikisinde de eksiksizdi. Tören tribününün iki yanına yanaşan bu ray döşeme merkezleri arasında yalnızca 20 metre kadar travers döşeli boşluk bırakılmıştı. Bunların üzerine ray konulup cıvatalarla birbirine tutturuldu mu, Doğu Demiryolu Hattı tren seferlerine hazır demekti. Güney ray döşeme merkezinin tepesinde "Doğuya ulaşacaksın!", kuzey ray döşeme merkezinin tepesinde ise "Batıya ulaşacaksın!" yazıları okunuyordu.

Her iki merkezin işçileri kalabalığın arasına karışmıştı. Hattın döşenmesine başlanırken yakından tanışan bu insanlar, onları birbirinden ayıran toplam 1500 kilometre uzunluğundaki çöllerin, kayalıkların, göllerin, ırmakların aşılmasından sonra yeniden eski dostlarına kavuşmuş sayılırlardı. Aralarındaki büyük yarış ayrı kalışlarını bir yıl kısaltmıştı. Hele son aylarda canlarını dişlerine takarak çalışmıştı her iki merkez de. Amaçları, rayları elden geldiğince hızlı döşeyip rakip merkezden önce Fokurdayan Pınar'a ulaşmaktı. Bu çekişmede yarışı kuzey ekibi kazandı. Her iki merkezin başkanları, birisi boz renk gömlekli, öbürü beyaz mintanlı, şimdi geçici ağaç makasın yanında dost-

ça sohbet ediyorlardı. Ancak arada bir kuzey ekip başkanının yüzünde sinsi bir gülümseme beliriyordu. Her ne kadar beyaz mintanlı başkan bu gülümsemeyi karşısındakine göstermemeye çalışıyor, onu övgülere boğuyorsa da başarısının gururunu tümüyle gizlemesi elinde değildi. Güneşin altında solgunlaşan bıyığının ikide bir dikleşmesinden, rakibine karşı kendini üstün gördüğü belliydi.

Ostap koşa koşa kuzey ray döşeme merkezinin vagonlarına ulaştığında orada kimseciklerin kalmadığını gördü. Çalışanların hepsi de tribündeki izleyicilerin arasına karışmıştı. Tribünlerin önünde bando çoktan yerini almış, müzisyenler kavurucu güneşin ısıttığı metal ağızlıklara dudaklarını zor değdirerek üflemeli çalgılarıyla açılış müziği çalıyorlardı.

Tribünün soluna Sovyet gazetecileri yerleştirilmişti. Oturduğu yerden aşağı sarkan Lavuazyan görev başındayken resmini çekmesi için foto muhabiri Menşov'a yalvarıyordu. Ancak Menşov'un ona aldırdığı yoktu, çünkü çalışmasının en civcivli zamanındaydı. Rayları cıvatalarla traverslere çakan emek kahramanlarının fotoğraflarını çekiç sallarken tek tek ya da kümeler halinde çekmeye, tren yolu settini düzelten işçilerin kürekleri ne dayanmış olarak resimlerini almaya zor yetişiyordu. Tribünün solunda ise yabancı gazeteciler vardı. Tribüne girmek isteyenleri Kızıl Ordu erleri ellerindeki giriş belgelerini denetleyerek içeri alıyorlardı. Ne yazık ki, Ostap'ın giriş belgesi yoktu. Özel kataran komutanı, konuklar trenden inerlerken elindeki çizelgeye bakarak herkese tribüne giriş biletini vermişti. Çernomorsklu gazeteci Ostap Bender'in adı yazılı olmadığına göre ona elbette bilet veremezdi. Her ne kadar Gargantuva tribündeki yerinden ona "Hadi, çabuk gelin yanıma! Geleceksiniz, değil mi? Hadi! Neden gelmiyorsunuz?" diye bağırıyorsa da büyük düzenbaz "Olmaz!" anlamda başını sallıyor, bu arada sıralarda tıkış tıkış oturan emek kahramanları, yerli ve yabancı konuklar arasında gözleriyle birini arıyordu.

Ostap sonunda tribünün birinci sırasında oturan Aleksandr Koreyko'yu görebildi. Gizli milyoner öylesine sakin duruyordu ki, onun bu rahatlığına şaşar kalırdınız! Kavurucu güneşten ko-

runmak için başına gazeteden üç köşeli bir şapka geçirmişti. Birinci konuşmacı kürsüdeki mikrofona doğru yürüdüğü sırada söylenenleri daha iyi işitmek için kulağının birini kâğıt şapkanın altından çıkardı.

Ostap iki elini boru gibi birleştirerek bağırmaya başladı:

— Aleksandr İvanoviç! Aleksandr İvanoviç!

Koreyko başını sesten yana çevirip baktıktan sonra hemen ayağa fırladı. O sırada bando "Enternasyonal" marşını çalıyordu. Ama Koreyko artık marş dinleyecek durumda değildi. Büyük düzenbazın ray döşenecek boşlukta durmadan hoplayıp zıplaması onun bütün ruh dengesini bozmuştu. Birdenbire telaşa kapılan gizli milyoner kaçacak delik aramak için sağına soluna bakındıysa da çevresini kuşatan tepelik çölden başka bir şey göremedi.

Sayıları on beş bini bulan atlı göçebeler topluluğu vakit öldürmek için yakındaki soğuk derenin suyunu karşıdan karşıya en azından 20 kez geçtikten sonra törenin başlaması yaklaşınca tribünün arkasındaki düzlüğe sıra olup dizilmişlerdi. Göçebeler arasında utangaç ya da daha gururlu olanlar coşkuyla uğuldayan, hatta kükreyen izleyici kalabalığına yaklaşmayı göze alamadıklarından olacak, kum tepelerinin üstünde gün boyunca dolaşıp durdular.

Doğu Demiryolu Hattında çalışanlar zaferlerini müzik eşliğinde şen şakrak şarkılar söyleyerek, şamata çıkararak, sevdikleri kişileri ya da emek kahramanlarını karga tulumba edip havaya fırlatarak kutluyorlardı. Bu arada demiryolu döşenecek boşluğa gürültü patırtı arasında yeni raylar sıralandı, bir dakika içerisinde de bunlar yerlerine yerleştirildi. O güne değin milyonlarca civatayla rayları traverslere tutturmuş bulunan işçiler son somunların takılmasını yöneticilerine bıraktılar.

Lokantanın baş sorumlusu, vagon-restoranın tepesinde aşçılarla birlikte oturup töreni seyrederken işçilerin bu hareketini;

— Konukseverliğin gereği olarak böyle yapıyorlar, diye değerlendirdi.

Göğsünde Kızıl Sancak nişanı taşıyan baş mühendis başındaki geniş fötr şapkayı ensesine itti, yanındaki uzun saplı çekici

kaptıktan sonra havaya kaldırdı, ağlamaklı bir yüzle hızla yere indirdi. Aralarında pehlivan yapılı adamların bulunduğu işçiler bu hareketi dostça kahkahalar atarak desteklediler. Bunlardan birçoğu cıvataları tek çekiç vuruşuyla traverslere geçirebilecek güçteydi. Yöneticilerden bazıları çekici raylara doğru yumuşak vuruşlarla indirdikçe arada bir çınıltılı sesler çıkıyordu. Bu, çekicin cıvatanın tam tepesine indiğini, yana kaymadığını, yani toprağa saplanmadığını gösteriyordu. Çekici baş mühendisten sonra sırayla bölge parti sekreteri, hükümet yetkilileri, kuzey ve güney ray döşeme merkezlerinin başkanları, yerli konuklardan birkaçı ellerine alıp cıvataların tepesine indirdiler. Çekici kaldırıp hızla cıvatanın kafasına vuran son kişi az sonra işletmeyi açacak olan hattın baş sorumlusuydu. Çaktığı cıvata da cıvataların sonuncusuydu.

Bunun ardından söylevler başladı. Konuşmalar önce Kazakça, sonra Rusça yapılıyordu. Gömleğinin göğsüne yeni takılan Kızıl Sancak nişanına bakmamaya çalışan bir emek kahramanı kürsüye gelerek ağır ağır şunları söyledi:

— Yaptıklarımızı kendi gözlerinizle görüyorsunuz, o bakımdan fazla konuşmama gerek yok. Doğu Demiryolu Hattının döşenmesinde çalışan bütün emekçiler adına hükümetten bizleri yeni bir göreve göndermelerini rica ediyorum Hepimiz uyumlu bir çalışma örneği verdik, son aylarda çoğunlukla günde beş kilometre ray döşedik. Bu çalışma hızımızı yeni görevimizde daha da artıracağımıza inanıyoruz. O bakımdan "Yaşasın Ekim Devrimi!" diyorum. Yoldaşlar, kürsüye çıkmışken dile getireceğim önemli bir konu da döşediğimiz traverslerden bir haylisinin bozuk çıkmış olmasıdır. Traverslerin niteliğinin artırılması gerekir.

Haberciler olay ve haber kıtlığından yakınamazlardı artık. Sırayla kürsüye çıkanların konuşmalarını not ediyorlar, mühendislere yaklaşıp bellerine sarılıyorlar, demiryolu hattının tamamlanmasıyla ilgili son sayısal verilere ulaşmaya çalışıyorlardı. Ortalık tam bir ana baba günüydü. Bir yandan sıcak, bir yandan toz... Hele şu heyecanlı konuşmalara ne demeliydi? Sanki kutlama töreni yapılmıyor, çölde şenlikli bir kır ateşi yakılıyordu. Lavuazyan on satır kadar haber yazısı çiziktirdikten son-

ra bunu yıldırım telgrafıyla gazetesine ulaştırdı, sonra geriye dönüp yeniden not almaya başladı. Öte yandan Uhudşanski ne haber yazıyor, ne de PTT binasına gitmek için koşuyordu. Besbelli, Ostap'ın hazırladığı "yazı yazmak için gerekli bilgiler"e güvenmekteydi. Beş dakikasını ayırdı mı, içinde Asya süslemeleri de bulunan güzel bir haber yazısı hazır demekti. Sözün kısası, gazeteci olarak Uhudşanski'nin geleceği sağlam kazığa bağlanmış sayılırdı. Durum böyle olunca meslektaşlarının haber toplama çabalarını gördükçe;

— Ee, yazıyor musunuz? Yazın bakalım, yazın, yazın! diyerek onları kendince alaya alıyordu.

Sovyet gazetecilerinin bulunduğu tribünün köşesinde yeni iki kişi daha belirdi ansızın. Bunlar Moskova'da özel treni kaçıran Lev Rubaşkin ile Yan Skameykin'di. Başkentten havalanan bir uçak sabahın erken saatinde onları uzak bir tepenin dibindeki doğal bir havaalanına indirmişti. Burası Fokurdayan Pınara'a 10 kilometre kadar uzak olduğundan içtikleri su ayrı gitmeyen iki haberci yaya olarak zor gelebilmişlerdi tören yerine. Meslektaşlarına selam verdikten sonra ikisi de kaleme, kâğıda sarıldılar ve kaçırdıkları haberleri gazetelerine ulaştırmaya çalıştılar.

Yabancı gazetecilerin fotoğraf makineleri durmadan şıkır şıkır resim çekiyordu. Kürsüye çıkanların boğazları sıcaktan, güneşten kurumuştu. Toplantıya katılanlar zaman ilerledikçe dönüp dönüp aşağıya, çağıldayarak akan derenin serin sularına bakıyorlardı. İçerisine şölen masalarının sıra sıra dizildiği, tepesindeki tentelerden üzerine çizgili gölgeler düşen yemekhaneye dönüp dönüp bakanların sayısı az değildi. Ya masalardaki yeşil renkli narzan maden suyu şişelerine ne demeliydi? Şişeleri görenlerin ağızlarının suyu akıyordu. Hemen yakında çeşitli içecekler satılan büfeler vardı. Susuzluğa dayanamayanlar bir koşu oraya varıp susuzluklarını gideriyorlardı. Aleksandr Koreyko da susuzluktan kıvrananların arasındaydı. Ancak adamcağız kâğıt şapkasının altında dişini sıkıyor, yerinden kalkmamaya çalışıyordu. Büyük düzenbaz ise elindeki limonata şişesini ve ayakkabı bağcığıyla bağlı sarı klasörü kaldırıp havada sallayarak onu uzaktan kızdırıyordu.

Bir süre sonra, üzerinde mikrofon ile bir su sürahisinin bulunduğu kürsünün arkasına küçük bir izci kız çıkardılar. Demiryolu hattının baş sorumlusu;

— Hadi kızım, Doğu Demiryolu Hattıyla ilgili birkaç söz söyle bize, dedi.

Eğer izci kız ayaklarını yere vurup, "Değerli yoldaşlar! Elde ettiğimiz başarıların bilançosunu çıkarmanın tam zamanıdır... Kürsüye gelmişken..." diye konuşmaya başlasaydı, bunda şaşılacak bir şey yoktu, çünkü bazen bu yaştaki öğrencilerimizi iki saat aralıksız söylev çekmeye zorluyoruz. İşte bundan dolayı Fokurdayan Pınar'ın izci kızı ne yapılması gerektiğini hemen kavradı, zayıf elleriyle mikrofona sarıldıktan sonra gülünç tiz sesiyle;

— Yaşasın beş yıllık plan! diye bağırdı.

Palamidov, kendisinden demeç alabilmek için yabancı konuklardan iktisat profesörünün yanına sokuldu. Profesör ona şu demeci verdi:

— Ülkenize hayranlık duymaktan kendimi alamıyorum. SSCB'de bütün inşaatlar dev boyutlardadır. Beş yıllık planınızın eksiksiz tamamlanacağına inanıyorum. Bu konuda bir kitap yazacağım.

Gerçekten de altı ay geçmeden bir kitap yayımladı. 200 sayfayı geçen çalışmasında beş yıllık planın eksiksiz gerçekleşeceği, SSCB'nin endüstri alanında en güçlü devletlerden biri olacağı belirtiliyordu. İki yüz birinci sayfaya gelindiğinde ise Sovyetler ülkesinin işte bu nedenle bir an önce ortadan kaldırılması gerektiği, bu yapılmazsa kapitalist toplumların başına bela kesileceği vurgulanıyordu. Sonuçta profesör, geveze Hendrich'ten daha işini bilir bir adam olduğunu kanıtlamıştı.

Derken, tepelerin arkasından beyaz bir uçak gözüktü. Atlı Kazaklar uçağı görünce düzgün dizilerini bozup sağa sola dağıldılar. Uçağın gölgesi kürsünün üzerinden geçip çöle doğru sapınca Kazaklar da onun peşinden dört nala at koşturdular. Sinema operatörlerine yeni bir görüntü yakalama fırsatı doğmuştu. Hepsi film çekme kameralarını oraya çevirdiler. Atlılar tozu dumana katıyordu. Tören böylece sona erdi.

Gazeteci arkadaşlarıyla birlikte yemekhaneye doğru seğirten Palamidov;

— Beni dinleyin, yoldaşlar! dedi. Gelin en başta anlaşalım. Gazetelerimize bayat haberler göndermeyeceğiz. Tamam mı?

Lavuazyan hemen onu destekledi:

— Bayat haberler çirkin ve nefret edilmesi gereken şeylerdir. Bunlardan uzak duralım!

Yemekhaneye giderlerken, haberciler, Uzun Kulak denilen uyduruk çöl masalları hakkında yazı yazmamaya karar verdiler. Oysa daha önce doğu cumhuriyetlerine giden herkes böyle masallar anlatırlardı. Yalnız Uzun Kulaklar değil, "Isık-Göl söylencesi"yle ilgili haberler de gönderilmemeliydi, böyle söyleceleri kimse okumak istemiyordu artık. Doğuluların zevkine uygun saçma sapan şeylere yer vermemeliydiler.

Koreyko boşalan tribünde, çölden ayak altlarına yapışarak gelen kumların, sigara izmaritlerinin, yırtık kâğıtların arasında tek başına oturmaktaydı. Belli ki, aşağıya inip inmemekte kararsızdı.

Ostap onu öyle görünce bağırmaya başladı:

— Hey, Aleksandr İvanoviç, gelsenize yanıma! Yazık değil mi, acımıyor musunuz kendinize? Buz gibi soğuk narzan maden suyu içilmez mi bu havada? İstemiyor musunuz? Öyleyse bana acıyın hiç olmazsa. Sizin yüzünüzden ben de bulunduğum yerden ayrılamıyorum. Oysa açlıktan karnım zil çalıyor. Dayanamayıp buradan gideceğimi sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Size Şubert'in "Sekerek gel, güzelim, sekerek gel!" serenadını çalsam belki aşağı inersiniz. Nasıl, çalmamı istiyor musunuz?

Koreyko daha fazla bekleyemedi. Ostap'ın ondan istediği parayı serenat çalmasına gerek kalmadan elinden zorla alacağını anlamış gibiydi. Omuzları düşük, her basamakta biraz oyalanarak yavaş yavaş aşağı inmeye başladı.

Ostap neşesinden yerinde duramıyordu.

— Başınızdaki üç köşeli şapka size ne kadar yakışmış! Diyerek onunla alay etti. Hani, boz renkli bir ceketiniz vardı, ne yaptınız onu? Sizi ne kadar özlediğimi bilemezsiniz! Neyse, merhaba, dostum. İsterseniz birbirimize sarılıp kucaklaşalım. Ya da

hiç vakit kaybetmeden, Moğol tugriklerini sakladığınız gizli kasanın yanına, Leyhtveys mağarasına gidelim. Hemen gidelim mi, ne dersiniz?

— Önce karnımızı doyuralım.

Besbelli, adamın açlıktan karnı sırtına yapışmış, susuzluktan da dili damağı kurumuştu.

— Peki, gidip bir şeyler yiyelim. Ancak bir daha haytalık yapmaya kalkışmayacaksınız, tamam mı? Yapmaya kalksanız bile başarı şansınız hiç yok, çünkü benim yiğitler şu tepenin arkasında pusuda yatıyor.

Ostap her olasılığa karşı böyle bir yalan kıvırmıştı. "Yiğitler"i aklına gelince içini bir hüzün kapladı.

Demiryolu hattında çalışanlar ile konuklar için verilecek şölen hem Asyalıların, hem de Avrupalıların göreneklerine uygundu. Kazaklar halıların üstüne bağdaş kurup oturmuşlardı. Doğuda herkes yer sofrasında böyle yemek yerken, batıda yalnız terziler minder üstünde çalıştıkları sırada bağdaş kurup otururlar. Kazaklar önlerindeki beyaz kâselerden pilav yiyor, bunun yanında yalnız limonata içiyorlardı. Avrupalılar masalara yerleşmişlerdi.

Çalıştıkları iki yıl boyunca ray döşeme işçileri bol bol emek harcamak, türlü kaygılar çekmek yanında çok da heyecan yaşamışlardı. Şimdi de çölün ortasında tören yemeği hazırlamanın onlara ne sıkıntılar çektirdiğini kimse anlayamazdı. Hem Asyalıların, hem de Avrupalıların damak zevkine uygun yemek seçmek büyük tartışma konusu oldu. Yemekte içilecek alkollü içkiler de öyle... Doğu Demiryolu Hattı yönetimi iki gün boyunca bayağı zorluklar yaşadı. Tıpkı Amerika Birleşik Devletleri'nde başkanlık seçimlerinden önce yaşananlar gibi... Amerika'da seçimlerden önce içki yasağı konmasını isteyenler ile içkinin serbest bırakılmasında ısrar edenler arasında büyük tartışmalar çıkardı. Neyse ki, sonunda yerel parti örgütü tören yemeğinde içki içilmemesine karar verdi. Bu durumda yabancı gazeteciler, diplomatlar ile Moskova'dan gelenler sofrada ne içeceklerdi? İnsanların ömür boyunca edindikleri alışkanlıkları, zevkleri vardır. Besbelli, yabancılar arasında öyle kişiler bulunuyor-

du ki, gerek Londra'da, gerekse New York'ta birçok aşırılıklara alışmışlardı. Bunu göz önüne alan yöneticiler yaşlı bir mutfak uzmanını Taşkent'ten getirtmek zorunda kaldılar. Şölen için çağrılan İvan Osipoviç bir zamanlar Moskova'da ünlü Martyanıç lokantasında metrdotel olarak görev yapmıştı. Şimdi de Taşkent tavuk pazarında halkın yemek yediği aşevinin yöneticiliğini yürütüyordu.

Adam gelince yöneticiler kendisine şunları söyledi:

— Bakın, İvan Osipoviç. Bizi güç durumda bırakmayın. Konuklar arasında birçok yabancı var. Yapacağınız şeyler hoşlarına gitsin, ağız tadıyla yesinler yemeklerini.

Eski metrdotelin gözleri yaşardı.

— Siz beni yeterince tanımıyorsunuz. İnanın bana, bugüne değin kimleri doyurmadım ki? Prens Vürtemberg yaptığım yemekleri bayıla bayıla yerdi. Sizden bir ücret de istemiyorum. Ömrümün şu son yıllarında insanları güzelce doyurmaktan başka ne isteğim olabilir? Onlara bir kez daha zevkle yemek yedirdikten sonra ölmek isterim.

Yaşlı adam bayağı heyecanlıydı. Ama sofrada içki bulunmayacağını öğrenince az kalsın bayılıyordu. Gene de Avrupalıları yemeksiz bırakmak istemediğinden, bu işin sorumluluğunu üzerine aldı. Yaptığı yemek bütçesinden büyük kesinti yapıldığını öğrenince, "Son kez doyurayım da insanları, sonra öleyim!" diye homurdanarak birikmiş parasından 60 rubleyi şölen için bağışladı. Şölen günü yemekhaneye naftalinli frakını giymiş olarak geldi. Hattın açılış töreni sırasında heyecandan yerinde duramıyor, başını kaldırıp kaldırıp güneşe bakıyor, yemekhaneyi merak ettikleri için atlarıyla içeriye dalan göçebeleri azarlıyordu. Elindeki peçeteyi sallayarak şöyle bağırıyordu onlara:

— Hey, Mamaylar! Burada ne yaptığımızı görmüyor musunuz? Aman Tanrım! Bunlar yüzünden pikanlı terbiye durduğu yerde bozulacak, tavuk ciğeri ezmesi ile et suyu ise henüz hazır değil.

Neyse, bir süre sonra bütün mezeler masada yerlerini aldı. Masa eksiksiz donatılmış, yaşlı metrdotelin denetimi ve becerikli elleriyle en güzel yemekler tabaklar içinde getirilmişti. Kolalı

peçeteler tabaklar arasında kale gibi yükseliyordu, buzlar üzerine kıvrım kıvrım tereyağı konulmuştu, ringa balıklarının ağzına soğan dilimleri ya da zeytin taneleri sokulmuştu. Çiçek demetlerinin arasına konan bildiğimiz esmer ekmek dilimleri ise bir başka güzellikteydi.

Az sonra konuklar masalara dağıldılar. Hepsi de toza toprağa bulanmıştı, sıcaktan yüzleri kırmızı kırmızı olmuştu, açlıktan karınları zil çalıyordu. Ancak hiçbiri prens Vürtemberg'e benzemiyordu. Bu durumu görünce İvan Osipoviç az sonra başına gelecek felaketi sezdi.

Yalvaran bir sesle;

— Değerli konuklar! dedi. Sizlerden biraz daha sabretmenizi rica ediyorum. Ne olur, elinizi yiyeceklere sürmeyin! Usulüne uygun bir öğle yemeği yiyelim!

Mutfağa gidip elinde kayık tabak içinde güzel bir balıkla ve şen şakrak dans ederek dönünce masaların yağmalandığını gördü ve şaşkınlıktan donakaldı. Tenis oyuncularına benzeyen ince belli İngiliz, ekmeğine tereyağı sürerek yiyor, Avusturyalı Hednrich masanın üzerine abanarak ileri uzanmış, bir ringa balığının ağzından parmaklarıyla zeytin tanesi çıkarmaya çalışıyordu. Masaların üstü karmakarışıktı. İlk açlıklarını gideren konuklar gezi izlenimlerini konuşuyorlardı birbirleriyle.

Neye uğradığını şaşıran eski metrdotel;

— Bu ne biçim şey? Siz neler yapmışsınız? diyerek tepindi durdu.

Hendrich hiç oralı değildi. Ağzı dolu dolu;

— Babalık, çorbayı ne zaman getireceksiniz? diye soruyordu.

Kimseye yanıt verecek durumda olmayan yaşlı adam elindeki peçeteyi yere fırlatarak oradan hızla uzaklaştı. Masadaki hizmeti yardımcılarına bırakıp gitmişti.

İki düzenbaz masalara yaklaştığı zaman, sarkık burnu iri bir muza benzeyen şişman biri ilk sofra konuşmasını yapmaktaydı. Ostap bu kişinin mühendis Talmudovski'den başkası olmadığını anlayınca yerinde dondu kaldı.

Narzan maden suyu dolu bardağını ileri uzatan Talmudovski;

— Emekçi dostlarım, selam size! Selam demiryolu hattında çalışan bütün işçilere! diyordu. Burada çalıştık ama hangi koşullarda? Aldığımız ücret diğer iş yerlerindekinden biraz fazla, gelgelelim kültürel olanaklardan tümüyle yoksunuz. Ne tiyatromuz var, ne kanalizasyon! Çölün ortasında dımdızlak kaldık. Bu koşullarda çalışamam ben!

Emek kahramanları;

— Kim bu adam? Kendisini tanıyor musunuz? diye soruyorlardı birbirlerine.

Bu arada konuşmasını bitiren Talmudovski oturduğu masanın altından valizlerini çıkardıktan sonra;

— Sözleşmenize tüküreyim sizin! dedi. Verdiğiniz geçici görev yolluğunu da benden geri alamayacaksınız. İsterseniz mahkemeye baş vurun! Zırnık koklatmam size!

Onunla aynı masada yemek yiyenleri valizleriyle itip kakarak, hatta "Affedersiniz!" bile demeden, "Beni mahkemeye verirseniz belki alırsınız!" diye bağırıyordu.

O gece geç vakit motorlu bir drezine bindi, Doğu Demiryolu Hattının güney bölümüne giden ustalarla birlikte hatların birleşme yerinden ayrıldı. Valizlerinin üstüne rahatça kurulmuştu, böyle kurak bir yerde çalışmak istememesinin nedenlerini yanındaki ustalara açıklıyordu. Drezin yolcuları arasında eski metrdotel İvan Osipoviç de vardı. Adamcağız o kadar üzgündü ki, sırtından frakını çıkarmayı bile unutmuştu, dut gibi de sarhoştu. Göğsünü alçaktan esen rüzgâra karşı verip, Fokurdayan Pınar'a doğru tehdit edercesine yumruk sallayarak;

— Barbarlar! Sizin sofra takımlarınız da, yemekhaneniz de yerin dibine batsın! diye bağırıyordu. Bir zamanlar prens Vürtemberg'e, Anton Çehov'a yemek vermiş bir adamım ben! Evime varınca yatağa düşüp zıbaracağım! O zaman İvan Osipoviç'in kim olduğunu anlayacaksınız. "Seksen dört kişiye şölen hazırlığı yapar mısınız?" diye yalvarsanız da beni bulamayacaksınız. "İvan Osipoviç Trikartov yok artık! Geberdi! Hastalıkların, üzüntülerin, üzülüp sızlanmaların olmadığı yere, öbür dünyaya göç etti!" diyecekler. İşte o zaman bana acıyıp ruhuma dua okuyacaksınız!..

Yaşlı adam kendi ruhu için böyle okuyup üfleyedursun, frakının etekleri rüzgârda kanat gibi çırpınıyordu.

Koreyko'nun yemeğini bitirmesine fırsat vermeyen Ostap onu masadan kaldırarak hesaplaşmak üzere kaldığı yere götürdü. Açılır kapanır bir merdivenden tırmanarak yakındaki katarın yük vagonuna girdiler. Burada kuzey ray döşeme merkezinin saymanlık bölümü vardı, Koreyko burada çalışıyor, çalıştığı yerde de yatıp kalkıyordu. İki düzenbaz saymanlık bölümünün kapısını sımsıkı kapattılar.

Öğle şöleninden sonra özel tren yolcuları dinlenmeye çekilmişlerdi, akşam eğlencesi için güç toplamaları gerekiyordu. Ancak fıkra yazarı Gargantuva, Lev Rubaşkin ile Yan Skameykin'i bu fırsattan yararlanıp uygunsuz işler çevirirken yakaladı. Aralarından su sızmayan bu iki gazeteci ellerinde kâğıtlarla postanenin yolunu tutmuşlardı. Kâğıtlardan birince şu kısa haber vardı:

"Acele telgraf nokta moskova nokta çöl telgrafı uzun kulak Doğu Demiryolu Hattının açılışını bütün köylere ulaştırdı rubaşkin"

İkinci telgrafta ise şu haber yukarıdan aşağı dizilmiş satırlarda yer alıyordu:

ISIK-GÖL SÖYLENCESİ

Karakalpak halkından yaşlı Uhum Buhayev bana çağlardan beri aktarılagelen şu söylenceyi anlattı: İki bin dört yüz seksen ay önce han Ay Bulak'ın ceylan sekişli güzel karısı Sumburun, hanın özel koruması bir delikanlıya gönlünü kaptırmış. Yaşlı han tam on iki ay dua etmiş, sonra gözlerinde yaşlarla güzel karısını bir fıçının içine kapatıp yedi batman ağırlığında som altın külçeyle birlikte bir dağ gölünün sularına bırakmış. O günden beri bu göle Isık-Göl, yani "gönlü ihanete eğilimli güzel" adını vermişler...

Yan Skameykin-Sarmatski

İki can dostun ellerinden kaptığı kâğıtları yanındakilere gösteren Gargantuva;

— Bu adamların yaptıkları bu iş doğru mu? Hani, aramızda neye karar vermiştik? diye soruyordu.

Palamidov;

— İnsanı isyan ettiren bir durum! dedi. Aramızda konuştuklarımızdan sonra hâlâ söylencelerden medet ummanın gereği var mı? Size göre Isık-Göl, "gönlü ihanete eğilimli güzel" anlamına geliyor, öyle mi? Uhum Buhayev adındaki sahtekâr Karakalpak'ın anlattıklarına nasıl inanırsınız? Bana kalırsa bu söylence "hanın karısı güzel Sumburun'u değil, garip söylencelerin yıkıcı etkisine kendilerini kaptıran saf gazetecileri göle atın." anlamını taşır.

Sırtında çocuk ceketi gibi daracık bir ceket bulunan Yan Skameykin;

— Gazeteye göndermek istediğimiz söylencede dehşete kapılacak bir şey yok, dedi. Madem Uzun Kulak (çöl söylenceleri) yaşıyor, birilerinin bunları kaleme alması gerekir.

Lavuazyan;

— Ama böyle şeyler daha önce binlerce kez yazılıp çizildi de nc geçti elimize?

— Eğer Uzun Kulak varsa, bunu birileri göz önüne alacaktır.

Başlık XXX

Aleksandr İbn-İvanoviç

Yük vagonu karanlık, karanlık olduğu kadar da boğucu bir havayla doluydu. Ayrıca insan burada sıcaktan bunalıyor; içerisi kösele kokusuyla karışık, iğrenç derecede ekşi ekşi ayak kokuyordu. Elindeki denizci fenerini yakan Koreyko karyolasının altına sırt üstü yattı. Boş bir makarna kutusunun üzerine oturan Ostap ise "Gizli milyoner ne işler çevirecek acaba?" diye merakla onu izliyordu. İki düzenbaz da birbiriyle uğraşmaktan yorgun düşmüşlerdi. Koreyko yapmak zorunda bırakıldığı bu işten dolayı bayağı korkmaktaydı, Ostap ise aylardan beri paranın peşinde olduğu için bunun nasıl sonuçlanacağını merak etmekle birlikte sükunetini yitirmemişti. Dışardan bir yabancı onların ne yaptıklarına bakacak olsa, biri tezgâhtar, öteki müşteri iki kişinin şapka alışverişi için bir kooperatif mağazasına girdiklerini düşünürdü. Müşteri olanı sanki tezgâhtara satın almak istediği bir şapkayı gösteriyor, öteki ise kaldırım taşı renginde uzun tüylü bir kepi adama doğru tembelce fırlatıyordu. Ona göre hava hoştu, müşteri şapkayı alacakmış ya da almayacakmış, bunlara aldırdığı yoktu. Müşteri ise hiç istifini bozmadan, belki de laf olsun diye, "Bakar mısınız, bundan başka şapka var mı acaba?" diye sorar gibiydi. Tezgâhtar gene aldırış etmeden, "Alın bunu, yoksa onu da bulamayacaksınız!" dercesine bakıyordu ötekine. Böylece ikisi de büyük bir vurdumduymazlık içindeydi.

Koreyko bir elini valizinin kapağının altına sokmuş, besbelli, içerisini rastgele karıştırmaktaydı. Canı hayli sıkılan Ostap;

— Hey, karyolanın altındaki! Bana bir sigara uzatır mısınız? diye seslendi yorgun bir sesle. Ha... şey... sigara içmediğinizi

şimdi anımsadım. Eğer içseniz sizin gibi cimri bir adama başkasına sigara vermek ne kadar zor gelirdi, öyle değil mi? Sigaraların hepsini alırlar diye tabakasını uzatmaz, elini cebine sokarak şimdi sizin yaptığınız gibi içerisini karıştırıp durur, tabakadan kıvrılmış tek bir sigara çıkarmaya çalışırdı. Ne kadar güvensiz, kötü bir adam olduğunuz görülüyor. Karyolanın altından valizi çekip çıkarsanız bir şey mi olur sanki?

Yattığı yerde güçlükle soluk alan Koreyko;

— Valizin hepsini mi istiyorsunuz? İşte bu olmaz! dedi.

Cimri bir tiryakiyle kıyaslanmak hoşuna gitmemişti. Böyle derken bir yandan da para destelerini valizden çıkarıp çıkarıp yanına yığıyordu. Valizin nikelle kaplı dili birkaç kez çıplak koluna takılarak çizdi. Böyle sırt üstü çalışırken tıpkı yerin altında maden kazan bir işçiye benziyordu. Yüzüne maden parçaları düşer gibi yatağın altından kırpıntılar, kıtık döküntüleri, harman elentileri gibi kırıntılar, toz toprak dökülmekteydi. Bu sırada aklından geçen tek düşünce şuydu: "Sakın bu herif beni boğmaya kalkışmasın! Elimden paranın hepsini aldıktan sonra beni parça parça doğrayıp torbalara koyarak değişik yerlere saklar. Kellemi de bir fıçıya atıp lahanayla birlikte turşusunu kurar. Korkulur bu adamdan..."

Bu düşünceler onu ürpertirken burnuna nemli mahzen kokuları çarptı, yattığı yerden büyük düzenbaza şöyle bir baktı. Ostap o sırada denizci fenerini yere bırakmış, başı yana kaykılmış, makarna sandığının üstünde pineklemekteydi. Koreyko onu böyle uyuklar görünce aklına başka bir düşünce daha geldi: "Peki, ben onu kıtır kıtır kesip torbalar içinde değişik yerlere götürsem nasıl olur? Kimse farkına varmaz... Yapayım mı bu işi?.."

Aklından bu düşünceler geçerken yeniden dönüp baktı büyük düzenbaza. Bender uyukladığı yerde gerinerek buldok köpeklerinin korkunçluğuyla esnedi. Feneri bıraktığı yerden kaparak iki yana sallamaya ve şöyle bağırmaya başladı:

— Sayın yolcular, Hatsepetovka istasyonuna gelmiş bulunuyoruz. Hey, bana bakar mısınız, saygıdeğer yurttaş! "Geldik" diyorum size. Çıkın artık oradan! Yoksa kafanızdan geçen, be-

nimle ilgili başka düşünceler mi var? Kafamı koparmak gibi değişik bir şey düşünüyorsanız karşıyım buna! Zamanında bir kere denemişlerdi. Soylu bir aileden gelme, eski soylular birliği başkanı Kisa Vorobyaninov adında üşütük bir ihtiyar beni öldürmeye kalktı ama bir şey geçmedi eline. İkimiz kardeş payı üleşeceğimiz yüz elli bin ruble tutarında mücevherlerin peşindeydik. Parayı tam paylaşacağımız sırada aptal soylular birliği başkanı gırtlağıma usturayı dayayıp boğazımı kesti ama çok canımı yaktığı halde bir şey yapamadı. Gencecik bir adamı hayvan boğazlar gibi öldürmek yakışır mı insana, sayın Koreyko? Hekimler zor kurtardılar beni. Onlara ne kadar teşekkür etsem azdır.

Sonunda Koreyko karyolanın altından çıkarak bir yığın para destesini getirip Ostap'ın ayaklarının dibine koydu. Her deste beyaz kâğıtla sarılıp üzerinden sicimle bağlanmıştı.

Koreyko üzüntülü bir sesle;

— Tanı doksan dokuz deste var burada, dedi. İki yüz elli rublelik banknotlarla her destede on bin ruble bulunuyor. Banka kadar sağlamımdır, bana güvenebilirsiniz.

— Peki, yüzüncü desteyi neden vermediniz? Onu da getirin hemen.

— Yo, onu hesaptan düştüm. Hani, deniz kıyısındaki soygun sırasında adamlarınız benden on bin ruble çalmışlardı ya... Ne çabuk unuttunuz?

— Buna düpedüz çingenelik derler! Biz de sizin yüzünüzden bir sürü masrafa girdik. Ufak tefek hesaplarla uğraşmayalım.

Koreyko oflaya puflaya yeniden karyolanın altına daldı, eksik on bin rubleyi valizden çıkardıktan sonra tamamladığı milyonun karşılığında ayakkabı bağıyla bağlı klasörü teslim aldı. Bu iş de bitince bütün yaşam öyküsünün bulunduğu sarı klasörü hemen götürüp sobanın içine attı. Sobanın borusu, içinde bulundukları vagonun çatısından yukarı çıkmaktaydı. Belgeler güldür güldür yanarken Ostap para destelerinden birinin ambalajını yırttı, Koreyko'nun kendisini aldatmadığını anlayınca desteyi cebine soktu.

— Peki, bana yalnız ruble verdiniz. Bunların arasında Mek-

sika doları, Türk lirası, Romen reyi, İspanyol pesetası, sterlin, rupi, altın, platin yok. Nerede döviz cinsinden paralarınız? Borcunuzun bir bölümünü döviz olarak ödeseniz iyi olurdu.

Koreyko soba ateşinin üzerinde kıvrılarak yanan klasöre bakarken ona şu karşılığı verdi:

— Elimde ne varsa ona razı olun. Yoksa bunu da alamayabilirdiniz. Ben döviz taşımayı sevmem.

Büyük düzenbaz heyecan içindeydi.

— Neyse, sizden istediğimi elde ettim. Görüyorsunuz, en sonunda düşlerim gerçekleşti! Ben de zenginim, milyonerim artık!

Bu sevinçli sözlerden sonra da büyük bir kedere gömüldü. Günlük yaşamın olağanlığı onu şaşırtıyor, çevresinde hiçbir değişikliğin olmaması tuhafına gidiyordu. Oysa milyona sahip olur olmaz yaşamının önemli olaylarla çalkalanacağını sanmıştı. Yeryüzünde gizemli mağaraların, altın dolu fıçıların, Alaattin'in sihirli lambalarının bulunmadığını bilmekle birlikte bu katı gerçeklik ona üzüntü vermekteydi. Tıpkı yaşamının tek amacı olarak balonuyla Kuzey Kutbu'na doğru yol alan Norveçli Amudsen'in basit bir olaydan söz edercesine, "İşte arkadaşlar, geldik kutba," dediği zamanki gibi hissediyordu kendini. Balonla uçarken Kuzey Kutbu'nu keşfedenlerin aşağısında kırılmış buzlar, geniş çatlaklar, soğuk ve engin bir boşluk vardı. Gizem çözülmüş, amaca ulaşılmış, yapacak başka bir şey kalmamıştı; o nedenle yeniden değişik bir işle uğraşmaları gerekiyordu. Ancak Amudsen'in üzüntüsü bir sürelikti. Çünkü onu ve arkadaşlarını şeref, ün ve saygı bekliyordu. Onları beyaz pelerinler giymiş dizi dizi liseli öğrenciler karşılayacak, gençlerin korosu şarkılar söyleyecek, ulusal marşlar çalınacak, keşif seferi sırasında aç kalıp yedikleri arkadaşlarının anneleri gözyaşı dökecekler, havaya renk renk fişekler atılacak, yaşlı kral madalya ve nişanlarının süslediği göğsüne büyük keşifçiyi sıkı sıkı bastıracaktı...

Gene de Ostap'ın üzüntüsü uzun sürmedi. Aleksandr İvanoviç'in altın bir tabak içinde sunduğu para destelerini bir torbaya doldurdu, torbayı koltuğunun altına alarak yük vagonunun ağır kapısını itip dışarı çıktı.

Tribünde kutlama töreni son bulmuştu. Gene de kırmızılı yeşilli balıklar avlamak amacıyla gökyüzüne altın renkli oltalar fırlatılırcasına havai fişekler atılıyor, soğuk bir parıltı gözleri kamaştırıyor, yapay güneşler yükseklerden döne döne aşağı iniyordu. PTT kulübesinin hemen arkasında göçebeler için temsil verilmekteydi. Yerli halkın bir bölümü piyesi izlerken sıralara oturmuştu, bir bölümü de sahneye atlarının üzerinden bakıyordu. Sık sık at kişnemeleri yayılıyordu çevreye. Özel tren baştan aşağı ışıkla donatılmıştı.

Ostap;

— Tüh, nasıl da unutuverdim! dedi. Vagon-restoranda herkese şölen verecektim. Hadi, Koreyko, size de, bütün tanıdıklarıma da benden bol bol ikram var! Konukseverlik gereği yapacaktım bunu. Limonlu kanyaklar, av hayvanı etinden köfteler, mantarlı soteler, eski ve yeni ürün Macar şampanyaları bizi bekliyor. Ah, nasıl da unuttum!

Koreyko birden öfkelendi.

— Av hayvanı etinden köftelermiş! Siz aklınızı peynir ekmekle mi yediniz, be kuzum? Kirli çamaşırlarımı ortalığa dökmek mi istiyorsunuz?

Ostap geri adım atmak niyetinde değildi;

— Size beyaz örtüler üzerinde cennet yemekleri sunuyorum da değerini bilmiyorsunuz. Hadi, gelin, birlikte gidiyoruz. Artık dervişler gibi bir köşeye çekilmenizi, içe kapanmanızı istemiyorum. Normal bir insan olarak payınıza düşen alkollü içeceklerin hepsini için, ömür boyu yiyebileceğiniz yirmi bin köftenin tadını çıkarın! Değilse başkaları sofranıza üşüşür, önünüzde ne varsa silip süpürürler. İsterseniz sizi özel trene de yerleştiririm. Asıl yolculardan biri sayılırım artık. Yarından tezi yok birlikte önemli bir kültür merkezine gideceğiz. Tamam mı? Yanımızda milyonlarımız da bulunduğuna göre gel keyfim gel, Aleksadr İvanoviç!

Büyük düzenbazın içinden herkese iyilik yapmak isteği geliyor, çevresinde herkesin neşeli olmasını istiyordu. Koreyko'nun durgun, karanlık yüzünden dolayı içine bir hüzün çökmüştü. Durum böyle olunca Aleksandr İvanoviç'e söylediklerini yaptır-

mak için hayli uğraştı. Kirli çamaşırların ortaya dökülmesi ne demekti, durup dururken açlıktan gebermenin alemi var mıydı? Aslında karşısındaki adamın niçin neşelenmesi gerektiğini kendi de bilmiyordu, ancak bir kere başladıktan sonra duramıyordu artık. Az sonra adamın gözünü korkutmayı denedi:

— Siz böyle valizinizin üstünde sünepe sünepe oturun, bakalım. Omzunda tırpanıyla Azrail tepenize dikilince ona ne diyeceksiniz? Böyle bir durumda başınıza ne işler açılacağını bilmiyor musunuz? Köfteler sofradayken fırsatı kaçırmayın, Aleksandr İvanoviç! Kafasızlık etmeyin, aklınızı başınıza toplayın!

Bir milyon elinden gittikten sonra Koreyko daha bir yumuşayıp duyarlı bir insan olmuştu. İkircikli bir tavırla;

— Biraz gevşeyip havamızı bulsak mı, ne dersiniz? Anasını satayım, gidelim dediğiniz o merkeze! demeye başladı. Ama ne olur, tedbiri elden bırakıp hovardalık etmeyelim, gösterişe kaçmayalım!

— Hovardalıkla bizim ne ilişkimiz olabilir ki? Bugüne bugün toplumsal etkinliklerden uzak kalmayan iki doktoruz biz. Başkent Moskova'ya gidecek, Güzel Sanatlar Müzesi'ndeki mumyaları göreceğiz. Hadi, valizinizi almayı unutmayın sakın!

İki milyoner böylece özel trene doğru yürüdüler. Ostap elindeki para dolu torbayı papazların tütsü kabı gibi iki yana sallayıp duruyordu. Aleksandr İvanoviç'in yüzüne aptalca bir gülümseme yayılmıştı. Lokomotif özel katara koşulmak üzere olduğu için trenin yolcuları vagonlardan fazla uzaklaşmadan çevrede gezinmekteydiler. Gecenin karanlığında gazetecilerin pantolonları beyaz beyaz parlıyordu.

Ostap yolculuk ettiği kompartımana girdiğinde kendi ranzasında yabancı bir adamın yattığını gördü. Dostça bir tavırla, nazikçe;

— Yerinizi bana bırakır mısınız, lütfen? dedi. Buranın sahibi geldi.

— Hayır, bu yer benim, yoldaş. Adım Lev Rubaşkin.

— Bakın, Lev Rubaşkin, sakın bana sorun çıkarmayın! Çıkarırsanız sonu kötü olur! Hemen terk edin ranzamı!

Koreyko ona şaşkın bakarken kavga çıkarmayı özellikle isti-

yordu. Hele tanımadığı gazeteci ona tepeden bakarcasına;

— Siz kim oluyorsunuz da benden ranzamı istiyorsunuz? Durup dururken nereden çıktınız? deyince öfkeden küplere bindi.

— Benim kim olduğum sizi ilgilendirmez! Oradan inin diyorsam hemen ineceksiniz! diye bağırdı.

Rubaşkin;

— Çattık belaya! Sarhoş mudur nedir bu adam? Her önüne gelen hır çıkarmaya kalkarsa bunun sonu neye varır? diye sızlanmaya başladı.

Büyük düzenbaz gazeteciyi çıplak bacağından yakaladığı gibi aşağı çekti. Bunun üzerine Rubaşkin öyle bir çığlık attı ki, vagondaki yolcuların hepsi kompartımana üşüştü. Koreyko ne olur ne olmaz, diye hemen vagonun sahanlığına kaçtı.

Uhudşanski de apar topar gelenler arasındaydı. Kavga edenleri görünce;

— Nasıl? Çekişiyor musunuz? Çekişin bakalım, çekişin! dedi.

Elindeki dolu torbayı Rubaşkin'in kafasına öfkeyle çarpan Ostap'ı Gargantuva ile sırtında çocuk ceketi bulunan şişman yazar zor tuttular.

Büyük düzenbaz çırpınıp duruyordu.

— Tren biletini göstersin bu adam! Ayrıca yer kartını da göstersin de ranza onun muymuş, anlayalım! diye haykırdı.

Ortada çırılçıplak dolaşan Rubaşkin kendini bir koltuktan ötekine atarken vagon sorumlusunu çağırmalarını istiyordu meslektaşlarından. Gerçeklerden kopan Ostap da vagon görevlisinin çağrılmasında ısrar ediyordu. İki kişi arasındaki çekişme büyük bir rezillikle son buldu. Rubaşkin hem biletini, hem de yer kartını gösterdikten sonra aynı şeyi Ostap'ın yapmasını isteyince büyük düzenbaz ne söyleyeceğini bilemeyerek ortada dikildi kaldı.

— İlkelerim dolayısıyla ben kimseye bilet göstermem! Herkesin kendine göre ilkeleri var, öyle değil mi? diyebildi en sonunda.

Rubaşkin anadan doğma çıplak koridora fırladı.

— Bizim kompartımanda kaçak yolcu var! Buranın kondüktörü nerede? Trende kaçak yolcu gidiyor! diye bağırıyordu.

Tazı gibi parlayan gözleriye kondüktör çıktı ortaya.

— Hani, kaçak yolcu nerede? Gösterin onu bana!

Trenden indikten sonra ta tribün çıkıntısının arkasına saklanan Aleksandr İvanoviç oradan vagonda olup bitenleri görmek istiyor, ama bir şey seçemiyordu. Trenin çevresinde insanlar koşturmakta, karanlıkta sigaralarının ateşi parıldamakta; "Lütfen biletinizi gösterin!" – "Niçin göstereceğimişim? İlkelerim gereği göstermem!" – "Sizin bu yaptığınız kabadayılıktır!" – "Doğru mu söylüyorsunuz? Gerçekten öyle mi?" – "Burada kim biletsiz yolculuk yapabilirmiş, görelim bakalım!" gibi sözler işitilmekteydi. Derken, vagonların arasındaki yuvarlak tampon demirleri birbirine çarpmaya, fren fışırtıları işitilmeye, vagonların aydınlık pencereleri ileri doğru kaymaya başladı. Ostap hep öyle kabarıp kostaklanadursun; kompartımanlardaki örtüleri çizgili koltukların, üzerlerine çiçekler konmuş masaların, bagaj filelerinin, vagon-restoranın tavanından sarkan havalandırma pervanelerinin, ellerinde fenerlerle kondüktörlerin ağır ağır ileri gittiğini fark etti. En seçkin şaraplar, eski ve yeni Macar şampanyaları, körpe av hayvanı köfteleri, mantarlı et soteleri gecenin bu saatinde ayaklanmış, Fokurdayan Pınar'dan uzaklara doğru kaçmaktaydı. Tam o sırada Aleksandr İvanoviç çekine çekine Ostap'ın yanına sokuldu.

Büyük düzenbaz hâlâ cakalı tavırlarından vazgeçmiyordu.

— Göstereceğim ben onlara! Bu işin peşini bırakmayacağım! Sovyet basınının bir muhabirini trenden nasıl atarlarmış, görelim bakalım! Kamuoyunu ayağa kaldıracağım! Koreyko, biz de gecikmeden, ilk ekspresle yola çıkacağız! Bütün birinci mevki koltukları satın alıyorum!

Koreyko şaşırdı.

— Ekspres mi dediniz? Bugünlerde buradan hiçbir tren kalkmıyor. Seferler iki ay sonra başlayacak.

Bender başını dikleştirip gökyüzüne baktığında Habeşistan'ın kopkoyu gecelerindeki gibi ışıl ışıl parlayan yıldızları gördü ve ne kadar acınası bir durumda olduklarını anladı. Alek-

sandr İvanoviç ellerinden kaçan şölen fırsatını çekine çekine ona anımsatınca büyük düzenbaz yeni bir güç kabarmasıyla harekete geçti.

— Durun bakkalım, daha her şey bitmedi! Şu tepenin ardında bir uçak bizi bekliyor. Törene son iki yolcuyu onlar getirdiler. Ortalık aydınlanmadan havalanacağına göre uçak kalkmadan oraya yetişelim!

Uçak kalkmadan yetişebilmek için iki kafadar askerce iri adımlarla yola koyuldular. Yürürlerken ayakları yumuşak kumda iki yana kayıyordu. Sağda solda göçebelerin yaktıkları kır ateşlerini gördüler. Her ne kadar taşıdıkları valiz ile torba fazla ağır değilse de böyle bir ortamda yaya yürümek hiç de kolay değildi. Onlar böyle oflaya puflaya kum tepelerinden sonuncusuna tırmanırlarken karşı yönden, yani kalkmaya hazırlandığı için pervaneleri dönmeye başlayan uçağın bulunduğu yönden şafak söktü. Uçağın onları almadan havalanmasından korkan iki kafadar kum tepesinden aşağı tabanları yağladılar.

Koşanların bulunduğu yerden tavan yüksekliğinde gözüken uçak kanatlarının oluklu yüzeyinin altında deri ceketli iki minik makinist son hazırlıklarını yapmaktaydı. Kocaman uçağın üç pervanesi çölün havasını değiştirmek istercesine yavaş yavaş dönüyor, yolcuların oturacağı boşluğun dikdörtgen biçimindeki pencerelerinde perdeler kımıldanıyor, perdelerin uçlarındaki pelüş püsküller kıpır kıpır oynuyordu. Alüminyum merdivenin tutamağına sırtını dayayan pilot elindeki böreği yerken öbür elindeki şişeden de narzan maden suyu içmekteydi.

Uçağa soluk soluğa yetişen Ostap;

— İki yolcuyuz. Lütfen birinci mevki iki bilet! diye bağırdı.

Ancak kimse ona yanıt vermedi. Bu sırada pilot yemeğini bitirmiş, geniş ağızlı eldivenlerini giymeye çalışıyordu.

Ostap pilotun koluna yapışarak;

— Yeriniz kalmadı mı? diye sordu.

Beriki uçağın merdivenine tırmanmak üzere davrandı.

— Uçağa yolcu almıyoruz. Özel bir sefer için görevlendirilmiştir.

Büyük düzenbaz böyle durumlarda altta kalır mı?

— Öyleyse uçağı satın alıyorum. Bir kâğıda sarıp verin, dedi.

Pilotun peşinden iki makinist merdivene yaklaştılar. Bunlardan biri Ostap'a bağırdı:

— Uçağın altından çekilir misiniz?

Hızla dönen pervaneler görünmez oldu. İki yana yalpalayarak ilerlemeye başlayan uçak salına salına rüzgârın estiği yöne çevirdi burnunu. Bu sırada pervanelerin yarattığı fırtınadan dolayı iki milyoner geriye doğru sürüklendiler, Ostap'ın komutan şapkası başından fırlayarak, pek olasıdır ki, Hindistan'a doğru yola çıktı. Eğer uçak hemen havalanıp fırtına dinmese Ostap'ın şapkası üç saat sonra Kalkütta'nın ana caddelerinden birine düşer, İngiliz istihbarat örgütü de fazla gecikmeden bu kuşku uyandıran işin peşine takılırdı. Uçağın güneşte ışıldayan gövdesi az sonra gözden kaybolduğunda Ostap şapkasının arkasından koştu ve onu bir saksağul çalısının dallarında asılı buldu.

— Eh, işte uçağı da kaçırdık elimizden, dedi üzgün bir sesle. Ne binebileceğimiz bir uçak kaldı şimdi, ne de trenle yolculuk olanağı. Çünkü kavga ettik herkesle. Bu durumda yaya mı yürüsek acaba? Ama az değil, 400 kilometrelik uzun bir yol var önümüzde. Çok can sıkıcı! Tek kurtuluş çaremiz Müslümanlığı kabul edip develerin sırtında yola koyulmak. Başka ne yapabiliriz ki?

Müslümanlığı kabul etme konusunu Koreyko işitmezlikten geldiyse de deveye binmekten büyük keyif alacağını düşündü. Toplumsal etkinliklerden geri kalmayan bir doktor olarak vagon-restoranda ya da uçakla yolculuk etmek onda gösterişe kaçmadan eğlenceli bir serüvene atılma isteği uyandırıyordu.

Doğu tren yolu hattının açılış törenine katılan göçebe halk henüz köylerine dönmemişlerdi, o bakımdan Fokurdayan Pınar yakınlarında satılık iki deve buldular ve develerin her birine 180 ruble ödediler.

Ostap;

— Ne kadar ucuzmuş develer! diye fısıldadı arkadaşına. Fırsat varken elli tane daha alalım.

— Hovardalıktan uzak duralım. Elli deveyi ne yapacağız? İkisi bizim işimizi görür.

Kazaklar çığlık çığlığa iki yolcuyu develerin hörgüçleri arasına oturttular; torba, valiz ve içecek olarak bir tulum kımızı binek hayvanlarının terkisine bağladılar, yiyecek olarak da çeke çeke götürecekleri iki koçu yanlarına kattılar. Develer önce arka bacakları üstünde yükseldi, bu sırada iki milyoner öne doğru eğildiler; develer daha sonra ön bacakları üstüne dikilerek ayağa kalktı. İki develi kervan Doğu Demiryolu Hattı boyunca ilerlerken koçlar arada bir arkalarında yuvarlak yuvarlak kığılar bırakıyor, çirkin sesleriyle meliyordu.

Ostap neşeyle bağırdı:

— Ey, şeyh Koreyko! Aleksandr İbn-İvanoviç! Nasıl, yolculuk hoşunuza gitti mi?

Şeyh Aleksandr İbn-İvanoviç'ten ses çıkmadı. Adamcağızın şansına sıska bir deve düşmüştü, durum böyle olunca elindeki saksağul çırpısıyla ha bire hayvanın tüysüz poposuna vuruyordu.

Başlık XXXI

Bağdat Benzeri Bir Kent

İki yeni şeyh develerle tam yedi gün, yedi gece çölün ortasından yürüdüler. Yolculuğun başlangıcında Ostap son derece neşeliydi. Söz dinlemeyen koçları sürmek için arada bir para dolu torbasını hayvanların kafalarına patlatması, Aleksandr İbn-İvanoviç'in çöl bineğinin iki hörgücü arasında sallana sallana gitmesi, sıska devesinin görevini yerine getirmemek için çeşitli yollar denemesi onu güldürüp eğlendiriyordu. Kendini albay Lawrence gibi hissetmekteydi.

Yüksekçe bir tepeye tırmandıklarında;

— Ben emir dinamitim! diye bağırdı. İki gün içerisinde doğru dürüst yiyecek bir şeyler bulamazsam bütün çöl kabilelerini ayaklandıracağım. Yemin ediyorum ki, yaparım bunu! Kendimi peygamberin yetkili komutanı ilan edip düşmanlara karşı cihada çıkarım! Sözün gelişi, prens Hamlet'e eziyet çektirdiler diye Danimarkalılara savaş açabilirim. Günümüzdeki siyasal durum dolayısıyla Milletler Cemiyeti bile Danimarka'ya savaş açmam için böyle bir bahaneye sıcak bakar. Torbadaki milyonuma kıyıp İngilizlerden silah satın alırım, çünkü İngilizler çöl kabilelerine ateşli silah satmaya bayılırlar. Ondan sonra da yürürüm Danimarkalıların üstüne! Almanya savaş tazminatı olarak topraklarından geçiş izni verecektir. Çöl kabilelerinin Kopenhag'a girişini gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, Aleksandr İbn-İvanoviç? Danimarka başkentine beyaz devemin üstünde en önde ben gireceğim. Ah, keşke bir de Panikovski olsaydı yanımda! Ama artık o yok. Koltuğunun altına yağlı bir Danimarka kazı ne güzel yakışırdı!

Günler geçip ipe bağlı koçlardan yalnızca ipler kalınca, tu-

lum dolusu kımız da tükenince emir dinamitin bütün neşesi söndü, karamsarlığa kapılarak şöyle mırıldanmaya başladı:

— Arabistan'ın kumlu topraklarında üç mağrur palmiye büyümüş...

Sonradan olma şeyhlerin ikisi de güneşten kararıp zayıflamışlar, saçları sakallarına karışmış, yoksul bir cemaatten ayrılan dervişlere dönmüşlerdi.

Ostap;

— İbn-i Koreyko, biraz daha dişinizi sıkarsanız Bağdat'tan geri kalmayan bir kente varacağız, dedi. Düz damlı evlerle, yerli sazlardan oluşmuş orkestralarla, çöl insanlarının damak zevkine uygun yemeklerle, tatlı şaraplarla, efsane kızlarla, değişik ülkelerin şiş kebaplarından seçilmiş kırk bin çeşit kızartmayla karşılaşacaksınız. Sonra, gelsin tren yolculuğu!

Yedinci günün bitimine doğru çöl yolcuları çok eski zamanlardan kalma bir mezarlığa girdiler. Yarım daire biçimindeki taşlarla kaplı dizi dizi mezarlar ufka kadar uzanıyordu. Eski insanlar burada ölülerini toprağa gömüyorlar, yere yatırıp üzerlerini kalpak biçiminde taşlarla kapatıyorlardı. Kül rengine dönüşmüş bu ölüler kentinde parlak güneş insanı cayır cayır yakıyordu. Eski Şark, güneşte kavrulan sandukalar içinde uyuyor denilebilirdi.

İki düzenbaz develerini dehleyerek, çok geçmeden bir vahaya vardılar. Vahayı dört bir yandan kuşatan yeşil kavakların gölgeleri, içleri suyla dolu dörtgen biçimdeki pirinç tarlalarının üzerine düşüyordu. Şurada burada yalnız başlarına gözüken karaağaçlar tek ayak üstünde duran dev kürelere benziyordu. Ya o ağır yükleri altında ezilen sıska eşeklere ne demeliydi? Kiminin sırtına kaftan giymiş iri, şişman adamlar binmişti, kiminin üzerine de koca koca yonca şelekleri yüklenmişti.

Koreyko ile Bender toz haline getirilmiş yeşil tütün ve top mermisi biçiminde konik sabun kalıpları satan dükkânların önünden geçtiler. Sakalları beyaz tülbende benzeyen zanaatkâr ustalar işliklerinde bakır levhaları büküp bunlardan taslar, daracık boğazlı ibrikler yapıyorlardı. Ayakkabıcılar ise deri parçalarını boyadıktan sonra kurusun diye güneşin altına bırakıyor-

lardı. Camilerin pencerelerinden içeriye sızan loş ışık lacivert, sarı, mavi çinileri güçlükle aydınlatıyordu.

Ostap övünürcesine;

— İlk fırsatta size buranın büyülü mahzenini tanıtmak benim için en büyük görev olacak! dedi. "Ay Işığı Altında" derler o yerin adına. Beş yıl kadar önce bu kente gelmiş, çocuk düşürmeye karşı açılan savaşla ilgili bir konferans vermiştim. Ne hoş bir mahzendi orası! Tiflisli birinin işlettiği mahzen-meyhanenin içerisi loştur, yaz sıcağında bile serin olur. İçerisinde yerel sazlar çalar, buz gibi şaraplar içilir, rakkaseler ellerinde teflerle, dümbelekler eşliğinde dans ederler. Kente varınca biz de gün boyu oraya kapanıp o güzel meyhanenin keyfini çıkarırız. Toplumsal etkinlikleri bulunan doktorların felekten çalacakları bir nebze eğlenceleri olsun, öyle değil mi? Bu güzel eğlenceyi size ben ısmarlıyorum. Kendinizi altın buzağının eline teslim edin, tüm sorumluluk bendedir.

Büyük düzenbaz böyle derken para dolu torbasını sallıyordu.

Ostap'ın sözünü ettiği yere vardıklarında "Ay Işığı Altında" adlı mahzenin yerinde yeller esiyordu. Dümbeleklerin, teflerin çaldığı mahzen değil yalnızca, sokağın kendisi de yoktu ortalıkta. Eciş bücüş eski sokağın yerini cetvelle çizilmişçesine düz, Avrupa tarzı bir cadde almıştı. Alçı tozu gibi beyaz ince bir toz kaplamıştı her yeri; iki yandan binaların duvarları yükseliyor, boğucu havayı vızır vızır işleyen kamyonların sıcağı daha bir çekilmez kılıyordu. Boz renkli bir binanın yanlamasına uzayan pencerelerine bir süre bakan Ostap yol arkadaşını parmağıyla dürterek;

— Bir Bakülünün işlettiği başka bir yer daha var. Gelin sizi oraya götüreyim, dedikten sonra Aleksandr İvanoviç'i kentin öbür ucuna sürükledi.

Ancak orada da Bakülü işletmecinin kendi eseri olan,

KENDİNİ SAY,
BİZİ SAY,
KAFKASLARI SAY,
BİZİ GÖRMEYE GEL.

tarzında yazılmış şiirli levhayı çok aradıkları halde bulamadılar. Bunun yerine şöyle bir levhayla karşılaştılar:

GÜZEL SANATLAR KENT MÜZESİ

Arap harfleri* ve Rusça yazılmış levhayı görüce Ostap çok üzüldü.

— Hadi, içeri girelim. Hiç olmazsa serindir, dedi. Müze gezileri de toplumsal etkinlikleri olan doktorların izlencesine girer.

Tebeşir badanayla boyalı geniş bir odaya girip, milyonlarını koydukları valiz ve torbayı yere bıraktılar. Birkaç dakika ayakta dikilirlerken dışarıda güneşin altında cayır cayır yanan alınlarını yenleriyle sildiler.

Müzede yalnızca sekiz parça sergilenmekteydi. Bunlar, Taşken kentinin genç müzeye armağan ettiği, bir mamut dişi, "Karşıdevrimcilerle Çatışma" adı verilen yağlıboya bir tablo, iki eski emir çakşırı, akvaryum içinde bir altın balık, vitrin içinde duran kurutulmuş bir çekirge, Kuznetsov'un fabrikasının porselenden yapılma maketi ile kentin ana alanlarından birine dikilmesi tasarlanan bir dikilitaş maketi. İşte hepsi bu kadar... Dikilitaş maketinin dibinde tenekeden bükülmüş, kurdelelerle süslü büyük bir çelenk durmaktaydı. Çelengi bir süre önce komşu cumhuriyetten bir heyet getirmişti. Ancak dikilitaş yapımına ayrılan para, daha çok gereksinme duyulan bir hamamın masraflarına harcandığından, heyet tören ve söylevlerden sonra çelengi maketin dibine bırakıp gitmişti.

Az sonra ziyaretçilerin yanına, başında Buhara dokuması takkesiyle bir genç yaklaştı. Delikanlı öylesine heyecanlıydı ki, sanki müzede sergilenen parçaların hepsini kendisi yaratmış gibi;

— Gördüğünüz bütün bu şeylerle ilgili izlenimleriniz nasıl? diye sordu.

— Eh, şöyle böyle, dedi Ostap.

* Sovyetler Birliği'nin bünyesine giren bu Türk dilli cumhuriyet (Özbekistan) o yıllarda henüz eski yazı kullanıyordu –ç.n.

Müzenin yöneticisi olduğunu bildiren genç sözü fazla uzatmadan, kurulmasında kendi katkısı da olan bu yerin sorunlarını dile getirdi. Müze için ayrılan para yetersizmiş, mamut dişini veren Taşkent belediyesi burayla daha fazla ilgilenmemiş. Uzman kişiler gönderilmediğinden, ülkenin sanatsal ve tarihsel değerlerini toplayacak adam bulamıyorlarmış.

Gittikçe heyecanlanan genç;

— Elime 300 ruble geçse burasını Luvr müzesi yaparım, dedi.

Ostap bir ara Aleksandr İvanoviç'e göz kırptıktan sonra;

— Söyler misiniz, kenti iyi tanıyor musunuz? diye sordu delikanlıya. Kentinizde görülmeye değer başka yerler varsa gezmemize yardım eder misiniz? Bir zamanlar buraya gelmiştim, şimdi çok değişmiş buldum.

Bu öneriye son derece sevinen genç adam onlara istedikleri her yeri seve seve gezdireceğini bildirdikten sonra müzenin kapısını kilitleyip konuklarını "Ay Işığı Altında" adlı mahzenin bulunduğu yere götürdü.

Daha önce Ostap'ın tanıyamadığı caddeye geldiklerinde müze yöneticisi, her yeri örten alçı tozunu derin derin ciğerlerine çekerek;

— Burasının adı şimdi Sosyalizm caddesi! dedi coşkuyla. Şu havanın güzelliğine bir bakın! Bir yıl geçsin, daha neler göreceksiniz! Cadde asfaltla kaplanacak, otobüsler işleyecek, sulama enstitüsü kurulacak! Bütün bunların yanında bir de tropik bitkiler enstitüsü açılacak! O zaman başkentimiz bize gerekli desteği vermesin de görelim! Kendilerinde bunca mamut dişi varken bana yalnızca bir tane gönderdiler. Oysa cumhuriyetimiz doğal bilimlere büyük değer vermektedir.

Koreyko, Ostap'ın yüzüne şaşırmış gibi baktıktan sonra;

— Ya, demek öyle? dedi.

Delikanlı heyecandan yerinde duramıyordu.

— Biliyor musunuz, Taşkent'teki uzmanlar bana fil dişini mamut dişi diye yutturdular...

Büyük düzenbazın böyle şeylere fazla aldırdığı yoktu. Bir fırsatını bulunca;

— Şey... burada başka yerler olacaktı... Hani, şu yiyip içilen,

eğlenilen meyhaneler... Asya tarzı dümbeleklerin, zurnaların çalındığı yerler. Nerede bunlar? diye sordu.

Genç oralı olmadı. Kayıtsızca;

— O yerler tarihe karıştı, dedi. Salgın hastalıkların kaynağıydı buralar, dibine kibrit suyu dökmekte geç bile kalındı... Baharda kurutulan son bataklık "Ay Işığı Altında" adı verilen eğlence yeridir.

Koreyko;

— Nasıl, kuruttular mı? diyerek iç geçirdi.

— Doğru söylüyorum. Meyhanenin yerine mutfak-fabrika açtılar. Avrupa tarzı yemekler yapılıyor. Tabaklar elektrikli makinelerle yıkanıp kurulanıyor. Mutfak-fabrikanın açılmasından sonra mide hastalıkları eğrisi keskin bir inişe geçti.

Büyük düzenbaz elleriyle yüzünü kapattıktan sonra şöyle haykırdı:

— Bakın şuna! Neler yapmışlar bu adamlar!

Müze yöneticisi utangaç utangaç gülümsedi.

— Daha siz bir şey görmediniz. Hadi, şimdi mutfak-fabrikaya gidelim de öğle yemeğimizi orada yiyelim.

Üstü tenteyle örtülü, iki yanı mavi fistonyla çevrili bir arabaya binerek yola koyuldular. Yol boyunca giderlerken heyecanlı delikanlı ikide bir tentenin altından başını uzatıyor, yanındaki iki gezgine caddenin kıyısında sıralanan, bir bölümü bitmiş, bir bölümü bitirilmekte olan apartmanlar ile kurulması tasarlanın yeni binaların yerlerini gösteriyordu. Koreyko'nun öfkeden canı burnuna gelmişti, başını çevirip çevirip Ostap'a bakıyordu. Ostap ise bu öfkeli bakışları görmezlikten gelerek;

— Bakın, şuradaki açık pazar ne kadar güzel! dedi. Bağdat, gerçek Bağdat!

Delikanlı coşkulu bir sesle;

— Bir süre sonra burasını da kaldırıp yerine hastane ile kooperatif merkezi açacağız, dedi.

— Ne kadar değişik, ilginç bir yer burası! Kaldırmaya acımıyor musunuz?

— Sizin gibi gezginler için ilginç gelebilir, ama burada yaşamak durumunda olanlara yararlı kuruluşlar açmamız gerekiyor.

Mutfak-fabrikanın, tavanından sinek öldürücü şeritler sarkan, duvarları çiniyle kaplı büyük salonunun ortasında üç kişi yarma çorbası ile küçük küçük yuvarlanmış, kahverengi köfteler yediler. Ostap bir ara şarap içmek istedi. Bunun üzerine genç müzeci büyük düzenbazın bu isteğine coşkulu bir açıklamayla karşılık verdi: Kentin yakınlarında kısa süre önce, tadı ünlü Narzan'dan aşağı kalmayan bir maden suyu bulunmuştu. Bu açıklamanın ardından masaya yeni maden suyundan üç şişe getirtti ve ölü sessizliği içinde bunlar içildi.

Aleksandr İbn-İvanoviç umutla sordu:

— Peki, ülkenizde fuhuş eğrisi nasıl?

Delikanlı soruya şu üzücü karşılığı verdi:

— Fuhuş eğrisinde de keskin bir düşüş var.

Ostap yapmacık bir kahkahayla güldü.

— Ah, neler, neler olmuş ülkenizde!

Neler olduğundan gerçekten zerrece haberi yoktu. Sofradan kalktıklarında yemek parasının genç tarafından ödendiğini öğrenince iki milyoner çok şaşırdılar. İkisi de zengin kişiler olarak ona parasını geri almasını söyledilerse de delikanlı iki gün sonra aylık ücretinin ödeneceğini, o güne değin bir şekilde geçimini sağlayacağını bildirdi.

— Peki, burada insanlar nasıl eğleniyorlar? Eski kudümler, dümbelekler nerede? diye sordu Ostap büyük bir heyecanla.

Müze yöneticisi bu soruya şaşırdı.

— Ah, bilmiyor musunuz? Geçen hafta kentimizde filarmoni orkestrası kuruldu. Bebel ve Paganini'nin adını taşıyan senfoni kuvartetimiz konserler veriyor. Şimdi hemen oraya gidiyoruz. Size daha önce söylemeyi nasıl da unuttum!

Öğle yemeğinin parasını ödeyen bir kişinin önerisini geri çevirmek ayıp kaçacağından, milyonerler ister istemez bu çağrıya uydular. Mutfak-fabrikadan ayrılırlarken Aleksandr İbn-İvanoviç dudak bükerek;

— Fisgarmoni derneği de neymiş? dedi.

Büyük düzenbazın yüzü utançtan pancar gibi kızardı.

Otele dönerlerken müze yöneticisi yarı yolda arabayı durdurdu, milyonerleri aşağı indirdi, ikisini de ellerinden tutup,

içinde kabaran heyecanı yenemediği için, ayak uçlarına basa basa onları parmaklıkla çevrili küçük bir taşın yanına götürdükten sonra;

— İşte dikilitaş buraya konulacak, dedi. "Marksizmin sütunu" diyeceğiz adına.

Otelin önünde birbirlerinden ayrıldılar. Genç yönetici milyonerlere kendisini sık sık görmeye gelmelerini söyledi. Böylesine neşeli bir gün geçirmediğini düşünen Ostap öneriyi sevinçle kabul etti.

Bender'le baş başa kaldıklarında Koreyko tren istasyonuna gitmesi gerektiğini bildirdi. Ostap'ın buna yanıtı şu oldu:

— Ne dersiniz, birlikte başka bir kente gidelim mi? İsterseniz Taşkent'e gidebiliriz. Orada felekten birkaç gün çalarız.

— Bu kadar eğlence bana yeter. Bir an önce istasyona uğrayıp valizimi emanete bırakalım. Ben daha sonra burada bir iş bulup çalışacağım. Kapitalizmin gelmesini beklemek benim için en iyisi. O zaman doya doya eğlenirim.

Ostap birden sertleşti.

— O günü çok beklersiniz! dedi kabaca. Ben artık buralarda duramam. Bugün yaşadıklarımız kötü bir anlayışsızlığın sonucu olup yerel yöneticilerin verilen emirleri çarpıtmasından kaynaklanmaktadır. Eğer ben bir altın buzağıysam, bu ülkede çevireceğim daha nice işlerin bulunduğuna inanıyorum.

İstasyonun arkasındaki alana vardıklarında orada özel trenle gelen gazetecilerle karşılaştılar. Haberciler Doğu Demiryolu Hattının açılışına katıldıktan sonra hep birlikte Orta Asya gezisine çıkmışlardı. Uhudşanski'nin çevresinde büyük bir kalabalık toplanmış bulunuyordu. Ostap'ın verdiği, çeşitli yazılar yazmak için gerekli bilgileri içeren kitapçık adamın elindeydi. Gariban, arkadaşlarına gösteriş yaparcasına, dört bir yana dönerek bunu havada sallayıp duruyordu. Kenarları çakal kürküyle çevrili kadife bir şapka vardı başında, sırtına da astarı pamukla beslenmiş kalın bir hırka geçirmişti.

Düzmece peygamberin trende sözünü ettiği giyim kuşamla ilgili kehanetler bir bir çıkıyordu.

Başlık XXXII

Büyük Fırsatlara Açılan Kapı

Moskova parklarında bahçıvanların çiçek kesip çocuklara dağıttığı o hüzünlü ve aydınlık sonbahar günlerinden birinde teğmen Şmit'in en başta gelen oğlu Şura Balaganov, Ryazan garının bekleme salonunda kanepeye uzanmış, horul horul uyumaktaydı. Adamcağızın başı kanepenin tahta arkalığına dayalıydı. Buruşuk kepi ise burnunun üstüne kaymış durumdaydı. Görünüşe bakılırsa "Alageyik"in seyir mühendisi, ayrı zamanda "Boynuz ve Toynak İşleme Şirketi"nin yetkili temsilcisi yoksul ve mutsuzdu. Tıraşı uzamış yanaklarından birine yumurta kabukları yapışmıştı. Ayaklarına geçirdiği yelken bezinden ayakkabılar biçimini ve rengini yitirmekten de öte, giyile giyile köylü postalına dönmüştü. İçerisi iki renkli badanayla boyalı garın yüksek tavanının altında kırlangıçlar uçuşuyordu.

Salondan dışarıya bakınca kirli pencerelerin uzağında rayları çevreleyen korkuluklar, semaforlar, demiryolu işletmeciliği için gerekli öbür düzenekler gözüküyordu. Bir ara hamallar koşuştular, az sonra gara giren bir trenin kalabalığı sökün etti salona. Kalabalık iyice seyrelince temiz giyimli bir yolcu girdi bekleme salonuna. Genç adamın sırtında rengârenk damalı kumaştan dikilmiş bir takım ile bunun üstünde ön düğmeleri çözük bir trençkot vardı. Pantolonunun paçaları çağlayan gibi dökülüyordu cilalı iskarpinlerinin üstüne. Bu Avrupa tarzı giyimi, hafif öne eğik yumuşak bir şapka tamamlıyordu. Adam hamalların yardımına gerek görmeden kendisi taşıyordu valizini. Gittikçe boşalan salondan tembel tembel geçerken Balaganov'un acıklı görüntüsünü son anda fark etmese kapıdan çıkıp gidecekti. Bir an duralayarak gözlerini kıstı, uyuyan adama yaklaşıp onu bir

süre süzdü. Sonra özenli bir hareketle, eldivenli iki parmağıyla Balaganov'un şapkasını kaldırarak gülümsedi.

Seyir mühendisini eliyle şöyle bir sarstıktan sonra;

— Hey, kontum, kalkın artık, sizi yeraltından çağırıyorlar! dedi.

Şura toparlanıp oturdu, eliyle yüzünü sıvazladı, ancak o zaman kendisini uyandıran adamı tanıdı.

— Ah, siz misiniz, komutan!

Bender avuçlarını açıp kendini savunurcasına ellerini ileri uzattı.

— Yo, yo! Sakın beni kucaklamaya kalkmayın. Artık kibirli bir adam sayılırım.

Balaganov komutanının çevresinde dört dönüyordu. Onu hemen tanımamasının nedeni yalnız giyimindeki değişiklik değildi. Büyük düzenbaz zayıflamış, gözlerinde yorulan bir adamın dalgınlığı belirmiş, yüzü sıcak ülkelerin güneş yanığıyla esmerleşmişti.

Seyir mühendisi;

— Güneşte yana yana kapkara olmuşsunuz, komutanım! diye bağırdı sevinçle.

Bender kendine duyduğu güvenle;

— Evet, kararıp esmerleştim, dedi. Pantolonumu görüyor musunuz? Avrupa, gerçek Avrupa!

Sol elinden eldiveni çıkardı.

— Serçe parmağımdaki şu pırlanta yüzüklere bir bakın! Her biri dört kırat! Peki, bende bu değişiklikler oldu, ya siz ne gibi başarılar elde ettiniz? Yoksa hâlâ teğmen Şmit'in oğulluğunu mu sürdürüyorsunuz?

Şura utana sıkıla;

— Evet, dedi. Ufak tefek işlerle uğraşıyorum.

Ostap büfeye giderek kendisi için beyaz şarap, bisküvi, seyir mühendisi için de bira ve birkaç sandviç satın aldı.

— Dostum Şura, dürüstçe söyler misiniz, mutlu olmanız için kaç ruble istersiniz? Bütün gereksinmelerinizi hesaba katın.

Sucuklu sandvicini ısırmaktan bir an vazgeçen Balaganov;

— Yüz ruble yeter, karşılığını verdi.

— Hayır, hayır, beni anlamadınız. Bugünlük için sormuyorum. Genelde harcamalarınız için. Her konuda mutlu olmalısınız. Anlaşıldı mı? Şu dünyada yaşamaktan kıvanç duymak amacıyla ne kadar para istersiniz?

Ürkek ürkek gülümseyen Balaganov uzun süre düşündü; mutluluğunun eksiksiz olması, bu dünyada hiç sıkıntı çekmemesi için altı bin dört yüz rublenin kendisine yeteceğini bildirdi.

— Tamam. Benden elli bin ruble size.

Ostap dört köşe valizini dizlerinin üstüne koydu, içinden çıkardığı sicimle bağlı beş adet para destesini dostuna uzattı. Seyir mühendisinin bir anda iştahı kaçtı. Sandvici gevelemeyi bırakarak para destelerini ceplerine yerleştirdi, sonra da ellerini oradan bir daha çıkarmadı. Komutanının başarısından dolayı gurur duyuyordu.

— Yoksa Koreyko bir milyonu altın tabak içinde sundu mu? diye sordu.

— Evet, kenarı mavi işlemeli altın tabak içinde... Sanık, it gibi dişlerinin arasında getirdi parayı. Milyonu dişlerinin arasından almam için uzun süre kuyruk salladı. Töreni ben yönetiyorum şimdi. Kendimi mükemmel hissediyorum.

Büyük düzenbaz son sözleri biraz güvensiz söylemişti. Çünkü sözünü ettiği töreni kendisinin yönetmediğini biliyor, ayrıca günlerinin dopdolu, mükemmel geçtiğini bildirmesi de gerçeği yansıtmıyordu. Kendisine bile itiraf etmekten kaçınsa da durumunda bir tuhaflığın bulunduğunu söylemesi büyük dürüstlük gerektirmekteydi. Bu kadarı da onda yoktu.

Aleksandr İvanoviç'le birlikte istasyona gidip onun valizini emanete teslim etmelerinden, ardından hemen ayrılmalarından bu yana tam bir ay geçmişti.

Tek başına gittiği bir kentte zafer kazanmışların edasıyla bir otele girdiğinde ona oda vermeyi reddetmişlerdi.

Burnu havalarda şunları söylemişti resepsiyon görevlisine:

— İstediğiniz kadar parayı ödemeye hazırım! Bir oda verin bana!

— Boşuna uğraşmayın, yoldaş. Toprakbilimciler kurultayı

var kentimizde. Deneme istasyonunda büyük bir toplantı düzenleniyor. Bütün odalar bilim dünyasının temsilcilerine ayrıldı.

Resepsiyon görevlisinin kibar yüzünde bilim kurultayına karşı duyduğu saygı açıkça okunuyordu. Ostap kendisinin önemli ve saygıdeğer bir kişi olduğunu, elindeki torbada bir milyon ruble bulunduğunu adamın yüzüne haykırmak istediyse de kendisini tutmanın daha yerinde olacağını düşündü ve büyük bir öfkeyle sokağa fırladı.

O gün bir araba tutup sabahtan akşama değin sokaklarda dolaştı. Girdiği iyi bir lokantada masalardan birinin boşalması için bir buçuk saat beklerken sıkıntıdan patladı. Toprakbilimciler kurultayı üyelerinin hepsi aynı lokantada yemek yiyorlardı. Kent tiyatrosunda gene kurultay üyelerine özel temsil verildiğinden başkalarına bilet satmıyorlardı. Ostap bir bilet elde edebilse bile onu elindeki torbayla salona sokmazlardı. Büyük düzenbaz bilime duyduğu saygıdan dolayı geceyi sokakta geçiremezdi, o bakımdan bir ekspresе atlayıp yataklı vagonda gereksiz bir yolculuğa çıktı.

Ertesi sabah gözlerini açtığında büyük bir Volga kıyısı kentindeydi. Caddelerdeki ağaçlarda güz mevsiminin sararttığı saydam yapraklar döne döne yere düşüyordu. Sert bir rüzgâr esiyordu Volga'nın üzerinden. Ostap o gün de otellerde boş oda bulamadı.

Sakallı sakalsız, bıyıklı bıyıksız resepsiyon görevlileri;

— Elektrik santraline üçüncü tribün takılıncaya değin odalarımızın boşalacağını sanmıyorum. Bu da en azından bir ay sürer. Ondan sonra parti gençlik örgütünün bölge toplantısı başlıyor. Ne yazık ki, size yardım edemeyeceğiz, diyorlardı.

Büyük düzenbaz bir oda koparmak amacıyla otel görevlisinin karşısında dikildiği sürece merdivenlerden bir aşağı, bir yukarı mühendisler, teknisyenler, yabancı uzmanlar, parti gençlik örgütü üyeleri hızla inip inip çıkıyorlardı.

Ostap o günü gene bir arabanın içinde sokak sokak dolaşarak geçirdi. Böylece vakit öldürsün de saati gelince ilk ekspresе atlasın, elini yüzünü yıkadıktan sonra rahatça gazetesini okusun, uykusunu alıp güzelce dinlensin istiyordu.

Uğradığı otellerde boş oda bulamayan büyük düzenbaz bir kentten ötekine on beş gün gezdi durdu. Kentlerden birinde yüksek fırın kuruyorlardı; ötekinde buzdolabı fabrikası, bir başkasında çinko fabrikası yapımı vardı... Hepsinde oradan oraya koşturan iş adamları kaynaşıyordu. Uğradığı dördüncü kentte arabayla giderken yolunu kalabalık bir izci topluluğu kesti. O gece nasılsa kalabildiği otelde ise bir hanım arkadaşıyla hoşça vakit geçirme fırsatı bulamadı, çünkü koridorlarda çocuk çığlıklarından geçilmiyordu.

Kentten kente dolaşmaya alışmıştı. Bu arada bir milyon rublesini koyacağı bir valiz edindi, yolculuğa uygun eşyalar aldı, kısacası yol için her donanımını sağladı. Bir gün Vladivostok gibi uzak bir kente kadar gidip gelerek en azından üç hafta sürecek bir yolculuğa çıkmayı tasarlarken içine şöyle bir korku düştü: Bir an önce ayaklarını sağlam toprağa basmazsa yakasına yapışacak gizemli bir hastalıktan kurtulamayacaktı. İşte o korkuyla, bir zamanlar parası bu kadar çok değilken başvurduğu bir yöntemi yeniden denemeyi akıl etti: Daha gençken, bir yere gitmeden önce kendini başkası olarak tanıtır; doktor, mühendis, opera şarkıcısı ya da yazar kimliğine girerek telgrafla kendine otellerden yer ayırtırdı. Ne şaşılacak bir durum ki, böyle birine iş için gelmeden önce otellerde her zaman yer buluyorlardı. Hele bir keresinde yer ayırtabilmek amacıyla kendini teğmen Şmit'in oğlu olarak tanıtmıştı. Bu yöntemi yeniden uygulamaya başlayınca Ostap tren sarsıntılarından kurtuldu, rahata erişti. Bunca olaydan sonra büyük düzenbazın zihninde birtakım karamsar düşünceler yer etmedi değil.

"Benim gibi bir milyonerin yaşama tarzı böyle mi olmalı? Hani, nerede zenginlere saygı? Nerede insanlık? Nerede şan, şöhret ve gücün kazandırdığı saygınlık?" diyordu kendi kendine.

Ryazan garında Balaganov'un karşısına ilk dikildiğinde sırtındaki Avrupa tarzı takımıyla, ayakkabısıyla, şapkasıyla caka sattığı giyim eşyalarını bile mağazalardan yeni olarak alamamış, satılmak üzere emanet bırakılan dükkânlardan birinden edinmişti. Ostap'ın Balaganov'un önünde övündüğü eşyalarının üstün nitelikleri yanında böyle bir kusuru vardı. Bunları yeni olarak satın

alamamıştı, kendisinden önce bir başkası giymişti, yani bir yabancının sırtından çıkmaydı. Belki bir saat ya da bir dakika giyip çıkarmışlardı, ama tanımadığı biri kendinden önce kullanmıştı bunları. Ayrıca Sovyet hükümeti bir milyonerin yokluk yoksunluk içinde yaşamasına aldırış etmediği, yaşam kolaylıklarını bütün yurttaşlara bir plan çerçevesinde dağıttığı için sonradan olma zengin Ostap Bender bir çeşit güceniklik duyuyordu. Ülkesindeki insanların tutumundan da hoşnut değildi. Eskiden elli bin rublesi olan bir tüccar parçasına istasyon şefleri selam dururken, şimdi böyle bir şey yapmıyorlar, varlıklı biri bir kente geldiğinde oranın devlet yetkilisi otelde ziyaretinde bulunurken şimdi bir milyonu olan kendisini arayıp soran olmuyor, basın organları ondan demeç almak için sıraya girmiyorlar, gazetelerde onun gibi milyonerlerin tek fotoğrafı çıkmazken, ayda 120 ruble kazanan emek kahramanlarının boy boy resimleri basılıyordu.

Ostap milyonundan ne kadar kaldığını görmek amacıyla parasını her fırsatta saydığında şaşıp kalıyordu, çünkü harcadığı para hiç de önemli değildi, bir milyonu neredeyse olduğu gibi yerinde duruyordu. Bol para harcamak için her yolu deniyor, günde birkaç kez yiyip içiyor, mahzende yıllanmış şarapları sofrasına getirtiyor, garsonlara görülmedik bahşişler dağıtıyor, parmağına yüzükler, kaldığı otel odasına Japon vazosu, giymek için kokarca kürkü satın alıyordu. Sonra aldığı pahalı vazo ile kürkü koridor görevlisine bırakıp yeni bir yolculuğa çıkıyordu. Yolda başına bela olacak eşyalardan kurtulmanın tek yolu buydu. Zaten gerektiğinde istediği kadar vazo ya da kürk satın alabilirdi. Bir ayın sonunda bir de baktı ki, milyonundan topu topu altı bin ruble harcanmış.

Hayır, bütün olanaklar elinin altındayken töreni kendisi yönetmiyordu. Gerçi tören yapılırken görevliler tam zamanında geliyorlar, tören kıtaları yerlerini alıyorlar, durmadan bando mızıka çalıyordu. Fakat törenlerde kıtalar onun gözünün içine bakmıyorlar, ona "Yaşa! Varol!" diye bağırmıyorlar, bando şefleri bando takımının yürüyüş gösterisini onun önünde yapmıyorlardı. Ostap gene de karamsarlığa teslim olmadı. Moskova'da şansını bir daha denemeye büyük umutlar bağlamıştı.

— Rio de Janeiro'dan ne haber? diye sordu Balaganov. Birlikte oraya gidecek miyiz?

— Canı cehenneme Rio de Janeiro'nun! Benim için öyle bir kent yok artık. Amerika da yok, Avrupa da... Hepsi kendi uydurmamdı. Atlantik okyanusunun dalgalarının çırpındığı son kasaba Şepetovka'dır benim için. Böyle bir yer bana yeter!

— Amma da iş be! diye şaşırdı Balaganov.

— Doktorun biri bana şu gerçeği açıkladı: Yabancı zengini ülkeler öbür dünya masalıdır bir anlamda. Oraya giden bir daha geri dönmüyor.

Balaganov bu açıklamadan bir şey anlamamıştı.

— Desenize, cambaz oynatıyorsunuz! diye belirtti şaşkınlığını. Bana da hiç yoktan şans vurdu: Bundan böyle bütün yaşamım değişecek demektir. Vah, zavallı Panikovski! Gerçi teğmen Şmit'in oğulları arasındaki anlaşmaya yan çizmişti ama bağışlıyorum suçunu. Yaşıyor olsa o da sevinirdi.

— Ayağa kalkıp rahmetliye saygı duruşunda bulunalım.

İki süt kardeş ayağa kalktılar, sessizlik içinde bir dakika kadar dikildiler. Bu sırada gözleri yere saçılmış bisküvi parçalarında, yarısı yenmiş sandviçlerdeydi.

Balaganov ortalığa çöken sıkıcı sessizliği;

— Kozleviç'in son durumunu biliyor musunuz? diyerek bozdu. Anlatayım da gülün biraz. Bizim Kozleviç, "Alageyik"i toparlayıp adam etmemiş mi meğer? Şimdi Çernomorsk'ta taksi işletiyor. Bana mektup gönderdi. Alın işte, okuyun.

Seyir mühendisi kepinin içinden bir mektup çıkarıp uzattı. Mektupta şunlar yazıyordu:

"Merhaba, Şura. Nasılsınız, işler nasıl gidiyor? Teğmen Şmit'in oğlu olmaya devam mı? Benim durumum kötü sayılmaz, gene de eskisi gibi züğürtlük çekiyorum. Arabam büyük onarımdan sonra da naz yapmayı bırakmadı, günde ancak bir saat çalışıyor. Gün boyu onun onarımıyla uğraşıyorum, gücüm dermanım kalmadı. Taksiye aldığım yolcular bindiklerine bin pişman oluyorlar. Bana bir yağ hortumu gönderirseniz hayra geçer. Eskisini bulsanız o da işime yarar. Burada çarşı pazar her yerde aradım, yok oğlu yok! Elden çıkma kilit ve anahtarların

satıldığı Smolensk pazarında bulunacağını sanıyorum. Eğer durumunuz dayanılmaz gibiyse, atlayın gelin benim yanıma, birlikte geçinmenin bir yolunu buluruz. Taksimin durduğu yer borsa alanında Mering caddesinin köşesidir. O. B.'den bir haber var mı? Nerelerde şimdi? Hadi, hoşça kalın. Saygılar. Adam Kozleviç.

Ha, az kalsın unutuyordum. Geçenlerde borsaya bizim iki Katolik papazı gelmesin mi? Kuşakov ile Moroşek... Aramızda öyle bir rezalet çıktı ki, sormayın! A. K."

Ostap mektubu okumayı bitirince Balaganov:

— Bir an önce gideyim de Kozleviç'e bir hortum bulayım, dedi.

— Hortuma gerek kalmadı artık. Kozleviç'in altına gıcır gıcır bir araba çekeyim de bu dertten kurtulsun. Hadi, birlikte "Grand-Otel"e gidiyoruz. Senfoni orkestrası şefi olarak adıma telefonla oda ayırtmıştım. Birlikte orada kalırız. Ama daha önce sizi tepeden tırnağa yeniden giydirelim, güzelce yıkayalım, görünüşünüze çeki düzen verelim. Artık önünüzde büyük fırsatlar kapısı açılıyor.

Kalança alanına doğru yürüdüler. Ortalıkta taksi gözükmüyordu, Ostap at arabasına binmekten nefret ederdi.

— Geçmiş çağların binek aracıdır bunlar, derdi. Binsen bile fazla uzağa götürmez. Ayrıca koltuk kaplamalarının altında minik sıçanlar cirit atar.

İster istemez bir tramvaya bindiler. Ama içerisi tıklım tıklım yolcu doluydu. Hani, başkent caddelerinde sürekli dolaşan kavga kumkuması vagonlar vardır, onlardan biriydi işte... Memurların sabah çalışma saatlerinden önce geçimsiz bir kocakarı durup dururken bir zırıltı çıkarır. Kavga büyüdükçe büyür, olayın başlamasından yarım saat sonra tramvaya binenler bile kendilerini bu hır gürün içinde bulurlar. Öfkeli yaşlı kadın vagondan çoktan inmiştir, zırıltının nedeni bile unutulmuştur, ama bağrışıp çağrışmalar, birbirini gücendirmeler sürer gider; yeni yolcular da kendilerini bu çekişmeden kurtaramazlar. Böyle bir tramvayın içine düştünüz mü, gecenin yarısı da olsa küfürlerin bini bir paradır.

Heyecanı yatışmayan yolcular çok geçmeden Ostap ile Balaganov'u birbirinden ayırdılar; iki süt kardeş onları sıkıştıran sepetlerin, iri memelerin itmesiyle biri tramvayın bir ucuna, öbürü öteki ucuna gitti. İlerleyen yolcu akınına kapılan valizini kurtarmak amacıyla Ostap bir eliyle tutunma kayışına asılırken öteki eliyle de valizin sapına sımsıkı sarılıyordu.

Derken, vagondaki curcunayı bastıran tiz bir kadın sesi çınlattı ortalığı. Balaganov'un sallanıp durduğu köşeden bir kadın şöyle bağırıyordu:

— Çantamı çaldılar! Yakalayın hırsızı! İşte şurada, az ilerde dikiliyor!

Bütün başlar o yöne çevrildi. Meraktan çatlayan yolculardan bir bölümü oflaya puflaya olay yerine doğru ilerlemeye başladı. Ostap aynı anda Balaganov'un şaşkınlıktan çarpılan yüzünü gördü. Seyir mühendisi neler olduğunu kendisi bile kavrayamadan birileri adamın kolundan sımsıkı yakaladı. Balaganov sapında ince bir tunç zincir bulunan bir kadın çantasını elinden bırakmamaya çalışıyordu.

— Soyguncu. Tutun onu! Başımı şöyle bir dönmüştüm ki, çantamı kolumdan çekiverdi...

Elli bin rublenin sahibi Balaganov, pek olasıdır ki, içinde yalnızca bir bağa pudralık, bir sendika kartı, biraz da bozuk bulunan bir çantaya göz dikmişti. Tramvay durdu. Meraklılar zavallı seyir mühendisini vagonun kapısına doğru sürüklediler. Ostap'ın önünden geçerken Şura;

— Nereden açıldı bu iş başıma? Elimde olmadan yaptım vallahi! diyordu.

Onu sürükleyenlerden gözlüklü biri elindeki çantayı hırsızın kafasına indirdikten sonra;

— Ben sana "elimde olmadan yaptım"ı gösteririm! dedi.

Ostap pencereden bakınca bir polisin hızlı adımlarla olay yerine yaklaştığını, suçluyu kalabalığın arasından yaya kaldırımına doğru çektiğini gördü.

Büyük düzenbaz yüzünü başka yöne çevirdi.

Başlık XXXIII

Hintli Konuk

"Grand-Otel"in dört köşe bahçesinden mutfak gürültüleri, buhar fışırtıları ile "On altıncı odaya çay servisi götürün" bağırtıları işitiliyordu; oysa beyaz badanalı koridorlarda elektrik santrali dağıtım merkezlerinin sağır edici sessizliği vardı. Otelin 150 odasında inceleme gezisinden dönen kurultay üyeleri kalıyordu. 30 oda Sovyetler Birliği ile bol kazançlı bir ticaretin yapılıp yapılamayacağını incelemek üzere ülkeye gelen yabancı iş adamlarına ayrılmıştı, dört odalı süitte Hintli bir filozof-ozan bulunuyordu, bir oda da orkestra şefi olduğunu bildiren Ostap Bender'e verilmişti.

Büyük düzenbaz pelür battaniyesini çenesine kadar çektikten sonra milyonunu koyduğu valizi kucağına sımsıkı bastırarak uyudu. O gece sabaha dek minik odasındaki oksijenin hepsini ciğerlerine çekip bitirdiği için, geriye kalan kimyasal karışıma azot denebilir miydi, orası belli değil. Dense bile nezaket gereği olurdu herhalde. İçerisi ekşimiş şarap, cehennemden gönderildiği kesin köfte ve tanıtılması zor bir şeyin berbat kokusuyla doluydu. Zavallı Ostap inleyerek yatakta yan döndü, aynı anda kucağında sımsıkı tuttuğu valiz paldır küldür yere düşünce gözlerini açtı.

— Of, o da nesi? dedi suratını ekşiterek. Yahu, akşamleyin lokantada neler yaptım ben? Hovardalığın böylesi görülmüş mü? Hovardalıktan da öte, cebimdeki paranın hepsini saçıp savurdum! Tüh, be! Herkes de sandı ki, ben birinci sınıf bir tüccarım. Hovardalığımla birilerini gücendirdim mi yoksa? Akşam yemeği yenirken salağın biri, "Ey, toprakbilimciler, ayağa kalkın!" diye bağırdıktan sonra hüngür hüngür ağlamaya başladı ve kendisinin gerçek bir toprakbilimci olduğunu bildirdi. Bunu yapan o aptal bendim. Neden yaptım acaba böyle bir salaklığı?

Bir gün önce de zenginliğine yaraşır bir yaşam sürdürebilmek için her şeyden önce kendine mağripliler gibi şatafatlı bir konak yaptırması gerektiğini hayal etmişti. Konağın çifte minaresi, asık suratlı bir kapıcısı, bilardo ve konferans salonları ile özel konuklar için odaları olacaktı. Sabah otelden ayrılıp tapu dairesine vardığında ona arsa satın alabileceğini bildirmişlerdi. Ama aynı iş için belediye inşaat dairesine gidince bütün hayalleri yıkıldı. Hayalleriyle birlikte asık suratlı kapıcı da, yaldız kaplama salonları da, minareler de tepe taklak gitti.

İnşaat dairesinde ona;

— Tüzel kişi misiniz? diye sormuşlardı.

Bender zenginliğini vurgulamak istercesine;

— Hayır, ben bağımsız bir girişimciyim, demişti.

— Biz yalnız kooperatifler ile toplu girişimciler için bina yapıyoruz.

— Nasıl? Yalnız kooperatifler ile toplu girişimcilere, yani topluca başvuranlara mı?

— Ne yazık ki öyle.

— Peki, ben nasıl ev sahibi olacağım?

— Kendiniz yapacaksınız.

— Tamam da, taşı, tuğlayı, en basitinden süpürgelikleri, ispanyoletleri nereden bulacağım?

— Bunları edinmek gerçekten zor, bir yerlerden bulacaksınız işte. Bizim verdiğimiz inşaat malzemeleri kooperatifler ile endüstri kuruluşlarının gereksinmelerini ancak karşılıyor.

Dün akşamki hovardalık rezaleti bu tartışmanın sonucu olabilirdi.

Ostap yataktan kalkmadan not defterini çıkardı ve Koreyko'dan bir milyon kopardıktan sonra yaptığı masrafları yeniden gözden geçirmeye başladı. Birinci sayfanın başında şunlar yazılıydı:

Deve	180 ruble
Koç	30 ruble
Kımız	1 ruble 75 kapik
Toplam	211 r. 75 k.

Öteki sayfalar da pek iç açıcı değildi. Kürke, vazoya, tren biletine, gene başka bir vazoya, gene bir tren biletine, ilerde gerekebilir diye satın aldığı üç sarığa, bindiği arabalara, yediği yemeklere, bir sürü ıvır zıvıra çeşitli ödemeler yapmıştı. Kendini mutlu hissedeceğine inandığı için Balaganov'a verdiği elli bin rubleyi saymazsa bir milyon neredeyse olduğu gibi duruyordu.

"Büyük yatırımlar yapmama izin vermiyorlar ki!" diye söylendi öfkeyle. "İzin vermiyorlar alçaklar! Yoksa ben de Lohankin gibi kendimi kültüre mi adasam? Bunca çırpınıp didinmeden sonra istediğim maddi olanaklara kavuştum. Şimdi de kültürel ve manevi değerlere yönelip bunun birikimini mi yapsam? Bir an önce yaşamın anlamını açıklığa kavuşturmalı, Lohankin gibi ben de bunun için uğraşmalıyım."

Kendi kendine bunları kurarken birdenbire aklına otelin girişinde toplaşan gencecik kızlar geldi.

Bu kızlar Hintli bir filozofla insan ruhu üzerine konuşmak amacıyla ondan randevu koparmaya çalışıyorlardı.

"Şu Hintliyle bir de ben görüşeyim," diye geçirdi içinden. Yaşamın özü neymiş, ondan öğrenmeye çalışayım. Belki yapacağım bu iş züppeliktir ama başka kurtuluş yolum kalmadı."

Üstündeki giysinin buruşukluğuna aldırmadan, yanında valiziyle bir kat aşağı indi ve ünlü filozof-ozanın kapısını çaldı. Kapıyı Hintlinin çevirmeni açtı.

Ostap;

— Filozofun durumu görüşmeye uygun mu? Kendisiyle görüşmek istiyorum, beni onun yanına götürebilir misiniz? diye sordu.

Çevirmen nazikçe şöyle dedi:

— Bu, sizin kim olduğunuza bağlı. Görüşmeye tek başınıza mı geldiniz?

Daha önceki girişimlerinden ağzı yanan Ostap ne söylemesi gerektiğini hemen anladı:

— Hayır, ben bir kooperatif kuruluşu adına geldim.

— Kaç kişisiniz? Hani, grubunuz nerede? Saygıdeğer öğretmen tek görüşmecileri almıyorlar, topluca söyleşi yapmayı daha uygun buluyorlar.

— Demek ki, topluca görüşmek istiyorlar. Ben de böyle bir topluluk adına geliyorum işte. Yaşamın anlamıyla ilgili, önemli bir konuyu tartışacağım kendileriyle.

Çevirmen içeri girdi, aradan ancak beş dakika geçtikten sonra geri döndü. Kapının perdesini araladıktan sonra tumturaklı bir edayla;

— Yaşamın anlamını tartışmak isteyen kooperatif kuruluşu içeri buyursun, dedi.

Hintli filozof-ozan oymalı arkalığı yüksekçe, o nedenle rahatsızlık verici bir koltukta oturmaktaydı. Sırtında kadifeden kahverengi bir cüppe vardı, başına da aynı kumaştan bir kalpak giymişti. Esmer yüzünden sevecenlik akıyordu, gözleri genç bir asteğmenin gözleri gibi canlı ve koyu kirpikliydi. Çenesinin altından sarkan değirmi kır sakalı, frak göğüslüğü gibi örtüyordu önünü. Ayaklarının dibinde bir stenograf kız oturmaktaydı.

Bir yanında İngilizce, öbür yanında Bengalce bilen iki çevirmen yerlerini aldılar.

Filozof, Ostap'ı elinde valizle görünce yerinde şöyle bir kıpırdandı, tedirgin bir bakıştan sonra çevirmenlerin kulağına bir şeyler fısıldadı. Stenograf kız hemen not almaya başladı. Çevirmenlerden biri Ostap'a şunları söyledi:

— Saygıdeğer öğretmenimiz çantanızda ağıt, şarkı türünden yazıların bulunup bulunmadığını merak ediyorlar. Daha önce çok şarkı, ağıt dinledikleri için artık böyle şeylerden bıktılar.

Büyük düzenbaz saygılı duruşunu bozmadı.

— Hayır, çantamda şarkı, ağıt filan yok.

Bengalce'ye çevrilen yanıt üzerine kara gözlü ihtiyar daha bir tedirginleşti, parmağını korkuyla valize uzattı.

Çevirmen;

— Saygıdeğer öğretmenimiz odasına giren ziyaretçinin burada temelli kalmak isteyip istemediğini soruyorlar, dedi. Daha önce valiziyle içeri girene hiç rastlamadık da...

Ostap çevirmeni, çevirmen de filozofu bu konuda rahatlattıktan sonra aradaki gerginlik ortadan kalktı, böylece söyleşi başladı.

Aynı çevirmen şöyle dedi:

— Yaşamın anlamı üzerine konuşmadan önce saygıdeğer öğretmenimiz Hindistan'daki halk eğitimiyle ilgili birkaç söz söylemek istiyorlar.

— Saygıdeğer öğretmeninize bildirin, halk eğitimiyle ilgili sorunlar çocukluğumdan beri benim büyük ilgimi çekmiştir.

Filozof gözlerini kapattı, Ostap'a ileteceklerini önce bir saat İngilizce, yorulunca da Bengalce olarak aktardı. Yardımcıları söylenenleri tek tek Rusçaya çevirdiler. Yaşlı adam arada bir alçak sesle hoş şarkılar söylüyordu. Hatta bir ara ayağa kalktı, cüppesinin eteklerini topladıktan sonra birkaç dans hareketi yaptı. Bunlar herhalde Pencaplı öğrencilerin oyunlarından bölümlerdi. Sonra koltuğuna oturup gözlerini yumdu, Ostap yeniden eğitimle ilgili uzun açıklamalar dinledi. Başlangıçta anlatılanları dikkatle izliyormuş gibi başını kibarca öne eğen büyük düzenbaz zamanla uykulu gözlerini pencereye çevirmeye başladı, daha sonra da kendine başka oyalanma yolları buldu: Cebindeki bozuk paralarla oynuyor, parmaklarındaki yüzükleri seyrediyordu. Bir ara güzel stenograf kızın yüzüne bakarak anlaşılır bir biçimde göz kırptı. Bunun üzerine zavallıcık kalemiyle daha hızlı çiziktirmeye başladı.

Ostap bir fırsatını bulunca;

— Değerli öğretmenin yaşamın anlamıyla ilgili açıklamalarını da bekliyorum, dedi.

Bunun üzerine çevirmenlerden biri;

— Saygıdeğer öğretmenimiz SSCB'de halk eğitimiyle ilgili incelemeleri sonucunda edindiği izlenimleri, topladığı zengin malzemeyi kendisini dinlemeye gelen görüşmeciyle paylaşmak istiyorlar, karşılığını verdi.

— Bu durumda sayın öğretmene deyin ki, görüşmeci kendilerinin bu isteğine itiraz etmiyor.

Konuşma makinesi yeniden harekete geçti. Yaşlı filozof bir yandan konuşuyor, bir yandan izci şarkıları söylüyor, bir yandan da Sovyet emekçilerinin çocuklarının okuduğu 146. okulda çıkarılan duvar gazetesini Ostap'a gösteriyordu. Bir ara kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Bütün bunlar olurken çevirmenler

mırıl mırıl çeviri yapıyorlar, stenograf kız not alıyor, Ostap ise dalgın dalgın tırnaklarını temizliyordu.

Ostap daha fazla dayanamadı, yüksek sesle öksürdükten sonra çevirmenlere dedi ki:

— Biliyor musunuz, saygıdeğer öğretmenin söylediklerini Rusçaya çevirmenize artık gerek kalmadı. Çünkü Bengalce'yi rahatça anlar oldum. Değerli filozof ne zaman yaşamın anlamını anlatmaya başlarsa siz de o zaman çeviriye başlarsınız.

Ostap'ın isteğini öğretmene ilettiklerinde kara gözlü ihtiyar birden heyecanlandı. Çevirmen az sonra filozofun dediklerini Ostap'a şöyle aktardı:

— Saygıdeğer öğretmenimiz büyük ülkenize gelmesinin asıl amacını şimdi açıkladılar. Halk eğitiminin buradaki gibi yüksek olduğu ülkelerde yaşamın gerçek anlamı biliniyormuş zaten. Kendileri de bunu burada öğrenmişler. Sorunları ortaklaşa paylaşmakmış yaşamın anlamı...

Çevirmen daha sözünü bitirmeden büyük düzenbaz;

— Hoşça kalın, diyerek ayağa fırladı. Saygıdeğer öğretmeninize görüşmecinin bir an önce buradan ayrılması gerektiğini iletir misiniz?

O böyle derken değerli filozof da tatlı bir sesle Sovyetler Birliği'nde okul çocuklarından öğrendiği "Budennıy Marşı"nı* söylüyordu.

Büyük düzenbaz odasına vardığında;

— Krişna! Vişnu! diye diye koşturmaya başladı. Şu dünyada ne garip işler oluyor! Değişmeyen gerçek nerededir acaba? Belki de ben aptalın biriyim, yaptıklarımdan hiçbir şey anlamıyorum; bütün yaşamım salakça, büyük bir saçmalık içinde geçti. Ta Hindistan'dan kalkıp gelen biri büyük ülkemizin bütün gerçeklerini görüyor, ben de onun ziyaretine gidip kendisinden bir şeyler kapmaya çalışıyorum. Ne utanılacak bir şey benim bu yaptığım!

O gün Ostap öğle yemeğini votka içmeden bitirdi, otelden

* Sovyetler Birliği'ndeki iç savaşlar sırasında Ekim Devrimi'ni savunan süvari ordusunun komutanı S. M. Budyonnıy adına bestelenen marş –ç.n.

dışarı çıkarken de ilk kez valizini odada bıraktı. Odasına yeniden döndüğünde pencerenin önüne oturup dışarısını ilgiyle seyre koyuldu. O böyle sakin sakin caddeye bakarken insanlar her zamanki gibi şuraya buraya yürüyorlar, bir bölümü de sincaplar gibi otobüslerden içeri sıçrıyorlardı.

Gece yarısı birdenbire gözlerini açtı, toparlanıp yatağına oturdu. Ortalık sessizdi, lokantada çalınan bir şarkının anahtar deliğinden sızan melankolik ezgileri duyuluyordu yalnızca.

Büyük düzenbaz oturduğu yerde sıçradı birden.

— Tüh! Nasıl da unuttum!

Hemen ışığı yaktı, kalem kâğıt alıp şu telgrafı yazdı:

"Çernomorsk. Zosya Snitskaya. Yaşamın yanılgıları sonucu yaptığım yanlışı düzeltmek amacıyla aşkın kanatlarında Çernomorsk'a uçmaya hazırım. Yanıtınızı yıldırım telgrafla bildirin. Grandotel. Bender. Moskova."

Zile bastı, gelen koridor görevlisine telgrafın bir an önce yıldırımla çekilmesini bildirdi.

Ama Zosya'dan yanıt gelmedi. Yalnız bu telgrafa değil, Ostap'ın üst üste çektiği umutsuzluk dolu öbür duygusal telgraflara da...

Başlık XXXIV

Gençlerle Kurulan Dostluk

Tren hızla Çernomorsk'a doğru yol alıyordu.

Kompartımana giren yolcu ceketini çıkarıp bagaj rafının kenarındaki bakır çengele astı. Sonra potinlerini sırayla çıkarıp kalın bacaklarını burnuna değin kaldırarak dili çıkmış terliklerini ayaklarına geçirdi.

Adam, karşısında oturan iki yolcuya gülümseyerek;

— Size Japon mikadosuyla akrabalığı sonradan ortaya çıkan Voronejli bir harita mühendisinin öyküsünü anlatsam dinlemek ister misiniz? dedi..

Yolcular ona doğru yaklaştılar. Dördüncü yolcu yukarıdaki ranzada, kılları çenesine batan koyu kırmızı bir battaniyenin altında yatmakta; elinde tuttuğu resimli bir dergiyi ekşi bir suratla okumaktaydı.

İlk yolcu karşısındakilerin büyük ilgisini görünce;

— Demek, anlatacağım öyküyü hiç işitmediniz? diyerek şaşkınlığını belirtti. Oysa bir zamanlar herkesin dilindeydi. Neyse, tek odalı evinde karısıyla birlikte oturan, ayda 120 rubleyle zar zor geçinen, sıradan bir harita mühendisinin başına gelen bir olaydır bu. Adamın soyadı Bigusov. Diyorum ya, sıradan, hiçbir özelliği olmayan bir mühendis bay Bigusov. Söz aramızda, belki de hımbılın biri... Adam bir gün görevinden evine gelmiş. Aa! Bir de ne görsün? Evin tek odasında şık giyimli bir Japon oturmuyor mu? Japon'un bağa gözlükleri var, iskarpinleri yılan derisinden, söz aramızda, giyimi kuşamı son moda... "Soyadınız Bigusov mu? Ya baba adınız?" diye soruyor Japon. Bizimki soruları yanıtlıyor. "Söylediklerinizi uyuyor. Bu durumda üstünüzdekileri çıkarın sizi bir de çıplak görelim," diyor beriki. Mühen-

dis üstünde ne varsa hepsini çıkarıyor. Söz aramızda, Japon bizimkinin başka yerine bakmıyor, gözleri yalnızca gövdesinde bir ben arıyor. Aradığı ben meğer Bigusov'un tam böğründeymiş. Japon beni orada görüp bir de büyüteçle inceleyince beti benzi atıyor. Hemen bir mektupla birlikte büyücek bir paket uzatıp, "Sizi kutlarım, yurttaş Bikusov. Bunları size sunmama izin verin," diyor. Karısı sabırsız davranıp paketi açıyor. Ne yalan söyleyeyim, pakette, ağaç talaşlarının arasında iki kenarı keskin bir Japon kılıcı bulmaz mı? Bunu gören mühendis, "Ben kılıcı ne yapayım?" diyor. "Mektubu okuyunca anlarsınız. Orada her şey açık açık yazılı. Siz bir samuraysınız," karşılığını veriyor Japon. Bu sefer de Bikusov'da bet beniz kalmıyor. Biliyorsunuz, adamın oturduğu Voronej büyük bir kent sayılmaz. Onun gibi sade bir yurttaşın samuraylarla ne gibi bir ilişkisi olabilir ki? Kesinlikle kabul edilmez bir durum! Ama yapılacak bir şey de yok. Bigusov tam on dört mühür mumunu koparıp eline tutuşturulan mektubu açıyor ve okumaya başlıyor. Böyle bir şey sizin başınıza gelse ne düşünürsünüz? Hiç! Meğer tam 36 yıl önce, Japon hanedanından bir yarı prens kimliğini gizleyerek Voronej ilinden geçmemiş mi? Eh, laf aramızda, Voronejli genç bir kızla takıntısı olmuş yarı prensin, hiç beklemediği halde ondan bir çocuk peydahlamış. Yarı prens kızla evlenmek istemiş ama Japon mikadosu bu evliliği şifreli bir telgrafla engellemiş. Bunun üzerine yarı prens ağlaya sızlaya ülkesine dönmüş, yavrusunu da yasadışı bir çocuk olarak annesinin yanında bırakmış. İşte bu çocuk Bikusov'muş. Aradan yıllar geçtiği için yarı prensin ölüm saati gelip çatmış, şu tersliğe bakın ki, adamcağızın mirasını bırakacağı yasal çocuğu yokmuş. Böyle bir durumda Japonlarca çok önemli olan, ünlü bir hanedanlığın sürmesi olanaksız duruma düşmüş. O zaman bizim Bigusov gelmiş akıllarına. Buna şans denmez de ne denir? Söylenenlere bakılırsa Bigusov şimdi Japonya'daymış. Yaşlı babası ölünce prenslik ona geçmiş, mikadonun en yakın akrabası olmuş. Ha, hemen şunu da belirteyim, ayrıca bir milyon yenlik mirasa da konmuş bizimkisi. Az değil, tam bir milyon! İşte böyle bir salağın payına düşmüş bu para!

Onu dinleyen yolculardan biri ayaklarını yere vurarak;

— Ah, şu para benim elime geçseydi! dedi. O zaman bununla neler yapacağımı gösterirdim herkese!

Bu tür konuşmalar sürüp giderken dördüncü yolcunun başı üst ranzadan sarktı. Adam önce bir milyon yenle neler yapacağını övünerek bildiren alt ranzadaki yolcuya ters ters baktı, sonra okuduğu derginin arkasına yeniden gizlendi.

Sessizce oturan üçüncü yolcu yanında getirdiği azık paketini açıp içinden iki peksimet çıkardı. Sonra dedi ki:

— Şu para piyasasında neler döndüğünü kimse bilemez. Böyle şeyleri duydukça insanın aklı duruyor. Varşova'da yaşayan amcasından Moskovalı genç bir kıza milyonluk miras kalmış. Gencecik kızın bundan haberi olmadığı için birileri onun saflığından yararlanarak bu paraya konmak istemişler. Yurtdışında paranın kokusunu alanlardan gözü açık bir yakışıklı fazla gecikmeden büyük servetin peşine düşmüş ve bir ay sonra Moskova'ya damlamış. Amacı genç hanımı kandırıp onunla evlenmekmiş. Oysa kızın Moskova'da tartı ve ölçü dairesinde çalışan yakışıklı mı yakışıklı bir nişanlısı varmış. Kız ona gönül verdiğine göre, doğal olarak, yurtdışından gelen gözü açığa varmak ister mi? Beriki zenginliğinden haberi olmayan kızla evlenmeyi iyice kafasına koyduğundan, aklını oynatmasına ramak kalmış. Kıza buket buket çiçekler, şekerlemeler, ipek çoraplar gönderiyormuş. Meğer anasının gözü herif hiç de kendiliğinden düşmemiş kızın peşine, işin içinde bir anonim ortaklık varmış. Rus amcanın mirasına konmak amacıyla kurulan bir anonim ortaklıkmış bu, 18 bin zlotilik sermaye toplamışlar kısa sürede.. Ortaklıktan gerekli yetkiyi alan yabancı genç ne yapıp edip genç kızla evlenmek, onu Varşova'ya getirmek üzere görevlendirilmiş meğer. Çok romantik bir öykü, öyle değil mi? Yetkilendirilen yakışıklının durumunu gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? İşte böyle büyük bir sorumluluk yüklemişler zavallıya. Adam bitireceği iş için pey parası bile almış. Ama Sovyet nişanlı yüzünden yükümlülüğünü yerine getirmesi kolay mı? Sonuç olarak Varşova'da korkunç günler yaşanmaya başlamış. Anonim ortaklığa para katanlar sabırsızlanıyor, pay senetleri hızla

değer yitiriyormuş. Olacaklar baştan belli: Ortaklık kısa sürede çökmüş, sonuçta genç hanım nişanlısıyla evlenmiş, her şey kendiliğinden olup bitmiş. Hepsi tamam da, gene kızın hiçbir şeyden haberi olmamış, iyi mi?

— Ne akılsız kızmış, be! dedi öyküyü dinleyenlerden biri. O milyon benim elime geçse, neler yapmazdım! Avanak, bir milyonu elinden kaçırmış...

O heyecanla yanındakinin peksimetini elinden kaptı ve kıtır kıtır yemeye başladı.

Üst ranzada yatan yolcunun konuşmalardan rahatsız olduğu anlaşılıyordu. Uyumak istediğini belli etmek için öfkeli öfkeli öksürdü.

Bunun üzerine aşağıdakiler seslerini kısarak konuşmalarını sürdürdüler. Üçü de kafa kafaya verip, neredeyse soluklarını tutarak, fısıl fısıl anlattılar anlatacaklarını.

— Geçenlerde Uluslararası Kızıl Haç Kuruluşu gazetelerde bir duyuru yayımladı. Duyuruda 1918 yılında Birinci Dünya Savaşı'nda ölen Harri Kovalçuk adlı Amerikalı askerin mirasçısı aranıyordu. Miras ne kadardı dersiniz? Tamı tamına bir milyon dolar! Aslında para o kadar büyük değilmiş ama faiziyle birlikte bu tutara yükselmiş. Ülkemizde Volın ilinin kuş uçmaz, kervan geçmez bir köyünden çıkmış mirasçı.

Üst ranzadaki koyu kırmızı battaniye şöyle bir açılıp kapandı. Belli, Ostap Bender kendini hiç de iyi hissetmiyordu. Günlerdir yatıp kalktığı vagonlar, uyumaya çalıştığı alt ve üst ranzalar, sarsıntısı bitmeyen tren yolculukları onu canından bezdirmişti. Güzel bir uyku çekmek için valizindeki milyonun yarısını vermeye razıydı. Ancak alt kattan gelen fısıldaşmaların arkası kesilmiyordu:

— ... ha ben ne anlatıyordum? Kooperatiften kiraladığı evde bulduğu bir çömleğin ne olduğunu merak eden yaşlı bir kadın yönetime başvurup demiş ki: "Evin bodrumunda bir çömlek gördüm, içinde neler olduğuna gelip kendiniz bakar mısınız?" Adamlar gidip bakmışlar. Çömleğin içinde ne bulmuşlar, biliyor musunuz? Bir milyon rupi değerinde çil çil Hindistan altınları.

— Salak kadın! Çömleği açıp kendisi bakmamış da başkası-

nı çağırmış. Ah, o bir milyon rupi benim elime geçecekti de, ne yapacağımı gösterirdim!

— Laf aramızda, para denilen şey gerçekten çok önemlidir.

— Ben de başka bir olay anlatayım size... Mojaysk yakınlarında bir mağarada...

Ölmek üzere olan bir adamın iniltili, acınası sesi geldi üst ranzadan.

Alt kattaki koltuklarda konuşanlar bir an düşüncesizliklerinden ötürü utandılarsa da, Japon prenslerin, Varşovalı amcaların, Amerikalı askerlerin ceplerinden saçılan zenginliklerin büyüsünden kurtulamadıkları için, birbirlerinin dizini tutarak alçak sesle öykü üzerine öykü anlatmayı sürdürdüler:

— Cenazenin karnını açtıklarında bir de ne görsünler! Söz aramızda, tam bir milyon değerinde altın...

Sabahın erken bir saatinde henüz uykusunu alamamış olan Ostap perdenin çekilmesinden çıkan şakırtıyla birlikte aşağıdan şu konuşmaları işitti:

— Milyon! Anlıyorsunuz, değil mi? Az değil, milyon bu!

Artık bu kadarı da fazlaydı. Büyük düzenbaz kafasını sarkıtıp öfkeli bakışlarını aşağıya çevirdi. Ama akşamki yolcular yoktu. Adamlar buruşmuş yataklarını, yol azıklarını sardıkları kareli kâğıtları, bunların üstünde köfte ve ekmek kırıntılarını bir ip parçasıyla birlikte öylece bırakıp, erkenden Harkov'da trenden inmişlerdi. Kapının dibinde dikilen yeni yolcu Ostap'ı kayıtsızca süzdükten sonra kompartımandaki öbür iki kişiye;

— Bir milyon ton dökme demir! Yıl sonuna yetiştirilecek! Şirketin bu malı vermesini komisyon karar altına almış. Daha da gülüncü, Harkov onaylamış verilen kararı!

Ostap gülünecek bir şey görmüyordu adamın söylediklerinde. Fakat aynı anda üçü birden kahkahayı bastılar. Kahkahayı basmaları yetmiyormuş gibi, henüz soyunmaya fırsat bulamadıkları lastikli paltolarından gıcırtılı sesler geliyordu.

Yolculardan en genci heyecanla sordu:

— İvan Nikolayeviç Bubeşko'nun durumu, kim bilir, nicedir şimdi? Burnunu toprağa daldırıp tarlayı kendisi sürecektir herhalde.

— Ona gerek kalmadı ama çok güç bir duruma düştü. Olaylar şöyle gelişti: Adam önce işi kavgayla çözmek istedi. Yamandır gene de bizim Bubeşko. Sekiz yüz yirmi beş ton. Bir ton da fazlası var. Ama başının ciddi bir belaya girdiğini henüz anlamış değil. Vereceklerinde kısıntı yapar her zaman. Huyu böyledir. Ama ortada bir gerçek var. Yaptığı yanlışı bir an önce itiraf etse ya! Etmez! Kibirlidir, gururu buna izin vermez! Sanki soylu bir sülaleden gelme... İtiraf etse kendini kurtarırdı bu beladan. Gerçekleri dirhem dirhem kabul etme yolunu seçti. Sandı ki, böylece saygınlığını sonuna dek koruyacak. Sonuçta curcuna başladı, başına bir sürü iş açıldı. Bir yandan itiraf etmeye çalışıyor, bir yandan da yaptıklarının doğruluğunda ısrar ediyor. Oysa ısrar edecek bir durum yok ortada. Omurgası sağlam olsa böyle kıvırtıp durmazdı. Böyle bir durumda Bubeşko ikinci bir yazı yazmak zorunda kaldı.

Yeni yolcular yeniden kahkahayla güldüler.

— Bu yazısında da fırsatçılığından biraz söz etse bari. O da yok. Durmadan yeni yeni yazılar döşeniyor şimdi.

Ostap yıkanıp temizlenmek üzere lavaboya gideli çok olmuştu, ancak kompartımanda kalan üç kişi kıkır kıkır gülüşmelerini sürdürüyorlardı. Büyük düzenbaz geriye döndüğünde kompartımanı süpürülüp temizlenmiş buldu; divanlar arkaya itilmiş, çarşaflar toplanmıştı. Vagon görevlisi çarşafları, battaniyeleri çenesinin altına kıstırarak dışarı çıktı. Gençler cereyandan korkmadıkları için pencereyi ardına değin açtılar; aynı anda içeriye kapakları açılmış baraj suları gibi serin sonbahar rüzgârı doldu.

Ostap milyonunu koyduğu valizi eşya konulan filenin üzerine attıktan sonra gelip alt koltuklardan birine oturdu, birinci mevki kompartımanın konforuna alışmaya çalışan yeni komşularının meraklı yüzlerini dostça süzmeye başladı. Gençler kapının arkasındaki aynada kendilerini seyrediyorlar; yayların sertliğini yoklamak amacıyla divanların üzerinde hoplayıp zıplıyorlar, çok beğendiklerini söyledikleri kırmızı goblenle kaplı koltuklara ellerini sürüyorlar, düğmelere basıyorlardı. Arada bir üçünden biri birkaç dakikalığına dışarı çıkıyor, geriye döndü-

günde de arkadaşlarıyla fısıl fısıl bir şeyler konuşuyordu. Derken, fazla zaman geçmeden kapıda genç bir kız gözüktü. Kızın sırtında erkek paltosu vardı, liselilerin giydiği türden ayakkabılarının bağcıklarını, eski Greklerin yaptığı gibi, arkadan dolandırarak ayak bileklerinin önünde bağlamıştı.

Kız kararlı bir sesle;

— Yoldaşlar, sizin bu yaptığınız düpedüz domuzluk, dedi. Şu rahatlığı biz de yaşamak isteriz. İlk istasyonda yerlerimizi değiştireceğiz. Tamam mı?

Üç genç öfkeli bir yaygara kopardılar. Bunun üzerine genç kız;

— Öyle şey olmaz! Herkesin de sizin kadar hakkı var! dedi. Aramızda kura çektik. Şans Tarasov'a, Parovitski'ye, bir de bana düştü. Haydi yallah, üçüncü mevki vagondaki yerinize!

Kopan kargaşadan Ostap gençlerin Çernomorsk teknik okulu öğrencileri olduklarını, yaz mevsiminin bitiminde bir fabrikadaki uygulama çalışmasından döndüklerini anladı. Üçüncü mevki vagonlarda hepsine yer olmadığı için kendilerine üç kişilik de birinci mevki bileti verilmişti. Bilet farkını aralarında eşit olarak paylaşmışlardı, konforlu kompartımana sırayla oturacaklardı.

Sonuçta genç kız Ostap'ın yanında kaldı, öbür üç genç suratlarını buruşturarak oradan ayrıldılar. Az sonra onların yerine Tarasov ile Parovitski geldi. Aradan fazla geçmemişti ki, ayrılan üç kişi paldır küldür yeniden içeri daldılar. Anlaşılan, ellerinden kaçırdıkları rahatı özleyip geri dönmüşlerdi. Onların ardından yüzlerinde utangaç gülümsemelerle iki stajyer daha geldi, az sonra bıyıklı biri daha... Gerçi sonuncunun kompartımanı paylaşma sırası iki gün sonra gelecekti, ama fazla beklemeye dayanamamıştı. Bıyıklı gencin kompartımana girmesiyle içerdekiler arasındaki heyecan birdenbire yükseldi.

Büyük bir gürültü ve şamatanın kopması üzerine vagon görevlisi az sonra içeri dalarak devlet memurlarının ses tonuyla;

— Değerli gençler, bu gürültü ne böyle! diye azarladı onları. Yoksa çetecilerin arasında mı kaldık? Hemen kendi vagonunuza geçin. Yoksa baş sorumluyu çağıracağım.

Çete mensupları hemen sinip sus pus oldular. Liseli ayakkabısı giyen genç kız bayağı kaygılanmıştı.

— Bunlar aynı okuldan arkadaşlarımız, dedi. Bizimle birlikte biraz oturup gidecekler.

Vagon görevlisi kararlıydı:

— Olmaz, kurallarımıza göre kompartımana arkadaş almak yok! Herkes kendi yerine gitsin!

Bıyıklı öğrenci çıkmak üzere kapıya doğru gerilerken anlaşmazlığa büyük düzenbaz karıştı. Vagon görevlisine yumuşak bir sesle;

— Ne o, babacığım? dedi. Yolculara böylesine sert davranmanızın nedenini sorabilir miyim? Elbette kurallar vardır ama kurallara harfi harfine uyulmaz her zaman. Biraz konuksever olalım. Doğu ülkelerinde insanlara nasıl davrandıklarını görmediniz mi? Gelin biraz dışarı çıkalım, size söyleyeceklerim var.

Koridorda Ostap'la birkaç dakika konuşan vagon görevlisi onun söylediklerinden öylesine etkilendi ki, gençleri vagondan kovmak şöyle dursun, ağır altlıklı bardaklar içinde çeteye dokuz çay ile elindeki bütün peksimetleri getirdi. Üstelik hiçbirinden para almadı.

Ostap gençlere bu durumu şöyle açıkladı:

— Doğu geleneklerine göre, konukseverlik gereği yapılacak tek davranış budur. Tanıdığım bir mutfak uzmanından öğrenmiştim bunları.

Büyük düzenbazın sayesinde sunulan ikram tıpış tıpış kendi ayağıyla gelmiş gibi, son derece doğal ve sade gözüktü gençlere, bu durumda verilenleri geri çeviremezlerdi. Peksimet paketleri art arda çıtırdatılarak açıldı, Ostap kendi elceğiziyle herkese çaylarını dağıttı ve sekizi erkek, bir kız, öğrencilerle kısa sürede ahbap oldu.

Ostap'ın çenesi açılmıştı artık:

— Bütün toplumu kapsayan, eşit ve yaygın eğitim sorunları beni yakından ilgilendirmiştir her zaman, diyerek neşeli bir gevezeliğe başladı. Yakınlarda bu konu üzerine Hindistanlı bir filozof-ozanla söyleşi yaptığımı söyleyebilirim size. Görseniz, ne kültürlü bir adamdı! Filozofun bilgisine duydukları saygıdan

dolayı anlattıklarından tek sözcük kaçırmıyor, bütün konuşmalarını plağa alıyorlar. Tek kusuru fazla konuşmak bu ozanın, o yüzden kaydedilen plaklar sekiz yüz vagonu tıklım tıklım doldurmuş. Son zamanlarda eski plakları eritip düğme yapıyorlar.

Böyle özgür bir doğaçlamayla konuşmasını sürdüren büyük düzenbaz bir ara peksimetlerden birini eline aldı;

— İşte şu peksimetin bileği taşına yatması için bir saniyesi kaldı. Ne yapalım, sonu gelmiş zavallının! diyerek gevreği hart diye ısırdı.

Bu tür şakalarla ilerleyen dostluk, Ostap'ın yönetiminde öylesine çabuk ilerledi ki, çete mensupları hep birlikte şarkı söylemeye başladılar:

Yokmuş Büyük Petro'nun,
Çok yakın akrabası.
Bir atla bir de yılan,
Bundan ötesi yalan!

Akşama kalmadan büyük düzenbaz gençlerin adlarını, soyadlarını öğrendi, hatta bir bölümüyle senli benli bile oldu. Ancak onların kendi aralarında konuştuklarından anladığı fazla bir şey yoktu. Bu durumu görünce kendini korkunç derecede yaşlanmış hissetti. Karşısındaki gençler kestirmeci ve patavatsızdı, ama hepsi de son derece doğrucu başı, ayrıca insanı gücendirecek derecede kurnazlıktan uzaktılar. Oysa kendisi aynı yaşlardayken davranışları değişikti. Yirmi yaşında filanken onlarınki gibi erdemler taşımıyordu belki, ama onlara göre çok daha yönlüydü. Bu gençler kendisi gibi kendilerini tutarak kıs kıs gülmüyorlar, gülünecek bir şeyle karşılaşınca kahkahayı basıyorlardı.

Onların katıksız neşesi karşısında öfkeyle, "Bu mankafalar durup dururken neye seviniyorlar acaba? Şimdiki gençlerin içtenliğini kıskanıyorum vallahi!" diye geçiriyordu içinden.

Gerçi kompartımanda toplananların odağında kendisi bulunmaktaydı; konuşmalar kesintisiz sürüp gidiyor, çevresini kuşatan gençler ona saygıda kusur etmiyorlardı. Gene de onların davranışlarında Balaganov'un tapınma derecesine varan saygısı,

Panikovski'nin korkudan kaynaklanan bağlılığı, her konuda ona güvenen Kozleviç'in içten sevgisi yoktu. Büyük düzenbaz o sırada kendini, gençler topluluğuna konferans veren, ama dinleyicilerinin kendisini biraz küçümsedikleri biri olarak görüyordu. Böyle bir konferansta dinleyiciler kelli felli konuşmacıyı seslerini çıkarmadan dinlerler, gerekli yerlerde gülerler, belki tembel tembel alkışlarlar, ama konferansın bitiminde evlerine dağıldıklarında konuşmacıyı kısa sürede unuturlar. Konferans veren kişi ise toplantıdan sonra tek başına bir meyhaneye atar kendini, sanatçılar sendikasından bir arkadaşıyla otururlar. Konferansçı karşısındaki opera komiğine ya da onun gibi birine izleyicilerin kendisini anlamadığından, hükümetin ona değer vermediğinden dert yanar. Opera komiği de aynı dertten dolayı içini döker, kimsenin onu anlamadığını söyler. Oysa anlaşılmayacak bir durum yoktur ortada. Aslında nükteler eskimiş, davranış biçimleri bayatlamıştır; her şeyi yeni baştan öğrenmeye ise yaşları izin vermez. Gerçek budur ama kendileri farkında değildirler.

Bubeşko'nun başından geçen olay Ostap Bender için yeni baştan anlatıldı. Ostap genç tanışlarıyla üçüncü mevki vagona gidip, kendileriyle birlikte birinci mevki kompartımana gelmesi için Lida Pisarevski'yi kandırmaya çalıştı, bu sırada epeyce dil döktü. Utangaç bir kız olan Lida Pisarevski bu kadar uğraşmanın sonunda onlara katıldı, hep birlikte birinci mevki kompartımana gelerek yeniden şamataya başladılar. Bu arada erkek paltosu giyen genç kız ile Ostap arasındaki arkadaşlık öylesine ilerledi ki, akşamın geç bir saatinde ikisi trenin uzun süre mola verdiği bir istasyonda ta uçtaki semafora değin yürüdüler. Büyük düzenbaz burada hiç beklemediği halde genç kıza içini döktü. Kullandığı dilin genç bir kızın yanında bayağı kaçtığına aldırdığı yoktu.

— Gecenin o güzel manzarasının kraliçesi ay gökyüzünde parlıyordu, dedi. Zosya'yla ikimiz eski eserler müzesinin merdiven basamaklarında oturuyorduk. Onu sevdiğimi anladım o anda. Ama, ne yazık ki, aynı akşam kentten ayrılmam gerekiyordu. Bunu kendisine söylediğimde aramızdaki güzel ilişki tavsa-

dı birdenbire. Zosya'nın bana gücendiğini sanıyorum. Hayır, hayır, kesinlikle gücendi...

— Sizi başka bir yere göreve mi gönderdiler? diye sordu topuksuz lise ayakkabısı giyen genç kız.

— Onun gibi bir şey... Kent dışına gitmek zorundaydım. Tam görev sayılmaz ama acele bir işim çıkmıştı. Şimdi bunun acısını çekiyorum. Dayanılmaz bir yürek sızısı var içimde, aptalcasına bir sızı...

— Böyle şeylere fazla aldırış etmeyin. İçinizdeki enerji fazlalığını emek vermeye değer bir işe harcarsanız hem acınızı unutur, hem de yararlı bir sonuç elde edersiniz. Hiçbir şey yapamayacaksanız, diyelim, odun kırın. Şimdi böyle bir akım var insan davranışlarında.

Ostap genç kıza enerji fazlalığını başka bir alana kaydırma sözü verdiyse de, odun kırmanın nasıl olup da Zosya'nın yerini tutacağına pek akıl erdiremedi. Bununla birlikte sokulgan kıza içini dökdükten sonra epeyce rahatlamıştı. Birlikte vagona döndüklerinde gizemli bir görünüşleri vardı. Fırsat buldukça ikisi koridora çıkıyorlar, amacına ulaşamamış aşk ve yeni davranış akımlarıyla ilgili söyleşilerini alçak sesle orada sürdürüyorlardı.

Ostap kompartımanda bulundukları sürece gençlere kendini beğendirme konusunda elinden geleni yaptı. Sonunda öğrenciler onu kendilerinden biri olarak kabul ettiler. Patavatsız davranışlarıyla dikkati çeken Parovitski şaka yapayım derken bir ara Ostap'ın omzuna bir yumruk indirdi, sonra da;

— Sen de gir, yahu, bizim teknik okula! Vallahi, ayda 75 ruble burs alır, hem de aramızda krallar gibi yaşarsın. Yemekhanemizde her gün et verilir. Staj yapmak üzere yakında Urallara gideceğiz, sen de bizimle gelirsin, dedi.

Büyük düzenbaz öğrenim düzeyinin onlardan aşağı olmadığını göstermek amacıyla;

— Beşeri bilimler alanında yüksek öğrenim gördüm ben, karşılığını verdi.

Parovitski;

— Peki, şimdi ne iş yapıyorsun? diye sordu.

— Belli bir işim yok. Maliyeciyim.

— Yani bankacı filan mı?

Bu soru üzerine Ostap patavatsız gencin suratına öfkeyle baktıktan sonra;

— Hiçbir işte çalışmıyorum, milyonerim ben, diyerek kestirip attı.

Aslında onun söyledikleri büyük düzenbazı zor duruma sokmaz, işi şakaya vurabilse gençlerin arasında elde ettiği saygıyı aynen koruyabilirdi. Ancak Parovitski öyle yapmacık, öyle zorlamalı bir kahkaha attı ki, Ostap birdenbire gücendi. Öğrencileri şaşırtıp kendisine duydukları hayranlığı daha bir artırma isteğiyle kıvranmaya başladı.

Liseliler gibi topuksuz ayakkabı giyen genç kız onun işi şakaya vurmasına yardım etmek için neşeli bir sesle;

— Kaç milyonunuz var bakalım, söyler misiniz? diye sormasına karşın içinde bulunduğu nazik durumu gene de kavrayamadı.

— Bir milyon, dedi kasılarak, yüzü sapsarı kesilerek.

Bıyıklı genç;

— Niye bu kadar az? diyerek güldü.

Bender'in yarasına basmıştı sanki. Büyük düzenbaz gururla;

— Bu kadarı bana yeter! dedikten sonra valizini bagaj filesinin üzerinden kaptı, nikel kilidine basıp kapağını açarak içindekileri koltuğun üstüne döktü. Kâğıt para desteleri birbirinin üzerinden kayarak divanın üstüne yayıldı. Ostap destelerden birini aldı, iskambil kartları gibi çatırdatarak büktü.

— Her destede tam on bin ruble bulunuyor. Buna az mı diyorsun? Bir milyondan biraz eksik. Bakın, hepsi de gerçek para bunların. İmzalar, renkler, çizgiler, hepsi yerli yerinde. Hiçbiri sahte değil.

Gençler şaşkınlıktan sus pus olmuşlardı. Ostap para destelerini kanepenin üstünden elleriyle sıyırarak toparladı, hepsini yeniden valize doldurduktan sonra paket konulan yere attı. Ona son derece çalımlı gözüken bu hareketinin ardından kanepeye çöktü, arkasına yaslandı, bacaklarını iki yana açarak gençler çetesine gururla baktı. Bunanla birlikte davranışlarında aşırıya kaçtığının farkındaydı. Gençleri eski neşeli tavırlarına döndürmek amacıyla;

— Demek ki, beşeri bilimler alanında da para kazanılabiliyormuş, dedi gülerek.

Gençlerin tüm canlılığı sönmüştü. Gözlerini büyük düzenbazdan kaçırmak için birinci mevki kompartımanın duvarlarını süsleyen düğmelere, çengellere bakıyorlardı.

Ostap'ın hızı kesilmemiş gibiydi..

— Tanrı gibi yaşıyorum, hadi bilemedin yarı tanrı gibi, demekten alamadı kendini.

Sözlerine gösterilecek tepkiyi bir süre bekledi, kimseden ses çıkmayınca yerinde huzursuzca kıpırdanarak, ama dostça;

— Niye öyle sustunuz, arkadaşlar? dedi. Hadi, konuşsanıza!

Bıyıklıdan geldi ilk tepki. Kararını o anda vermiş gibi toparlandı.

— Şey... Ben kendi yerime gideyim en iyisi. Yapılacak bazı işler var da...

Böyle diyerek hızla dışarı fırladı.

Ostap durumu kurtarmak istiyordu.

— Şaşılacak bir şey, öyle değil mi? dedi yumuşayan bir sesle. Bu sabah birbirimizi tanımıyorduk bile, oysa şimdi kırk yıllık dost gibiyiz. Kanımızın akıcılığı mı sağlıyor acaba bu yakınlığı?

Bu sefer Parovitski;

— Çaylardan dolayı borcumuz ne kadardı, arkadaşlar? Kaç çay içmiştik? Dokuz mu, on mu? En iyisi ben gideyim de vagon görevlisine sorayım. Birazdan dönerim, diyerek oturduğu yerden fırladı.

Onun ayrılmasının ardından Parovitski'nin vagon görevlisiyle hesap kesmesine yardım etmek için dört kişi daha ayaklandı.

Ostap eziklik içindeydi. Geride kalanlara;

— İsterseniz birlikte şarkı söyleyelim. Şöyle canlı bir şey olsun. "Papaz Sergey" şarkısına ne dersiniz? "Volga kıyısı"nı söylemeye uygun, şaşırtıcı bir bas sesim var, dedi umutsuzca.

Sonra da kimseyi beklemeden, "Kazanka ırmağı boyunca, Kazanka'dan aşağı boz bir ördek yüzerdi, boz bir ördek yüzerdi..." diye kendi önerdiği şarkıya başladı. Sıra şarkının koro halinde söylenen nakaratına gelince iki elini birden ileri uzatıp ko-

royu yönetmeye hazırlandı, ancak o gür sesler duyulmadı. Yalnızca Lida Pisarevski, o da utangaçlığından ötürü kısık sesle, ölgün ölgün, "Papaz Sergey, Papaz Sergey!" diyerek Ostap'a katıldıysa da az sonra şarkıyı yarım bırakarak dışarı kaçtı.

O güzel dostluklar gözünün önünde yok olup gidiyor, ama Ostap bir şey yapamıyordu. Sonunda kompartımanda liseliler gibi topuksuz ayakkabı giyen, sokulgan, iyi yürekli kızcağız kaldı.

— Bunlar nereye kaçtılar? diye sordu Ostap.

— Gerçekten... Gidip de öğreneyim bari...

Böyle diyerek genç kız da kıvrak bir hareketle kapıya atılınca milyoner onu bileğinden yakaladı.

— Durun! dedi. Şaka yaptım. Ben de sizin gibi emekçinin biriyim. Orkestra şefiyim ben!.. Teğmen Şmit'in oğluyum üstelik!.. Babam Türk uyrukludur!.. İnanın sözlerime!..

— Kolumu bırakır mısınız?

Büyük düzenbaz yalnız başına kalmıştı.

Kompartıman sarsılıyor, her yerinden gıcırtılar çıkıyordu. Boş bardakların içindeki çay kaşıkları aynı yöne kaydılar, bardaklar masanın bir kıyısına toplandı. Çarşafları, battaniyeleri çenesinin altına kıstıran vagon görevlisi kapıda gözüktü.

Başlık XXXV

Onu Ev Hanımları, Dul Bayanlar, Gündelikçi Kadınlar, Hatta Diş Teknisyeni Bir Bayan Sevdi

Güçlü rüzgâr Çernomorsk'un caddelerinde cirit atıyor, evlerin çatılarından korkunç uğultular geliyordu. Kentin tepesine birdenbire çullanan kuzeydoğu fırtınasının etkisiyle o nazenin pastırma yazı, çöp bidonlarına, yağmur oluklarına, binaların kuytularına sığınmıştı. Yazdan kalan ılık hava buralarda biriken koyulaşmış akçaağaç yaprakları, yırtık tramvay biletleriyle birlikte can çekişiyordu. Soğuk görünüşlü kasımpatları, çiçekçilerin vazolarında buruşmaya yüz tutmuştu. Kırmızıya boyanmış kulübelerin kapalı yeşil pancurları rüzgâr çarptıkça menteşelerinden sökülürcesine sarsılıyordu. Güvercinlerin, kumruların ötüşleri "ölüyorum, ölüyorum..." der gibiydi. Kargalar ısınmak için gagalarını taze at fışkılarına daldırıyorlardı. Caddelerden gelip geçenler tos vurmaya hazırlanan boğalar gibi başlarını öne eğerek ancak öyle yürüyebiliyorlardı. Gene de asıl zorluğu çekenler pike yeleklilerdi. Adamcağızların hasır şapkaları, incecik kumaştan başlıkları fırtınadan havaya fırladığı gibi parke taşlar üzerinden yokuş aşağı sürükleniyordu. Zavallılar ne yapsınlar, öfkeyle, soluk soluğa koşuyorlardı başlıklarının peşinden. Yaya kaldırımlarında oluşan rüzgâr burgaçları son derece güçlüydü. Şapkaları başlarından uçan, bunları yakalamak için seğirten pinponları arkalarından ite kaka ta meydanın tam ortasına dikilmiş im-

paratorluk kodamanlarından birinin anıtının dibine kadar getiriyor; zavallılar ancak orada kendilerine gelebiliyorlardı.

Durakta müşteri bekleyen "Alageyik" dalgalar üzerinde çırpınan gemiler gibi gıcırtılar çıkarıyordu. Kozleviç'in taksisi yeni olsa herhalde hoş çağrışımlar getirirdi insanın aklına, ama şimdi yalnızca acıma ve hüzün duyguları uyandırıyordu. Sol çamurluğu gövdesine halatla bağlanmış, kırılan kelebek camının yarısı kontrplakla kapatılmış, korna çalmaya yarayan lastik armudun yerine ipin ucuna nikelden bir müdür zili takılmıştı. Onurlu bir insan olan Adam Kazimiroviç'in iki eliyle birden sarıldığı direksiyon simidi bile biraz çarpılmış durumdaydı. Büyük düzenbaz taksinin yanında, yaya kaldırımının kıyısında dikiliyordu.

— Adam, ne yazık ki, verdiğim sözde yalancı çıktım, dedi. Size ne "izotto-fraskini", ne, "linkoln", ne "buick", ne de "ford" alabileceğim. Çünkü yeni araba almam olanaksız. Devlet beni araba alabilecek biri olarak görmüyor. Nedeni, tüzel değil, özel bir girişimci olmam... İsterseniz gazetelere duyuru verip sizin için kullanılmış bir araba alabilirim, ama o da "Alageyik" kadar külüstür bir şey olur herhalde.

— Niye öyle söylüyorsunuz, komutan? "Alageyik" bana yeter de artar bile. İyice eskiyen yağ hortumunu bir değiştirebilsem, ne "buick" isterim, ne de başka bir marka...

— Bir tane yağ hortumu getirdim size. Buyurun, işte... Şunu bilmenizi isterim, sevgili Kazimiroviç, araba konusunda size ancak bu kadar yardım edebileceğim.

Adam Kazimiroviç yeni hortumdan dolayı son derece sevindi, parçayı eline alıp uzun süre inceledi, sonra da arabaya takmak için işe girişti. Bu sırada Ostap korna armudunun yerine takılan müdür ziline vurarak çıngır çıngır öttürdü. Sonra da içindeki sıkıntılarından dolayı dostuna dert yanmaya başladı:

— Adam, ne derece doğru, bilmem ama işittiğime göre insanın üzerinde iki yüz on dört kiloluk atmosfer basıncı varmış.

— Ben öyle bir şey işitmedim. Ne olmuş varsa?

— Nasıl ne olmuş? Eğer bilimsel olarak kanıtlanmış bir gerçekse bu, böylesine büyük bir ağırlığı bizler gece gündüz sırtımızda taşıyoruz demektir. Özellikle geceleri hissediyormuşuz

bu ağırlığı. Son zamanlarda çektiğim sıkıntılardan belli. Uykularım iyice azaldı. Ne? Bir şey mi söylediniz?

— Hayır, sizi dinliyorum.

— Kendimi hiç iyi hissetmiyorum, Adam. Manda gibi yüreğim var ama, ne yazık ki, bir işe yaramıyor.

Kazimiroviç gülmek istedi, ancak "kıh-kıh" dedikten sonra kendini tuttu. Ostap dert yanmayı sürdürdü:

— Dün yaşlı bir kadın yaklaştı yanıma; elinde gaz ocakları için bozulmaz iğneler vardı, bir tane de bana satmak istedi. Adam, ben ne yapayım bozulmaz gaz ocağı iğnesini? Satın almadım. Onu kullanacak kadar uzun yaşamak istemiyorum. Böyle yaşamaktansa ölmek bin kez iyi. Âşık olduğumu gösteren her türlü kahrolası belirti açıkça görülüyor bende. İştah diye bir şey kalmadı, uykusuzluk çekiyorum, şiir yazmak için manyakça duygulanmalar var nah şuramda! Dün gece tepemde titreyip duran elektrik ışığında öyle güzel bir şiir döktürdüm ki, sonra okuyup çok beğendiğimde bunun Puşkin'in şiirlerinden biri olduğunu anımsadım. Bizim dahi klasiğimizin bana oynadığı oyun bu düpedüz! Gerçek bir darbe! Siz öyle düşünmüyor musunuz?

Kazimiroviç komutanına acıyordu.

— Bunlara aldırış etmeyin. Başka neler oluyor, anlatın.

Ostap'ın sesinde titremeler başlamıştı.

— İşte böyle, dostum, yaşıyoruz ama buna yaşamak denirse... Bedenim "Kahire otelinde kalıyor," diye kayıtlı, ancak ruhum yaşamın zevklerine yan çiziyor. Son zamanlarda Rio de Janeiro'ya da gitmek istemiyorum. Şimdi de atmosfer basıncı çıktı başıma.

Her zaman dobra dobra konuşan Kozleviç aklından geçenleri hemen söyledi:

— O kızı görmeyle gittiniz mi? Zosya Viktorovna mıydı, neydi adı?

Büyük düzenbaz bir yandan kıza karşı davranışından utandığı, bir yandan da gururuna yediremediği için;

— Artık onun yanına ölsem gitmem, dedi. O kaltağa Moskova'dan tam üç yüz rublelik telgraf çektim ama yirmi kapiklik bile yanıt alamadım. Pek çok evli hanımın, dul bayanların, gün-

delikli kadınların, hatta diş teknisyeni bir kızın sevdiği bir adama yaptı bunu. Onun yüzüne bir daha bakarsam adam değilim. Hadi, şimdilik hoşça kalın!

Ostap otele dönünce, karyolasının altında eski ayakkabılarla birlikte yan yana duran, milyonunu koyduğu valizi çıkardı. Valize bir süre bön bön baktıktan sonra sapından yakalayarak sokağa çıktı. Ancak sokağa adımını atar atmaz şiddetli bir rüzgâr onu arkasından ite ite Primorski (deniz kıyısı) bulvarına doğru sürükledi. Cadde bomboştu, yaz boyunca gençlerin çakılarıyla aşk sözleri kazıdıkları beyaz kanepelerde kimsecikler oturmuyordu. Ağır yükünden dolayı suya gömülmüş, kalın direkli bir mavna deniz fenerinin çevresini dolanarak dış limana doğru yol alıyordu.

— Bu kadarı yeter, altın buzağı bana göre değil! Onu kim isterse alıp götürsün! Biraz da başkaları milyonerlik yaşasın! dedi.

Sağına soluna bakındı, çevrede kimsecikleri göremeyince valizini yakındaki çakıl taşlarının üzerine fırlattı. İlerde akçaağaçlar vardı, onların karşısında saygıyla eğilerek ayaklarını birbirine vurdu.

— Buyurun, hepsi sizin olsun!

Sonra geriye dönüp bakmaksızın ağaçlıklı yol boyunca yürüdü. Başlangıçta gezinircesine, yavaş adımlarla yürürken, sonra iki yanında fazlalık gibi duran ellerini ceplerine soktu, ikirciklliğini yenmek amacıyla adımlarını sıklaştırdı. Yakındaki bir evin köşesini döndü, hatta bir şarkı mırıldandı, ancak daha fazla dayanamadığı için, gerisin geri hızla koşmaya başladı. Valiz atıldığı yerde duruyordu. Karşı yönden ise, öne eğilip ellerini ileri doğru uzatarak orta yaşlı bir adam valize doğru yaşlaşmaktaydı. Adamın valize hangi amaçla yaklaştığı belli değildi.

Ostap daha uzaktan;

— Hey, nereye böyle? diye bağırdı. Başkasının valizini almaya utanmıyor musun! Eşyanızı bir saniyeliğine bırakmaya gelmiyor, be! Bu ne rezalet!

Adam, besbelli, canı sıkılarak omuz silkti, hemen oracıktan uzaklaştı. Ostap ise altın buzağısı yeniden elinde, yoluna devam etti.

"Şimdi nereye gideceğim ben? Bana eziyet çektirmekten başka bir işe yaramayan serveti ne yapayım? Onu nerede kullanacağımı bilmiyorum. hepsini yaksam mı ne yapsam?" diye geçiriyordu içinden.

Paraları yakma düşüncesi Ostap'ın aklına yatmıştı. Büyük bir sevinçle yerinde çakıldı kaldı. Kıpırdanmadan dururken gene de kararsızlık içindeydi. "Oteldeki odamda bir şömine olması büyük bir şans! Desteleri teker teker atar, yakarım. Ne güzel! Tam Kleopatra'ya yakışacak bir hareket! Hepsini yakacağım lanet olası paranın! Deste üstüne deste, tekini bile bırakmayacağım! Ama, şey... Aptallık olmaz mı bu? Yok, yok, züppelik, düpedüz hovardalık! Orası öyle de, bunları yakmazsam, burjuvalar gibi günde üç kez zıkkımlanmaya harcasam daha mı iyi olur? Tüh, ne akılsız, ne beceriksiz bir adamım ben! Tanıştığım müze yöneticisi üç yüz rubleye Luvr müzesi kurmayı tasarlıyordu. Sıradan tekne işletmecileri bile böyle bir parayı bulsalar onu istedikleri işte kullanırlar, tiyatro yazarlarının kurduğu bir kooperatif de aynı parayla açık havada tiyatro dersleri vermek amacıyla düz damlı bir gökdelen dikerdi. Oysa yeniçerilerin soyundan gelme Ostap Bender'in elinden bir şey gelmiyor! Ülkemizdeki sınıf diktatörlüğü tek başına kalmış bir milyonerin omuzlarına acımasızca çökmüş durumda!" diyordu kendi kendine.

Milyonunu ne yapacağını düşüne düşüne ağaçlıklı yollarda dolaşırken rıhtımda beton bir duvar görüp bunun üzerine oturdu, dalgakıranın ötesinde sallanıp duran bir gemiye öfkeyle baktı.

"Hayır, yakma düşüncesi şık değil," diye mırıldandı kendi kendine. "Paraları yakmak hem korkaklıktır, hem de benim gibi birine yakışmaz. Dikkat çekmek için daha etkili bir yöntem bulmalıyım. Açık öğretim yapan radyo meslek okulu öğrencilerine Balaganov adına burs mu versem acaba? Yoksa elli bin gümüş kaşık satın alıp bunları eriterek Panikovski'nin at üstünde heykelini döktükten sonra bunu mezarının başucuna mı diksem ya da Kozleviç'in "Alageyik"ini baştan aşağı sedef kakmalarla mı kaplatsam?.."

Parlak bir düşüncenin zihninde birdenbire çakması üzerine büyük düzenbaz hemen duvardan aşağı atladı, oralarda daha

fazla oyalanmadan geniş bulvarda koşmaya başladı. Hem önden, hem yandan gelen sert rüzgâra karşı koyarak postaneye doğru hızla ilerliyordu.

Postanede onun isteği üzerine valizini hasır bir örgü içine koydular, örgünün üzerinden iplerle güzelce bağladılar. Böylece postanenin her gün binlercesini kabul ettiği, yurttaşların akrabalarına domuz yağı, reçel ya da elma gönderdiği paketlerden biri çıktı ortaya.

Ostap eline bir sabit kalem aldı, ucunu tükürükledikten sonra paketin üzerine şunları yazdı:

Değerli paket

MALİYE BAKANLIĞINA-MOSKOVA

Çam yarması gibi bir görevlinin Ostap'ın elinden aldığı paket küçücük oval balyaların, torbaların, kutuların, başka paketlerin üstüne "Pat!" diye fırlatıldı. Makbuzu cebine sokan Ostap kendi paketinin, ceket düğmelerinde şimşek işareti bulunan beyaz saçlı bir postacı tarafından bir arabaya konularak bitişikteki salona doğru tembel tembel götürüldüğünü gördü.

— Oturum devam ediyor! Ancak bu sefer çılgın çiftçilerin milletvekili Ostap Bender'in katılımı olmadan!

Sevinçle böyle söyleyen büyük düzenbaz önce davranışını doğru bularak, az sonra da bunca parayı gönderdiğine üzülerek postanenin kemerli kapısı önünde bir süre dikildi. Soğuk rüzgâr redingotunun açık yerlerinden içeri girerek onu üşütüyordu. Ayaz iliklerine işleyince kendine kalın bir kürk almadan parasını elden çıkardığı için bayağı üzüldü.

O sırada önünde yürüyen bir genç kızın bir an duraladığını gördü. Kız başını kaldırıp postanenin önündeki büyük saatin kadranına baktıktan sonra yürümesini sürdürdü. Sırtında tiftiği çıkmış, entarisinden daha kısa bir pardösü ile başında çocuklarınki gibi ponponlu, mavi bir bere vardı. Rüzgârın ikide bir şişirdiği eteğini eliyle bastırmaya çalışıyordu. Ostap, Zosya'yı henüz tam olarak tanıyamamıştı ki, yüreği hopladı, onu tanıdıktan sonra da arada belli bir uzaklık bırakarak, ıslak taşlar üzerinden seke seke arkasından yürüdü. Bazen ikisinin arasına başkaları giriyor, o zaman Ostap yaya kaldırımına geçip onu yan-

dan süzerek genç kızı gözden kaçırmamaya çalışıyor, bir yandan da biraz sonra yapacakları konuşmada kıza söyleyeceklerini tasarlıyordu.

Köşeye vardıklarında Zosya küçük bir tuhafiyeci dükkânının önünde durdu, iplerde sallanan kahverengi erkek çoraplarını incelemeye koyuldu. Ostap da uzaktan kızın ne yaptığını izleyerek bekledi.

O sırada yaya kaldırımının kıyısında dikilen elleri çantalı iki kişi ateşli ateşli bir şeyler konuşuyordu. İkisinin de sırtında yarı mevsimlik palto vardı, paltolarının altından yazlık beyaz pantolonları gözüküyordu.

Birisi çantasını göğsüne bastırarak;

— Bakın, size ne söyleyeceğim, İvan Pavloviç, dedi. Bana kalırsa "Herkül" şirketinden tam zamanında ayrıldınız. Görseniz, orada şimdi büyük bir temizlik var.

Öbürü içini çekti.

— Öyle, kentte şimdi herkes aynı şeyi konuşuyor.

— Dün Skumbriyeviç'i kovdular şirketten. Ne kadar uğraşırsa uğraşsın pisliğin içinden sıyıramadı kendini. Adam duruşmada geçmişini öyle bir anlattı, şirketteki çalışmalarını öyle bir övdü ki, onu alkışlayanlar bile çıktı. "Ben çekiç ile örs arasında doğdum," diyordu ikide bir. Bununla babasının demircilik yaptığını belirtmek istiyordu besbelli. Onu dikkatle dinleyen bir duruşma yargıcı, "Söyler misiniz, eskiden "Skumbriyeviç ile oğulları" diye bir nalburiye mağazası vardı. Siz aynı Skumbriyeviç ailesinden değil misiniz?" diye sordu. Bunun üzerine aptal herif, "Ben o Skumbriyeviç'in kendisi değilim, oğluyum," dediyse de okkanın altına girmişti bir kere. Esaslı bir ceza yiyeceği anlaşılıyor.

— Desenize, o şirkette işler iyice sarpa sardı? Bugün kimi temizlerler acaba?

— Hiç sormayın, büyük şenlik yaşanacak o hırsızlar yuvasında. Tımarhaneye kaçarak atılmaktan kurtulan Berlaga topun ağzında. Sonra da başkan Polihayev ile onun yasal olmayan karısı, engerek yılanı Serna Mihaylovna'ya geliyor sıra. O kadın "Herkül" şirketinde kimseye soluk aldırmıyordu. Yarın mahkemeye duruşma başlamadan iki saat önce gitmek istiyorum. Sa-

lon tıklım tıklım dolu, yer bulmak öyle zor ki... Ayrıca Bomze denen o herif...

Zosya birdenbire yürüyünce Ostap, Adolf Nikolayeviç Bomze'ye neler olduğunu dinleyemedi. Bununla birlikte bu konu artık onu fazla ilgilendirmiyordu. Kızla yapacağı konuşmada söyleyeceği sözler de hazırdı. Genç kızın arkasından hızla yetişerek ona doğru eğildikten sonra;

— Zosya, ben geri döndüm. Bu gerçeği görmezlikten gelemezsiniz, dedi.

Bu tümce büyük bir laubalilikle söylenmişti. Genç kızın şaşırıp irkilmesi üzerine Ostap yanlış bir yol tuttuğunu anladı. Hemen konuşma tarzını değiştirip kızı laf kalabalığına boğmak amacıyla hızlı hızlı bir şeyler söyledi. Bulunduğu koşulların elverişsizliğinden yakındı, gençliğinin hiç de istediği gibi geçmediğinden, yaşamın ona alçakça tuzaklar kurduğundan söz etti.

Son olarak da;

— Biliyor musunuz, Zosya? dedi. Komünist partisi üyesi ol ya da olma, herkesin üzerine iki yüz on dört kilo ağırlığında atmosfer basıncı düşüyor. Siz de farkında mısınız bunun?

Zosya karşılık vermedi.

Tam o sırada "Kapitali" sinemasının önünden geçmekteydiler. Ostap yan gözle şöyle bir bakınca geçen yaz kendi kurduğu şirketin bulunduğu binayı görerek içinden bir çığlık attı. Binanın ön cephesinde boydan boya şu levha asılıydı:

DEVLET BOYNUZ VE TOYNAK İŞLEME KURUMU

Bütün pencerelerden yazı makineleri ile devlet yetkililerinin duvarlarda asılı fotoğrafları gözüküyordu. Kapıda ise Panikovski ile kıyaslanması olanaksız, göğsünü kabartarak duran ama gülümseyen, genç bir ulak dikilmekteydi. Kapısı açık ana depodan içeriye iyi nitelikte boynuz ve toynaklarla yüklü üç tonluk kamyonlar giriyordu. Bütün bu görüntüler Ostap'ın bir zamanlar büyütmeye çalıştığı çocuğunun doğru yolda ilerlediğinin belirtisiydi.

Ostap üzüntüyle;

— Sınıf diktatörlüğü bana bunu da yaptı, dedi. Benim uçarı

düşüncelerimden yararlanıp kendi amacı uğrunda kullandı. Sonuçta beni kapı dışarı koydular, işe yaramaz bir adam durumuna düştüm. Öyle mutsuzum ki, Zosya!

Genç kız ilk kez yüzünü büyük düzenbaza çevirdi.

— Hüzünlü âşık, çok yazık!

— Evet, ben tipik bir Yevgeni Onegin'im.* Sovyet iktidarının, bütün haklarından yoksun kıldığı roman kahramanı bir şövalyeyim ben.

— Ama ne şövalye!

— Kızmayın bana, Zosya. Atmosfer basıncını hesaba katın lütfen. Bana öyle geliyor ki, bu basınç başkalarından daha çok beni ağırlığı altında eziyor. Bu da sizi delicesine sevmemden ötürü. Ayrıca bir de herhangi bir sendikanın üyesi** olmadığımdan. Bunun da etkisi büyük.

— Başkalarından daha çok yalan söylemenizin de payı var mıdır bunda? Ne dersiniz?

— İnanın bana, söylediklerim yalan değil. Atmosfer basıncı bir fizik yasasıdır, bundan kimse kurtulamaz. Belki böyle bir basınç yoktur da benim hayalimin bir ürünüdür. Orasını bilemem.

Zosya durdu, boz renkli eldivenini sağ elinden sıyırmaya başladı. Bunun üzerine Ostap çabuk çabuk;

— Otuz iki yaşındayım, tam İsa'nın yaşı. Peki, bugüne değin ne yapabildim ben? Kendi öğretim kuramlarımı mı oluşturdum? Hayır. Bana inanan öğrencilerim olsaydı onları bile elimden kaçırırdım. Kucağımda ölen Panikovski'yi bile diriltemedim. Şimdi elimde yalnız siz varsınız, dedi.

— Hadi, hoşça kalın. Ben yemekhaneyi gidip bir şeyler yiyeceğim.

— Ben de yerim bir şeyler. Sizinle konuşurken belki üzüntülerim diner biraz.

Devlet yemekhanelerinin birinin karşısında duruyorlardı.

* Aleksandr Puşkin'in aynı adlı şiirli romanının kahramanı. Güzel bayanların gönül verdiği ama bunun değerini bilmeyen çapkın genç –ç.n.

** Sovyetler Birliği'nde çalışmayan, bundan dolayı sendika üyesi olmayan kişiler birçok yurttaşlık haklarından yoksundu –ç.n.

Zosya büyük düzenbazı uyarmak zorunda kaldı:

— Ama burada yalnız sendika üyeleri yemek yiyebilir.

— Öyleyse ben de yanınızda otururum.

Zeminden üç basamak aşağı indiler. Devlet lokantasının derinliklerinde, palmiyelerin yeşil örtüsü altında kara gözlü bir genç oturuyor, elindeki yemek listesine gururlu bir tavırla bakıyordu. Zosya genci görünce daha uzaktan;

— Perikl, sana tam istediğin gibi, topuğu iki katlı bir çorap aldım, diye bağırdı.

Gencin yanına geldiklerinde Ostap'a döndü.

— Bu Femidi'dir. Tanışınız.

Delikanlı, Ostap'ın elini içtenlikle sıktı.

— Adım Perikl Femidi.

Büyük düzenbaz son fırsatı çoktan kaçırdığını, gence satın alınan armağanın yalnızca çift katlı güzel bir çorap olmayıp, aynı zamanda nikâh memurunun önünde kıyılan bir nikâhın mutluluğunu bildirdiğini anlayınca kendisini kabaca;

— Bender-Zadunayski, diye tanıtarak değişik bir ad söyledi.

Zosya neşesini yitirmemişti.

— Nasıl? Bender'den başka Zadunayski diye bir soyadınız daha mı var?

— Evet, öyle. Armağan ettiğiniz çoraba bakılırsa siz de yalnız Snitskaya değilsiniz.

— Doğru. Snistkaya-Femidi'yim artık.

Ostap'ın yeni tanıştığı genç kıvançla ellerini ovuşturuyordu.

— Öyle... Evliliğimizin üzerinden tam yirmi yedi gün geçti, dedi.

Uğradığı kaybın etkisiyle sersemlemiş olan büyük düzenbaz acısını belli etmemeye çalışarak;

— Kocanızı beğendim, dedi.

— Onu kim beğenmez ki? Kocama ben de bayılıyorum.

Genç çift dirseklerini yukarı kaldırarak ve karşılıklı sevgiyle bakışarak donanma tarzı pişirilmiş sebze çorbalarını kaşıklarlarken Ostap lokantanın duvarlarına asılı levhalara ters ters baktı. Bunlardan birinde, "Yemekte konuşarak dikkatinizi başka konulara yöneltmeyin. Mide sularının besinleri ayrıştırmasını ön-

ler, sindirimi zorlaştırırsınız." diye yazıyordu. Bir başkası şiir gibi bir sözdü: "Karbonhidrattır adı, meyve suyundadır tadı."

Ostap'ın orada yapacağı bir şey kalmamıştı, bir an önce kalkıp gitmesi gerekirdi. Ancak büyük düzenbaz nereden geldiği belirsiz bir utangaçlıkla yerinde çakılıp kalmıştı, sandalyesinden doğrulamıyordu. Kendini zorlayarak;

— Sizin şu donanma çorbanızda batan geminin tahtaları yüzüyor, diye bir espri savurdu.

Genç karı koca içtenlikle gülüştüler.

Ostap daha fazla dayanamayarak genç kocaya;

— Hangi alanda çalıştığınızı öğrenebilir miyim? diye sordu.

— Demiryolcu ressamların kurduğu görsel sanatlar derneğinin yazmanıyım.

Büyük düzenbaz kalkmak üzere yavaş yavaş toparlandı.

— Ah, tahmin etmeliydim! Bir kuruluşun temsilcisisiniz, demek ki... Neyse, konuşmalarımla dikkatinizi dağıtmak istemem. Sağlığınız için çok gerekli olan besinlerin sindirilmesini zorlaştırmayayım.

Masada bıraktıklarına "hoşça kalın" bile demeden hızla oradan ayrıldı; önünden geçtiği masaların köşelerine çarpa çarpa kapıya yöneldi.

Sokağa çıkınca;

— Tavladan at kaçırırcasına aldılar güzel kızı elimden, dedi. Adı Femidi'ymiş. Kim olursan ol! Bilmem hangi kuruluşun temsilcisi, bağımsız yaşayan bir milyonerin kızını güpegündüz alıp götürüyor. Olacak şey mi?

İşte tam bunları söylediği anda artık milyonunun yanında olmadığını, onu da elinden kaçırdığını anımsayarak sarsıldı, içine derin bir hüzün çöktü. Başına gelenleri yeni baştan düşünürken öyle hızlı koşmaya başladı ki, dünya kürek çekme şampiyonasında yarışan bir sporcu gibi, caddede karşısına çıkan yayaları iki eliyle birden yana itiyordu.

Karşısına çıkan kent parkının çiçek tarhları üzerinden atlayarak;

— Bir enayi buldular, dedi kendi kendine. Yalnızca başkalarını düşünen, hiç hırsı olmayan bir adam mıyım ben? Yok, ca-

nım!.. Ama eşek oğlu eşeğin biriyim ben. Mankafanın teki! Kahrolası deyyus! Eğer valizimi gönderdilerse gecikmeden asmalıyım kendimi! Böyle kanı donmuşları kurşuna dizmeli!

Postanenin çini döşeli tabanında birkaç kez ayakları kayarak gişenin penceresine doğru koştu. Burada suratları asık, sessizce dikilen insanların oluşturduğu bir kuyruk vardı. Ostap heyecanını yenemediği için gişeye yaklaşıp başını pencereden içeri soktu, sokar sokmaz kuyruğun en önünde duran biri sivri dirseklerini havaya dikerek onu sinirli sinirli geriye itti. Sıradaki ikinci adam da kurulmuş makine aynı hareketi yaptı, büyük düzenbaz yaklaşmak için çok şeyler vereceği pencereden bir adım daha geriledi. Büyük bir sessizlik içinde dirsekler hep böyle kalkıp kalkıp inerek harekete geçtiler, yüzsüz yurttaşı yasal olarak bulunması gereken yere, ta kuyruğun en sonuna ittiler.

Ostap;

— Ben yalnızca... diyerek ağzını açıyorsa da ona kulak asan çıkmıyordu. Kaya gibi katı kuyruk eski Yunanlıların mangaları gibi sarsılmaz gözüküyordu. Herkes kendi yerini biliyordu, ufacık çıkarlarını koruma uğruna ölüme bile hazırdılar.

Ancak 45 dakika sonra sırası gelen Ostap kafasını pencereden içeri daldırarak gönderdiği paketi heyecanla geri istedi. Görevli memur Ostap'ın verdiği makbuzu eliyle itti.

— Yoldaş, gönderilen paketleri geri veremeyiz.

Büyük düzenbaz kekelemeye başladı:

— Na-nasıl? Gönderdiniz mi yoksa? Ama, ama... ben onu bir saat önce vermiştim.

Posta görevlisi önceki söylediklerini aynen yineledi:

— Yoldaş, gönderilen paketi geri veremeyiz.

Ostap gülümseyerek tatlı bir sesle;

— Paket benim, öyle değil mi? dedi. Onu gönderen benim, şimdi de geri istiyorum. Ne olur, anlayın beni. İçine bir kavanoz reçel koymayı unutmuşum. Reçel cennet elmalarından yapılmaydı. Sizden çok rica edeceğim. Amcam gücenir sonra... Beni anlayın, lütfen.

— Söyledik ya, gönderilen paketleri geri vermiyoruz.

Ostap yardım ararcasına çevresine bakındı. Arkasında kaya

gibi katı ve suskun, bütün kuralları, bu arada postanelerde paketlerin geri verilmeyeceğini bilen bir kalabalık vardı.

— Reçeli de koyuversem içine ne iyi olurdu, cennet elmalarından yapılma, dedi acınası bir sesle.

Görevli bu yalvarışa karşı biraz yumuşayan bir sesle;

— Siz de ikinci bir pakete kor, öyle gönderirsiniz. Korkmayın, amcanıza bir şey olmaz, dedi.

— Ah, siz amcamı tanımazsınız! Ayrıca yoksul bir öğrenciyim ben. Yeterince param mı var sanıyorsunuz? Topluma büyük yararları dokunan bir kişi olarak sizden çok rica ediyorum.

— Ah, yoldaş, ben şimdi paketinizi nasıl bulacağım? Onu nerede arayacağımı bile bilmiyorum. Üç ton paketi üst üste yığıverdik, hadi şimdi ara da bul!

Bunları söyleyen görevlinin sesi ağlamaklıydı.

Bunun üzerine büyük düzenbaz öyle saçma sapan şeyler sıralamaya başladı ki, paket memuru asıl işini bırakıp başka bir solana girdi, orada yoksul öğrencinin gönderisini aramaya koyuldu. O ana değin kuyrukta sessizce dikilenler hep bir ağızdan bağrışıp çağırmaya başladılar. Büyük düzenbazı postane yasalarını bilmemekle suçlayanların arasında bir bayan dayanamayıp öfkesinden ona bir çimdik attı.

Neden sonra geri dönen postacı;

— Bir daha böyle şeyler yapmayın sakın! diyerek Ostap'ın paketini önüne attı.

— Siz neler söylüyorsunuz? Öyle şey yapar mıyım? Size onurlu bir öğrenci olarak söz veriyorum!

Dışarıda evlerin çatıları fırtınadan inim inim inliyor, direklerde fenerler sallanıyor, yerlere düşen gölgeler kıpırdanıyor, otomobillerin farlarından çıkan ışık sütunları sicim gibi yağan yağmuru aydınlatıyordu.

— Artık psikolojik sapkınlıklara, aşırılıklara bir son! dedi Ostap sevinçle. Duygulanmalar, kendimi deşip irdelemeler yok artık! Bir an önce burjuvaların çalışma yaşamına yönlendirmeliyim kendimi. Şimdi doğruca Rio de Janeiro'ya! Kendime koskoca bir muz bahçesi satın alırım, Balaganov'u da maymun yerine kiralarım. Ağaçlardan muz koparsın dursun!

Başlık XXXVI

Altın Yapağı Şövalyelik Madalyası

Gecenin karanlığında, Romanya sınırına yakın Dinyester ırmağı kıyısındaki dibi kamışlı büklerde, dal budak salmış ağaçların arasından garip kılıklı bir adam ağır ağır ilerliyordu. Şekilsiz şişman adamın bayağı iri bir görünüşü vardı. Yelken bezinden geniş muşamba yağmurluğu bedenini sımsıkı sarmıştı. Başı da yağmurluğunun kapüşonuyla örtülüydü. Garip görünüşlü adam birileri uyuyormuş da onları uyandırmak istemiyormuş gibi ayaklarının ucuna basa basa yürüyor, arada bir durup derin derin soluk alıyordu. Yürümekte zorlandığı belliydi. Dinlenme sırasında soluklanırken yağmurluğunun altından metal eşyaların birbirine çarpmasından çıkan şıngırtılar, tıngırtılar geliyordu. Bu sesler az sonra sessiz ormanda ince ince yankılanıyordu. Yürürken bir ara ayakları ıslak köklere takılarak yere kapaklandı. İşte o an okkalı zırhları içinde yere yuvarlanan şövalyelerin çıkardığı şangırtılar kapladı karanlık ormanı. Garip kılıklı adam bir süre kıpırdanmadan yattı, gürültüyü birileri işitmiş midir diye bir süre kulak kabarttı.

Islak mart ayının havası bütün ormanı sarmıştı. Dallardaki karların erimesiyle oluşan iri damlalar tıpırtı ve şıkırtılarla yağmur yağarcasına yere düşüyordu.

Muşambasının altından şıngırtılar gelmesine kızan adam;

— Kahrolası tabak! diye söylendi.

Kapaklandığı yerden kalktı, böyle başka bir olay yaşamadan Dinyester'e kadar yürüdü. Irmak kıyısına varınca yağmurluğunun eteğini kaldırdı, yumuşayan buzların üzerinden kaya kaya Romanya'ya doğru koştu.

Büyük düzenbaz kış boyu hazırlıklar yapmıştı. Üzerinde kı-

ranta bukleli Amerikan başkanlarının resimleri bulunan yeşil dolarlar, altın saat ve sigaralıklar, nişan yüzükleri, pırlantalar, yükte hafif, pahada ağır ne bulursa satın almıştı.

Giysisinin uygun yerlerine istiflenmiş, arka kapaklarında kimin için üretildiği belirtilen, ayrıca kartal gravürleri bulunan tam 17 okkalı sigara tabakası bulunuyordu yağmurluğun altında. Çeşitli banka genel müdürlerine, müsteşar rütbesindeki kodamanlara doğum günlerinde ya da evlilik yıldönümlerinde verilen armağanlardı bunlar. Aralarında en ağırı ve gösterişlisi, Çernomorsklu Yahudi tüccarlar birliğinin Alekseyev bölgesi polis şefine armağan ettiği sigaralıktı. Tabakanın üzerine işlenmiş, alev alev yanan yürek resmi tüccarlık unvanı taşıyan Yahudilerin polis şefine karşı duydukları derin sevgiyi simgeliyordu.

Büyük düzenbaz simit dizileri gibi iplere geçirilmiş altın nişan halkalarını, en pahalı yüzük ve bilezikleri ceplerinin büyüklüğüne göre buralara paylaştırmıştı. Sağlam sicimlere bağlı tam 20 çift altın saat üç sıra halinde gömleğinin sırtına dikiliydi. Saatlerden bir bölümü sinir bozucu tiktaklarla işliyor, bu tıkırtıları işittikçe Ostap, sırtında böcekler geziniyormuş duygusuna kapılıyordu.. Saatlerden bir tanesi, bir babanın oğluna armağan ettiği, arka kapağında, "Olgunluk diploması almasından ötürü sevgili oğlum Seryoja Kastraki'ye" yazısı olandı. Genç Kastraki'nin kendisi gibi karnesinde sürekli "2" alan tembel arkadaşlarından birinin "olgunluk" sözcüğünün önüne toplu iğneyle "cinsel" sözcüğünü kazıması yüzünden yazı değişik bir anlam kazanıyordu. Ostap, kapağında ayıp kaçacak "cinsel olgunluk" deyimi bulunan armağan saati avuç dolusu para verip almak istememişti, ancak elinde kalan milyonun hepsini harcamak durumunda olduğundan, pahalı mallar arasına bunu da kattı.

O kış bu çeşit değerli eşyalardan çokça satın almak için büyük çaba harcadı. Dört yüz bin rublelik mücevher bulabilmişti ancak, topu topu elli bin rublelik de döviz aldı. Bunların arasında ilerde ne kadar para edeceği belirsiz bazı Balkan ülkeleri ile Polonya devletinin dövizleri de vardı. Geriye elinde bir sürü para artınca ağırlığı fazla çeken değerli mallardan almak zorunda kaldı. Bunlardan biri olan, şimdi öbeğinin üstünde taşıdığı bir

batmanlık altın tabakla yürümek öylesine zordu ki, Ostap bu geniş ve oval nesneyle hareket ederken Afrikalı kabile reislerinin kalkanını karnına sarmış gibi hissediyordu kendini. Bir de boynunda asılı duran, piskoposların göğüslerinin üzerinde taşıdıkları kocaman bir haç vardı ki, bunu da eski bir katedral zangocu olan peder Samooblajenski'den satın almıştı. İri haçın ortasında "ve babasının ve oğlunun ve kutsal ruhun adına..." diye başlayan, Hıristiyanların her duanın başında söyledikleri sözcükler yazılıydı. Ostap Bender'in güçlü komutan boynu bu meretin ağırlığından dolayı biraz öne eğiliyordu. Haçın üstünde ise göz alıcı bir kurdeleyle Altın Yapağı şövalye madalyası asılıydı. Som altından dökülmüş bir kuzu heykeliydi bu.

Ostap madalyayı acayip bir ihtiyardan zorla, çekişe çekişe satın almıştı. Adam belki Romanov hanedanından kalma bir prensti, prens değilse bile en azından onun özel uşağıydı. İhtiyar, madalyasına aşırı değer veriyordu. Söylediğine göre böyle önemli bir nişan ancak törenle taç giydirilen imparatorların en yakınlarında bulunurmuş, dünyada onlardan üç-beş tane varmış.

— Altın Yapağı madalyası yalnızca yüksek cesaret gösterenlere verilir! diyerek Ostap'a bir de caka sattı.

— Söylediğiniz o yüksek cesaret bende fazlasıyla var. Kuzu heykelini almamın tek nedeni altın külçe olmasıdır, karşılığını verdi Ostap da.

Ostap düpedüz yalan söylüyordu, madalyayı altın külçe olduğu için değil, çok beğendiği için almıştı. Altın buzağı olarak madalyanın sürekli kendinde kalmasını istiyordu.

Yüreğine yerleşen kaygılardan ve her an kendisine ateş edileceği korkusuyla Bender buzla örtülü ırmağın ortasına değin koştuktan sonra, artık sınırı geçtiğini düşünerek orada durdu. Durmasının başka bir nedeni de üzerinde taşıdığı altın tabak, kocaman haç, saatler ile bir yığın mücevherin getirdiği yorgunluktu. Ya sırtındaki kıpırtıların yarattığı kaşıntıya ne demeliydi? Bol yağmurluğunun etekleri ıslandığı için en azından iki batman daha ağırlaşmıştı. Ostap muşambasını sırtından sıyırıp attı. Yağmurluğunun altından kürkü gözüktü. Kürk eşine az rastlanan cinsten, en değerli giyimiydi büyük düzenbazın. Nasıl bir

şey olması gerektiğini tasarlayarak Ostap kürkün önce planını çizmiş, sonra da kendine ev kurar gibi dört ayda bitirmişti kendi elceğiziyle dikerek. İki kat kumaşı en beğenilecek cinstendi. Dışını baştan başa boz renk gümüş tilki postuyla kaplamış, kenarlarını da gerçek fok derisiyle çevirmişti. Kürkün yakası samurdandı. Böylece eşi bulunmaz bir kürk çıkmıştı ortaya. Şinşil derisinden diktiği ceplerini, insanları boğulmaktan kurtaranlara verilen madalyonlarla, orta boy haçlarla, takma diş tekniğinin son mucizesi altın köprülerle doldurmuştu. Büyük düzenbazın başında özel şapkası da vardı. Buna şapka değil, kunduz kürkünden dikilmiş kral tacı dense yeriydi.

Sırtındaki bütün bu şahane ağırlık yeniçeriler soyundan gelme düzenbazın, ılık bir okyanusun kıyısında kurulu, çocukluğundan beri hayallerini süsleyen bir kentte, yani Rio de Janeiro'da palmiye ve fikus ağaçları altında tasasız, gönlüne göre bir yaşam sürmesini kolaylaştıracaktı.

Yeniçerilerin dik başlı torunu gecenin üçü olunca komşu ülkenin toprağına ayak bastı. Ancak burası da sessiz ve karanlıktı, burada da ılık bahar mevsimi hüküm sürüyor, dallardan patır patır su damlaları dökülüyordu. Büyük düzenbaz sevinçle gülümsedi:

— Cana yakın Romanyalı beyefendilerle bir iki formaliteyi daha atlattım mı, ondan sonra yolum açık! Sanıyorum, insanları boğulmaktan kurtaranlara verilen madalyonlardan birkaçını ceplerine sokuşturdum mu, sınır korumalarının renksiz yaşamı değişiverir, diye geçiriyordu içinden.

Durup yüzünü Sovyet topraklarına çevirdi, fok derisinden eldiven içindeki kalın parmaklarını anayurtdundaki karanlığa doğru uzattı;

— Her şeyi yoluna yöntemine göre yapmak gerekir, dedi. Beş numaralı yöntem anayurtla vedalaşma! Ey, ülkelerin en büyüğü, hoşça kal! Ben sınıfımda en çalışkan öğrenci olmak; bütün derslerden, hal ve gidişten, temizlik ve düzenden en iyi notları almak istemiyorum. Artık bir özel girişimciyim; devletin silo çukurlarına, hendeklerine, kulelerine kafa yormak zorunda değilim. Sovyet rejiminin insanlarımızı melekler ve bankada pa-

ra biriktirenler diye ikiye ayırması beni hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Tam tersine beni, özgür yaşayan milyonerler konusunda ivedilikle çözülmesi gereken sorunlar ilgilendiriyor...

Eski yurduyla vedalaşma töreni silahlı beş-altı adamın birdenbire ortaya çıkmasıyla yarıda kesildi. Ostap bunların Romen sınır korumacıları olduklarını anlamakta gecikmedi. Büyük düzenbaz onları tanır tanımaz saygıyla önlerinde eğildi, böyle bir karşılaşma için önceden hazırladığı tümceyi söyledi:

— Trayasku Romaniya Mare!

Yarı karanlıkta güçlükle seçilen adamların yüzüne gülümseyerek baktı. Onların da gülümsediklerini sanıyordu.

Az önce söylediklerini Rusça olarak yineledi:

— Yaşasın büyük Romanya! Ben profesörüm, Moskova'daki çekistlerden* kaçtım. İnanın bana, ellerinden zor kurtuldum. Sizin şahsınızda...

Sınır korumalarından biri Ostap'ın burnunun dibine kadar sokuldu, başındaki kürklü tacı usulca çıkardı. Ostap başlığını geri almak için elini uzattıysa da beriki sessizce itti elini. Yeniçerilerin torunu babacan bir tavırla;

— Hayır, olmaz! dedi. El hareketleri yok! Sizi Staful-Ceri'ye, büyük Huruldan'a şikâyet ederim.

İşte o zaman ikinci koruma ona yaklaştı, becerikli bir zamparanın atik el hareketleriyle Ostap'ın inanılmaz güzellikteki kürkünün düğmelerini çözmeye başladı. Büyük düzenbaz kürkünü kaptırmamak için çırpınırken cebindeki iri altın bileziklerden biri yere düşerek yuvarlanmaya başladı.

Kısacık paltosunun köpek derisinden yakası ve iri metal düğmeleriyle dikkat çeken bir subay, herhalde korumacıların komutanı;

— Branzuletka! diye bağırınca öteki korumalar da;

— Branzuletka! diye haykırarak Ostap'ın üstüne atıldılar.

Ayakları kürkünün eteklerine dolanan büyük düzenbaz dengesini yitirerek yere düştü, aynı anda askerlerin yarı sıyrılan pantolonunun içinden değerli tabağını çıkardıklarını hissetti. Topar-

* Güvenlik görevlileri, gizli polis –ç.n.

lanıp ayağa kalktığında kormaların komutanının, suratında insanlık dışı bir gülümsemeyle, tabağı elinin içinde kaldırıp indirerek tarttığını gördü. Ostap değerli malının üzerine saldırdı, iki kenarından tutarak geri çekmeye başladı, o anda da yüzüne okkalı bir yumruk yedi. Bütün bu hareketler savaştaki askerlerin korkunç hızıyla gerçekleşiyordu. Ah, üzerindeki şu kürk olmasa, büyük düzenbaz onlara öyle bir ders verirdi ki! Gene de dizlerinin üstünde dikilerek sınır görevlileriyle epeyce mücadele etti, insanları boğulmaktan kurtaranlara verilen madalyonlarını onlardan geri almaya çalıştı. Sonra neden kaynaklandığını anlayamadığı bir hafifleme hissetti, o rahatlık içinde düşmanlarına üst üste sersemletici darbeler indirdi. Daha sonra anladı ki, en azından yüz bin ruble değerindeki kürkünü sırtından sıyırıp almışlardı.

— Demek ki, bana bunu da yaptınız! diyerek bir çığlık attı.

Öyle anlar oldu ki, sırtını bir ağaca dayadı, düşmanlarının elinden kaptığı altın tabağı kaldırıp kaldırıp adamların kafalarına indirdi. Gene öyle durumlar oldu ki, korumalar boynunda asılı Altın Yapağı madalyasını koparıp almaya çalışırlarken kendisi beygirler gibi kafasını öne arkaya sallayarak değerli malını kurtarmaya çalıştı. Bazı durumlarda da "ve babasının ve oğlunun ve kutsal ruhun adına..." yazılı kocaman piskopos haçını papazlar gibi tepesine kaldırıp;

— Vay sizi, halkın emeğini sömürenler! Vay sizi, kan emiciler! Vay, kapitalistlerin yardakçıları! Vay, zehirli engerekler! diye haykırdı.

Bu sırada ağzından pembe salyalar akıyordu. Büyük düzenbaz milyon değerindeki malları için gladyatörler gibi çarpışmıştı. Üzerine çullanan düşmanlarının elinden bir an kurtularak ayağa kalkmış, kaçacak bir yer bulabilmek amacıyla bulanık bakışlarla çevresini araştırmıştı.

Bir süre bayginlıktan sonra kendine geldiğinde kürkü sırtından alınmıştı, suratı ezikler içindeydi, çizmelerinden biri ayağında yoktu. Kapakları işlemeli o güzelim tabakalar, o değerli saatler, o kocaman altın tabak, çeşit çeşit dövizler, büyüklü küçüklü haçlar, pahalı mücevherler, hepsi, hepsi gitmişti elinden. Büyük düzenbaz ayakta duran kısa paltolu subayın yüksekçe

bir yerden kendine dik dik baktığını görünce;

— Kahrolası Sigurantsa! Geberesi asalaklar! diye bağırdı.

Romen subayı tabancasını kılıfından ağır ağır sıyırdı, namlusunu ona doğru yöneltti. Büyük düzenbaz tatsız görüşmenin son bulduğunu anladı o anda. Başını önüne eğdi, toparlandı, yerinden güçlükle doğrularak Sovyet sahiline doğru ağır aksak yürüdü.

Irmağın yüzeyinden süt rengi bir sis yükseliyordu. Topallayarak yürürken bir ara elinde bir şeylerin bulunduğunu hissetti. Avcunu açıp baktı. Bir tutam saç, birinin bakır düğmesi ile boğuşma sırasında düşmanlarından kurtardığı Altın Yapağı madalyasıydı bunlar. Milyonluk zenginliğinden kalan son parçaya sevinsin mi, sevinmesin mi, bilemeyerek ağrılar, sızılar içinde yürüdü gitti. Biri çizmeli öteki çıplak ayakları cıvık cıvık buz dolu çukurlara dalıp dalıp çıkıyordu.

Üzerinde yürüdüğü buz katmanı top patlamasına benzer bir kütürtüyle binden sarsıldı. Güneyden delicesine ılık bir rüzgâr esiyordu. Bender kütürtüyü işitir işitmez ayaklarının arasındaki düzlüğe baktı. Dibinden yeşil sular gözüken derin bir çatlak önüne doğru uzayıp gidiyordu. Üzerinde durduğu buz kütlesi çevresinden kopmuş, bir ucu suyun derinliğine batarak, sarsıla sarsıla yüzüyordu.

Büyük düzenbaz korkuyla haykırdı:

— Buzlar çözüldü, sayın duruşma yargıçları, buzlar çözüldü!

Birbirinden ayrılan buz parçalarından birinin üzerinden ötekine atlaya atlaya, bir saat önce mağrurca terk ettiği anayurduna ulaşmaya çalışıyordu. Ilık ılık esen rüzgâr çıplak ağaçların üzerinden yükselen sis kümelerini ileri doğru sürükleyip götürmekteydi.

Aradan on dakika daha geçince şapkasız, tek ayağı çizmeli garip bir adam Dinyester ırmağının Sovyet sahiline çıktı.

Güçlükle ayakta durarak;

— Beni karşılarken gösteri yapmanıza gerek yok! Ne yazık ki artık Monte-Kristo kontu değilim, hiçbir zaman da öyle biri olamadım! diye haykırırken bunları kime söylediğine aldırış ettiği yoktu.

Altın Buzağı, bir mizah romanı; yayınevimizin daha önce yayınladığı On İki Sandalye'nin devamı niteliğinde. İlya İlf ile Yevgeni Petrov adlı iki gazetecinin imzasını taşıyan kitap, On İki Sandalye gibi, yeni yeni oturmakta olan Sovyet sisteminde hâlâ varlığını sürdüren aksaklıkları hedefe koyuyor. İlf ve Petrov'un bu iki romanı Sovyetler Birliği'nde milyonlarca basılmış, defalarca filme çekilmiş, dünyanın birçok ülkesinde yayınlanıp beğeniyle okunmuştur. Sovyet mizahının başyapıtları arasında sayılan bu romanların ilkinde yazarlar 12 sandalyenin peşi sıra bizlere tüm Rusya'yı gezdirmişlerdi. Ünlü düzenbaz Ostap Bender'in yine başrolde olduğu Altın Buzağı'da ise yararlıklar göstermiş bir ismin kimi uyanıklarca istismarıyla karşı karşıyayız. Adı saygıyla anılan Teğmen Şmit'in oğulları sıkıntılarını onun adına başvurarak çözmekte, yardım, bağış toplamakta, ayrıcalık istemektedirler. Ama nasıl oluyorsa artık hayatta olmayan Teğmen Şmit'in oğulları yerden mantar biter gibi çoğalmaktadır. Peki çoğalmaya devam eden bu çocukların aynı mekânlarda, kurumlarda yolları kesişince ne olacaktır? "Kahramanımız" Ostap Bender'in bu sorunları nasıl çözdüğünü okuyup hep birlikte görelim.

EVRENSEL BASIM YAYIN

ISBN 975-6525-99-1

9 799756 525998